

MADRAS GOVERNMENT ORIENTAL SERIES

Published Under the Authority
of the
Government of Madras

General Editor :

T. CHANDRASEKHARAN, M.A., L.T.,
*Curator, Government Oriental Manuscripts
Library, Madras.*

No. CV

చి కి త్స సా ర స ం గ్ర హ ము

CIKITSASARASANGRAHAMU

Critically edited

BY

Dr. S. JANAKIRAMA SASTRY,

Venkataramana Ayurvedic College, Mylapore, Madras.

GOVERNMENT ORIENTAL MANUSCRIPTS LIBRARY, MADRAS.

1953

Price : Rs. 11-8-0

RATHNAM PRESS,

11, Badrian Street,

Madras - 1.

INTRODUCTION

The Government of Madras took up for consideration the question of publication of the various manuscripts in different languages on subjects like Philosophy, Medicine, Science, etc., early in May, 1948. Important Manuscripts Libraries in the Madras Presidency were requested to send a list of unpublished manuscripts with them for favour of being considered by the Government for publication. The Honorary Secretary of the Tanjore Maharaja Serfoji's Sarasvathi Mahal Library, Tanjore, alone complied with this request. This list as well as a similar list of unpublished manuscripts in the Government Oriental Manuscripts Library, Madras, were carefully examined and a tentative selection of manuscripts suitable for publication was made. The Government in their Memorandum No. 34913/48-10, Education, dated 4-4-1949, constituted an Expert Committee with the Curator of the Government Oriental Manuscripts Library, Madras, as the Secretary, for the final selection of manuscripts suitable for printing and for estimating the cost of publication.

The following are the members of the Committee :—

1. Sri T. M. Narayanaswami Pillai, M.A., B.L.
2. „ R. P. Sethu Pillai, B.A., B.L.
3. „ C. M. Ramachandra Chettiar, B.A., B.L.
4. „ R. Krishnamoorthy, (Kalki).
5. Dr. N. Venkataramanayya, M.A., Ph. D.
6. Sri M. Ramanuja Rao Naidu, M.A.
7. „ V. Prabhakara Sastri.
8. „ N. Venkata Rao, M.A.
9. „ H. Sesha Ayyangar.
10. „ Masti Venkatesa Ayyangar.
11. „ M. Mariappa Bhat, M.A., L.T.
12. Dr. C. Achyuta Menon, B.A., Ph. D.

13. Dr. C. Kunhan Raja, M.A., D. Phil.
14. „ A. Sankaran, M.A., Ph.D., L.T.
15. Sri Polakam Rama Sastri.
16. „ S. K. Ramanatha Sastri.
17. Dr. M. Abdul Haq, M.A., D. Phil., (Oxon.)
18. Afzul-ul-Ulama Hakim Khader Ahamed.
19. Sri P.D. Joshi.
20. „ S. Gopalan, B.A., B.L.
21. „ T. Chandrasekharan, M.A., L.T.

With the exception of Sri Masti Venkatesa Ayyangar, and Dr. C. Kunhan Raja, the above members continued to be members of the Expert Committee for 1950-51 also to which the following gentlemen were added in Govt. Memo. 7297-E/50-3, Edn., D/—19—5—'50 and Govt. Memo. No. 15875-E/50-4, Edn., D/—7—9—'50.

1. Dr. A. Chidambaranatha Chettiar, M.A., Ph. D.,
2. Sri S. Govindarajulu, B.A., B.L., LL.B., Bar-at-law.
3. Capt. G. Srinivasamoorthy, B.A., B.L., M.B., and C.M.
4. Dr. Muhammad Hussain Nainar, M.A., Ph. D.,
5. Sri T. V. Subba Rao, B.A., B.L.,
6. Principal, College of Indigenous Medicine, Madras.

The members of the Committee formed into Sub-Committees for the various languages, Sanskrit, Tamil, Telugu, Kannada, Malayalam, Mahrathi and Islamic Languages. They met during the month of May, 1949, at Madras and at Tanjore to examine the manuscripts and make a selection. The recommendations of the Committee were accepted by the Government and they decided to call these publications as the "MADRAS GOVERNMENT ORIENTAL SERIES," and appointed the Curator, Government Oriental Manuscripts Library, Madras, as the General Editor of the publications under this series.

The following manuscripts were taken up for publication during 1949-50.

“ŚA” FROM THE GOVERNMENT ORIENTAL
MANUSCRIPTS LIBRARY, MADRAS.

TAMIL

1. Kappal Śāttiram
2. Anubhava Vaittiya Muṛai
3. Āttānakōlāhalaṃ
4. Upadēśa Kāṇḍaṃ
5. Cōlaṇ Pūrva Paṭṭayam
6. Śivajñāna Dīpaṃ

TELUGU

1. Auśadha Yōgamulu
2. Vaidya Nighaṇṭuvu
3. Dhanurvidyā Vilāsamu
4. Yōga Darśana Viśayamu
5. Khaḍga Lakṣaṇa Śirōmaṇi

SANSKRIT

1. Viśanārāyaṇīyam—(Tantrasārasaṅgraha)
2. Bhārgava Nāḍikā
3. Hariharacaturāṅgaṃ
4. Brahmasūtravṛtti—Mitākṣarā
5. Nyāyasiddhānta 'Tattvāmṛtaṃ

MALAYĀLAM

1. Garbha Cikitsa
2. (a) Vāstulakṣaṇaṃ
(b) Śilpaviśayam
3. Mahāsāraṃ
4. Kaṇakkusāraṃ
5. Kriyākramaṃ
6. Kaṇakkusāraṃ—(Bālaprabōdham)

KANNADA

1. Lōkōpakāraṃ
2. Raṭṭamaṭaṃ

3. Aśvaśāstram
4. Vividha Vaidya Viṣayagaḷu
5. Saṅgītaratnākara
6. Sūpaśāstra

ISLAMIC LANGUAGES

1. Jamil-Al-Ashya
2. Tibb-E-Faridi
3. Tahqiq-Al-Buhran
4. Safinat-Al-Najat

“ B ” FROM THE TANJORE MAHARAJA SERFOJI'S
SARASVATHI MAHAL LIBRARY, TANJORE

TAMIL

1. Śarabendra Vaidya Muṟai (Diabetes)
2. Do. (Eyes)
3. Do. (Anaemia)
4. Do. (Svāsakāsam)
5. Agastiyar 200
6. Koṅkaṇaṣṣarakku Vaippu
7. Tirucciṟṟambalakkovaiyār with Paḍayurai
8. Tālasamudram
9. Bharatanāṭyam
10. (a) Paṇḍīkēḷi Vilāsa Nāṭakam
(b) Purūrava Cakraṇvarti Nāṭakam
(c) Madana Sundara Vilāsa Nāṭakam
11. Percy Macqueen's Collection of Folklore in the
Madras University Library
12. Rāmaiyaṇ Ammāṇai

TELUGU

1. Kāmandakanītisāramu
2. Tāladaśāprāṇapradīpikā
3. Raghunātha Nāyakābhyudayamu
4. Rājagōpāla Vilāsamu
5. Rāmāyaṇamu by Kaṭṭa Varadarāju

MAHRĀTHI.

1. Nāṭyaśāstra Saṅgraha
2. (a) Book of Knowledge
(b) Folk Songs
(c) Dora Darun Veni Paddhati
(d) Āsvāsa Catula Dumani
3. (a) Pratāpasimhendra Vijaya Prabandha
(b) Sarabhendra Tīrthāvali
(c) Lāvaṇi
4. Devendra Kuravañji
5. Bhakta Vilāsa
6. Śloka Baddha Rāmāyaṇa

SANSKRIT

1. Aśvaśāstra with Tricolour illustrations
2. Rājamrgāṅka
3. Ānandakandam
4. Āyurvedamahodadhī
5. Gīta Govinda Abhinaya
6. (a) Coḷacampū
(b) Sahendra Vilāsa
7. Dharmākūtam—Sundara Kāṇḍa.
8. Jātakasāra
9. Viṣṇutattvanirṇaya Vyākhyā
10. Saṅgīta Darpaṇa
11. Bījapallava

During 1950, only the Sub-Committees for TAMIL, TELUGU and KANNADA met in the month of July 1950 at Madras.

The following books were taken up for publication in the various languages during 1950-51.

TAMIL

1. Daṭṭaṇāyaṇār-Vaiḍḍiya-Aṭṭavaṇai
2. Vaṭṭiyak Kaḷaṇciyam
3. Anubhava Vaṭṭiya Muṇai Vol. 3

TELUGU

1. Śaivācārasaṅgrahamu
2. Anubhava Vaidyam
3. Abhinayadarpaṇamu

SANSKRIT

1. Ārogyacintāmaṇi
2. Tattvasāra WITH Ratnasāriṇī
3. Sūtrārthāmṛtalaharī
4. (a) Ratnadīpikā
(b) Ratnaśāstra

MALAYĀLAM

1. Aśvacikitsa
2. Phalasārasamuccaya

KANNADA

1. Vaidya Sāra Saṅgraha

During 1951-52, only the Sub-Committees for TAMIL, TELUGU and MALAYĀLAM met in the month of April 1951. The following books were taken up for publication in the various languages.

TAMIL

1. Saptarīṣināḍi
2. Karnāṭakarājākkaḥ Savistāra Caritram
3. Bharata Siddhāntam
4. Pillaippinivākaṭam
5. Anubhava Vaittiyam Vol. 4
6. Māṭṭuvākaṭam

TELUGU

1. Brahmayidyā Sudhārṇavam
2. Rāgatāḷacintāmaṇi
3. Vaidyacintāmaṇi
4. Kumārārāmuṇi Kathā
5. Kātamarāṇi Kathā

SANSKRIT

1. Devakeralam—Candrakalā Nāḍi
2. Pātañjala Yogasūtra Bhāṣya Vivaraṇa by Śrī Śaṅkarācārya

MALAYĀLAM

1. Kīlivaṇḍusamvādam
2. Advaita Vedāntam
3. Bārhaspatyasūtra WITH Malayālam commentary
4. Karaṇapaddhati

KANNADA

1. Sadgururahasyam

ARABIC

2. Shawakil-Ul-Hur

In Government memorandum No. 18947 - E/52-2. Edn. dated 7—8—1952, a few changes were made in the personnel of the Expert Committee.

The names of the following members were deleted :

1. Sri V. Prabhakara Sastri.
2. Professor M. Hiriyanna.
3. „ C. Achyuta Menon.
4. „ M. Abdul Haq.

The following gentlemen were included as members of the Expert Committee :

1. Sri M. Somasekhara Sarma.
2. Dr. V. Raghavan, M.A., Ph. D.,
3. „ R. Nagaraja Sarma, M.A. Ph. D.,
4. „ S. Krishna Nair, M.A., Ph. D.,
5. Professor S. A. Bukhari, M.A.,

The Sub-Committees for all the languages met during September 1952 for selecting manuscripts for publication.

The following manuscripts were taken up for publication during 1952-53 :

TAMIL

1. Saptariṣinādi Volume II - VṚṢABHA LAGNA.
2. Temple Inscriptions of South India.

TELUGU

1. Śārīramu.

KANNADA

1. Bijjalarāya Carite.
2. Vaidyasāra Saṅgraha Volume II

MALAYĀLAM

1. Vidyāmādhaviyam.
2. Sarvasādhāraṇa Cikitsa.
3. Viṣa Cikitsa AND Viṣappāṭṭusāram.

SANSKRIT

1. Nyāyaratnam with the commentary Dyutimālikā.
2. Cikisātilakam
3. Nṛttaratnāvali.

It is hoped that the publication of most of the important manuscripts will be completed within a few years.

Some of the manuscripts taken up for publication are represented by single copies in the Library and consequently the mistakes that are found in them could not be corrected by comparing them with other copies. The editors have, however,

tried their best to suggest correct readings. The wrong readings are given in round brackets and the correct readings have been suggested in square brackets. When different readings are found, they have been given in the foot-notes except in the case of a few books in which the correct readings have been given in the foot-note or incorporated in the text itself.

The Government of Madras have to be thanked for financing the entire scheme of publication although there is a drive for economy in all the departments. My thanks are due to the members of the Expert Committee who spared no pains in selecting the manuscripts for publication. I have also to thank the various editors, who are experts in their own field, for readily consenting to edit the manuscripts and see them through the press. The various Presses that have co-operated in printing the manuscripts in the best manner possible also deserve my thanks for the patience exhibited by them in carrying out the corrections made in the proofs.

This edition is based on a paper manuscript preserved in the Govt. Oriental Manuscripts Library, Madras, described under R. No. 302. It is a treatise compiled from various medical works such as Rasaratnākara, Vaidyacintāmaṇi, Nāḍī-tattvajñāna etc. It deals with the diagnosis of diseases, their symptoms and characteristics, the method of treating them, the preparation of medicines etc. It is hoped that this will prove to be a good addition to the Telugu literature on the science of Indian medicine.

T. CHANDRASEKHARAN,

General Editor,

Madras Govt. Oriental Series.

Madras, }

23-12-1953. }

పూర్వ పీఠిక

—:—:—

ఈ గ్రంథమునందు గ్రంథకర్త పేరును గాని, గ్రంథకర్త కాలమును గాని, నూచించు విషయములు కానరానందున, గ్రంథకర్త యెవరని గాని, గ్రంథకర్తకాలము ఏది యని గాని నిర్ణయించుటకు సాధ్యపడుట లేదు.

ఈ గ్రంథమాతృకను ఉన్నదున్నటుల పరిశీలించి చూడగ, ఒక నిర్ణీత పద్ధతిలో గ్రంథరూపమున రచించ బడినటులు కానబడదు. ఎవరో యొకరు అప్పుడపుడు దొరికిన అనుభవసిద్ధములైన ఔషధ యోగములను వ్రాసికొని యుంచుకొనినటుల తోచుచున్నది. ఏలనన ఈ గ్రంథమునందలి ఔషధ యోగములు మొదట జ్వరమునకు, తరువాత పులికొంచవిషమునకు, అనంతరము కుష్ఠరోగమునకు, తదుపరి అజీర్ణమునకు ఈ విధముగ ఒక క్రమము లేకుండ వ్రాయబడి యున్నవి. అదియునుం గాక, ఈ గ్రంథమాతృకయందు తొలుదొలుత శారీరము వర్ణించబడినది. తరువాత కొన్ని ఔషధయోగములు వ్రాయబడినవి. అటుతరువాత నాడీనిదానము వ్రాయబడినది. తదుపరి అదివైద్యప్రభావము చెప్పబడినది. వీటినిన్నిటిని సరిచూచి ఒక క్రమమున కాల వ్యవధి ననుసరించి, వీలైనంతవరకు గ్రంథరూపముగ సమకూర్చితిని.

ఈ గ్రంథమునందలి ఔషధ యోగములు అనుభవసిద్ధములైనవి గనే కానబడు చున్నవి. కాన వీటి తత్వమును తెలిసికొని ఔషధములను తయారు చేసి యుపయోగించిన, మంచి ప్రయోజనము కలుగునని తోచుచున్నది.

ఈ గ్రంథమున కొన్ని వశ్యయోగములు, సువర్ణీకరణయోగములు, రజతీకరణయోగములు చెప్పబడియున్నవి. కాని, పాఠకులు

వాటి తత్వమును తెలిసికొనకను, ఏ మాత్రమనుభవము లేకను, ఈ యోగముల నుపయోగించిన, ఒక వేళ కోరిన ఫలితములు కలుగక పోవచ్చును.

ఈ గ్రంథమున “ఉపసన్నిపాతనిదానము” చెప్పబడియున్నది. ఈ విషయము సుశ్రుతము, చరకము, మొదలగు ఆయుర్వేదముల గ్రంథములందు కనబడదు. కాని, కొన్ని మధ్యకాలగ్రంథములందే వర్ణించబడినది.

ఈ గ్రంథమునందు చెప్పబడిన “ఆయుర్వేదావతరణ” క్రమము నకును, సుశ్రుత, చరకాది గ్రంథములందు చెప్పబడిన “ఆయుర్వేదావతరణ” క్రమమునకును కొంత భేదము కనబడుచున్నది. ఈ విధముగ కొన్ని సూతన విషయములు ఈ గ్రంథమున కాన వచ్చుచున్నవి.

కొన్ని కొన్ని ఔషధయోగములందలి వస్తువుల తెలుగు పేర్లు మాండలికపదములుగ కానవచ్చుచున్నవి. పాఠకులు ఆయా మాండలికపదములకు సరియైన యర్థమును తెలిసికొని యుపయోగించ గోరెదను.

ఈ గ్రంథము అచ్చయిన తరువాత అచ్చుతప్పులను గమనించి “తప్పుపుల పట్టికను” తయారు చేయుటకు తగినంత కాలవ్యవధి లేనందున తప్పుపుల పట్టిక తయారు చేయబడలేదు. కాన పాఠకులు అచ్చు తప్పులను గమనించిన యెడల వాటిని సరిదిద్దుకొన గోరు చున్నాను.

ఈ గ్రంథపరిశోధనయందు, నాకు సర్వవిధముల సహాయపడిన బ్రహ్మశ్రీ వి. ఎస్. వెంకటసుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారికి (శ్రీ మయూరపురి వేంకటరమణాయుర్వేదకళాశాలాధ్యాపకులు) నా హృదయపూర్వక కృతజ్ఞతను తెలియ జేయుచున్నాను.

మరియు లోకోపకారకములైనట్టియు, లుప్తప్రాయములైన మన శాస్త్ర గ్రంథరత్నములను అన్వేషించి యధాకాలమున అచ్చువేయించి ప్రకాశపఱచి, భారతీయవిద్యలకు సముచితసేవ చేయుచుండిన ప్రాచ్య-లిఖితపుస్తకభాండాగారాధ్యక్షులైన శ్రీ టి. చంద్రశేఖరదీక్షితులు గారికి కూడ నా కృతజ్ఞతను తెలియ జేయుచున్నాను.

పాఠకులు ఈ నా పరిశోధనశ్రమను గమనించి, ఒప్పులను స్వీకరించి, తప్పులను తమ యనుభవమును బట్టి సరిదిద్దుకొని నన్ను మన్నించ గోరుచున్నాను.

ఇట్లు బుధజన విధేయుడు

సోమయాజుల జానకీరామశర్మ

మైలాపూరు }
28-2-1953

శ్రీ వేంకటరమణాయుర్వేద-
వైద్యశాల వైద్యులు
మద్రాసు

శ్రీః

శ్రీమహాధన్వంతరయే నమః

చికిత్సాసార సంగ్రహము

పూర్వ ఖండము

—:0:—

శ్లో. సారమేవ సమాహృత్య చికిత్సితమహోదధేః ।
క్రియతే బాలబోధార్థం చికిత్సాసారసంగ్రహః ॥

టీ. చికిత్సలనియెడి సముద్రమునుండి, సారమును నైకొని, బాలురకు
దెలిసేటట్టుగ, చికిత్సాసారసంగ్రహమనెడి గ్రంథము చేయబడినది.

ఆదివైద్యప్రభావము

సీ. ఆదికాలము¹నందు నభవుండు వైద్యంబు
నెఱిగి విశాఖున కెఱుంగ జెప్పె
నవి గుమారస్వామి నందికేశ్వరు కిచ్చె
²నెఱిగె వైధాత్రుండు నతనివలన
నతడగస్త్ర్యున³కిచ్చె నతనిచే దేవతా
గురుఁడర్థి వాటి⁴ని తెలిసికొనియె
వాసపుఁడాచార్యువలన నెఱి⁵గి తా
⁶నాశ్వినేయులకవి యమర దెలిపె

1. నాడు అ

3. కర్పిం

6. అశ్వినులకు సర్వాధి

2. సనత్కుమారుండె
జింగి పిదప

4. తెలుసు

నలవరించె

5. పరిజ్ఞాతుఁడై

గీ. ¹శేషుడవి నేర్చి జాంబవంతునకు గఱపె
నతడు ధన్వంతరికి దెల్పు నాతడర్థి
దాపనులకిచ్చె తేటతెల్లముగ తెలియ
వెలసె భువినిట్లు వైద్యంబు మునులవలన.

సీ. చెలువొంద మణిమంత్రసిద్ధరసంబుల
తారతమ్యము తెల్పి తగనొనర్ప
మొదటివైద్యస్వామి ముక్కంటివేలుపు
మణులవాడధిపతి మంత్రవైద్యు
లధికులు సిద్ధులు ⁴నమరేంద్ర వై⁵ద్యులు
నాశ్వినేయులును ధన్వంతరియును
ముదముతో ముల్లోకము⁷లకు⁸ను వెజ్జులు
జగతి చిరంజీవి జాంబ⁹వంతుఁ

గీ. ¹⁰దును సుషేణుండు నవ్వనచాదులకును
నమర ఘనవైద్యులై విలసిల్లిరిలను
నట్టి ఘనవైద్యులగువారి వైద్యములను
నెఱుగవలయును వైద్యలోకంబు ధరను.

సీ. మాటలే మంత్రాలు మదినెఱింగినవారు
కనుగొంటెనెల్ల నౌషధము కాదె
దేశకాలంబులు నెలిసి ప్రయోగింప
మనుజుల రుజలేల మానకుండు

1. శేషుఁడా జాంబవంతు
నకు ను
శేషునకు గురు తు గాను
తపోమహాత్ములకు
ధన్వంతరియుం
జెప్పవారివల్ల నెగడె
వైద్యమతము ||

2. లెఱింగి
3. లుప్ప
4. అ
5. సిద్ధులు
6. సత్తులు
7. న
8. వైద్యులు

9. పు
10. దును సుషేణుండు
నవ్వన
చెరులకు వొజ్జులైరిట్లైన
వెజ్జులైన వారి నెరుగుదు
యిటువంటి వారిన
దుకా ||

ఇనుడుదయింపకమునుపు చికిత్సలు

సేయవలయు ¹నాలసింపవలదు

సమరంబులోపల సౌమిత్రి బడియున్న

హనుమంతు సంజీవనౌషధములు

గీ. ²తేగ రాముడు వేగ సుషేణుతోడ

మందు లిమ్మనిజెప్ప సుషేణుడనియె

ప్రౌద్ధ పొడవకమున్నె మందీయవలయు

ననుట గురుమతమని సేయుడౌషధములు.

క. ⁴ధర నక్షరములె మంత్రము

లరయగ తరుమూలమెల్ల నౌషధచయమే

ధరయెల్ల ఫలనిదానమె

నరుల⁵చందంబెఱింగి నడుపగ⁶వలయున్. ⁷

వ. దేవా వైద్యంబనంతంబు. శబ్దమాత్రాన నెఱుంగరాదు. మరియు మొద⁸టను దూతాకారచేష్ట సంభాషణంబుల⁹బట్టి, ¹⁰జన్మకాల హోరాలగ్న¹¹దేక్కాణ¹²నవాంశములబట్టి, ఉద్యానగమన, మందిర ప్రవేశ, నాతురసందర్శన, సంభాషణ, సమ్మిళితక్రియ కర్మారంభ మం¹³దు దివ్యధామాంతరిక్షనిమిత్తాల బట్టి, వ్యాధి సా¹⁴ధ్యమసాధ్య మని చెప్పవలె.

1. ఆ	కవివరింప హరుని	గి నిదాస్యంబొగి
2. తెచ్చిన రామచంద్రు	తనువున	నెఱింగి సే
ఊ సుషేణుండు	బవమై భూజనుల పిదప	పను జేయువైద్యుండు
విన్నవించుట ప్రౌద్ధ	లేంహ్యతినేయక	ధన్యుడగున్
వెడలి రాకమున్నె	4. సరి	8. ల
కావించు ఔషధము	5. క్రియ లె	9. ట్టుండి
ఫలించు ననుట	6. యేనిక	10. స్వేర
3. భువిగలరోగము	7. మున్నుటలువది	11. ద్వైత్కారణ
లన్నియు	నాలుగు	12. గ్రాహంశలం
శివునిటలాక్షమునఁబుట్టె	మునుకొని జనులవెన్నెడి	13. జే
చెప్పగమం దం	నోపంగ రో	14. ధ్యా

మరియు వైద్యుండు స్వస్థాస్వస్థనక్షత్రావిష్టాయుక్ జ్ఞానమందు కుశలుండునై యుండవలయు.

మరియు ¹నాయా సత్వ బల ప్రకృతి జ్ఞాన్ స్వభావ విపర్యాసల చేతం జేసియుండు మనుష్యాలోచన²మును దుర్మనోజ్ఞానంబుల నెఱుంగవలయు. దోషములయొక్క పంచయప్రకోప³ప్రసరస్థానన మాత్ర⁵యవ్యక్తి భేదముల నెఱింగి వట్కియాకారం బెఱుంగవలె.

మరియు ఆదిబలజాత, కర్మబలజాత, దోషబలజాత, కాలబలజాత, సంఘాతబలజాత, దైవబలజాత, స్వభావబలజాతంబు లనియెడు సప్త విధవ్యాధులయొక్క, ఆధ్యాత్మికాధి భౌతికాధి దైవికంబు లనియెడు దుఃఖంబుల నెఱుంగవలయు.

మరియు చతుష్పృష్ఠి భేదంబు లెరుంగవలయు. వాతపిత్తశ్లేష్మములయొక్క పంచవిధంబు లెఱుంగవలయు. దాదుణదోషంబు లెఱుంగవలయు. మూత్ర, సంధి, శిరా, స్నాయులయొక్క పంచవిధ వాయువులయొక్క, అనేకభేదంబు లెఱుంగవలయును.

దేహవ్యాధి, వాతోద్భవము, పిత్తోద్భవము, శ్లేష్మోద్భవము, ద్వంద్వజ¹¹ము, సన్నిపాత¹²జము, ఆగంతక¹³ము, గ్రహజ¹⁴ము, సామ¹⁵ము, నిరామ¹⁶ము, ప్రాకృత¹⁷ము, వైకృతము, ఆభ్యంతర¹⁸ము, బాహ్య¹⁹ము, సోపద్రవ²⁰ము, నిరుపద్రవ²¹ము, దోషజ²²ము, కర్మజ²³ము, శరీర²⁴జము,

1. ఛా	9. మా	17. మా
2. సుమ	10. మా	18. మా
3. షా	11. మా	19. మా
4. ప్రపుర	12. మా	20. మా
5. వేక్తి	13. మా	21. మా
6. మని	14. మా	22. మా
7. స్మా	15. మా	23. మా
8. వకా	16. మా	24. మా

తీక్ష్ణ¹ము, అంతరాశ్రయ²ము, బహిరాశ్రయము, సాధ్య³ము, అసాధ్య⁴ము, యాప్య⁵ము, త్వగ్గత⁶ము, రక్తగత⁷ము, మాంసగత⁸ము, మేదోగత⁹ము, అస్థిగత¹⁰ము, మజ్జాగతము, శుక్లగత¹¹ము, ఇంద్రియగత¹²ము, మనో¹³జ¹⁴ము, ఏకాంగో¹⁵త్థిత¹⁶ము, సోపసర్గమా. ఇట్లు నానావిధంబు లెఱుంగవలయు. ¹⁷అశిత, వీత, లీఢ, ఖాదితయాపమైన భోజనాలను బట్టియుండు.

మరియు కాంభోజ, తైత్తిల, కాశ్మీర, ఆరట్ట, సింధు, సోవీర, ఝుద్రక, మాళవాది దేశంబులందును, వింధ్యపర్వతోత్తరదక్షిణ పూర్వపశ్చి¹⁸మదిగ్భాగములయందునుగలదోషోత్పత్తిశాంతులెఱుంగవలయును.

వస్త్ర, ఘృత, తైల, లేహ్య, చూర్ణయోగంబుల పాకవిధులెఱుంగవలయును.

మరియు నానారోగంబులకు శాస్త్రవాహవిధులెఱుంగవలయును. ఇదిగాక నుత్తమపురుషలక్షణంబెఱుంగవలయును. దశావస్థ ఆయుః ప్రమాణంబు లెఱుంగవలయును.

స్వామి, ఇ¹⁹ట్టివైద్యుండు విప్రకులజుండు గావలయును. లేదా, శివపూజాపరు²⁰డైన ²¹నుత్తమం బంతకంటె శాంతుండుకావలె.

1. మా
2. మా
3. మా
4. మా
5. మా
6. మా
7. మా
8. మా

9. మా
10. మా
11. మా
12. మా
13. ది
14. మా
15. ది
16. మా

17. యవసపానభాదసఉడు
కు నీడయు కారంబు
లెరుంగ వలయును
18. మోత్తర
19. టైన
20. లై
21. పు

పాపభీతుండుగావలె. సత్యసంధుండును, రోగహీనుండును, ఆకార
వంతుండును, అవ్యసనియు, అతినిపుణుండును గావలె.

ఇట్టివైద్యుని ధనధాన్య సంపన్నునిగా నేలినరాజునకు సకలైశ్వ
ర్యంబులుం గలుగునని విన్నవించి¹న.

సీ. ధర్మార్థఘనవేది ²ధీర భావజ్ఞుండు
సరసుండు సుజ్ఞాని సత్యవాది
కారుణ్యమూర్తి యా³చారమహానిధి
దేవతార్చనవిధి⁴పరుడు సుమతి
అవధానవర్తని ⁵యాకారయుక్తుండు
ఆశావిదూరుండు ⁶నమల ⁷గుణుండు
శాస్త్రసంపూర్ణుండు సర్వరోగజ్ఞాని
నీతిపరుండు దుర్నీతిహరుండు

గీ. అమృతహస్తండు కీర్తివిహారఘనుండు
తివ్యరసమూలశస్త్రమాంత్రికపరుండు
⁸వస్తువీర్యవిపాకప్రభావవేది
శండితేంద్రుండు కలియుగ పద్మజుండు.

అదివైద్యప్రభావము సంపూర్ణము.

1. నా

2. ధైర్య

3. ఆచార్య

4. వార్ధి దీర

5. ఆ

6. ఆ

7. ఘన

8. దానవిదన త్సరికు దాన

వీర్యానువాది

స్వస్థవృత్తము

తత్ర ప్రథమం హితాహారవిహారావృచ్ఛేతే ॥

టీ. స్వస్థవృత్తములో, ముందుగ హితమైన ఆహార, విహారములను గురించి చెప్పబడుచున్నది.

మాత్రాశనవిధానము

శ్లో. మాత్రాశీ సర్వకాలం స్యాన్మాత్రా హ్యగ్నేః ప్రవర్తికా ।
గురూణామర్థసాహిత్యం లఘూనాం నాతిత్పస్తతా ।
మా¹త్రాప్రమాణం ద్రవ్యాణాం సుఖం ²యావద్విజీర్యతే ॥

టీ. అన్ని కాలములందు సకలమైన పదార్థాలను ⁵మితముగ భుజించవలెను. అట్లుచేసిన నగ్నిదీప్తి గలుగును. గురుద్రవ్యములను సగము తృప్తికలుగువరకు భుజించవలెను. లఘుద్రవ్యములను అతితృప్తి కలుగకుండ భుజించవలెను.

హీనాతిమాత్ర భోజనములలో దోషము

శ్లో. భోజనం ⁶హీనమాత్రం తు న⁷బలోపచ⁸యశాజనే
సర్వో⁹షాం వాతరోగాణాం హేతుతాం¹⁰చ ప్ర¹¹వద్యతే

1. త్ర	గురు ద్రవ్యాలను అర్థ	6. హిత
2. తా	హారం చేసునేడి. లఘు	7. భి
3. లాలను	ద్రవ్యాలను పెరితిగా	8. యో
4. లున్ను	భోంచేడి, మాత్రప్రమా	9. శా
5. దీపనాన్ని చెడకుండా	ణమైనతేను సుఖముగా	10. శ్చ
మాత్ర కొలది నలచేడి	అరుగును.	11. వర్తతే

టీ. 1 మిక్కిలితక్కువగ భుజించినయెడల, ఒంటికి బలముకలుగకపోవుటయేగాక, సమస్తమైన వాతరోగాలనుకూడ బుట్టించును.

శ్లో. అతిమాత్రం పు²నః సర్వానాశు దోషాన్ ప్రకోపయేత్ ||

టీ. మిక్కిలి యధికముగ భుజించినయెడల, సకలమైన దోషాలను ప్రకోపింపజేయును.

జీర్ణముకొనియూహారములు

శ్లో. న చాతిమాత్రమేవాన్నమామదోషాయ కేవలం ।

ద్విప్తవి¹ప్తంభిదగ్ధామగురురూక్షహిమాశుచి ॥

విదా⁴హి శుష్కమత్యంబుప్లుతం చాన్నం న జీర్యతే ।

ఉపతప్తేన భుక్తం చ శోకక్రో⁵ధక్షు⁶ధాదిభిః ॥

టీ. 1 మితముగ భుజించినను, ఇప్తమునకు వ్యతిరేక్తమైన, జీర్ణమగు సమయమున వాయువును బుట్టించునట్టి, మాడిన, ఉడకని, గురువైనట్టి, రూక్షమైనట్టి, చల్లని, అశుద్ధమైనట్టి, విదాహమును కలిగించునట్టి, ఎండిన, నీళ్ళలో నధికముగనానిన, అన్నములు జీర్ణముకావు. శోకక్రోధాదులవలన నుపతప్తడైనపుడు భుజించిన యన్నమున్నూ జీర్ణముకాదు.

సమశనాధ్యశనవిషమాశనములు

శ్లో. మిశ్రం పథ్యమపథ్యం చ భుక్తం సమశనం మతం ॥ 8

1. అల్పభోజనమై తేను అరగక స్వతంచెడికాంతి చెడి సకలమైనవార్లకు ను వాతరోగాలకు హేతువు బొందించును.

2. నే

3. అధికభోజనమైనను సకలమైనవాతాది దోషములను బుట్టించి ప్రకోపించును.

3. పుష్టి

4. హో

5. విరుద్ధాన్నం కడుపుపుచ్చేది కాలింది ఉడుకనిది గురుద్రవ్యం రూక్షాన్నం చల్లనిది అపవిత్రాన్నం విదాహకమయినది ఎండినది నీళ్ళల్లో పూరినదిన్ని జీర్ణానకు రాదు.

6. ధా

7. ధా

8. ఆకలిచేతను కోపము

చేతను అధికవేడిభోం చేసినను ఆమధ్యమున్నూ పథ్యమున్నూ భోంచేసినను జీర్ణావస్థకు రాదు.

నచాతి మాత్రమేవాన్నమామదోషాన్నకేవలం

అతి మాత్రముగా భోంచేసిన ఆమదోషాలకు హేతువుగచుక కాదు.

విద్యాద¹ధ్యశనం భూయో భుక్తస్యోపరి భోజనం
అకాలే బహు వాల్పం వా భుక్తం తు విషమాశనం

టీ. ²పథ్యాపద్యములనుకలిపి భుజించినయెడల, సమశనమగును. భోజనముచేసి అరుగకమునుపే భోజనముచేసిన అధ్యశనమగును. అకాల భోజనం, అల్పభోజనం, బహుభోజనం, ఇవి విషమాశనములు.

వర్ణభోజనములు

శ్లో. త్రీణ్య³ప్యేతాని మతిమాన్విరుద్ధాన్నం చ వర్ణయేత్

టీ. పై మూడువిధములైన భోజనాలను, విరుద్ధాన్నాలను, వర్జించవలెను

శ్లో. భోజనం తృణకేశాదిజుష్టము⁴ష్టికృతం పునః
శాకావరాన్నభూయిష్ఠమత్యుష్ణలవణం త్యజేత్.

టీ. భోజనమందు కసపున్నను, వెంట్రుకలుపున్నను, రాయమున్నను, చల్లారినదానిని వెచ్చగా⁵చేసినను, తోటకూరతిన్నను, ⁶అవరాన్నము భోంచేసినను, మిక్కిలి వేడివంటకము భోంచేసినను, వంటకములో ఉప్పు సధికముగచేర్చినను, రోగ⁷మును ⁸పుట్టించునుగనుక వర్జించవలయును.

అభ్యాసముగ వినహాదనివి

శ్లో. ⁹కిలా¹⁰టడధి¹¹కూర్చీకక్షారశుక్తామమూలకం
కృశశుష్కవరాహః¹²హిగోమ¹³తస్యమహిషామిషం.
మాషవిష్పావశాలాక¹⁴బిసపిష్టవిరూఢకం
శుష్కశాకాని యవకాణి ఫాణితం చ న శీలయేత్.

1. త్య	5 బెట్టినను	10. టా
2. తరుచుగా సుత్వస్థ భోజనము చేసినను	6. తృణధాన్య	11. కాచాచీక
3. వే	7. హిత	12. ది
4. ప్రి	8. పులు	13. చ్చం
	9. కీ	14. వి

టీ. కొంచెముపాలలో అధికముగ మజ్జిగవేసి తోడుపెట్టిన పెరుగు, చౌటుప్ప మొదలయినతొరాలు. కలి, పచ్చి¹ముల్లంగి²దుంప, చిక్కినజీవాలమాంసం, యెండినజీవాలమాంసం, ఊరబందిమాంసం, ³పాముమాంసం, మత్స్యలు,⁴గేదెమాంసం, మినుములు, అనుములు, నమదుంపలు, తామరతూండ్లు, పిండికుడుములు, మొలకధాన్యములు, ఎండిన వరుగుకూరలు, ⁵యవకబియ్యం సగముకాగిన చెఱకుపానకము, ⁶పీట్లను తినకూడదు.

త్రాగకూడని నీళ్లు

జ్ఞో. న పిబేత్సంకశైవాలత్పణవర్ణావిలా⁷స్తృతం ।
 సూర్యేందుపవనాదృష్టమంబు ⁸వృష్టం ఘనం గురు ।
 ఘేనిలం జంతుమత్తప్తం దంతగ్రాహ్యతిశైత్యతః ॥
 అ⁹తియోగేన సలిలం తుష్యతో¹⁰పి ప్రయోజితం ।
 ప్రయా¹⁰తి శ్లేష్మపిత్తత్వం జ్వ¹¹రితస్య విశేషతః ॥

టీ. అడుసునీళ్లు, నాచునీళ్లు, కసవు మురిగిననీళ్లు, ఆకులుమురిగిననీళ్లు, ఎండ వెన్నెల గాలి¹²తగలనినీళ్లు, తొలకరివాననీళ్లు, చిక్కని ప్రేగాఁబునీళ్లు. నురుగునీళ్లు, పురుగులున్ననీళ్లు, ¹³మిక్కిలి వేడిగనున్న నీళ్లు, చల్లనివి పండ్లుకోరలు పొయ్యేనీళ్లు. మొదలైనయీనీళ్లను వర్జించవలెను. జ్వరితుడు దాహమైనను అధికముగ నీళ్లు త్రాగకూడదు. ¹⁴తరచు నీళ్లు ద్రాగినను శ్లేష్మపైత్యాలు పుట్టును గనుక ¹⁵తరచుగ నీళ్లుత్రాగవలదు.

1. తొ

2. గడ్డ

3. గొట్టె

4. ఎనుప

5. వెరురు

6. వెర్జించేది

7. స్మృతి

8. దృ

9. అ

10. తే

11. ర

12. తాళ

13. యెండ కాక

14. తేగిరం

15. తేగిరం

పానీయప్రశంస

శ్లో. పానీ¹యం ప్రాణినాం ప్రాణా విశ్వమేవ చ తన్మయం ।
తతో²త్యంతం నిషేధేన³ క్వచిద్వారి వార్యతే ॥

టీ. సకలమైన ప్రాణులకు ఉదకం ప్రాణ⁴తుల్యము గనుక, విశ్వమెల్ల నుదకమయంగనుక, ఏపరిస్థితులలోను అత్యంతముగ ఉదక⁵మును నిషేధింపవలదు.

నవపురాణ ధాన్యగుణములు

శ్లో. నవధాన్యం గురుతరం, లఘు సంవత్సరోపేతం ॥

టీ. క్రొత్తధాన్యము గురు⁶తరము గనుక సేవించగూడదు. ⁷ప్రాత ధాన్యము లఘు⁸తరముగనుక సేవిం⁹చవచ్చును.

అభ్యసించవలసినవి

శ్లో. శీలయేచ్ఛాలిగోధూమయవవప్తికజాంగలం ।
పథ్యామలకమృద్వీకపటోలం ¹⁰ముద్గశర్కరం ॥
ఘృతం దివ్యోదకం క్షీరం ఔద్రదాడిమసైంధవం ।
నారికేలోదకం స్వాదు ¹¹కౌపం చ శితశాకుటం ॥
లఘునం శూరణం వాపి పయస్యాం¹²సుర¹³సామపి ।
జీరకం మరిచం తక్రం మాతులుంగస్య కేసరం ॥
వర్ష¹⁴పితం చ వృక్షా¹⁵మ్లమార్ద్రకం బాలమూలకం ।
ఫలం కదళ్యాః పుష్పం చ వార్తాకం బృహతీద్వయం ॥

1. య్య

2. ద్య

3. తత్త్వ

4. మయం

5. ం

6. పు

7. మేడువెల్లిన

8. పు

9. చేది

10. మృద్వి

11. కూ

12. రు

13. సీ

14. ర్ని

15. మ్లూ

కోశాతకం కారవేల్లద్వితయం తండులీయకం ।

సునిషణ్ణద్వయం చిల్లీం పత్తూరం వాస్తుకద్వయం ॥

పక్వం కపిత్థం బాలం చ బిల్వం ముష్కం చ వ¹త్సకం ।

కాశశాకం ద్వివర్షాభూసతీనం కాసమర్దకం ॥

టీ. రాజనాలు, గోధుమలు, యవలు. వష్టికాలు, అయిపలు, మిట్ట
మెట్ట భూములమృగపక్షులు, కరక్కాయలు, ఉసిరి²కకాయలు,
ద్రాక్షపండ్లు, పొట్లకాయ, పెసలు, పంచదార, నెయ్యి, దివ్యో
దకం, పాలు, సన్నపు కపిలవర్ణముగల ఈగలచేత పెట్ట
బడ్డ తేనె, దానిమ్మపండ్లు, సైంధవలవణం, లేత నారికేళపు
బొండాలు, తియ్యని నూ³తినీడు, తెల్లచేమకూర, కంద, పాలకూర,
చాతరాశికూర, జీలకర్ర, మిరియాలు, పెరుగుకు నాలుగోపాలు నీళ్లు
గలసిన మజ్జిగ, మాద్రీఫలపుపం⁴డులోని అగదులు, ఏడాది పాత
గిలిన చింతపండు, అల్లం, లేతముల్లంగి⁵దుంపలు, అరటిపండు,
లేత అరటికాయలు, అరటిపువ్వు, వంకాయలు, ములకకాయలు,
⁶వాకుడుకాయలు, పొట్టిబీరకాయలు, ఆగాకరకాయ, మంచికాకర
కాయ, చిర్రికూర, చించిల, పులిచించిలపుకూరలు, కొయ్యతోట
కూర, పొన్నగంటికూర, చిలుకకూర, చక్ర⁷ర్తికూర, వెలగ
పండు, లేత మారేడుగాయ, మొక్కపుకాయ, కొడిశకాయ, కరివే
పాకు, గలిజేడుకూర, అటికెమామిడికూర, విష్ణుక్రాంతపుకూర.
చిట్టింటికూర, క⁸సివిందకూర, ఇవి మనుష్యులకు ప⁹థ్యమైన
వస్తువులు.

1. శ్య

2. గ

3. తి

4. టి

5. గడ్డ

6. పూ

7. ర్రపు

8. శ్వ

9. థ్యాలు

దంతకాష్టాది విధులు

శ్లో. ప్రాతద్భుక్త్వా దంతకాష్టం తాంబూలం సర్వదా భజేత్ ।

సుగంధీ¹ని చ పుష్పాణి సుసూక్ష్మా²ణ్యంబరాణి చ ॥

సదీర్ఘం చందనం చర్పా కర్పూరం⁴చ సుశోధితం ।

జీర్ణే⁵ సన్నాత్వా తతో²శ్చీయాన్నాత్మిద్రుతివిలంబితం ॥

టీ. 7 ఉదయమునను, భోజనము చేసినతరువాతను, పండ్లు దోముకొని
తాంబూలమును ¹⁰ సేవించవలెను. మంచిపువ్వులు ముడుచు
¹¹ కొనవలెను. సన్నపు ¹² వస్త్రములను కట్టు¹³ కొనవలెను. గంధ¹⁴ము
కస్తూరి కర్పూరాదులను పూ¹⁵ సుకొనవలెను. ¹⁶ ఆకలిగలిగినపుడే
సన్నానముచేసి భోజనము ¹⁷ చేయవలెను. ఆహారనిష్ఠాపరుడై శోధించి
పకావన్న పదార్థాలను భోం¹⁸ చేయవలెను. పంది, ఏనుగు, ఎను
బోతు, ఎద్దు, తోడేలు, మొదలయినవాటి మాంసాలను విడిచి
లఘుమాంసా¹⁹లను భక్షిం²⁰చవలెను.

భోజనక్రమము

శ్లో. ²¹అద్యాద్యవ్యం గురు స్నిగ్ధం స్వాదు మందం స్థిరం పురః ।

విపరీతమతశ్చాంతే మ²²భ్యేష్టులవణోత్కటం ॥

టీ. మొద²³ట గురుద్రవ్యాలు ²⁴తైలపక్వములు మధురద్రవ్యాలు ²⁵మంద
మైనవి చిక్క-నివి ²⁶గట్టివి భోంచేయవలెను. వీటికి విపరీతగుణముకలవి

1. సీ	10. పరగడుపున ఆరున్ను	17. సేది
2. ఋ	భోజనముచేసి నాలుగు	18. శేసేది
3. ఋ	న్ను చేసేది.	19. లు
4. సకృ	11. మసేది	20. చేది
5. వ్నాత సన్మానాంచ	12. కోకలు	21. ఆద్యా
6. తే	13. మసేది	22. ధ్యా
7. రేపాడిన్నీ	14. క	23. ల
8. స్నీ	15. సేది	24. చమురుతోటివి
9. స్నీ	16. దీపనంగలప్పుడే	25. మెత్తనివి
		26. ఘ

ఆఖరున భోంచేయవలెను. పులుపు ఉప్పు¹కలసినవి ²మధ్యను భోంచేయవలెను

⁴అన్నపాన భోజన ప్రమాణములు

శ్లో. అన్నేన కుక్షే⁵ద్వావంశౌ పానేనైకం ప్రపూరయేత్ ।
ఆశ్రయం పవనాదీనాం చతుర్థమవశేషయేత్ ॥

టీ. భోజనప్రమాణము. కడుపును నాలుగు భాగాలుచేసి రెండుభాగాలను ⁶అన్నముతోను, ఒకభాగమును నీ⁸ళ్ళతోను, నింపవలెను. మిగిలిన ఒకభాగమును వాయుసంచా⁹రమునకు విడువ¹⁰వలెను.

¹¹అనుపానాలు

శ్లో. అ¹²నుపానం హిమం వారి యవగోధూమ¹³యోర్హితం ।
దద్ధి¹⁴మద్యే¹⁵విషే తౌద్రే విష్టే¹⁶తూష్ణోదకం విబేత్ ।
శాకముద్గాదివికృ¹⁷తౌ మస్తు తక్రాప్లుకాంజికం ॥

టీ. యవలకున్నూ, గోధుమలకున్నూ, పెరుగువంటకమునకు, ¹⁸విషము నకు, తేనెకు, చన్నీళ్లు ద్రా¹⁹గవలెను. పిండివంటకు వేడినీళ్లు ద్రా²⁰గవలెను. తోటకూరకు పెసరపప్పునకు పెరుగుమీదినీళ్లుగాని, మజ్జిగగాని పుల్లకలిగాని త్రా²¹గవలెను.

శ్లో. ²²సురా కృశానాం పు²³ష్ట్యర్థం స్థూలానాం చ మధూదకం ।
²⁴శ్లోషే మాంసరసో మద్యం మాంసే²⁵స్వల్పే చ పావకే ॥

1. ఆవెనుక	9. రా	17. తా
2. బెట్టుక	10. చేది	18. శేది
3. నేది	11. భోజన జీర్ణా	19. శామరతూండ్లకు
4. భోజనవిధి	12. నూ	20. నేది
5. ర్ద్వావంశ	13. యోహి	21. నేది
6. వంటకం	14. నూ	22. నూ
7. ం	15. భీష	23. స్వస్థ
8. భు	16. ము	24. సో
		25. మ్య

టీ. చిక్కినదేహములకు జేసినమద్యాలు పుట్టిని పుట్టించును. ¹స్థూల
దే²హములకు తేనె నీళ్లు కలిపి త్రాగించిన దేహం పలచనాను.

రసాది⁴శోష గలవారికి మాంసరసాలిచ్చేది. మందాగ్నికలవారికిన్నీ,
మాంసాలకున్నూ ⁵మద్యము ⁶అనుపానమునకు ప్రశస్తము.

శ్లో. ⁷వ్యాధౌషధాధ్వభారస్త్రీలంఘనాతపకర్షభిః ।

క్షీణే బాలే చ వృద్ధే చ పయః పథ్యం యథామృతం ॥

టీ. క్షయాదిరోగాలు గలవారికిన్నీ, ఔషధసేవయందు, తెరువునడిచిన
వారికి. భారపు పనులుచేయువారికి. స్త్రీవ్యాపారం గలవారికి, ఉప
వాసమున్నవారికి, ఎండనదిరుగాడేవారికి, ముసలివారికి, పాలు
అమృత¹⁰సమాన¹¹పథ్యమవును.

¹²క్షీరపానములో నియమము

శ్లో. రాత్రౌ క్షీరం న సేవేత యది సేవేత న స్వపేత్ ।

యది స్వపేత్త¹³దాల్పాయా¹⁴రాత్రౌ త్యాజ్యం దివా¹⁵శృతం ॥

టీ. పగలుకాచినపాలు రాత్రిసేవించరాదు. సేవిం¹⁶చిన నిద్రపో¹⁷కూ
డదు. నిద్రపో¹⁸యినయెడల ¹⁹ఆయువు ²⁰క్షీణించును ²¹గాన పగటి
పాలు పగటికే కాని రాత్రి²²త్రాగకూడదు.

1. వలముగలిగిన

2. హా

3. తే

4. దో

5. తీక్ష్ణద్రవ్యాలు

6. అవును

7. ధౌషధౌషధదృభాచే

8. ఖ

9. గల

10. మ వలెనే

11. అ

12. క్షీరాసు భవక్రమం

13. రవ్యా

14. తస్మాక్షీరం

15. మృ

16. చెనా

17. కవుండేది

18. యేనా

19. ఆయుస్సుకు భయమై

20. ఉండును

21. అట్లుగనుక

22. కిగావు

పానమును విడువవలసినవారు

శ్లో. ప్ర¹క్షిన్న దేహ²మేహః³ క్షి గళరోగ⁴వ్రణాతు⁵రాః ।

⁶పానం త్యజే⁷యస్స⁸ర్వశ్చ⁹ భా¹⁰ప్యధ్వశయ¹¹నం త్యజేత్ ॥

పీత్వా భుక్త్వాతపం వహ్నిం యానస్థవనధావనం

టీ. అలసినదేహ¹లవారికి మేహ²రోగికి నేత్ర³రోగికి గళ⁴రోగికి పుండుగల వారికి పానమునిషిద్ధము. ⁵అధికముగ మాటలాడుట నడచుట అకాలశయనం ⁶ఇవి ⁷పానముచేసినవారికి నిషిద్ధములు. భోజనముచేసిన ⁸తరువాత నెండలో దిరుగుట అగ్నిమంట కాగుట గుట్టమునె⁹క్కి-తిరుగుట నీళ్లలో నీదులాడుట పరువు¹⁰లెత్తుట మొదలయినవి ¹¹చేయగూడదు.

¹⁴హితాహిత దివాస్వప్నము

శ్లో. గ్రీష్మే వాయుచయాదానరాత్మ్యరాత్ర్య¹⁵ల్పభావతః ।

దివాస్వప్నో హితో¹⁶న్యస్మిన్ కఫపితృకరో హి నః ॥

టీ. గ్రీష్మ¹ఋతువునందు వాయువు ²వృద్ధిచెందును గనుక, రాత్రి ³అల్పముగనుండును గనుక, పగలునిద్రపోవచ్చును. ⁴ఇతర ఋతువులందు, పగలు నిద్రపో⁵యినయెడల శ్లేష్మ పైతో⁶ద్రవేకాలు ⁷కలుగును గనుక, పగలు నిద్ర⁸చింత⁹చకూడదు.

1. క్షి

2. ర

3. ప్రాణం

4. ద్వేష

5. వ్యాధ్యే

6. రం

7. పుద్గల మాట

8. యిన్నివిడి

9. చేది

10. న్నీ

11. క్కాడుట

12. వారుట

13. వర్జించేది

14. గ్రీష్మ ఋతువుకు

15. త్ర

16. గూడెకాలము

17. ప్రొద్దులేప

18. కడమ

19. యెనా

20. అవు

21. డిచేది

శ్లో. ముక్తా¹తిభాష్యయా²నాధ్వమ³ద్యస్త్రీభారకర్మభిః
క్రోధశోకభయైః⁴ క్లాంతాన్⁵ శ్వాసహిక్మాతిసారిణః ॥
వృద్ధ బాల⁶ బలక్షీణ క్షు⁷త తృట్సూల పీడితా⁸న్ ।
అజీర్ణా⁹భిహా¹⁰తోన్మత్తదివాస్వప్నోచితానపి ॥

టీ. కథాప్రసంగికి గుఱ్ఱమునె⁹క్కితిరిగే వానికి ¹⁰అధికముగ నడచే
వానికి మ¹¹ద్యపానము చేసినవానికి స్త్రీని గూడినవానికి భారపు పని
చేసినవానికి కోపగించుకున్నవానికి దుఃఖము గలవానికి భయము
కలవానికి అలసినవానికి శ్వాసముకలవానికి వెక్కులుగలవానికి
అతిసారముగలవానికి వృద్ధులకు బాలురకు ¹²బలము లేనివారికి,
చిక్కినవానికి ¹³శస్త్రాదులవలన దెబ్బలు తగిలినవానికి దప్పిగల
వానికి కడుపులో శూల గలవానికి అజీర్ణము గలవానికి ఉన్నా
దము గలవానికి అన్ని ఋతువు¹⁴లలోను పగటివేళలో నిద్ర
¹⁵నిషిద్ధముగాదు.

శ్లో. యథాకాలమతో నిద్రా¹⁶ రాత్రౌ¹⁷సేవేత సాత్మ్యతః ।
అసాత్మ్యజ్జగరాదర్థం ప్రాతః స్వప్నాదభుక్తవాన్ ॥

టీ. స్వభావముగ రాత్రినిద్రబోవువానికి నిద్ర లేనియెడల ను¹⁸దయమున
పరగడుపున, రాత్రి నిద్ర యెంతలేదో అందులో సగము నిద్రను
¹⁹సేవించవలయును.

1. స	7. ని	13. నరుకుదాకిన
2. ధ్వశ్రీ	8. లో	14. లా
3. క్లాంత	9. క్మాడే	15. పోవచ్చును
4. చ	10. తెరువు	16. క్లా
5. తే	11. ధ్వ	17. శే
6. ం	12. సత్వ	18. రేపాడి
		19. పోయ్యేది

¹వేగోదీరణధారణప్రతిషేధము

శ్లో. వే²గాన్నధారయే ³ద్వాతవిణ్ణాత్రక్షవత్పట్⁴తుధాం ।

నిద్రాకాసశ్ర⁴మశ్వాసజృంభా⁵శ్రుక్చర్దిరేతసా⁶ం ।

రోగా⁷స్సర్వే⁸పి జాయంతే వేగో⁸దీరణధారణైః ॥

టీ. అధోవాయువును ⁹నిరోధించిన గుల్మము పుట్టును.¹⁰ ఉదావర్తము, కడుపునొప్పి, ఆవలింతలు పుట్టును. అధోవా¹¹త, మల, మూత్రము¹²లను ¹³బంధించును. దృష్టి చెడును. దీపనము చెడును. హృద్రోగములు పుట్టును.

మల¹⁴మును¹⁵నిరోధించిన పిక్కలు నొచ్చును. పీనస¹⁶కలుగును. తలనొప్పి పుట్టును. ¹⁷నోటినుండి మలము వెళ్లును. అధోవాత రోధములో చెప్పిన రోగములు బు¹⁸ట్టును.

మూత్ర¹⁹మును నిరోధించిన దేహము చిక్కును. ²⁰కళ్ళు ఉబ్బును. పొత్తికడుపు²¹లో నొప్పి కలుగును. ప్రజాపతి నొచ్చును. గజ్జ²²లలో నొప్పి కలుగును. ²³వీట్లకు వస్త్రీకర్మ, అభ్యంజనము, అవగాహనము, ²⁴శోధనమును కలిగించు అన్నపానాదులను ఉపయోగించవలెను. మూత్రరోధవికారాలకు ప్రాగ్భక్తజీర్ణాంతికముగ విభజించి ఘృతపానము చేయిం²⁵చవలెను.

1. రోగోత్పత్తి

2. ణ

3. త్సాద

4. య

5. శృచ్ఛ

6. క్

7. స్వ

8. ధి

9. అడ్డుపెట్టినను

10. సదావతం

11. యువున్నా

12. లున్నా

13. అడ్డుపెట్టి

14. ం

15. అడ్డుపెట్టినను

16. పుట్టు

17. నోరనువిష్ట

18. ట్టించు

19. ం అడ్డుపెట్టినను

20. కల్లుపెరుగును

21. నొచ్చును

22. లునొచ్చును

23. మూత్రరోధం వస్త్రీరో

గాలకున్నా

24. భేదనకరాదులైన

25. చేది

త్రేనుపు¹లను ²నిరోధించిన అరుచి పుట్టును. హృదయ³శూల కలుగును ఆధ్మానించును. దగ్గు పుట్టును, ⁴పీల్లకు వెక్కులకు జేయు చికిత్స చే⁵యవలెను.

తుమ్ము⁶ను నిరోధించిన తల నొచ్చును. పంచేంద్రియములు దుర్బలములగును. మన్యా స్తంభాది అర్దితవాయువులు పుట్టును. ⁷దీనికి తీక్షణములైన ధూమ అంజన నస్య⁸ములవల్లను సూర్యదర్శనము⁹వల్లను ఈ యుపాయములతో తిరుగ తుమ్మును పుట్టిం¹⁰చవలెను. దేహము నకు తైలమును పట్టించి కాపించుకొనునది.

దప్పిని ¹¹నిరోధించిన దేహము చిక్కును. చెముడు పుట్టును. ¹²మతి భ్రమించును. దేహము తిరుగును. గుండె¹³నొప్పి కలుగును. ¹⁴దీనికి సకలశైతోపచారము¹⁵లను చేయవలెను.

ఆకలిని¹⁶నిరోధించిన అజ్ఞానము పుట్టును. దేహమంతయు నొచ్చును. రోత పుట్టును. బడలిక¹⁷కలుగును. దేహము కృశించును. కడు పు¹⁸లో నొప్పి కలుగును. శ్రమ¹⁹కలుగును. ²⁰దీనికి చెచ్చని పాత బియ్య²¹పు²² అన్నమును నేతితో లఘువుగ భోజనము చే²³యవలెను.

నిద్రను నిరోధించిన ²⁴మతి భ్రమించును. తల కండ్లు బరు వెక్కును. ²⁵బద్ధకము గలుగును. ఆవలింతలు పుట్టును. ²⁶దీనికి అంగ

1. లు అడ్డ
2. పెట్టినను
3. నొచ్చును
4. ఇందుకు
5. నేది
6. అడ్డుపెట్టినను
7. యిందుకు
8. చెప్పిన
9. చేసి

10. చుకునేది
11. అడ్డపెట్టినను
12. అజ్ఞానముపుట్టును
13. నొచ్చును
14. ఇందుకు
15. లున్ను చేసేది
16. అడ్డుపెట్టినను
17. పుట్టు
18. శూలించు

19. పుట్టు
20. యిందు
21. ము
22. వంటకము
23. నేది
24. అజ్ఞానము పుట్టును
25. జాడ్యమైయుండును
26. యిందుకు

మర్దనము చేయించుకొని కాళ్ళు పిసికించు¹కొనవలెను. నిద్రి²ంచవలెను.

దగ్గును అణచిన కాస పుట్టును. శ్వాస పుట్టును. అరుచి పుట్టును. హృద్రోగములు పుట్టును. దీనికి ఊయచికిత్స, హిక్కాచికిత్సలు చేయవలెను.

⁴శ్రమశ్వాసనిరోధమువలన గుల్మము పుట్టును. హృద్రోగములు పుట్టును. అజ్ఞానము పుట్టును. ⁵దీనికి వాతచికిత్స చేయవలెను, విశ్రాంతి తీసుకొనవలెను.

ఆవలింత⁷లను ⁸అణచినయెడల మునుపటి తుమ్మును నిరోధించుటవలన కలిగిన వ్యాధులు కలుగును. వాట్లకు తుమ్ముకు చేసిన చికిత్స చేయవలెను. వాతచికిత్సను చేయవలెను.

కన్నీ¹⁰ళ్ళను అణచిన పీనసము, నేత్రరోగములు, హృద్రోగములు, దృష్టి మండలరోగములు మన్యాస్తంభము, అరుచి, గుల్మము, ఇవి ¹¹కలుగును. ¹²దీనికి ప్రియమైన కథలను వి¹³నవలెను. మద్యపానము చే¹⁴యవలెను. ¹⁵శ్రీఘ్రముగ నిద్రపో¹⁶వలెను.

కక్కు¹⁷ను అణచిన విసర్పలు, పొక్కులు, కుష్ఠాదులు, నేత్రరోగములు, తీట, పాండువు, ¹⁸జ్వరము, కాస, శ్వాస, హృద్రోగము, మంగులు, శోఫ ఇవి ¹⁹కలుగును. ²⁰దీనికి రూక్షాన్నములు భుజిం²¹చి

1. కునేది

2. పోయేది

3. సి

4. నిట్టూర్పు అడ్డుపెట్టినను

5. యిందుకు

6. నేది

7. లు అడ్డు

8. పెట్టినను

9. నేది

10. క్లు అడ్డుపెట్టినను

11. పుట్టు

12. ఇంటకు

13. నేది

14. నేది

15. వేళతోడి

16. యేది

17. అడ్డుపెట్టినను

18. వేంకి

19. పుట్టు

20. యిందుకు

21. నేది

¹వాంతిని చేయించునది. గంధూ²ష ధూమపానములు ³చేయించవలెను. రక్తమోక్షము చేయ⁴వలెను. వ్యాయామము చే⁵యవలెను. తొరలవణములు⁶కలిసిన తైలములచేత అభ్యంజనము చేయించునది.

శుక్ల⁷మును నిరోధించిన శుక్లమేహము ⁸కలుగును. ఆసన⁹ములో మండును. హృదయములో నొప్పి గలిగియుండును. వృషణములు ¹⁰వాచును. ¹¹అశ్మరి పుట్టును. నపుంసకుని జేయును. వీట్లకు కోడి ¹²మాంసము, మద్యము, ¹³శాల్యన్నము¹⁴తనిపించునది. వస్త్రీ పెట్టునది. అభ్యంగావగాహ¹⁵నములు చేయించునది. ¹⁶మూత్రమును కలిగించు మందు¹⁷వేసి కాచిన పాలు త్రాగి¹⁸ంచవలెను. ప్రియమైన స్త్రీలను ¹⁹గూడవలెను.

²⁰పై చెప్పిన వేగములు పుట్టి²¹న అణచరాదు. పుట్టకుం²²డిన యెడల బలిమిని పుట్టించు²³కొనిన నది సకలమైన రోగము²⁴లకు కారణమగును.

విధార్య వేగములు

శ్లో. ధారయేత్తు ²⁵సదా వేగాః హితైషీ ప్రేత్యచే²⁶హ చ ।
లోభేర్వ్యాద్వేషమాత్సర్యరాగాదీనాం జితేంద్రియః ॥

1. వెళ్లగ్రక్కేది	10. నొచ్చు	19. గూడేది
2. క	11. కల్లుపెరుగును	20. యీ
3. సేది	12. అన్నమున్ను	21. లేసు
4. సేది	13. రాజు	22. తె
5. సేది	14. పెట్టేది	23. కుంటె
6. గూడిన	15. ంగా	24. లుపుట్టును
7. ం అడ్డపెట్టినను	16. నీరువిడి చీ	25. శుధా
8. పుట్టు	17. చేసేది	26. తసా
9. ంమంటలు	18. చేది	

టి. తన హితమును గోరువాడు జితేంద్రియుడై లోభము కోపము ద్వేషము రాగాదుల¹యొక్క వేగముల నెల్లప్పుడు ²నిరోధించవలెను.

స్త్రీసంగమనియమములు

శ్లో. సేవేత కామితః కామం తృప్తో వాజీకృతాం హి⁴మే ।

త్ర్యహోద్వసంతశరదోః సత్సాహోద్వర్షానిదాఘయోః ।

అత్యాశితో²దృతిః త్సు⁶ద్వాన్ దుస్థితాంగః పిపాసితః ।

బాలవృద్ధో²న్యవేగా⁷ స్త్యజేద్రోగీ చ మైథునం ॥

టీ. వాజీకరణద్రవ్యములతో తృప్తినిపొందినవాడై, హేమంత శిశిరిఋతువులలో యధేచ్ఛముగ స్త్రీసంగమము చేయవచ్చును. వసంతఋతువునందు శరదృతువునందును మూడురోజులకొకసారి స్త్రీని కూ¹⁰డవచ్చును. వర్ష ఋతువున, గ్రీష్మఋతువునను పదిహేనునాళ్ళ కొక¹¹సారి స్త్రీని కూ¹²డవచ్చును. ¹³కడుపునిండి భోజనముచేసినవానికి, బడలినవానికి, ఆకలిగలవానికి, ¹⁴విషమస్థితాంగములు కలవానికి, దప్పిగొన్నవానికి, బాలునికి, వృద్ధునకు, ¹⁵ఇతర వేగవీడితునకు, వ్యాధిగలవానికి, స్త్రీ¹⁶సంగమము నిషిద్ధము.

¹⁷ఋతువిశేషములో శోధననిర్దేశము

శ్లో. శీతోద్భవం నోషచయం వసంతే

విశోధయన్ గ్రీష్మజ ¹⁸మభ్రకాలే ।

ఘనాత్యయే వార్షికమాశు సమ్యక్

ప్రాప్నోతి రోగాన్ ఋతుజాన్ జాతు ॥

1. యు గూడిన మనసుగల వాడై	8. సు	శశిఋతువున యెనిమిది
2. వేగాలను భరించును	9. సు	దినాలకొకనాడుస్త్రీని గూడేది
3. య	10. డేదీ	14. నిస్సత్వంగలవానికి
4. మీ	11. నాడు	15. గ్రహణిరోగికి
5. ద్వేషి	12. డేదీ	16. ని గూడరాదు
6. ద్వే	13. హేమంత ఋతువున	17. పడృతు శోధనాడి క్రియలు
7. త్య	* రండురోజుల కొక నాడు స్త్రీని గూడేది	18. సుం

టీ. శిశిర¹ఋతువునందు బుట్టిన శ్లేష్మచయ²మునకు వసంతఋతువున శోధ³న క్రియలు చే⁴యవలెను. గ్రీష్మఋతువు⁵లో⁶ కలిగిన వాయు చయమునకు వర్షఋతువులో⁷ శుద్ధి⁸కొరకువస్తక్రియలు చే⁹యవలెను. వర్షఋతువు¹⁰లో¹¹ కలిగిన పైత్యచయమునకు శరదృతువు¹²లో¹³ శోధ నాదిక్రియలు చే¹⁴యవలెను. ఇట్లు చేసిన ఋతువులవలన బుట్టు రోగములు ఎన్నడును¹⁵ కలుగవు.

ఆరోగ్యసాధనోపదేశము

శ్లో. నిత్యం హితాహారవిహారసేవీ

సమీక్ష్యకారీ విషయేష్వసక్తః ॥

దా¹⁵తా¹⁶సమస్తత్యపరః క్షమావా-

¹⁷నాప్తోపసేవీ చ భవత్యరోగః ॥

టీ. ¹⁸ఎల్లప్పుడు, హితమైన ఆహార, విహారములను సేవించుచు, యుక్తా యుక్తజ్ఞానముతో ప్రతిపనియు చేయుచు, వనిత, మద్యము, మోదలైన విషయలంపటుడు గాకనుండుచు, దాతృత్వముగలిగి, సమత్వము కలిగి, సత్యసంధుడై, ఓరిమిగలిగి, తనహితమును గోరువాని స్నేహము కలిగి, యుండినయెడల, ఆరోగ్యముగనుండును.

1. రు	11. పుట్టి	విచారించి చేతురుద్రుక్చం
2. మందు	12. న	దన వనతాదులయందు
3. నాది	13. సుకుశేది	ను మిక్కిలి అసక్తిగాక
4. సుకొశేది	14. ప్రకోపించరేపు	పుండురు యే వ్యంధు
5. వ	15. నా	సర్వసముడు ఎ వ్యడు
6. బుట్టి	16. మన	ఓపిక గలవాడు ఎవ్వడు
7. మైన	17. స్తా	డు తన ఆత్మలలోటి
8. స్త్రాది	18. ఎప్పుడున్ను ఎవ్వరు	కూడి తిరుగును వాని
9. సుకొశేది	హితమైన ఆహారం నడ	రోగాలు పొందవు
10. న	రురు యే ప్రయోజనమైన	

షడ్రతుచర్య

శ్లో. హిమశిశిరవసంతగ్రీష్మవర్షాశరత్సు
 స్మరభవనవనాంభోహర్ష్యగోక్షీరపానైః ॥
 సుఖమనుభవ రా¹జన్ శత్ర²వస్సంతు తుల్య
 దివసకమలలజ్జాశార్వరీరేణుపంక్తైః ॥
³అవ్యాయామరతా వసంతసమయే గ్రీష్మే ⁴వ్యవాయప్రియాః
⁵సక్తాః ప్రావృషి పల్వలాంభసి నవే కూపోదకే ద్వేషిణః ॥
 క⁶ట్వయోష్ణరతాశ్శ⁷రద్దధిభుజో హేమంతనిద్రాలసా
 శ్యామాలింగనవర్జితా⁸స్తు శిశిరే నశ్యంతు తే శాత్రవాః ॥

హేమంతర్తుచర్య

శ్లో. హేమంతే మధురాష్లుతి క్తలవణస్నే⁹హంస్తధాభ్యంజనం
 భుక్తం వాతహరైస్సుఖోష్ణకజలైస్సాన్నినం ¹⁰తథా మర్దనం ॥
 కర్పూరాగురుకుంకుమైరతికృతం పానం తటాకోత్థితం ।
 శీతే చైవ విదుర్హితం ప్రియతమా¹¹శ్లేషస్తధా కంబళం ॥

శిశిరముతుచర్య

శ్లో. శిశిరముతు¹²షు సేవ్యం చందనం ¹³హైమనం వా
¹⁴కిల తిలజసుపక్వం భక్ష్యజాతం చ సేవ్యం ।
 ఘృతయతమ¹⁵పి భోజ్యం చాన్నపానం సు¹⁶ఖోష్ణై-
¹⁷రనుదినకృతతైలం మర్దనం సానమే¹⁸వం ॥

1. భాశా

7. రా

13. చాందజం

2. వోయాంతునాశా

8. శ్య

14. తిలతైల

3. అద్యా

9. హేచ భ్యాంగసాం

15. తి

4. ప్ర

10. య

16. ఖోయం

5. శక్తి

11. రాలింగనం

17. ఆ

6. ట్వా

12. సు

18. శత

వసంతఋతుచర్య

శ్లో. రూ¹క్షయోరకషాయతి క్షకటుకం ప్రాయో వసంతే హితం
భోజ్యం పానరసాధికై స్సమగుణాః స్నిగ్ధస్య సంతర్పణం ।
స్య²కాభ్యం³జనతైలత వృషమలం శ్రేష్ఠం తథా మర్దనం
నస్యం సద్వమనం ప్రియా⁴జనసమం చోద్యానయాత్రాదికం ॥

గ్రీష్మఋతుచర్య

శ్లో. గ్రీష్మే క్షీరఘృతప్రభూతమశనం శ్రేష్ఠం రసం స్వాదుకం
శీతం శీతలవారిగంధసహితం పానం చ రాగాదిభిః ॥
లేపం చందనకుంకుమేందు⁵మిళితం ధారాగృహం భూగృహం
ప్రోక్తం మా⁶క్తికభూషణం ప్రియతమా⁷శ్లేష స్తథా సత్కథాః ॥

వర్షఋతుచర్య

శ్లో. వర్షే కటుతిక్తమల్పమధురం ⁹సేవ్యం తథా స్థాపనం
మద్యం దుగ్ధదధీక్షురాదిసహితం భోజ్యం ప్రశ¹⁰స్తం భవేత్ ।
లోద్రాదికవ్యధితం సకూపసలిలం దివ్యం తు పానే హితం ॥

శరదృతుచర్య

లే¹¹పే చందనకుంకుమాగురు ¹²శుభం ¹³వస్త్రం విచిత్రా¹⁴స్సజః ॥
సర్వం స్యాజ్జలదాత్యయే¹⁵పి విహితం సంతర్పణం శీతలం
సక్షీరం ఘృతశర్కరాభ్యమశనం తిక్తం సముద్గాధికైః ।

1. క్ష

2. క

3. గ

4. భిసహితం

5. క్షు

6. శురభి

7. రాలింగనం

8. ర్నామ్యః

9. మచ్చం

10. స్తం

11. ప్యశ్చ

12. శరీ

13. స్త్రీ

14. స్త్ర

కర్పూరం ససితాశ్చ షాడవరసా హంసోదకం వాసితం
సౌధాస్యాతిమనోహరా శశికళా ముగ్ధాంగనాలింగనం ॥

అరిష్టకాలములు

శ్లో. కార్తికస్వాంతిమః పక్షో మార్గశీర్షస్య చాదిమః ।
తామ్రభౌ యమదంట్టే తు మితభుక్తత్ర జీవతి ॥
కార్తికస్వాంతిమః పక్షో మార్గశీర్షస్య చాదిమః ।
పౌషాఖ్యన్యాదిమః పక్షస్తత్ర జీవతి జీవతి ॥

¹దోషవివరణము

శ్లో. కాయస్య దో²షా వాతాద్యా మనసన్తు రజస్త³మః ।
దోషా ⁴ఏవ హి సర్వేషాం రోగా⁵నామేకకారణం ॥
రాగాదయో మనోరోగాః కాయరో⁶గా జ్వరాదయః ।

టీ. ⁷శారీరికదోషములు వాత, పిత్త, కఫములు. మానసికదోషములు
రజస్తమములు. ఈదోషములే, శారీరిక, మానసిక రోగములకు
ముఖ్యకారణములు.

జ్వరము, రక్తపిత్తము, క్షయ, మొదలైనవి, శారీరికరోగములు.
కామ, క్రోధ, మోహ, మాత్సర్యాదులు మానసికరోగములు
అని చెప్పబడును,

⁸వాతస్థానములు

శ్లో. పశ్చాత్యక⁹టిసక్తిశ్రో¹⁰త్రాస్థిస్పర్శనేంద్రియం ।
స్థానం వాతస్య తత్రాపి పశ్చా¹¹ధానం విశేషతః ॥

1. అవదోషలక్షణం

2. ష

3. మా

4. యే

5. నా

6. గ

7. దేహమందుబుట్టిన దో

షాలు రాజసతామససా

త్వికగుణాలు సమస్త

ప్రాణులకున్న వాత

పితాది దోషలేరోగా

లకు కారణాలైనవి. రా

గాదులే మనోరోగా

లకు కారణాలైనవి దే

హరోగాదులు జ్వరాదు

లు గాన యిరింగేడి.

8. నా

9. దీర్ఘస్థ

10. త్ర

11. స్థా

టీ. ¹పక్వాశయము, కటిప్రదేశము, సక్తి, శ్రోత్రేంద్రియము, ఎముకలు, త్వగింద్రియము, ఇవి వాయువుకు నివాసస్థానములు. వీట్లతో పక్వాశయము ప్రధానస్థానము.

పైతృస్థానములు

శ్లో. నా³భిరామాశ⁴యః స్వేదో⁵ లసీకా⁶ రుధిరం⁷ రసః⁸ ।

⁹దృక్స్పర్శనం¹⁰ చ పిత్తస్య నాభిరత్ర¹¹ విశేషతః ॥

టీ. ⁷బొడ్డు, ఆమాశయము, చెమట, లసీక, రక్తము, అన్నరసము, నేత్రేంద్రియము, త్వగింద్రియము, ఇవి పిత్తమునకు స్థానములు. విశేషించి నాభి ప్రధానస్థానము.

శ్లేష్మస్థానములు

శ్లో. ఉరః⁹ కంఠశి⁹రః¹⁰ క్లో¹⁰ మపర్వాణ్యామాశయో¹¹ రసః ।

మేదో¹¹ ఘ్రా¹¹ణం¹² చ జిహ్వ¹² చ కఫస్య సుతరామురః ॥

టీ. శ్లేష్మస్థాన¹²ములు. ¹ఉరము కంఠము శిరస్సు¹⁴ క్లోమ¹⁵ కీళ్ళు¹⁵ ఆమాశయము రసధాతువు క్రొవ్వు ముక్కు నాలుక ఇవి. విశేషించి శ్లేష్మము ఉరమునందుండును.

1. వాయువుకు స్థానవిశేషాలు బొడ్డుకిందురెండు రెంళ్లముళ్లముందర చెవులు యెముకలు ముట్టె తెనరిక ఈ క్రమానవర్తించి వాయువుతిరుగా పక్వాతిశయమందే వునికిచేసుక వుండును.

2. నా

3. భీర
4. సం
5. ఆశి
6. దుస్తవృత్తస్య
7. పైతృస్థాన విశేషాలు బొడ్డు బొడ్డుగుండె నడుము చెమట ధాతువులు, బంకనీళ్లు, నెత్తురు

పైతృం

8. నా
9. శో
10. మా
11. జా
12. విశేషాలు
13. హృదయం
14. క్రొవ్వు
15. బొడ్డుకువీడు

చయకోపప్రశమక్షయలక్షణము

శ్లో. చ¹యో వృద్ధిః స్వధా²మ్యేవ కోపస్తాన్మార్గగామితా ।

శమః స్వస్థానసమతా తత్రైవాపచయః క్షయః ॥

టీ. వాతపిత్తశ్లేష్మాది దోషాలు మూడున్నూ తమస్థానములందే వృద్ధిని పొందిన చయమందురు. వృద్ధిని చెందిన దోషము స్థానాంతరమునకు నడచిన ప్రకోపమందురు. తమస్థానములందే⁴ సమముగ⁵ నుండిన⁶ ప్రశమమందురు. తమతమ స్థానములలో తక్కువుగ నుండిన క్షయ⁷మందురు.

సామ నిరామ మలలక్షణము

శ్లో. ⁸స్రోతోరోధబలభ్రంశ⁹గౌరవానిలమూడతాః ।

ఆలస్యపక్తినిష్ఠీవమ¹⁰లసంగారుచి¹¹క్లమాః ।

లింగం మలానాం సామానాం నిరామాణాం విపర్యయః ॥

టీ. ¹²స్రోతస్సులను బంధించుట, బలక్షయము, గాత్రగౌరవము, వాత వైగుణ్యము, సోమరితనము, అజీర్ణము, మాటిమాటికి ఉమ్ముట, మలబంధము, ఆరోచకము, అశక్తత, ఇవి సామమలలక్షణములు. వీట్లకు విపరీతముగ నుండిన, నిరామమలలక్షణమని యెఱుంగునది.

1. యా

2. మ్యే

3. ప్పి నాఁడు అందు

4. చును సమానానై

5. నష్టము

6. శమనదోషాల

7. చేసును

8. శ్రో

9. వాత

10. తి

11. తక్ర

12. నాడిద్వారాలు బంధించును

సత్త్వం పడద్రో

చును యెరుక చాలకుం

డాచేసును గురుత్వాన

బొందించును వాయువు

మలంతో గూడినస్వదు

ఆలస్యంబుట్టించును అరి

గకుండాజేసును ఉమ్ము

లుపుట్టించును ఆణవి

పుట్టించును బడలిన బొతి

దించును.

¹దోషరూపమైన వాతకర్మలు

జ్ఞో. స్రం²సవ్యాసవ్యధస్వాపసాదకు³తోదభేదనం ।

స⁴ంగాంగ⁵భంగసంకోచవ⁶ర్తహర్షణత⁷ర్షణం ।

కంఠపపాదుష్యసాషిర్యశో⁹షస్పందనవేష్టనం ।

స్తంభః కషాయరసతా వర్ణః ¹⁰శ్వావోఽరుణోఽపి వా ।

కర్మాణి వాయోః ప్రోక్తాని ॥

టీ. ¹¹ఈక్రిందివి వాతకర్మలు. సంధిచ్యుతి, అవయవవికాసము, దెబ్బ తగిలినట్లుగ నొప్పికలుగుట, తిమ్మిరి పట్టుట, అశక్తత, అవిచ్ఛిన్నముగ నొప్పికలుగుట, విడిచివిడిచి నొప్పికలుగుట, శరీరము విరిగినట్లుగ నొప్పికలుగుట, మల, మూత్రాదిబంధము, అవయవములు విరిగినట్లుగ నొప్పికలుగుట, సిరాది సంకోచము, పురీషాది పిండి భావము, రోమాంచము, దాహము కలుగుట, వణకు పుట్టుట, రూక్షత్వము, ఎముక మొదలగువాట్లలో రంధ్రములేర్పడుట, శోషించుట అదరుట, అవయవములు చుట్టచుట్టినట్లుగ నుండుట, స్థంభించుట, నోరు చేదుగనుండుట, శరీరములో, నలుపుగాని తెలుపుగాని వర్ణము కలుగుట.

1. మలాలతోగూడినదోష
లక్షణం చెప్పబడెను.

2. స్ర

3. శోధ

4. ర్వా

5. ంధ

6. ర్త

7. తప

8. పా

9. షస్త్వ

10. స్వావో

11. వాయు వికారభేద

వికారాలు మంతులు

మండినట్లుగాను నిద్ర

గుణాలను నిక్కుటాను

శోషాదిరోగాలను

నొప్పిని పెద్ద పోటు

నొప్పిని స్త్రీసంగమును

సంర్వాగము నొప్పిని

ముణుగుటను రెస్పలు

అదిరేటట్లుగాను కన్నుల

నీరు గమ్మినట్లుగాను

వణకును వరుసదనమును

వాడిద్వారాలు విస్తరిం

చుటను యెండుటను కద

లుటను చుట్టువారుటను

మూను పరచుట శ్యామ

వర్ణమాట యర్రనౌట

యివి వాయు కర్మాలు

గనుక యెరింగేది.

పైత్యకర్మలు

పిత్తకర్మాణ్యతః పరం

శ్లో. స్వేదః క్లేదః స్రుతిః క్రోధః సదనం మూర్ఛ²నం మదః ।కటుకా³ష్టా ర⁴సా వర్ణః పాండురాదుణవర్జితః ॥

టీ. ¹చెమట కలుగుట, క్లేదము కలుగుట, నోరు, మొదలైనవాట్లలో నీరూదుట, కోపము కలుగుట, అశక్తత, మూర్ఛ కలుగుట, మత్తుకలిగి యుండుట, నోరు కారముగగాని, పులుపుగగాని యుండుట, శరీరములో, ఎఱుపు, తెలుపు తప్ప, మిగత వర్ణములు కలుగుట, ఇవి పిత్తకర్మలు.

శ్లేష్మకర్మలు

శ్లో. శ్లేష్మ⁷ణః స్నేహకాఠిన్యకంఢాశీతత్వగౌరవం ।బంధోపలేపస్తైమిత్యం శో⁹ఘాపక్త్యతినిద్రతా¹⁰ః ।వర్ణః శ్వేతో రసా స్వాదులవ¹¹ణా¹²చిరకారితా ॥

టీ. ¹³వ్యాధివిశేషములో శ్లేష్మకర్మలు. ¹⁴స్నేహకాఠిన్యములు, ¹⁵కంఢాతి, చల్లదనము, గురుత్వ¹⁶ము, ¹⁷స్రోతోబంధము, ¹⁸స్రోతస్సు¹⁸లలో ఉపలేపము కలిగియుండుట, ¹⁹స్తబ్ధగాత్రత్వము, శో⁹గలు²⁰గుట,

1. ర్మా

2. సమ్మ

3. ష్టా

4. సా

5. పైత్యగుణ విశేషాలు

చమట దాహం ఉష్ణా

ధిక్వర్జోగాలు భోజన

తక్వానకువచ్చుట బడ

లిక మదిగోపం మూర్ఛ

మదం శైత్యం కారమై

పుల్లనైయుండుట పచ్చ

నై యెఱ్ఱనైయుండుట

ఇవి పైత్యకర్మాలుగాన

యెఱింగేది.

6. ర్మా

7. ణా

8. ధ్ధో

9. షా

10. తా

11. ణా

12. రుచికారకా

13. శ్లేష్మావశు స్థానవిశేష గుణాలు

14. మెరుపుగలిగి

15. పట్టెమాలగలిగి

16. మై

17. దేహమందు బిగి గలిగి యుండును.

18. లు

19. బలిమిగలిగి గట్టియై

20. లిగి

¹అభీర్ణము కలుగుట, అతినిద్ర, దేహవర్ణము తెల్లనై యుండు²ట, నోరు తియ్యనై, ఉప్పునై యుండు³ట, మందగుణము గలిగియుండుట, ఇవి శ్లేష్మక⁴ర్మలు అని యె⁵ఱుంగవలెను.

శ్లో. ఇత్యశేషాయవ్యా⁶పి యదుక్తం దోషలక్షణం ।
దర్శనస్పర్శప్ర⁷శ్చై స్తత్సమ్యగుపలక్షయేత్ ॥

టీ. ⁶ఈవిధముగ సకలరోగవ్యాపకమైన ఏదోషలక్షణము ⁹చెప్పుబడి నదో¹⁰దానిని, చూచియు, స్పృశించియు, అడిగియు, బాగుగ తెలిసికొనవలెను.

షడృతువు¹¹లలో త్రిదోషములకు చయప్రకోపశమన¹²ములు

శ్లో. చయప్రకోపప్రశమా వాయో¹³గ్గ్రిష్ణాదిషు త్రిషు ।
వర్షాదిషు చ పిత్తస్య శ్లేష్మణః ¹⁴శిశిరాదిషు ॥

టీ. వాయువు గ్రీష్మఋతువు¹⁵లో చయమునుబొంది వర్షఋతువు¹⁶లో ప్రకోపించి శరదృతువు¹⁷లో శమించును పైత్యము వర్షఋతువులో ¹⁸చయమునుబొంది శరదృతువు¹⁹లో ప్రకోపించి ²⁰హేమంత ఋతువులో శమించును. శ్లేష్మము శిశిరఋతువులో చయ²¹మును బొంది వసంతఋతువు²²లో ప్రకోపించి, గ్రీష్మఋతువులో శ²³మించును.

1. ను	9. దర్శననంచేత స్పర్శనం	14. నగూడి
2. ను	చేత అడుగుటచేత పరా	15. న
3. రా	మరిశించి చూచితే తెలి	16. న
4. రింగేది	నేది	17. గూడి
5. ప్రి	10. లాను	18. న
6. వైస	11. లక్షణం	19. శిశి
7. యాక్రయాన	12. గ్రీ	20. మనగాకూడికకూడి
8. ను	13. శి	21. న
		22. మనషా

¹బౌషధద్వైవిధ్యము

శ్లో. శోధనం శమనం చేతి సమాసాదౌషధం ద్విధా ।
 శరీరజానాం ²దోషాణాం క్రమేణ పరమాషధం ।
 వస్త్రీర్విరేకో వమనం తథా తైలం ఘృతం మధు ॥

టీ. సకలమైనరోగములకు శోధనము శమనము ⁴అని బౌషధములు రెండు
⁵విధములు. ఈశరీరమందున్న మూడుదోషములకు, వస్త్రీ, విరేక,
 వమనములు, యథాసంఖ్యముగ, శోధనౌషధములు. నూనె, నెయ్యి,
 తేనె, ఈమూడు యథాసంఖ్యముగ శమనౌషధములు. ఇవి దేహ
⁷దోషములకు ⁸బౌషధములు.

మనోదోషౌషధములు

శ్లో. ధీధైర్యాత్సాదివిజ్ఞానం మనోదోషౌషధం పరం ॥

టీ. మనస్సు ⁹యొక్కదోషములకు బుద్ధి, ధైర్యము, ఆత్మా ¹⁰ది ¹¹జ్ఞానము,
 బౌషధములు.

¹²శుద్ధాశుద్ధచికిత్సాలక్షణము

శ్లో. ప్రయోగః శమ¹³యేద్వాప్యధి ¹⁴యోఽశ్యమన్యముదీరయేత్ ।
 నా¹⁵సౌ విశుద్ధః శుద్ధస్తు శమయేన్నసమీరయేత్ ॥

టీ. బౌషధప్రయోగము శుద్ధమైన¹⁶యెడల వ్యాధిని మాన్పును. శుద్ధము
 గానియెడల వ్యాధి¹⁷మాన్పుచు ఇతరరోగములనుకూడ పుట్టించును.

1. శోధన శమనవిధి

చేసా నేహమందు రోగా

10. నెలుం

2. రోగా

లు పుట్టవు

11. గుట

3. నెడివి అవు

6. ద్విరో

12. మనోదోషచింత

4. ప్రకారాలు

7. రోగా

13. యో

5. ములున్నా తమ స్థానా

8. న్నాచేనేది

14. యో

లందే చయమందు నడ

9. వలన బుట్టినరోగా

15. శౌ

16. ది

వ్యాధులు ఏడు విధములు

శ్లో. ఏ¹క్త¹కేన చ దోషేణ త్రయో ద్వాభ్యామపి త్రయః ।

త్రిదోషైరపి ²చైకః స్యాదితి సప్తవిధో గ³దః ॥

టీ. ⁴వ్యాధి సప్తవిధము, అది యెట్లన, ఏకదోషజములు మూడు, ద్వంద్వ జములు మూడు, సన్నిపాతజము ఒకటి, ఇట్లు సప్తవిధము.

చికిత్సాభేదవివరణము

శ్లో. ద్విధై వోపక్రమ స్తేషాం తర్పణం ⁵చాపతర్పణం ।

బృంహ⁶ణం లంఘనం చేతి తత్పర్యాయా⁷వుదాహృతౌ ॥

టీ. ⁸చికిత్స రెండు విధములు. తర్పణమని, అపతర్పణమని. వీటికే, బృంహణము, లంఘనము, అని కూడ పేర్లు కలవు.

శ్లో. బృంహణం య⁹ద్బృహత్వాయ లంఘనం లాఘు¹⁰వాయ యత్ ।

బృంహణం శమనం త్వేవ వాయోః పితౄ¹¹నిలస్య చ ॥

టీ. బృంహణము దేహపు¹²ష్టికొరకు. లంఘనము దేహ¹³లాఘవము కొరకు. అయితే దేహమునకు చేసిన బృంహణచికిత్స వాయుపు ¹⁴ష్టిత్తవాయువు, వీటికు శమనచికిత్స యగును.

లంఘనభేదములు

శ్లో. శోధనం శమనం చేతి లంఘనం ద్వివిధం భవేత్ ।

శోధనాఖ్యలంఘనలక్షణము

శ్లో. యదీరయేద్బహి¹⁵ర్దోషా శోధనం తచ్చ పంచధా ॥

1. క్త

2. కే

3. త

4. రోగాలు వాతపిత్తదోషాలు మూడు ద్వంద్వ జాలుమూడు త్రిదోషం ఒకటి కూడా రోగాలు యేడు భేదాలు

5. బృహత

6. ణో

7. దు

8. వాతపిత్తశ్లేష్మాలకు తర్పణం తర్పణమనంగాను బృంహణ లంఘణాలు బృంహణమనంగాను లంఘనంవెట్టెడి. లంఘణమనంగా వుపవాసంవెట్టెడి

9. ద్వై

10. మత్స్వయే

11. కఫ

12. స్త్రే

13. లంఘన

14. కు బృంహణమున్ను పిత్తశ్లేష్మాలకు లంఘణం వెట్టెడి

15. దో

టీ. శోధన¹ము శమన²ము అని³ లంఘనము రెండు ⁴విధములు. ⁵దోషములను బయటకు త్రోయునది శోధనలంఘనమగును. అది యైదు విధములు.

శ్లో. నిరూహో వమనం రే⁶కః శిరో⁷కో⁸స్త్ర⁹వి¹⁰స్ర¹¹తిః ॥

టీ. వమనము, విరేచనము, శిరో⁶విరేచనము, ప⁷స్తి, ర⁸క్తమోక్షణము, ఇవి⁹యైదు శోధనలంఘనములు.

శమనాఖ్యలంఘనలక్షణము

శ్లో. స శోధయతి యద్దోషా¹ సమాన్నో²దీ¹⁰రయత్యపి ।

సమీకరో³తి విషమా⁴ శమనం ¹¹తచ్చ సప్తధా ॥

టీ. దోషములను బయటకు త్రోయకుండ, సమముగనుండిన వాతాదులను ఉదీరణము చేయకుండ, విషమదోషములను సమముగ చేయుట శమనమగును. ఇది ఏడు విధములు

శ్లో. పాచసం దీపసం త్సు¹²త్త్¹³ద్వాయా¹⁴మా¹⁵త¹⁶పమాదుతాః ॥

టీ. పాచనము, దీపనము, ఆకలి, దబ్బి, వ్యాయామము, ఎండ, గాలి, ఈ యేడున్న శమన¹⁵లంఘనభేదములు.

బృంహణీయులు

శ్లో. బృంహయేద్వా¹ధి²భై³వజ్యమద్యస్త్రీ⁴శో⁵క¹⁶కర్చితా¹⁷ ।

భా¹⁸రాధ్యో¹⁹రః²⁰క్షతక్షీ²¹ణసూ²²క్షదు²³ర్బలవా²⁴తలా²⁵ ।

గర్భి²⁶నీం సూతికాం బా²⁷ల వృ²⁸ద్ధా గ్రీ²⁹ష్ణే³⁰పరానపి ॥

1. జ్ఞాపకటి

2. జ్ఞాపకటి

3. నేడివిలంఘన

4. భేదాలు

5. బాహ్యగద దోషాలకు

శోధన అయిదు ప్రకా

రాలని యెఱింగేది

6. శో

7. ధిస్వతిః

8. రోప¹¹స్తి

9. బాహ్యదోషాలకు చేనేది

10. ర ఇత్యతే

11. పంచ

12. ట్వా¹²స్తి

13. మ

14. త

15. లు

16. వా

17. ం

18. ర

18. శా

20. లా

21, ప

టీ. వ్యాధివలన కృశించినవానికి, రూక్షదేహికి, దుర్బలునకు, వాతరోగికి బిడ్డనుగన్నస్త్రీకి, బాలురకు, వృద్ధులకు, బృంహణము చేయవలెను గ్రీష్మఋతువున ¹నెల్లరకు బృంహణము చేయవచ్చును.

బృంహితలక్షణము

శ్లో. బృంహితే స్యాద్బలం పుష్టిస్తత్సాధ్యమయసంక్షయః ॥

టీ. బృంహణము చేసిన యెడల సత్తువ కలుగును. ²పుష్టి గలుగును. ³బృంహణసాధ్యరోగములు ⁴శమించును.

లంఘనముంచతగినవారు

శ్లో. మేహో⁵మదో⁶పాతిస్నిగ్ధజ్వరో⁷దస్తంభకుష్ఠినః ।

విసర్పవిద్రధి⁸స్త్రీహాశిరఃకంఠాక్షిరోగిణః ।

స్థూలా⁹ంశ్చ లంఘయేన్నిత్యం శిశిరే¹⁰త్వపరాసపి ॥

టీ. మేహరోగులకు, ఆమదోషముకలవానికి. అధిక¹⁰ముగన్నేహపానముచేసినవానికి, జ్వరితులకు, ¹¹క్షురుస్తంభరోగులకు, ¹²కుష్ఠరోగి¹³కి, విసర్పరోగికి, విద్రధికలవానికి, బల్ల¹⁴కలవానికి, శిరోరోగికి, కంఠరోగికి, నేత్రరోగికి, స్థూలదేహులకు లంఘనము చేయించవలెను. మాఘ ఫాల్గుణమాసములలో నెల్లరకు ¹⁵లంఘనము ¹⁷చేయించవలెను.

లంఘితలక్షణము

శ్లో. విమలేంద్రియతా సర్గో¹⁸మలానాం లాఘవం రుచిః ।

క్షు¹⁹త్ప్రత్యహోదయః శుద్ధహృద²⁰యోద్గారకంఠ²¹తా²² ।

వ్యాధిమార్దవముత్సాహ²²స్తంద్రానా²³శశ్చ లంఘ²⁴నే ॥

1. న ఆతిలంఘణం పెట్ట రాదు

2. తు

3. సత్త్వంమిది

4. సాధ్యాకాసు

5. హ్య

6. వ్య

7. విహ్వళితః కర్ణా

8. శ్చ

9. త్వవ

10. ంచమురు

11. సర్వాంగంనొప్పికి

12. వాయుబంధానకు

13. గి

14. కు

15. స్థూలదేహులకు

16. ణం

17. సెట్టేది

18. మా

19. తృప్తహృ

20. యేద్దా

21. యేత్

22. త

23. శా

24. నే

టీ. త్వక్చక్షుఃశ్రోత్రజిహ్వఃసూక్ష్మముల¹ నేడి పంచేంద్రియములకు నిర్మల
త్వము, మలమూత్రశోధనము, దేహలఘుత్వము, జిహ్వకు రుచిపుట్టుట,
ఆకలిదప్పులు గలుగుట,² శుద్ధమైన హృదయము, త్రేసుపులు, కంఠము
ఇవి కలిగి యుండుట, వ్యాధికి మృదుత్వము³ కలుగుట, ఉత్సాహము
కలుగుట, తంద్ర⁴ లేకుండుట⁵ ఇవి సమ్యక్గ్రంథితలక్షణములు.

లంఘనవ్యవస్థ

శ్లో. న బృంహ⁶యేల్లంఘనీ⁷యా⁸ బృంహ్యంస్తు మృ⁹దు లంఘయేత్

శోధనకాలములు

శ్లో. శ్రావణే కార్తికే చైత్రే మాసి సాధారణే క్రమాత్ ।

గ్రీష్మవర్షా⁹హేమచిత్తాన్వాయ్యాదీనాశు ని¹⁰ర్వా రేత్ ॥

టీ. శ్రావణమాసమందును, కార్తికమా⁹సమందును, చైత్రమాసమం
దును, ఈమూడు సాధారణమా¹¹సములలో¹² యధాసంఖ్యముగ
గ్రీష్మవర్షా⁹హేమంతఋతువులలో చయమును పొందిన వాతాదిదోష
ములకు శోధనము చేయవలెను. బృంహణీ¹³యులకు కూడ మృదులం
ఘనము¹⁴ చేయవచ్చును.¹⁵

శ్లో. స్వస్థవృత్తమభిప్రేత్య వ్యాధౌ వ్యాధివశేన తు ।

కృత్వా శీతోష్ణవృష్టీనాం ప్రతీకారం యథాయథం ॥

ప్రయోజయేత్క్రియాం ప్రాప్తాం క్రియాకా¹⁶లం న హ¹⁷పయేత్ ।

1. నేడి

2. వ్యాదయంమందు నిర్మ
లశుద్ధమైన త్రేసుపులుగల
కంఠశుద్ధిన్నీ

3. న్నూ

4. మాసు

5. మొదలయినవి యిన్ని
గుణాలున్నూ లంఘన
మందుపుట్టిన

6. ల

7. య్యాయ

8. భు

9. హేమచిత్తాన్వాయ్యా

10. హ

11. సాలు

12. గహకవరుసనే లంఘవి

యోగ్యాలైన వార్లను
లంఘనంనెట్టేది.

13. మైవవార్లను

14. యించేది

15. ఈక్రమానను గ్రీష్మ

ఋతువున హేమంత

ఋతువున శిశిఋతువున

వర్షఋతువున స్వస్థు

నిన్ని యెరింగేది

యేఋతువున యేలా

గుననడతురు అదియే

తీంగి చికిత్సచేసేది

16. లా

17. న

టీ. ఏకా¹లమున నేక్రియ చేయవలయునో ఆక్రియ నాకాలమున తప్పక చే²యవలయును.

బౌషధకాలములు

శ్లో. యుంజ్యాదనన్నమన్నాదౌ మధ్యే³ంతే కబళాంతరే ।
 గ్రాసే గ్రాసే ముహుస్సా⁴న్నం సాముద్ధం ⁵నిశి చౌషధం ॥
 క⁶ఫోద్రేకే గదే⁷నన్నం బలినో రోగరోగి⁸ణోః ।
 అన్నాదౌ ⁹విగుణే¹⁰పాసే సమాసే మధ్య¹¹ఇష్యతే ॥
 వ్యాసే¹²ంతే ప్రాతరాశస్య ¹³సాయమాశస్య తూత్తరే ।
 గ్రాసగ్రాసాంతయోః ప్రాణి ప్రదుష్టే మాతరిశ్వని ॥
 ముహుర్ముహు¹⁴ర్విషచ్ఛర్ది ¹⁵హిఘ్నాత్పత్త్వాసకాసిషు ।
 యోజ్యం సభోజ్యం బైషజ్యం భో¹⁶జ్యైశ్చిత్రైరరోచకే ॥
 కంపా¹⁷క్షేపకహిఘ్నాను సాముద్ధం లఘు భోజ¹⁸నాం ।
 ఊర్ధ్వజ¹⁹త్తువికారేషు స్వప్నకాలే ప్రశస్యతే ॥

టీ. అపానవాయువు ఉద్రేక²⁰మును బొందిన భోజ²¹నమునకు ²²ఆదిలో బౌషధమును²³తినవలెను. సమానవాయువు ఉద్రేకము²⁴ను బొందిన, భోజన²⁵మధ్యలో బౌషధమును²⁶తినవలెను. వ్యానవాయువు ఉద్రేక²⁷మును బొందిన, ²⁸పగటి భోజనాంతమందు²⁹బౌషధమును సేవిం³⁰చవలెను. ఉదానవాయువు ఉద్రేక³¹మును బొందిన, రాత్రిభోజ³²నాంత

1. లాన

2. సేది

3. ంన

4. శిశికా

5. పో

6. సా

7. కాః

8. ద్వి

9. కా

10. యి

11. సమానస్వదు

12. వి

13. హృ

14. ద్యైశ్వేతై

15. క్ష

16. ను

17. తృ

18. మందును

19. నా

20. మొదల నా

21. గొసేది

22. దును

23. ధ్యానను

24. గొసేది

25. మందు

26. శపాడి

27. అవు

28. చేది

29. మందును

30. నమధ్యానను

మున¹బౌషధమును²పుచ్చుకొనవలెను. ప్రాణవాయువు ఉద్రేక³మును బొందిన⁴కబళముతోను, కబలాంతమందు బౌషధమును⁵సేవించవలెను. శ్లేష్మోద్రేకమందు⁶అనన్నముగ బౌషధమును సేవిం⁷చవలెను. విష⁸వికారముల⁹లోను, వాంతి, దాహము, శ్వాశకాసలు గలవారికిబౌషధమును¹⁰మాటిమాటికి¹¹ఈయవలెను. ¹²అరోచక¹³ము కలిగినవారికి, ¹⁴చిత్తాన్నములతో కలపి బౌషధమును ఈయ¹⁵వలెను. కంపవాయువు, ఆక్షేప¹⁶వాయువు హిఘ్నారో¹⁶గములయందు ¹⁷భోజనమునకు ముందు పెనుక కూడ బౌషధమును సేవించవలెను. అట్టి వారు లఘువుగ భోజనము చేయవలెను.

కంతమునకు పై భాగమున పుట్టు రోగములలో రాత్రి పండుకొను కాలమున బౌషధమును సేవించవలెను.

షడ్రసవివరణము

శ్లో. రసాః స్వాద్వస్లులవ¹⁸ణతిక్తోషణకషాయకాః ।

త¹⁹త్రాద్యా మారుతం ఘ్నంతి త్రయ²⁰స్త్రిక్తాదయః కఫం ।

కషాయతిక్తమధురాః పిత్తమన్యే తు కుర్వతే ॥

టి. తీపి, పులుపు, ఉప్పు, చేదు. కారము, వగరు, అని రసములు ఆఱు విధములు. వాటిలో తీపి, పులు²¹పు, ఉప్పు, ఇవి వాతహర²²ములు.

1. అవు

2. గొనెడి

3. మందును

4. పెనరపప్పుకలిపిన

5. కలుపుక సేవించెడి

6. రాత్రింటిభోజనాం

త్యాన అప్పు

7. చేడి

8. క్రయోగ

9. మైనవారికి

10. అందందే

11. కొనెడి.

12. శ్వాసకాసరోగాలుగల

వారికి భోజనమందే క

లయ బౌషధంసేవించెడి

13. మైనప్పుడు

14. కలమటకాలలో

15. చేడి

16. గా

17. పెనరపప్పుగలసిన భో

జనమంగొను బౌషధము

కలుపుకొని లఘువుగా

భోజలంచేసేది కోలెము

కమీద పూర్వరోగాలు

గలవారికి రాత్రి నిద్ర

పొందున బౌషధంసేవిం

చేడి.

18. జా

19. ఎదా

20. స్నే

21. ను

22. ం

చేదు, కారము, వగరు ఇవి శ్లేష్మహర¹ములు. వగరు, తీపి, చేదు²ఇవి పిత్త హరములు.

³శోధనాదులకు వయోనిర్ణయము

శ్లో. న శుద్ధిరూపదశమే నచాతిక్రాంతసప్త⁴తౌ |
ఆజన్మమరణం శస్తో వస్తిస్తు ప్రతిమి⁵ర్న⁶వత్ ||

టీ. ⁷పదేశ్యలోపల దేహశోధనమును చేయించ⁸కూడదు. డబ్బదియేండ్లు,
⁹దాటినవానికి దేహశోధనమును చేయించ¹⁰కూడదు. జననప్రభృతి
మరణపర్యంతము వస్తి¹¹చికిత్స, ప్రతిమర్మనస్యము, ఇవి చేయవచ్చును.

శ్లో. న ¹²నస్యమూనసప్తాబ్దే నాతీ¹³తాశీతివత్సరే |
నచ¹⁴నాష్టాద¹⁵శే ధూమః కబ¹⁶ళో నోనపంచమే |

టీ. ఏడేండ్లలోపల నశ్యము చేయ¹⁷కూడదు. ఎనుబదియేండ్లు దాటిన
వానికి నశ్యము చేయ¹⁸కూడదు. పదు నెనిమిదియేండ్లలో¹⁹పల ధూమ
పానము చేయించ²⁰కూడదు. అయిదేండ్లలో²¹పల కబళగండా
²²ములు చేయించ²³కూడదు.

స్నేహస్వేదముల యావశ్యకత్వము

శ్లో. ²⁴స్నేహస్వేదావనభ్య²⁵స్య కుర్యాత్సంశోధనం తు యః |
దారుశుష్క²⁶మివానామే శరీరం తస్య ²⁷దీర్యతే ||

1. ం	11. ఆయితేను బాల్యత్వాన	19. ను
2. పైత్యహరం	చమురుయెక్కించనొను	20. రా
3. శోధనవిధి	12. శశ్యమాల	21. ను
4. తా	13. వాసిత	22. మం
5. ర్మ	14. న	23. రా
6. పండ్రెడేశ్మలోను	15. శా	24. స్నేహాసే
7. రా	16. భానూ	25. శ్చ
8. వెల్లి	17. రా	26. జహ్
9. కా	18. రా	27. దీర్యతే

టీ. ¹ఎవరు, ²స్నేహ, ³స్వేదములను అభ్యసించకుండ, శోధనమును చేయించుకొందురో. వారిదేహము వంచదలచిన యెండుకట్టవలె విరిగిపోవును.

చతుర్విధస్నేహములు

శ్లో. సర్విర్మజ్జా వసా తైలం స్నేహేషు ప్రవరం ⁴మతం ।

పిత్తఘ్నస్తే యథాపూర్వమితరఘ్నా యథోత్తరం ।

టీ. ⁴నెయ్యి, మజ్జ, వస, నూనె, ఈనాలుగింటిని స్నేహములందురు, వీటిలో పూర్వ పూర్వముగ పిత్తఘ్నములు, ఎట్లనగ, నూనెకంటె, నెయ్యి, మజ్జ, వస, ఇవి, వసాతైలములకంటె, నెయ్యి, మజ్జ, ఇవి, మజ్జ, వస, తైలములకంటె, నెయ్యి, ఇట్లు తరతమముగ. పిత్తమును హరించును.

ఈ నాలుగు స్నేహములే, పైనచెప్పిన క్రమమువలె, ఉత్త రోత్తరముగ, వాతకఫములను, తరతమభావముగ హరించును.

శ్లో. ద్వాభ్యాం త్రిభి ⁵శ్చతుర్భిస్తైర్యమ⁶కస్త్రిసృతో ⁷మహాన్ ।

⁸ఋతో సాధారణ స్నేహః శస్తో⁹ఽహ్ని విమ¹⁰లే రవా ॥

టీ. ¹¹వీటిలో, రేంజేసి, మూడేసి, నాలుగేసిగ, కలిసిన స్నేహములకు, యథాసంఖ్యముగ, యమకము, త్రివృతము, మహా⁷, అని పేర్లు. శ్రావణ, కార్తిక, చైత్ర మాసములలో, పగటివేళలందు, ఎండ కాచిన సమయములో స్నేహప్రయోగము చేయవచ్చును.

స్వస్థవృత్తము సంపూర్ణము

1. ఎవ్వరైన దేహనచము
రుపట్టించుకొనక దేహ
శోధనము చేయించు
కొందురు వారి దేహ
శోషదాకి యెండును.

2. మ

3. తమం

4. నెయ్యిన్నీ మూలుంగు
తైలమున్నూ క్రోష్ట

తైలమున్నూ సేహాలలో
యివి మూడుశ్రేణులు
నెయ్యి పైత్యకారము
మజ్జాతైలము క్లేష్మహ
రం వసాతైలం వాత
హరం

5. ఇచ

6. రు

7. పమం

8. రు

9. హో

10. లోకేర

11. నెయ్యిన్నీ నూనెను నె
య్యిమజ్జావసాతైలాలు
నూయిందులో నెయ్యి
మజ్జావసాస్నేహ తైలా
లు ఘనమైనికర్మతైలా
లు సాధారణాలు

శ రీ ర వ ర్ణ న ము

శ్లో. ¹స్త్రీ ముఖ్యా గర్భసంభూ²తివశాదగ్నేరివా³రణిః ॥

వయోభేదముచేత స్త్రీలకు సంజ్ఞలు

గారీ భవతి చాష్టాబ్దే నవాబ్దే రోహిణీ తథా ।

సా కన్యా తు దశాబ్దే చ ద్వాదశాబ్దే రజస్వలా ॥

ఆ ర్తవసంప్రాప్తి

మా⁴సేనోపచితం రక్తం ధమనీభ్యామృతౌ పునః ।

⁵ఈషత్ కృష్ణం విగంధం చ వాయుర్యోనిముఖాన్నదేత్⁶ ॥

రజస్వలానియమములు

తతః పు⁷ష్పేక్షణాదేవ కళ్యాణి⁸ణధ్యాయినీ త్ర్యహమ్ ।

⁹పణ్డే శరావే హస్తే వా¹⁰భుంజీత బ్రహ్మచారిణీ ॥

చతుర్థే¹¹ఽహ్ని తతః స్నా¹²తా శుక్లమా¹³ల్యాంబరా శుచిః ।

బ్ర¹⁴హ్మ బృహస్పతి¹⁵ర్విష్ణుః¹⁶ సోమః సూర్య¹⁷స్తథా¹⁸శ్వినౌ ॥

భగ¹⁹ఽథ మి²⁰త్రావదణా²¹వీరం దదతు మే సుతమ్ ।

ఇచ్ఛం²²తీ భర్తృసదృశం పుత్రం²³పశ్యేత్పుర²⁴ః పతి²⁵ం ॥

ఇచ్ఛేతాం యాదృశం పుత్రం తద్రూపచరితాంశ్చ తౌ²⁶

చింతయేతాం జనపదాం స్తదాచారపరిచ్ఛదౌ ।

1. అతిబాకకటిహస్త
ఆత్మస్పర్శగతాస్సదా ।
సదేవసూలసంప్రాప్తా
కరతీపూర్వస్సయో
నిజా³ ॥
షట్కాలకేషుసాధోన
మృతౌ స్త్రీమృష
మచ్యతే ॥

2. తవసా

3. తనో

5. నే

4. కర్మం కృష్ణవిధం

6. భేముదిత్

7. మ్న

8. ఇంద్రవాయునింత్రిమం

9. వ

10. పూజి

11. ంహ్నీ

12. తః

13. ఖ్య

14. హ్మం

15. ంవి

16. ం

17. త

18. శివా

19. ద

20. త్ర

21. రవిందంచతు

22. తి

23. వ

24. ం

25. :

26. య : పుత్రేతా దశం
పుత్రంతాదృశం పఠం
బుధైః ।

ఋతుమతీలక్షణము

తామ్రాం ప్రసన్నవదనాం ¹స్ఫురచ్ఛోణిపయోధరామ్
²శ్రస్తాక్షికుక్షిం ³పుంస్కామాం విద్యా⁴దృతుమతీం స్త్రియమ్ ।

సద్యోగృహీతగర్భయగు స్త్రీలక్షణములు
లింగం తు సద్యోగర్భయా యోన్యా బీజస్య సంగ్రహః ।
తృప్తిర్దురుత్వం స్ఫురణం ప్రచురం శుక్లబంధనం ॥
హృదయస్పం నం తంద్రా గ్లాని⁵స్తృష్ట్ రోమహర్షణం ।

స్త్రీపున్నపుంసకజననకారణము
రక్తాధికే భవేన్నారీ సరశ్శుక్లాధికే భవేత్ ॥
నపుంసకం సమద్రవ్యే త్రివిధో బీజసంభవః ।

వికృతగర్భములు
వాయు⁷శ్చలతి గర్భే⁸చేత్ ఘం⁹జః కు¹⁰జ్జో¹¹ఽధ వామనః ॥
పం¹¹గుర్గర్భే భవేత్పితే బాణాంగో దాధికో¹²ఽథవా ।
అతిస్థూలో¹²తిదీర్ఘో వా భవేద్గర్భే కఫే చరే ॥
స్థలనే సర్వదోషేషు మూఢగర్భో భవేత్ స్త్రియాః ।
¹²భిన్నత్తి యావద్బహుధా ప్రపన్నః
శుక్లార్తపం వాయురతిప్రవృద్ధః ।
తావంత్యపత్యాని యథావిభాగం
కర్మాత్మకాన్యస్వవశాత్ప్రసూతే ॥
¹³నానాయోన్యాకృతీస్సత్వో ధత్తే¹³ఽసౌ ద్రుతలోహవత్

గర్భే పట్ధాతుప్రభృతీనాం లక్షణం
స్త్రీపుంసయోశ్చ సంభోగే విశుద్ధే శుక్లశోణితే ॥
పంచధాతూ¹³ స్వయం పృథమాధత్తే యుగపత్ప్రభుః ।

1. త్వర శ్రోణే

6. ధం పీడ

11. గో

2. సర్పా

7. స్ప

12. క్షీణేశుక్లాత పేభిశ్చ

3. పూ

8. చ

వాయుగర్భయథా
బహూ¹³

4. దృతుమతీ

9. జాత

13. లోహాధృతివశుంచ

5. త్యా

10. జ్జ

ధత్తేగజస్యయోనిజః

ఇంద్రియాణి మనః ప్రాణా జ్ఞానమాయు¹స్సుఖం తథా ॥

కర²ణం ప్రేరణం దుఃఖమిచ్ఛాహంకార³వివ చ ।

ప్రయత్నా⁴కృతివర్ణాశ్చ కామక్రోధాదిసంభవాః ॥ 4

గర్భోపచయక్రమము

ప్రథమే మాసి సంక్షేదభూతో ధాతువివర్జితః ॥

⁵ఘనభూతో ద్వితీయే తు తృతీయో⁶చేతనం తతః ।

ఆకా⁷శాల్లాఘవం సౌమ్యం శబ్దశ్రోతబలా⁸దికం ॥

వాయోస్తు స్పర్శనం చేష్టా పూహనం కౌర్మ్య⁹మేవ చ ।

పితౄ¹⁰చ్ఛ దర్శనం ప్రజ్ఞా సౌఖ్యం ¹¹కోపః ప్రకా¹²శతా ॥

¹³రసశ్చ రసనా చాప్యాః స్నేహః క్షేదనమా¹⁴ర్దవం ।

భూమేర్గఽ¹⁵స్తథా శ్రూణం గౌరవం మూర్తిరేవ చ ॥

ఆత్మా గృహ్ణా¹⁶ తత్ సర్వం తృతీ¹⁷యే స్పందతే తతః ।

దోహదస్యాప్ర¹⁸దానేన గర్భో దోషమవాప్నుయాత్ ॥

వైరూప్యం మరణం వాపి తస్మాత్కార్యం ప్రియం స్త్రియాః ।

సైర్యం చతుర్థే త్వంగానాం పంచమే శోణితోద్భవః ॥

మనసా చేతసా యుక్తో నాడిస్నాయుభిరా¹⁹వృతః ।

సప్తమే ²⁰చాష్టమే చైవ త్వజ్జ్ఞాంసస్మృతిమానసి ॥

ఘనగర్భఘ²¹నాం ధాత్రీమోజస్త²²త్ర ప్రథావతి ।

అష్టమే మా²³స్యతో గర్భో జాతః ప్రాణైర్వియుజ్యతే ॥

1. సుగంధతి

2. కే

3. మే

4. తన్వైవ్యధవాత్మజం

సర్వం మనాదినాది

మిచ్ఛతి

5. మాస్యబుద్ధ

6. స్వచ

7. శో

8. ధి

9. ంక్ష

10. ంత

11. కూపం

12. శతాం

13. రసాశ్చరసనేకాస్యం

14. ర్దవం

15. ధే

16. త్వదంస

17. య

18. ధా

19. యం

20. అ

21. నా

22. స్వ

23. స్వతే

నవమే దశమే వాపి ప్రబలైస్సూతిమాదతైః ।

నిస్సార్యతే బాణ ఇవ ¹యోనిచ్ఛిద్రేణ నిర్జ్వరః ॥

షడంగవివరణము

²శిరోఽంతరాధిర్ద్వై బాహూ సక్థినీ చ సమాసతః ।

షడంగాని

అస్థిసంఖ్యానము

తథాస్థినీ షష్ఠ్యా సహ శతత్రయం ॥

³పంచ పాదనఖాః సక్థి ప్రత్యంగుల్యస్థికత్రయం ।

ఏవం పంచదశై తాని శలాకాః పంచ తు స్మృతాః ॥

ఏకస్తత్ప్రతిబంధశ్చ జంఘాయాం కూర్చగుల్ఫకే ।

ద్వే ద్వే ఇతి షడేవస్యః పార్శ్వావూరౌ చ జానుని ॥

ఏకై కమిత్యేకసక్థి పంచత్రింశత్తథా పరే ।

భుజయోస్సక్థితుల్యాని భేదా ఏషాం తు నామతః ॥

పాణిః స్యాత్పాదవత్తత్ర హస్తమూలం చ పార్శ్వావత్ ॥

మణిబంధో గుల్ఫతుల్యః కూర్చస్తుల్యో ద్వయేఽపి చ ।

ప్రకోష్ఠో జంఘయా తుల్యో, జానువత్కూర్చరో భవేత్ ॥

ఊరువద్బాహుపృష్ఠం స్యాత్, అంతరాధౌ తు పద్మకాః ।

చతుర్వింశతిరేతేషు స్థాలకాన్యద్భదాని చ ॥

తావంతి పృష్ఠే త్రింశత్స్వరురస్యష్టై త్రికే భగే ।

ఏకై కం స్యాదక్షకయోరంశయో స్తత్ఫలాఖ్యయోః ॥

నితంబే తు భవేతాం ద్వే శతమేతత్సంవింశతి ।

గండయోః కర్ణయోర్ద్వే ద్వే శంఖయోశ్చృథ తాలుని ॥

తథా జత్రుణ్యేకమేకం గ్రీవాయాం తు త్రయోదశ ।

కంఠనాడ్యాం తు చత్వారి హనుబంధే ద్వయం భవేత్ ॥

1. యంత్ర

. షడ్విధోఽధారణానిచ

ద్వైశంకౌచకపాలాని

2. తస్యశోభాశరీరాణాం

3. చత్వరోఽగ్నిరాస్థిదీ

చత్వరై వ్రవశిరస్థితః

జంఘాయాంస్థావరీవతు

ఊరుస్వస్థదశాస్థిని

ద్వాత్రింశదేవ దంతాః స్యుస్తత్సంఖ్యోలూఖలాని చ ।
 త్రీణి ఘాణే షట్ శిరసి శతమూర్ధ్వమితి స్మృతం ॥
 శాఖాంతరామ్యార్ధ్వభేదాత్ పురుషస్యాస్థిసంగ్రహాః ।

ఇంద్రియనిరూపణము

గంధరూపరసస్పర్శశబ్దైశ్చ విషయా²స్తథా
 నాసికా లోచనే జిహ్వ త్వక్ శ్రోత్రే చేంద్రియాణి చ ।
 మా⁴స్తా⁵ పాయుధ⁶పస్థ⁷శ్చ వాక్పా⁸దౌ చేతి పంచకః ॥
 కర్మేంద్రియాణి జానీత మనశ్చే⁹హోభయాత్మకం ।

దశప్రాణాయతనములు

నాభిరోజో¹⁰గుదం శుక్లం శోణితం శం¹¹ఖకౌ తథా ॥
 మూ¹²ర్ధా²ధ కంఠహృదయం ప్రా¹³ణాయతనముచ్యతే ।

కోష్ఠాంగహృదయాదులు

¹⁴కోష్ఠాంగాని స్థితాన్యేషు హృదయం క్లోమ పుష్పసం ।
 యకృత్ స్త్రీహోందుకం వృక్కా నాభిడింభాస్త్రవస్తయః ॥

నవరంధ్రములు

¹⁵నాసానయనకర్ణానాం ద్వే ద్వే రంధ్రే ప్రకీర్తితే ।
 మేహనాపానవక్త్రాణామేకైకం రంధ్రముచ్యతే ॥
 నవ చ్ఛిద్రాణి తాన్యేవ ప్రాణస్యా¹⁶యతనాని చ ॥

1. హా	13. ణస్యయుతము	వేస్తాపిష్టకురుండశే
2. స్యతా	14. వపావసాచవానసః నా	వంతుణేవృషణౌవోష్ఠా
3. శ్లో	భిక్లోమయకృత్తథా	శ్లేష్మసంఘాతికాస్తథా
4. సా	స్త్రీహోక్షద్రాంత వృద్ధి	ఊపజింహద్వికాజంహ్వ
5. వా	శ్చపూర్వవద్దానమేవచ	జంఘోరుగళశుండితా
6. వ	ఆమన స్థానహృదయం	తాలూదరం వన్ధిశీర్షం
7. స్య	స్థూలాంతంగుదయేవచ	చుంబుకేగళశుండితాః
8. దో	అంతరాచకుచౌకోష్ఠంవి	అక్షివర్తచతుష్కంచ
9. తో	సారోయముదాహృతం	షడ్వస్థేహృదయేనతు
10. బలం	15. ఖనేనపేక్షణంకూపే	16. యు
11. కకో	శమ్కులీవీకర్ణపత్రకే	
12. ర్థాస్థి	కర్ణాచశబ్దాంబంధౌతా	

సిరాదిసంఖ్యానము

శిరా¹శతాని సప్తైవ సవ స్నాయు²శతాని చ ।

³చతుర్వింశతిరాఖ్యాతా ధమన్యో రసవాహికాః ।

మాంసపేశ్యస్సమాఖ్యాతా నృణాం పంచశతం బుద్ధైః ।

అధికా వింశతిః స్త్రీణాం యోనిస్తచసమాశ్రితాః

త్రయో⁴లక్షాస్తు విజ్ఞే⁵యాః కేశ⁶శ్మశ్రు శరీ⁷రిణాం ॥

సప్తోత్తరం మర్మశతం⁸సంధయో ద్వే శతే⁹దశ ।

రసాది పరిమాణము

రసస్య సవ విజ్ఞేయా జలస్యాంజలయో దశ ।

¹⁰సప్తైవ తు పురీషస్య రక్తస్యాష్టై ప్రకీర్తితాః ॥

షట్ శ్లేష్మ పంచ పిత్తం చ చత్వారో మూత్ర¹¹మేవ చ ॥

¹²మజ్జ ఏకో మేదసో ద్వౌ వసాయా అంజలిత్రయం ॥

పృథక్ స్వప్రస్థతం ప్రోక్తమోజోమస్తిష్కరేతసాం ।

ద్వావంజలీ తు స్తన్యస్య చత్వారో రజసః స్త్రియాః ॥

ధాతుమలములు

కఫపిత్తమలా ¹³స్వేదనఖరోమ త్నైవ చ ।

¹⁴స్నేహోఽక్షిత్వగ్విశామోజో ధా¹⁵తూనాం క్రమశో మలాః ॥¹⁶

1. శి	8. ద్వితసంధిశతంతథా	శ్లేష్మోపవస్థసావద్దేహా రిత
2. తనా	9 రోమకోట్యాన్యస్థిపంచా	సానావదేవత్
3. కర్మణీనాతత్వేచ	శత్చతస్రః కోట్య	అమపాత్రంచ విజ్ఞేయం
పంచలే శిశితానితు	ఏవచ	సప్తాంజి విహృదోస్థితం
ఏకోనత్రింశతుర్లక్షత	సప్తషష్టితథాలక్షా అధ	13. శైచ్చవ
ధాసవశతాని చ	శ్వేదాయనై స్వహా	14. సేహక్షిత్వస్వసామేదో
షట్పంచాశద్విజానీయా	వాయవేయా నగణ్యంతే	15. తు
శ్శిరాధమని సంజతా	విభక్తాపరమాణవః	16. సానత్రయస్థితే పుంసే
4. ర్ల	10. త్నై	ఆమపక్వం విఘ్నతథా
5. య	11. యే	గర్భక్షీరంచ పక్వామం
6. క్రు	12. వసాత్పంచచతుర్మేదో	విదుఃపంచావయైశ్చ
7. ర	మజ్జకోర్ధంతు వస్తుకే	

సత్వాదిగుణప్రకృతి నిరూపణము

సత్వం రజస్తమశ్చేతి త్రయః పోక్తా మహాగుణాః ।
సాత్వికం శౌచమాస్తిక్యం ధర్మ¹స్సత్వం శుచిర్మతిః ॥
రాజసం బహుభాషిత్వం మా²న³క్రుద్ధంభమత్సరం
తామసం భయమజ్ఞానం నిద్రాలస్యం విషా⁴దితా ॥
ఇతి భూతమయో దేహస్త్రిగుణై⁵ర్లక్షయంతి చ ।

గుణభేదముచేత మనుజులైవిధ్యము

మనుజు⁶స్త్రి వి⁷ధాః ప్రోక్తాః దేవదానవమానవాః ।
సత్వాదిలక్షణా దేవాః దానవా రాజ⁸సాధికాః ।
మానుషా⁹శ్చ తమః ప్రా¹⁰యాః ¹¹తే త్రిలోకే త్రిధా జనాః ॥
షట్చక్రం షోడశాధారం త్రిలక్ష్యం వ్యోమపంచకం ।
స్వదేహం యో¹²న జానాతి సథం వైద్యస్య ఉచ్యతే ॥

1. స	సంజ్ఞన జ్ఞాన బుధ్యామ	వితాః
2. ప	పున రాజాయతేవరః	శోధానశ్శమయేత్యు
3. క్ష	కాసత్వాసంచవక్తృత్వం	క్తం దోషసాపు
4. తథా	వాగత్వంధిమనో	పజాయతే
5. ల	గుణాః	ఆత్మాకాయో మహిం
6. శ్రీ	జిహ్వభ్యంతరపశ్యం	ద్రానో స్వములకృత
7. ధి	తో ప్రాణస్యాకర	మతిలో
8. నాది	కాక్రమాత్	దయాపోవిలక్షార్ధత్తంతే
9. చ	ఆగన్యాపారసత్వోపి	వాస్యస్వంపరమపి
10. యైః	పురీషంమూత్ర	మనసోమంత్ర యోగ్యం
11. త్రై	వర్చసాం	క్రమేణ
12. ద్వేసప్రతిస్పహస్రాణి	స్మృతిగంధో మేషమేషి	పాదాన్యేవాయవస్థే
హృదయాదభి	నిద్రాలస్య ప్రజా	వివిధగతికృతో
మిశ్రితాః	గర్భైః	దుర్జకాదోషభేదా
హితానామాహితానా	కరకర్మ సంక్రమణే	జ్ఞాతంశక్తోతిజై హంస్థితి
ద్యసాసమప్యే శశి	వ్యానోస్వకృత్సృజే	రిహకలోవైద్యసిద్ధిం
ప్రభుం	నవైః	కుతస్యాత్
మండలం తస్యమధ్యస్థం	పాణోద్గారముతస్రావ	
ఆత్మదైవరివాచలం	చర్దిదోషాస్రవా	7. స

శరీరమందలి పంచభూతభాగములు

అందు పృథ్వీభాగములు

¹అస్థి మాం²సం త్వచో నాడీ రో³మచైవ తు పంచచమం |
పృథ్వీ పంచగుణా ప్రోక్తా సమాసాత్పరికీర్తితా ||

జలభాగములు

లాలా మూత్రం తథా శుక్లం ⁴స్వేదః శోణితమేవ చ |
ఆపః పంచగుణాః ప్రోక్తా స్సమాసాత్పరికీర్తితాః ||

తేజోభాగములు

క్షుధా తృష్ణా తథా నిద్రా⁵హో లస్యం శాంతిరేవ చ |
తేజః పంచగుణం ⁷ప్రోక్తం సమాసాత్పరికీర్తి⁸తం ||

వాయుభాగములు

ధావనం చలనం కంపః కుం⁹చనం చ ప్రసారణం
వాయుః పంచగు¹⁰ణః ప్రో¹¹క్తః సమాసాత్పరికీర్తి¹²తః ||

అకాశభాగములు

శ¹³బ్దో మేధా¹⁴ఽవకాశశ్చ క్రిమి శల్యా¹⁵ని పంచ చ |
గు¹⁶ణా అకాశ¹⁷జాః ప్రోక్తాః సమాసాత్పరికీర్తితాః ||

శరీరవర్ణనము సమాప్తము ||

దూతాధ్యాయము

¹⁸సావండాశ్రమవర్ణానాం సవ¹⁹ర్ణాః కర్మసిద్ధయే
త²⁰వ విపరీతాః స్యుః ²⁰దూతాః కర్మ²¹విపత్తయే ||

1. పృథివ్యాప స్తేబోవాయు
రాకాలకు

2. చ

3. మాశ్చైచ్ఛవచ

4. శ్వే

5. ఆ

6. జాల

7. క్తా

8. తాం

9. భవైవ

10. ణాః

11. క్తా

12. తాః

13. బ్ద

14. తథాశ్చేష్మా

15. డి

16. ణా

17. సా

18. పృథ్విదార్తి తుసంయు

క్తే భుక్తే దుష్టవి
వర్జితే

ఏకాంశైశ్చాన్యహస్తే

వాత జ్ఞానంతస్య

తాంప్రజేత్

19. ర్ణం

20. దూతా

21. విపర్జితః

దీనం¹భీతం²ద్రుతం³త్రస్తం⁴రూక్షామంగళవాదినమ్
శక్రిణం⁵దండినం⁶షండం⁷ముండశ్శశుజటాధరమ్⁸ ||
అమంగళావ్యయం⁹కృరకర్మాణం¹⁰మలినం¹¹ప్రియమ్¹²
అనేకం¹³వ్యాధితం¹⁴వ్యంగం¹⁵రక్తమాల్యానులేపనమ్¹⁶ ||
తైలపంకాంకితం¹⁷జీర్ణవివర్ణార్ద్రైకవాసనమ్¹⁸

ఖరోష్ఠ్రమహిషారూఢం¹⁹కాష్ఠలోష్ఠాదిచేదినమ్²⁰
నానుగచ్ఛేద్భిషగ్దూతమాహ్వా²¹యంతం²²చ²³దూరతః²⁴ ||
అశస్త²⁵చింతావచనే²⁶న²⁷గ్నే²⁸భిందతి²⁹భిందతి³⁰
జుహ్వ³¹నే³²పావకం³³పిండాన్³⁴పితృభ్యో³⁵నిర్వపత్యపి³⁶ ||
సుప్తే³⁷ముక్తకచే³⁸భ్యక్తే³⁹రుదత్య⁴⁰ప్రయతే⁴¹తథా⁴²

¹¹వైద్యే⁴³దూతా⁴⁴మనుష్యాణాం⁴⁵ఆగచ్ఛంతి⁴⁶ముమూర్షతామ్⁴⁷ ||
వాత⁴⁸పిత్త⁴⁹శ్లేష్మ⁵⁰ప్రకృతిలక్షణములు
అందు⁵¹వాతప్రకృతి⁵²

¹²కృశో⁵³రూక్షస్స⁵⁴ల్పరేతాః⁵⁵చలచిత్తో⁵⁶నవస్థితః⁵⁷
బహువాగ్⁵⁸వ్యోమగస్స్వప్నే⁵⁹వాతప్రకృతికో⁶⁰నరః⁶¹ ||
పిత్తప్రకృతి⁶²

అకాలపలితో⁶³గా⁶⁴రః⁶⁵ప్రస్వే⁶⁶దీ⁶⁷కోపనో⁶⁸బుధః⁶⁹
¹⁶స్వప్నే⁷⁰షు⁷¹జ్యోతిషాం⁷²ద్రష్టా⁷³పిత్త⁷⁴తో⁷⁵మధ్య⁷⁶మో⁷⁷నరః⁷⁸ ||
శ్లేష్మప్రకృతి⁷⁹

¹⁹గంభీరబుద్ధిః⁸⁰ఘృలాంగః⁸¹స్నిగ్ధకేశో⁸²మహాబలః⁸³
స్వప్నే⁸⁴జలాశయాలోకే⁸⁵శ్లేష్మప్రకృతిరుత్తమా⁸⁶ ||

చికిత్సాసార సంగ్రహమున పూర్వఖండము సంపూర్ణము

1. భీతం	10. పీడా	15. కాసనో
2. దృఢ	11. వైద్య	16. దుస్స్వప్నాదిదితే
3. భ్యస్త	12. కృశోరూక్షస్వల్పరేతా	దృష్టం
4. త	చలచిత్తోపవర్తనమ్	17. శో
5. లింగంవహతే	బహువాక్యదయోస్వ	18. మం
6. గ్నే	షుం వాతఃప్రకృత	19. స్థిరత్తేనచిపుష్టాంగ సం
7. చి	యోనరః	త్రతిఃక్రియవాదినం
8. జంహ్వనో	13. రాః	స్వప్నేజలసితా దృష్ట
9. త	14. ధా	శ్లేష్మప్రకృతిమత్తమం

చికిత్సాసార సంగ్రహము

మ ధ్య మ ఖ ం డ ము

—:0:—

నాడీప్రకరణము

వాతాదినాడీలక్షణములు

¹వాతాద్వక్రగ²తిర్యాతి చపలా పిత్తవాహిని
స్థిరా శ్లేష్మవతీ ప్రోక్తా ³సర్వలింగా తు సర్వతః ॥
⁴వాతపిత్తయుతా నాడీ వక్రకా చ చపలా భవేత్
వాతశ్లేష్మయుతా నాడీ వక్రకా మందగతిర్భవేత్ ॥
పిత్తశ్లేష్మయుతా నాడీ మందా చ చపలా భవేత్
పిత్తవాతయుతా నాడీ చపలా వక్రగా భవేత్ ॥
శ్లేష్మపిత్తయుతా నాడీ మందగా చపలా భవేత్
శ్లేష్మవాతయుతా నాడీ మందా వక్రగతిర్భవేత్ ॥

టీ. వాతపైత్యములైన వక్రచంచలములై నడచును. వాతశ్లేష్మములైన వక్రమందములై నడచును. పైత్యవాతములైన చంచలవక్రములై నడచును. శ్లేష్మపైత్యములైన మందచంచలములై నడచును. శ్లేష్మవాతములైన మందవక్రములై నడచును.

త్రిదోషనిరూపణము

శ్లో. వాయుః పిత్తం కఫశ్చేతి త్రయో దోషాః⁶స్సమా⁷సృతః ।

⁵వికృతావికృతా దేహం ఘ్నంతి తే వర్తయంతి చ ॥

1. స్థిత్యానాడిముఖేయశ్చ విద్యతాపటనశ్చేతే దినానిజీవితంయస్యద్వితీ యంమరణదృవం స్థిరానాడి భవేద్వస్య వి ద్యతోద్యతిరివేత్త్యత్ దినైకంజీవితం తస్య ద్వి	తీయే మృత్యురేవచ 2. తాయా 3. సలలింగాయసర్వతా 4. సమనూక్షుస్థిరానాడిం పిత్తశ్లేష్మ ముద్భవా వాతాతినాడి మందాచ పిత్తనాడిచ వేగతా	అతిమందాశ్చ నాడిచ ద్వంద్వజాసన్నిపాతజా 5. ప 6. స 7. గతా 8. వికృతాందేహాను గ్రంతి తేవర్తాయంనిహంతి ఛ
--	---	---

టీ. వాతపిత్తశ్లేష్మములు మూడు రో¹షములు. అవి చేహమందు సమముగనుండి ²శరీరమును నడపించును. అవి తమస్థానములను విడిచి అన్యస్థానములలో నడచిన శరీరమందు రో³గము³లను పుట్టించును. ⁴చంపును.

ఈ శరీరమందున్న మూడురోషములు తమస్థానములందే నడచిన, శరీరము సుఖవంతమై యుండును. రోగాలు చేరవు.

శ్లో. తే వ్యాపి⁵నో²పి హృన్నా⁵భ్యోరథో మధ్యోర్ధ్వసంక్ర⁶యాః ।

వాతాదియుతనాడిస్థానములు

శ్లో. వాతాధికా వహేన్నూలే మధ్యే వహతి పిత్తతః ।

అంత్యే శ్లేష్మా⁷ధికా నా⁸డీ సన్నిపా⁹తే స్వలక్షణా ।

మి¹⁰శ్రా సా ద్వంద్వజా ప్రోక్తా ప్రసుప్తా సాగ్నిమం¹¹దజా ॥

టీ. నా²¹డి వాతపైత్యశ్లేష్మద్వంద్వ సన్నిపాతజమని అయిదు విధములు. ¹³అవి యెట్లన, మొదలివ్రేల వాతనాడి నడిమివ్రేల పైత్యనాడి కడపటివ్రేల శ్లేష్మనాడి రెండువ్రే¹⁴ల్ల జూపెడిది ద్వంద్వనాడి మూడువ్రే¹⁵ల్ల జూపెడిది సన్నిపాతనాడి.

శ్లో. క్రమోద్భృతాదిరోషేణ సర్వమండూకహంసవత్ ॥

టీ. వాతపిత్తశ్లేష్మనాడిభేదములు. పామువలె నడచునది వాతనాడి, కప్పవలె నడచునది పైత్యనాడి, హంసవలె నడచునది శ్లేష్మనాడి. పామువలెను కప్పవలెను నడచునది ద్వంద్వజము, ఇది వాతపిత్తనాడి, వాతశ్లేష్మనాడి, పామువలెను హంసవలెను నడచును. పిత్తశ్లేష్మనాడి కప్పవలెను, హంసవలెను నడచును. ఒకేసారి పై మూడువిధములై న గమనములుకలది, సన్నిపాతనాడి.

1. హేలున్నూ

2. నడచినను

3. లుపుట్టును

4. ఛచ్చును

5. భోఅ

6. యో

7. ది

8. డి

9. తీయ్య

10. శ్ర

11. డ

12. డి

13. న్నూమావిలక్షణం

14. శ్ల

15. శ్ల

నాడిసన్నివేశము

శ్లో. సవ్యేతరకరాంగు¹ష్టమూలే నూత్నగుణాకృతిః ।

²ధమసీ ³గామినీ లోలా ధృతా నాడి తు సర్వదా ॥

టీ. ⁴కుడిచేతి యంగుష్ఠమూలమున, నూత్నతంతు రూపముగలిగి, గమన శీలముగల ధమనినే నాడియందురు.

శ్లో. ఏకా⁵పి పంచథా నా⁶డి పంచా⁷ంగుళిప్రదేశగా ।

వటో బహుప్రవర్ధిన్యా సిఫయా నూత్నయా యథా ॥

టీ. ఒకేనాడి అయిదు విధములు. అవి వాతికము, పైత్తికము శైష్మికము ద్వంద్వజము సాన్నిపాతికము, అని. ⁸ఈ యైదు విధములు వ్రేళ్లను కానబడును. ఎటువలెననగా మఱ్ఱిచెట్టునూడలో పిల్ల యూడలున్నట్లు శరీరమందు నరములు నూత్నములై కానబడును.

శ్లో. ప్రతిప¹⁰ర్వాంతసంవీతా వర్తంతే వాయువేగవత్ ।

నాడి వక్రో¹¹న్నమం¹²తీ చ,

టీ. ప్రతిసంధులందు నడచు నాళ్లు వాయువేగమువలె లెస్సవేగము కలిగి నడచును.

నాడిపరీక్షాప్రకారము

¹³పశ్యేత్స్వాంగుళి ముద్రయా॥

ఈ నాడుని చూచు విధము. తనవ్రేళ్లతో ఆవలివాని హస్తాంగుష్ఠ మూలమున చూచునది.

శ్లో. తర్జ¹⁴న్యగ్రేణ మతిమా¹⁵ లోలాకారం ప్రవీడయేత్ ।

1. శ్రే	నరము నాడి అనిపించు	జాతయా
2. వ	కొనును ఆనరం శీతంజె	9. క
3. గమ	త్రిమిటినట్లు మిటి తేను	10. ర్వత
4. కుడిచేత చూచేప్రకారము యెడమచేతి అంగుష్ఠమూలమందు చూచే క్రమం నాడినడిచేవిధము అందు నాడినడిచే పెద్ద	అది ఇప్పుడునాడి	11. మ్య
	5. ది	12. త్రి
	6. మ	13. పుష్పస్య
	7. వన	14. న్య
	8. పటుఃపురోగవర్తస్య శిరోయా నూత్న	శుక్లాకదేశాయధిమా ¹⁶ ఏషందేశేనకాస్త్రిణా

టీ. ధీమంతుండైన పురుషుడు తనచూపుడువ్రేలు మొదలుకొని
మూడు వ్రేళ్లతోను చూచునది. ఆ¹విధానము అంకుశము
రీతిగ నుండును. ఆరీతిగనే మూడువ్రేళ్లను వంచి చూచునది.
అనేక శాస్త్రము లెఱిగినవారైనను ఈ శాస్త్రమును యుపదేశములేక
తెలిసికొనలేరు.

శ్లో. కదళీముకుళాకారతర్జ్వ²న్య తాం పరీక్షయేత్ ।

³సవ్యేన రోగిధృతకూర్పరభాగభాజాఽ -

పీడ్యాథ దక్షిణకరాంగుళికాత్రయేణ ॥

అంగుష్ఠమూలమధిపశ్చిమభాగమధ్యే

నాడిం ప్రభంజనగతిం సతతం పరీక్షేత్ ॥⁴

శ్లో. ⁵అంగుశ్యస్త్రైః పరీక్షేత తరుణజ్వరబోధినీమ్ ॥

టీ. జ్వరనాడిని చూచేటప్పుడు తనవ్రేళ్ళతుదలను అంకుశరూపముగ
వంచుకొని చూచేది. ఆనాడి వేగముగ నడచిన, జ్వరమున్నదని
యెఱింగేది.

శ్లో. నా⁶డిం మందాం చ వృద్ధా⁷ం చ నానాభావైః పరీక్షయేత్ ।

⁹యథా వీణాగతా తంత్రీ సర్వా రాగా ప్రకాశయేత్ ।

తథా హస్తగతా నాడి సర్వా రోగా ప్రకాశయేత్ ॥

టీ. నాడి అతిమందముగను అతివేగముగను నడచును. కాబట్టి నాడిని
నానాప్రకారములుగ ఉపదేశగమ్యముగ జూచునది. సప్తస్వర
ములు శ్రుతిరూపమున తంత్రియందు గానబ¹⁰డురీతిగ నాడియు
తనవ్రేళ్ళతుదను కానబడును.

1. ప్రకార

2. సీం

3. సవ్యేనపాణినాపూర్వం
ఇతరాంగుళినూర్వికా

4. తనవ్రేళ్లతో ఆవలివారి
అరచేతి మణికట్టును ఆ

రతిపువ్వు మొగ్గవలె

వంచి దిన ధర్మవ్రేలు

మొదలైన మూడువ్రేళ్ల
తోనున్న చూచేది.

5. నిత్యాపినిశిలోధీమాన్

అంగుళీయంకుశాకృతిః

6. డిర్ఘ

7. ధృ

8. 8

9. శృతిభేదాతి తంత్రీ చ
నాడిభేదాసనేత్వరం

10. డిని

శ్లో. వాగురామూలగుణవత్ ధమనీ సర్వగా స్వయమ్ ।

¹లక్ష్మ్యతే దక్షిణే పుంసాం యా చ నాడి విచక్షణైః ।

కూర్మభేదేన వామానాం వామే చైవావలోక్యతే ॥

టీ. స్త్రీలకు నాడిని చూచువిధము. స్త్రీలకు ఎడమచేతియందే నాడి తెలియును గాన స్త్రీయెడమచేయిని తన కుడిచేతితో చూచునది.

శ్లో. జలూకస్తాండవా నాడి ²శీతపూర్వజ్వరే భవేత్ ।

ఏకా పి ధమనీ నాడి నానారూపగతిర్భవేత్ ॥

టీ. ఒకేవిధమైన నాడి సరాంగుష్ఠమందు అనేక విధములై తోచును.

³ఒడలు సలుపరించి వచ్చిన ⁴జ్వరములో ఆనాడి జలగవలె నడచును. చలిలేని తాపజ్వరము⁵లందు ఆనాడి సవ్యాపసవ్యమై నడచును. నెమలి తోకవలె పటువై తోచును.

శ్లో. కీటపక్షిమృగాదీనాం గతిమాదాయ వర్తతే ।

కా⁶లేషు దోషకోపస్య ⁷వయసః భోజ్యకాలయోః ॥

టీ. ⁸నాడిని చూచునపుడు నాయాకాలములను గమనించవలెను. అనగ దోషప్రకోప కాలములందు, వయః పరిణామకాలములందు, భోజన కాలములందు, నాడి భేదించును. గాన, నాయా సమయములనుబట్టి నాడిగమనమును తెలిసికొనవలెను. ఉదయముమొదలు పదిఘడి యలు శ్లేష్మకాలము. ఆమీద పది ఘడియలు పైత్యకాలము. ఆమీద పది ఘడియలు వాతకాలము. ప్రౌద్ధ గ్రుంకిన వెనుక కూడ శ్లేష్మము మొదలుగాగల మూడు దోషములు ఈలాగుననే నడచును. ¹⁰ఆకాలములను నూత్నముగ మూడు¹¹గ విభజించిన

1. శ్లేష్మకోష్ఠచేతి నాడివా
మేవామత సంభవా

2. సీతోయశనికాంతలే

3. వా

4. వేంకి ఆయనా

5. లాయనా

6. లస్య

7. యావనే

8. కాలం యెరింగేదిన్న

9. దోషాలెరింగేదిన్న దో

షకాలా లెరింగేదిన్న

కొంగయెరింగేదిన్న వ

యస్సు సెరింగేదిన్న భో

జనకాల మెరింగేదిన్న

మనుషుని కాలం

9. కాలం

10. అందులో

11. పాతికలపును

ఉదయము మొదలు శ్లేష్మపైత్య వాతములు హెచ్చు తగ్గులుగ నడచును. అనగ నాయాకాల దోషములు హెచ్చుగను, మిగిలి నవి తక్కువగను, కలిసి నడచు¹ను. ఆ మూడు²భాగములందును ఉదయము మొదలు ఘడియ ఘడియకు శ్లేష్మపైత్యవాతములు సూక్ష్మముగ నడచును. ఆఘడియలో ³ $\frac{1}{3}$ ఘడియయం⁴దు శ్లేష్మ పైత్యవాతములు నడచును. ఆ⁵ $\frac{1}{3}$ ఘడియలో శ్లేష్మము క్షణ కాలము పైత్యము క్షణకాలము వాత⁶ము క్షణకాలముగ నడచును. అందులో నుత్పత్తిస్థితిలయముల ⁷నెఱుంగునధి.

దేహమం⁸దలి శ్లేష్మపిత్తవాతములను తెలిసికొను విధము. వాత దేహము ఒకవేళ ఉష్ణముగను ఒకవేళ శీతలము¹⁰నై యుండును. పైత్యదేహము ఒకవేళ అత్యుష్ణము¹¹గను ఒకవేళ అతి శీతలమునై యుండును. శ్లేష్మదేహము తగుమాత్రము చల్లనై యుండును. వాతపిత్త, పిత్తశ్లేష్మరూప ద్వంద్వదోషయుత దేహము ఉష్ణ¹²శీతలమై యుండును. శ్లేష్మవాతములు కల దేహము కేవలము¹³శీతలమై యుండును.¹⁴

1. నూ
2. పాతికెలలోపలనున్నూ
3. ఆర
4. దఫుసు
5. ఆర
6. ల
7. యెటింగే
8. దుల
9. శైత్య
10. నై
11. న్ను
12. శైశ్యా
13. శైత్య
14. మానేటివాత శ్లేష్మములు ఉష్ణమైయుండును మా ననివి అతిశైత్యముబాం

దిశ్లేష్మ వాతాలై నడచును మానెన్నిమాననివి శ్లేష్మపైత్యాలై నడచును మాననివాతపైత్యం కష్ట సాధ్యమైతోచును సాధ్యం అసాధ్యం కృత్ర సాధ్యంలు సాధ్యంలో పల పైత్యశ్లేష్మ వాతా సాధ్యలు ద్వంద్వజాతై నవి మాననివి నన్నిపా తాలని యెటింగేది. అసాధ్యంమూడు విధాలు సాధ్యంమూడు విధాలు కృత్రసాధ్యాలు మూడు విధాలు సాధ్యంలోపల పైత్యంసాధ్యం శ్లేష్మం

కృత్రసాధ్యంవాయువు అసాధ్యం పైత్యశ్లేష్మం కృత్రసాధ్యంవాతపైత్యం సాధ్యం శ్లేష్మవాతం అసాధ్యం లోపలవాత పిత్తశ్లేషాలు అల్పమై తోస్తే సాధ్యం సమమై తోస్తే కృత్రసాధ్యం బహుళమైతోస్తే అసాధ్యంవయస్సు యేండ్లు 33 శ్లేష్మా నకు న్ను ముపై ధిమూడు వాత మున్ను అలాగునే పైత్యమున్ను నూక్ష అతి నూక్షము ఈ రీతిననే నడచును

మృత్యునాడిలక్షణము

శ్లో. ¹అత్యర్థమృత్యుకా నామ దృ²ష్టాదృ³ష్టా ప్రచారిణీ ।
 అతిసూక్ష్మాతికుటిలా నాడి వహతి మృ⁴త్యవే ॥
 నాడి⁵ పాదవహః దృ⁶ష్టా 7కరే యా నైవ దృశ్యతే ।
 శనై శ్చా⁸ఘోర్ధ్వగమనా నాడి వహతి మృ⁹త్యవే ॥
 అగంతుకారణైః కా¹⁰మాత్ భయాద్దోషాచ్చ మూర్ఛ¹¹యా ।
 నాడ్యాయాతి ¹²ప్రణష్టేన స జ్వరాదిగదే ¹³తథా ॥

నాడి నిదానములో మతాంతరము

మృత్యునాడి

శ్లో. క్షణే శీతా క్షణే తూష్ణా క్షణేఽల్పా క్షణముత్కటా
 నిష్పందా నాడికా హీనా శాఖాపల్లవశీతలా ॥
 త్యజేత్తం రోగిణం వై ద్యో యమదండాంకితం స్మరన్
 సందిగ్ధా వా సుసూక్ష్మా వా జీవహనిస్తథోచ్యతే ॥

సన్నిపాత నాడి

శ్లో. సన్నిపాతజ్వరే నాడి సూక్ష్మాగా శీఘ్రగైవ చ ।
 వక్రగా వర్తతే నాడి నాస్తి తస్య చికిత్సితమ్ ॥

వాతాది నాడి

శ్లో. వాతాధికా వహేన్మధ్యే హ్యగ్రే వహతి పిత్త¹⁴తః ।
 లంత్యే క్షేష్ణాధికా నాడి సన్నిపాతే ¹⁵స్వలక్షణా ॥
 మిశ్రితా ద్వంద్వజా జ్ఞేయా ప్రసుప్తా చాగ్నిమాంద్యకే ।

1. జీవనాడి
 హంసప్రకోవ్తదాహస్య
 మధ్యవాక్పృసమ
 శ్రితా
 జీవనాడి ఇతిప్రోక్తం
 సందిత స్తత్వలేదినః

2. ధ్రువ

3. ధ్రువ
 4. త్యు
 5. మందవహం
 6. ధ్రువ
 7. మూలేసాత్యర్థముచ్యతే
 8. ధ్రో
 9. త్యు

10. త్యు
 11. యః
 12. ప్త
 13. పతా
 14. కా
 15. హ్య

ఏకదివసాయుర్లక్షణము

శ్లో. హృదయం క¹ంపతే యస్య నిర్నిమిత్తం పునః పునః ।
విహ్వలత్వం చ తృష్ణా చ ²శ్వాసశోర్ధ్వగతస్తథా ॥
స్వరూపేణాస్య నేత్రే తు పుత్రకాది న దృశ్యతే ।³

పంచదివసాయుర్లక్షణము

శ్లో. ని⁴ర్ద్దోషే స్ఫురణౌ పాదౌ యదో⁵ర్ధ్వా చ ముహుర్ముహుః ।
పంచమే దివసే నాస్తి మానవానాం తు జీవితమ్ ॥

దశదివసాయుర్లక్షణము

శ్లో. అనిమిత్తం చ బాధిర్యం శ్రవసోశ్చక్షుషోరపి ॥
నిద్రాకాలే చ హిక్మా చ దశరాత్రాన్నజీవతి ॥

⁶పక్షాయుర్లక్షణము

శ్లో. నా⁷భీస్తనగుదం యస్య కంపతే తా⁸లుసంగ్రహే ।
శవగంధిశరీర⁹స్స పక్షమేకం న జీవతి ॥

ఏకమాసాయుర్లక్షణము

శ్లో. యస్య జానుగతం మ¹⁰ర్మ న కించిదపి చేష్టతే ।
మాసాంతే మరణం కించిన్నకే ¹¹నాపి విలంఘ్యతే ॥

¹²మాసద్వితీయాయుర్లక్షణము

శ్లో. యస్య ¹³న వ్యధతే కించిత్ పీడితే లింగమర్మణి ।
తథా మాసద్వయస్యాంతే జాయతే యమదర్శనమ్ ॥

త్రిమాసాయుర్లక్షణము

శ్లో. స్పందనో వృషణో యస్య న కించిదపి పీడితః ।
తృతీయమాసమా¹⁴సాద్య యవస్థానం గమిష్యతి ॥

1. ఘ

2. శ్వాసోర్ధ్వసతగమిశ్యత్

3. యథాపాదంఘ్రదుష్టస్తు
తథామృత్యురదూషితం

4. దో

5. ర్ధ

6. పక్షమాసః

7. డేహ

8. శుకాముహి

9. స్వ

10. శ్మ

11. కా

12. ద్వితీయమాసః

13. స్వర్వగతే

14. సస్య

¹చతుర్మాసాయుర్లక్షణము

శ్లో. స్పందనం దృశ్యతే యస్య స కించిన్నాభిమర్మణి ।
స జీవేచ్ఛతురో మాసాసపి ²యోగశతైర్థితః ?

పంచమాసాయుర్లక్షణము

శ్లో. యస్య ³స్ఫురణం కించిత్ విద్యతే స్తనమర్మణి ।
ఏవం ⁴స పంచమే మాసే స్కంధారూఢో గమిష్యతి ॥

షణ్మాసాయుర్లక్షణము

శ్లో. స్పందనం స హి ⁵దృశ్యేత స్కంధమూలస్య మర్మణి ।
షణ్మాసాంతమనాసాద్య యమస్య సదనం వ్రజేత్ ॥

సప్తమాసాయుర్లక్షణము

శ్లో. వినష్టం స్ఫురణం యస్య ⁷ధమన్యోరిహ మర్మణి
అతికాలకృతో ⁸రోగీ సప్తమాసాన్న జీవతి ॥

నవమాసాయుర్లక్షణము

శ్లో. స్ఫురణం దృశ్యతే కంఠే యస్య మర్మణి సంస్థితే ।
తేజోవైషమ్యతో దేహీ నవమాసాన్న జీవతి

దశమాసాయుర్లక్షణము

శ్లో. యస్య ¹⁰స్పం దతే కించన్ మర్మ కూ ¹¹ర్పరసంస్థితమ్ ।
స ¹²శోషీ దశమే మాసే నశ్య ¹³త్యాయుఃపరిక్షయాత్ ॥

ఏకాదశమాసాయుర్లక్షణము

శ్లో. మణిబం ¹⁴ధాధరే మర్మ ¹⁵యస్య కించి న్న చేష్టతే ।
స ¹⁶ఏకాదశమాసాయురితి కాలవిదో వి ¹⁷దుః ॥

1. చ

2. తోనశః

3. క

4. న్య

5. శాస్తీన

6. ధ్యనమా

7. త

8. యో

9. విషమదే

10. కంఠ

11. కాస్య

12. శుషో

13. రత్యానరోవరం

14. ణో

15. ర్మ

16. యే

17. ధుః

సంవత్సరాయుర్లక్షణము

శ్లో. కరాంగుష్ఠస్య మూలే తు ¹యస్య మందం విచేష్టతే ।
న భవేద్వత్స²రం పూర్ణం క్షయగామీ భవేన్నరః ॥

ప్రసన్ననాడి

శ్లో. సప్తప్రకృతికా నాడీ నిర్దిష్టా ³ప్రభవేత్సుఖా ।
ప్రసన్నా సకలా⁴త్యర్థం ⁵పుంసాం సాధ్యా యతో భవేత్ ॥

నాడిపరీక్ష

శ్లో. కరాంగుష్ఠస్య మూలే తు బుధ్వా నాడిం శుభాశుభమ్ ।
వాతపిత్తక⁶ఫాదీనాం సాధ్యాసాధ్యం చ ⁷వీక్షయేత్ ॥

విషమజ్వరనాడి

శ్లో. కరాంగుష్ఠస్య యా పూర్వం ⁹ద్వ్యంగుళే పీడితా పునః
ఉష్ణా వేగ¹⁰వతీ నాడీ సా జ్ఞేయా విషమజ్వరే ॥

అంతర్గతజ్వరధాతువు

శ్లో. కరాంగు¹¹ష్ఠస్య పృష్టే తు ¹²హ్యంగుళీపీడితా పునః
ఉష్ణా నాడీ బహిశ్శీతా ¹³భవేదంతర్గతజ్వరే ॥

పరీక్షణీయములు

శ్లో. ఆదా చ సర్వరోగేషు నాడీ జిహ్వా చ మూత్రకమ్ ।
పరీక్ష్యం సతతం వైద్యైస్తథా ని¹⁴త్యం విశుద్ధయే ॥ ¹⁵

సప్తధాతు ¹⁶నిరూపణము

శ్లో. రసాస్పృశ్శ్చాంసమేదోఽస్థిమజ్జాశుక్లాని ధాతవః¹⁷
అన్నాద్రసః సప్తదినే రసోద్రక్తం తథైవ చ ।

1. యశ్రుమంమన

8. శ

15. పులమర్మనిదానం

2. క్రదహోత్సుకం

9. యంగుళీ

16. ధాతువృద్ధివృత్తిప్రామా

3. త్వ

10. యవా

భావ్యంక్రీపాద

5. పూ

11. శ

పంకజా

6. సా

12. అ

17. రచ్యంతి మదనోబల్యం

7. యాక్షణైః

13. వందేయ

బలఃప్రబలకోబలా

14. చ

18. స్పృష్టంచరక్తయాః

రక్తాత్సప్తదినే మాంసం మాంసా¹న్నేదస్తకైవ చ ॥

²మేదసోఽస్థి చ సప్తహస్మజ్జాఘ్నస్సప్తరాత్రతః ।

మజ్జస్సప్తదినే శు³రు⁴వ్యేతే సప్తధాతవః ॥

తైలబిందు ⁵దిక్ పరీక్ష

శ్లో. పూర్వస్యాం వర్ధతే బిందోః తైలస్య ప్రస⁵రో యది ।

ఆరోగ్యం త⁶స్య నూనం స్యాత్ రోగో వైవా⁷స్య జాయతే ॥

దక్షి⁸ణస్యాం భవేత్ బిందుః జ్వరభావే తథా ది⁹శి ।

ద్వి¹⁰త్రైస్తు దివసై రేవ మృత్యుస్తస్య న సంశయః ॥

వాదణీం దిశమాశ్రిత్య బిందు¹¹విస్తరణం య¹²దా ।

రోగిణాం రోగహానిః స్యాదాయుర్వృద్ధిమవాప్నుయాత్ ॥

ఉత్తరస్యాం ¹³తథా బిందుప్రసరో జాయతే యది ।

¹⁴అరో¹⁵గతా తథా నూనం పురుషస్య ప్రజాయతే ॥

ఈశా¹⁶న్యాం జాయతే తైలప్రసరో యది రోగిణామ్ ।

జీవంతి మానమేకం తే పశ్చాద్భ్యాంతి యమాలయమ్ ॥

ఆ¹⁷గ్నేయాంతే య¹⁸దా రేఖా తైలబిందౌ విసర్పతి ।

తస్యాషధం చ నో కార్యం నిశ్చితం స వినశ్యతి ॥

ప్రసరో యది తైల¹⁹స్య వైఘ్నేతిం దిశమాశ్రితః ।

సచ్చిద్రం తు పునర్మూత్రం మృత్యురేవ న సంశయః ॥

వా²⁰యవీం దిశమాశ్రిత్య విస్తరస్తైల²¹జో భవేత్ ।

స రోగీ కాల²²నిహతః ²⁴శీఘ్రం క్రోనేద్యమాలయే ॥

1. స్పృష్టంచమేదయోః

2. మేధాసప్తదినేరస్థిస
ప్తస్యమజ్జయోః

3. శురు

4. విశి

5. కా

6. ధా

7. ఉయప్రదే

8. జేజాయతే

9. శే

10. వైక

11. ర్వి

12. థా

13. య

14. ఆ

15. గ్య

16. స్వ

17. జే

18. ధా

19. స్వే

20. యువ్య

21. జా

22. మ

23. శ్చిరంక్రీడాకరోత్సహ

యుగభేదములో ప్రాణస్థానములు

శ్లో. కృతే¹ఽస్థని స్థి²తాః ప్రా³ణాస్త్రే⁴తా⁴యాం మ⁵జ్జమాంసయోః ।
ద్వా⁶పరే త్వ⁷గతాః ప్రో⁸క్తాః కతా ర⁹క్తగతాః స్మృ¹⁰తాః ॥

⁹వైద్యచింతామణిప్రోక్త నాడీనిదానాది నిరూపణము

శ్లో. శ్రీనాథం పార్యతీనాథం వాణీనాథం సరస్వతీమ్ ।
దుర్గావటుక హేరంబా¹⁰ నతతం చ నమామ్యహమ్ ॥
శ్రీవత్సగోత్రతిలకం జగద్వైద్యపితామహమ్ ।
అమరేశ్వరభట్టప్య ప్రియసూనుం గుణోత్తమమ్ ।
వల్లభే¹¹ద్రేణ రచితం జనానాం హితకారణమ్ ।
వైద్యచింతామణిం ¹²నామ భైషజ్యగ్రంథముత్తమమ్ ॥
నిదానం ద్రవ్యశుద్ధిం చ రసయోగకషాయకమ్ ।
వత్సతే ¹³వైద్యశాస్త్రీయమేతత్సర్వం ¹⁴సవిస్తరమ్ ॥
ఏ¹⁵తస్మద్యే పు¹⁶రో వత్సే నిదానం శాస్త్రసమ్మతమ్ ।
ఆదా సమస్తరోగేషు ¹⁷హ్యప్యస్థానం వరీక్షయేత్ ॥

టీ. అది యెట్లన.

అష్టస్థాననిరూపణము

శ్లో. ¹⁸నాడీం స్పర్శం చ రూపం చ శబ్దం నేత్రే పురీషకమ్ ।
మూత్రవర్ణం చ జిహ్వం చ హేతాస్పశ్యేద్భిషగ్వరః ॥

నాడీస్థానము

శ్లో. అంగుష్ఠమూలమాశ్రిత్య ¹⁹హ్యంగుళత్రయమాత్ర²⁰కా ।
యవస్య బీజమాత్రం తు నాడీ సర్వాంగసంగతిః ॥

1. యుగే	9. నాడీ నిదానం	17. అ
2. తం	10. సమస్తే సతతామ్యహం	18. నాడీస్పర్శరూపంచ శబ్ద
3. ణి	11. ద్రోవి	నేత్రపురీషయోః
4. యో	12. ర్నా	మూత్రవర్ణాని జిహ్వచ
5. ది	13. శాస్త్రలాభంచ	ఏతాద్యశ్యంభిష
6. పా	14. సు	గ్వరైః
7. ద్ద	15. యోర్మ	19. అ
8. స్మృ	16. రా	20. క

కరమూలే పాదమూలే నాడీ వహితి దృశ్య¹తామ్ ।

నారీణాం వామభాగే చ పుంసాం ద²క్షే తు శోధయేత్ ॥

శ్లో. వాతపిత్తద్వయస్యాదా మధ్యే కఫగతిస్తథా ।

యథా నాడీ తథాశ్చ⁴ర్యా విజ్ఞేయా వై ద్వపార⁵గైః ॥⁶

వాతపిత్తశ్లేష్మనాడీనిరూపణము

వాతనాడీలక్షణము

శ్లో. వాతనాడీ ⁷వక్రగతిర్భేకలా⁸వకసర్పవత్ ।

బాలస్య దో⁹లావర్తే¹⁰న జలూ¹¹కాయా గతిర్భవేత్ ॥

పిత్తనాడీలక్షణము

శ్లో. చపలా పిత్తనాడీ చ ¹²తథా మాయూరబర్హవత్ ।

శ్లేష్మనాడీలక్షణము

శ్లో. మరాళ¹³సగతిర్నాడీ కపోత¹⁴సగతిస్తథా ॥

క¹⁵ఫాత్ స్థిరగతిః ప్రోక్తా కుక్కుటస్య గతిస్తథా ।

¹⁶పారావతసమా తద్వత్ చటకీటిట్టిభీగతిః ॥

వాతపిత్తనాడి

శ్లో. ముహుర్విష¹⁷ధరస్యేవ ముహుర్మాయూరచేష్టి¹⁸తా ।

వాతపిత్తగతిం ¹⁹నాడీం విజానీ ²⁰యాత్ భిషగ్వ రః ॥

పైత్యశ్లేష్మనాడి

శ్లో. కుక్కుటస్య గతిర్నాడీ ముహుర్మాయూరచేష్టి²²తా ।

శ్లేష్మపిత్తగతిం ²³నాడీం విజా²⁴నంతి ²⁵విపశ్చితః ॥

1. తి

2. క్షిణశోధయేత్

3. య

4. ర్యం

5. గాః

6. మృత్యుచాడీ ప్రాణి

విశేషః చింతామణి

నాడీనిదానం

వాతనాటి పైత్యనాడి

శ్లేష్మనాడి

7. ర్వ

8. పృ

9. ల

10. వ

11. కస్య

12. య

13. స్య

14. స్య

15. ఘా

16. పారావతస్య చటకనాడి

టిట్టిభ సంజగత్

17. గతిర్నాడి

18. తః

19. ర్నా

20. యం

21. రైః

22. తః

23. ర్నాడి

24. నీయ్య

25. పంథి

అజీర్ణాదిదోషములందు నాడిలక్షణములు

అజీర్ణనాడి

శ్లో. ¹అజీర్ణే² గజగా³నాడి జీర్ణే⁴ సస్వాపకాకవత్ ||

స్త్రీసంగమనాడి లక్షణము

శ్లో. ⁵సుప్తకాకో యథా గచ్ఛేత్తీవ్రం స్త్రీసంగమే సతి ||

టీ. స్త్రీసంగమనాడి నిదురబోవు కాకివలె నడచి, పిమ్మట తీవ్రముగ నడచును.

మలబంధనాడిలక్షణము

శ్లో. హంసవద్భంగికా నాడి విజ్ఞేయా మలబంధకే ||

సన్నిపాతనాడిలక్షణము

కాష్ఠభారస్య మధ్యే తు చుంచూగమనవద్భవేత్ |

కుటిలం శిథిలం మందం సూక్ష్మం చ ⁷చపలం తథా |

సన్నిపాతభావాం నాడిం విజానీ⁹యాత్ భిషగ్వ¹⁰ః ||

సంశయనాడిలక్షణము

భుక్తే చ స్నానమధ్యే చ నిద్రితే చోపవాసకే |

వ్యాయామక్లాంతదేహే చ భూతాపేకే చ రోదనే ||

సుందరీణాం చ సంయోగే మద్యపానే మత్తిభ్రమే |

గాంధారీభక్షణే చైవ పవనాభ్యాససాధకే ||

కుక్కుటిశశమండుకసర్పమాంసాదిభక్షణే |

అపస్మారక్లాంతదేహే నాడి సమ్యజ్ను బుధ్యతే ||

1. అజీర్ణనాడి సన్నిపాత
నాడి స్పర్శలక్షణం రూ
పలక్షణం శబ్దలక్షణం
నేత్రపరీక్షా మలపరీక్షా

2. భగతి

3. రా

4. చ

5. సుప్తకాకం చ వత్తీవ్రం
పహస్త్రీసంగమేపతి

6. ధంధ

7. ఫలసంగతి

8. వే

9. యం

10. రై

స్పర్శలక్షణము

శ్లో. అథ స్పర్శమి¹మం వక్ష్యే²కించిదు³ష్టం ప్రథంజ⁴నే ।
అత్యుష్ణం పైత్య⁵రోగే స్యాదథవా చాతిశీతలమ్ ।
కించిచ్ఛతం శ్లేష్మ⁶రోగే ద్వంద్వ⁷జే చ పృథక్ పృథక్ ॥

రూపలక్షణము

శ్లో. తతః స్వరూ⁸పాణ్యుచ్యంతే, ⁹శ్యామభావం ¹⁰ప్రథంజనే ।
హరిద్రారక్తవర్ణాభగాత్రం పై¹¹త్యే వి¹²భావయేత్ ॥
పాండురస్య చ వర్ణానాం స్వరూపం కథరోగతః ।
మిశ్ర¹³జం ద్వంద్వ¹⁴రోగేషు వివర్ణం సన్నిపాత¹⁵తః ॥

శబ్దలక్షణము

శ్లో. తతః శబ్దగుణం వక్ష్యే సమశ్శబ్దః సమీరణే
హర్షోల్బణం చాతిపై¹⁶త్యే శ్లేష్మ¹⁷రోగే చ హీనతః
ద్వంద్వజా మిశ్రితా శ్లే¹⁸యాః భిషక్ శాస్త్రవిశారదై¹⁹ ॥

నేత్రపరీక్ష

శ్లో. తతో నేత్రపరీక్షా చ వక్ష్యతే తస్య లక్షణమ్
కించిచ్ఛూలం శ్యామవర్ణం తోయం స్రవణి మాదుతః
పీతలోహితవ²⁰ర్ణే చ లోచనే పిత్తరోగతః
నేత్రే మలం క్వచిత్కుర్యా త్కుర్యా త్పాండురతాం కథః ॥
హరిద్రే²¹రక్తకే నే²²త్రే ²³వ్యాధవా సన్నిపాత²⁴కే ।
అథవా పీతవర్ణా²⁵భే కామిలాయాం విశేషతః ॥

1. దం

2. క్వ

3. ష్ట

4. సం

5. లోగస్తు

6. క్వ

7. జాశ్చ

8. ఘం ష

9. స్వా

10. త్రే

11. త్యం

12. జావ

13. జ్యా

14. గస్తు

15. కాః

16. త్య

17. గం

18. యం

19. దా

20. ర్ణ

21. ద్రా

22. త్ర

23. అ

24. కం

25. భా

మలపరీక్ష

శో. ¹పురీషలక్షణం వత్సే పవమానే చ బద్ధవిత్ ।

అథవా శ్యామలా విత్ స్యాత్సి త్తే హారిద్రర క్తకమ్ ॥

ర క్తవర్ణం ²భవేత్ కించిత్ మలం శ్వేతం కఫోద్భ³వమ్

ఆమం వా శ్లేష్మజం ⁴శ్వేతం మిశ్రితం ద్వంద్వ⁵జే భవేత్ ॥

⁶*మూత్రపరీక్ష

శో. తతో మూత్రపరీక్షా చ వత్సతే శాస్త్రని⁷శ్చితా ।

వా⁸యా చ సాండురం మూత్రం ర⁹క్తవర్ణం చ పైత్యకే

అథవా పీతవర్ణం చ కామిలా¹⁰యాం తదైవ చ ।

శ్వేతవర్ణం క¹¹ఫే చైవ ద్వంద్వ¹²జే మిశ్రితం భవేత్ ॥

జిహ్వపరీక్ష

శో. జిహ్వ పీతా స్ఫట¹³చితా స్ఫు¹⁴టం మాదతలక్షణమ్ ।

శ్యా¹⁵వా శోణా భవేత్సి త్తే శ్వేతజిహ్వ ¹⁶తథా కఫే ॥

సకంటకా¹⁷ చ శుష్కా చ సన్నిపాతే స్వలక్షణా ।

మిశ్రవర్ణా భవేజ్జిహ్వ ద్వంద్వజా పరికీర్తితా ।

¹⁸ఏవం పరీక్ష్య వైద్యస్తు పశ్యాత్కుర్యాచ్చికిత్సితమ్ ॥ ¹⁹

1. పురీషలక్షణ మధాపవ
మానం చ బద్ధవిత్
అథవాశ్యామలం కృష్ణం
తతఃపైత్యస్తు సీత్
పీత్

2. ధవా
3. దృలం
4. ప్రాహు
5. జాభిషత్

6. *తైలబిండుదిక్ పరీ
క్షను 60-వ పుటలో
చూచునది.

7. శ్చయ
8. యశ్చ
9. త్సు
10. నాం
11. ఘానాంత
12. జా
13. మరా
14. రన్నా

15. మశ్రోణి
16. తతః
17. ల
18. ఏతాంపరీక్షణో
19. దేశదేశ్యాని పూజ్యాని
కాలమానంతు లక్షణం
తీవ్రశాంతాని సూక్ష్మాణి
యుక్తాయుక్తంచ శోభి
తం తదైవ హీనవైద్యా
ని మహాపాతకనాశనం

చికిత్సా¹కాలనియమము

ముందుగ చికిత్స చేయదగినవి.

శ్లో. అక్షికుక్షిభవా² రోగా³: ప్రతిశ్వా⁴యో ప్రణజ్వ⁵రః ।

ఏతే పూర్వం చికిత్సా⁶ః స్యుః క్రియా పూర్వం ప్రశస్యతే ॥

ఆదిలో చికిత్స చేయకూడనివి

అతీసారే జ్వరే చైవ రక్తపైత్యే⁷ గుదామయే ।

ఆదా క్రియా న కర్తవ్యా రోగవేగో భవిష్యతి ॥

ఆదిలో చికిత్స చేయతగినవి

విషే కుష్ఠే హ్యపస్మా⁸రే⁹ పుష్క⁹న్మాదోదర¹⁰యోనిజే ।

ఆదా చికిత్సా కర్త¹¹వ్యా వ్యాధివేగో హి¹²దుర్జయః ॥

జ్వరిత జ్వరము క్తులకు భోజనకాలము

జ్వరితం జ్వరము క్తం వా దినాంతే భోజయేల్లఘు ।

తేన దో¹³షాః ప్ర¹⁴శామ్యంతి దినాదా దోషవర్ధనమ్ ॥

దోషభేదముచేత యవాగూకాలము

వాతికే¹⁵ త్వపరాణ్ఠే చ పూర్వాణ్ఠే చాథ పైత్తికే ।

శ్లేష్మకే తు చ మధ్యాహ్నే యవాగూ¹⁶సానమాచరేత్ ॥

మా¹⁷నప్రమాణము

ఆ¹⁸ణు వరిగింజల యెత్తు ఒక గుంజ. రెండు గుంజల యెత్తు ఒ¹⁹క

నిష్పావము. మూడు గురిజెల యెత్తు ఒక వల్ల²⁰ము. రెండు వల్లములు

ఒక మాషమనఁ బడును.

1. లక్షణం

2. శ్లో

3. క్

4. యా

5. రే

6. జాయ

7. ద్రువ

8. దు

9. ర్నా

10. కోనివే

11. వ్యం

12. తో

13. ష

14. జాయంతే

15. ంచ

16. కాల

17. శ్ర

18. ద

19. క్క

20. ఘ

శృంఖలాబద్ధరోగములు ప్రాణహరములు

శ్లో. మం¹దే²గ్నా మలబం³ధః స్యాత్ మలబంధశ్చ వాతకృత్ ।
 వాయుకోపభవం శూలం శూలాద్భయణకంపనమ్ ॥
 కంపేనాతి⁴స్రవేద్రక్తం ధాతుక్షయ⁵కరో గుణః ।
 క్షయస్వభావోదోషేణ శ్లేష్మా పిత్తం చ మారుతః ॥
 తే దో⁶షా జ్వరరూపేణ ⁷జ్వరో నాడిం ప్రదూషయేత్ ।
 నాడి సూక్ష్మగతిః ప్రాణం ప్రాణో⁸పం వినిర్దిశేత్ ॥
 క్రమక్రమచికిత్సాయాం ధాతు⁹నిర్ణయపండితః ।
 ధాతుస్థానమిదం ప్రో¹⁰క్తం నిత్యనాథేన నిర్మితమ్ ॥

దత్తాత్రేయమతమున నాడినిదానము

దేహస్వరూపము

శ్లో. నారాయణం ¹⁰గుహావాసం వందే షడ్వింశకం విభుమ్ ।
 నరం చ బీజతత్వానాం తదంశం పంచవింశకమ్ ॥
 నాడినాం లక్షణం వక్ష్యే దత్తాత్రేయమతానుగమ్ ।
 య¹¹దభ్యాసేన జానాతి చిత్రాం ప్రాణగతిం సుధీః ॥
 పంచభూతాత్మకో దేహ స్త్రిదోషస్సప్తధాతుకః ।
 త్రిగుణానేకవికృతిరనేకమలసంచయః ॥
 తాపత్రయాను¹²భావీ చ భూతా¹³త్మా క్షణభంగురః ।
 దేవతాపితృదైతేయనరప¹⁴శ్వాదిభేదవాక్ ॥
 జరామరణజన్మాదిమహాదుఃఖైకభాజనః ।
 కాలకర్మగుణాధీనో జాగ్రత్స్వప్నసుషుప్తిషు ॥
 విశేషతో మానవానాం దేహో దుఃఖైకభాజనమ్ ।
 ప్రాణేన ధ్రియతే నిత్యం వాయునేవ బలాహకః ॥

1. దాగ్ని

2. ద

3. శ్లేష్మ

4. మిదం

5. రూపేణ

6. ష

7. దోషధాతుగురూరపి

8. ంశోపయ్య

9. ని

10. గృ

11. ధా

12. భవ

13. త్మానః

14. శ్వా

వాతస్వరూపము

శ్లో. ఉత్పత్తిస్థితినిశానాం జగతః కారణం మరుత్ ।

¹స స్వామీతరభూతేషు శరీరస్య విశేషతః ॥

పవనః పంచ నామా² సౌ ప్రాణాపానాదిభేదతః ।

దే³హీ చరతి మర్త్యానామాపాదతలమస్తకమ్ ॥

కాలకర్మాదిభిర్ద్వైప్యః స దేహీ వాత ఇత్య⁴సౌ ।

⁵స శుద్ధో యాపయత్యేవ పవనశ్శరదాం శతమ్ ॥

ధమనీనిరూపణము

శ్లో. దేహీ చ మధ్యచక్రస్య మధ్యే నాభిరవస్థితః ।

నాభిస్స దేహవ్యాప్తానాం ధ⁶మనీనాం సమాశ్రయః ॥

⁷చతస్రో వింశతి⁸శ్చైవ ధ⁹మన్యో నాభిమాశ్రి¹⁰తాః ।

పత్రరేఖానిభా భి¹¹న్నాః సూక్ష్మ¹²స్రోతఃపథాశ్రితాః ॥

మృణాళనాభికారూప¹³స్రోతస స్సర్వదేహగాః ।

దోషధాతుమలాపూర్ణాహితసంచార¹⁴వృత్తయః ॥

సమస్థూలకృశానాం చ జీవనాడ్యంగమాశ్రితాః ।

దోషయుక్త ప్రాణవాయు కృత్యములు

శ్లో. సర్వథా తాసు సర్వాసు సంచరన్ప్రాణమాదుతః ।

దోషైరయు¹⁵క్తః సుఖకృద్దోషయుక్తో గదావహః ॥

అష్టవిధనాడులు

శ్లో. తథా¹⁶విధస్య ప్రాణస్య జీవితాంత¹⁷నిదర్శకాః ।

నా¹⁸డ్యోఽష్టై పాణిపాత్కంతనా¹⁹ సోపాంతసమాశ్రి²⁰తాః ॥

1. తత్సాపి.

2. హీ

3. స్వా

4. లం

5. అదుర్దోయా ప ఇత్యే
పదపనశ్శరదాంశతం

6. మా

7. శ

8. ంచై

9. మాస్యా

10. త

11. స్న

12. స్సరపురా

13. శ్లో

14. విధ

15. కై

16. విదేహి

17. ర్ని

18. డ్యా

19. సోశ్య

20. త

శ్లో. ఏకైకం పాదయోః పాణ్యోద్వే కంరోపాంతమాశ్రితే ।
 నాసామూలే స్థితే ద్వే చ నాణ్యోఽష్టౌ శాస్త్రుచోదితాః ॥
 తాను దో¹షనుపూర్ణాను చర² రోగకరోఽనిలః ।
 శుద్ధాను విచరం⁴స్తాను స దేహే ⁵వర్తతేఽసకృత్ ॥

పరీక్షణవిధి

శ్లో. సుర్వనా⁶త్పీడనా ⁷ధ్మానాత్సేదనాన్మర్దనాదపి ।
 తా⁸ను ప్రాణస్య సంచారం ప్రయత్నేన విశోధయేత్ ॥

నాడిస్థానప్రమాణము

శ్లో. విజ్ఞా⁹నమథ నాడినాం వక్ష్యే ¹⁰స్థానప్రమాణ¹¹తః ।
 పాదయోర్హస్తయోః ¹²కంఠమూలయో ర్హ్వాణమూలయోః ॥
 పాదయోర్నాడికాస్థానం గు¹³ల్ఫే స్యాదంగుళత్రయమ్ ।
 హస్తయోస్తు ప్రకోష్టాంతే మణిబంధే¹⁴ఽంగుళత్రయమ్ ॥
 కంఠమూలేఽంగుళద్వంద్వం నాసామూలేఽంగుళై ¹⁵కకమ్ ।
 స్థానాశ్యేతాని నాడినాం తేషు ప్రాణో వ్యవస్థితః ॥
 సుర్వనాదికృత¹⁶ం తస్య భేష¹⁷జం స్థానవేదినా ।
 విజ్ఞాతో విచరం¹⁸స్తాను ప్రాణవాయు ¹⁹ర్హ్వి ధారకః ॥

అహితవాయు లక్షణము

శ్లో. తాను పితౄన రక్తేన శ్లేష్మ²⁰ణా భావి²¹తాను చ ।
 దు²²ష్టస్తు సంచ²³రన్వాయురసౌ చే న్నాయుషే హితః ॥

1. సా	9. నాయాధ	17. జా
2. ం	10. వామ	18. నా
3. రీ	11. వత్	19. ర్హ్వి ధర్మకా
4. స్మా	12. త్	20. నాం
5. భవతీచ	13. ల్బ	21. వనాదిభిః
6. పీ	14. ం	22. సాతు
7. ద్వాంత	15. శాదికు	23. సంస్థానమముం
8. ను	16. స్త్ర	

నాడీప్రయోజనము

శ్లో. బాలానామపి మూఢానాం మూకానామపి దేహినామ్ ।

ఉన్మత్తానామభిన్యా¹సవిమూఢమనసామపి ॥

వ్య²స్తం సమస్తం ద్వంద్వం చ నోవరూపమశేవతః ।

దర్శయే³దచిరా⁴జ్ఞాతా నాడీ వ⁵స్తూని దీవవత్ ॥

ప్రాణస్థానములు

శ్లో. ప్రాణాదిభేదః పవనో దేహమాశ్రిత్య తిష్ఠతి ।

తస్య ధామాని గతయః కర్మా⁶ణి చ పృథక్ పృథక్ ॥

స్వభేదేష్వపి స⁷ప్రాణో బ⁸లీ మూర్ధ్ని సమాశ్రితః ।

తత్రస్థో⁹ఽపి ¹⁰స హృత్ కంఠ¹⁰మురశ్చ న విముంచతి ॥

ప్రాణవాయుకర్మలు

శ్లో. శేషాణామ¹¹ పృథానాదివాతానాం బలమేధయ¹²ః ।

విశేషా¹³త్సర్వనాడీ¹⁴షు ప్రాణో వహతి సర్వదా ॥

త¹⁵స్మిన్ స్థితే బలయుతే తిష్ఠత్యా¹⁶యుః శతం సమాః ।

బలహీనే చ విక¹⁷లః ప్రయాతే¹⁸స్మిన్ ప్రయాతి చ ॥

ఆయర్శలం స్మృతిర్నేధా స్వరవర్ణేంద్రియాగ్నయః ।

ప్రాణస్య భేదమాసా¹⁸ద్య వర్తయంతీవ ¹⁹కృత్స్నశః ॥

సో²⁰ఽపి దేహం సమాసాద్య శుభా²¹శుభనిబంధనమ్ ।

ఆత్మనో²²ఽధికమల్పం వా మధ్యం వా²³ఽయుః కరోతి చ ॥

తస్మాద్దానదయాధర్మబ్రహ్మచర్యరసాయనైః ।

యత్నం ప్రాణస్థి²²తౌ కుర్యాత్ త్రివర్గస్తన్నిబంధ²³నః ॥

1. సు

2. క్త

3. త్వు

4. జ్ఞ

5. స్తా

6. ణ్య

7. త్రాప్

8. తి

9. తరం

10. మూక

11. చ్చ

12. ం

13. జ్ఞాప

14. తు

15. స్మి

16. సు

17. లో

18. ధ్య

19. పృచ్ఛిరః

20. వి

21. శత

22. తాం

23. సం

నాడీలక్షణము

శ్లో. వాతేన నాడీ వ¹క్రా స్యా త్పిత్తేనాత్యంతచంచలా ।
 శ్లేష్మ²గా తు స్థిరా మందా సంసర్గాన్నిశ్రలక్షణా ॥
 సన్నిపాతేషు సా సర్వలక్షణా నాడికా వహేత్ ।
 భవ³త్యతికృశా లీనా కఠినా⁴ర్తివిశేషతః ॥
 వాతాధి⁵కా వహేదంతే మధ్యే పిత్తాధికా వహేత్ ।
 అగ్రే శ్లేష్మాధికా నాడీ సన్నిపాతే త్రిలక్షణా ॥
 మిశ్రలింగా తు సంసర్గే ప్రసుప్తా ⁶సాగ్నిమాంద్యకే ।
 నా⁷డినామపి నిర్దిష్టం లింగం సాధారణం పునః ॥

వాతనాడీలక్షణము

శ్లో. భాతి వాతాధికా నాడీ వ్యాళీ⁸వ కుటిలాశుగా ॥
 అత్యంతదుష్టా వహతి స్తబ్ధతంత్రీసమాకృతిః ।

పిత్తనాడీలక్షణము

శ్లో. పిత్తాధికాతిచపలా ⁹నాడీ వహతి కాకవత్ ॥
¹⁰బకదర్దురసంచా¹¹రా చట¹²క్వర్తికాగతిః ।

కఫనాడీలక్షణము

శ్లో. కఫేన దుష్టా నాడీ తు హంసకుక్కుటగామినీ ॥
 కపోతమందసంచా¹³రా వహతీతి వినిశ్చయః ।

వాతపిత్తనాడీలక్షణము

శ్లో. వాతపిత్తాధికా నాడీ వ్యాశమండూకగామినీ ॥

పిత్తశ్లేష్మనాడీలక్షణము

శ్లో. పిత్తశ్లేష్మాకులా నాడీ మండూకీకుక్కు¹⁴టీగతిః ।

1. క్రం

2. నా

3. శ్లే

4. రి

5. కే

6. స్వా

7. డి

8. చ

9. నిద్రా

10. బాల

11. ర

12. కా

13. ర

14. టే

వాతశ్లేష్మనాడీలక్షణము

శ్లో. వాతశ్లేష్మాకులా నాడీ సర్పహంసగతిర్భవేత్ ॥

సన్నిపాతనాడీలక్షణము

శ్లో. ¹కాష్ఠకుట్టఖగ²క్రోధకుట్టనానువిధాయినీ ।

త్రిదోషదుష్టా వహతి నాడికా³రిప్త శంసనీ ॥

అజీర్ణనాడీలక్షణము

శ్లో. అజీర్ణే⁴న్నరసే ⁵నాడి కఠినా ⁶పి చ నిశ్చలా ॥

విషూచీనాడీలక్షణము

శ్లో. విషూ⁷చ్ఛాంతం దృశ్యతే నైవ నైవ స్థానం విము⁸చతి ॥

మలానుగనాడీలక్షణము

శ్లో. శీఘ్రం మందా చ కఠినా పర్యాయేణ మలానుగా ॥

నిర్దోషనాడీలక్షణము

శ్లో. ధృతా దోషవిహీనా చ ప్రసన్నా ⁹చాపి నాడికా ॥

క్షుధితనాడీలక్షణము

శ్లో. అత్యంతక్షుధితస్యాస్యే నాడి ధృతతరా భవేత్ ।

మరణమును తెలుపు నాడీలక్షణము

శ్లో. ఆత్యంతచపలా మందా దృ¹⁰ష్టా¹¹ద్దృ¹²ష్టా క్రమేణ తు ।

అతివ్యక్తా చ సూక్ష్మా చ నాడి మరణశంసనీ ॥

వ్యాకులా శిథిలా మందా స్థిత్వా స్థిత్వా ప్రయాతి యా ।

స్థానం క్రమేణ ముంచంతీ నాడి మరణదాయినీ ॥

వి¹¹ముంచంతీ స్వకం స్థానం తదేవాశు ప్రయాతి యా ।

నాడి మృత్యుకరీ¹² ప్రోక్తా నాత్ర కార్యా విచారణా ॥

1. భృష

2. క్రోధి

3. స్నేహ

4. తోయే

5. తిడ

6. భృ

7. చ్య

8. కుటి

9. హ్వ

10. స్థా

11. హాతం

12. నాడి

వ్యాధిశాంతినాడీలక్షణము

శ్లో. యస్య స్థానమముంచంతీ నాడీ సూక్ష్మా విభావ్యతే ।
తస్య మృత్యుభయం నాస్తి వ్యాధిరప్యపశామ్యతి ॥

మృత్యునాడీలక్షణము

శ్లో. స్థానం యస్య విము¹ంచంతీ వ్యక్తా వహతి నాడికా ।
సోఽచిరాన్మృత్యు²మాప్నోతి శాంతరోగోఽపి మానవః ॥

మరణనాడీలక్షణమునకు అపవాదము

శ్లో. అజ్ఞే వాతరోగే చ వ్యాయామే మైధునశ్రమే ।
తప్తాంగే చాంభసా క్లిన్నే నాడ్యవ్యక్తా న మృత్యుకృత్ ॥

సద్యోమరణసూచకములు

శ్లో. అత్యంతశీతలాంగస్య స్తైమిత్వం నేత్రయోరపి ।
స్థానచ్యుతిశ్చ నాడినాం సద్యోమరణహేతవః ॥
జహతి యస్య స్వస్థానం యవార్థమపి నాడికా ।
³స జీవితాంతమాప్నోతి త్రిదిన్తై రితి ⁴నిశ్చితమ్ ॥

శుద్ధపాదనాడీద్యోత్యములు

శ్లో. జీవితం లాఘవం స్వాస్థ్యం జ్వరస్య చ విమోచనమ్ ।
శుద్ధా స్థానమముచ్చంతీ పాదనాడీ వినిర్దిశేత్ ॥

మరణసూచకపాదాది నాడీలక్షణము

శ్లో. తిర్యగ్యవప్రమాణేన విముంచంతీ నిజాస్పదమ్ ।
పంచాహభావి⁵నం మృత్యుం పాదనాడీ వినిర్దిశేత్ ॥

మరణద్యోతకనాసాది నాడులు

తక్లవ నాసానాడీ చ విముంచంతీ నిజాస్పదమ్ ।
వహత్యా⁶సన్నమృత్యునాం హస్తే నాడీ గళే ⁷తథా ॥⁸

1. చ్చ

2. మవవా

3. సజీవతుమవా

4. పంచతా

5. త

6. జీవనియ్యా

7. చసా

8. జీవితంలాఘవంస్వా

స్త్యంజ్వరస్యనమోచమ్

గుదస్థానమమంచ్యంతి

పాదనాడి నిదర్శయేత్

ఇత్యధికఃపాఠః

ఒక్కొక్కనాడివలన తెలిసికొనవలసిన విశేషములు

హస్తనాడిద్యోత్యములు

శ్లో. అజీర్ణమామదోషం చ జ్వరస్యాగమనం త్సుధమ్ ।
వాతపిత్తకఫాన్ దుష్టా² హస్తనాడి నిదర్శయేత్ ॥

కంఠనాడిద్యోత్యములు

శ్లో. ఆగంతుకజ్వరం తృష్ణామాయాసం మైధునశ్రమమ్ ।
భయశోకం చ కోపం చ కంఠనాడి వినిర్దిశేత్ ॥

నాసానాడిద్యోత్యములు

శ్లో. మరణం జీవితం ⁴చైవ నేత్రరోగం శిరోవ్య⁵థామ్ ।
కర్ణాననగతాన్ రోగాన్ నాసానాడి నిదర్శయేత్ ॥

సర్వనాడులకు శుభలక్షణములు

శ్లో. సువ్యక్తతా నిర్మలత్వం స్వస్థానస్థితిరేవ చ ॥
అచాంచల్యమమందత్వం సర్వా⁷సాం లక్షణం శుభమ్ ॥

సర్వనాడుల రిప్తలక్షణములు

శ్లో. చాంచల్యం దోషపూర్ణత్వం కాఠిన్యమతిమందతా ।
వక్రత్వమతిసూక్ష్మత్వం స్వస్థానస్య విమోచనమ్ ॥
స్థిత్యా స్థిత్యా చ గమనం శిథిలత్వం విలీనతా ।
స్తంభ⁹శ్చ సర్వనాడినాం మృత్యులింగాని దేహినామ్ ॥¹⁰

శుభాశుభనాడిలక్షణము

శ్లో. స్వస్థస్య నాడి వహ¹¹తి సమా దుష్టా¹²తు రోగిణః ।
నాడిసామ్యమరోగాయ తస్యా రోగాయ దు¹³ర్గతిః ॥

1. ర్ణే

2. ం

3. మా

4. కాలం

5. ధం

6. ను

7. జాం

8. నీల

9. ంచ

10. స్వస్థస్య నాడివహతిస

మాదుష్టమరోగిణః

స్థిత్యాస్థిత్యాచగమనం.

శిథిలత్వంవిలీనతా

స్తంభంచసర్వనాడి నాం

మృత్యులింగానిదేహి

నాం ఇత్యధికఃపాఠః

11. తి

12. ను

13. ర్గతాం

సంశయనాడిలక్షణము

శ్లో. సద్యః స్నాతస్య భుక్తస్య త్సుతృష్ణాతపశీలినః ।

వ్యాయామక్లాంతదేహస్య స¹మ్యజ్ఞాడీ న బుధ్యతే ॥

నాడిజ్ఞానప్రశంసా

శ్లో. నాడిగ²తిమవి³జ్ఞాయ యః కరోతి భిషగ్వ⁴రః ।

ఆరో⁵హతి గిరిం యో⁶ంధ స్తస్యా⁶యాససమః శ్రమః ॥

స శా⁷స్త్రుశ్రవ⁸ణాదేవ నాడిజ్ఞానమవాప్యతే ।

స్పర్శనాదిభి⁹రభ్యాసాన్నాడి జ్ఞే¹⁰యా భిష¹¹గ్వరైః ।

తస్మా¹²త్పరామృశన్నాడిమరోగాణాం చ రోగిణామ్ ।

నిత్యాభ్యాసా¹³దవాప్నోతి నాడి¹⁴విజ్ఞానముత్తమమ్ ॥

నాడిగతిరియం జ్ఞాతుం స శక్యా యోగినామపి ।

దిజ్ఞాత్రమత్ర కథితా పూర్వశాస్త్రానుసారతః ॥

చికిత్సాయాః ఫలం సమ్యక్¹⁵కృతే న్యాద్రోగని¹⁶ర్ణయే ।

సో¹⁷పి నాడిబలాయ¹⁷త్తస్తస్మాదత్రాదృ¹⁸తో భవేత్ ॥

నాడిం జిహ్వం చ మూత్రం చ రోగార్తానాం పరామృశక¹⁹ ।

కరోతి య¹⁹శ్చికిత్సా²⁰ం స నైవ²¹స్థలితమాఘ్నయాత్ ॥

ఇతి నాడిం చ జిహ్వం చ మూత్రం రోగ²²దశామపి ।

సమ్యగాలోచ్య యత్నేన చికిత్సామాచరేత్సుధీః ॥²³

స్వేదలక్షణము

శ్లో. జ్వరముక్తే తు సర్వాంగే మలముక్తే లలాటకే ।

ప్రాణముక్తే తు కంఠే తు త్రివిధం స్వేదలక్షణమ్ ॥

1. ద్యుజ్ఞ	9. రా	17.ంతత
2. తి	10. యాయతే	18. శో
3. శే	11. క్	19. చి
4. రై	12. త్వ	20. యాం
5. గా	13. సామ	21. స్మ
6. యోసఫలశ్రమః	14. భి	22. వయా
7. స్త్రే	15. శ్చయా	23. ఇతి నాడిత త్తజ్ఞానేద్వితీ
8. శే	16. ర్ణయః	యాధ్యాయః

¹నష్టధాతులక్షణము

శ్లో. అజీర్ణే భోజనం యస్య జీర్ణే యస్య త్వభోజ²నమ్ ।

రాత్రావభోజ³నం యస్య ⁴తస్య నశ్యంతి ధాతవః ॥

జిహ్వోపరీక్ష

శ్లో. జిహ్వో పీతా ⁶ఖరస్ప⁷ర్మా స్ఫుటి⁸తా మారు⁹తే¹⁰ధికే ।

రక్తశ్యామా¹⁰భవేత్పి¹¹త్తే కఫే శుభ్రఘ¹²నద్రవా ॥

కృష్ణా ¹³సకంటకా శుష్కా సన్నిపాతే తు సా భవేత్ ।

సంసర్గే మిశ్రలిం¹⁴గా చ ¹⁵జిహ్వో జ్ఞేయా స్వలక్షణైః ॥

మూత్రపరీక్ష

వాతాదిదుష్టమూత్రలక్షణము

శ్లో. వాతే తు ఫేనిలం మూత్రం పిత్తే రక్తం ప్రవర్తతే ।

కఫే తు పాండురం మూత్రం సంసర్గే మిశ్రలక్షణమ్ ॥

మూత్రగ్రహణధారణవిధి

శ్లో. ప¹⁶శ్చిమే రజనీ¹⁷యామే ఘటికానాం చతుష్ట¹⁸యే ।

ఉ¹⁹త్థాప్య రోగి²⁰ణం వైద్యో మూత్రోత్స²¹ర్గం చ కారయేత్ ॥

ఆ²²ద్యధారాం పరిత్యజ్య మధ్యధారాసముద్భవమ్ ।

శ్వేతకాచమ²³యే స్థాప్య ధృత్వా మూత్రం పరీక్షయేత్ ॥

భాస్కరోదయవేళాయాం ప్రకాశస్థాపనం ²⁴మతమ్ ।

లోడయిత్యా పునస్సమ్యక్ తతో మూత్రం పరీక్షయేత్ ॥

1. ము

2. నే

3. నే

4. సత్యకశ్య

5. హ్వ

6. ఖ

7. రా

8. కా

9. తా

10. డ్భ

11. తై

12. నా

13. శం

14. గే

15. దుష్టలక్షణ వర్జితాః

16. శ్యాత్యేవ

17. య్యా

18. యం

19. త్థా

20. కాం

21. ంగ

22. జ్య

23. యా

24. భవం

దోషభేదములో మూత్రపరీక్ష

శ్లో. తృణేనాదాయ తైలస్య బిందుమాత్రయితే ¹సతి ।
జాయంతే బుద్బుదా యత్ర వికా²రో²త్రా²స్తి పిత్తజః ॥
³రూక్షం చ శ్యామలచ్ఛా⁴యం వాతే మూత్రం ప్రజాయతే ।
⁵మండం చోపరి బద్నాతి తైలబిందుయుతం తథా ॥
మూత్రం శ్లేష్మ⁶ణి జాయేత సమం పల్వలవారిణా ।
మూత్రేణ సాకం మిళితం తైలబిందు ప్రజాయతే ॥
సిద్ధార్థతైలసదృశం మూ⁷త్రే వై పిత్తమారుతే ।
తైలబిందు ⁸తథా క్షిప్తం చతు⁹ర్దిక్షు విసర్పతి ॥
శ్లేష్మ¹⁰వాతోద్భవం మూత్రం సోపరేణ సమం తథా ॥
పాండురం శ్లేష్మపిత్తే చ వీతం చైవ పరీక్షయేత్ ।
సన్నిపాతయుతం మూత్రం కృష్ణం తల్లక్షయేద్బుధః ।
తైలబిందు తథా క్షిప్తం బుద్బుదా¹¹ని భవం¹²త్యతి ॥

వ్యాధిభేదములో మూత్రలక్షణము

శ్లో. శ్వేతఘాతా మహాఘాతా వీతధారా మహాజ్వరే ।
రక్తధారా దీర్ఘరో¹³గే కృష్ణా చ మరణాం¹⁴తికా ॥
సోపరేణ సమం ¹⁵ప్రోక్తం మాతులుంగసమ¹⁶ప్రభవే ।
పానీయస్య సమం మూత్ర¹⁷మపక్వరసతో భవేత్ ॥

మరల దోషభేదములో మూత్రలక్షణములు

శ్లో. కఫాత్పల్వలపానీ¹⁸యతుల్యం మూత్రం ప్రజాయతే ।
తత్ర వాతే తు రక్తం స్యా త్కొస్తుభం పిత్తతో భవేత్ ॥

1. తి	7. త్ర	12. గో
2. రస్యా	8. తా	14. తకం
3. స్నిగ్ధ	9. ర్ధే	15. శస్త్ర
4. యం	10. ధాతూ	16. ప్రభవం
5. తలిమూ	11. హి	17. పరివారి హితం
6. ని	12. తిచః	18. య్యం

శ్లో. ¹త²థా బహుళమారక్తం మూత్రమాలోక్యతే యథా ।

వదంతి తదతీసారలింగం తు లింగవేదినః ॥

వాతశ్లేష్మవశా³న్ముత్రం శ్వేతం స్వచ్ఛం ప్రజాయతే ।

నిరామవా⁴తాద⁵చ్ఛం చ శ్వేతం చాపి ప్రజాయతే ॥

ఆమవాతవశా⁶న్ముత్రం తక్రతుల్యం ప్రజాయతే ।

వాతజ్వరసముద్భూతం మూత్రం కుంకుమఫేనిలమ్ ॥

⁷మలేన పీతవర్ణం చ బహుళం చ ప్రజాయతే ।

పీతం ⁸స్వచ్ఛం చ జాయేత మూత్రం పిత్రోదయే స⁹తి ॥

సమధాతుమూత్రలక్షణము

శ్లో. సమధాతోః పునః కూపజలతుల్యం చ ¹⁰జాయతే ।

ఆసాధ్యమూత్రలక్షణము

శ్లో. ఊర్ధ్వం నీలమథోరక్త మచిరేణ ప్రజాయతే ॥

¹¹వాతపి త్తవశా¹²త్కృష్ణమసాధ్యం మూత్రముచ్యతే ।

పీతవర్ణం య¹³దా పశ్యే¹⁴న్ముత్రం బుద్బుదసంయుతమ్ ॥

తథాప్యసాధ్యమాదిప్తం మూత్రవై ద్యవివే¹⁵కిభిః ।

రోగభేదములో మూత్రలక్షణము

శ్లో. అజీర్ణే చ భవేన్ముత్రం శ్వేతం చాపి తు దారుణమ్ ॥

అజమూత్రసమం మూత్రమజీర్ణే జ్వరసంభ¹⁶వే ॥

మూత్రం తు కృష్ణతాం యాతి క్షయరోగే తథా భవేత్ ।

శ్వేతం త్వసాధ్యమాదిప్తం మూత్రం వైద్యవిశారదైః ।

ప్రవర్తతే యదా మూత్రం స్నిగ్ధం తైలసమ¹⁷ప్రభమ్ ॥

1. వాతసజ్జపానం స్యాదదో

బహుళమేవచ

తైలతుల్యభవేన్ముత్రం

సహజేనచపి త్తజః ॥

2. తోష

3. మూ

4. తా

5. భ

6. మూ

7. మతీవ

8. వభ

9. పీ

10. తుల్య

11. తత్రశ్లేష్మ

12. కృష్ణ

13. థా

14. మూ

15. క

16. వం

17. భ్రకం

శ్లో. ఆహార ఉదరస్థే తు వృద్ధిం యాతి ¹తదా ఖలు ।
 ఉర్ధ్వం నీలమధోరక్తం మూత్రం చేవ్రోగిణస్తథా ॥
 పీత్తప్రకృతి²సంభూతసన్నిపాతస్య లక్షణమ్ ।
³యస్యేత్యురససంకాశం మూత్రం నే⁴త్రే చ పింజరే ॥
 రిసాధిక్యం విజానీ⁵యాదాదిశేత్తత్ర లంఘనమ్ । ⁷
 పీతం తథోపరి కృష్ణచ్ఛాయం బుద్బుదసంయుతమ్ ॥
 మూత్రం ప్రసూతిదోషే స్యాత్ సంశయో నాత్ర కశ్చన ।
⁸ఆపీతం రక్తఫేనాధ్యం మ⁹స్త్యాభేత్యురసోపమమ్ ॥
 పి¹⁰త్తే¹¹నిలే కఫే మూ¹²త్రం నిరామే చ జ్వ¹³రే భవేత్ ।

మరల వాతాదిదుష్టమూత్రలక్షణము

శ్లో. వాతే తు పాండురం మూత్రం రక్తవర్ణం చ పైత్యకే ॥
 శ్లే¹⁴ష్మగా కలుషం మూత్రం ద్వంద్వే ద్వంద్వం ప్రజాయతే ।
 సర్వవర్ణం త్రిదోషోత్థం కథి¹⁵తం భిషగుత్తమైః ॥

మూత్రపరీక్షాకాలము

శ్లో. నియమేన ¹⁶త్రియామాంత్యఘటికానాం చతుష్టయే ।
 ఉ¹⁷త్థాప్య రోగి¹⁸ణం వైద్యో మూత్రోత్సర్గం చ కారయేత్ ॥

పరీక్షణీయమూత్రలక్షణము

శ్లో. రక్తధారా మహారోగే వీతధారా మహాజ్వ¹⁹రే ।
 శ్వేతధారా కఫో²⁰త్థే చ కృష్ణధారా త్రిదోష²¹జే ॥
 ఆద్యధారాం పరిత్యజ్య మధ్యధారాం పరిగ్రహేత్ ।
 లంత్యధారా చ నిస్సారా తత్త్యాజ్యం భిష²²గుత్తమైః ॥

1. యథాకిలః	8. ఆశేన	15. క్రియామేతు ఘవేనాంచ
2. జోచ్చూతం	9. నిసే	తుష్టయే
3. నియస్యే	10. త్తా	16. ధౌ
4. త్రాంజనేజలం	11. త్రే	17. ణ
5. య్యరా	12. రో	18. రాః
6. ఖ	13. మ్మేతు	19. దంచ
7. పీతంతచ్ఛోరించాయం	14. తో	20. యేత్
కృష్ణబుద్బుదసంయుతమ్		21. గో

I మరల తైలబిందుపరీక్ష

శ్లో. శుద్ధే కాంస్యాదికే పాత్రే మృణ్మయే వా నవే ధృతే ।
 మూత్రం ధృత్వా ప్రయత్నేన ²త్వాతపే తం నిధా³పయేత్ ॥
 తృణేనాదాయ తైలస్య బిందుం తత్ర వినిక్షి⁴పేత్ ।
 ఈక్షయేత్త⁴త్ర తైలస్య గతీర్వర్ణవిచక్ష⁵ణః ॥

దోషాదిభేదములో తైలబిందులక్షణము

శ్లో. వాతేన జాయతే ⁶సర్వజలూకాజాలసన్నిభమ్ ।
 ఛత్రాకారం భవేత్పిత్తే ముక్తాకారం ప్రజాయతే ॥
 కఫేన చామదోషేణ న శీర్శతి కదాచన ।
 తైలం య⁷దా న చలతి మూత్రే ⁸చేక్షురసోపమే ॥
 ఆమః శ్లేష్మో భవేత్తత్ర లంఘనాది ప్రశస్యతే ।
 రక్తవర్ణం భవేన్నూత్రం తైలబిందు న చాల్యతే ॥
 త్రిదోషజం చ విజ్ఞేయం దాతవ్యం దశమూలకమ్ ।
 వాతపిత్తే న మూత్ర¹⁰ం చ వర్షోదకనిభం భవేత్ ॥
 తతైలం శీఘ్రగామి స్యాద్దుఘాచ్యాది ప్రశస్యతే ।
 శుద్ధశ్లేష్మభ¹¹వం మూత్రం సమం పల్వలవారిణా ॥
 వా¹²సాదిం ¹³యోజయేత్తత్ర త్సుద్రాదిం ¹⁴వాఽఽమశాంతయే ।
 త్రిదోషాచ్చా¹⁵తిఘో¹⁶రం చ సర్వవర్ణం చ జాయతే ॥
 లప్టాదశా¹⁷ంగక్వాథస్య ప్రాశనం తత్ర నిర్దిశేత్ ।
 ఇత్యేవం కథితం సర్వం శాస్త్రాంతరవిచా¹⁸రణైః ॥
 దేశకాలాదిభేదే¹⁹న నాడిజ్ఞానం చికి²⁰త్సితమ్ ॥

1. అథ	8. కం	15. ది
2. ఆ	9. స్వ	16. రే
3. శ	10. స్య	17. ఖ్యమూలంచపాచనంతే
4. ంతు	11. వేమ్నూ	ప్రజాయతే
5. ణాత్	12. శా	18. రిణా
6. స	13. షో	19. జో
7. ధా	14. వ్యా	20. త్సియోః

సాధ్యలక్షణము

శ్లో. భద్రపీఠపృథుదర్పణపద్మమ్
 శంఖచక్రశశిచామరవీణాః ।
¹కుండలాకృతి భవేత్కల తైలమ్
 యస్య మూత్రపతితం తు ²స సాధ్యః ॥
 నాగవల్లిదళకుంభ³సన్నిభమ్
 శృంగవాహ⁴బకమానవాకృతి ।
 కుండలాకృతి ⁵సమీక్ష్య తైలకమ్
⁶తస్య మూత్రకమసాధ్య⁷మిరయేత్ ॥
 పక్షిసింహవృషకూర్మసూకరై -
 స్సర్పవానరబిడాలకుక్కుటైః ।
 వృశ్చికైస్తు సదృశం ⁸తు రోగి⁹ణో
 యస్య మూత్రపతితం స గ¹⁰తాయుః॥

త్రిదోషస్థాననిర్ణయము

శ్లో. వాయుః స్యాత్తు కటిప్రదేశనిహితః పైత్యం చ నాభిస్థితమ్ ।
 జ్వేష్ఠా కంఠగళప్రదేశనిహితో దోషత్రయస్థానకమ్ ।
 తద్దోషత్రయవాతపిత్తకఫజాః కర్మప్రపాకోద్భవాః
 దృశ్యంతే భువి మానుషేషు సకలా రోగా యతః ప్రాయశః ॥

ఆరోగ్యస్థానవిధి

శ్లో. గురుభౌమార్కవారేషు విషనాడిం విశోధ్య చ
 రోగిణామభిషేకస్తు సర్వవ్యాధినివారణః ॥

చికిత్సాసార సంగ్రహమున

మధ్యమఖండము

సమాప్తము.

1. బిందుమాత్రమ వివేక్షిణ

తైలం

2. సు

3. సంభవం

4. కృ

5. మవే

6. యస్య

7. గం

8. స

9. లం

10. మ స్తరా

ఉత్తర ఖండము

—:0:—

* జ్వరప్రభావము¹

శ్లో. తతో రోగపతి²ం వత్స్యే ప్రతాపే మృత్యుసన్నిభమ్
జ్వరో దక్షాధ్వరధ్వంసీ³ హ్రో⁴ద్ధ్వనయనోద్భవః
జ్వరభేదములు

శ్లో. జ్వరాస్సప్త విధాః ప్రోక్తా వాతపిత్తక⁶పైస్తభా
భూతాజీర్ణాభిఘ్న⁷తైశ్చ ద్వంద్వత⁸శ్చ ప్రకీర్తితాః
వాతజ్వరము⁹

శ్లో. కృష్ణవర్ణముఖం తృష్ణా¹⁰ హ్యంగవై కల్యకండుతాః
తిమి¹¹రోష్ణప్రలపనమలబ¹²ంధవిదాహకమ్
పైత్యం సపులకం గాత్రం లక్షణం వా¹³తికజ్వరే
పైత్యజ్వర లక్షణము¹⁴

శ్లో. అతినిద్రాతిసార¹⁵శ్చ రక్తమూత్రపురీషతా
ప్రలాపో వక్త్రకటుతా దాహో మూర్ఛా మద¹⁶స్తృషా
వాంతిర్హిక్మా చ¹⁷సంతాపో లక్షణం పైత్యకజ్వరే ॥

* ఈ యుత్తరఖండములో
జ్వరము, అజీర్ణము, ఛర్ది,
మెహము, మొదలైన రోగముల
యొక్కనిదానము చికిత్సలు మొదలైనవి
పూర్ణముగ నొకే స్థలమున
వివరించక విప్రకీర్ణముగ నున్నందున,
వాటిని క్రోడీకరించిన యెడల
మూలగ్రంథమునకు, విశేష పరివర్తన
ము కలుగుననుభయము

చే మాతృకోపలగ్న క్రమము
ననుసరించియే గ్రంథము
చేయబడినది. మరియు విషయాను
క్రమణికలో వీటివివరణమును
చూడవచ్చును.

1. త్యుగ్రం
2. పో
3. పే
4. గతా
5. ఫ
6. తంచ

7. పరి
8. 0
9. మ
10. స్థాలసను
11. దం
12. త
13. 0
14. రంచ
15. హ
16. తృ
17. సౌ

కపజ్వరలక్షణము

శ్లో. ఆస్యం శ్వేతం వక్షురుజా కానః శ్వాసశ్చ జాయతే
లరుచి¹ద్బంధణం హిక్మా దా²హో వికలకంఠతా
ఊర్ధ్వశ్వాస³శ్చ కంఠా⁴శ్చ లక్షణం కఫ⁵జే జ్వరే

మరల వాతజ్వరనిదానము

శ్లో. ⁷త్వగ్ రాక్ష్యకంపోద్దమతోదశూలాః
శ్యామత్వ మంగేషు తథాంగభంగః ।
పారుష్యశీతత్వఖరత్వసాదాః
కర్మాణి వాయోః ప్రవదంతి తజ్జ్ఞాః ॥

పైత్యజ్వరనిదానము

శ్లో. మోహస్తీ ⁹త్వో²తిసారశ్చ నిద్రా¹⁰ల్ప వమనం భ్రమః ।
కంఠోష్ణముఖనాసే తు ¹¹పాక స్తాపశ్చ జాయతే
ప్రలాపో వక్త్రకటుతా మూర్ఖా దాహశ్చ తృష్ణికా
రక్తవిఘ్నాతనేత్రత్వమి¹²త్యుక్తం పైత్యకే జ్వరే ॥

శ్లేష్మజ్వర నిదానము

శ్లో. హృల్లాసాదుచిపీనసా మధురతా ¹³వక్త్రే ప్రశేకో వమీ
¹⁴ప్రాతోరోధజడత్వసీతపి¹⁵డకా గాత్రేషు వే¹⁶గాల్పతా ।
స్తంభశ్వాసగురుత్వ¹⁷మప్యతిస్మతిః హృల్లేపతంద్రాలసాః
సోద¹⁸ర్ధా పిటకా త్వగాదిషు భృశం శ్లేష్మజ్వరే లక్షణమ్ ॥

1. ంపుబ్బసం

2. హ

3. స్య

4. స్య

5. జా

6. ం

7. ఉద్రాక్షరంబోద్ధవరోధ
శూలా

స్వావ. త్వమందావ్య

చేష్టభంగా

పువ్యత్వశితత్వఖరత్వ

దోదాం

8. త

9. తిక్షా

10. లు

11. పాద

12. తైత్యే

13. పకే

14. శో

15. శ

16. గో

17. సేతప్రసవం

18. ర్దాసితతా

వాతపిత్తజ్వర¹ము

శ్లో. కృష్ణాస్యమంగవైకల్యం ప్రలా²పో హ్యతినిద్రతా
స్వేదః పురీషబ³ంధశ్చ వాతపిత్తజ్వరాకృతిః ॥

వాతశ్లేష్మజ్వరలక్షణము

శ్లో. అంగవ్యధా శ్వాసకాసా శ్వే⁴తాస్యం కంధరావ్యధా
రోమహర్షణమాలస్యం వాతశ్లేష్మజ్వరాకృతిః

పిత్తశ్లేష్మజ్వరలక్షణము

శ్లో. మదః ప్రలాపో⁵నిద్రా చ రోమహర్షణకాస⁶కమ్
వోక్షో⁷వ్యధా చ సంతా⁸పః పిత్తశ్లేష్మజ్వరాకృతిః

వాతపిత్తజ్వరలక్షణము

శ్లో. మూర్ఛా శిరఃకంపరుగాస్యశో⁹షా -

స్తృష్టా భ్రమారోచకదాహమోహః ।

రోమోద్గమో¹⁰ం గేవ్యతినిద్రతా చ

పిత్తానిలో¹¹త్థజ్వరచిహ్నమేతత్ ॥

మరల వాతశ్లేష్మజ్వరలక్షణ¹²ము

శ్లో. శ్వాసకాసమపి పీనసతంద్రా

మూ¹³ర్ధపర్వ¹⁴హృదిరుక్ భ్రమతాపాః ।

శీత¹⁵తారు¹⁶చిజడత్వవిబ¹⁷ంధాః

శ్లేష్మమారుతభవజ్వ¹⁸రలింగమ్ ॥

1. ం

2. పమ

3. ద్ధంచ

4. తస్యా

5. యోః

6. త్

7. పో

8. ద్వార

9. ధ

10. ః

11. ర్ధ్వ

12. శిశో

13. లా

14. వి

15. ద్ధా

16. ర్థాగ్ర

మరల శ్లేష్మపిత్తజ్వరలక్షణము

శ్లో. లిప్త²తిక్తముఖతా కఫపిత్తచ్ఛర్ధనం³ హృది రుజా సపిపాసా
స్వేదతాపవిషమారుచికాసాః శ్లేష్మపిత్తజనితజ్వ⁴రలింగమ్

భూతజ్వరలక్షణము

శ్లో. అపస్మా⁵రో విరూపా⁶క్షో జ్వ⁷ర ఉగ్రః ప్రలాపనమ్
అతీవ భోజనే వాంఛా రోమహర్షణగాయనమ్ ।
హాస్యం చ నృత్యకం తంద్రా స్యాద్భూతజ్వరలక్షణమ్ ॥

అజీర్ణ జ్వరలక్షణము

శ్లో. జ్వ⁸రగుంభనహిక్మా⁹శ్చ మందాగ్నిర్జ్ఞానుని వ్యధా ।
ఆమ్లస్వభావగంధం¹⁰ స్యాదజీర్ణజ్వరలక్షణమ్ ॥

అభిఘాతజ్వరలక్షణము

శ్లో. దూరవ్యాయామకృష్ణి¹¹తో జాయతే జ్వర¹²ఉత్కటః ।
దాహః సర్వాంగవైకల్యం స్వేదసంతాపవిభ్రమాః ॥
శీత¹³త్వం భోజనే వాంఛా¹⁴ హ్యాభిఘాతజ్వరాకృతిః ।

ఆహికజ్వరలక్షణము

శ్లో. అఘోత్రరం ప్రవత్స్యామి¹⁵ హ్యహికజ్వరలక్షణమ్ ।
శీతం సపులకం కాసదాహసంతాపదృగ్రుజాః ॥
శిరోరుజాంగవైకల్యం కుక్షిపా¹⁶ర్శ్వే చ శూలకృత్ ।
అపథ్యవాంఛా తంద్రా చ సాదహృన్మృఖశోఫతా ॥
గాత్రం పాండురవర్ణం చ వీతవ¹⁷ర్ణే చ లోచనే ।
నఖా¹⁸క్షి రక్త¹⁹రహితమతిసార²⁰శ్చ జాడ్య²¹కమ్ ॥
కరపాదవిదాహః²² స్యాదాహికజ్వరలక్షణమ్ ॥

1. :

2. వి

3. శరీరసా

4. రాలగం

5. రం

6. క్షం

7. రోగ్రంథి

8. రో

9. చ

10. తమ

11. కం

12. ము

13. లం

14. అ

15. ఆ

16. ర్శ్వం

17. ర్ణం

18. క్షా

19. వైహీనా

20.ంచ

21. తాం

22.ంచఅ

ఆహికజ్వరముల పేర్లు

శ్లో. ఏకాహికం ద్వాహికం చ త్రాహికం చ చతుర్ధికమ్
పంచాహికం చార్ధ¹పక్షం పక్షకం మా²సికం తథా
వాతపైత్యజైష్ఠికం చ విజానీ³యాత్ భిషగ్వా⁴రః

త్వగ్గతాది జ్వరములు

శ్లో. త్వగ్గతో⁵ఽస్థిగ⁶తో రక్తగ⁷తో మాంసగతో⁸ జ్వరః
ప్రవక్ష్యతే⁹ తన్నిదానం విజానీ¹⁰యిర్విపశ్చితః

త్వగ్గతజ్వరలక్షణము

శ్లో. కించిన్నాత్రం జ్వరో¹⁰ దా¹¹హా నాడీ మందగతిర్భవేత్
క్వచిచ్ఛిరోవ్యధా¹² జ్ఞేయం¹³ త్వగ్గతజ్వరలక్షణమ్ ||

అస్థిగతజ్వరము

శ్లో. అంతర్దాహా బహి¹⁴శ్శీతం కుటిలం సంతతం జ్వరః
క్షయపాండురగా¹⁵త్రత్వం జ్వ¹⁶రే త్వస్థిగ¹⁷తే వచేత్ ||

రక్తగతజ్వరము

శ్లో. జ్వరోష్ణ¹⁸తా విదాహశ్చ మదాలస్యమతిభ్ర¹⁹మాః |
అంగవైకల్యమూర్ఛా²⁰శ్చ జ్వరే రక్తగ²¹తే తథా ||

మాంసగతజ్వరము

శ్లో. అతితీవ్రజ్వరః శ్వాసః స్వేదాత్యుష్ణాంగ²²కవ్యధా
తంద్రా విదాహపుల²³కమూర్ఛా మాంసగ²⁴తే జ్వ²⁵రే ||

1. రాత్రం

9. జ

17. తాస్మృతా

2. ంస

10. రం

18. ంవాంతిదాహంచ

3. యం

11. హం

19. మ

4. రై

12. శ్యేమ

20. చ

5. తం

13. ద్వద

21. తన్త

6. తం

14. సీ

22. స

7. సన్నిధా

15. త్రోయం

23. కాం

8. య్యంతి కండి

16. రమ

24. ర

25. రాః

అంతర్గతజ్వరము

శ్లో. ఉ¹ష్ణా వేగవహా నాడీ తీవ్రవేగో జ్వరస్తృషా
అతినూత్నగతిర్నాడీ ²చోష్ణా చాంతర్గతే జ్వరే ॥

వాతప్రకోపకాలము

శ్లో. తిక్తోషణకషా³యాల్పరూక్షప్రమితభోజ⁴నైః ।

⁵ధారణోదీరణనిశాజాగరాత్యుచ్యభాషణైః ॥

క్రియాతి⁶యోగభీశోకచింతా⁷వ్యాయామసంగమైః ।

గ్రీష్మాహారా⁸త్రిభుక్తాంతే ప్ర⁹కుప్యతి సమీరణః ॥

పైత్యప్రకోపకాల¹⁰ము

శ్లో. పిత్తం కట్వప్లుతీష్ణోష్ణపటుక్రోధవిదాహి¹¹భిః ।

శరన్నధ్యాహ్న¹²రాత్ర్యర్థవిదాహస ¹³మయేషు చ॥

శ్లేష్మప్రకోపకాల¹⁴ము

శ్లో. స్వా¹⁵ద్వప్లులవణస్నిగ్ధగుర్వభిష్యం¹⁶దిశీతలైః ।

¹⁷అస్యాస్వ¹⁸న్నసుఖాజీర్ణదివా¹⁹స్వప్నా²⁰తిబృంహణైః ॥

ప్రచర్ధనా²¹ద్యయోగే²²న ²³భుక్తమాత్రవసంతయోః ।

పూర్వాణ్ణే పూర్వరాత్రే చ శ్లేష్మా ద్వంద్వం చ సంకరాత్ ॥

²⁴త్రిదోషములు తమస్థానములను మారిన అరిష్టలక్షణము

శ్లో. వాయుః పిత్తాలయం యాతి పిత్తం యాతి కఫాలయమ్ ॥

కఫశ్చ కంతమా యాతి దుర్లభం తస్య జీవితమ్ ॥

1. స్ణ

2. ఉష్ణత్యంతర్గతేపివా

3. యా

4. న

5. ధారణ్యాధి

6. యా

7. చభయ

8. క్ర

9. శో

10. ం

11. త

12. ప్రత్యర్థ

13. స

14. ం

15. కా

16. చ

17. అస్యా

18. ర్ణ

19. స్వా

20. ది

21. త్ర

22. షా

23. సమక్తాంది

24. త్రిదోషంకూడేలాగు

¹అన్యచ్చ

శ్లో. అంగకంఘో గ²తేర్భంగో ము³ఖాద్వాయుశ్చ గచ్చతి ।
 గ్రీవా భగ్నా ⁴సిరా నీలా రాత్రౌ దాహో దివా ⁵స తు ॥
 కష్టా జిహ్వ చ రక్తా చ గుదభంశః స్వరక్షయః ।
 హృన్నాభినాసికాపాదపాణిశైత్యం శి⁶రోర్⁷మత్ ॥

సన్నిపా⁸తములు పు⁹ట్టు ప్రకారము

శ్లో. సం¹⁰క్షీర్ణజీర్ణవిష¹⁰మవిరుద్ధాధ్యశనాదిభిః ।
 వ్యాపన్నమద్యపానీ¹¹యశుష్కశాకామమూలకైః ॥
 పిణ్యా¹²కమృన్నవసురాపూతి¹ శుష్కకృశామిషైః ।
 ఋతో¹⁴ద్దృష్టత్స¹⁵రోవాతగ్రహవేశాద్వి¹⁶షాత్ గరాత్ ॥
¹⁷దుష్టామా¹⁸త్ పర్వతారోహ త్పా¹⁹పానాం చ నిపేవణాత్ ।
 మిథ్యాయోగాచ్చ వివిధాత్ గ్రహైర్జన్మర్ష వీడనాత్ ॥
 స్త్రీణాం ప్రసవవైషమ్యాత్తథా మి²⁰థోపచారతః ।
 ప్రతిరోగ మితి క్రు²¹ధాః రోగాధిష్టాన²²గామినీః ।
²³రసాయనీః ప్రపద్యాశు దోషా దేహే వికుర్వతే ॥

టీ. ¹⁰సంక్షీర్ణ భోజనము చేయుట, అజీర్ణము కలిగి యున్నపుడు భోజనము చేయుట, విషమభోజనము చేయుట, విరుద్ధమైన యాహారములను భుజించుట, తినిన యన్నము జీర్ణముకాకనే మరల భుజించుట, చెడి

1. త్రిదోషాలుగూడెన	10. మా	20. తో
సంఘటన	11. య్యం	21. ధో
2. తీభ	12. కామృస	22. వా
3. భేరా	13. గంధ	23. సావనేత్రేవపథ్యాచ
4. ధ	14. దు	24. సంక్షీర్ణ భోజనముమీది
5. చాను	15. రా	భోజము అజీర్ణంవిశుము
6. రా	16. సా	అజీర్ణమైనప్పుడు విరు
7. వ	17. తు	ద్దాశనాలు భోజనము
8. తా	18. క	చేసినను వ్యాపన్నమద్య
9. క్షేకాలాలు	19. షణాం	పానీయంద్రాసుమలన్న
		లిన కలుగివిగామి

పోయిన మధ్యములను, నీళ్ళను త్రాగుట, తెలకపిండి తినుట, మన్నుతినుట, ఎండిన కూరలను భక్షించుట ‘నవసురాపానం’ క్రొత్తకల్లు ద్రాగుట, ‘పూతిగంధకృతామిషైః’ కుల్లి చెడిన మాంసములను చిక్కిన జీవముల మాంసమును భక్షించుట, ‘స్త్రీణాం ప్రసవవైషమ్యం’ స్త్రీలకు ¹విషమప్రసవము కలుగుట మొదలైన ²న వాటి వలన నన్ని పాతములు పుట్టును. ³

శ్లో. ⁴అప్లుస్నిగ్ధోష్ణతీ⁵ష్ణైః కటుమధు⁶రసురా⁷సూపశేవాకషాయైః

కామక్రోధాతి⁸రూక్షైర్గురుతరపిశితాహ⁹రసాహిత్యశీతైః ॥

శోకవ్యాయామచింతాగ్రహగణ¹⁰వనితాత్యంతసంగప్రభావైః ।

ప్రాయో జాయేత పుంసాం మలకలుషజలై ర్వార్షి కే నన్నిపాతః ॥

టీ. మిక్కిలి పులు¹¹పు తినుటవల్లను, ¹²అతిస్నిగ్ధవస్తు¹³సేవనవల్లను, ఉష్ణద్రవ్యముల సేవనవలన, తీక్షణద్రవ్యముల సేవనవలన, ¹⁴కారమును అధికముగ తినుటవలన, తీపివస్తువులను అధికముగ తినుటవలన, కల్లు త్రాగుట వలన, వివిధములైన పప్పులను అధికముగ తినుటవలన, కషాయవస్తువుల నధికముగ సేవించుటవలన, ¹⁵అధికకామమువలన అధిక క్రోధమువలన, అధిక¹⁶రూక్షవస్తుసేవన వలన, గురుతర మాంస సేవనవలన, ¹⁷అధిక శీత సేవనవలన, అధిక¹⁸వ్యాయామము వలన, అధికముగ చింతించుట వలన, భూతము సోకుటవలన, స్త్రీ సంభో

1. ప్రసవకాలానను ఆప

ధ్యముచేయుట

2 గా

3. నన్నిపాతోత్పన్నం

4. ఆ

5. తే

6. త

7. ను

8. పూష్ణేగు

9. సౌఖ్యశ్చైత్యే

10. మ

11. సు

12. గురులైన

13. ఖజ్జాల

14. పోష్ణము

15. కోరిక

16. శకల

17. సౌఖ్యాహారాలవలన

రీరంజిత్యం పుండగాను

న్ను తిరుగాజైత్యానకు

బుచ్చుకొని అందువలన

ఏడ్చుటవలన

18. నడచుట

గమును అధికముగ చే¹యుటవలన, వానాకాలమున మలిన మైన నీళ్ళ
వలన, ²ఈ మొదలైన కారణముల వలన, సన్నిపాతములు పుట్టును.

సన్నిపాతజ్వరము

శ్లో. అతః పరం ప్రవక్ష్యామి సన్నిపాతజ్వరం క్రమాత్ ।
కంఠే లలాటే³ కక్షే చ స్వేద⁴స్తంద్రా మతిభ్రమః ॥
అంగవ్యధా శిరోద⁵క్ష్ప దాహస్పర్వాంగనేత్ర⁶గః ।
నే⁷త్రే శోణిత⁸తే⁹తే చ మూర్ఛా భ్రాంతిప్రలాప¹⁰కాః ॥
హృచ్ఛాలగుంభనం హిక్మా ¹⁰రోమాంచశ్వాసకాసవాన్ ।
సన్నిపాతజ్వరం ఘోరం వై ¹¹ద్యో జాసిత నిశ్చి¹²తమ్ ।

¹³అన్యచ్ఛ

శ్లో. తంద్రా జాగరకంఠ¹⁴కూజనత్పమాసీతా¹⁵ంగమూర్ఛాభ్రమాః
దాహరోచకగాత్రకంపజ¹⁶డతాః స్యాద్రుక్ష్ప మూర్ఛాది¹⁷షు ॥
పిత్తాస్పగ్వమనాక్షి¹⁸భే¹⁸దరసనాకర్ణాస్యకంఠా¹⁹స్తథా ।
జాసీ²⁰యాది ²¹హ లక్ష²²ణాని కుశలో యత్సన్నిపాతజ్వరే ।

అసాధ్యలక్షణము

శ్లో. స్వాపాలస్యా²³స్యమాధుర్యం కంఠశోషాదుచిభ్రమాః ।
జిహ్వజాడ్యం చ వేగానాం వే²⁴గిత స్తం²⁵భితా గ²⁶తిః ॥

1. సు	6. యా	16. రరామూరుస్వ
2. అడవినరికినందుల అలయ	7. ద్రా	17. భిః
కవలన నీళ్లనడుమవుండే	8. తా	18. చ
పూళ్లవలన అడవిలో	9. క	19. మయా
గట్టిన పూళ్లవలన ఈ	10. కాసశ్వాసోమహర్షణః	20. ర్వా
యింతవట్టున సన్నిపా	11. ద్యా	21. వి
తాలు పుట్టును.	12. యః	22. సాధు
3. వక్ష్యే	13. త్రయోదశసన్నిపాతాలు	23. చ
4. తంద్రో	14. కో	24. గగ
5. త్సా	15. గ్ర	25. భనం
		26. త్

కటి¹ శూలం శిరోదు²క్ష్ప దాహః సర్వాంగనేత్ర³గః ॥

సన్నిపాతజ్వరేషు స్యా⁴చ్ఛ్రుమేవ వినశ్యతి ॥

టీ. పగలు నిద్ర గలుగుట, ⁵నోరు తియ్యనాట, గొంతుక ఇగురుట, ⁶బ్రోచకము కలుగుట భ్రమకలుగుట, నాలుక జాడ్యమగుట, ⁷కటి ప్రదేశమందు నొప్పి కలుగుట, తలనొచ్చుట, సర్వాంగములు విదాహించుట, కన్నులు మండుట, అరికాళ్లు అరిచేతులు చల్లనాట, ఈ గుణములు గల సన్నిపాతము వేగిరమే చంపును.

త్రయోదశ సన్నిపాతములు

శ్లో. తతో వక్ష్యే లక్షణైస్తు సన్నిపాతాంత్రయోదశ ।

సంధి¹⁰కో హ్యంతక¹¹శ్చైవ దుగ్ధాహశ్చిత్తవిభ్రమః ।

శీతగాత్ర¹²స్తంద్రిక¹³శ్చ కంఠకుబ్జకకర్ణి¹⁴కా ॥

¹⁵విఖ్యాతో భగ్ననేత్రశ్చ రక్తక్ష్మివీ ప్రలాపకః ।

జిహ్వకశ్చేత్యభిన్యాసః సన్నిపాతాంత్రయోదశ ॥

సంధిక సన్నినిదానము

శ్లో. స్వరూపం పూర్వ¹⁶తస్మాలం శో¹⁷భో వా¹⁸తికవేదనాః ।

కఫస్తంద్రా¹⁹చ దాహశ్చ సంధికే సన్నిపాతకే

అంతక సన్నిపాతనిదానము

శ్లో. సదాహతాపమోహశ్చ శిరఃకంఠో విలాపనమ్ ।

వాంతిహిక్మాజ్వ²⁰రాశ్చైవ ²¹హ్యంతకే సన్నిపాతకే ॥

1. కూ	మొల వాడలు వీపు కూ	15. భగ్ననేత్రంచ రక్తక్ష్మి
2. క్ష	లించుట	ప్రలాపోజింహ్వకస్తథా
3. యో	8. తతోవక్ష్యేత్రయోద	అభిన్యాస త్రయోద
4. శీ	శ్యాం సన్నిపాతలక్షణం	శ్యాంసన్నిపాతం యథా
5. మాటలాలస్య పడుట	9. గా	క్రమాత్
6. ఆ	10. కం	16. వచ్చులా
7. వేగిరపు మాటలాడుట	11. ంచై	17. భ
కాళ్లుచేతులు వేసినవి	12. ంతా	18. తళ్ళ
వేసినట్లుండుట తప్పుక	13. ంచ	19. ను
చూచుట	14. కా	20. ద
		21. అ

రుద్దాహ సన్నిపాత నిదానము

శ్లో. ప్రలాపస్తాపమోహశ్చ కంధరవ్యధనం భ్రమః ।
వేదనాతిత్వమాకాసా జాడ్యం కంపః ప్రలాపనమ్ ।
స్వేదో లలాటే కంఠే చ రుద్దాహే సన్నిపాతకే ॥

చిత్తవిభ్రమ సన్నిపాత నిదాన¹ము

శ్లో. సర్వదేహాంగవైకల్యం వాతపిత్త²ప్రకోపనమ్ ।
భ్రమమో³హశా భూః కుటి⁴లా గీతనృత్యప్రలాపనమ్ ।
మహాఘోరః సన్నిపాతః జ్ఞాతవ్య⁵శ్చిత్తవిభ్రమః ॥

శీతాంగ సన్నిపాత నిదానము

శ్లో. సర్వాంగం శీతలం చైవ కాసశ్వాస⁶శ్చ జాయతే ।
హిక్మా సర్వాంగ వైకల్యం వాంతిసంతాపమూర్ఛనమ్ ।
అతీసా⁷రో గాత్రకంపః సీతాంగే సన్నిపాతకే ॥

తాంద్రిక సన్నిపాత నిదానము

శ్లో. బద్ధప్రలాపస్తంబ్రదా చ జిహ్వ⁸స్యామా సకంట⁹కా ।
కఠినా ని¹⁰ర్ద్భవా శుష్కా సంతాపశ్చాతీసారకః ॥
శ్వాసః కంఠా¹¹ద్విరూపం చ తోయం స్రవతి లోచ¹²నమ్ ।
జ్వరః¹³స్యాదుత్కట¹⁴తైచైవ తాంద్రికే సన్నిపాత¹⁵కే ॥

కంఠ¹⁶కుబ్జ సన్నిపాత లక్షణము

శ్లో. మోహదాహశిరఃకంపం కంధరా కుబ్జతాం వ్రజేత్ ।
విలా¹⁷పస్తాపనం మూర్ఛా¹⁸త్వంగవైకల్యకం కఫః ॥
ఛర్దిహిక్మాగుంభనం¹⁹స్యాదుత్తమాంగవ్య²⁰థా తథా ।
స ఏవ సన్నిపాతో²యం జ్ఞాతవ్యః కంఠకుబ్జకః ॥

1. ం

2. స్యజాయతే

3. హం

4. లం

5.ంచి

6.ంచ

7.రం

8.స్యా

9.కః

10.ద్ర

11.వి

12.నే

13.మత్స్య

14.ంచై

15.కః

16.కూజ

17.పోద్ధాకు

18.అ

19.చ ఉ

20.భవతా

కర్ణికసన్నిపాతలక్షణము

శ్లో. ప్రలా¹పజిహ్వస్ఫుటనం హిక్మా కాసాంగకంపనమ్ ।
కర్ణాంతశో²ఘస్తాపశ్చ కర్ణికే సన్నిపాతకే ॥

భుగ్గునేత్రసన్నిపాతలక్షణము

శ్లో. భుగ్గుం విలోచనద్వంద్వం ³బాష్పం స్రవతి సంతతమ్ ।
నిరీక్షణే⁴న రహితం ప్రలాపభ్రమకంపనమ్ ॥
జ్ఞాతవ్యః సన్నిపాతో⁵ఽయం భుగ్గునేత్రః సుదారుణః ॥

ర⁶క్తప్రీవిసన్నిపాతనిదానము

శ్లో. జిహ్వధరద్వయస్ఫో⁷టాద్రక్తం స్రవతి వేగతః ।
జ్వ⁸రో మూర్ఛా తృషామోహహిక్మాతీసారవిభ్రమాః ।
కా⁹సః శిరోభ్రమః కం¹⁰ప్రా జ¹⁰హ్వ శ్యామా సకంటకా ।
ర¹¹క్తప్రీవం సన్నిపాతం విజానీయాద్ భిషగ్వ¹²రః ॥

ప్రలాపసన్నిపాతనిదానము

శ్లో. కంపప్రలాపసంతా¹³పా వాతశ్లేష్మప్ర¹⁴కోపనమ్ ।
హి¹⁵క్మా తాపజ్వరశ్చైవ ప్రలాపే సన్నిపాతకే ॥

జిహ్వకసన్నిపాతనిదానము

శ్లో. నిశ్వాసవేగసంతా¹⁶పాః కా¹⁷సః కఠినజిహ్వతా ।
సకంటా శ్యామవ¹⁸ర్ణా చ ¹⁹జాడ్యబాధిర్యమూకతాః ।
క²⁰ష్టాత్క-ప్రత²¹రో జ్ఞేయా జిహ్వకః సన్నిపాత²²కః ॥

1. పో

2. బోధాపంచ

3. చాప్త

4. వి.

5. క్షేప్రి

6. ట

7. రం

8. సాశి

9. ప

10. హస్యమ

11. క్షేప్రి

12. రైః

13. పో

14. కాయలే

15. క్కోధా

16. పో

17. సా

18. ర్ణం

19. మూకత్వంబధిరోజడః

20. ష్టాత్క

21. రా

22. కే

అభిన్యాససన్నిపాతలక్షణము

శ్లో. దోషత్రయం జ్వరః శ్వాసః స్నిగ్ధా¹స్యమతినిద్రతా ।

అంగవైకల్యతాపశ్చ బలహానితృషామదాః ।

అత్యుత్కటః సన్నిపా²తో³ హ్యభిన్యాసః సుదారుణః ॥

సాధ్యసన్నులు

శ్లో. సందికస్తాంద్రికశ్చైవ ప్రలాపశ్చిత్తవిభ్రమః ।

జిహ్వకః కర్ణికశ్చైవ షట్సాధ్యాః పరికీర్తితాః ॥

అసాధ్యసన్నులు

శ్లో. ⁴రుద్ధాహంతకభుగ్నాక్షర క్తష్ఠీవికకుబ్జకాః ।

శీతగాత్రో హ్యభిన్నాసో హ్యసాధ్యాః సప్తకీర్తితాః

మతాంతరమున సన్నిపాతసాధ్యసాధ్యత్వము

శ్లో. ⁵సంధికస్తాంద్రికశ్చైవ కర్ణకః కంఠకుబ్జకః ।

జిహ్వకశ్చిత్తవిభ్రంశః షట్ సాధ్యాః సప్త మారకాః ॥

జ్ఞాతవ్యాసస్వతో వై⁶ద్యైః సన్నిపా⁷తాశ్రయోదశ ।

సన్నిపాతదినప్రమాణము

శ్లో. సంధికే సప్త దివ⁸సా హ్యంతకే వాసరా దశ ।

రుద్ధా¹⁰హే వింశ¹¹తినిశా ¹²విభ్రమే త్వేకవింశతిః ॥

పక్షమేకం శీతగా¹³త్రే తాంద్రికే పంచవింశతిః ।

అథవా వాసరాస్సప్త కంఠకు¹⁴బ్జే త్రయోదశ ॥

1. స్నిగ్ధ

2. తంఱ

3. హ్వ

4. రుద్ధాహమంతకంభఘ్నం

రక్షేష్టికంఠకుబ్జకః

శీతగాత్రమభిన్యాసం

సక్తేతంచటసాధ్యతా

5. సంధికస్తాంద్రికశ్చైవసా

ధ్యంచచిత్తవిభ్రమః

కష్టసాధ్యంకంఠకుబ్జం

కర్ణికేజిహ్వకస్థా

కస్తాత్రస్తతరాజ్ఞేయం

రుద్ధాహోహంతి

మానవం

సంతాపోభగ్నసేత్రంచ

రక్తమైచప్రలాపకః

శీతాంగస్య దభిన్యాసం

షట్సాధ్యంసప్త

మారకః

6. వ్యం

7. ద్య

8. తత్ర

9. సం

10. హ

11. తది

12. నాం

13. త్రం

14. బ్జ

త్రిమాసం కర్ణికే చైవ భుగ్ననే¹త్రే దినాష్టకమ్ ।
²రక్తప్రీవే దశాహాని ప్రలాపే తు చతుర్దశ ॥
³జిహ్వకే షోడశాహాని ⁴హ్యాభిన్యా⁵నే⁶ర్ధమాసకమ్ ।
⁶తదిదం సన్నిపాతానాం ప్రమాణం చ ప్రకీర్తి⁷తమ్ ॥

* నిత్యనాథవరిచితసన్నిపాతనిదానము
 సంధికసన్ని

శ్లో. సదాస్యం శ్లేష్మణా పూర్ణం శూలకాసాతివేదనా⁹ః ।
 శ్వాసో బలక్ష¹⁰యో హ్యేతే సంధి¹¹కే సన్నిపాతకే ॥
 టీ.¹²గొంతుకలో శ్లేష్మ¹³ము సదా నిండియుండుట, శూల దగ్గు కలుగుట,
 అతివేదన, బొరలుట, శ్వాస పుట్టుట, సత్వము చెడుట ఈ లక్షణ
 ములు కలిగిన సంధికసన్నిపాతమని యెఱుగవలెను.

తాంద్రికసన్నిపాతము

శ్లో. తం¹⁴ద్రా తృష్ణా జ్వరశ్వా¹⁵సక్లమ¹⁶తాపాతిసారయుక్ ।
¹⁷స్థూలకంటకితా శ్వామా జిహ్వ కంఠే చ కండుతా ।
¹⁸శ్రుతిః స్వల్పా కఫశ్చేతి తాంద్రి¹⁹కే సన్నిపాత²⁰కే ॥

1. త్ర	విధముగ కనబడుచున్న	11. క
2. దశవారానిరక్తప్రీ చతు
ర్దశ్యాంప్రలాపకే	వి. ఈ పుస్తకములో
చూపబడిన నిత్యనాథ	12. సన్నపుతలనొప్పి మొద
లనే
3. దినాష్టోడశజిహ్వని	వచనములు వేరువిధము	13. ము
4. ఆ	గ కౌనబడుచున్నవి.	14. ద్రో
5. సా	అందువలన, ప్రస్తుతనిర్ది	15. సా
6. య	ష్ట నిత్యనాథుడు ఎవరు?	16. స్తా
7. ద	అని నిర్ధారణచేయుటకు	17. శూలక రీతయుతం
* బసవరాజీయమందు,
చింతామణిలొను, అనువా	సాధ్యపడుటలేదు.	18. శృ
దము చేయబడిన నిత్య	8. ర్వం	19. కం
నాథవచనములు వేరు	9. త్	20. కః
	10. యం	

చిత్తవిభ్రమసన్నిపాతము

శ్లో. మదమోహభ్రమాస్తాపో హా¹స్యగీతప్రలాపనమ్ ।
 2వై కల్యం వేదనా సృత్యం వికటాక్షి చ వీక్షణమ్ ॥
 లక్షణైః సన్నిపాతో³ఽయం జ్ఞాతవ్య⁴శ్చిత్తవిభ్రమః ।

కంఠకుబ్జసన్నిపాతము

శ్లో. కంఠగ్రహా జ్వరో మూర్ఛా దాహః కంపో విలాపనమ్ ।
 మోహః శ్వాసః శిరోర్తిశ్చ⁵ వాతార్తిః స్వేదతాపయుక్ ॥
 కంఠకుబ్జం⁶ సన్నిపాతం కష్టసాధ్యం వినిర్దిశేత్ ॥

కర్ణికసన్నిపాతము

శ్లో. జ్వరః కర్ణాంతశో⁷భశ్చ శ్వాసః కాసః ప్రలాపనమ్ ।
 స్వేదః కంఠగ్రహస్తాపో⁸ హృల్లాసో⁹ఽంగవ్య¹⁰ధాపి చ ॥
 కర్ణి¹⁰కే సన్నిపాతే చ లక్షణాని భవంతి వై ।

జిహ్వకసన్ని

శ్లో. సకంటా కఠినా జిహ్వ కాసశ్వాసాతివిహ్వలా ।
 బాధిర్యం మూకిమా తాపో బలహాని¹¹శ్చ లక్షణైః ॥
 జిహ్వకః సన్నిపాతో¹²ఽయం కష్టసాధ్యో¹² నిగద్యతే ॥

రుద్ధాహసన్ని

శ్లో. మోహస్తాపః ప్రలాపశ్చ¹³ వ్యధా కంఠే భ్రమః శ్రమః ।
 వేదనాతితృషామూర్ఛా జాడ్యం శ్వాస¹⁴శ్చ లక్షణైః ।
 కష్టాత్కష్ట¹⁵రో జ్ఞే¹⁶యో రుద్ధాహః సన్నిపాతకః ॥

1. స్య

7. భ

12. వినిర్దిశేత్

2. సృత్యంవై కల్యనావేధా

8. బలహా

13. వ్యభ

3. ణం

9. ధా

14. స్య

4. వి

10. క

15. రా

5. వాతాదిస్వేదతాతథా

11. వి

16. యా

6. స్స

అంతకసన్ని

శ్లో. దాహో మోహః శిరఃకంపో హిక్మా శ్వాసోఽంగకంపనమ్ ।
సంతాప¹శ్చేతి విజ్ఞేయః సన్నిపా²తోఽతిహారకః ॥

భుగ్ననేత్రసన్ని

శ్లో. శ్వాసోఽతిలోచనే భుగ్నే శ్రుతి⁴శ్శూన్యా జ్వ⁵రోఽధోకః ।
మోహః ప్రలాపనం కం⁷పో భో⁸మోఽనిద్రే⁹తి లక్షణైః ॥
జ్ఞాత¹⁰వ్యో¹¹ భుగ్ననేత్రో¹²యం సన్నిపాతః క్షయంక¹³రః ॥

ర¹³ క్తస్థివిసన్ని

శ్లో. రక్తని¹⁴స్థివనం మూర్ఛా జ్వరమోహత్పమాభ్ర¹⁵మాః ।
వాంతిహిక్మాతిసా¹⁶రాశ్చ సంజ్ఞానాశో వ్యధా¹⁷శ్వసః ॥
మండలాః శ్యామరక్తాంతా దాహః ¹⁸స్యాల్లక్షణాని తైః ।
జ్ఞాతవ్యః సన్నిపాతో¹⁹యం రక్తస్థి¹⁹వీతి మారకః ॥
టీ. వ్యధాశ్వసః వ్యధశ్వాసకలుగుట. అనగ, నూదులతో జూడుచునట్లు
బాధకలిగిన శ్వాస కలుగుట.

ప్రలాపసన్ని

శ్లో. ప్రలాపకం²⁰పా ²¹భ్రాంతిశ్చ ప్రజ్ఞానాశోఽతితాపతా ।
పాదశో²²ఘోఽంగపీడా చ వైకల్యం ²³ప్రతివాదితా ।
జ్ఞేయః ప్రలాపక²⁴శ్చిహ్నైః సన్నిపాతో హి మారకః ॥

1. ంచతక	9. పి	17. శ్వసః
2. తే	10. వ్యం	18. సో
3. సా	11. భుగ	19. తిని
4. శూన్య	12. రా	20. చ
5. రా	13. క్తస్థి	21. చిత్రార్థ
6. కా	14. స్త	22. సా
7. ఘో	15. మ	23. చిత్రసాధనం
8. మా	16. ర	24. చిహ్నై

శీతాంగసన్ని

శ్లో. శరీరం హిమవ¹చ్ఛీతం ²ఛర్ద్యతీసారకంపనమ్ ।
 యుధానా³శోఽంగతాపశ్చ హిక్కాశ్వాసక్లమార్తయః ।
 సర్వాంగ⁴శిథిలో హంతి శీతాంగః సన్నిపాత⁵కః ॥

అభిన్యాససన్నిపాతనిదానము

శ్లో. దోష⁶కోపో ముఖం స్నిగ్ధం నిద్రా వై కల్య⁷కంపనే ।
 నిశ్శ్వద⁸సమతిశ్వాసో మందాగ్నిబల⁹హీనతా ।
 మృత్యుతుల్యో¹⁰హ్యభిన్యాసః సన్నిపాత¹¹స్తు లక్ష్యతే ।

శ్రీపార్వతీపుత్రనిత్యనాథవిరచితరసరత్నాకరమున
 సన్నిపాతనిదానము
 సంపూర్ణము

మతాంతరమున త్రయోదశ సన్నిపాత నిదానము
 సంధికసన్ని

శ్లో. పూర్వరూపకృతశూలసంభవమ్
 శోభవాతబహువేదనాన్వితమ్ ।
 శ్లేష్మతాపబలహానిజాగరమ్
 సన్నిపాత మితి సంధికం వి¹²దుః ॥

అంతకసన్ని

శ్లో. దాహం కరోతి పరితాప¹³సమాతనోతి
 మోహం దధాతి విదధాతి శిరఃప్రకంపమ్ ॥
 హిక్కా¹⁴తనోతి కఫ¹⁵సంచయమాతనోతి
 జా¹⁶నీహి తం విబుధవర్జితమంత¹⁷కాఖ్యమ్ ॥

1. తీన్	7. నప్తవాక్	13. మతిస్త
2. భర్ద్య	8. నాద్యం	14. రు
3. శా	9. హానిచ	15. పంచసమాజుహోతి
4. కీతల	10. మ	16. నా
5. కే	11. స్వలక్షణం	17. కష్టం
6. కో	12. థేత్	

రుద్దాహసన్ని.

శ్లో. ¹ప్రలాపపరితాపనప్రబలమోహమాంద్యశ్రమః
పరిభ్రమణవేదనావ్యధితకంఠమన్య హనుః ॥
నిరంతరత్పమాకరః శ్వసనకాసహిక్మాకులః ।
స కష్టతరసాధనో భవతి హంతి రుద్దాహకః ॥

చిత్తవిభ్రమపత్ని

శ్లో. యది క²థమపి పిపంసాం జాయతే వాతపీ⁴డా
భ్రమమదపరితాపో మోహవైకల్యభావాః ॥
వికటనయనహంసాగీతనృత్యప్రలా⁵పో²-
⁶భిదధతి ⁷తమసాధ్యం కష్టచిత్తభ్రమాఖ్యమ్ ॥

టీ. ఈ సన్నిపాతము⁸ అసాధ్యము.

శీతాంగసన్ని

శ్లో. హిను⁹సదృశశరీరో వేపథుశ్వాసహిక్మా -
శిథిలితసకలాం¹⁰గో ¹¹ఖన్ననాదోగ్రతాపః ॥
¹²దవధువమధుసాదాశ్చర్ద్యతీసారశోకా-
¹³స్త్యరితమరణ¹⁴హేతుః శీతగాత్రః ప్రభావాత్ ॥

తాండ్రికసన్ని

శ్లో. ప్రభూతా తంద్రా ర్దిజ్వరకఫపిపాసాకులత¹⁵రా
భవేచ్ఛాప్యమా జిహ్వో పృథులకరినా కంటకవృతా ॥
అతీసారశ్వాసక్లమధుపరితాపాః శ్రుతిరుజా
తథా కంఠే కంఠూ ¹⁶ర్భవతి సతతం త్రాండ్ర¹⁷కగజే ॥

1. కంపప్రలాపపరితాపనం
చపితమోహాద్యంభ్ర
మప్రతి భ్రమణవేదనద్య
ఘనకంటకమన్య
హనునిరంతరతుషాకుల
స్వాసనకూలశల్వా
కులకలుషితాపసాదనో
భవతినోహిరుద్దా
హసన్ని

2. ర
3. పూ
4. త
5. పో
6. వి
7. మపి
8. ౧౩ దినాలకుగాని లేదా
౮ దినాలకుగాని మితః
౩ దినాలు అయినా

9. శశిర
10. గం
11. భిన్నగుండేప్రలాపతి
12. క్లమవమధుశదాహ
13. స్ను
14. జీవీ
15. రం
16. భ
17. కేసురః

కంతకుబ్దము

శ్లో. శిరో²ర్మి కంతగ్రహదాహమోహ -

కంపజ్వ¹రాః రక్తసమీరణార్తిః ।

హ²నుగ్రహస్తా³పవిలాపమూర్ఛాః

స్వాత్మంత⁴కుబ్జః ఖలు ⁵కృచ్ఛ్రసాధ్యః ॥

కర్ణికసన్ని

శ్లో. ⁶ప్రలాపశ్రుతిప్రోసకంతగ్రహంగ-

వ్యథాశ్వాసకాగ్రప్రసేకప్రభావమ్ ।

జ్వరశ్చపి కర్ణాంతయోర్లల్లపీడా

బుధాః కర్ణి⁷కం కష్టసాధ్యం వదంతి ॥

భుగ్ననేత్రసన్ని

శ్లో. జ్వరబ⁸లూపచయః ⁹స్మృతిశూన్యతా

¹⁰శ్వసన¹¹భుగ్నవిలోచనలోహితః ॥

ప్ర¹²లపనభ్రమకంపనశోకవా

త్య¹³జతి¹⁴ జీవితమా¹⁵శు స భుగ్న¹⁶దృక్ ॥

ర¹⁷క్తప్రీవిసన్ని

శ్లో. ర¹⁸క్తప్రీవీ జ్వరవ¹⁹మిత్య²⁰మామోహశూలాతీసారాః

హీకా²¹ధ్మానభ్రమణవమధుశ్వాససం²²జ్ఞాప్రణా²³శాః ॥

1. రో

2. నూరు

3. ప్ర

4. కూజా

5. సాధ్య

6. ప్రలాపార్తితృప్తృతృ

ట్యాహికార్తి

శ్వాసకంప ప్రభావా

జ్వరస్మృతిమరకారోగ్య

స్తథాభూతం

7. స్తవం

8. లప

9. దృధి

10. శ్వా

11. భ

12. లాప

13. జిత

14. విజి

15. భగ్న

16. భృ

17. క్తప్రీ

18. క్త

19. మా

20. స్థా

21. గా

22. శా

శ్యామా రక్తాఽపి¹ కిల రసనా మండలోత్థానరూపా
ర²క్తప్రీతి నిగదిత ఇతి ప్రాణహంతా ప్రసిద్ధః ॥

ప్రలాపనన్ని

శ్లో. కంపప్రలాప⁴ పరితాపన⁵ శీర్షపీడాః

⁶ప్రౌఢప్రభావపవమానపరోఽన్యచింతః ।

ప్రజ్ఞాప్రణా⁷శవికలః ప్ర⁸చుర⁹ప్రవాదః

క్షీప్రం¹⁰ ప్రయాతి పితృపాలవ¹¹దం ప్రలాపీ ॥

జిహ్వికనన్ని

శ్లో. శ్వాసకానపరితాపవిహ్వలః

కఠినకం¹²టకపూరితజిహ్వకః ॥

విగతనిద్రకఫపూరితకంఠః

ప్రచురతాపబహు¹³పీడితగాత్రకః ।

బధిరమూకబలహానిలక్షణో

జిహ్వో భవతి కష్టసా¹⁴ధనః ॥

అభిన్యాసనన్ని

శ్లో. దోషత్రయస్నిగ్ధముఖత్వనిద్రా

వైకల్య¹⁵నిశ్చేతనకష్టవాగ్మీ ॥

బలప్రణాశః శ్వసనాదినిగ్ర¹⁶హోఽ

¹⁷భిన్యాస ఉక్తః స చ మృత్యుకల్పః ॥

సప్తవిధదోషములు

శ్లో. అథ సప్తవిధా దోషా వక్ష్యంతే శాస్త్రనిశ్చ¹⁸యాత్ ।

తరుణజ్వరమధ్యే తు¹⁹ జాయంతేఽపథ్యసేవనాత్ ॥

1. టకతనుమహాగంధరోధా

తిసంభూః

2. కైష్ఠివి

3. తిష్ఠా

4. వ

5. నద్వ

6. తస్యప్రలాప ఇహ మా

మయమానువిత్రం

7. నకవః

8. సు

9. ప్రపాది

10. సహ

11. సం

12. త

13. దితమా

14. ధ్యంజిహ్వకః

15. నుస్వేదనునప్త

16. హ

17. యుక్తంచతం

18. యం

19. అపథ్యసేవనాత్

అష్టం చ కటుకం స్నిగ్ధ¹ం కషాయం స్వాదు భోజనమ్ ।
 జలపా²నం చ శై³త్యం చ వనితాసంగమాగ్ర⁴హః ॥
 వ్యాయామచింతాశోకం చ మహాదో⁵షః ప్రజాయతే ॥
 కుమమం చందనం చంద్రం తాంబూలం రక్తవస్త్రకమ్ ।
 ఆజ్యం గుడం చ తిలజం ⁶సురభిద్రవ్యభోజనమ్ ॥
 తూలిశయ్యా⁷ం నవ్యవస్త్రం వాయుభూయిష్టమందిరమ్ ।
 నారీస్పర్శావలోకం చ జ్వరితః పరివర్జ⁸యేత్ ॥

1. అపథ్యదోషము

శ్లో. తం⁹ద్రా మూర్ఖా భ్రమో దాహః ప్రలా¹⁰పో హృది వేదనా ।
 అపథ్యదోషో విజ్ఞే¹¹యా వైద్యవిద్యావిశార¹²దై ॥

2. స్త్రీసంగమదోషము

శ్లో. తరుణజ్వరమధ్యే తు యువతీసంగమేన హి ।
 జాయతే దారు¹³ణో దో¹⁴షః ¹⁵హ్యంగవైకల్యకంపతా ।
¹⁶పక్షి¹⁷ంతరే చ సంతాపః ప్రలాపో ¹⁸దాహవిభ్రమా ॥
 పాణిపాదతలే శైత్యం దోషః స్త్రీసంగ¹⁹మే స్మృతః ॥²⁰

3. విషమదోషము

శ్లో. జ్వరసంతాపదాహశ్చ నాడీ కుటిలవేగితా
 అంతర్దా²¹హో మదో మూర్ఖా విషమం దోషలక్షణమ్ ॥

1. కఃకటుమధు	8. తం	15. పక్షా
2. శే	9. ద్ర	16. ద్దా
3. శ్యే	10. పం	17. మం
4. హాత్	11. దా	18. ఇదియ్యో వేతరుణ జ్వర
5. హః	12. ణం	దోషం
6. ఘం	13. షం	19. హేర
7. స్పృ	14. అ	

4. విషమశీతలదోషము

శ్లో. దినే ద్విత్రిచతుర్వా¹రం ముహుశ్శీతం ముహుర్జ్వరః ।
దా²హో మో³హః శిరోరు⁴క్ష్మ జిహ్వ కఠినకంట⁵కా ॥
దోషం విషమశీతం ⁶వై విజానీ⁷యాత్ భిషగ్వ⁸రః ।

5. రక్తజిహ్వకదోషము

శ్లో. జిహ్వ⁹ స్యాద్రక్తవర్ణాభకంటకా ద్రవసంయుతా ।
జ్వర¹⁰స్తృష్ణా విదాహ¹¹శ్చ రక్తజిహ్వకలక్షణమ్ ॥

6. పీతజిహ్వక దోషము

శ్లో. జిహ్వ పీతా స్ఫోటశు¹²ష్కకంటకా జ్వరవిభ్రమా
మదో మూర్ఛా గుంభనం చ పీతజిహ్వకలక్షణమ్ ॥

7. కృష్ణజిహ్వక దోషము

శ్లో. కృష్ణజిహ్వ సక¹³ఠినకంట¹⁴కా ¹⁵దాహవిభ్ర¹⁶మా
శ్వాసః కంఠూర్మద¹⁷స్తృష్ణా స్యాద్దోషః కృష్ణజిహ్వకః ॥¹⁸

సప్తవిధదోషముల దినప్రమాణము

శ్లో. ఇ¹⁹త్థం సప్తవి²⁰ధా దోషా²¹ః ప్రమాణం చార్థమాసకమ్
అథవా సప్తదివసం వి²²జ్ఞేయం శాస్త్రపార²³గైః ॥

²⁴జ్వరాతిసారనిదానము

శ్లో. ²⁵అథ జ్వరాతిసారస్య నిదానం తు ప్రవక్ష్యతే
గురు²⁶స్నిగ్ధోష్ణసత్కారైః ²⁷శీతద్ర²⁸వైశ్చ భోజనే ॥

1. రే	11.ంచ	20. ధదాః
2. హ	12. ఖ్మ	21. క
3. హ	13. నా	22. జ్ఞానం
4. క్ష	14. కో	23. గం
5. కః	15. ద్వా	24. అ
6. నా	16. మః	25. అథ జ్వరాతిసారంచ
7. యం	17.ంతృ	26. స్నిగ్ధ
8. కై	18. ఇవి రవీడున్నదోష	27. శైత్య
9. ర	అదిన ప్రమాణాలు	28. వ్యాధి
10. త్పం	19. దం	

శోకవ్యాయామరూ¹క్షైశ్చ ²భేదిచ్ఛర్దనభేషజైః
జాయతే ³త్వతిసా⁴రో వై దారు⁵ణోఽత్యుగ్రవేదనః ॥

వాతాతీసారలక్షణము

శ్లో. ఫే⁶నిలశ్యామలమలం ⁷నాభ్యుదగుదశూలకృత్
సర్వావయవశైథిల్య ⁸మాధ్మానం చ ముహుర్ముహుః ।
శకృద్బద్ధం ⁹సదుశ్శబ్దం వాతాతీసారలక్షణమ్ ॥

పిత్తాతీసారలక్షణము

శ్లో. సారుణో¹⁰ష్ణం ద్రవం ఫేనం పీతవర్ణం మలం సకృత్
సకృ¹¹దామం ¹²ససంతాపం హృచ్ఛాలం దాహ ¹³ఉత్కలః
స్వే¹⁴దో మూర్ఛా భ్రమ¹⁵స్తృష్ణా పిత్తాతీసారలక్షణమ్ ॥

శ్లేష్మాతీసారలక్షణము

శ్లో. ఆమం ఫేనం మలం శ్వేతం కాసశ్వాస¹⁶ స్త్వరోచకః ।
కించిన్నాత్రం కుక్షిశూలం శ్లేష్మాతీసారలక్షణమ్ ॥

జ్వరాతీసారలక్షణము

శ్లో. జ్వరస్సంతాపహృచ్ఛాలమరోచకవి¹⁷ రేచనమ్ ।
ఆమం వా శోణితం వాపి జ్వరాతీసార¹⁸లక్షణమ్ ॥

దోషాతీసారలక్షణము

శ్లో. అంతర్దా¹⁹హో బహిష్మితం కరపాదం చ శీతలమ్ ।
ప్రలాపచ్ఛర్దిహిక్మా²⁰శ్చ కాసుః శ్వా²¹సో విరేచనమ్ ॥

1. ఊచ
2. భేదిచ్ఛర్ద్యపభేషుచ
3. త్యై
4. రం
5. దారుగ్రసంగతిం
6. నంచ
7. నాభ్యుదగ్గునశూలకం

8. ంబృంహణం
9. మలంతులం
10. స్థ
11. ద్వా
12. చ
13. ము
14. ద

15. త్య
16. మ
17. రో
18. ముచ్ఛతే
19. హం
20. చ
21. స

కం¹పవిభ్రమహృల్లా²సా ఆధ్మానం జాగ³రో మదః ।
ఆసురక్తం చ హృచ్ఛాలం దోషాతీసారలక్షణమ్ ॥

అసాధ్యాతిసారలక్షణము

శ్లో. ఏరండతైలవర్ణం చ మాంస⁴మాక్షికవత్తథా ।
⁵వర్ణహీనం చ దుర్గంధ⁶మసాధ్యమతిసార⁷కమ్ ॥
⁸విస్రం చ కృష్ణవర్ణం చ బహువర్ణం చ రక్తకమ్ ।
దుర్గంధమ⁹ద్యవర్ణం ¹⁰స్యా దసాధ్యమతిసార¹¹కమ్ ॥

సాధ్యరోగిలక్షణము

శ్లో. ¹²ఇందీవరసమం నేత్రం ముఖం తారేశసన్నిభమ్ ।
సమధాతు¹³గతిర్నాడీ స్వరః కోకిలసన్నిభః ॥
క్షుతం క్షుదా మూర్ధ్నికండా¹⁴రన్నవాం¹⁵ధా తనుర్లఘుః ।
దంతా¹⁶ కుందనిభా భాసా జిహ్వ మా¹⁷ర్దవసుద్రవా ॥
యవాగుప్రాశనే స్వేదః కర్ణయోః శ్రవణం సమమ్ ।
గంధజ్ఞానయుతం ఘ్రాణం పాదపాణితలోష్ఠ¹⁸కే ॥
నఖయోః కరరేఖాయాం రక్తం సంపూర్ణపూరితమ్ ।
జా¹⁹నన్నేవమిదం సాధ్యం చికి²⁰త్సాం కురు పండిత ॥

అసాధ్యరో²¹గి లక్షణములు

శ్లో. జ్వరస్తీక్ష్ణో²²ఽథవా శీతో హృథ ²²చాల్పజ్వరో²²ఽపివా ।
నేత్రాంతం రక్తరహితం పాణిపాదనఖే తథా ॥

1. పా	9. చమ	15. స్కు
2. కాబ్బంహృణం	10. యోః	16. ద్ర
3. రం	11. అధసాధ్యా సాధ్యమా	17. ంసజానతీ
4. మక్షిక	హునక్ష్యతే భిష	18. కం
5. స్వర	జోత్తమం	19. నాత్యే
6. ంఅ	12. ర్గత	20. శ్చః
7. యోః	13. క్షౌ	21. గ
మిశ్రం	14. చ	22. వా
8. ధు		

నేత్రం కాంతివిహీనం చ సాగరధ్వని¹నిత్రవః ।
 స్వేదహీనో జ్వరశ్చైవ² మధవా స్వేద³ఉత్కటః ॥
 ముఖే కాంతిస్త⁴థా హీనా నేత్ర⁵భాగో² ధవా కృశః ।
 నాభిహృన్నాసికాపా⁶దపాణిశైత్యం హిమాంశు⁷వత్ ॥
 ఊర్ధ్వశ్వా⁸సో ధనుర్వాతో హిక్మా సర్వాంగకంపనమ్ ।
 శిరఃకం⁹పా హ్యపస్కారః కఫః కంఠసమాగతః ॥
 గంధం¹⁰ సాధు న జానాతి మలం కపిలవర్ణకమ్ ।
 శిథిలా¹¹ చపలా మందా నాడీ కుటిలసూక్ష్మగా ॥
 ఆ¹²దా పిత్తగతిర్నాడీ తతో వాతగతిర్భజేత్ ।
 తతః శ్లేష్మగతిర్నాడీ చక్రావర్త¹³గతిర్దుహః ॥
 మందా నాడీ భవేద్యస్య¹⁴ హ్యసాధ్యం భవతి ధ్రువమ్ ।
 స రోగీ నరకం యాతి విజ్ఞేయం వైద్యపారగైః ॥

¹⁵ఘాతకవైద్యలక్షణము

శ్లో. వ్యవహారం జ్యోతిషం చ భైషజ్యం శిల్పకర్మ చ ।
¹⁶యది శాస్త్రం వినా కుర్యాత్తమాహుర్బహ్మఘాతుకమ్ ॥
 తస్మాత్సర్వప్రయత్నేన వైద్యః శాస్త్రం విచారయేత్ ।

జ్వరము¹⁷లకు దినచర్య

శ్లో. అథ జ్వరదినే చర్యా వక్ష్యతే శాస్త్రనిశ్చయాత్ ।
 జ్వరస్యాదిదినే కుర్యాన్నిర్లంఘనమతిఃపరమ్ ॥
 ద్వితియే²హని వృత్తిస్తు కుర్వీత దంతధావనమ్ ।
 జిహ్వనిర్లేఖనం కుర్యాన్ముఖతా¹⁸నమేవ చ ॥

1. నః

2. అ

3. ము

4. తో

5. భగ్నా

6. దా

7. వా

8. సం

9. పమఫ

10. స్వా

11. జ

12. ది

13. ప్ర

14. మ

15. వైద్యఘాతలక్షణం

16. ఏ

17. సం

18. యత్యుష్టవః

మూర్ధ్ని¹ వేష్టం తతో² బధ్వా³ శయనం వామభాగ⁴తః ।
 పూర్వవల్లంఘనం కుర్యాత్ప్రతీయే⁵ దివసే తథా ॥
 చతుర్భాగావశేషం తు⁶ శృతతో⁷యం క్వచిత్ప్రేత్ ।
 తత్తో⁸యే దోషనాశాయ⁹ బీజం కతక¹⁰జం క్షిపేత్ ॥
 చతుర్థదివసే ప్రాప్తే పూర్వవల్లంఘనం¹¹ చరేత్ ।
 పంచమే¹²హని సంప్రాప్తే¹³ యవాగూప్రాశనం తథా ॥
 షష్ఠే¹⁴పి చ తథా కుర్యాత్ప్రా¹⁵ప్తే¹⁶ వై సప్తమే¹⁷హని ।
 గంఢూషణం పురః¹⁸ కుర్యాదౌషధం చ తతః పరమ్ ॥
 యవాగూ¹⁹మూర్ధ్వతః²⁰ పాశ్యన్నౌషధం త్రిదినం చరేత్ ।
 అథవా నవమే²¹ దద్యాత్ జ్వరము²²క్తో²³ భవేత్తతః ॥
 పథ్యం లఘుతరం చైవ విరేక²⁴స్తదనంతరమ్ ।
 జ్వరాదౌ లంఘనం పథ్యం తన్నధ్యే²⁵ చ యవాగుభిః ।
 జ్వరాంతే²⁶ చౌషధం దద్యాత్ జ్వరముక్తే²⁷ విరేచనమ్ ॥

జ్వరప్రమాణము

శ్లో. అతః పరం ప్రవత్స్యామి జ్వరం వారప్రమాణతః ।
 సప్తరాత్రంవా¹తిక²శ్చ షడ్రాత్రం చాథ పైత్యకః ॥
 నవరాత్రం క³పా⁴వైచవ ద్వంద్వజా దశరాత్రకమ్ ।
 ధాతుపా⁵భవేద్యత్ర⁶ తత ఊర్ధ్వం జ్వ⁷రాన్మృతిః ॥

యవాగుకాలము

శ్లో. వాతిక¹స్యాపరాణ్ణే² చ పూర్వాణ్ణే³ చాథ పైత్యకే ।
 శ్లేష్మికే⁴ తు చ మధ్యాహ్నే⁵ యవాగు⁶పానమాచరేత్ ॥

1. కం	9. కృత్యాదౌషధంసద్వి	16.ంచ
2. పూర్ణ	జంతవః	17. ఫలైచ
3. యం	10. ఊ	18. జ్వరపాకం
4. భక్షయేత్	11. త్రాస్యాత్జౌ	19. అ
5. ప	12. క్తుం	20. రాహరేత్
6. మం	13.ంత	21. అథర్వశాలః
7. త	14. దౌ	22.ంచ
8. స్యాత్స	15. త	23. కా

లంఘనభేదములు

శ్లో. లం¹ఘనం త్రివిధం ప్రోక్తం వాతపిత్తకఫస్య చ ।

లం²ఘనం తీతూపవాసః స్యా ల్లం⁴ఘనం భోజనం లఘు ।

లం⁵ఘనం చోష్ణపానీయం లం⁶ఘనం పరమాషధమ్ ॥

టీ వాతపిత్తకఫములకు లం⁷ఘనము మూడు విధములు. వాత¹⁰నోషము కలవానికి ఉపవాస¹¹రూపలంఘనము, పైత్య¹²నోషము కలవానికి లఘుభోజనరూప¹³లంఘనము, ¹⁴శ్లేష్మ¹⁵నోషము కలవానికి గంజి¹⁶త్రాగుట లంఘనము.*

లం¹⁷ఘనవ¹⁸ర్జితులు

శ్లో. అతిసారేషు గర్భిణ్యాం వృద్ధానాం ¹⁹బాలకేషు చ ।

క్షీణవీ²⁰ర్యేషు వ్యాయామే నేత్రరోగే చ యత్క్మణి ॥

గ్రహణీరోగిణాం చైవ లం²¹ఘనం పరివర్జయేత్ ।

య²²దీదం వైద్యశాస్త్రోక్తం జ్ఞాతవ్యం భేషజోత్త²³మమ్ ॥

నిదానం ప్రథమం జ్ఞాత్వా చికిత్సాం కురు పండిత ॥

శ్రీ అమరేశ్వరభట్టార్యకప్రియతనూజ సకలవిద్యాధురీణ భైషజ్య

విద్యాపారీణ శ్రీ వల్లభేంద్ర విరచిత వైద్యచింతామణిలో

జ్వర, సన్నిపాత, నోషాతిసార, నిదానము

సంపూర్ణము.

1. ఖ	11. వుంచేది	వాతమునకు ఉపవాస
2. ఖ	12. ధాతువ	లంఘనము అనుచితమై
3. తు	13. ం	నందున, యథాసంభవము
4. ఖ	14. పెట్టి ఔషధం ఇచ్చేది	గ నన్వయించి వ్యాఖ్యా
5. ఖ	15. ధాతున	నించుట యుచితము.
6. ఖ	16. పోనేది	
7. ఖ.	17. ఖ	19. శిశునామపి
8. ం	18. ఙ్గా	20. ర్యాత్
9. ధా	* ఈటికలో, యథా	21. ఖ
10. ధాతువ	సంఖ్యముగ లంఘనము	22. ఇ
	చెప్పబడియున్నది. గాని	23. మా

సన్నిపాత¹సంగ్రహము

సీ. గళమున శ్లేష్మంబు ఘనమైన సంధిక
మరి తంద్ర తాంద్రికమనఁగ బరగు
చిత్తవిభ్రాంతియై చిత్తవిభ్రమమగు
కంతగ్రహంబైన కంతకుబ్జ
కణ్ఠాంతమున శో²ఘ గ³ల్ల కర్ణికమది
జిహ్వ సంస్తంభింప జిహ్వకంబు
రుద్ధాహతీవ్రత రుద్ధాహమను సన్ని
⁴యధికమా హిక్కల నంతకంబు

గీ. నెగడు ⁵సార్థకనామంబు భుగ్ననేత్ర
⁶మమరు రక్తపైత్యమును ప్రలాపనంబు
శీ⁷తగాత్ర మభిన్యాస⁸ము పదమూడు
⁹సన్నులలువదినా¹⁰లుగు ¹¹విధములగును

టీ. ఇచ్చట “రక్తపైత్య” మనుపదము, “రక్తస్థీవి” సన్నిపాతమును
చెప్పును.

¹²అర్ధనారీసన్నిపాతము

శ్లో. అర్ధం సుశీతం పునరర్ధ¹³ముష్ణమ్
దుఃస్వేద¹⁴ఘన్నః శవగంధయుక్తః ॥
ముహుర్ముహుర్యస్య ముఖే ¹⁵చ ¹⁶శ్లోషోః
జీవేత్స సర్వం త్రిదినాని సప్త ॥

1. నిదానం

2. ఘ

3. లు

4. అజ్ఞాన

5. నిస్సార్థ

6. ఋలాగు

7. తాంగ

8. సన్ని

9. అలు

10. లు

11. భేదంబులుగునూ

12. స్త్రీ

13. ఊ

14. కించిత్

15. న

16. షా

వైద్యదోషము

శ్లో. అనాహూయాభిగమనమవేళా¹రోగవర్జనమ్ ।

అజ్ఞాతాయ చికిత్సా²చ తథా³ సాధ్యప్రతిక్రియా ॥

అత్యంతధనకాంతత్వం పథ్యాపథ్యస్య⁴ విభ్రమః ।

అవ⁴శ్యస్యా⁵నభిజ్ఞానం వైద్యానాం దోషసప్తకమ్ ॥

అపూజ్యవైద్యలక్షణము

శ్లో. మలినస్తరుణః స్తభ్ధో⁶ రోగీ చ స్వయమాగతః ।

పంచవైద్యా న పూజ్యంతే ధన్వంతరివచో యథా ॥

సన్నిపాతములలో రసచికిత్స

త్రయోదశసన్నిపాతములకు ప్రత్యేకచికిత్సలు

సంధికసన్నిపాతచికిత్స

శ్లో. సంధిస్తే హితమస్తి లంఘనవిధిః స్వేదోపనాహాదికమ్

రూక్షం కర్మ సమస్తమేవ విహితం కుర్యాద్యవాగూరసః ॥

మూలీపంచకకల్క-కల్పితమిదం సన్మాగధీమిశ్రితమ్

కాలత్థేన రసేన పైంధవయుతం పేయం చ విశ్వాషధమ్ ॥

రాస్నాగుడూచ్యాదిక్వాధము

శ్లో. రాస్నాగుళీచీశతివృద్ధదాదు -

సురాహ్వవిశ్వత్రిఫలావరీభిః ।

క్వాధం పిబేద్దుగ్ధులుసంప్రయుక్తమ్

సమగ్రసంధిగ్రహసన్నిపాతే ॥

సంధికసన్నిపాతధూపము

శ్లో. నిర్గుండీఘనసహితః

సిద్ధార్థ కనింబపత్రసంయుక్తః ।

సర్జరసేన సమేతో

ధూపః సంధిగ్రహం హంతి ॥

స్వచ్ఛందభైరవరసము

శ్లో. రస¹స్య ద్విగుణం గంధం శుద్ధం సమ్మర్దయేత్ తుణమ్ ।
 ప్రతిలోహం సూతసమ ²మష్టలోహం మృతం ³తథా ॥
 బ్రహ్మీ జయా చ నిర్గుండీ విషముష్టిః పునర్నవా ।
⁴నీలికా ⁵గృహకన్యార్కకృష్ణధుత్తూరభృంగకమ్ ॥
 వృషకం కాకమాచీ చ ద్రవైరేతైర్విమర్దయేత్ ।
 మద్దయేత్త్రిదినం ఖోలేవై తతః పితైర్విభావయేత్ ॥
 మాత్స్యమాహిషమాయూరై ⁷రేతస్పితైర్విభావనా ।
 శతాహ్వ జీవనీ రాన్నా వాజిగంధాః⁸ప్యహేర్లతా ॥
 ఖచోరో నాగ⁹రం చైలా సర్పాక్షీ సురసా¹⁰ంకురః ।
 సద్యో బాలస్య విష్టా ¹¹చ కణాగోక్షురసంయు¹²తా ॥
 సమై¹³స్తైః కృతమూషాయాం పూర్వోక్తం ¹⁴ప్రక్షిపేద్రసమ్ ।
¹⁵తాం నిరుధ్య తతో భాండే మృణ్మయే రోధయేత్పునః ॥
¹⁶శరావపిహితాం సంధిలిప్తాం లవణమృత్స్నయా ।
 అల్పగ్నినా దినం పాచ్యం ¹⁷రసమాదాయ చూర్ణయేత్ ॥
 పూర్వోక్తై ¹⁸ర్భావి¹⁹తః వి²⁰త్తై రసః స్వచ్ఛంద²¹దభైరవః ।
 ఆర్ద్రకస్య రసైర్దేయః సన్నిపాతే త్రిగుంజకమ్ ॥
 దశమూలేన నిర్గుండా క్వాధః ²²స్యాదనుపాసతః ।
 సన్నిపాతం నిహంత్యాశు సాధ్యాసాఫ్యం తథో²³దితమ్ ॥

1. స్యా	9. రాచేతో	లేహ్యం లవణమృదుంతదా
2. ంఅ	10. త్వతా	17. ద్ర
3. సమం	11. ధ్య	18. భా
4. నళి	12. తా	19. త
5. గిరి	13. శేఖికృతా మూషాం	20. తై
6. శ్వే	14. ప్రేక్షయే	21. ధ
7. యేవత్పితం. భవేద్రసః	15. తై	22. చమ
8. ఖణి	16. ప్రాపకేనదృతాం సంధి	23. ధి

గుంజైక¹మార్ద్రకై ర్యక్తో దేయః ²స్వచ్ఛందభైరవః ।
పంచకో³లకపాయానుపాన³తః సన్నిపాతనుత్ ॥

సంధికారిరసము

శ్లో. శుద్ధసూతో ద్విధా గంధః మారి⁴తం చాభ్రకం సమమ్ ।
త్రితూరం జీరకం వ్యోషం త్రిఫలా లవ⁵ణాని చ ॥
చిత్రకస్య కషాయే⁶ణ దినైకం మర్దయేద్దృఢమ్ ।
పంచగుంజమిదం ఖాదే త్సంధికారి⁷రసః స్మృతః ॥
పిప్ప⁸లీం మధునా చానుపిబేదుష్ణోదకం తథా ।

సన్నిపాతాశనిరసము

శ్లో. రసభస్మస⁹మో గంధః తామ్రభస్మ ద్వయోస్సమమ్ ।
తామ్రాంశం ఖర్పరం యోజ్యం ఖర్పరాంశం చ హింగుళమ్ ॥
అష్టువేతస¹⁰కం చైవ యామం ఖల్వే విమర్దయేత్ ।
¹¹అష్టువేతసకాభావే తూరం ¹²చణకసంభవమ్ ॥
జంబీరైర్మర్దితం దుధ్వా పుటైకే భూదరే పచేత్ ॥
ఆదాయ చూర్ణయేత్ఫల్వే హిం¹³గుకర్పూర¹⁴మూష¹⁵ణం ।
చత్వారస్సమతుల్యాంశాః సప్తధా హ్యర్ద్రకద్రవైః ॥
భావయేచ్ఛ మహారాష్ట్రీనిధ్లం¹⁶డీకరపీరజైః ।
వైర్ద్రవైః పృథగ్భావ్యం సప్తధా సప్తధా క్రమాత్ ॥
చూర్ణయిత్వా తు పద్మంజం దాపయేదార్ద్రకద్రవైః ।
సన్నిపా¹⁷తాశనిః సోఽయం రసః స్యాత్సన్నిపాతజిత్ ॥

సంధికసన్నిపాతచికిత్సాధికారము

సంపూర్ణము.

1. మర్దనాయుక్తం

2. మానం

3. యేత్స

4. చ

5. కైస్సపమం

6. ణ

7. సా

8. లీం

9. మో

10. గంధంచ

11. అభాతేధాష్టువేతంస్యా

12. శ

13. గూ

14. యో

15. వైః

16. హ్య

17. తనరా

అంతకసన్నిపాతచికిత్స

మృతసంజీవిసీరసము

శ్లో. శుద్ధం సూతం ద్విధా గంధం కజ్జలీకృత్య ¹మర్దయేత్ ।
 అభ్రలోహక²యోర్భస్మ తామ్రభస్మ సమం సమమ్ ॥
 విషం తాళకకంకుషం శిలాహింగుళచిత్రకమ్ ।
 హస్తీశాండి చాతివిషా త్రూషణం హేమమాక్షికమ్ ॥
 భృంగీ కుంభీ మేఘనాదః ప్రతిచూర్ణం రసాంశకమ్ ।
 త్రిదినం మర్దయేత్థలే వై ద్రవై రార్ద్రకసంభవైః ॥
 నిర్గండివిజయాద్రావై ⁴స్త్రీదినం మర్దయేత్పునః ।
 జంబీరస్య చ ⁶చాంగేర్యా ద్రావై ⁷స్తం మర్దయేద్దినమ్ ॥
 కాచకుప్యాం ని⁸వేశ్యాథ వాలుకాయంత్రకే శచేత్ ।
 ద్వియామాంతే సముద్భృత్య మర్దయే చార్ద్రకద్రవైః ॥
 దినైకం శోషితం చూర్ణం త్రిగుంజం సన్నిపాతజిత్ ।
 మృతసంజీవనో నామ రసో²యం శంకరో⁹దితః ॥
 మృతో²పి సన్నిపా¹⁰తార్తో జీవ¹¹త్యేవ న సంశయః ।
 సక్షీరం దాపయేత్పుథ్యం దే¹²యో వా²నందభైరవః ॥
 నాతః పరతరః కశ్చిత్సన్నిపాతహరో రసః ।

అంతకసన్నిపాతచికిత్స

సంపూర్ణము

1. మాట్రి

2. ద్రయోభ

3. శాంతీ

4. త్రి

5. ర్య

6. గా

7. ద్వై

8. వేద్యావ

9. పి

10. తోప

11. తోపి

12. య

రుద్దాహసన్ని¹పాతచికి²త్స

బదరీపల్లవాదిలేపము

శ్లో. బదరీపల్లవలేపః శ్రీఖండారిష్టఘేనసంయుక్తః ।

దాతవ్యః పాదోతలే రుద్దాహకసన్నిపాత⁴నాశాయ.

అగుర్వాదిధూపము

శ్లో. అగురుఘనసారసల్లక-

కరరుహసత్సీరచందనైర్యుక్తః ।

రుద్దాహసన్నిపాతం

నిహంతి మధుమిశ్రితో ధూపః ॥

అభయాదికషాయము

శ్లో. అభయాపటోలముస్తా-

కీటుకాశమ్యాకగోస్తసీక్వాధః ।

రుద్దాహసన్నిపాతం

నిహంతి మధుసంయుతో⁷ఽత్యుగ్రమ్ ॥⁷

కామజ్వరచికిత్స

శ్లో. స్త్రీకథా సుఖగోష్ఠీ చ కామస్య కథనాది వా

హాస్యక్రీడావినోదాని శాంతిః కామజ్వరే హితాః

బ్రాహ్మద్రాక్షాదికషాయము

శ్లో. బ్రాహ్మద్రాక్షాజలధరవచాభీరుశమ్యాకతిక్తా-

పథ్యాధాత్రీకలితరుబలానింబకోశాతకీభిః ।

1. కి

2. త్సా

3. వేష

4. కః

5. భిరు

6. టూ

7. పీతంకకులీంద్రః క్వాపి
హిమ సాగరమధ్య

భూతే కాలజ్వరం

నానిలమిశ్రకాలే,

దాహేక్షణ క్లమే

ర్వాసహృది సంజాతే

విభ్రమం ఉత్తానకయన్

శ్చామ జింహ్వకాల

జరేస్యనాం

విశ్వోరఘరాంహ్యయా

బికటుకాదు స్పర్శ

తార్వీశిదా

రాజీవోమర సంసహం

శ ముచితంక్వాధం

పిబేలిహితం

8. దిని

9. రానిచ

భూనింబాధ్యో భవతి సహితః పంచమూలద్యయేన

¹సీతః క్వాధః సకలపవనవ్యాధిరుద్ధాహహంతా ||

భైరవఘటిక

శ్లో. శుద్ధసూతం ద్విధా గంధం పేషయేద్వ²సుకద్రవైః ।

దినం భావ్యం చ మర్ద్యం చ శోషయిత్వా³క భృంగజైః ॥

చతు⁴ర్థా భావయే⁴ద్ద్రావై స్థిలప⁵ర్ణ్యా ద్రవైశ్చతుః ।

భావనాభిర్విశోష్యాక చూర్ణయేద్వస్త్రోగాలితమ్ ॥

చూర్ణతుల్యం మృతం తామ్రం తామ్రాదప్టాంశకం విషమ్ ।

కృష్ణాసితావి⁷డంగాని ⁸మిశ్రితాః స్యాద్రోచనా బలా ॥

తామ్రార్ధం ప్రతిచూర్ణం స్యాత్ సర్వమేకత్ర కారయేత్ ।

యామైకం భృంగజద్రావైర్మర్దయేత్కల్కతాం గతమ్ ॥

స్నిగ్ధభాం⁹డగతం పా¹⁰చ్యం ద్వియామం మృదువహ్నినా ।

చణమాత్రవటీ యోజ్యా చిత్రకార్ద్రకసైంధవైః ॥

సమ¹¹త్రినోషజం హంతి సన్నిపాతం సుదాదుణమ్ ।

భైరవీఘటికా ఖ్యాతా ద¹³ధ్యన్నం పథ్యమాచరేత్ ॥

త్రినేత్రరసము

శ్లో. శుద్ధసూతం సమం గంధం సూతాంశం మృతతామ్రకమ్ ।

త్రిభిస్తు¹⁴లైర్వర్ణవాం క్షీరైర్మర్దయేదాత¹⁵పే దృఢమ్ ॥

నిర్ధం¹⁶డ్యాశ్చ ద్రవైర్మ¹⁷ర్ద్యం దివైకం తి¹⁸చ్చ గోళకమ్ ।

త్రియామం వాలుకాయంత్రే హ్యం¹⁹ధమూషాగతం పచేత్ ॥

ఆదాయ చూర్ణయేత్థల్వే చాప్టమాంశం విషం క్షిపేత్ ।

1. ప్రాధఃక్వాధర్వచన
సహితర్వాధి

2. తు

3. దే

4. ద్రా

5. వ్యా

6. ఘా

7. శ

8. కృశికోచశనం

9. జే

10. బ్యా

11. క్షీ

12. చ్చ

13. ధ్య

14. రైర్వ

15.

19. జ్యే

17. ధ్య

13. చ్చ

19. ద్ర

త్రినే¹త్రో²యం రసో నామ దే³యో గుంజాద్వయం ద్వయమ్ ।
 పంచకో⁴లం పిబేచ్ఛాను పథ్యం ఛాగపయో⁵పి చ ॥
 సన్నిపాతం నిహంత్యాశు దే⁶యో వా⁷నందభైరవః ।
 చింతామణిరసో వా⁸ధ గుంజైకం చార్ద్రకద్రవైః ॥
 చిత్రకం మరిచం చాను సైంధవం ⁴చ సుచూర్ణితమ్ ।
 సన్నిపాతం త్రిదోషో⁹త్థం సాధ్యాసాధ్యం వినాశయేత్ ॥

రుద్దహసన్నిపాతే వింశతిర్దినాన్యరిష్టాని,
 రుద్దహచికిత్స
 సంపూర్ణము

చి త్తవిభ్రమసన్నిచికిత్స
 పథ్యాదికషాయము

శ్లో. పథ్యాపర్పటకటుకా-

మృద్వీకాజలదదారుభూనింబాః ।

శమ్యా¹కపటో²లశివాః

క్వాథో³యం చి త్తవిభ్రమం హంతి ॥

హరీతక్యాదికషాయము

శ్లో. హరీతకీపర్పటరాజవృక్ష-

శంబూక⁷వాసాకటుకా⁸పయోభిః ।

శమ్యాక⁹మే¹⁰దాద్వయ¹⁰పర్ణిసీభిః

చి త్తభ్రమం హంతి కషాయ ¹¹వషః ॥

1. త్రాథో¹యం

2. యం

3. యమా

4. ఛా

5. ధం

6. వయంసిత

7. పృష

8. ధ్ర

9. ధా

10. వ్య నాభి

11. ద్యే

జయమంగళరసము

శ్లో. మృతసూతాభకాంతం చ తీక్ష్ణమారం చ ముండకమ్ ।
తాళకం మాక్షికం వ్యోషం విషచిత్రకటంకణమ్ ॥
సమాంశం మర్దయే త్థత్వే పాతానిద్ధండిబిల్వజైః ।
ద్రవై¹త్ర్యుష్టది²నై³స్తత్తు రుధ్వా పాచ్యం చ భూ⁴ధరే ॥
పుటై⁵కేన పచేత్సిద్ధో రసో⁶ఽయం జయమంగళః ।
దశమూలకషాయేణ మ్నాపైకం సన్నిపాతజిత్ ॥

చిత్తవిభ్రమచికిత్స

సంపూర్ణము.

శీతాంగసన్నిచికిత్స

ఆనందబైరవరసము

శ్లో. విషం త్రికటుకం గంధం టంకణం మృతశుల్బకమ్ ।
ధుత్తారస్య చ బీజాని హింగుళం నవమం స్మృతమ్ ॥
ఏతాని సమభాగాని ద్దినై¹కం విజయాద్రవైః ।
మర్దయే²చ్ఛణకాభా తు వటికా³ఽనందబైర⁴వః ॥
భక్షయేచ్ఛ పిబేచ్ఛాను రవిమూలకషాయకమ్ ।
సవ్యోషం హంతి⁵ నో చిత్రం సన్నిపాతం సుదారుణమ్ ॥
మృతసంజీవనో వా⁶ఽథ రసో గుంజాత్రయం హితః ।
సర్వాంగసుందరో వా⁷ఽథ స్వచ్ఛందబైరవో యథా ॥
దాతవ్యః పంచవక్త్రో వా శీతాంగం నాశయేద్ధ్రువమ్ ।

శీతాంగసన్నిపాతచికిత్స

సంపూర్ణము.

1. త్య

2. క

3. ధరే

4. త

5. మ

6. భుక్త

7. శే

తాండ్రికసన్నిచికిత్స

భార్జ్యదిక్వాఢము

శ్లో. భార్జీపుష్కరపథ్యా-

నిద్ధిగానాగరామృతాక్వాఢః ।

అ¹పనయ²తి తండ్రికగదం

నిస్సందేహం ప్రగే పీతః ॥

కుష్మాదినస్యము

కుష్మగవాక్షీనాగర-

నిశాద్వయమరీచకణిపచాయుక్తమ్ ।

బస్తసలిలేన పిప్లం

తండ్రిక⁴నిఘ్నం భవేన్నస్యమ్ ।

రాస్నాద్యంజనము

శ్లో. రాస్నామనశ్శిలైలాఽజ్జనమేతత్తండ్రికే పిప్లమ్ ॥

అమృతాదికషాయము

శ్లో. ⁵అమృతాపటోలవాసా-

క్వాఢో న్యోషయత⁷స్తండ్రికం హంతి ॥

కాలాగ్నిరుద్రరసము

శ్లో. త్రితూరైః పంచలవణైర్ద్రినైకం మర్దయేద్రసమ్ ।

రాజికానాగరంహింశుచైభిర్ఘృషాం చ కారయేత్ ॥

మూషాయాం మర్దితం సూతం దుధ్వా వస్త్రేణ బ¹⁰ంధయేత్ ।

ఆరనాళే పుటే పాచ్యం షోలాయంత్రే దినం పునః ।

ఆదాయ మర్దయేత్థల్వే సూతతు¹¹ల్యమితిద్రవైః ।

నిర్గుండీభృంగధుత్తారజీవంతీతిలపణ్ణజైః ॥

1. తి

5. ఆ

9. మూ.

2. తీ

6. ఘో

10. ఙ్

3. వా

7. ంత

11. ల్యమ

4. వార్తా

8. రే

మాండుక్యాః కాకమాచ్యాశ్చ గిరికర్ణ్యా ద్ర¹వైస్తథా ।
కరవీరాగ్నిపాఠో²త్తైరేభిస్సమ్మర్దయేత్కమాత్ ॥

మాయూరమాత్స్యవారాహాగమాహిష²పిత్తజైః ।

³సమ⁴స్తైరథవా ⁵వ్యస్తైర్దివైకం భావయేద్రసమ్ ॥

రసః కాలాగ్నిరుద్రాఖ్యో ద్విగుంజం దాపయేద్భిషక్ ।

శర్కరామధుతో⁶యం తు పాయయే⁶త్సాన్నిపయేజ్జలైః ॥

డాడిమం చేక్షుఖండం⁷ చ దధ్యన్నం పథ్యమాచరేత్ ।

తైత్తో⁸పచా⁸రరూపైశ్చ సన్నిపాతం నివార⁹యేత్ ॥

తాంద్రికసన్నిపాతచికిత్స

సంపూర్ణము

కంతకుబ్జసన్నికి చికిత్స

త్రికటుకాదిక్వాథము

శ్లో. త్రికటుకకళింగకటుకా -

హరీతకీఘనబిభీత¹⁰కామలకైః ॥

ధ్వంసయతి కంతకుబ్జం

విషరజనీద్వయయుతః క్వాథః ॥

శృంగ్యాదిక్వాథము

శ్లో. శృంగీవత్సక రేచకీఘనశ¹¹తీభూనిం¹²బభాద్దీనిశా -

తిక్తాపుష్కరచిత్రకైశ్చ¹⁴ చవికాశుంఠికణాక¹⁵ట్పలైః ॥

ధాత్రీవాదుబిభీతకైః సమరిచైర్వాప్యప్రీవృ¹⁶షైర్మిశ్రితైః

కృంత¹⁷త్యేష చ కం¹⁸తకుబ్జమచిరాచ్ఛోష్ణః కషా¹⁹యః కృతః ॥

1. వోద్రదైః

2. వి

3. స

4. శైద్య

5. ద్య

6. స్నా

7. స

8. ద్ర

9. వి

10. కో

11. పి

12. భా

13. చే

14. ట్ప

15. పోగ్నిశ్య

16. ంఠి

17. టకూజ

18. యాకృతిః

కృష్ణాపామార్గాదినస్యయోగము

శ్లో. అపనయతి కంఠ¹కుబ్జం

కృష్ణాపామా²ర్గబీజనశ్యమ్ ॥

అథ హంతి సలిలసహితం

త్రికటుకకటుతుంబినీనస్యమ్ ॥

సూచికాభరణరసము

శ్లో. రసం వైక్రాంత³హేమాభ్రం తీ⁴క్షణం తామ్రం మృతం నమమ్ ॥

ఏతత్సమం శుద్ధగంధం సర్వం నిర్దుండిమూలజైః ॥

కషాయైశ్చ⁵త్రకస్యాపి మర్దయేద్దివసత్రయమ్ ।

సూర్యావర్తో ము⁶నిః శృంగీ తిలపర్ణింద్రవాహు⁷ణీ ॥

కాకమాచీ మహారా⁸ష్ట్రీ కంకుష్ఠం గిరికర్ణికా ।

ధుత్తూరతుల⁹సీదంతీగోజిహ్వకంటకారికాః ॥

సింహ్యర్కవిజయా ముండీ కటుతుంబీజయామృతాః ।

ఏతేషాం భావయేద్రావై¹⁰ర్ఘ్రే దినచతు¹¹ష్టయమ్ ॥

¹²మాతస్యమాహిషమాయూరఛాగవారాహపి త్తజైః ।

భావయేత్సప్తదివసం కణాక్వాథే దినత్రయమ్ ॥

అర్కమూలకషాయేణ భావయేద్దినపంచకమ్ ।

ఏతత్సర్వం విచూర్ణ్యాథ చూ¹³ర్ణాంశం వత్సనాథకమ్ ॥

¹⁴దత్వా సర్వం చ పూర్వోక్తపిత్రే భావ్యం దినత్రయమ్ ।

విషముష్టికషాయే¹⁵ణ భావయేద్దివసత్రయమ్ ॥

భావితం శోషితం చూర్ణం మధునా సహ మిశ్రయేత్ ।

సూచికాభరణం నామ రసః స్యాత్సర్వరోగజిత్ ॥

1. కూజ

6. త్య

12. మాతస్య

2. శ్లేఘియుక్తం

7. సీ

13. ణ్ణ

3. సింధూత్త⁴కాంజికయుతు

8. కా

14. తి

త్రికటుకాద్య నశ్యం

9. ట్రం

15. న

4. హా

10. కి

5. క

11. ర్థ

దాప¹యేత్సుచికాగ్రేణ కంఠకుబ్జవినాశనమ్ ।

రసజనితవిదా²హే శీతతోయాభిషేకో

మలయజఘనసారైర్రేపనం మందవాతాః ॥

తరుణదధి³సితాన్నం నారికే⁴ళాత్ ఫలాంభో

మధురశిశిరతోయం శీతమస్యేచ్ఛ⁵తస్తత్ ॥

కంఠకుబ్జసన్నిపాతచికిత్స

సంపూర్ణము.

కర్ణికసన్నిచికిత్స

శ్లో. రక్తస్రావో⁶ జలూకాభిర్ఘృతపానం చ యోజయేత్ ॥

రాస్నాదికషాయము

శ్లో. రాస్నా బృహతీ పథ్యా

ఘనక⁷టుకావ్యోషపుష్కరాహ్వావచాః ॥

శృం⁸గీపాతాభార్జ్యః

క్వాథః క⁹ర్ణికరుజం హరేత్పానాత్ ॥

మరీచాదికషాయము

శ్లో. మరిచదశమూలకటుకాః

ఫలత్రయకణామహశాషధీ¹⁰గౌరవ్యః ॥

భూనింబసైంధవయు¹¹తః

వీతః కర్ణికహరో భవేత్ క్వాథః ॥

1. యోయూతీ

2. హో

3. నీ

4. శై

5. దఘం

6. టి

7. గ్య

8. శ్వా

9. ర్ని

10. మిత్ర

11. శై

హింగాద్విదిలేపము

శ్లో. హింగు¹ద్విని²శవిశాలా-

సైంధవసురదారుకుష్ఠ³రవిదుగ్ధైః ॥

దత్తైః క్రమేణ⁴లేపః

కర్ణికహంతా భవేద్యో⁵గః ॥

అర్కదుగ్ధాదిలేపము

శ్లో. దశశతకరదుగ్ధా⁶రుష్క⁷రత్వక్రమేతం

దహనగుడనికుంభా⁸కుష్ఠకాసీనయుక్తమ్ ॥

అపనయతి వితీర్ణం లేపనం సప్తరాత్రా-

చ్ఛ్చ్యయధుహరణశస్త్రం కర్ణికగ్రంధి¹⁰కం తత్ ॥

నస్యయోగము

శ్లో. అశిశిరజలయుక్తం నావనం కర్ణికానాం

జనయతి సుఖసిద్ధిం ఘ్రాణరం¹¹ద్రప్రవేశాత్ ॥

పరమలవణకృష్ణాచూర్ణమిశ్రం ప్రభా¹²తే

సకలమునిభిరుక్తం వ్యాధి¹³విధ్వంసకారి ॥

విద్యాధరరసము

శ్లో. నూతం గంధం సమం శుద్ధం తా¹⁴శకం మాక్షికం తథా ।

మృతతామ్రాభకం¹⁵నాగం విషం ధుత్తూరబీజకమ్ ॥

తూరత్రయం వచా హింగు పాతా శృంగీ ప¹⁶టోలకమ్ ।

పథ్యాని¹⁷బయవం¹⁸శుంఠీ కందలాంగలజం సమమ్ ॥

1. డి .

2. కా

3. విశంకైః

4. లేపా

5. గా

6. పు

7. రాంహ్వస్స

8. కృష్ణ

9. కీ

10. స్పమేతాత్

11. ద్రా

12. జే

13. దుగ్వలసకాని

14. స

15. చోర్ణం

16. పోలజం

17. చి

18. శో

సింధువారద్రవైస్సర్వం మర్ద్యం జంబీరజద్రవైః ।
 దినై కం వటికాః కుర్యా¹ చ్చుణకాభా²శ్చ భక్షయేత్ ॥
 అత్యుగ్రసన్నిపాతం తు సర్వోపద్రవసంయుతమ్ ।
 నిహన్యాదనుపానేన దశమూలార్కజేన వా ॥
 కషాయేణ న సందే⁴హః పథ్యం దో⁵ఘోదనం హితమ్ ।
 రసో విద్యా⁹ధరో నామ్నా సన్నిపాతం నికృంతయేత్ ॥

వారిసాగరరసము

శ్లో. శుద్ధనూతం సమం గధం ఖల్వే కృత్వా తు కజ్జలీమ్ ।
 లోహపాత్రే ఘృతాభ్యక్తే తద్దర్వా⁸ చాలయన్పచేత్ ॥
⁹కించిత్కాలం స¹⁰ముద్భృత్య చూర్ణితం ¹¹తత్త్రిగుంజకమ్ ।
 త్రూషణం పంచలవణం ¹²త్రితూరం చ ద్విగుంజకమ్ ॥
 వచార్ద్రా¹³ కాగ్ని¹³ దీప్యాని సమభాగం విచూర్ణయేత్ ।
 అనుపానే చతుర్మాషం సన్నిపాతహరిం పరమ్ ॥
 మాహిషం దధిసంయుక్తం పథ్యం స్యాద్రసవీర్యకృత్ ।
 సాధ్యాసాధ్యే ప్రయోక్త¹⁴ వ్యో రసో² యం వారిసాగరః ॥

కర్ణికచికిత్స సంపూర్ణము

భుగ్ననేత్రసన్నికి చికిత్స

దర్వాదికషాయము

శ్లో. దా¹⁵ ర్వ్యంబుదారిష్టఫలత్రయం చ
 తుద్రా పటో¹ లీ రజసి సనింబా ।
 క్వాథం విదధ్యా¹⁶ దిహ భుగ్ననేత్రే
 నిశ్చేతనే పుంసి విశోధ¹⁷ నార్థమ్ ॥

1. శ

2. వ

3. పా

4. హా

5. పో

6. సహ

7. ద్రవ్యా

8. జ్వాలయే

9. యామైకంస

10. మృ

11. స్త

12. మారత్రయ

13. యావా

14. వ్యం

15. ర్వా

16. జ్వరసన్నిపాతే

17. రా

శ్రేష్ఠాపటోలాదిక్వాథము

శ్లో. శ్రేష్ఠాపటో¹లముస్తా-

నిం²బామరదారుధాన్యకైః క్వాథః ।

హంతి భృశో³మోహ⁴యుక్తం

జ్వరముగ్రం⁵ భుగ్ననేత్రాఖ్యమ్ ॥

భూనింబాదిలేహము

శ్లో. భూనింబమాక్షికకణాసహితం చ కుర్యా-

⁶ల్లేహం కణోషణరసోనసురాజికాభిః ।

అంజనయోగము

శ్లో. నేత్రాంజనం చ లవణోత్తమపిప్పలీభ్యాం

వచాదినస్యము

శ్లో. న⁷స్యం వ⁸చామధుకహింగుమధూకసారైః ॥

మరిచాదినస్యము

శ్లో. మరిచతురగగంధామాగధీసింధుజాతం

లశునమధుకసారం⁹ చోగ్రగంధార్ద్ర¹⁰కం చ ।

¹¹ఛగణజజలపిష్టం సం¹²మతం శాస్త్రవృద్ధైః

సప¹³ది భవతి నస్యం భుగ్ననేత్రప్రణ¹⁴శి ॥

మార్తాండభైరవరసము

శ్లో. శుద్ధసూతం సమం గంధం గంధపాదం చ టంకణమ్ ।

తామ్రపాత్రే¹⁵ క్షిపేత్పిండం జయంత్యా లోడయే ద్ద్రవైః ।

శిగ్రుమూలర¹⁶సైర్వాఽథ భావయేదప్తథా త¹⁷థా॥

1. ఘన

2. దామరాన్వా -

3. స్కృ

4. చిత్తం

5. సన్నిపాతోత్థం

6. లో

7. శ్య

8. చో

9. లోఢ్ర

10. కాభ్యాం

11. చా

12. యు

13. తి

14. శం

15. నే

16. సోహ

17. తే

కటుత్రయం శివా¹ వాసా వహ్నిరుద్రజటాద్రవైః ।
 తిలపర్ణ్యా తథా జాతీపిప్పలీమూలపత్రకైః ॥
 సప్తాహం ²శోషయేత్సిండం పానః పున్యేన భావయేత్ ।
 తామ్రపా³త్రాత్సముద్భృత్య కృత్వా గోశం విశోషయేత్ ।
 వస్త్రే బద్ధ్వా మృదా ⁴లిప్త్వా భూధరే ⁵స్వేదయేత్పుటే ।
 ద్వియామాంతే సముద్భృత్య చూర్ణయే⁶ద్ద్యోజయేత్సహ ॥
 విషకర్పూరజాతీనా⁷మేలా⁸యాశ్చ దశాంశ⁹కైః ।
 భావయేద్విజయాద్రావై ¹⁰ద్దినమేకం చ ¹¹మర్దయేత్ ॥
¹²చతుర్దంజం సకర్పూరం మధునా సన్నిపాతనుత్ ॥
 మార్తాం¹³డాఖ్యరసః సోఽయం హ్యసాధ్యం సాధయే¹⁴ద్ధృవమ్ ॥
 దశమూలం పిబేచ్ఛాను పథ్యం స్యాన్ముద్గయాషకైః ।

పంచవక్త్రరసము

శ్లో. శుద్ధసూతం విషం గంధం మరీచం టంకణం కణా ।
 మర్దయేద్ధూర్తజద్రావైద్దినమేకం చ శోషయేత్ ॥
 పంచవక్త్రరసో నామ్నా ద్విగుం¹⁵జస్సన్నిపాతనుత్ ।
 అర్కమూలకషాయం చ సవ్యోషమనుపాయయేత్ ॥
 పూర్వవద్దాపయేత్పథ్యం జలయోగం చ కారయేత్ ।

భుగ్నసేత్రచికిత్స

సంపూర్ణము

-
1. శాయ	6. ద్వితయేస్సహ	11. తుర్గ
2. బోష్యలేహ్యంచ	7. ం	12. సుజాచతుస్స
3. త్రంస	8. చా	13. ద్దశ్యరసో నామ
4. తేప్య	9. వ	14. ధృ
5. క్వే	10. ది	15. జా

ర¹క్తస్థీవిసన్నికి చికిత్స

పర్పటాదికషాయము

శ్లో. పర్పటధన్వయవా²సకవాసా-

భూ స్తృణకైః కటుకీఫలిసీభ్యామ్ ||

శర్కరయా సహితో³ఽపి కషాయో

ర⁴క్తస్థీవిగదం వినిహంతి ||

జలదాదికషాయము

శ్లో. జల⁵దాహ్వయపద్మకపర్పటకై-

⁶ర్మలయోద్భవజాతివరీమధుకైః ||

మధునింబజలా⁷నలచందనకైః

⁸క్వధితం ⁹స్రుతరక్తహరం సలిలమ్ ||

ప్రాణప్రదరసము

శ్లో. సూతనిష్కం గంధనిష్కం మ¹⁰ర్దయేచ్ఛిత్రకద్రవైః |

మామైకం మృతతీక్ష్ణం చ మృతశుల్బాని మాక్షికమ్ ||¹¹

ధుత్తూరత్రిఫలాకన్యావృషదార్వా¹²ర్ద్రకద్రవైః

దేశభ్రాశ్య మంధూక్యాని (?) నిర్దుండీభృంగచిత్రకైః |

¹³యామినీనింబవాతా¹⁴శక్రా¹⁵సనద్రవై ర¹⁶పి ||

ప్రతిద్రావం పలైకై కం దత్వా ఖల్వే విమర్దయేత్ |

రసాంశం త్రూషణం దత్వా చణమా¹⁷త్రా వటి కృతా |

¹⁸రక్తస్థీవిజ్వరా¹⁹ర్తే తాం దాపయేజ్జీరకద్రవైః ||

1. కైష్ఠి

2. శా

3. కైష్ఠి

4. ద్వాం

5. స్మ

6. కణా

7. శృ

8. శృ

9. రసప్రకారః

10. ర్ద్ర

11. ఆపైకంసమ్మితోయేన

పూర్వనూ తేధమార్గ

యేత్

12. వాయి

13. సి

14. శ

15. తి

16. త్ర

17. తస్మిన్ ప్రసన్ని పార్థేదౌ

కషాయం పంచమూలా¹భ్రమనుపానం ప్ర²దాపయేత్ ।
 దధ్యన్నం దాపయేత్పథ్యం తృష్ణార్తే శీతలం జలమ్ ।
 సన్నిపాతం నిహంత్యాశు సో³ఽయం ప్రా⁴ణప్రదో రసః ॥
 పంచవక్త్రరసో⁵ఽప్యత్ర దే⁶యో గుంజాద్వయం హితః ।
 భస్మేశ్వరరసో వా⁷ఽథ ⁸రక్తస్థివిజ్వరప్రణాత్ ॥
 రక్తస్థివిచికిత్స సంపూర్ణము

ప్రలాపసన్నికి చికిత్స
 తగరతురగాదికషాయము

శ్లో. తగరతురగగంధావృటః శంఖ⁶శుంఠీ -
 త్రిదశవిట⁷పితిక్తా మాగధీ భూతకేశీ ॥
 జలధరకృతమాలా కేతకీ గో⁸స్తనీ⁹తై -
⁹ర్జయతి ఖలు కషాయః ¹⁰పీతమాత్రః ప్రలాపమ్ ॥

మృతోత్థాపనరసము

శ్లో. శుద్ధనూతం ద్విధా గంధం శిలా ¹¹చ విషహింగుళమ్ ।
 మృతకాంతాభతామ్రాయ¹²స్తాశకం మాక్షికం సమమ్ ।
¹³అమ్లవేతసజంబీర¹⁴చాంగేరీణాం రసేన చ ॥
 నిర్గుండా హస్తి¹⁵శౌండాశ్చ ద్రవైర్మర్ద్యం దినద్వయమ్ ।
 రుధ్వా¹⁶థ భూధరే పా¹⁷చ్యం దినాంతే తం సముద్ధరేత్ ॥
 చిత్రకస్య కషాయే¹⁸ణ మర్దయే¹⁹శ్రహరద్వయమ్ ।
 మాషమాత్రం ప్రదాతవ్యో హింగు²⁰వ్యోషార్ద్రకద్రవైః ॥

1. క్ష	8. భ్యాం	15. శౌంఠీ
2. శస్వతే	9. సహచవతి	16. త
3. జిష	10. తీ	17. భ్యాం
4. యః	11. ది	18. స
5. రక్తస్థిసన్నిపాతసుత్	12. తా	19. వ్ర
6. శ్లో	13. ఆ	20. ల్యో
7. వి	14. శా	

సకర్పారానుపానం న్యాన్మృతోత్థా¹పనశో రసః ।
 పీడితః సన్నిపా²తేన గతో³వా⁴పి యమాలయమ్ ॥
 తత్క్షణాజ్ఞీవతే తద్యం ⁵పద్యం క్షీరం ప్రదాపయేత్ ।
 గుంజాద్వయం ప్రదాత⁶వో⁷ రసో⁸వా⁹నందభై రవః ॥
 స్వచ్ఛందభై రవో వా¹⁰ధ దశమూల్యా త్రిగుంజకమ్ ।

ప్రలాపసన్నిపాతస్య చతుర్దశ దినాన్యరిష్టకాలః
 ప్రలాపసన్నిపాతచికిత్స
 సంపూర్ణము.

జిహ్వకసన్నిచికిత్స

జలధరాదికషాయము

శ్లో. జలధరదశమూలం వారి⁶శుంఠి⁷సమేతం
 మలయరుహముశీరం పర్పటం ⁸వాసకం చ ।
 సమధరణధృతానాం క్వాథశేష⁹శ్చ కా¹⁰ర్యో
 వ్యపనయతి స¹¹తాపం జిహ్వకాఖ్యం నిహంతి ॥

సింహీనాగరాదికషాయము

శ్లో. సిం¹²హీనాగరపుష్కరైః సకటుకై రాన్నాగుభూచీ¹³యుతై -
 రాభ్యర్జీ కర్కటశృంగికాశతసమైర్దుఃస్పర్శవాసాఘనైః ।
 పీతం జిహ్వకహరి వారి భవతి బ్రాహ్మీవచామిశ్రితైః
¹⁴ప్రోక్తం వై ద్య¹⁵వరేణ వంద్యమునిభిర్భూనింబమిశ్రం శృతమ్ ॥

1. ద్వా
2. తోపి
3. ప
4. వ్యం
5. హ

6. శో
7. స్స
8. పాశ
- 9.ంచ
10. ర్యా

11. రంశంపీతమాత్రం
12. హ్వ
13. ర్య
14. ర్య
15. ధ

సురతర్వాదికషాయము

శ్లో. సురతదు¹కటుకాభూనింబవ²భ్యాపటో³లై -

రజనియుగళ³శుంతీసింహి కాపుష్కరా⁴హ్వైః ॥

⁴సలిలధరగుహాచీసంయుతస్సార్థమేభిః

ప్రశమయతి కషాయో జిహ్వకం కప్తసా⁵ధ్యమ్ ॥

తీక్ష్ణద్రవ్యలేపము

శ్లో. తీక్ష్ణద్రవై⁶స్సలవజై⁷ర్నాతులుంగరసప్లుతైః ।

జిహ్వాయాం శుద్ధికృ⁸త్లే⁹పః కటుతిక్త⁷కసంయుతః ॥

త్రూషణాదిలేపము

శ్లో. త్రూషణం పంచలవణం శతపుష్పా ద్విజీరకమ్ ।

తూరత్రయం సమాంశేన చూ¹⁰ర్ణితం చ ఫలత్రయమ్ ॥

వీరభద్రరసము

శ్లో. శుద్ధనూతం చా¹¹భకం చ గంధకం చ ⁹పలం ¹⁰పలమ్ ।

ఆర్ద్ర¹²కస్య ద్రవైః ఖల్వే¹³ దినమేకం విమర్దయేత్ ॥

వీరభద్ర¹¹సః ఖ్యాతో¹⁴ మా¹⁵పైకః సన్నిపాతజిత్ ।

చిత్రకార్ద్ర¹⁶కసింధూ¹⁷త్థమనుపానం జలై¹⁸స్స¹⁹హ ॥

పథ్యం క్షీరోదనం దేయం ద్వివారం ¹⁴సర¹⁵సా¹⁶ హితః ।

అగ్నికుమారరసము

శ్లో. దశనిష్కం శుద్ధనూతం శుద్ధగంధం చ త¹⁶త్సమమ్ ।

సా¹⁷ర్ధనిష్కం విషం చై¹⁸వ హంససా¹⁸ద్యా ద్రవైర్దిసమ్ ॥

1. శతనించేతిక్త

7. స

14. చ

2. ద్రో

8. శ్మశోభి

15. సే

3. విశ్వా

9. ఫ

16. సు

4. ఫ

10. ఫ

17. ధ్య

5. ధ్యో

11. సాఖ్యోతం

18. ర్ద్యార్ద

6. హో

12. ద్ధ

13. హో

హస్తీ¹శౌంధ్యా ద్రవై²ర్వాఽథ మర్దితం ³గుళికీకృతమ్ ।
 కాచకుప్త్యాం నివేశ్యాథ మృదా ⁴సంలేపయేద్బహిః ॥
 శుష్క⁵ం తం వాలుకాయంత్రే క్రమశ్చద్ధ్యాఽగ్నినా పచేత్ ।
 షడ్భామాంతే సముద్ధృ⁶త్య సార్థనిష్కవిషే⁷ణ చ ॥
 సర్వం సంచూర్ణయేత్సాక్షుం ⁸రసోహ్యగ్నికుమారకః ।
 గుంజైకం ¹⁰పర్ణఖండేన దాతవ్యః సన్నిపాతజిత్ ॥
 కాసం శ్వాసం క్షయం పాండుం మందాగ్నిం చ వినాశయేత్ ।
 దధ్యన్నం దాపయేత్పథ్య¹¹మాజం వాఽథ గవాం ధధి ॥

జిహ్వకసన్నిపాతచికిత్స

సంపూర్ణము.

అభిన్యాసచికిత్స

రామరాదినస్యము

శ్లో. రామరనాగరసహితం

భృంగారస్వరస¹²పేషితం నస్యమ్ ।

అథ కటుతిక్త¹³పహితం

ధవతి తు సుఖబోధనం నస్య¹⁴మ్ ॥

మరిచాదినస్యము

శ్లో. మ¹⁵రిచలవణకృష్ణాభూత కేసీమ¹⁶ధూత్కైః

ప్రకటయతి వితీర్ణం చాప్తభిర్వా చతుర్జ్విః ।

సకలకరణబోధం బిందుభిర్ద్రీయమానం

క¹⁷టుఫలమధుయుక్తైః కో¹⁸ష్ణనీరేణ నస్యమ్ ॥

1. శౌంధ్యా

2. ధే

3. పటుకా

4. సా

5. సా

6. త్యా

7. షణా

8. నూ

9. శనోం

10. ప

11. ఆజాం

12. వే

13. వయు

14. శ్య

15. కీ

16. సమాంసం

17. సమమదనహృదిత్వా

18. ష్ణ

కషాయయోగములు

వ్యాఘ్రూదిక్వాధము

శ్లో. వ్యా¹ఘ్రీద్వయం చిత్రిక²యాసకాని
దురాలభా³ భార్జ్య⁴ధమా గుహాచీ ।
క్వాధం పిబేన్నాగధి⁴కాం విచూర్ణ్యా -
భిన్యాస⁵శాంతిం కురుతే ధ్రువేణ ॥

దశమూలకషాయము

శ్లో. బిల్వకాశ్శ⁶ర్యత⁷ర్కారీపాటలాటుంటుకాస్తథా ।
పృశ్నిపక్షి⁸పృథక్పక్షి⁹ బృహతీద్వయగోక్షురాః ॥
దశమూలకషా⁸యం చ పిచేత్ పిప్పలిసంయుతమ్ ॥

సర్వాంగసుందరరస⁹ము

శ్లో శుద్ధనూతం ద్వి¹⁰ధా గంధం సూతాంశం మృతహేమకమ్ ।
మృతం¹¹తాప్యం చ తామ్రం చ సూతతుల్యం పృథక్ పృథక్ ॥
సూర్యావర్త¹²స్య నిర్గుండా¹³స్తులస్యా అర్ద్ర¹⁴కాద్ద్రవైః ।
భృంగోన్మ¹⁵త్తాత్రి¹⁶పక్షి¹⁷నా¹⁸మగ్ని¹⁸గర్భాగ్నిమంధయోః ॥
తిలపక్షి¹⁵చిత్రకయోః కాక¹⁹మాచ్యా రసేన²⁰ చ
మర్దయేత్త్రిదినం ఖల్వే శుష్యం పితైశ్చ భావయేత్ ॥
²¹మాత్స్యమాహిషవారాహచ్ఛాగమాయూరజైర్దినమ్ ।
²²అంధమూషాగతం కుద్ధా వాలుకాయంత్రకే పచేత్ ॥

1. బృహతిద్వయా
2. దాశకేన
3. వ్యాఘ్ర
4. చూర్ణయక్వా
5. సన్నిహరతి
6. ర్చ
7. త్క
8. యోగక్వాధః
9. ం

10. భా
11. కా
12. ంచ
13. తు
14. తద్ర
15. రా
16. క
17. ంచ

- * అగ్నిగర్భ = సూర్య
కాంతము
18. వర్ణా
 19. పుచ్చా
 20. చా
 21. మచ
 22. అర్ద్రమూలాగతుషా
చ్యాద్వా

ఆదాయ చూ¹ర్ణితం ఖా²దే²న్మామైకం చార్ద్రకద్రవైః ।
 నిర్దండా³ దశమూల³స్య ⁴క్వాధం సమరిచం పిబేత్ ॥
 అభిన్యా⁵సం నిహంత్యా⁶శు ర⁷సః సర్వాంగసుందరః ।
 ప⁸థ్యం స్యాన్మద్ధ⁹యూషేణ క్షీ¹⁰రేణోపరి దాపయేత్ ॥

సన్నిపాతనస్యయోగ¹⁰ములు

అర్కేశ్వరరసము

శ్లో¹ మృతసూతం మృతం తామ్రం మృతం తీక్ష్ణం చ టంకణమ్ ।
 ఖర్పరం సత్రిక¹¹టుకమర్క¹²క్షీ¹³రేణ మర్దయేత్ ॥
 దినై¹⁴కేన భవేత్సిద్ధో¹⁵ నామ్నా¹⁶త్వ¹⁷ర్కేశ్వ¹⁸రసః ।
 అర్క¹⁹క్షీ²⁰రే²¹ణ నస్యం తు సన్నిపాతహరం పరమ్ ॥

కులపటీరసము

శ్లో¹ శుద్ధసూతం మృతం తామ్రం మృతనాగం మనశ్శిలా ।
 తుత్థం చ తుల్యతుల్యాంశం దినమేకం విమర్దయేత్ ॥
 ద్రవై¹⁴శ్చో¹⁵త్తరవారుణ్యా¹⁶శ్చణమాత్రం పటీకృతా ।
 సన్నిపాతం నిహంత్యా¹⁷శు నస్యమాత్రేణ దాదుణమ్ ।
 ఏ¹⁸తత్కులపటీ నామ్నా జీవం¹⁹దృష్ట్వా ప్రయోజయేత్ ॥

త్రయోదశసన్నిపాతచికిత్స

సంపూర్ణము.

1. ర్నకం

2. మా

3. శ్చ

4. కషాయమా

5. సా

6. శూ

7. న

8. త్యంక్యా

9. యా

10. ం

11. టితుల్యంఅ

12. ఘ

13. స్య

14. చో

15. క

16. ప

17. నే

చర్చినిదానము

శ్లో. దుష్టనోమై : పృథక్సర్వై¹ర్భృతానిలోకనాదిభిః ।

చర్చయ : పంచ విశ్వేయా²స్తాసాం లక్షణముచ్యతే ॥

వాతచ్ఛర్చినిదానము

శ్లో. కృష్ణ ఘోరకషాయాల్పశూలవేగవతీ క్షణాత్ ।

⁴వతచ్ఛ లక్షణం దృష్ట్వా వాతచ్ఛర్చిం ⁵విభావయేత్ ॥

చికిత్స

స్నేహప్రయోగము

శ్లో. ససైంధవం పిబేత్సర్పిర్వాత⁶చ్ఛర్చినివారణమ్ ।

లవణత్రయయుక్తం వా త⁷త్త్వార్థం త్రూషణేన వా ॥

గైరికప్రయోగము

శ్లో. ⁸సదీప్యం గైరికం⁹ సేవ్యం సేవ్యం వా తండులాంబునా ।

వరాటక్షరము

శ్లో. దగ్ధా వరాటికాం స్వేతాం త¹⁰తోఽంభసి వినిక్షిపేత్ ।

తజ్జలం పానమా ¹¹త్రేణ వాత¹²చ్ఛర్చినివారణమ్ ॥

మాతులుంగాదిలేహము

శ్లో. మాతులుంగగుడ¹³ద్రాక్షావిదారీధాన్యజీరకమ్ ।

కో¹⁴లమజ్జా చ ముధునా లేహోఽయం వాతవాంతిజిత్ ॥

అశ్వత్థక్షరము

శ్లో. అశ్వత్థవల్కలం వ¹⁵హ్నా దగ్ధా ని¹⁶ర్వాపయేజ్జలైః ।

తత్పయః పానమాత్రేణ వాత¹⁷చ్ఛర్చినివారణమ్ ॥

1. పిబేచ్ఛోరోచ

2. తవ

3. యోశ్చ

4. ఏలేహం

5. మితిస్మృతాః

6. చ

7. చ్చ

8. సాడిచ్యం

9. వేయం

10. చ

11. త్రంచ

12. చ

13. ద

14. మలజ్ఞా

15. హ్ని

16. ర్ధా

17. చ

పి త్త¹చ్ఛర్దినిదానము

శ్లో. ²మూర్ఛాపిపాసాముఖశోషమూర్ధ -

తాల్పక్షిసంతాపతమోభ్రమార్తః ।

పీతం భృశోష్ణం హరితం చ తి క్తం

ధూమ్రం చ పి త్తేన వమేత్సదాహమ్ ॥

చికిత్స

గుడూచ్యాదిలేహము

శ్లో. గుఱూచీ³ త్రిఫలా క్షౌద్రం లేహ్యం⁴ వై పి త్తవాంతిజిత్ ।

కూష్మాండబీజాదిలేహము

శ్లో. కూష్మాండబీజం చ కసిత్థబీజం

⁵సితాసుయుక్తం మధునా చ యుక్తమ్ ।

లేహ్యం జయేత్పి త్తజవాంతి⁶ముగ్రాం

వా⁷తాచ్చ వాంతిం హర⁸తి క్షణేన ॥

కార్పాసబీజాదిలేహము

శ్లో. కార్పాసబీజచూర్ణం చ లా⁹జచూర్ణం చ శర్కరా ।

క్షౌద్రేణ మిశ్రితం లేహ్యం పి త్తవాంతిం నికృంతయేత్ ॥

కార్పాసతృట్వాదిలేహము

శ్లో. కార్పాసాస్థి తృటీ శృణ్ణా లాజచూర్ణం చ శర్కరా ।

మధునా లే¹⁰హయేచ్ఛా²శు పి త్త¹¹చ్ఛర్దిం వ్యపోహతి ॥

చందనాదిధూమము

శ్లో. చందనాగురుజాతీనాం పి బేద్ధూమం ఘృతాన్వితమ్ ॥

1. చ

3. బీజస

8. తీ

2. వైత్యకేతి క్త తిక్తోష్ణహ

4. వా

9. జా

రితద్రాహలక్షణం

5. సీ

10. హ్య

సితార్థత్రిరసాద్యం నా

6. జస్య

11. చ

పి త్తచర్దినివృత్తయేత్

7. తస్యవాంతి

మయూరపింఛాదిధామము

శ్లో. మయూరపింఛలాక్షా¹భ్యాం చందనం ఘృతసంయుతమ్ ।
పిబేచ్ఛర్దిహరం ధూమం²నద్యవన సంశయః ॥

శ్లేష్మచ్ఛర్దినిదానము

శ్లో. స³న్నేహపిచ్ఛ⁴లస్వాదుసీ⁵తసాంద్రక⁶ఫోల్పణమ్ ।
ఇత్యేవం లక్షణం దృష్ట్వా కఫవాంతిం⁷వినిర్దిశేత్ ॥

చికిత్స

విశంగత్రిఫలాదిచూర్ణము

శ్లో. విశంగత్రిఫలావి⁸శ్వచూర్ణం మధుయుతం జయేత్ ॥

క్రిమిఘ్నాదిచూర్ణము

శ్లో. క్రిమిఘ్నస్తవ⁹శుంఠీనాం మధునా శ్లేష్మజాం వమిమ్ ॥

మయూరపత్రజ్వరము

శ్లో. మయూరపత్రజం తూరం మధునా చ ప¹⁰రిప్లుతమ్ ।
లేహ్యం¹¹చ శ్లేష్మ¹²జాం ఛర్దిం తత్క్షణం నాశయేద్ధృవమ్ ॥

సన్నిపాతచ్ఛర్దినిదానము

శ్లో. కృష్ణ¹³ఫేనకషా¹⁴యాల్పశూల¹⁵వేగవతీ¹⁶చలాత్ ।
పైత్యకే¹⁷తిక్త¹⁸తీక్ష్ణోష్ణహరిద్రాదాహాలక్షణమ్ ।
శ్లేష్మ¹⁹ణా²⁰పిచ్ఛిలస్వాదుసీ²¹తసాంద్రక²²ఫోద్గమాః ।
సర్వరూపాన్వితా జ్వే²³యా సన్నిపాతసము²⁴త్థితా ॥

1. యాం	9. శో	17. తా
2. పిబతేచ	10. ం	18. విశ్వలా
3. శ్లేష్మ	11. యో	19. తా
4. లా	12. ణా	20. షా
5. తా	13. యోశ్చ	21. యో
6. షోష్ణమా	14. యో	22. ద్ధి
7. మితిస్మృతం	15. క్షణాత్	
8. క్వా	16. తీక్షణోష్ణహ	

చికిత్స

త్రిఫలాదికషాయము

శ్లో. త్రిఫ¹లా²యా గుళూ³చ్యా వా కషా⁴యో మధునా యుతః ।
పేయ⁵ప్రిదో⁶షజే శీ⁷తః పూర్వా⁸స్థే తండులాంబునా ॥

లాజమహౌషధాదికషాయము

శ్లో. లా⁶జమ⁷హౌష⁸ధబి⁹లై⁹-

రంబు శృ¹⁰తం కో¹⁰ష్ణమపహరతి ।

కఫసి¹¹త్తప¹¹వనజా¹²తా¹²ం

¹³ఛర్దిం సముదాయ¹⁴జాం హ¹⁵ంతి ॥

ఏలాలవంగాదిచూర్ణము

శ్లో. ఏలాలవంగదశ¹⁶కేసరకోలమజ్జా

లా¹⁶జప్రియంగుళునచందనచంద్రసౌ¹⁷జ్ఞాః ॥

చూర్ణీ¹⁸కృతాశ్చ మధునా సహ¹⁷లిహ్యమా¹⁸నా-

¹⁹ఛర్దిం హరంతి కఫమారుతసి²⁰త్తజా²⁰తామ్ ॥

కణాదివటకములు

శ్లో. కణో²¹షణం కపి²²తా²³మ్లం త్వగే²⁴లాపత్రకం ²¹పృథ²⁵కో ।

సత్కా²⁶ద్రం వ²²టకా లేహ్యః పడే²⁷తే ఛర్దినా²³శ²³నాః ।

బీభత్సచ్ఛర్దినిదానము

శ్లో. పూత్య²⁸నిష్టా²⁴మ²⁴క్రిమి²⁵జా²⁵చ్ఛర్ది²⁶ర్బీభత్స²⁷జా మతా ।

1. లస్య

2. యే

3. ంచరిత్రయో

4. తో

5. హో

6. జా

7. హో

8. ధా

9. శ

10. స్త

11. ద

12. క

13. చ

14. మప

15. ర

16. జా

17. త్యే

18. సం

19. చర్దిన్నిహంతి

20. క

21. సమం

22. టు

23. శం

24. తస్థాపా

25. భర్దీభీ

సాధ్యాసాధ్యలక్షణము

శ్లో. సాంద్రచంద్రకి¹ణీ త్యాజ్యా క్షీణస్యోపద్రవాన్వితా ।

భర్దిసామాన్యచికిత్స

శ్లో. ఆమాశయభ²వాస్సర్వచ్ఛర్దయస్తాసు లంఘనమ్ ।

పూర్వం వాతా⁴దృతే యుక్తం యోజ్యం పశ్చాద్విరే⁵చనమ్ ॥

శర్కరాదిలేహము

శ్లో. శర్కరా చందనర⁶జో మాక్షికం ⁷మక్షికాశకృత్ ।

వినాశయంతి పంచైతే లేహశ్శర్దిం ప్రసంగిణీమ్ ॥

మాతులుంగాదిలేహము

శ్లో. మాతులుంగగుడద్రాక్షావిదారీధాన్యజీరకమ్ ।

కోలమజ్జా చ మధునా లే⁹హో²యం సర్వవాంతిజిత్ ॥

సైంధవాది

శ్లో. సైంధవం తింత్రీణీకాష్టుం గుడప్రికటుకం మధు ।

కపిత్థాష్టాది

శ్లో. కపిత్థాష్టుం¹⁰ సితా లాజా వ్యోషమేలార¹¹జో మధు ॥

సక్తుసైంధవాది

శ్లో. సక్తుసైంధవధాన్యాకకార్పాసాస్థిసితా మధు ॥

భర్దిచికిత్స సమా¹²ప్రము

1. టి

2. తేతస్

3. ఖ

4. నివ్యా

5. క

6. జః

7. మా

8. హ్యభ

9. హ్యే

10. కీ

11. జం

12. ప్రః

హిక్కా¹శ్వాసనిదానము

సంప్రాప్తి

శ్లో. పి త్తస్థానమతిక్రమ్య వాయుః కఫపురోగమః

హిక్కాశ్వా²సా కరోత్యూర్ధ్వం తౌ చ పంచవిధౌ పృథక్ ||

మహాహిక్కాలక్షణము

శ్లో. మహాహిక్కా మహాశబ్దా వేగాద్యా మర్మ⁴ఘాతినీ ।

గంభీరహిక్కాలక్షణము

శ్లో. గంభీరా⁵సా చ నాభ్యుత్థా జ్ఞే⁶యా గంభీర⁷నాదినీ ||

యమశాలక్షణము

శ్లో. యమశా యమ⁸లై ర్వేగై స్తీవరుజ్జూ⁹ర్ధ్వంపి¹⁰నీ ।

క్షుద్రహిక్కాలక్షణము

శ్లో. క్షుద్రా హిక్కాల్పవేగా చ లత్యా జత్రుసముత్థితా ।

అన్నజహిక్కాలక్షణము

శ్లో. హిక్కా¹¹స్యాదన్న¹²జాత్యన్నపాన¹³పీడితమారుతా ||

సాధ్యాసాధ్యములు

శ్లో. ఆసాం క్షుద్రాన్నజే సాధ్యే శేషాః ప్రాణహృతో మతాః ।

శ్వాసనిదానము

శ్లో. మహార్ధ్వచ్ఛిన్నతమకక్షుద్రభేదైస్తు పంచధా ।

భిద్యతే స మహావ్యాధిః శ్వాస ఏకో విశేషతః ||

మహాశ్వాసలక్షణములు

శ్లో. మహా¹⁴ఘోషో మహాశ్వాసః సంజ్ఞాహృ¹⁵ద్భ్రాంతలోచనః ||

1. శ్వాసచికిత్స

2. స

3. ధం

4. దాది

5. తస్య

6. యో

7. వా

8. యే

9. ర్ధ్వ

10. సాం

11. జాస్య

12. గా

13. ప్రీతి

14. శోష

15. ద్వక్తివర్తనా

ఊర్ధ్వశ్వాసలక్షణము

శ్లో. ¹ఊర్ధ్వశ్వాసో చోర్ధ్వశ్చైః స్యా²న్మోహవృత్తిర్వశూలవా³ ॥

చిన్నశ్వాసలక్షణము

శ్లో. ⁴చిన్నాద్వినిశ్చయశ్చై⁵ చి⁶ద్విచిన్న⁷శ్వాసజత్రుః ॥

తమకశ్వాసలక్షణము

శ్లో. తమ⁸కః పీనసా⁹ద్రవే¹⁰ స¹¹మాహా¹² దుర్బలే¹³ బలీ¹⁴ ॥

క్షుద్రశ్వాసలక్షణము

శ్లో. మందవేగో¹⁵ద్భ¹⁶వః శ్వాసః క్షుద్రా¹⁷భ్యో నిర్వ¹⁸ర్త¹⁹ః స్మృతః ॥

సాధ్యాసాధ్యములు

శ్లో. క్షుద్రస్సా²⁰ధ్యత²¹మో యా²²ప్యః శేషా²³స్త్యా²⁴జ్యః ప్రమాది²⁵నామ్ ॥

హిక్కాశ్వాసచికిత్స

సామాన్యచికిత్స

శ్లో. హిక్కాశ్వాసా²⁶తు²⁷రే పూర్వం²⁸ తై²⁹లా³⁰క్తే స్వేద³¹ ఉచ్యతే ।

³²ఊర్ధ్వశ్వాసో³³ధనం శక్తే³⁴ దుర్బలే³⁵ శమనం³⁶ మతమ్ ॥

కోలమజ్జాదిలేహములు

శ్లో. కోలమజ్జాంజనం³⁷ లా³⁸జా³⁹ రక్తకాంచనగై⁴⁰రికమ్ ।

కృష్ణా⁴¹ ధాత్రీ⁴² సితా⁴³శుంఠీ⁴⁴ కా⁴⁵సీ⁴⁶సం⁴⁷ దధినా⁴⁸మ⁴⁹ చ ॥

పా⁵⁰ట⁵¹లీ⁵² వకులా⁵³త్పుష్పం⁵⁴ కృష్ణా⁵⁵ ఖర్జూ⁵⁶రము⁵⁷స్తకమ్ ।

వ⁵⁸డే⁵⁹తే⁶⁰ పా⁶¹దికా⁶² లేహ్య⁶³ హిక్కా⁶⁴హ్నా⁶⁵ మధు⁶⁶సంయుతాః ॥

1. జౌ

8. వే

15. జౌర్ధ్వశ్వాసాంశోధనాంశక్తి

2. మో

9. ధా

16. జ

3. విచిన్నయశ్చన

10. శ్లో

17. శో

4. నశ్వాస

11. సం

18. త్స

5. శత్రుకః

12. కం

19. ల్యాకాతేఫిలంపు

6. శో

13. తైలాక్తే

20. డైకేవా

7. మా

14. ము

21. హ్య

మధుకాదినస్యములు

శ్లో. మధుకం మధుసంయుక్తం పిప్పలీ శర్కరాన్వితమ్ ।

నాగరం గుడసంయుక్తం హిక్కా¹ఘ్నం నావనత్రయమ్ ॥

స్తన్యనస్యములు

శ్లో. స్తన్యేన² మక్షికా³విష్టానస్యం వాఽలక్తికాంబునా ।

యోజ్యం హిక్కానిరాసా⁴య స్తన్యం వా చందనాన్వితమ్ ॥⁵

దురాలభాదిలేహము

శ్లో. దురాలభా కణా ద్రాక్షా శృంగీ పథ్యా⁶ విచూర్ణితాః ।

మధుసర్పి⁷ద్యతో లేహో హిక్కాం శ్వాసం చ నాశయేత్ ॥

మాతులుంగబీజచూర్ణప్రయోగము

శ్లో. లుంగినీబీజచూ⁹ర్ణం తు మధునా చ పరిష్లుతమ్ ।

లేహయేత్పంచహిక్కా¹⁰శ్చ తత్క్షణం నాశయేద్ధ్రువమ్ ॥

నారికేళోదకప్రయోగము

శ్లో. నారికేళఫలం బాలం¹² దాతవ్యం శర్కరాయుతమ్ ।

త¹²చ్చ పంచవిధా హిక్కా¹³స్తత్క్షణం నాశయేద్ధ్రువమ్ ॥

కపిత్థమజ్జాదియోగములు

శ్లో. కపిత్థమజ్జా మధుపిప్పలీనాం

హిక్కాతురః పాణితలప్రమాణమ్ ॥

పిబేత్పలం వా లవణోత్తమస్య

ద్వాభ్యాం¹⁴ పలాభ్యాం హవిషో¹⁵ఽనుసద్యః ॥

1. ఖ్యం

6. ప

12. త్పిత్త

2. మా

7. యు

3. త

3. దిప్తా

8. హ్య

4. ఫ

4. యే

9. క్షేన

5. సువశ్యం

5. నైంధవస్యపశేద్వాచ్యా

10. ప

ఫలానాంసర్పిచంఢిచేత్

11. దత్తాయం

పిప్పల్యాదికషాయము

శ్లో. పిప్పలీహాన్యకోశీరనిష్కావధః స¹సితాచుధు ।

పీతః ²ప్రశమయత్యాశు హిక్మాం తృష్ణాం చ దుర్జయామ్ ॥

నన్యయోగములు

శ్లో. హిక్మాను ¹నన్యం ⁴సలిలం సుశీతం

గుడాంబునా నాగరమూషణం వా ॥

ఘృతేన సింధూ⁵ద్భవ⁶చందనం వా

సుఖాంబునా పిప్పలిసైంధవం వా ॥

వటబీజప్రయోగము

శ్లో. వటబీ⁷జస్య చూర్ణం తు మధునా చ పరిప్లుతమ్ ।

లి⁸హేత్పంచవిధాం హిక్మాం తత్క్షణం నాశయేద్ధ్రువమ్ ॥

ఉపచారము

శ్లో. హిక్మా⁹భివృద్ధౌ భూమధ్యే ని¹⁰షించేత హిమం జలమ్ ।

హృన్మధ్యే ¹¹తైలమైరండం వర్తిం వా ¹²శ్వాసహిక్మయోః ॥

పురాణజ్వరకషాయము

శ్లో. భా¹³ర్జ్యబ్దప¹⁴ర్పటకధన్వ¹⁵యవాసవిశ్వ -

భూనింబకుప్తకణసింహ్యామృతా¹⁶కషాయః ।

జీర్ణజ్వరం సతతసంతతకం నిహన్యా -

దన్యే¹⁷ద్యుకం సహత్పతీ¹⁸యచతుర్థకం చ ॥

కాకజంఘాదికషాయము

శ్లో. కాకజంఘా² మృతైరం¹⁹డనిర్గుండినాగరైస్తథా ।

క్వాధః పిప్పలిసంయుక్తః శీతజ్వరహరః పరః ॥

1. నిధా

2. ద్ర

3. న్యస్త

4. స్పృజయేన

5. ద

6. భృంభనామ

7. జేన

8. తహా

9. సు

10. షే

11. రండతైలంచ

12. దే

13. జ్లాక్

14. రా

15. యూష

16. ంచవిశ్వ

17. ందు

18. య్య

19. డా

బదరీక్వాథము

శ్లో. సక¹ణో బదరీపత్రక్వాథో జీర్ణజ్వరాపహః ।

తథా బదరిమూలస్య క్వాథః సింపులీసంయుతః ॥

వటపల్లవక్వాథము

శ్లో. వటపల్లవ²జః క్వాథః సదాహజ్వరనాశనః ।

శతధౌతఘృతనిర్దేశము

శ్లో. శతధౌతఘృతం లేహ్యం జీర్ణజ్వరహరం పరమ్ :

రోహిణీఘృతము

శ్లో. రోహిణీ⁴పలమేకం తు కాం⁵జికాత్రస్థమాహరేత్ ।

⁶కుడవం తు ఘృతాత్ క్షిప్త్వా పాచయేన్మృదువహ్నినా ।

తద్ఘృతం ⁷కారయేత్ప్రీతం జీర్ణజ్వరనివారణమ్ ॥

క్షీరవిధినిషేధములు

శ్లో. ⁸జీర్ణజ్వరే కఫే ⁹క్షీణే క్షీరం స్యా¹⁰దమృతోపమమ్ ।

తదేవ తరు¹¹ణే వీతం విషవ¹²ద్ధంతి మానవమ్ ॥

క్షీరప్రయోగము

శ్లో. పంచమూలశృతం క్షీరం చతుర్గుణజలేన వా ।

తత్క్షీరం పానమాత్రేణ జీర్ణజ్వరనిబర్హణమ్ ॥

¹³అజీర్ణనిదానము

వాతాజీర్ణలక్షణము

శ్లో. వివృంభో వమనం భ్రాంతీ రుగ్దాహః పూతిగంధతా ।

ముఖే శోష¹⁴స్తృషార్తిశ్చ వాతాజీర్ణస్య లక్షణమ్ ॥

1. కా

2. స

3. శ్చ

4. ఫలై

5. చిక్తావ్రధి

6. ఘృతుకుడుపినిక్షిప్య

7. వేపయేత్ప్రీతం

8. అజీర్ణకే

9. జీర్ణ

10. త

11. గం

12. ర

13. విషూచీ

14. తృ

చికిత్స

శ్లో. లవణం చాజమో¹దా చ తై లేనాజీర్ణనాశకృత్ ।
 లవణం కాచలవణం నిష్కం చూర్ణం ²చ జీర³కాత్ ॥
⁴ఆరనా⁵లే పిబేత్కర్ణం వాతాజీర్ణప్రశాంతయే ।
 లవణం కాంజికం చైవ గుడం జంబీరపల్లవమ్ ॥
 పిబేదజీర్ణశాంత్యర్థం వజ్రక్షారం చ వా జలైః ।

⁷పిత్తాజీర్ణలక్షణము

శ్లో. ⁸సరణం జఠరే శూలం వమనం చ ముహుర్ముహుః ।
 హస్తపాదాదినంకోచః పిత్తాజీర్ణస్య లక్షణమ్ ॥

చికిత్స

శ్లో. శీతతోయం ⁹చ సత్కౌద్రం పిత్తాజీర్ణప్రశాంతయే ।
 లాజచూర్ణయుతం కౌద్రం పథ్యం దేయం ప్రయత్నతః ॥

¹⁰శ్లేష్మాజీర్ణలక్షణము

శ్లో. వాం¹¹త్రిభాంతిముఖస్వే¹²దా జడతా¹³శీతతంద్రి¹⁴తాః ।
 కా¹⁵ప్థవజ్జాయతే దేహః కఫాజీర్ణస్య లక్షణమ్ ॥

చికిత్స

శ్లో. వమయేద్రదేచయే¹⁶దేనం లం¹⁷ఘనై¹⁸ర్దీపనేన చ ।
 శాంతిమాప్నోతి ¹⁹తచ్ఛిత్రమంజనాచ్చ విశేషతః ॥
 శ్వేతాపరాజితామూలం కాం²⁰జికేన సమన్వితమ్ ।
 అజీ²¹ర్ణం నాశయేత్ క్వాథ²²స్తద్వచ్ఛేత్పునర్నవా ॥

1. ధం	8. రేచనం	15. ప్థ
2. నిష్కాచ్చ	9. పిబే	16. దే
3. కం	10. శ్లేష్మవిమూచి	17. ఖ
4. అ	11. తే	18. ర్దహ
5. శై	12. దా	19. తచ్ఛిత్రం
6. శ్లే	13. స్ని	20. చి
7. పిత్తవిమూచి	14. హో	21. శ్లేష్మాంజపే
		22. జలైశ్చే

భక్షయేదీశ్వరీమూలం తిలప¹ర్ణీం తథా శివామ్ ।
శంఖపుష్పాశ్చ మూలం వా వారిణాఽజీర్ణజిద్భవేత్ ॥

కారికాదియోగములు

శ్లో. * కారికాపత్రమూలం ²చ హ్యవామార్గస్య మూలకమ్ ।
తో³యపిష్టం పిబే⁴త్తద్వత్ సర్వాజీర్ణవినాశోనమ్ ॥

రసాషధములు

శ్లో. పంచవక్త్రరసో వ్యత్ర గుంజతస్త⁶ప్తవారిణా ।
కఘజీర్ణప్రశాంత్యర్థం దే⁷యో వాఽఽనందభైరవః ॥

విజయాత్ర్యూషణలేహము

శ్లో. విజయా ⁸త్ర్యూషణం తుల్యం తౌదే లేహ్యం త్రిణిష్కమ్ ।
వాం⁹త్యతీసారశాంత్యర్థం సర్వాజీర్ణహరం పరమ్ ॥

అపామార్గాదిచూర్ణము

శ్లో. అపామార్గన్ను¹⁰హీ¹⁰వహ్నిసాముద్రం తింత్రీణీ ¹¹తథా ।
వనశిగ్రు సమం దత్వా తత్సమవ్యోషసంయతమ్ ॥
భు¹²క్తాంతే సేవితం చూర్ణమాధ్మానాజీర్ణగుల్మ¹³హృత్ ।

+ 1. దుచ్చనవేళ్ళభస్మము	2. బ్రహ్మజేముడువేళ్లభస్మము
3. చిత్రమూలపువేళ్లచూర్ణము	4. ఉప్పు,
5. చింతబెరడుభస్మము	6. కారుమునగవేళ్లచూర్ణము

ఇవి సమాంశములు. ఇన్నింటికి సరి త్రికటుకము చేర్చి వస్త్రు
గాలితం చేసి ¹⁴మూడువేళ్లకు వచ్చినంత, భోజనము చేసిన వెనుక,
వేడినీళ్ళతో త్రాగిన అజీర్ణాధ్మానగుల్మములు మానును.

1. జ్యాధరా

* కారికా = కంటకారీ

2. చాళ

3. యై

4. దస్తు

5. ద

6. స్తు

7. యంహ

8. త్రికటుం

9. త్యా

10. ద్వ

11. ద్వచ

12. క్వా

13. హో

14. విమలిపాదమాత్రం

బాలాతిసారచికిత్స

శ్లో. దార్పి హరిద్రా కుటజస్య బీజం
సింహీ చ యష్టి మధుకం చ తుల్యమ్ ।
శ్వాభం శిశో స్తస్యకృతే తు నోషే
సర్వాతిసారేషా చ సర్వమిష్టమ్ ।

భాషాయోగములు

విల్వాదికషాయము

1. మారేడువేద	2. మానుషసువు	3. వట్టి
4. లొద్దుగచెక్క	5. ఆరెవువ్వు	6. గజవిష్ణు
- వీటితో కషాయము బెట్టి ఆకషాయములో తేనె ప్రతి
వాపము బెట్టి యిచ్చిన బాలాతిసారములు కట్టును.

శృంగ్యాదిచూర్ణము

1. కర్కాటశృంగి	2. పిప్పళ్లు	3. అతివన
- ఇవి సమాంశలు. చూర్ణము చేసి తేనెతో నాకించిన, చంటి
పిల్లలకు కాస ఉక్కిస వేంకి కక్కు నీళ్లవిరేచనములు తగ్గును. ⁷

రక్తప్రదరచికిత్స

సరసిజమకరందాదిచూర్ణము

శ్లో. సరసిజమకరందం చందనం తండులీయం
మధుకమమృతవల్లి శర్కరా భీద తార్క్ష్యమ్ ॥
స¹⁰కతకమధుమిశ్రం చూర్ణితం సుందరీణాం
రుధిరముపనిహన్యాద్యోనిమార్గప్రవృత్తమ్ ॥

1. రి	7. సంధ్యజ్వరమూరారసం	శర్కరమానుషానం
2. షు	త్రిసప్తజంబుజలభావిత	సంధ్యజ్వరంహరమురా
3. వేరుజాజి	ఖర్వరస్య	రిరసాంశ్చపుంసాం
4. పాకం	చూర్ణంత్రిధానవసీత	8. య్య
5. యిస్తే	విమర్శితం చ	9. క్షి
6. నూ	పల్లద్వయంహరిత	10. షువిహ

1. తామరపువ్వులలోని అగరు	2. శ్రీగంధము	3. చిట్టివేళ్లు
4. యష్టిమధుకము	5. తిప్పతిగ	6. పిల్లిపీచరవేళ్లు
7. రసాంజనము	8. పంచదార	9. ఇండుపుగింజలు

ఇవి సమాంశలు. చూర్ణముచేసి తేనెతో సేవించిన, స్త్రీలకు రక్తప్రదరము శమించును.

రక్తమేహమునకు

విష్ణుక్రాంతాప్రయోగము

శ్లో. విష్ణుక్రాం¹తాం సమూలాం చ క్షి²రే పిష్ట్యా³ సశర్కరామ్ ।
పా⁴యయేద్రక్తమే⁵హేషు ⁶త్వాశు హన్యా⁷దన్మక్రమతిమ్ ॥

ఇక్షుసారాదిక్షరము

శ్లో. ఇక్షుసారత్రిభాగం చ జీరకం దశభాగికమ్ ।
మరీచం దశభాగం తు భూధాత్రీ మరిచై⁸స్సమా ॥
సర్వమేతద్విచూర్ణ్యాథ ఘృతద్విప⁹లమిశ్రితమ్ ।
ఘటికాం పాచయే¹⁰త్తత్తు సాంగశైత్యం సమాచరేత్ ॥
సఘృతం భు¹క్తమాత్రం తద్రక్తమేహనివారణమ్ ॥

నారికేళలేహ్యము

శ్లో. నారికేళస్య పుష్పాణి వతో¹స్థి ధాత్రీఫలాని చ ।
శతావరీ భద్రము¹²స్తముశీరం వారి ధాన్యకమ్ ॥
వతాశ్శత¹³పలా¹⁴ భాగా¹⁵ వాద్రిన్తో¹⁶ పచేత్సుధీః ।
చతుర్భాగావశేషం తు ¹⁴కషాయచువతారియేత్ ॥
కషాయం చ పరిస్రావ్య దృఢభాంజే నిధాపయేత్ ।
లత్ర చూర్ణమిదం వజ్రే¹⁷ మధూకం చందనం త్వచమ్ ॥

1. త	6. ఆ	11. త్య
2. రం	7. శ్చస్త్రీశికం	12. స్తా
3. తు	8. ంసమం	13. ఘ
4. చ	9. లే	14. ఖ
5. హని	10. త్రేన	14. క్ష

¹ఉశీర²ముత్పలం కుష్మం శ్వదంష్ట్రా³ మృద్వికాని చ ।
 ఖర్జూరం⁴ కితకం పథ్యా గాంగే⁵దుకపటాంకురా⁶ ॥
 ఏలా కేసరమేతాని సూ⁷క్ష్మచూర్ణాని కారయేత్ ।
 సర్పి⁸శ్చ లేహపా⁹కే¹⁰ధ చూర్ణమత్ర వినిషీ¹¹పేత్ ॥
 అవతార్య¹² సుశీ¹³తే చ ప్రస్థమూ¹⁴క్షికసంయుతమ్ ।
 ధాన్యరాశౌ¹⁵ నిధాతవ్యం సప్తాహం తద్ ఘృతం పిబేత్ ॥
 రక్త¹⁶మేహం చ తత్రా¹⁷స¹⁸వం శుక్ల¹⁹మేహమస్మద్దరమ్ ।
 మూత్రకృ²⁰త్రం కులే జా²¹తం కామిలా²² చ వినాశయేత్ ।
 మేహహృద్దాహపిటకా మాంస²³క²⁴దనిషూదనమ్ ।
 నారి²⁵కేళమిదం లేహ్యం భార్గవేణ వినిర్మితమ్ ।

1. నారి కేళపువ్వు	3. కొడిశ ¹³ పాలపిత్తులు	2. ఉసిరికాయలు
4. పిల్లిపీచరవేళ్లు	5. భద్రముస్తలు	6. వట్టివేళ్ళు
7. కురువేళ్లు	8. ధనియాలు	

ఇవి ప్రత్యే¹⁴కము 12½ పలములు. ఒకద్రోణము నీళ్ళు పోసి
 చతుర్భాగావశేషముగ కషాయము కాచి వడియపెట్టి, ఆపునెయ్యి
 ఒకప్రస్థము కలయబోసి లేహ్యపాకముగ వండి దించి,

1. ఇప్పపువ్వు	2. మంచిగంధము	3. గుడత్వక్కు*
4. వట్టివేళ్లు	5. కలువదుంప	6. షోష్టువు
7. పల్లెరు	8. ద్రాక్ష	9. ఖర్జూరము
10. ఇండుపుగింజలు	11. కరక్కాయ	12. నాగబల
13. మ ¹⁵ ట్టిమొగ్గలు	14. ఏలకులు	15. నాగకేసరములు

1. వోయ్	7. ప్ర	12. కాని
2. ంఉ	8. వశీభూతే	13. వ్రా
3. శ	9. వ్యం	14. కాలు
4. యోచ	10. తే	* గుడత్వక్ = అపంగపట్ట
5. క	11. యాంప్రశస్యతే	15. స్పి
6. ట్క		

ఇవి ప్రత్యే¹కము²రెండురెండు పలములు చూర్ణము చేసి ఆలేహ్యములో గలిపి తేనె ఒక ప్రస్థము పోసి కలిపి, ఒక కుండలో పెట్టి వాసిన గట్టి, మన్ను మెత్తి, ధాన్యరాశిలో ⁴7దినములుంచి సుముహూర్తమున నేవించిన రక్తమేహము మొదలగు నీయోగములో చెప్పిన రోగములు శమించును.

బాలచికిత్స

శృంగ్యాదిచూర్ణము

శ్లో. శృంగీ చ కృష్ణా¹తివిషా² చ చూర్ణం
తేహ్యం విదధ్యాన్మ³ధునా శిశూనామ్ ।
కాగుజ్వరచ్ఛర్దివిరేచ⁴నం చ
రక్తాతిసారం శమయేజ్జ్వరం చ ॥

ఘనకృష్ణాదిచూర్ణము

శ్లో. ఘనకృష్ణా¹తివిషాశృంగీచూర్ణం త్షౌద్రేణ తే¹⁰హయేత్ ।
శిశో¹¹ర్జ్వరాతిసారఘ్నం కాసశ్వాసనిబర్హణమ్ ॥

ఆవర్తక్యాదికషాయము

శ్లో. ఆవర్త¹²కీం ధన్వ¹³యాసం మ¹⁴దసం కరమర్ద¹⁵కమ్ ।
పాతా తోయం చ ¹⁶శుంరీ ¹⁷చ కషా¹⁸యం త్షౌద్రగంయుతమ్ ।
రక్తాతిసారనాశాయ విబేద్బాలో విశేషతః ।

1. కాలు

7. దూ

13. యూషం

2. మాఖ

8. నానాం

14. ర్ద

3. స

9. రుణ

15. స

4. ౭

10. హ్య

16. శో

5. నూ

11. జ్వ

17. నాం

6. తి

12. స

18. యే

శ్వదంష్ట్రాప్రయోగము

శ్లో. శ్వదంష్ట్రాఫలచూర్ణం తు శిశోర్దద్యా¹న్నధుష్టుతమ్ ।
మూత్రకృచ్ఛే² హ్యజాక్షీరం పేయం తన్మూలసాధితమ్ ॥

రోహిణీమృతము

శ్లో. రోహిణీకల్కసంయుక్తం నవనీతం నవం శృతమ్ ।
పానలేపనయో³ర్యోజ్యం బాలానాం పిత్తజ్వరే ॥

మరియొక రోహిణీప్రయోగము

శ్లో. సహ దేవీ⁴రసే వి⁵ష్టా కటురోహిణికా⁶ధవా ।
పానలేపనయో⁷ర్యోజ్య సర్వజ్వరవినాశనీ ॥

మేహనిదానము

శ్లో. నవాన్నదధిమ⁸త్స్యాంబుగుడధూమా⁹తిసేవనాత్ ।
దూవ¹⁰యంతి¹¹ పలం మే¹²ధః శుక్లం మజ్జాం వసాం ర¹³సమ్ ॥

సాధ్యాసాధ్యములు

శ్లో. జాయంతే వింశతి¹⁴ర్వేహః¹⁵ 12దశ సాధ్యాః కథా¹⁶త్థితాః ।
పిత్తో¹⁷త్థితా¹⁸శ్చ 16షడ్ యాప్యా¹⁹ 17వాతికాంశ్చతురస్త్యజేత్ ॥

మేహపూర్వరూపము

శ్లో. ఆస్యం స్వాదు తృషా దాహో దంతానాం మలసంచయః ।
దేహచిక్కుణతా చాపి దాహశ్చ కరపాదయోః ।
ప్రభూతం విమలం మూత్రం మేహలక్షణమగ్రజమ్ ॥

1. మ	7. శ్మి	12. వింశతీహాస
2. స్యహ	8. ణ	13. థి
3. యా	9. థ	14. ంహ్య
4. ష్టా	10. థ	15. చ
5. యా	11. జః	16. పట్టథ్యామ
6. చ్చా		17. సాధ్యామాయతాచ్చతుః

మేహసంఖ్యానము

శ్లో. ఉదకేక్షుసురాసాం¹ద్రసి²క తాశుక్లశీతలమ్ ।

³పిష్టలాలాశనైర్భూత్రం తౌరహః⁴రిద్రర క్తకమ్ ॥

మాంజ⁵ప్రసీ⁶లకాలం చ ⁷వసామజ్జామధుప్రభమ్ ।

హస్త⁸మే⁹హం వింశతిం ¹⁰తాన్ మూత్రవర్ణేన ల¹¹క్షయేత్ ॥

ఉదకమేహము

శ్లో. స్వచ్ఛం బహు¹⁰సితం శీతం నిర్గంధముదకో¹¹పమమ్ ।

¹²మేహత్యుదకమేహేన కించిదావిలపిచ్ఛిలమ్ ॥

చికిత్స

శ్లో. మేహీనో బలి¹²నః కుర్యాదాదౌ వమనరేచనమ్ ।

మేహబద్ధరసము

శ్లో. భస్మసూతం మృతం కాంతం ముండభస్మ శిలాజ¹³తుమ్ ॥

శుద్ధం తాప్యం శిలాం వ్యోషం త్రిఫలాంకో¹⁴లబీజకమ్ ।

కపిత్థర¹⁵జసిచూర్ణం సతుం భావ్యం చ భృంగిజైః ॥

వింశద్వారం విశోష్యాథ మధులిప్తం ¹⁶లిహేత్సదా ।

నిష్కమాత్రం హరే¹⁷స్మేహం మేహబద్ధో రసో మహా¹⁸మ్ ॥

జయంతీ వా జయా వా¹⁹థ మధునా సర్వమేహజిత్ ।

గాయత్రీ క్రిమిజిద్ధార్వీ వచా తుల్యం కషాయకమ్ ॥

మధు²⁰యుక్తం పిబేచ్ఛాను సర్వమేహప్రశాంతయే ।

ఇక్షుమేహము

శ్లో. ఇ¹⁸క్షో రససమం రూపం మధురం చేక్షుమేహకమ్ ॥

1. ద్ర	7. హిం	13. త్
2. క్త	8. రత్తజ్జాఇత్య	14. చ
3. పిష్టలాలాశామూత్రచ	9. లక్ష్య	15. వి
4. ప్ట	10. శ	16. ం
5. వి	11. చేహంబోధకమేహంచ	17. లిప్తం
6. మ	12. నో	18. క్షూ

చికిత్స

వేదవిద్యావటీ

శ్లో. పారదాభకకాంతార్కనాగభస్మ సమం సమమ్ ।
 దినం ¹బ్రాహ్మీరసైర్మర్ద్యం స్వేద్యం తస్య కషాయ²కే ॥
 దినైకం వాలుకాయంత్రే ³మూషాబ⁴ద్ధం విపాచయేత్ ।
 ముస్తాచందనపున్నాగనారికేళ⁵జటాస్తథా ॥
 కపిత్థం రజనీ దార్వీ చూర్ణం సర్వం సమం భవేత్ ।
 జంబీరైర్మర్దయేచ్ఛా⁶హ్న ద్విమా⁷షవటకీ కృతా ॥
 వేదవిద్యావటీ నామ భక్షకాదిక్షు⁸మేహజిత్ ।
 మధు ధాత్రీరసం చాను ఔదైర్వా⁹ధ గుళూచికా¹⁰మ్ ॥
 అంకోలస్య చ బీజాని రా¹¹త్రౌ దా¹²ర్వీరసైః పిబేత్ ।

సాంద్రమేహము

శ్లో. సాంద్రం భవేత్పర్యపితం సాంద్రమేహం తదుచ్యతే ॥

చికిత్స

శ్లో. పంచవక్త్రసో¹²ప్యత్ర దేయం గుఱాద్వయం హితమ్ ।
 చిత్రకం త్రిఫలా దార్వీ కళిం¹³గక్వాధకం మధు ॥
 అనుపానం ప్రదాతవ్యం సాంద్రమేహప్రశాంతయే ।
 ధాత్రీరసప్లుతాం చాధ హరిద్రాం మాక్షికాన్వితామ్ ॥
 దార్వీముస్తా దేవదారుత్రిఫలా¹⁴క్వధి¹⁵తం జలమ్ ।
 యోజయేదనుపానేన మేహబద్ధర¹⁶సే¹⁷పి పా ॥

సురామేహము

శ్లో. సురామేహీ సురాతుల్యముపర్య¹⁷చ్ఛమధో ఘనమ్ ॥

1. బ్రహ్మ	7. త్ర	13. గా
2. కైః	8. షా	14. క్వా
3. వక్త్ర	9. ం	15. లేజలే
4. దా	10. త్రే	16. సో
5. మూలకం	11. ర్వ	17. క్ష
6. హో	12. క్య	

చికిత్స

శృంగమాలారసము

శ్లో. ¹పుటితం త్రపునీసం² చ దగ్ధం హరిణశృంగకమ్ ||
 కాత్పాసబీజమజ్జా చ తుల్యమంకోలబీజకమ్ |
³పేషయేన్నాహిషే తక్రకే దినైకం వటకీ కృతా |
 మాషద్వయం సదా ఖాదే⁴చ్ఛృంగమాలా ప్రమేహనుత్ ||
 అపామూర్గాభయాదార్వీకషాయమనుపా⁵యయేత్ |
 జయంతీ వా జయాయుక్తా మేహం హంతి మహాద్భుతమ్ ||

సికతామేహము

శ్లో. మూత్రా⁶ణూన్ సికతామేహీ సికతారూపి⁷ణో మలాన్ ||

చికిత్స

నాగేంద్రగుళిక

శ్లో. ⁸పలైకం మృతనాగం స్యా⁹త్పలై¹⁰కం వంగతో¹¹భయా |
 దార్వీ కో¹²రఫలం ధాత్రీ వార్క్షబీజం ¹³పలం ¹⁴పలమ్ ||
 కతకస్య ఫలద్రావైః పిష్ట్యా¹⁵భ గుళికీ కృతా |
 నాగేంద్రగుళికా ఖ్యా¹⁶తా తక్రకే పీతా ¹⁷ప్రమేహనుత్ ||
 నిశా¹⁸మృతాద్వినిష్కం చ మధునా లే¹⁹హయేదను |
 వేదవిద్యావటి²⁰ప్రోక్తమనుపానం చ యోజయేత్ ||

శుక్లమేహము

శ్లో. శుక్లాభం శుక్ల²¹మిశ్రం వా శుక్లమేహీ ప్రమేహతి ||

1. పూరి

8. ఖ

14. త

2. వా

9. ష

15. తో

3. క్ష

10. కోనాశతా

16. ద్ర

4. స్పృం

11. ట

17. హ్య

5. స

12. ఖ

18. ప్యత్ర

6. జా

13. ఖ

19. మే

7. అంభరీ

14. ఖ

చికిత్స

ప్రమేహగజసింహరసము

శ్లో. పారదాభ్రకయోర్భస్మ మృతలోహాభ్రకం సమమ్ ।
 టంకణం చైవ తద్యోజ్యం ప్రత్యేకం సూతతుల్యకమ్ ॥
¹అపేతరాక్షసీపుష్పై²ద్దినం మద్ద్యం నిరుధ్య చ ।
 మూషాయాం భూధరే పక్వం దినైకం తం విచూర్ణయేత్ ॥
 ప్రమే⁴హగజసిం⁵హో⁶ఽయం రసః శ్మద్రే ద్విమాషకమ్ ।
⁶లిహేచ్ఛానుపిబేత్త⁷క్రం నిష్కైకం టంకణం సదా ॥
 పంచపక్తరసో వాఽథ దేయః శుక్లప్రమేహజిత్ ।

శీతమేహము

శ్లో. శీతమేహీ⁸ సుబహుశో మధురం చాతిశీతలమ్ ॥

చికిత్స

శ్లో. ద్విగుంజం దాపయేత్తత్ర రసమానందభైరవమ్ ।
 పాతార్జునవిళంగో⁹త్థకషాయం మధుసంయుతమ్ ॥
 అనుపానం ప్రదాతవ్యం తస్య మేహస్య శాంతయే ।
 జయంతీ వా జయూ వాఽథ మధునా మేహజిద్భవేత్ ॥
 లోద్రముస్తా¹⁰భయాతుల్యం క¹⁰త్పలం చ జలైస్సహ ।
 క్వాథయిత్వా పిబేచ్ఛాను మధునా ¹¹సర్వమేహజిత్ ॥

శీతమేహారిరసము

శ్లో. వంగభస్మ మృతం సూతం తుల్యం శ్మద్రేణ మర్దయేత్ ।
 ద్విగుంజం లే¹²హయేన్నిత్యం హంతి మేహం చిరంత¹³నమ్ ।
 గుంజామూలం పిబేత్ క్షీరైరనుపానం ప్రశస్యతే ॥

1. చండవి	6. 8	10. ల్వ
2. ది	7. క్షే	11. త్స
3. భస్మం	8. హ	12. హ్య
4. య	9. ధ	13. రం
5. హే		

అనేనై వానుపానేన వటికాఽఽనందభైరవః ।

దేయా వాఽథ జయా ట్టైస్సర్వమేహప్రశాంతయే ॥

శనై ర్మేహము

శ్లో. శనైశ్శనైః ¹శనై ర్మేహీ మందం మందం ప్రమేహతి ॥

లాలామేహము

శ్లో. లాలాతం²తుయుతం మూత్రం లాలామేహేన పిచ్ఛిలమ్ ॥

చికిత్స

వాగీశ్వరరసము

శ్లో. మృతసూతాభ్రవంగానాం తుల్యభాగం ప్రకల్పయేత్ ।

మహానింబస్య బీజో³త్థం యోజ్యం చూర్ణం త్రిభిః సమమ్ ॥

మధునా లే⁴హాయేన్మాషం లాలామేహప్రశాంతయే ।

సత్కేద్రం రజసి చాను లేహ్య నిష్కత్రయం సదా

అసాధ్యాన్నాశయేన్నేహా⁵ దేయా వాగీశ్వరో రసః ।

ప్రమేహగజసింహో ⁶వా దేయస్తదనుపానతః ॥

పంచవక్త్రరసో వాఽథ మహానింబస్య బీజకమ్ ।

⁶అథ తండులతోయేన పిష్ట్యా ⁷తస్యాను పాయో⁸యేత్ ॥

బహుమూత్రనిదానము

శ్లో. శోషస్రావాంగకార్మ్యం చ బహుమూత్రే తృషాభ్రమః ।

అస్వాస్థ్యం సర్వగాత్రేషు మేహో⁹ఽయం బహుమూత్రతః ॥

బహుమూత్రచికిత్స

తాళకేశ్వరరసము

శ్లో. మృతం సూతం మృతం వంగం మృతం లోహాభ్రకం సమమ్ ।

మర్దయేన్నధునా ⁹చాహ్ని రసో¹⁰ఽయం తాళకేశ్వరః ॥

1. ర్యధామే

2. శు

3. ధ

4. హ్య

5. త్ర

6. అను

7. సాజ్య

8. స

9. బాహో

మాపైకం లే¹హయేత్ టౌడై² ర్భహుమూత్రా³పనుత్తయే ।
 ఉదుంబరఫలం పక్వం చూర్ణితం కర్షమాత్రకమ్ ॥
 సులేహ్యం మధునా సార్థమనుపానం సుఖావహమ్ ।
 ఫలం తండులతో⁴యేన నిష్కద్యయఘృతేన వా ॥
 ఏకీకృత్య పిబేన్నిత్యమనుపానం ప్రయోజయేత్ ।
 ముద్గామలక⁵యూషేణ పథ్యం దేయం సతక్రకమ్ ॥
 తక్రేణ తిలపిశ్యాకం పథ్యం దేయం మ⁶ధూదకమ్ ।
 అల్పాజ్యజైలం భోజ్యం వా భృంగీచూర్ణం గుడం నిశి ॥

అశునప్రయోగము

శ్లో. త్వగ్వర్జ్యం లశునం కుర్యాద్యావద్దశపలాని చ ।
 గవాం క్షీరైః పచేచ్ఛుల్యాం పంచవింశత్పలైస్స⁶హ ॥
 క్షీరే జ్జీరే ఘృతం దేయం గవ్యం చ పలపంచకమ్ ।
 తజ్జీరే తత్సముత్తార్యం సితా సార్థపలద్వయమ్ ॥
 పంచ గోధుమచూ⁷ర్ణం చ క్షీప్త్వా సర్వం ప్రలోడ⁸యేత్ ।
 పంచనిష్కం సదా ఖాద్యం బహుమూత్రప్రశాంతయే ॥

తైరమేహము

శ్లో. గంధవర్ణరసస్పర్శైః తూరేణ తూరతోయవత్ ।

చికిత్స

శ్లో. ⁹శ్మగమాలావటీ చాత్ర దే¹⁰యా మేహహారా భవేత్ ॥
 ఉశీరం చందనం లోధ్ర¹¹మద్ధ¹²నం క్వాభయేత్సమమ్ ।
 మధుయక్తం ప్రదాతవ్య¹³మనుపానం సుఖావహమ్ ॥

1. హ్య

2. మ

3. యా

4. హో

5. తు

6. కా

7. శ్లేశ

8. ద

9. మృ

10. హో

11. అజ్జ

12. నాత్వ

13. భు

చంద్రప్రభావటీ

శ్లో. మృతనూతం చ కాసీసమేలా జాతీఫలం జటా ।
 మధూకం మధుయష్టి చ ధాత్రీదాడిమశర్కరాః ॥
 కర్పూ¹రః ఖాదిరః సారః శతాహ్వ కంటకారికా ।
²అష్టవేతసకం తుల్యం దినైకం లాంగ³లీద్రవైః ॥
 భావయేద్య⁴విదుగ్ధైశ్చ నాగవల్యా దినం దినమ్ ।
 వటికా బదరాకా⁵రా నా⁶మ్నా చంద్రప్రభావ⁷టీ ॥
 భక్షయేత్తు ప్రమేహ⁸ర్తా సర్వమేహకులాంతకః ।
 ధా⁹త్రీపటోలనింబానాం కషాయం చామృతాయుతమ్ ॥
 సక్షౌద్రం పాపయే¹⁰చ్ఛాను సర్వమేహప్రశాంతయే ।

హరిద్రామేహము

శ్లో. హరిద్రామేహీ కటుకం హరిద్రాసన్నిభం దహత్ ॥

చికిత్స

శ్లో. చంద్రప్రభావ¹¹టీ దే¹²యా ¹³శృంగమాలావటీ తథా ।
 లోధ్రవాలుకసంయుక్తం చందనం ధా¹⁴తకీ తథా ॥
 కషాయం క్షౌద్రసంయుక్తముభయో¹⁵రనుపాయయేత్ ।

రక్తమేహము

శ్లో. ¹⁶విస్రముష్ణం చ లవణం రక్తాభం రక్తమేహతః ।

చికిత్స

శ్లో. రక్తమేహప్రశాంత్యర్థం యోజ్యం వా మృతమభ్రకమ్ ।
 బింబీం చ ముసలీమూలచూర్ణం క్షౌద్రసితాయుతమ్ ॥
 కర్ణైకం పాయయేచ్ఛాను రక్తమేహప్రశాంతయే ।

1. రా

7. త

12. యా

2. ఆ

8. ర్త

13. నృ

3. ఓ

9. త్రి

14. తు

4. థి

10. చ్ఛా

15. త్తా

5. ర

11. తీ

16. మి

6. ఘం

మంజిష్ఠామేహము

శ్లో. ¹విస్రం మాంజిష్ఠమేహేన మంజిష్ఠాసలిలోపమమ్ ॥

చికిత్స

శ్లో. రక్తమే హే యథా ప్రోక్తా చికిత్సా తత్సమా భవేత్ ॥

నీలమేహకాలమేహములు

శ్లో. నీలమే⁴హేన నీలాభం కాలమేహీ⁵ మషీనిభమ్ ॥

చికిత్స

హరశంకరరసము

శ్లో. మృతనూతాభకం తుల్యం ధాత్రీఫలనిజద్రవైః ।

సప్తాహం భావయేత్ ఖల్వే యోగో²యం హరశంకరః ॥

మాషమేకం వటీం ఖాదేన్నీలకాలప్రశాంతయే ।

మహానింబస్య మూలాని పూర్వవత్తండులో³దక్షైః ॥

సఘృతం పాయయే⁶చ్ఛాను హ్యసాధ్యం సాధయేత్ క్షణాత్ ।

అనేనైవానుపానేన పంచవక్త్రసో హితః ॥

వసామేహము

శ్లో. వసామేహీ వసామిశ్రం వసాభం మూత్రయేన్ముహుః ।

చికిత్స

మేహకులాంతకరసము

శ్లో. సూతం గంధం మృతం తుల్యం మృతాభ్రం సూతకాత్రిధా ॥

లఘునం సర్వతల్యాంశం నిస్త్య⁷క్ ఖల్వే విమర్దయేత్ ॥

బదరీవటికా ఖ్యాతా నా⁸మ్నా మేహకులాంతకః ।

లఘునం బహుమూత్రో⁹క్తం తద్వ¹⁰దేవానుపాయయేత్ ॥

1. వి

2. హో

3. యా

4. హో

5. రు

6. చ్చా

7. కే

8. నా

9. యం

10. త్ర

పంచవక్తరసోఽప్యత్ర మహానింబస్య బీజకైః ।

తండులోదక¹పానేన సమృతం మేహజిద్భవేత్ ॥

మజ్జామేహము

శ్లో. మజ్జాభం మజ్జమిశ్రం వా మజ్జామేహీ ముహుర్ముహుః ।

చికిత్స

శ్లో. వసామేహచికిత్సా యా తాం చికి²త్సాం ప్రకారయేత్ ॥

క్షౌద్రమేహము

శ్లో. కషాయం మధురం రూక్షం క్షౌద్రవత్ క్షౌద్రమేహ³తః ।

చికిత్స

చంద్రవటీ

శ్లో. మృతసూతం మృతం వంగమద్దన⁴త్వక్ తథైవ చ ॥

తుల్యాంశం మర్దయేత్థల్వే శాల్మల్యా మూలజడ్రవైః ।

దినాంతే వటకీ కుర్యాన్మాషమాత్రం ప్రమేహజిత్ ॥

ఏషా చంద్రవటీ నామ మధుమేహప్రశాంతయే ।

⁵రక్తశాల్మలిమూలా⁶ని మధునా చానుపాయయేత్ ।

ప్రమేహగజసిం⁷హోఽత్ర దేయశ్శా⁸ సందభైరవః ॥

అనేనైవానుపానేన వేదవిద్యావటీ తథా ॥

హస్తిమేహము

శ్లో. హస్తి మత్తః⁹ ఇవాజస్రం మూత్రం వేగవివర్జితమ్ ।

సల¹⁰సీకం విబద్ధం చ హస్తిమేహీ¹¹ ప్రమేహతి ॥

1. షా

2. త్స

3. కం

4. స్యత్సభాసిత

5. ధృతి

6. నాం

7. శ్వే

8. మి

9. యే

10. శీ

11. స్యలక్షణం

చికిత్స

హరగౌరీస్మష్టిరసము

శ్లో. శుద్ధసూతం చతుర్భాగం సూతార్థం మృతమభ్రకమ్ ।
 గంధకం చ ద్వయోస్తు¹ మ¹స్తునా మర్దయేద్దినమ్ ॥
 బద్ధీయాత్ గోళకం వ²స్త్రీ సికతాయంత్రగం పచేత్ ।
 మందాగ్నినా పచే³ద్వావ⁴న్మందాగ్ని⁵దూమ్రతాం వ్రజేత్ ॥
 స్త్రుప్తం న శశ్యతే తప్తం తో⁶దుద్ధృత్య విచూర్ణయేత్ ।
 ధాత్రీఫలం తతో భావ్యం సప్తభా పయసా గ⁷వామ్ ॥
 సూక్ష్మచూర్ణం తతః కృత్వా వింశద్భాగా⁸ ప్రకల్పయేత్ ।
 భాగైకపూర్వచూర్ణేన తచ్చూర్ణం తత్రో⁹యోజయేత్ ॥
 నిమ్బద్వయం వటీం కుర్యాద్ ఘృతమధ్యే విపాచయేత్ ।
 స్వాంగశీతం సదా ఖాదేత్ ప్రత్యహం పా¹⁰చితాం ఘృతైః ॥
 మాహిషక్షీరచు¹⁰శకమనుషేయం చ సర్వదా ।
 హరగౌరీస్మష్టిరసః సర్వమేహకులాంతకః ॥
 దుగ్ధోదనం ఘృతం పథ్యం శా¹¹కం ¹²బింబఫలం భవేత్ ।
 ఇత్యేవం సర్వమేహానాం రసాః ప్రోక్తాః పృథక్ పృథక్ ॥
 అనేనైవ ప్రశామ్యంతే యత్ర యత్రో¹³దితా న ¹⁴చ ।

ప్రమేహసామాన్యచికిత్స

శ్లో. వాతోల్బణేషు స్నేహంచ ప్రమేహేషు ప్రకల్పయేత్ ॥
 అపూపం సక్తుతో¹⁵ దేయం య¹⁶వాన్నవిక్¹⁷త్తి¹⁷తా ।
¹⁸గవేధుకాం చ శుక్తం చాప్యధవా వే¹⁹జాని చ ॥

1. ధు	8. త్వ	14. వై
2. బద్ధయేద్వస్త్రం	9. దితా	15. దీప
3. త్రా	10. శికా	16. దా
4. మ	11. క్యం	17. తీహితః
5. దూమ	12. బీజ	18. గవంచగుడముక్తాంచల
6. తో	13. ధితే	19. జోనిఫ
7. రా		

తృణధాన్యాని ముద్గాద్యం శాలిరీర్జస్సమా¹ధికః ।
 తిలసర్వప²వేత్రాగ్రం కపిత్థం తిందు జంబుకమ్ ॥
 తిక్తశాకం ³పటోలాది జీర్ణ⁴శ్చారిష్ట ⁵ఆసవః ।
 సదా⁶సనాదిసారాంబు ⁷ఘర్మాంబు మాక్షికోదకమ్ ॥
 వాసి⁸తశ్చ తథా క్వాథః శర్వరీసా⁹ధితో జహిః ।
 ఇ¹⁰త్యేవం సంహితాబ్రోక్తం పథ్యవర్గం నియోజయేత్ ॥

తైలయోగము

శ్లో, నిశాగోక్షురకారిష్టైః సోమవల్క¹¹సనాద్భవైః ।
 లోధ్రపద్మకమంజిష్ఠచందనాగురుదీప్యకైః ॥
¹²తాక్షియైలాముస్తభల్లాతైర్ద్యుక్తం తైలం వి¹³సాచయేత్ ।
 యోజ్యం వాతే కఫే పిత్తే ఘృ¹⁴తమిశ్రం విమిశ్రితైః ॥

కఫప్రమేహోపద్రవములు

శ్లో, అతీసారాదుచీఢ¹⁵ద్దినిద్రాకాసాశ్చ పీన¹⁶సః ।
 ఉపద్రవాః ప్రజాయంతే మేహానాం కఫజస్మనామ్ ॥

పిత్తప్రమేహోపద్రవములు

శ్లో, వస్తిమేహానయోస్తోదః ముష్కావదరణం జ్వరః ।
 దాహస్త్రష్ణా²మ్లికా మూర్ఛా విడ్భేధః పిత్తజస్మనామ్ ॥

వాతప్రమేహోపద్రవములు

శ్లో, వాతజానాముదావ¹⁷ర్తః కంపహృద్దాత్ర¹⁸వేదనాః ।
 శూలమున్నిద్రతా శోషః కాసుః శ్వాసశ్చ జాయతే ॥

1. జీ

7. శ

13. సక్షి

2. పి.కా

8. ధర్మాంబు

14. ఘా

3. నేవ్యంచ

9. తేఘజచతః

15. తే

4. చయత్కమ

10. పి

16. ర్ద

5. మా

11. తై

17. సా

6. వా

12. సా

18. ద్యం

అసాధ్యలక్షణము

శ్లో. యథోక్తాపద్రవా¹విప్లవతి²ప్రస్రుతమేవ చ ।

పిటకాపీడితం ³గాఢః ప్రమేహో హంతి మానవమ్ ॥

లోద్రాసవము

శ్లో. లోద్రమూర్వా⁴శతీవేల్లా భార్గీ కుప్తం విశంగకమ్ ।

ప్రియంగ్వతివిషావహ్నిభూనింబాః కటురోహిణీ ॥

చాతుర్జాతం ⁵సపూగం ⁶చ కాశతుం⁷డింద్రవాదుణీ ।

యవా⁸నీ పుష్కరం పాతా గ్రంధిచవ్యఫలత్రయమ్ ॥

కర్వా⁹ర్దమంబుకలశే క్వధితే పాదశేషకే ।

సుశీతలే వినిక్షిప్య తస్మిన్ ప్రస్థద్వయం మధు ॥

ప¹⁰త్తైకం రక్షయేద్భూమా సిద్ధో ¹¹లోద్రాస¹²వో భవేత్ ।

ప్రమేహా¹³ర్నాసి కుప్తాని పాండుత్వం గ్రహణీం క్షయమ్ ।

నాశయేత్పానమాత్రేణ మేహో¹⁴త్థాం శ్వాప్యపద్రవా¹⁵ ।

త్రూషణాదిచూర్ణము

శ్లో. త్రూషణం త్రిఫలా ముస్తా త్రిజాతం ¹⁴చోత్పలం శిఖి ।

సమభాగమిదం చూర్ణం శర్కరా దశభాగి¹⁵కా ॥

¹⁶దశ ద్వా లోహచూర్ణస్య సర్వమేకత్ర కారయేత్ ।

మధునా¹⁷స్వాదితం సర్వం ప్రమేహా¹⁸ హంతి వింశతిమ్ ।

ఆమవాతం తథా శో¹⁷భం పాండురోగం చ కామిలామ్ ।

నాశయే¹⁸త్ప్రీతమాత్రేణ తమస్సూర్యోదయో యథా ॥

రసఖండమున వింశతిమేహచికిత్స

సంపూర్ణము.

1. ధి

2. ద్రవ్య

3. గ్రాతం

4. పశీలే

5. క

6. హ

7. డ

8. నాం

9. ంచ

10. కైవ

11. ద

12. భం

13. సాంచక

14. దుత్పలైశ్చిభి

15. కం

16. ద్వాదశం

17. భ

18. త్నిత్ర

పైత్యనిదానము

శ్లో. అతిక¹ట్వమ్మతీష్ఠో²ష్ణశుష్కశాకాన³వాదిభిః ।
విషమాశన⁴కోపాగ్నిధూమఘర్మాధ్వసేవనాత్ ।
శరద్ద్రీష్మాగమే⁵ 4పిత్తప్రకోపో జాయతే⁶ సృణామ్ ॥

తద్గుణము

శ్లో. వాంతిర్భ్రాంతిః క్షమా మూర్ఛా ప్రలాపో⁷తిశిరోదుజా ।
దాహో⁸రుచి⁹స్తృషానాహః సజ్జ్వరో¹⁰ రక్తనేత్రతా ।
శోషః పిత్తాద్యవేయుస్తం

చికిత్స

శ్లో. మధురై¹శ్శీతభోజనైః ।
మధురై²శ్శీత³లప్రామైస్సా⁴నపానైరుపాచ⁵రేత్ ॥
సితాక్షీరం పిబేచ్ఛాను⁶ 11యష్టిక్వాథం సితాన్వితమ్ ।
పిబేత్పిత్తప్రశాంత్యర్థం శీతతో⁷యేన చందనమ్ ॥

దశసారచూర్ణము

శ్లో. 12యష్టి ధాత్రీ¹³ఫలం ద్రాక్షా¹⁴చైలాచందనవాలుకమ్ ।
మధూకపుష్పం ఖర్జూరం దాడిమం¹⁵ పేషయేత్సమమ్ ॥
సర్వతుల్యం సితా యోజ్య¹⁶పలార్థం భక్షయేత్సదా ।
దశసారమిదం ఖ్యాతం సర్వపిత్తవికారజిత్ ॥

17అమృపిత్తనిదానము

శ్లో. అవిపాకక్లమన్లేశతిక్తామ్నా¹⁸స్యం చ గౌరవమ్ ।
అరుచిః కంఠహృద్దాహమోహమూర్ఛామతిభ్రమాః ॥

1. ద్వా	7. సి	13. లా
2. కంపటుః	8. స్స	14. ఏ
3. క్రోధా	9. లాహోరై	15. షే
4. త్పిత్తే	10. యే	16. ఫ
5. త్తృ	11. యే	17. ఆ
6. స్మరుతం	12. ఏ	18. మ్య

తిక్తాన్లుకటుకోద్ధారతా¹పహృల్లాసత్య * ట్చ్వసాః ।

²వక్షోరోధః ప్రలాపశ్చే³త్యన్లుపిత్తస్య లక్షణమ్ ॥

చికిత్స

శ్లో. ⁴అన్లుపిత్తే చ వమనం తదంతే మృదురేచనమ్ ।

ఊర్ధ్వో⁵గం వమనైర్హన్యాదధో⁶గం ⁷రేచనైర్హరేత్ ॥

శీతపిత్తలక్షణము

శ్లో. హృల్లాసత్వగురుత్వం చ రక్తలోచనతా²రుచిః ।

ఛర్దిశో⁸ఘజ్వరాః కంఠాః శీతపిత్తస్య లక్షణమ్ ॥

రక్తపిత్తనిదానము

శ్లో. ఘర్మవ్యాయామశోకా⁹ధ్వజారతీష్ణాన్లుసేవనాత్ ।

తేన పిత్తం భవేద్వృ¹⁰ద్ధం రక్తం నా¹¹సాస్యలోచనైః ॥

మేద్రయో¹²నిగుదద్వా¹³రై¹⁴రీరయేన్ద్రోమకూపకైః ।

ఏకతస్సర్వతో వా²పి రక్తపిత్తం తదుచ్యతే ॥

వాతానుబద్ధరక్తపిత్తము

శ్లో. వాతా¹⁴తేనాగుణం రూక్షం ¹⁵కృచ్ఛసాధ్యమధోముఖమ్ ॥

పిత్తోత్తరరక్తపిత్తము

శ్లో. పిత్తాద్గోమూత్రవద్రక్తం వసాపిత్తకషాయవత్ ॥

కఫానుబద్ధరక్తపిత్తము

శ్లో. కఫాచుభ్రం స¹⁶పైచ్ఛిల్యం సన్నే¹⁷హమూర్ధ్వగం ¹⁸స్రవేత్ ॥

1. వ

7. తే

13. కుపితోరో

2. ప్రలాపావక్షరోధశ్చే

8. భా

14. త్వేన

3. ఆ

9. శ్చ

15. సుఖ

4. ఆ

10. ద్దో

16. వి

5. గైర్వ

11. శయ

17. హః

6. జే

12. నా

18. హరేత్

* శ్శ్వసః = శ్వాసము

సంసర్గసన్నిపాతజములు

శ్లో. మిశ్రితం ద్వంద్వజం జ్ఞేయం సర్వదాపం త్రిదోష¹జమ్ ॥

వా త జ్వ ర ని దా న ము

శ్లో. కంపభ్రమోల్లాసవిజృంభశీ²త -

క³టుయ్యదుపారో⁴ద్ధ్వర్ధ్వశిరోదుజాభిః ।

తృట్య⁵సతిక్తా⁶స్యవిబంధనాద్యైః

సమీరణో⁷త్థజ్వరమామనంతి ॥

చికిత్స

అమృతోశీరాదికషాయము (పాచనామృతము)

శ్లో. అమృతోశీరపాతాబ్దవిశ్వభూనింబవా⁸లకైః ।

సప్⁹ర్పటకథాన్యాకథన్వో¹⁰యాసైర్విపాచయేత్ ।

వాతజ్వ¹¹రేషు దాతవ్యం పాచనామృతసంజ్ఞకమ్ ॥

టీ. ఈ కషాయమును పిప్పలిచూర్ణముతో ¹⁰నీయవలెను.

దురాలభాదికషాయము

శ్లో. దురాలభా¹²మృతా ముస్తా నాగరం వాతికజ్వరే ।

క్వాథో¹³ఽయం విషమం హన్యాజ్వరం మాగధికాయుతః ॥

మరియొకటి

శ్లో. దురాలభా¹⁴మృతాముస్తాబలాధాన్యకనాగరైః ।

క్వాథో వాతజ్వరం హ¹⁵న్యాదశనిః పర్వతం యథా ॥

టీ. ఈ కషాయమును పిప్పలిచూర్ణముతో ¹²నీయవలెను.

1. శీ¹

2. తా

3. సవిరోచనాధ్యా

4. ధ

5. లు

6. రా

7. యూషై

8. రసస్య

9. యిచ్చేది

10. స్యర్థశసీమజగం

11. యిచ్చేది

12. స్యర్థశసీమజగం

విల్వాదికషాయము

శ్లో. అథ విల్వబలా¹శుంఠీదుస్పృక్ ధాన్యకపర్పతైః ।
గుడూచ్యా చ కృతః క్వాధః శమయే²త్పవనజ్వరమ్ ॥

పర్పటిరసము (నవజ్వరారి)

శ్లో. గంధకం చ రసం శుద్ధం ప్రత్యేకం కర్షసమ్మితమ్ ।
ఏక³త్ర⁴కజ్జలీం కృత్వా తతః కుర్వీత గోశకమ్ ॥
నవభాండే వినిక్షిప్య తామ్రపాత్రేణ రో⁵ధయేత్ ।
ధృడం నిరుధ్య తత్పాత్రమగ్నిమారోప్య యత్నతః ॥
ప్రీహిస్ఫుటననూత్రేణ స్వాంగశీతలముద్ధరేత్ ।
నవజ్వరే ప్రయుంజీత రసం పర్పటికాహ్వయమ్ ॥
ఆర్ద్రకస్య రసేనైవ త్రివల్లం త్రిదినం భిషక్ ।
జ్వరితం⁷ స్వేదయేద్దాధం యావో⁸త్స్వేదః సముద్భవేత్ ॥
తక్ర⁹యుక్తం భవేద్గో¹⁰జ్వం జ్వరముక్తస్య దేహినః ।
నవజ్వరాః¹⁰ రి¹⁰త్యేష రసః పరమదుర్లభః ॥
వాతజ్వరే విశేషేణ రసస్సాధారణే¹¹పి చ ॥

శీతభంజీరసము

శ్లో. పారదం రసకం తాళం శిఖితుత్థం చ టంకణమ్ ।
గంధకం చ సమం పిష్ట్యా కారవల్యా రసైర్దినమ్ ॥
తామ్రపాత్రో¹¹దరం¹¹ లిప్త్యా పాత్రం భాండే త్వఢో¹²ముఖమ్ ।
దత్వా రుధ్వా¹² విశో¹²ష్యాథ వాలుకాభిః ప్రపూరయేత్ ॥
పచేదల్పగ్నినా¹³ చుల్యాం తామ్రపృష్ఠగతా యథా ।
స్ఫుటంతి ప్రహయస్సిద్ధో¹⁴ రసః స్వా¹⁴త్స్వాంగశీతలః ॥

1. శో

2. ప

3. ర

4. త్వ

5. ఖ

6. ప

7. భ

8. చే

9. భు

10. య

11. ణో

12. ర

13. ంభూల్య

14. స్నా

తామ్రపాత్రం సముద్భృత్య చూర్ణయేన్మరిచైః సమమ్ ।
 శీతభంజీరసో నామ ద్విగుంజం వాతికజ్వరే ॥
 దాతవ్యః పర్ణఖండేన తత్క్షణం నాశయేజ్వరమ్ ॥

పైత్యజ్వరనిదానము

శ్లో. కంఠో¹ష్ఠశో²ష్ఠభ్రమదాహమూర్ఛా -
 ప్రలాపతీక్ష్ణోష్ణతృషా³వమిభిః ।
⁴స్వేదాతీసారారుచిచిత్తమోహైః
 పిత్తజ్వరార్తిం భిషజో వదంతి ॥

చికిత్స

అంబుదాదికషాయము

శ్లో. అంబు⁵దచందనవారిగుభూచీ -
⁶నాగరశారిబకుష్ఠమధూకైః ॥
⁷పాక్యమిదం వినిహంతి చ పిత్త -
 స్థానగతజ్వరమాశు మధూ⁸ధమ్ ॥

ముద్గాదికషాయములు

శ్లో. ముద్గేక్షు కాం⁹డమధుకామలకామృతానా -
 మంభోజకంద¹⁰హిరిబేరదుర్లభానామ్ ॥
¹¹లామజ్యధాన్యఘనచందనపర్పటానా -
¹²మేతే త్రయో మధుసితామధు¹³కైస్తథైవ ॥

జలమంజరీరసము

శ్లో. టంకణం రసగం¹⁴ ధౌ చ మరీచం చ సమాంశకమ్ ।
 సర్వం జంబీరనీరేణ త్రీణి యామాని మర్దయేత్ ॥

1. ప్త

2. హ

3. త్రయ

4. స్వభేద్యతీసారారుచి త్త
 మోహ

5. ధ

6. సా

7. వా

8. క

9. త

10. హి

11. ఆ

12. ఏషాస్త్ర

13. కా

14. థా

నానకుక్కుటమాయూరపి త్రేన పరిభావితమ్ ।
 వల్లత్రయం ప్రయుంజీత¹ సితయా నహ భక్షయేత్ ॥
 తక్రభుక్తం భవేత్పథ్యం వృంతాకఫలనంయుతమ్ ।
 సర్వజ్వరహర² శ్చైవ రసోఽయం జలమంజరీ ॥

శ్లేష్మజ్వరనిదానము

శ్లో. హృల్లాసకాసారుచిజాడ్యతేంద్రా -
 సైమిత్యనిద్రామధురాస్యతా⁴భిః ॥
 విష్టంభశీతోద్గమరోమహస్నై -
 ర్జ్వరం కఫోద్భూతముదాహరంతి ॥

చికిత్స

వ్యాఘ్రూదికషాయము

శ్లో. వ్యాఘ్రీదురాలభాభార్జ్జీ⁵శుంఠీ⁶సింహ్యమృతాంబుదైః ।
 క్వాథః కఫజ్వరం హన్యాత్ప్రిప్పలీచార్జ్జ⁷సంయుతః ॥

తిక్తాదికషాయములు

శ్లో. తిక్తానిశే⁷ద్రయవనాగకటుత్రయాణాం
 భూనింబకుష్ఠబృహతీద్వయనాగరాణామ్ ॥
 ఆఠగ్వధాంబుదపటోలమహాషధానాం
 క్వాథా⁹స్త్రుయో మధుయుతా¹⁰శ్చ కఫజ్వరఘ్నాః ॥

సిద్ధకాంతరసము

శ్లో. చతుర్థాంశేన లోహస్య యోజయేద్రసగంధక¹¹మ్ ।
¹²నింబుద్రవేణ సంపేష్య తత్కల్కం త్రిదినం పునః ॥

1. కిర్కరా
2. ంచై
3. తాని
4. చ

5. శో
6. జింహ్వరుహ
7. ద్రో
8. రు

9. భంప్ర
10. చ
11. ం
12. బ

కారాపిసాస్థిర¹సేనాథ పరిభావ్య సృమూత్రకైః ।
 పిత్తేన పరిభా²వ్యో²సౌ సిద్ధకాంతరసో³వరః ॥
⁴నవజ్వరే ప్రయుంజీత శ్లేష్మజ్వరనివారణమ్ ।
 శృంగిబేరానుపానేన⁵స దేయో భిష⁶గు త్తమైః ॥

1. లోహభగ్నుము 4 భాగములు 2. రసము 1 భాగము
 3. గంధకము 1 భాగము

ఈ మూటిని, నిమ్మపండ్లరసముతో⁷ మూడురోజులు మర్దించి పత్తిగింజలరసముతో ఒకనాడు మర్దించి బాలపాపనిమూత్రముతో ఒకనాడు మర్దించి పంచపిత్తమున ఒకనాడు మర్దించి మూడు గురువింద గింజలంత యెత్తు మందును అల్లపుర⁸సముతో నిచ్చిన శ్లేష్మజ్వరములు శమించును.

వాతపిత్తజ్వరనిదాసము

శ్లో. తృష్ణావిదాహకంతాస్యశోషహర్షప్రజాగరైః ।
 ఛర్ది⁹భ్రమశిరోభంగై¹⁰ర్వాతపిత్తజ్వరం వదేత్ ॥

చికిత్స

దార్వాదికషాయము

శ్లో. దార్వీశ్యామాభీదువిశ్వో¹¹పకుల్యా -

శమ్యాకా¹²బ్రత్రాయమాణా¹³కిరాతైః ।

లోధ్రా¹⁴యుక్తైః శర్కరామాక్షికా¹⁵ధ్యః

సిద్ధః శీ¹⁶తో వాతపిత్తజ్వరఘ్నః ॥

1. మానుబసుపు 2. తెగడ 3. పిల్లిపీచరవేళ్ళు
 4. శొంఠి 5. పిప్పళ్ళు 6. రేలచెక్క

1. సేనాచరస్యనర

2. శ్వేతం

3. హృషం

4. ప్రయుంజీతనవజరే

5. మాత్రేయా

6. గో

7. ఒకనాడు

8. సానైస్తే

9. స్పర్శ

10. వా

11. ధ

12. బా

13. భునింజైః

14. పిత్తై

15. ధ్య

16. తా

7. ముస్తలు

8. మెట్టగ్రానుగచెక్క

9. నేలవేము

10. లొద్దుగచెక్క

ఇవి సమాంశలు. వీటిని కషాయముపెట్టి తేనె పంచదార ప్రతీ
¹వాపముపెట్టి ²యిచ్చిన వాతపైత్యజ్వరములు నయమగును.

బలాధాన్యకాదికషాయము

శ్లో. బలాధాన్యాకభూనింబపద్మకేసరపర్వతైః ।

సగోక్షురైః ప్రశమయేత్ క్వాథః పిత్తానిలజ్వరమ్ ॥

జ్వాలాముఖరసము

శ్లో. ఖండితం హరిణం శృంగం జ్వాలాముఖ్యా రసైస్సమమ్ ।

రుద్ధ్వా భాండే పచేచ్ఛుల్యాం తస్మాచ్ఛార్ణం ⁵నయేత్పునః ॥అప్టాంశం ⁷త్రూషణం దద్యాత్ నిష్కమాత్రం తు భక్షయేత్ ।నాగవల్యా దళైః ⁸స్సార్థం వాతపిత్తజ్వరాపహమ్ ॥⁹అయం జ్వాలాముఖ¹⁰భో నామ సర్వజ్వరకులాంతకః ।

టీ. ఇట్టికొమ్మలను తునకలుగా ఖండించి ఒక క్రొత్త కుండలో పోసి
 ఆకుండను జ్వాలాముఖరసముతో నింపి ఆకుండకు మూకుడు మూసి
 చీలమన్నులిచ్చి పొక్కిళ్ళపొయ్యిమీద ఆకుండను పెట్టి వండి ఆయిష్టి
 కొమ్మలను భస్మము చేసి దించి దానిని బాగుగ మర్దించి దానికి
 ఎనిమిదవభాగము త్రికటుకచూర్ణమును చేర్చి ఒకదినము మర్దించి
 కరాటమున బెట్టి తమలపాకులతో చిన్న మెత్తు తినిపించిన వాతపిత్త
 జ్వరములు శమించును.

కఫవాతజ్వరనిదానము

శ్లో. తంద్రాస్తైమిత్యసంతాపపర్వ¹¹రుజ్జూర్థగౌరవైః ।

శీత కాసాదుచిశ్వాసైర్విద్యాద్వాతకఘాత్మకమ్ ॥

1. పాకము

5. తు

9. ఆ

2. యిత్త

6. పు

10. శ

3. శ

7. త్రికటుం

11. మూర్ఖశి

4. చూపు

8. సర్వాం

చికిత్స

వ్యాఘ్రాదికషాయము

శ్లో. వ్యాఘ్రీ¹శుంథ్యమృతా²క్వాధః పిప్పలీచూర్ణసంయుతః ।
వాతశ్లేష్మజ్వరశ్వాసకా³సపీనసశూ⁴లజిత్ ॥

దశమూలాదికషాయము

శ్లో. దశమూలదురాలభాగులూచీ -

వృ⁵షవిశ్వాబ్దకిరాతపర్పటానామ్ ॥
క్వథితం వినిహంతి ⁶పానమాత్రాత్
కఫవాతో⁷త్తరసన్నిపాత⁸జార్తిమ్ ॥

విషమజ్వరములో నిదిగ్ధికాదికషాయము

శ్లో. నిదిగ్ధికా²మృతాముస్తా ⁶శుంఠీ పుష్కరమూలజః ।
క్వాథో²యం విషమం హ⁷న్యాజ్జ్వరం మాగధికాయుతః ॥

సర్వజ్వరములకు వత్సకాదికషాయము

శ్లో. వత్సకామృతపటో³లపర్పటై
ర్ధన్వ⁴యాసకకిరాతధాన్యకైః ॥
కృష్ణజీ⁹రజలదైః శృతం జలం
నాశయే¹⁰దళిలదోషజజ్వరమ్ ॥

శీతారిరసము

శ్లో. సూ¹¹తకం టంకణం గంధం శుద్ధం చూర్ణం సమం సమమ్ ।
¹²సూతాద్విగుణితం దేయం నేపాళం తుషవర్జితమ్ ॥
సైంధవం మరిచం చించాత్వగృస్మ శర్కరా¹³పిచ ।
ప్రత్యేకం ¹⁴సూతతుల్యాంశం జంబీరైర్మర్దయేద్దినమ్ ॥

1. శోంఠ్యా
2. సాబన
3. శతి
4. శృతంజలం
5. శో

6. శో
7. శ్యజ్వ
8. యూషచభూనింబ
9. ంహ
10. త్య

11. జ
12. సూతోద్విగుణదాతవ్యం
13. ది
14. శ్వే

శీతభం¹జ్యనుసానేన వాతశ్లేష్మజ్వరాపహః ।

రసశ్శీతారిసమా²యం శీతజ్వరహరః పరః ॥

1. రసము

2. వెలిగారము

3. గంధకము.

ఇవి సమాంశలు. వీటిని చూర్ణము చేసి శుద్ధనేపాళము రసమునకు ద్విగుణము ²పెట్టి సైంధవలవణము మిరియాలు చింతబెర³డు రాయి పంచదార ఈ నాలుగున్నూ ప్రత్యే⁴కము పాదరసమువత్తు పెట్టి నిమ్మపండ్లరసమున ఒకనాడు మర్దన చేసి పటోకలు చేయునది. ఇది శీ⁵తారిరసము వాతశ్లేష్మజ్వరములకు సన్నిపాతములకు ఇచ్చునది.

పిత్తశ్లేష్మజ్వరనిదా⁷నము

శ్లో. శీతదా⁸హాదుచిన్వో⁹దకానతంద్రాస్యతిక్తతాః ।

మోహసాదపి¹⁰పాసాశ్చ కఫపిత్తజ్వరాకృతిః ॥

చికిత్స

చంద్రశేఖరరసము

శ్లో. శుద్ధసూతం సమం గంధం మరీచం టంకణం తథా ।

చతుస్తుల్యా సితా యోజ్యా మ¹¹త్సృపిత్తేన భావయేత్ ॥

త్రిదినం మర్దయేత్తేన రసో²యం చంద్రశేఖరః ।

ద్విగుంజమార్ద్రకద్రావై¹²ద్దేయః శీతో¹³ద¹³కం హ్యను ॥

తక్రభుక్తం చ వృంతాకం పథ్యం తక్రం నిదాపయేత్ ।

త్రిదినా¹⁴త్పిత్తశ్లేష్మో¹⁵త్థమత్యుష్ణం నాశయేజ్వరమ్ ॥

1. జిత్వతోయేన

2. పెట్టేది

3. ట

4. కాలు

5. కా

6. తభంజ

7. స్య

8. హా

9. దా

10. నాశంచ

11. చ్చ

12. శే

13. శేంప్యస

14. పి

15. ద్ద

వ్యాఘ్రాద్య

శ్లో. వ్యాఘ్రీ దురాలభా బాన్ధ్వి భూనిం¹బం నాగరామ్య²తే ।

కఫపి త్తహరం దేయం పిప్పలీచూర్ణసంయుతమ్ ॥

మరియొకవ్యాఘ్రాది

శ్లో. వ్యాఘ్రీ దురాలభా ముస్తా చిత్రకం చామృతా³తథా ।

త్వాథః పిప్పలిసంయుక్తః కఫపి త్తజ్వరాంతకృత్ ॥

త్రిదోషహరరసము

శ్లో. శుద్ధనూతం సమం గంధం మృతతామ్రం చ టంకణమ్ ।

జంబీరఫలమధ్యస్థం షొలాయంత్రే పచేద్దినమ్ ॥

మర్దయే⁴ద్భావయేద్ద్రావైశ్చి⁵ గ్రహవా⁶సార్ద్రానింబకైః ।

సర్పాక్షీ చ జయా బ్రాహ్మీ మీనాక్షీ హంసపాదికా ॥

హస్తీ⁷శౌండి రుద్రజటా ధూర్తవాతారివాయసి ।

దినైకం మర్దయేదేభి⁸ర్లోహ సంపుట⁹గం పచేత్ ॥

దినైకం వాలుకాయంత్రే సముద్భృత్య విచూర్ణయేత్ ।

¹⁰యవాన్యా చ తథా వ్యోషవి¹¹షజీరకచిత్రకైః ॥

సమైస్సర్వరసో మిశ్రశ్రీగుంజం భక్షయేత్సదా ।

సన్నిపాతజ్వరం హంతి ముహుర్యూషాశనస్సఫి ॥

క్షౌద్రజాతీయు¹²తః పేయో రసో¹³యం భైరవో¹³తః ।

1. రసము

2. గంధకము

3. తామ్రభస్మము

4. వెలిగారము.

ఇవి సమాంశలు. వీటిని మర్దించి ఒకముద్ద చేసి నిమ్మకాయలకు

రంగ్రములు చేసి ఆకాయలలో ఈ మందును పెట్టి సందులను నిమ్మ

1. తా

6. కా

10. సాలంయాలి

2. తా

7. కొంత

11. షా

3. స్త

8. లో

12. వో

4. భా

9. కేం

13. భిః

5. శృ

కాయలతోనే మూసి డోలాయంత్రమున ఒకనాఁడు ఉడికించి తీసి ఆ వెనుక.

1. మునగచక్కరసము	2. అడ్డసరపుయీ నెలరసము
3. అల్లపురసము	4. పేపయీ నెలరసము
5. సర్పాక్షిరసము	6. గంజాయాకురసము
7. బ్రాహ్మీరసము	8. పొన్నగంటియాకురసము
9. హంసపాదాకురసము	10. హస్తీశౌండిరసము
11. దుద్రజటాకురసము	12. ఉమ్మెత్తాకురసము
13. ఆముదపువేరురసము	14. అలచందాకురసము

ఈ రసములతో ప్రత్యేకము ఒక్కొక్కదినము మర్దించి ముద్ద చేసి క్రొవ్విలో బెట్టి చీలమన్ను ఇచ్చి లోహసంపుటమున ఒక ముహూర్తము పుటము బెట్టునది. లోహసంపుటమనగాను కొలిమిలో ఒకముహూర్తము పుటము బెట్టుట ఆనెనుక మరల మొదటివలెనే మర్దించి, యొకదినము వాలుకాయంత్రములో వండి

1. ఓమము	2. త్రికటుకములు	3. శుద్ధమోహదా
4. జీలకఱ్ఱ	5. చిత్రమూలము	

పీటినన్నిటిని మొదటిరసమెంతయున్నదో, దానికి సమముగా గూర్చి మొదట జెప్పిన రసములతో ఒక్కొక్కదినము మర్దించి గుంజాప్రమాణవటికలు చేసి మూడు వటికలు తేనె జాజికాయతో నిచ్చిన త్రిదోషజ్వర సన్నిపాతములు శమించును.

ఆమజ్వరనిదానము

శ్లో. తంద్రాఽలస్యం పిపాసా చ గురుగాత్రాతిమూత్రతా ।

ఆమజ్వరస్య లింగాని న దద్యాత్తత్ర భేషజమ్ ॥

1. య	4. కా	6. కా
2. కాలు	5. టు	7. ది
3. యా 2 న్నూ		

¹చికిత్స

శ్లో. విశ్వోదీచ్యోదకం ²పానం లంఘనం చాన్య శన్యతే ।

హరిద్రాదిగణా⁴త్పేయా క్వాధాదిర్వా²మశాంతధే ।

ఆమత్వం స్తంభి⁵తం హ్యదౌ కుష్ఠగుల్మరుజాక⁶రమ్ ॥

టీ. ఆమజ్వరములో శొంఠి వట్టివేళ్లు వేసి పానీయకషాయము పెట్టి యిచ్చునది.

తరుణజ్వర⁷ములకు శిశౌషధము నీయకూడదు. మూడురోజులు లంఘనము¹⁰ పెట్టిన గుణమగును. హరిద్రాదిగణము కషాయము పెట్టి యిచ్చునది. పది దినములు వెళ్లిన తరువాత చికిత్స చేయునది. ఈ క్రమమునగాక అదిలోనే చికిత్స చేసిన కుష్ఠగుల్మములను పుట్టించును.

హరిద్రాదిగణము

1. పసుపు,

2. మానుపసుపు,

3. అతిమధురము,

4. ముయ్యాకుపొన్న,

5. కొడిశపాల,

వీటికి హరిద్రాదిగణమని పేరు.

¹¹పచ్యమానజ్వరము

శ్లో. జ్వరవేగో²ధిక ¹²స్తృష్టా ప్రలాపః శ్వసనం భ్రమః ।

మలప్రవృత్తిరుత్తే³శః పచ్యమానస్య లక్షణమ్ ॥

నిరామజ్వరము

శ్లో. క్షు¹³త్ క్షామతా లఘుత్వం చ గాత్రాణాం జ్వరమా¹⁴ర్దవమ్ ।

¹⁵దోషప్రవృత్తిరష్టాహో నిరామజ్వరలక్షణమ్ ।

¹⁶పచ్యమానే నిరామే వా భేషజం దాపయేత్కచిత్ ॥

1. కషాయం

7. న

12. ంతృ

2. ఖ

8. చికిత్సచేయవలదు

13. ధా

3. ణం

9. ఖ

14. ద్ర

4. పే

10. ణ

15. సదోషయతిరత్యాహో

5. హోం

11. నిరామజ్వరం

16. పాద్య

6. రా

1దోషభేదములో లంఘనదినవ్యవస్థ

శ్లో. త్రిరాత్రం 2వాతికే కార్యమేకాహం పైత్యకే జ్వరే ।
షడ్రాత్రం సప్తరాత్రం వా శ్లేష్మికే చోపవాసయేత్ ॥

లంఘనవర్జితులు

శ్లో. స్థవిరం పిత్తరోగార్తముపవాసాధ్వకర్చితమ్ ।
అల్పదోషాన్కృశాన్ బాలాన్ గర్భిణీం విషకర్చితాన్ ।
భయక్రోధగతం దీర్ఘజ్వరితం నోపవాసయేత్ ॥

టీ. 10ముసలివానికి పిత్తరోగార్తనకు 11ఉపవాసమువలన అధికనడక
వలన విషమువలన కృశించినవారికి, అల్పదోషునకు దుర్బలునకు
గర్భిణీస్త్రీకి భయాదునకు అధికకోపముగలవానికి దీర్ఘజ్వరిత
నకు లంఘనము నిషిద్ధము.

జ్వరపాకకాలము

శ్లో. పితే షడ్రాత్రకే పా12కః సప్తరాత్రే తు వాతికే ।
శ్లేష్మణా దశరాత్రే తు జ్వరః పాకం ప్ర14గచ్ఛతి ॥

మతాంతరము

శ్లో. వా15తికః సప్తరాత్రే16 దశరాత్రే17 పైత్యకః ।
శ్లేష్మ18ణా ద్వాదశాహేన జ్వరః పాకం నియచ్ఛతి ॥

1. క్వచిదామజ్వరేంప్రోక్తం నరసఃసిద్ధసమృతః
జర్వమధికమాట దప్పి
అధిక మాట ప్రలాప
మాట ఈ లక్షణాలు
గల్గెనా ఆమజ్వరానకు
మంచివిగావు. ఇటుమీద
ఆకలిగలిగి దేహంచుల
కనాయెనాలెస్సెను అది
దోష ప్రకారం గాదు

లంఘన ప్రకారం
2. పాత
3. రాత్రి
4. ఉ
5. తా
6. నృధ్యస్త్రీ
7. గర్భి
8. తాశ్లేష్మవ
9. తాన్మో
10. మూలదోషాకి

11. గ్రాసములేనివానికిజ్వర
ములేని వానికి
12. కే
13. త్ర
14. య
15. తకే
16. త్రంస్య
17. కాం
18. చో

నవజ్వరములో వర్జ్యములు

శ్లో. నవజ్వరే దివాస్వాపం స్నానమభ్యంగ¹సంగమా ।
 క్రోధ²ప్రవాతవ్యాయామం కషాయం చ వివర్జయేత్ ॥
 ఆమ్లతైలగుడఙ్గైద్రం స్నానం చ పరివర్జయేత్ ।
 నవజ్వ³రాద్యసప్త⁴హే సన్నిపాతస్య హేతుతః ॥

జ్వరముక్తునకు వర్జ్యములు

శ్లో. వ్యాయామం ⁵చ వ్య⁶వాయం చ స్నానం చంక్రమణాదికమ్ ।
 జ్వరము⁷క్తో న సేవే⁸త యావత్సుబలవాన్భవేత్ ॥

కంపాదికారణములు

శ్లో. న వాతేన వినా కం⁹హో ¹⁰స పిత్తేన వినా భ్రమః ।
 న కఫేన వినా కంఢా ¹¹ర్నాజీర్ణేన వినా జ్వ¹²రః ॥
 పిత్తరో¹³గే భ¹⁴వత్యుష్ణం వాతరో¹⁵గే చ శీతలమ్ ।
 ఆర్ద్రః కా¹⁶యో భవేచ్ఛ్చష్మరోగే ¹⁷చైతత్స్వలక్షణమ్ ॥

మరల నవజ్వరములో వర్జ్యములు

శ్లో. తాంబూలం రక్తవస్త్రం కుసుమపరిమళం చందనం చారుగంధం
 కర్పూరం కుంకుమా¹⁸ద్యం ఘృతతిల¹⁹సలిలంవాయుభూయిష్టగేహమ్
 తూ²⁰లీశయ్యాన్నపానం సురతవరవధూదర్శనస్పర్శనం చ
 వ్యాయామం శోకరోషం జ్వరజనితజనో వర్జ²¹యేదిందురశ్శీన్ ॥

1. స

2. యా

3. శత్రు

4. హో

5. భ

6. యామః

7. క్తే

8. చ

9. హం

10. నా

11. స

12. రా

13. శీ

14. వే

15. గిం

16. శ్య

17. దేహించై వాతి

18. ద్యే

19. పీతం

20. ల

21. ఇ

శ్లో. శ్రీణాం స్మృ¹తౌ చ సంస్మ²ర్నే దశ్య³నే స్మర్శ⁴నే సతి ।
శుక్లే వ్య⁵వాయజా⁶ దోషాననంసగ్నే⁷ఽప్యవాప్నుయాత్ ॥ 5

సన్నిపాతములో విశేషలక్షణములు

శ్లో. జిహ్వ పీతా ⁶ఖరస్పర్శా శ్యామా రక్తా²ంగకంపతా ॥
⁷ప్రలాపో మూకతా ⁸వేతి సన్నిపా⁹తే¹⁰ధికే స¹⁰తి ।

జ్వరోపద్రవములు

శ్లో. శ్వాసమూర్ఛాజ్వర¹¹చ్ఛర్దితప్రాణీసార¹²విభ్రమాః ।
హిక్మా కా¹³సో¹⁴ంగభేదశ్చ జ్వరస్యోపద్రవా దశ ॥

జ్వరమునకు అసాధ్యలక్షణము

శ్లో. యో హృష్టరో¹⁴మా రక్తా¹⁵హిక్మాశ్వా¹⁵సాంగశూలవా¹⁶ ।
విభ్రాంతలోచనం మూఢం జ్వరితం పరివర్జయేత్ ॥

అతిసారనిదానము

శ్లో. అరుణం ఘేనిలం రూక్ష¹⁶మల్పమల్పం ముహుర్ముహుః ।
¹⁷శక్యదామం స¹⁸దక్ష్ణం మాద¹⁹తేనాతిసా²⁰ర్యతే ॥

చికిత్స

నాగరాదికషాయములు

శ్లో. నాగరాతివిషాహింగుముస్తావత్సకచిత్ర²¹కమ్ ।
ఘనజ్యోతిష్మతీపాతాః విప్రలీ²²చ యవా²³నికా ॥

1. తిస	జ్వరస్పృహదినాత్పరః	14. సు
2. స్మృ	6. క్ష	15. సంఘ
3. యామ	7. విపాక	16. అ
4. వ్యయా	8. చే	17. సర్వధా
5. త్రిరాత్రంక్షీరపానం వా	9. తా	18. కృ
జ్వరస్తరుణమబ్రహ్మ	10. తీ	19. తీ
క్షీరాన్నాదస్యబాలస్య	11. ంచ	20. రిణం
జ్వరఃపంచదినంస్మృతం	12. ద్గ్ర	21. కైః
అన్నాదస్యతతోజ్ఞేయం	13. సా	22. క్రే
		23. నిస్తాః

సైంధవం కౌటజం బీజం వా¹సా కటుకరోహిణీ ।
 బిడం వచా² భయా పాతా విళంగం విశ్వభేషజమ్³ ॥
 ఏలా కుటజబీజాని లోద్రం శాబరకం⁴ మిశీ ।
 వత్సకాతివిషా⁵శుంతి బిల్వహింగువచాంబు⁶దమ్ ॥
 శ్లో⁷కార్ధసమ్మి⁸తా యో⁹గా ష¹⁰డేతే పాచనాః స్మృతాః ।

వచాదికషాయము

శ్లో. వచాబిల్వకణావిశ్వకుష్ఠదీప్యక⁹కోలకమ్ ॥
 సవిళంగం జయే¹⁰త్ప్రీతమామముష్ణాంబునా స్మృతమ్ ।

ఆమ్రమజ్జాదిలేహము

1. మామిడిగింజలలోని పప్పు	2. ¹¹ ఆరెపువ్వు
3. బిల్వ ¹² ఫలమజ్జ	4. మారేడువేరుచెక్క
5. శొంఠి	6. యష్టిమధుకము

వీటిని చూర్ణము చేసి తేనెతో లేహ్యము చేసి యిచ్చిన వాతాతి సారము కట్టును.

ఈ మందే కెనరు దిగితే పసకడుగుతో కషాయము పెట్టి యియవలెను. లేదా ముస్తలు కషాయము పెట్టి యిచ్చిన కెనరు నయమగును.

లోకనాథరసము

శ్లో. రసభస్మ చ భాగైకం చత్వారః శుద్ధ గంధ¹³కాత్ ।
 పిష్ట్యా వ¹⁴రాటేష్వాపూర్య టంకణేన నిరుధ్య చ ॥
 భాండే రుద్ధ్యా పుటే పాచ్యం స్వాంగ¹⁵శీతాన్ విచూర్ణయేత్ ।
 లోకనాథరసో నామ్నా ట్నా¹⁶ద్రే గుంజాచతుష్టయమ్ ॥

1. సా	5. ధా	11. వేరుజాజి
2. సర్వంసమం కషాయేణ
వాతాతీసారనాశనం	6. తో	12. శొంఠి
3. నిశి	7. గో	13. కం
4. శో	8. డై	14. రు
	9. కూ	15. శైత్యం
	10. తివ్రే	16. ధ్ర

1. రసభస్మము ఒకభాగము 2. గంధకము 4 భాగములు

వీటిని మర్దించి పెద్ద గవ్వలలోన పెట్టి, వెలిగారమును నూరి దానితో ఆ గవ్వలముఖములను గప్పి ఈగవ్వలను ఒక క్రొత్తకుండలో పెట్టి ఆకుండనోటిని మూకుడుతో మూసి చీల మన్నుయిచ్చి పిడకలతో పురము బెట్టి చల్లారిన వెనుక ఆగవ్వలను మందును కూడ చూర్ణము చేసి నాలుగు గురివిండ గింజలయెత్తు తేనెతోయిచ్చిన జ్వరాతిసారములు నయమగును.

లోకనాథరసమునకు అనుపానము

శ్లో. నాగరాతివిషాముస్తాదేవదారువచాన్వితః ।

కషాయ¹ స్త్వనుపానం స్యాద్వాతాతీసారనాశనః ॥

కనకసుందరరసము

శ్లో. శుద్ధనూతం సమం గంధం మరీచం టంకణం కణా ।

స్వర్ణబీజం సమం మర్ద్యం భృంగద్రావై²ర్దినార్ధకమ్ ॥

నూతతుల్యం విషం యోజ్యం రసః కనకసుందరః ।

యోజ్యం గుంజాద్వయం హంతి వాతాతీసారమద్భుతమ్ ।

దధ్యన్నం దాపయేత్పథ్యమాజం వా గో³భవం దధి ॥

అనుపానము 1. జీరకచూర్ణము. 2. తేనె

⁴వీటితో కలిపి ఈయవలెను.

పథ్యములు

శ్లో. ⁵రక్తశాల్మలీవృంతాన్వా కపిత్థాద్దాడి⁶మాత్తథా ।

శ్లేష్మాతబదరీణాం వా ⁸క్షీరిణ్యో వా⁷ధ చామ్లికా ॥

1. మ

2. ది

3. ధృ

4. జీలకర్రనూరి యీమాత్ర

తేనెతో యిచ్చేది

5. పంచ

6. పత్త్రైవాన్

7. మస్యవా

8. ధక్షిణివాధకాంచికా

తక్కారీ వా బలా పాతా ప¹త్రం చాదాయ కోమ²లమ్ ।

సుప³క్వం వ్యంజనార్థాయ ⁴యోజయేదతిసారిణామ్ ।

⁵జీర్ణం గుడం తు తైలేన భక్షయేద్బద⁶కోపమమ్ ।

క్షుధితం భోజయేదే⁷వం శా⁸ల్యన్నం సమసూర⁹మ్ ।

1. బూరుగచిగుళ్లు	2. వెలగచిగుళ్లు	3. దానిమ్మచిగుళ్లు
4. విరిగి చిగుళ్లు	5. రేలచిగుళ్లు	6. పాలచిగుళ్లు
7. చాంగేరిచిగుళ్లు	8. తెక్కలిచిగుళ్లు	
9. ముత్తువవులగముచిగుళ్లు	10. పారచిగుళ్లు	

యివి కోమలమైన లేత చిగుళ్లు. పుల్లకలితో వీటిని ఉడకపెట్టి యిగుర వండి యీకూరను పథ్యముతో కాని యూరకనే కాని తిని పింఛిన అతిసారములు నయమగును.

పాతబెల్లము రేగుపండంత నూనెతో కలిపి ⁹తినిన అతి సారము నయమగును.

సన్నపు పాతబియ్య¹⁰పు అన్నమును కందికట్టును తినఁబెట్టిన అతిసారములు నయమగు¹¹ను.

పిత్తాతిసార¹²ము

శ్లో. పీతం రక్తా¹³సితం నీలం దుర్గం¹⁴ధి ¹⁵హరితం ద్రవమ్ ।

దాహతాపపిపా¹⁶సాభిః ¹⁷శృత్పిత్తా¹⁸త్ప్రవర్తతే ॥

చికిత్స

ఉత్పలాదికషాయము

శ్లో. ఉత్పలాంబుసితాను¹⁹స్తావత్సకానాగరాన్వితః ।

²⁰క్వాథః పిత్తాతిసార²¹ఘ్నో దాత²²వ్యో మధుసంగయుతః ॥

1. త్రాణ్య	8. ల్యాన్నమసుదాన్వితం	15. చహతో
2. లాక్	9. కొంఠె	16. సంచ
3. క్వాం	10. వంటక	17. శ
4. ం	11. నూ	18. ంప్ర
5. నిర్జానిగుడ	12. ః	19. ంబూధ
6. కోజిచ	13. తి	20. సకృత్పి
7. యం	14. పీ	21. ఘ్న
		22. వ్యం

ఉత్పలాదియోగములు

శ్లో. ఉత్ప¹లం ధాతకీపుష్పం ²శుంఠీ దాడిమవల్కలమ్ ।

సమంగోత్పలపద్మాని లోద్రమోచరసం తిలాః ॥

1. కలువదుంప	2. ఆరె పువ్వు	3. శుంఠి
4. దానిమ్మచెక్క	4. నులువెంపలి	

వీటిని సమముగా చూర్ణము చేసి, తేనెతో తిని బియ్యపు కడుగు త్రాగవలెను.

1. నులువెంపలి	2. నల్లకలువదుంప	3. తామరదూండ్లు
4. లొద్దుగచెక్క	5. బూరుకబంక	6. నువ్వులు

వీటిని చూర్ణముచేసి పైన చెప్పిన విధముగ తినిన పిత్తాతి సారములు నయమగును.

శ్లో. శతపత్రం యవా ముస్తా భూనింబశ్చ రసాంజనమ్ ॥

వీటిని చూర్ణముచేసి పైన చెప్పిన విధముగ తినిన పిత్తాతి సారము నయమగును.

శ్లో. వృణాలం చందనం లోద్ర⁷ముత్పలం విశ్వభేజవమ్ ॥

వీటిని చూర్ణముచేసి పైన చెప్పిన విధమున తినవలెను.

శ్లో. పాతా దురాలభా ⁸విశ్వమామ్రజంబ్వస్థి⁹కర్పలమ్ ।

బిల్వం దారుహరి¹⁰ద్రే ద్వే ధన్వ¹¹యాసః సవా¹²లకః ॥

వర్గాః శ్లోకార్థ¹³నిక్షిప్తాః షడేతే మధుశాలినః ।

పీతాస్తండులతోయేన పిత్తాతీసారనాశ¹⁴నాః ॥

1. లా	6. బాచ	11. యూపం
2. శుండీ	7. ఉ	12. లు
3. యేరుజాజి	8. విశ్వామ్ర	13. క్షేప
4. తవాక్షిరి	9. కల్వ	14. సం
5. త్రా	10. ద్రా	

1. సాతవేద	2. ¹ దురదగొండివేరు	3. శౌంతి
4. మామిడిగింజలపప్పు	5. ² నేరడివిత్తులు	6. గుమ్మడి

వీటిని చూర్ణము చేసి, తేనెతో తిని బియ్యపుకడుగు త్రాగవలెను.

1. బిల్వము	2. శౌంతి	3. దేవదారు
4. మంచిపసుపు	5. మానుపసుపు	6. దూలగొండవేళ్లు
	7. కురువేరు	

ఇవి సమాంశలు తేనెతో కలిపి తిని, పైన బియ్యపుకడుగు త్రాగిన పితృతీసారము నయమగును.

లోకేశ్వరరసము

శ్లో. రసస్య హేమ³జం భస్మ పాదాంశం మారితం క్షిపేత్ ।
 ఉభయోర్ద్విగుణం గంధం మర్దయేచ్చిత్రకాంబునా ॥
 పూర్యా వరాటి⁴కాస్తేన టంకణేన నిరోధయేత్ ।
⁵అజాక్షీరసుపిష్టేన భాండే క్షిప్త్వా నిరుధ్య చ ॥
 శుష్కం గజపుటే పక్వం రాత్రౌ గ్రాహ్యం సుశీతలమ్ ॥
 రసో లోకేశ్వరో నామ చూర్ణం గుంజాచతుష్టయమ్ ।
 మధునా సహ దాతవ్యం సర్వాతీసారనాశనమ్ ।

1. రసభస్మము	4 భాగములు
2. సువర్ణభస్మము	ఒకభాగము
3. గంధకము	10 భాగములు

వీటిని ఖల్వమునబెట్టి చిత్రమూలపురమున మర్దించి యీ మందును గవ్వలలోపెట్టి వెలిగారమును సమముగా నూరి దానితో గవ్వలముఖమునమెత్తి ఆగవ్వలను క్రొత్తకుండలో పెట్టి ఆకుండకు

1. దూలవేరు	3. నా	5. సమానేచూర్ణపిత్తేన
2. కరంబువ్వు	4. కప్పేన	

మూకుడుమూసి ఒక గజపుటము పెట్టి తెల్లవారిన వెనుక ఆగవ్వ¹లను ఒకరోజంతయు చూర్ణము చేయవలెను. ఇది లోకేశ్వరరసము. నాలుగు గుంజల యెత్తు తేనెతో నిచ్చిన సర్వాతిసారములు నయమగును.

లోకేశ్వరానుపానము

శ్లో. బాలబిల్వం గుడం తైలం సిప్పలీ నాగ²రం సమమ్ ।
లేహయేన్మధునా సార్థ⁴మనుపానం సుఖావహమ్ ।
పూర్వవద్దాపయేత్పథ్యం శిఖ⁵తిత్తిరిమాంసకమ్ ॥

శ్లేష్మాతీసారనిదానము

శ్లో. శ్వేతం విస్రం⁶ఘనం స్నిగ్ధం శీతలం మందవేదనమ్ ।
గౌరవాదుచిహ్నాల్లాసైః పురీషం సార్యతే కఫాత్ ॥

చికిత్స

పూతీకాదియూషము

శ్లో. పూతీకవ్యోషబిల్వాగ్నిత⁷క్రదాడిమహింగుభిః ।
భోజయే⁸త్తు శృతాన్యూషాన్ శ్లేష్మాతీసారవీడితమ్ ॥

1. మంచి వామింటవేరు	2. త్రికటుకము
3. బిల్వమూలము	4. చిత్రమూలము
5. లేత దానిమ్మకాయలు	6. ఇంగువ

ఇవి సమాంశలు. వీటితో⁹తక్రయూషము తయారుచేసి, యిచ్చిన శ్లేష్మాతీసారము నయమగును.

చవ్యాదికషాయము

శ్లో. చవ్యం చాతివిషా కుష్ఠం సాథా కటుకరోహిణీ ।
అథయా చాంబుదః శు¹⁰వీ బిల్వం కర్కటకాయతా ॥

1. ఒకనాడుమర్దించేది	5. మాంపైశ్చక్షుభితి త్తిరైః	8. ఘస్మృతంయూషైః
2. రానాగరాస్సు	6. స	9. నూరియిస్తే
3. చా	7. త్ర	10, శో
4. ఆ		

చిత్రకం పిప్పలీమూలం పిప్పలీ గజపిప్పలీ ।

క్రిమిశ¹త్రు వచా దారు ధాన్యకం చ సమాః ²శృతాః ॥

శ్లో³కార్ధకల్పితా యో⁴గాశ్చత్వారః కథితాః శుభాః ।

శ్లేష్మాతిసారిణాం దేయా ఏతే వహ్నిబలప్రదాః ॥

పథ్యాదిక్వాథకల్కములు

శ్లో. పథ్యా⁶గ్నికటుకా పాతా ⁷చవ్యగ్రంథికవత్స⁸కైః ।

సనాగరై⁹ర్జయేత్వాథః కల్కో¹⁰ వా శ్లేష్మ¹⁰పేషితః ॥

బిల్వాబ్దిచూర్ణము

శ్లో. బిల్వా¹¹బ్రధాతకీ పాతా ¹²శుంతీ మోచరసాస్సమాః ।

ప్రీ¹³తా జయంత్యతీసారం గుడతక్రేణ దుర్జయమ్ ॥

శ్లేష్మాతిసారికి భోజనము

శ్లో. వహ్నిజీరకచూర్ణేన పథ్యం దేయం ¹⁴సమన్వితమ్ ॥

టీ. చిత్రమూలము జీలకఱ్ఱ పీటిని చూర్ణము చేసి వంటకములలో కలుపు¹⁵కొని తినిన శ్లేష్మాతిసారము నయమగును.

బబ్బులపత్రప్రయోగము

శ్లో. బ¹⁶బ్బులపత్రం సంపిప్త్వం రాత్రౌ జీరద్వయా¹⁷న్వితమ్ ।

కర్షమాత్రం భవేద్భక్ష్యం కఫాతీసారనాశనమ్ ॥

¹⁸ఆవస్థికచికిత్సావిధానము

శ్లో. శూలానాహ¹⁹ప్రసేకార్తం వమయేదతిసారిణమ్ ।

యోజయేన్న తు సంగ్రాహి పూర్వమామాతిసారిణే ॥

1. త్రు

2. స్పృశాం

3. తం

4. గో

5. తో

6. ని

7. సమ

8. కా

9. చయోక్వాథో

10. కీకృతం

11. రాబ్బ

12. శో

13. త్వాయకా

14. సమగ్రకం

15. కుతించే

16. ర్భుః

17. హి

18. లంఘనం ఉంచే

రోగాలు

19. ద్రాశే

అతీసా¹రో²పి భూయిష్ఠం భవ³త్యామాశ్రయ⁴స్తదా ।
మందాగ్నిం వాత⁵జం ముక్త్యా⁶కర్తవ్యం లంఘనం హితమ్ ॥

నాగరాదికషాయము

శ్లో. నాగరాతివిషాయస్తా వచా చైవ హరీతకీ ।
పిబే⁷త్ప్రకృ⁸తం తో⁹యం యోగో¹⁰ వా¹¹తాతిసారజిత్ ॥

పథ్యనిర్ణయము

శ్లో. యథార్థం భక్షయేల్లాజా¹²స్మనూరం హి¹³ంగుపాచితమ్ ॥
నైవాన్నం దాపయేత్పథ్యం పూర్వమామాతీసారణే ।
ఆమవాతాతిసారఘ్నం పథ్యం¹⁴ తక్రౌడనం హితమ్ ॥

టీ. ఆకలి యయిన పేలాలు తినిపించవలెను. చిరుకందికట్టు ద్రాగించ
వలెను. ¹³మజ్జిగయన్నము పథ్యము పెట్టవలెను. ¹⁴ఆమవాతాతిసార
ములు నయమగును.

త్రిదోషాతిసారనిదానము

శ్లో. వరాహస్నేహమాంసాంబుసదృశం సర్వరూపిణమ్ ।
కృత్రసాధ్యమతీసారం విద్యాద్దోషత్రయోద్భవమ్ ॥

టీ. పురీషము పండి¹⁵క్రోవు వలె నున్నను, మాంసముగడిగిన నీళ్ల¹⁶వలె
నున్నను, ¹⁷వాతాదిదోషాతిసారములలో చెప్పిన వర్ణములు కలిగియు
న్నను త్రిదోషాతిసారమని ¹⁸ఎఱుంగునది. ఇది కృత్రసాధ్యము.

1. రా	8. రోగ్య	15. న్యైప్రకారాన
2. ద్యా	9. హో	ఉన్నాను
3.ంత	10.ంమ	16. ప్రకారాన ఉన్నాను
4. సంయుక్తం	11. ను	17. నానావర్ణాలైయున్నాను
5. ప్రో	12. సద్యో	18. యురింగేది
6. క్ర	13. పెరుగు పంటకం	
7. తైస్తా	14. త్రిదోష	

చికిత్స

రసాషధము

శ్లో. మృతసూతం మృతం స్వర్ణం మృతం తామ్రం సమం సమమ్ ।
 తుల్యం చ ఖాదిరం సారం తథా మోచరసం క్షిపేత్ ॥
 ద్రవైశ్చాల్పలిమూలో¹త్థైర్మర్దయేత్ప్రహరద్వయమ్ ।
 చ²ణమాత్రా వటి భక్ష్యా సహ నిష్కైకజీరకైః ॥
 త్రిదో³షజాతాతిసారసర్వజ్వరవినాశినీ ।

అనందభైరవరసము

శ్లో. ⁵హింగుళం చ విషం చైవ మాగధీటంకణోషణమ్ ।
 శ్లక్షిపిష్టైస్తు గుంజైకం రస ⁶అనందభైరవః ।
 సన్నిపాతా⁷తిసారఘ్నః పథ్యం శాకం చ పూర్వవత్ ॥

రక్తాతిసారము

శ్లో. సఫేనపిచ్చం సరుజం స⁸విబంధం పునః పునః ।
 అల్పాల్పమల్పసమలం లక్షణం సంప్ర⁹కీర్తితమ్ ॥

చికిత్స

శ్లో. లోకనాథరసో దేయో మూషైకం చానుసాయయేత్ ।
 దధితైలఘృతం క్షీరం కర్ష¹⁰శుంఠీగుడాన్వితమ్ ॥

పాఠాదికషాయము

శ్లో. పాతామృతానీరదనాగరాణాం
 క్వాథో నిహన్యా¹¹దతిసారమాశు ।
 సామే సశూలే రుధిరాన్వితే చ
 ప్రవాహి¹²కాయాం గ్రహ¹³ణీగదే చ ।

1. క్షు

2. రో

3. హ

4. పోద్ధమ

5. హింగుళం చ విషం

వ్యోమబంకణంమాగ

భీస్సమం

6. మా

7. ది

8. లి

9. దాక్రికం

10. శో

11. మ

12. కేచ

13. బోసఘోరం

1. పాతవేద 2. తిప్పతీగ 3. ముస్తలు 4. శౌంఠి

వీటితో కషాయము పెట్టి యిచ్చిన రక్తాతిసారము నయమగును.

వత్సకాదికషాయము

శ్లో. సవత్సక¹స్నాతివిషస్సబిల్వః

సోదీచ్యము²స్తశ్చ కృతః కషాయః ।

సామే³స⁴శూలే⁵చ సశోణితే⁶చ

చిరప్రవృత్తే⁷చ హితో⁸తి⁹సారే ॥

కపిత్థమజ్జాది

శ్లో. కపిత్థమజ్జా లకునం సోఽద్రం తైలమేవ చ ।

⁹ప్రవాహికాం సరక్తాం చ సశూలాం చ హరేద్ధృవమ్ ॥

కదంబపత్రపుష్పప్రయోగము

శ్లో. పత్రాణి పుష్పాణి కదంబక¹⁰స్య

క్షీరేణ పిష్ట్యా ప్రయతో విదద్యాత్ ।

నివారయేచ్ఛోణిత¹¹జాతిసార-

మ¹²సేన నాగే¹³ంద్రమివాంకుశేన ॥

వచాదిజైరము

శ్లో. వ¹⁴చా దీప్యం జాతిఫలం సమాంశేన యుజ్జేత్రయమ్ ।

¹⁵సర్వమేతన్మషీం కృత్వా చూర్ణయిత్వా ప్రయోజయేత్ ।

ఉష్ణోదకయుతం¹⁵పేయం రక్తశూలాతిసారజిత్ ।

1. వస 2. ఓమము 3. జాజికాయ

1. శ్చ

2. స్తాచ

3. స

4. చూ

5. సచ

6. తి

7. చారః

8. షా

9. ప్రవాహికేవరశేచ

సశూలేన హరింస్మరః

10. శ్చ

11. తీర్ణమంతం

12. హమత్త

13. న

14. చా

15. తదర్థంతంమషీకృత్వా

శేషమృద్వాద్వయం

యుజేత్

16. సానం

ఇవి సమాంశలు. వీటిని ¹బాగుగ మసిగా ²చేసి చూర్ణముచేసి
వేడి నీళ్ళతో నిచ్చిన రక్తశూలాతిసారములు నయమగును.

భాషాయోగము

1. కలి రెండు సోలలు

2. పసగడుగు రెండు సోలలు

వీటిని కలిపి సోలెడున్నరగా మరిగించి, పంచదార ³ఒకపలము
రాసున్నము పోకంత కలిపి యిచ్చిన శుద్ధరక్తాతిసారము నయమగును.

తండులీయప్రయోగము

శ్లో. మేఘనాధస్య మూలం వా మధునా సితయా స⁴హ ।

తండులోదకపానేన సర్వరక్తా⁵తిసారనుత్ ॥

విడంగమరిచాదికల్కము

శ్లో. విశంగం మరిచం ⁶శుంఠీ కపిత్థం బదరీఫలమ్ ।

⁷చాంగేరీ తక్రసంపిష్టం కర్షం శ్లేష్మాతిసారజిత్ ॥

పురాతనఘృతం దేయం ⁸పథ్యం క్షీణాతిసారిణమ్ ।

అసాధ్యాతీసారము

శ్లో. పక్వజాంబవసంకాశం పక్వతై⁹లవసా¹⁰సమమ్ ।

మజ్జామాంస¹¹నిభం మ¹²స్తునదృశం సర్వరూపిణమ్ ॥

సారణం కర్బరం స్నిగ్ధం సగంధం కుపితం బహు ।

తృష్ణాదాహోదుచిశ్వా¹³సహిక్కాపార్శ్వాదిశూలినమ్ ॥

అరతీమోహమూర్ఛా¹⁴యయుక్తం పక్వ¹⁵వలీగుదమ్ ।

ప్రలాపజ్వరశోఘార్త¹⁶మతీసారకిణం త్యజేత్ ।

1. రెస్సా

2. వేచ

3. ప. గ

4. హ

5. తి

6. శో

7. వా

8. ప్రోతం

9. వే

10. ప్స

11. శ్చ

12. స్తూ

13. సా

14. చ

15. పు

16. తృష్ణాతిసారిణంత్యజేత్

టీ. నేరేడు పండువంటి వర్ణ¹ము కలదైనను, మరిగిన నూనె వర్ణ²ము కలిగియున్నను, వస, మజ్జ, మాంసము, మస్తు, వీటి వర్ణముతో సమానమైన వర్ణము కలిగియున్నను, వాతాద్యతీసారములలో చెప్పిన అన్ని రూపములు కలిగియున్నను,³ ఎఱ్ఱనై యున్నను, కర్బురవర్ణ⁴ము కలిగి యున్నను, మలము స్నిగ్ధమై యున్నను, దుర్గంధయుతమైనను, దప్పి మంట అరోచకము శ్వాస హిక్క ప్రక్కలలో నొప్పి కలిగియుండుట, ⁵ఏమియు సహించకుండుట, మూర్ఛ, కెనరు దిగుట, ప్రలాపము జ్వరము⁶ శరీరము వాచుట ఈలక్షణములు అతిసార రోగికి కలిగిన యెడల అసాధ్యము.

శ్లో. హస్తపాదాంగుళీసంధిశోధమూత్రవినిగ్రహణ ।
ఆధ్మానం చైవ తృట్చర్దిం పురీషస్యాతి చోష్ణతామ్ ।
విశేషేణ నరం వృద్ధం దృష్ట్వా⁷తీసారిణం త్యజేత్ ॥

టీ. హస్తపాదాంగుళీసంధులు వాచినను, వ్రేళ్ళరేఖలు కనబడకుండినను, మూత్రబంధము కలిగినను, కడుపుబ్బినను, వాంతి⁸కలిగినను మలము అతివేడిగ నున్నను, రోగి అతివృద్ధుడై యున్నను ఈలక్షణములుగల అతిసారవ్యాధికి చికిత్స సేయవద్దు.

చతుర్ముఖరసము

శ్లో. రసగంధకణ్ఠోహఃశ్రం సమం సూతాంఘ్రి⁹హేమ చ ।
నర్వం ఖల్వే తు నిక్షిప్య కన్యాస్వరసమర్చితమ్ ॥

1. మైన	5. యేమిన్నిసయించ	యీలక్షణము గలిగినా
2. మెనసు	కున్నను	అశోగి చచ్చును.
3. యేమాటియైనను నానా	6. ఒడలు వాపు జ్వరాతి	7. పు
వర్ణమై మలవిడిచినను	సార అతిసారాలకు	8. పుట్టినను
4. మెనసు		9. హా

ఏరండపత్తై¹రాచ్ఛాద్య ధాన్యరాశౌ దినత్రయమ్ ।

సంస్థాప్య²తత ఉద్ధృత్య³ సర్వరోగేషు యోజయేత్ ॥

²ఏకాదశక్షయార్క హంతి ³పాండురోగార్క ప్రమేహకార్క ॥

శూలం చ శ్వాసకాసం చ మందాగ్ని⁴ం చాప్లుపిత్తకమ్ ।

వ్రణా⁵ంశ్చ సర్వవాతా⁶ంశ్చ వృక్షమింద్రాశనిర్యధా ॥

పుష్టిదం ధన్యమారోగ్య⁷బలవీర్యప్ర⁸దం శుభమ్ ।

చతుర్ముఖేన దేవేన బ్రహ్మణా యోజితం పురా ॥

1. పాదరసము ఒకభాగము

2. గంధకము ఒకభాగము

3. లోహభస్మము ఒకభాగము

4. అభ్రకభస్మము ఒకభాగము

5. స్వర్ణభస్మము $\frac{1}{2}$ భాగము

వీటిని ఖల్వమున బెట్టి కలుబందరసమున ఒకనాడు మర్దించి యీ మందును ఆముదపాకులో పొట్లముగట్టి ధాన్యరాశిలో మూడునాళ్లుంచి నాలుగవ నాఁడు తీసి అనుపానవిశేషములతో నిచ్చిన ఈ శ్లోకములో చెప్పిన వ్యాధులు నయమగును.

జ్వరభేదములు

శ్లో. ఆదా వాతా త్తతః పితౄ¹⁰జ్వేచ్ఛ్మణ¹¹ స్తదనంతరమ్ ।

¹²ఏభిర్దోషైస్సమాయుక్తం త్రిదోషం ద్వంద్వజం తథా ।

వాతపితౄ¹³ద్వాతకఫాన్లే ఛష్మపితౄదుదాహృతమ్ ॥

భూతాజీర్ణాభిఘాతాచ్చ¹⁵ హ్యభిచారాభిశాపాతః ।

¹⁶ఏవం చైకాహికం చైవ ద్వాహికం త్రాహికం¹⁷తథా ॥

1. దధితో

7. ంత్ర

13. ఏ

2. క్షయమేకాదశం

8. భకావయేత్

14. జ్వేష్మం ఆమపిత్తముదా

3. త్సా

9. రససింధూరం

హృతం

4. శ్చా

10. గు

15. ఆ

5. ని

11. జ్వే

16. ఏకంచై

6. ని

12. ంత

17. శ్చ

మానజం తాపజం చైవ జ్వరాక్ ప్రోక్తాక్ పృథక్ పృథక్ ।¹
 ఏతాన్వాతాదిజాన్ జ్ఞాత్వా సాధ్యాసాధ్యం సుబుద్ధిమాన్ ।
²చికిత్సుస్కీర్తిమాప్నోతి నోచేద్దుష్కీర్తిమాప్నుయాత్ ॥
 ఉపేక్షాపేక్ష³యాల్పజ్ఞః కృత్వా హీనాధికాం క్రియామ్ ।
 బ్రహ్మహత్యాదికాన్ దోషాకాన్ ప్రాప్నువంతి ⁴న సంశయః ॥

అరిష్టలక్షణములు

శ్లో. ఆలస్యమద⁵చిశ్చర్దిః శైత్యం శిరసి వేదనా ।
 గాత్రకం⁶పః క⁷రభ⁸ంగో నైవ జీవంతి దేహి⁹నః ॥

జ్వరములో దినవ్యవస్థ

శ్లో. సప్తమీ ద్విగుణా యా¹⁰వద్దశమ్యేకాదశీ ¹¹తథా ।
 ఏ¹²షా ద్విగుణితా ¹³సీమా మోక్షాయ చ పథాయ చ ॥

లంఘనముంచదగనివారు

శ్లో. బా¹⁴లో వృ¹⁵ద్ధో గర్భిణీ స్థూలదేహీ
 కా¹⁶ర్యగ్ర¹⁷స్తః సూతికా క్షీణధాతుః ॥
 కామ¹⁸క్లాంతోఽజీర్తిమాన్ ¹⁹వాతలో వా
 కుర్యాద్దేహీ నోపవాసః విరేకమ్ ॥

శ్లో. కృశా²⁰నాం బాల²¹వృద్ధానామలసా²²మాతీసారయోః ।
 క్రమాచ్ఛికిత్సా కర్తవ్యా త²³ప్రస్యాల్లంఘనం విషమ్ ॥

1 పంచాశజ్వర భేదాస్యం
 స్త్రయోదశ సన్ని
 పాతాః

2. తథాచేత్కి

3. యేత్రప్రజ్ఞ

4. స్న

5. చీఢ

6. పో

7. శా

8. గ్నం

9. నాం

10.ంతి

11. స్త

12. తాం

13. శ్చై

14. తా

15. ద్వా

16. ర్భా

17. స్త్రో

18. క్రాంతోజ్యోర్తిమాన్

19. బాయతేవాక్

20. సు

21. వార్ధక్యం

22. మ

23. తంచైతే

ఉపసన్ని పాతనిదానము

శ్లో. హరిద్రః కర్ణకవచ¹ః పాదపంకజ ఏవ చ ।

బృహ²తీ తి క్త³కశ్చైవ తథా కాలప్రదోషకః ॥

రక్తోదరో మేఘదూతో ధను⁴శ్చ పరికీర్తితాః ।

భైరవో⁵ క్తక్రమేణైవ లక్షణం పృథగుచ్యతే ॥

వీటికి ప్రత్యేకలక్షణములు

హరిద్రము

శ్లో. పితృభ్రమస్తథా కోపశ్చాపల్యం బుద్ధిహీనతా ।

పీతం నేత్రం⁷ తథా మూత్రం శరీరం పీతవర్ణ⁸కమ్ ।

హరిద్రమేవం జానీ⁹యాత్ వర్ణ¹⁰తః కామి¹¹లాం యథా ॥

కర్ణకవచము

శ్లో. భ్రమః కంపస్తథా జల్ప¹²వ కాంగజ¹³డతా తథా ॥

¹⁴శిరో ర్తిశ్చ తథా కర్ణకవచే తాప ఏవ చ ॥

పాదపంకజము

శ్లో. కర¹⁵పాదతలే దాహ ఉదరే పృ¹⁶ష్ఠభాగతః ।

కంఠే కంఠాశ్శిరో¹⁷ ర్తిశ్చ లక్షణం పాద పంకజే ॥

బృహతీలక్షణము

శ్లో. వదనం కటుకం విద్యాత్ కటి¹ దాహో²తిదారుణః ।

మూ¹⁸ర్ధఫాలోదరే కం¹⁹పో లక్ష²⁰ణైర్బృహతీం²¹ వదేత్ ॥

1 బాహ్యచంకుః ప్రాణ
వల్లభః

2. తా

3. :

4. పాన్మాదకస్తథారు

5. వస్య

6. పోచా

7. శ్ర

8. తాం

9. య్యా

10. తా

11. లో

12. యే

13. డితస్తథా

14. శిరో ర్తిశ్చతథాతాపః

కర్ణకవచఉచ్యతే

15. శృరణయోర్ధ్వా

16. ధ

17. ర్దా

18. ర్ధిమ

19. శే

20. ణంబు

21. స్తథా

తిక్త¹కము

శ్లో. చిహ్నం తిక్తే విజానీయాత్ ఘాతయేత్సప్తవాసరే ।
సర్వాంగే బహుధా కంఠార్జ్వరః కంపస్తథా భవేత్ ॥

కాలప్రదోషము

శ్లో. గ్రహభూతప్రదుష్టత్వం ²కలుషేంద్రియతా భవేత్ ।
క్షణే క్షణే భవేచ్ఛర్దిర్నిశానామవలోకనమ్ ।
ఉషఃకాలే భవేత్స్వేదః కాలప్రదోషలక్షణమ్ ॥

రక్తోదరము

శ్లో. అస్థికంఠో ⁴వహ్నిమాంద్యం ముఖే కటుకతా భవేత్ ।
క్షణే క్షణే భవేన్ముత్రం చిహ్నం రక్తోద్ధ⁵రే భవేత్ ॥

మేఘదూతప్రకారము:

శ్లో. పృష్ఠభాగే తథా శూల⁷ముదరే పృష్ఠభాగతః ।
కంఠే కంఠాశ్శిరోఽర్చిశ్చ మేఘదూతస్య లక్షణమ్ ॥

ధనుర్లక్షణము

శ్లో. అతిశోషః శిరోఽర్చిశ్చ ధనుర్లక్షణ⁹ముచ్యతే ॥

ఉపసన్నిపాతనిరూపణము

సంపూర్ణము.

అరిష్టలక్షణము

శ్లో. ఊర్ధ్వశ్వాసో భవేద్యస్య మూర్ఛా కంపః క్షణే క్షణే
¹⁰తథా శోఘః కుక్షిశూ¹¹లం ముఖం వా కుంకుమప్రభమ్ ॥

1. ప్రకారః

5. శో

9. ం

2. విమలే

6. :

10. ధృతశోభా

3. జన్మ

7. ఉ

11. లా

4. బహిస్వేతో

8. ప్రకారః

అంగకం¹పః కటిభ²ంగః ముఖాద్వాయుశ్చ ని³స్సరేత్ ।
 గ్రీవా భగ్నా⁴ ధవా నీలా రాత్రౌ దాహో దివా హిమమ్ ॥
 కృష్ణా జిహ్వ⁵తిర⁶క్తా వా గుదభ్రంశ⁷విశీర్ణతాః ।
 శ్లేష్మనాడీ⁸ చరేద్వాతస్థలే వ⁹ర్జ్యో భిషగ్వరైః ॥

చనుబాలుపడుటకు

దుష్టులువును ఉప్పు వెయ్యకుండ వండి స్నానముచేసి నూకల
 జావతో తినిన కుంభద్రోణములుగా చనుబాలు పడును.

పనసత్వక్ ప్రయోగము

పనస చెక్కలను ఆవుపాలతో ద్రొక్కి రసము పిడిచి పాలలో
 కలిపి త్రాగిన పాలు పడును.

శూలగజకేసరి

1. రసము	2. గంధకము
3. వెలిగారము	4. తెల్లగాజుమలము
5. మండురము	6. దుప్పికొమ్ము
7. లోహచూర్ణము	8. అభ్రకము
9. గవ్వనున్నము	10. తామ్రభస్మము
11. నాభి	12. శంఖులు
13. ఇట్టికొమ్ము	14. పెద్దశంఖము
15. ముత్యపు చిప్పలు	

ఇవి సమాంశలు గూర్చి శుద్ధి చేసి భస్మము చేసి మిరియాల
 చూర్ణము సమాంశము గలిపి 40 దినములు సేవించిన శూలలు
 నయమగును.

1. పా

4. క్తం

7. ర్జ

2. గ్న

5. శరీర్షయ

8. గలుగు

3. శ్చయేత్

6. హచనిర్వా

9. మిర్శ

బాలజ్వరములకు

లశునమరిచాది

శ్లో. లశునమరిచకృష్ణామాణి¹మంథోగ్రగంధా

శుకతరుఫలబీజం శ్యామగోమూత్రపిష్టమ్ ॥

కఫవమునవికారాన్బాలకానాం²నిహన్యా -

త్తదపి చ³జలపిష్టం వా ప్రలేపే ప్రశస్తమ్ ॥

1. వెల్లుల్లి

2. మిరియాలు

3. పిప్పళ్లు

4. సైంధవలవణము

5. వస

6. కింశుకబీజము

వీటిని కఱ్ఱియావు పంచితముతో నూరి లోపలికి నిచ్చునది, దీనినే కఱ్ఱియావుల పంచితమున వేడినీళ్లతో గలిపి వీవున బట్టించి వెదురు బద్దల అగ్నిచేత కాచిన బాలజ్వర⁴ము హరించును.

కటురోహిణీప్రయోగము

శ్లో. కటురోహిణికాచూర్ణం పిబేత్ స్తన్యసమన్వితమ్ ॥

సర్వజ్వరహరం శీఘ్రం శిశూనాం చ వివేషతః ॥

భాషాప్రయోగము

1. కాసుగచెక్క

2. ఎఱ్ఱజాజి పువ్వు

3. తెల్లజటామాంసి

4. యష్టిమధుకము

వీటిని వేడినీళ్లతో నూరి లోపలికి ఇచ్చిన బాలజ్వరములు నయమగును.

పంచాగ్నిచూర్ణము

శ్లో. పంచాగ్నిః పంచలవణం త్రిక్షౌరం రామతం వచామ్ ।

కటుత్రయాజమోదం చ జీరకద్వయసర్వపమ్ ॥

వర్షాభూలశుననం చైవ స్నుహీక్షీరేణ మిశ్రితమ్ ।

సూరణాభ్యంతరే క్షిప్త్వా పుటపక్వం సముద్ధరేత్ ॥

1. బం

3. బహిలేపో పానీయం

4. హరం

2. వ్రయత్నం

మిశ్రతంవా

5. త్తన

సర్పిషా పయసా వాఽపి తక్రేణోష్ణోదకేన ¹వా ।
 అష్టోద²రా³ణి గుల్కా⁴ంశ్చ శూలాని వివిధాని చ ॥
 అగ్నిమాంద్యాదుచిచ్ఛ⁵ద్దినర్వశూలదుజా ⁶హరేత్ ।

త్రిదోషస్థాననిర్ణయము

వాయుః ⁷స్వాత్తు కటిప్రదేశనిహితః పైత్యం చ నాభిస్థితమ్ ।
⁸శ్లేష్మో కంఠగళప్రదేశనిహితో దోషత్రయస్థానకమ్ ॥
¹⁰తద్దోషత్రయవాతపిత్తకఫజాః కర్మప్ర¹¹పాకోద్భవాః ।
 దృశ్యంతే భువి మానుషేషు నకలా రోగా యతః ప్రాయశః ॥

చందనాదిచూర్ణము

శ్లో. చందనాగరుకర్పూరం తక్కోలం జాతికేసరమ్ ।
 హ్రీబేరం పిప్పలీ ద్రాక్షా ఖర్జురైలాలవంగకమ్ ।
¹²ఉశీరం మధుకం చైవ ముస్తా ఖర్జూర¹³కోత్పలమ్ ।
 పద్మా సుగంధపద్మం చ సమభాగం సుచూర్ణితమ్ ॥
 శర్కరా ద్విగుణం చైవ ¹⁴శీతం జ్వరనివారణమ్ ।
 హస్తపాదాదిదాహేషు నేత్రదాహే వి¹⁵శిష్యతే ॥
 పైత్యమూర్ఛాజ్వరం హంతి చంద్రవాక్చంద్రభాషితమ్ ।

ఆరోగ్యస్నానవిధి

శ్లో. గురుభౌమార్కవారేషు విషనాడిం ¹⁶విశోధ్య చ ।
 రో¹⁷గిణా¹⁸మభిషేక¹⁹స్తు సర్వవ్యాధినివారణః ॥

1. చ
2. త్ర
3. ని
4. ని
5. చి
6. ర్ని
7. పాన

8. ప్రోద్యా
9. తం
10. తే
11. కోపోసహ
12. కోశిరా
13. చో

14. శీతజ్వర
15. శేషదః
16. సరోధయేత్
17. గీ
18. అం
19. అంతు

పెద్దరోగము¹లకు

చిట్టంకుడువేరు చూర్ణము ²మూడుభాగాలు మిరియపుచూర్ణము
³ఒకభాగము కలిపి ప్రాతఃకాలమందు అరచేత గుంటెడేసి సేవించి పుడి
 సెడు ప్రాచినీళ్ళు త్రాగేది. మలద్వారమున క్రిములు పడును.

పథ్యము చప్పిడి. పాలు ఆన్నమున్ను. ఈక్రమమున 4 దిన
 ములు సేవించిన పెద్దరోగములు నయమగును.

జ్వరాదిలక్షణము

శ్లో. శ్రమో నేత్రప్లవో²నిద్రా రోమహర్షాంగతాపనమ్ ।
 జృంభా తృష్ణా³ దుచిశ్చైవ జ్వరాణాం పూర్వలక్షణమ్ ॥

తరుణార్క⁴రసము

శ్లో హింగుళం నెల్లిపాషాణం వత్సనాభం సమాంశకమ్ ।
 సర్వతుల్యం సర్పవిషం మర్దితం ప్రహరద్వయమ్ ॥
 జంబీరాణాం రసైః పేష్య⁵మార్ద్రకస్య రసేన వా ।
 తరుణార్కరసో నామ నిత్యనాథేన నిర్మితః ॥

అమృపిత్తజ్వరము

శ్లో. ఛర్దిః ప్రసేకో గురు⁶తా చ గాత్రే
 మందాగ్నిదౌర్బల్యశిరోవ్యధా⁷శ్చ ।
 హిక్కాదుచీ మందగతా చ నాడీ-
 ిహ్యమ్నాఖ్యపైత్యజ్వరలక్షణం తత్ ॥

రక్తపైత్యజ్వరము

శ్లో. తృష్ణా మూర్ఛా భ్రమో దాహః సంతాపో జ్వర⁸ ఉత్కటః ।
 అతిమందగతిర్నాడీ పైత్యకే రాధికే జ్వరే ॥

1. స

2. సా 3

3. సా

4. 0

5. 08

6. తప్రశీతం

7. చ

8. మామృశ్చ పైత్యజ్వర
 వేదయుక్తం

9. ము

ఉల్బణపై త్యజ్వరము .

శ్లో. ఆధ్మానం కుక్షిశూలం చ దాహస్తృష్ణా జ్వరో¹ధికః ।

కర్ణఘోష²శ్చ బాధిర్యముల్బణే పైత్యకే జ్వరే ॥

జ్వరభేదములు

శ్లో. వాతసి త్తక³ఫద్వంద్వసన్నిపాతాభిచార⁴తః ।

²ఘోషగ్రహప్రకా⁶షే⁶ణ ⁷జ్వరో⁷ఽష్టవిధ ఉచ్యతే ॥

సన్నిపాతగిరివజ్రాయుధరసము

శ్లో. ర⁸సాన్ముషికపామాణం ద్విగు⁹ణం భాగసంయుతాః ।

నాగవంగ¹⁰కగంధాశ్చ భాగార్థం విషమేవ చ ॥

ధుత్తారస్య చ బీజాని భాగార్థం చ పృథక్ పృథక్ ।

ఖల్వమధ్యే వినిషీప్య సర్వం ¹¹కజ్జలికం కృతమ్ ॥

పంచకోలకమాయేణ పంచా¹²ర్కే¹²ణ దినే దినే ।

దినపూర్వం ది¹³నాంతే చ ఛాయాశుష్కం చ మర్దయేత్ ॥

మ¹⁴త్స్యనాగమయా¹⁵రాణాం వారాహై¹⁶ర్మా హిమై¹⁷స్తథా ।

ఏతైః పితైః క్రమేనైవ దినమేకం పృథక్ పృథక్ ॥

శిగ్రుతైలేన మర్ద్యం తు విషబీ¹⁸జోద్భవేన చ ।

మాషమాత్రాం వటిం కుర్యాదనుపాసవిశేషతః ॥ ¹⁹

సర్వజ్వ²⁰రాస్సన్నిపాతం తత్క్షణం నాశయేద్ధ్రువమ్ ।

²¹యథేష్టపథ్యం దద్యా²²చ్చ నారికేళాంబుసంయుతమ్ ॥

1. త్కటం

2.ంచ

3. ఫోహృతం

4. ధా

5. దేవ

6. న

7. మాశోష్టజ్వరము

8. సమూహణ

9. ణో

10. శ్చ

11. ఖ

12.ంచ

13. సంతేజ

14. చ్చ

15. రంచ

16. మా

17.ంత

18. జంతథైవచ

19. ఆర్ద్రకస్య రసేనైవ కుచ

కృత్వైల సంయుతం

వాగ్రీ పునర్నవాభాగం

ద్రవ్యధ్యహి నిదాప

యేత్

20. కేస

21. యే

22. త్

¹ద్రాక్షాతాంబూలఖర్జూరమిక్షుకాండాని దాడిమమ్ ।
ఉశీరం వ్యజినే ²దత్వా వీజనీయం నిరంతరమ్ ॥
సర్వాంగే చందనం లేవ్యం గిరిం వజ్రాయుధం యథా ।
సన్నిపాతం మహాఘోరం సాధ్యాసాధ్యం నిహంతి చ ॥
గిరివజ్రాయుధో నామ్నా ⁴హ్యశ్వో ⁵భ్యామితి నిర్మితః ।

1. రసము ఒకభాగము 2. మూషకపాషాణము రెండుభాగములు
3. నాగ⁶వంగగంధకములు ఒక్కొక్కభాగములు
4. వత్సనాభి 5. ఉమ్మెత్త విత్తులు ⁷ $\frac{1}{2}$ భాగములు

వీటిని ఖల్వమున పెట్టి పంచకోలకషాయమున జిల్లేడుసమూల
రసమున ప్రతిదినము మర్దించి యెండలోనుంచి నీడను మర్దించునది.
తరువాత

1. పాము 2. నెమలి 3. పంది 4. ఎనుబోతు

ఈబేదులతో ఒక్కొక్కదినము చొప్పున మర్దించి మునగ
విత్తుల తైలమున ఒకదినము మర్దించి ముషిణిగింజల తైలమున ఒక
దినము మర్దించి మినపగింజలంత వటికలు చేసి అనుపానవిశేషములతో
నిచ్చిన సన్నిపాతములు నయమగును.

మేహాలకు

అశ్వత్థబీజాది

శ్లో. అశ్వత్థబీజం హరిణిస్య శృంగం
తక్రేణ పీత్వా మధునాఽథవాపి ।
సర్వప్రమేహాన్నహస్తైవ హన్యా-
ద్దశాననం రామశరైర్యథైవ ॥

1. దాడిమంయిక్షుఖండాని	3. య్యం	6. భస్మం
ద్రాక్షా ఖర్జూరతాంబూలం	4. మ	7. ౪
2. దాయువ్యం	5. నాభి	8. ౦వ

పుష్పిపంటికి

+++ గుంజామూలప్రయోగము

గురువింద వేరు ఉప్పుడుబియ్యము నమిలి పుష్పిపంట గరచి
పట్టి వీపుకు తొడలకు ఆముదముచమురుకొని ¹కొంచెము సేపుండిన పంటి
నుండి పురుగు వెడలి చచ్చును.

అర్థనారీశ్వరరసము

శ్లో. రసగంధామృతం తుల్యం ఖలే కృత్వా తు కజ్జలీమ్ ।
నకులస్య ముఖే క్షిప్తా మృ²దా సంవేష్టయేద్ద్వ³ధమ్ ॥
నిక్షిపేద్భాండమధ్యే తు ⁴లవణేన ప్రపూరయేత్ ।
భాండవక్త్రం ⁵మృదా లిప్తా చతుర్యామం ⁶విపాచయేత్ ॥
స్వాంగశీతం విచూర్ణ్యాధ నన్యకర్మణి యోజయేత్ ।
వామభాగే జ్వరం హంతి ⁷వామనాసాప్రయోగతః ॥
దక్షిణేన తు భాగేన హ్యరోగ్యం నిశ్చితం భవేత్ ।
మునినా కథితో⁸ హ్యేష వైద్యజీవన⁹హేతవే ॥
గుహ్యద్గుహ్యతమం ప్రోక్తం గోపనీ¹⁰యం ప్రయత్నతః ।
అర్థనారీశ్వరో నామ రసో²యం కథితో భువి ॥

1. రసము

2. గంధకము

3. నాభి

యివి సమాంశలు ఖల్వములో మర్దించి ప్రాణముతోనున్నముంగి
నోట్లోపెట్టి చీలమన్నునిచ్చి యీతలకాయను కడవలో పెట్టి ఉప్పు నిండుగ
బోసి మూకుడు మూసి చీలమన్నులిచ్చి గాఢాన్నిని నాలుగు జాములు
పురముబెట్టి స్వాంగశీతలమున¹¹తీసి చూర్ణముచేసి కరాటాన బెట్టి యెడమ
ముక్కున నన్యమువేసిన ఎడమభాగమున జ్వరము విడుచును. కుడిము

1. ఘడియపుంటే

5. న్యమృద్వాతు

9. హా

2. ర్వా

6. అధాగ్నినా

10. య్యం

3. వం

7. రక్షణం లోక కాతుకమ్

11. తీసి

4. అదోర్ధ్వలవణ

8. ద్వేషు

క్కున నన్యము చేసిన కుడిభాగమున జ్వరము విడుచును. ఇది మహా
గోప్యమైన రసము. వైద్యునకు జీవనోపాయము.

మృతో¹త్థాపనరసము

శ్లో. శుద్ధసూతం విషం గంధం శిలా²తివిషహింగుళమ్ ।

మృతకాంతాభకం తామ్రం హరితాశం సమాక్షికమ్ ॥

మాషమాత్రం ప్రదాతవ్యం హింగువ్యోషార్ద్రకద్రవైః ।

సకర్పరానుపానం స్యాన్మృతో⁴త్థాపనకో రసః ॥

వీడితః సన్నిపాతేన గతో వాపి యమాలయమ్ ।

తత్క్షణం జీవతే తథ్యం పథ్యం క్షీరం ప్రదాపయేత్ ॥

1. రసము

2. నాభి

3. గంధకము

4. మణిశిల

5. అతివస

6. యింగిలీకము

7. కాంతభస్మము

8. అభ్రకభస్మము

9. తామ్రభస్మము

10. హరిదళము

11. హేమమాక్షికము

ఇవి సమాంశలు చూర్ణముచేసి ఒకమాత్ర ఇంగువతో గాని
త్రికటుకముతో గాని అల్లపురసమున గాని కర్పూరముతో గాని ఇచ్చిన
సన్నిపాతములు నయమగును.

కాలాగ్నిరుద్రరసము

శ్లో. శుద్ధసూతం విషం గంధ మజమోదాం ⁵ఫలత్రయమ్ ।

సోర్జ్యతారం యవతారం వహ్నిసైంధవజీరకమ్ ॥

సావర్చలం విశంగాని టంకణం⁷త్రూషణం సమమ్ ।

విషముష్టిః సర్వతుల్యా జంబీరరసమర్దితమ్ ॥

మాషమాత్రాం వటిం ⁸ఖాదేదగ్నిమాంద్యప్రశాంతయే ।

అశీ⁹తిం వాతజా⁹ రోగా⁹ గుల్మం చ గ్రహణీం జయేత్ ।

రసః కాలాగ్నిరుద్రో²యం పూజ్యపాదేన నిర్మితః ॥

1. ద్ధా

4. త్యూధా

7. చ కబుత్రయం

2. దివిష

5. ఛ

8. త్వా

3. ద

6. ధ్య

9. తీన్వా

తరుణార్కరసము

శ్లో. సర్వ ఫేనం చతుర్భాగం తత్సమం ¹హ్యమృతం తథా ।
 దరదం చైకభా²గం స్యాన్ముషపామాణమేక³కమ్ ॥
 జంబీరవారిణా పేష్యం మర్దితం ప్రహరద్వయమ్ ॥
 గుంజాప్రమాణవ⁴టికా⁵ం శ్చాయాశుష్కాం⁶శ్చ కారయేత్ ।
 తరుణార్కరసో నామ సర్వదోషహరః ⁷పరః ।

1. గరళము ⁸4 భాగములు 2. నాభి ⁹4 భాగములు
 3. ఇంగిలీకము ¹⁰1 భాగము 4. మూషపామాణము ¹¹1 భాగము

వీటిని నిమ్మపండ్ల రసమున రెండురూములు మర్దించి గుంజా ప్రమాణవటికలు చేసి అనుపానవిశేషములతో నిచ్చిన సమస్త దోషములు నయమగును.

జోగి¹²నాథరసము

శ్లో. రసం గంధం విషం తుల్యం మాక్షికం చ మ¹³నశ్చిలా ।
¹⁴శుల్బం చ లోహభస్మాభ ముండం దరదమేవ చ ॥
 హేమభస్మ రౌప్యభస్మ వరాటీభస్మ తుల్యకమ్ ।
¹⁵త్రూషణం చిత్రకం చైవ నిద్గంఢీమూలసంభవమ్ ॥
 నేపాళం పిప్పలీమూలం సౌభాగ్యం తాళకం తథా ।
 మాత్స్యమాహిషమాయూరఛాగవారాహకై ¹⁶స్తథా ॥
 అవై ¹⁷శ్చ వివిధైః పితైర్మర్దయిత్వా భిషగ్వ¹⁸రః ।
 ఛాయాశుష్కం చ వటకం కాచకుప్యాం ¹⁹వినిక్షిపేత్ ॥

1. అ	8. మా ర	14. సు
2. గానిమూ	9. మా ర	15. త్రికటు
3. యో	10. మా ర	16. ంత
4. టు	11. మా ర	17. హం
5. కాకోళా	12. నీర	18. కైః
6. చ	13. చి	19. నిష్
7. తిచ		

నిరుధ్య నాలుకాయంత్రే ప్రహరార్థం పచేల్లఘు ।
 స్వాంగశీతం సముద్భృత్య జంబీరరసమర్దితమ్ ॥
 ఆర్ద్రకస్య ర్¹సేనాపి భృంగరాజరసై²స్తథా ।
 ప్రీహిమాత్రం ప్రదాతవ్యం మధు³నావానుపా⁴యయేత్ ॥
 త్రయోదశసన్నిపాతా⁵నార్ద్రకస్యానుపానతః ।
 అనై⁶స్త్తు వివిధై రోగా⁷ నాశయేన్నాత్ర సంశయః ॥
 జోగినాథరసో నామ సర్వరోగనికృంతనః ।

గోళావశీరసము

శ్లో. పారదం టంకణం గంధం విషం వ్యోషం ⁸ఫలత్రయమ్ ।
 నేపాళబీజసంయుక్తం సమభాగేన చూర్ణితమ్ ॥
 శృంగీభృంగిరసే⁹నైవ మర్ద్యం యామచతుష్టయమ్ ।
 చణప్రమాణవటకా¹⁰ ఛాయాశు¹¹ష్కాంశ్చ కారయేత్ ॥
 ఉదావ¹²ర్తే వాతరోగే¹³ష్వామశూలే గళగ్రహే ।
 మందాగ్ని¹⁴ప్వప్లుపైత్యే చ మూలే పాం¹⁵డ్వామయే ¹⁶తథా ॥
 త్రిదోషే సన్నిపాతే చ ¹⁷దాదణేషు జ్వరేషు చ ।
 కర్ణాక్షిశో¹⁸ఫశూలాని వాతగుల్మం చ నాశయేత్ ॥
 అనుపానవిశేషేణ సర్వరోగవినాశకృత్ ॥
 గోళావళీ¹⁹తి విఖ్యాతో నా²⁰మ్నా నాగాజ్ఞనోదితః ॥

జ్వరరాంజేంద్రరసము

శ్లో. అమృతం గంధకం సూతం హేమధుత్తూరబీజకమ్ ।
²¹త్రూషణం సమభాగాని జంబీరరసమర్దితమ్ ॥

1. సోరా
2. త
3. యుక్త
4. స
5. ఆర్ద్ర
6. త్రయోదశం

7. ష్కణ
8. ఆ
9. అమలంతేచ
10. ండు
11. శ్ల

12. సర్వజ్వరేషు దాదణే
13. భనాకాయ
14. మి
15. ష్నా
16. త్రికటు

గుళికా మావమాత్రేణ ¹త్వనుపానవిశేషతః ।
²వాతపిత్తకఫోద్భూతసర్వజ్వరనివారణః ॥
 సన్నిపాతం మహాఘోరం నాశయేన్నాత్ర సంశయః ।
 జ్వరరాజేంద్రనా³మా²యం నా⁴గనా⁵థేన భాషితః॥

గోళాచూళిరసము

శ్లో. పారదం టంకణం గంధం విషం వ్యోషం ఫలత్రయమ్ ।
 తాళకం చ సమోపేతం నేపాళం చ చతుర్దణమ్ ॥
 ఆర్ద్రకస్య రసేనైవ మర్దయేత్ప్రహరద్వయమ్ ।
 కింశుక⁶స్వరసోపేతం యామమాత్రం తు మర్దయేత్ ॥
 గుంజామా⁷త్రాంస్తు వటకాంశ్చాయాశుష్కాంశ్చ కారయేత్ ।
 వటకైకం ప్రయుంజీత శృంగిబేరరసే భిషక్ ॥
 అజీర్ణజ్వరమందాగ్నిశిరోరోగే చ దారుణే ।
 శీతజ్వరే సన్నిపాతే విషూచ్యాం విషమజ్వరే ॥
 పిత్తపాం⁹ద్వామయే శో¹⁰ఫే కాసే శ్వాసే చ దారుణే ।
 గోళాచూళిర¹¹సః ఖ్యాతో నామ్నా నాగార్జునోదితః ॥

నీలకంఠరసము

శ్లో. సూతం చ గంధకం లోహ¹²మమృతం చిత్రపత్రకమ్ ।
 విళంగం రేణుకం ముస్తా చై¹³లాపత్ర¹⁴కకేసరమ్ ।
 కటుత్రయం చ త్రిఫలా నేపాళం తామ్రభస్మకమ్ ।
 ఏతాని సమభాగాని గుళికా చణకాకృతిః ॥
 కాసం శ్వాసం క్ష¹⁵యం గుల్మం ప్రమే¹⁶హం విషమజ్వరమ్ ।
 అ¹⁷జీర్ణిం గ్రహ⁸ణీం హంతి శూలపాండుమహోదరే ॥

1. ద్వ

2. వాతవైత్యోద్దిష్ట్యాది

3. మో

4. మ

5. ప్ర

6. మ్

7. తంతు

8. చ

9. దుమయం

10. భా

11. సో

12. సో

13. చె

14. ఘ

15. యో

16. హో

17. కితి

18. నే

మూత్రకృచ్ఛే మూఢగర్భే వాతరోగే చ దాదుతే ।

క్రిమిరోగే చ మందాగ్నో పీనసేషు ¹విశేషతః ॥

అ²ర్శస్సు మలబంధే చ కుక్షిరోగే గళగ్రహే ।

అపస్మారే చ మందాగ్నో నీలకంఠర⁴సః స్మృతః ॥

టీ. ఇవి సమాంశాలు. అల్లపురసముతో మర్దన. అనుపానములు శ్వాస కాసలకు తేనె పిప్పలి చూర్ణముతో యిచ్చునది. క్షయలకు పెన్నేరు ⁵గడ్డి చూర్ణముతోను, గుల్మములకు పిప్పలిచూర్ణముతోను యిచ్చునది. మహాదరములకు మండురత్రిఫలచూర్ణముతో యిచ్చునది. మూత్ర కృచ్ఛమునకు గొబ్బియాకురసము రాజనపు బియ్యపుపస కడుగుతో యిచ్చునది. మూఢగర్భములకు చన్నీళ్లతో యిచ్చునది. అతిసారములకు కొడిశపాలతోను వాతమునకు పంచకోలకమాయముతోను క్రిమిరోగములకు మర్లమాతంగి ఆకు రసముతోను పడిశమునకు తేనెతోను అరిశకు పటికబెల్లముతోను కడుపుకుట్టుకు ఓమముతోను- ఈ అనుపానములతో యిచ్చిన ఈ రోగములు నయమగును.

కనకసుందరరసము

శ్లో. హింగుళం మరిచం గంధం పిప్పలీ టంకణం విషమ్ ।

కనకస్య చ బీజాని సమాంశం విజయాద్రవైః ॥

మర్దయేద్దినమేకం తు చణకస్య చ మాత్రకమ్ ।

భక్షయేద్ద్రహణీం హంతి ర⁷సః కనకసుందరః ॥

అగ్నిమాంద్యం జ్వరం తీవ్ర⁸మతీసారం చిరంతనమ్ ।

నానావర్ణాం తు గ్రహణీం ⁹నాశ¹⁰యేన్నాత్ర సంశయః ॥

1. నిషాదనే

5. దుంప

9. న్నా

2. శంచ

6. శే

10. యా

3. ద్ధ

7. సోయం

4. సా

8. అ

ఆనందబై రవరసము

శ్లో. జాతీఫలం హింగుళసైంధవం చ

వరాళ శుంఠీ విష హేమబీజమ్ ।

సపిప్పలీకం వటకం ప్రకుర్యా -

ద్దుంజాప్రమాణం జరరామయఘ్నమ్ ॥

శ్లో. నిహంతి వాతా¹ కఫశూల²ముగ్రం

³ఆమాతిసారం గ్రహణీవికారమ్ ।

కరోతి శుక్లం సితయా సమేతం ।

రసో⁴యమానంద ఇ⁵తి ప్రసిద్ధః ॥

హింగుళచూర్ణము

శ్లో. హింగుళం దగ్ధవారాటవిషత్రికటుసైంధవమ్ ।

సమభాగమిదం చూర్ణం గుంజామాత్రం తు భక్షయేత్ ॥

జ్వరత్రిదోష శమనం హింగుళం చూర్ణము త్తమమ్ ।

సూచికాభరణరసము

శ్లో. తాళం గంధకపారదం త్రికటుకం జాతీఫలం సైంధవం

నాగం వంగజలోహమభ్రకమిదం తామ్రం శిలాతు⁶త్థకమ్ ।

నేపాళం విషటంకణా⁷ఖ్యమభయా ట్టారం ⁸తథా హేర్విషం

తారం తాప్యక హింగుళం చ సహితం చైకై కభాగాన్వితమ్ ॥

జంబీరార్ద్ర⁹కమేఘనాథ¹⁰తులశీద్రావై స్తథా చిత్రకాత్

మర్ద్యం శోషితమేకమేకదివసం ¹¹మాషప్రమాణా వటి ॥

దేయం¹²తేన నిహంతి ¹³దోషమఖిలం తాపం చ ఛర్దిహరం

పైత్యం విభ్రమనాశనం తృప్తి¹⁴హితం దే¹⁵హస్య దా హే పరమ్ ॥

1. శో

2. మఘ్నం

3. ఆ

4. మి

5. ద్ధ

6. హిమపతి

7. చగరశంయథా

8. సహితం చిత్రంపులశీ

రపైః

9. ంచమాత్రా

10. దోష

11. సర్వ

12. హరం

13. హే

విజయాద్రవమర్ద్యం తు మాషమాత్రం చ కారయేత్ ।
 కనకః సూచినా¹మాఽయం నిత్యనాథేన నిర్మితః ॥
 సన్నిపాతం నిహంత్యాశు ²హ్యనుపానవిశేషతః ।

వజ్రసూచికాభరణరసము

శ్లో. మృతసూతం మృతం వంగం మృతనాగం చ ³హేమకమ్ ।
 వజ్రభ⁴స్మాఽథ గరభ⁵మేకైకం భాగమేక⁶తః ॥
 మత్స్యపిత్తై⁷శ్చ మర్ద్యం తు సర్పమాయూరమాహిష్టైః ।
 మేష⁸జైః స⁹ర్పపిత్తై¹⁰శ్చ భావితం దివసత్రయమ్ ॥
 మాషమాత్రానుపానేన సన్నిపాతజర్వం హరేత్ ।
 వజ్రసూచికనా¹¹మాఽయం మహాదేవేన భాషితః ॥

సింహప్రతీపాలనరసము

శ్లో. సూతం గంధ¹²క¹³నాభితుఞ్శయుగళం చైకైకభాగాన్వితం
 సర్వం మర్దిత మార్ద్ర¹⁴కస్య ¹⁵చ రపై స్సప్తాహ¹⁵మత్ర త్రికమ్ ।
 తైలాభ్యంగజలావగాహముచితం పథ్యం చ దధ్యోదనం
 హ్యేతద్రోగగజేంద్రదర్పదహసం సిం¹⁶హప్రతీపాలనమ్ ॥

1. రసము 2, గంధకము 3. నాభి 4. తు¹⁷త్థద్వయము

పీటిని సమాంశములను అల్లపురసమున మర్దనచేయవలెను.

చాతుర్థికగజసింహరసము

శ్లో. శుద్ధసూతం సమం గంధం తాళకం చ మనశ్శిలా ।
 ఖర్పరీ తామ్రభస్మా¹⁸థ తు¹⁹త్థం గైరిశిలాయుతమ్ ॥

1. మో

2. మ

3. హ

4. స్మంచ

5. ఏ

6. యో

7. స్య

8. తు

9. ర్వ

10. చ

11. మో

12. క

13. వత్సనాభిద్విఖం ఏ

14. క

15. మా

16. హ

17. డ

18. ద

19. డ

1తులసీద్రవ²మాత్రేణ త్రిదినం చ విమర్శితమ్ ।
 గుంజామా³త్రాం వటీం కృత్వా ⁴కాలజీరాంబు యోజయేత్ ॥
 ఏకాహికం ద్వాహికం వా త్రాహికం చ చతుర్థకమ్ ।
 పతాంతజ్వరమాసాంతం ⁵యాతి నాశం న సంశయః ॥
 చాతుర్థిగజసింహో⁶యం సర్వజ్వరనివారణః ।

అఘోరాస్త్రరసము

శ్లో. విషం తామ్రం బలిం చైవ గౌరీపాషాణకం సమమ్ ।
 నాభీ నూత⁷త్రిభాగం చ నిర్గుండీతులసీద్రవైః ॥
 తిలప్రమాణవటికం ఛాయాశుష్కం చ కారయేత్ ।
 త్రయోదశసన్నిపా⁸తజ్వరాష్టకనివారణమ్ ।
 విషమం శీతికాదోషం క్షణమాత్రాచ్ఛ నాశయేత్ ।
 అనుపానవిశేషేణ ⁹హ్యాఘోరాస్త్రమహారసః ॥

1. గరళము ఒకభాగము	2. తామ్రము ఒక భాగము
3. గంధకము ఒకభాగము	4. గౌరీపాషాణము ఒకభాగము
5. నాభీ 4 భాగములు	6. రసము 3 భాగములు

వీటిని వావిలాకురసమున తులసియాకు రసమున మర్దించి తిల ప్రమాణ మాత్రలు చేసి ఛాయాశుష్కము చేయవలెను.

రససిం⁹ దూరము

1. రసము 12 తులములు	2. గంధకము 4 తులములు
3. హరిదళము 15 చిన్నముల యెత్తు	

వీటిని ఖల్వమునబెట్టి మృధువుగా మర్దించి ¹¹యుంచుకొనవలెను. పుట్టమన్నులోనుండి మృదువైన యిసుకను తీసి, మెత్తగా నూరి, కుప్పెకు

1. హ	5. త్రాతా	9. ద
2. మేకంతు	6. శీఘ్రం	10. ధూ
3. త్ర	7. త్రయో	11. గాజుకుప్పెలోబోసి
4. కఠో	8. తాలిష్ట జ్వర	

అడ్డవేలెడు దళమున మూడు చీలమన్నులనిచ్చి యెండించి, ఆ కుప్పెలో పైనచెప్పిన ఔషధము పెట్టవలెను. పిడిమూరెడు లోతుగ కుదురు పొయ్యి వేసి దానిమీద కుండను అమరించి అందులో దోసెడు యినుకఁబోసి ఆ ఇనుకపైన ఆకుప్పెను పెట్టి, కుప్పెలోపల ఇనుక పడ కుండ కుప్పెనోటిని వస్త్రముతో మూసి కుప్పెకు కంఠము పర్యంతము యినుకపోసి అమర్చి తొలుత దీపాగ్ని పెట్టేది. ఆనెనుక కమలాగ్ని, ఆనెనుక ఉత్తమాగ్ని పెట్టేది. కుప్పెలో కదురువేసిచూచేది. అపువధము కరిగి ఉడికిన యెడల గాఢాగ్ని పెట్టేది. మందా పారిన యెడల కదురు వేసి చూచిన తెల్లని పొగవెళ్లును.

మంటను చాలించుటకు ముందు కుప్పెముడిమీదను క్రొత్తపెంకు ముక్కపెట్టి చూచి నల్లని బొట్టు పడినయెడల గంధకమున్నదని యెఱింగేది. తెల్లని పాలగువ్వ యీక ఛాయవలె బొట్టు పడినయెడల ¹ఔషధము దిగినదని యెఱింగేది. తెల్లనిబొట్టుమీద నల్లనిబొట్టు వుండిన యెడల ²ఇంకొంచెము సేపు మంటనుంచవలెను. తెల్లనైన దాకాను కుప్పెమీద పెంకుముక్కలు అప్పకప్పుడు వేపి తీసి చూస్తూ ⁴యుండవలెను. ఔషధము ⁵పారునట్లుగ మంటను వేయవలెను.

⁶అగ్నిని వెలిగించు విధము పొయ్యిమీద చిటికెనప్రేలంత లేశివి నాలుగు రేఖలు తీయునది. అందువెంట అగ్ని పారును. కంచము కుదురువలె పొయ్యిని వేయవలెను.

కుప్పె చిట్టెము కట్టిన యెడల రెండు మాడల యెత్తు గంధకమును నూరి ఆ కుప్పెలో పోయవలెను. కుప్పెఅడుగున ఔషధము నిలువక బాగుగ పారును.

ఇది రససిందూరమును వండే విధము. ఇది శివయోగము.

1. ఆ

2. రిద్దీ అగ్ని వేసేది.

3. అప్పటిప్పటికి

4. సోదాపున్నకొనేది.

5. పారిసలక్షణ యెరింగి

విధం యిచ్చేది.

6. పొయ్యికి అగ్ని పెట్టితే

అగ్ని

7. వెలిగేవిధం

అజాజ్యాదిచూర్ణము

శ్లో. అజాజీ ¹కర్పలం కోష్ఠం శృంగీ ధాన్యం ²వచా తథా ।

కటుత్రయం క్షౌద్రయుతం సన్నిపాతనిబర్హణమ్ ॥

1. జీలకఱ్ఱ 2. పెద్దమ్మడిచెక్క 3. కోష్ఠవు
4. కర్కాటకశృంగి 5. ధనియాలు 6. వస 7. త్రికటుకము

వీటిని సమాంశలు చూర్ణము చేసి తేనెతో కలిపి జ్వరితునకు సన్నిపాతావస్థకు ముందరనే ఇచ్చిన సన్నిపాతించదు. శ్లేష్మోద్రేకమున్ను నయమగును.

³బాలాతిసారములకు

బిల్వాంకురప్రయోగము

మోరేడు చిగురు నూరి వెన్నతోయిచ్చిన ⁴బాలాతిసారములు నయమగును.

ఆమ్రకర్కటీప్రయోగము

మామిడిపిండెలు చిన్నవి నూరి, పెరుగుతో ⁵కలిపి ఇచ్చిన ⁶బాలాతిసారము నయమగును.⁷

బాలశోషములకు

కాకనాసాప్రయోగము

కాకిదొండాకు నూరి గేదెవెన్నతో బెట్టితే ⁸చిక్కియున్న ⁹బిడ్డలు బలియుదురు.

కోరింతదగ్గుకు

విడంగప్రయోగము

¹⁰ విళంగసారములు చూర్ణము చేసి పంచదారతో ¹⁰కలిపి ఇచ్చిన కోరింత దగ్గులు నయమగును.

1. ఖల్వ	6. పాపలకులి	9. న్నపాపలు లావు
2. యవాచకం	7. దుఘ్నగుజేరునూరి వొడ	కొందురు
3. పాపలకు	ల రాస్తే పాపరోగి	10. యిస్తే
4. పారడం	మానుసు	
5. యిస్తే	8. పులుగువారియు	

అతిదా¹హములకు

దాడిమపుష్పప్రయోగము

దానిమ్మపువ్వుల రసముతో తేనె పంచదార ²కలిపి ఇచ్చిన అతి
దాహము నయమగును.

ఛర్దికి

ఖదిరాదిచూర్ణము

శ్లో. ఖదిరం రాజవృక్షం చ పా³తా పూతీక సిప్పలీ ।

లాజాః శర్కర⁴యా లీధాః శ్లేష్మచ్ఛర్దినివారణాః ॥

బిల్వధాన్యకాదికషాయము

శ్లో. బిల్వధాన్యబలా⁵శుంఠీలాజముద్గశృతం జలమ్ ।

దాహమూర్ఛాదిత్మ⁶ట్ చ్ఛర్దిహిక్కాశోపనివారణమ్ ॥

సర్వజ్వరములకు

బ్రహ్మేత్రరసము

శ్లో. హింగుళం టంకణం సూతం శుల్బం వంగం చ మాక్షికమ్ ।

తథా మృతం గంధకం చ భాగైశ్చ దంతిబీజకమ్ ॥

మనశ్శిలా తాళకం ⁷చాప్యఖుపాషాణగై రికమ్ ।

జంబీరవిజయాచిత్రతులసీతింత్రణీరసైః ॥

మర్దయేత్త్రిదినం శుద్ధం ⁸శోషయేన్నిర్జలద్రవమ్ ।

చణమాత్రవటీం కృత్వా ఛాయాశుష్కం చ కారయేత్ ॥

సర్వజ్వరని¹⁰యోజ్యోఽయం సర్వజ్వరనికృంతనః ।

శృంగబేరరసేనైవ రోగ¹¹రాజనికృంతనః॥

జీవనీ¹²యో బలవృద్ధి¹³కరో రోగ¹⁴హరో నృణామ్ ।

బ్రహ్మేత్రవ¹⁵టకా నామ సర్వజ్వరనివారణాః ॥

1. హాన

2. తోయిస్తే

3. దా

4. సంఘీ

5. శో

6. చ

7. చఇతి

8. నిర్జీవం

9. ంగుణం

10. యోగో

11. జ్వర

12. య్యం

13. హంతి

14. న

మహాజ్వరాంకుశరసము

శ్లో. శుద్ధసూతం విషం గంధం ధూర్తబీజం త్రిభిస్సమమ్ ।

చతుర్ణాం ద్విగుణం వ్యోషం చూర్ణం గుంజాద్వయం హితమ్ ॥

జంబీరరసమర్ద్యం తు ¹హ్యర్ద్రకస్య రసాహృతః ।

మహాజ్వరాం కుశోనామ జ్వరాణాం కులనాశనః ॥

1. రసము ఒకభాగము

2. నాభి ఒకభాగము

3. గంధకము ఒకభాగము

4. ²ఉమ్మెత్తవిత్తులు మూడు భాగములు

5. శొంఠి నాలుగు భాగములు 6. పిప్పళ్లు నాలుగు భాగములు

7. మిరియాలు నాలుగు భాగములు

వీటిని నిమ్మపండ్ల రసము అల్లపురసములతో మర్దన.

ఉబ్బినమునకు

+ ఓమము మంచిదితెచ్చి బియ్యముచేసి వెంటనే వేయించి నూరి జిల్లేడుపాలుపోసి ముద్దగచేసి ఆ మందు నే-బు ? యెత్తు కొంకి పుషిణి ఆకు చూర్ణము కాసెత్తు కలుపుకొని త్రాగవలెను. శ్లేష్మము తెగి పడును. పథ్యము పాలు ⁶అన్నము తినేది. ఉబ్బినము నయమగును.

ప్రసూతిజ్వరకషాయము

శ్లో. ముస్తాపర్పటకోశీరశ్రీఖండం నాగరాణి చ ।

భార్జీ ధాన్యం కషాయేణ సూతికాజ్వరతాపనుత్ ॥

శంఖద్రావకము

1. పటిక

2. సురాకారము

3. నవాసాగరము

4. జెలిగారము

5. తుత్తము

6. అన్న భేది

¹వీటిని ² సమాంశలు చూర్ణము చేసి గాజు కుప్పెలో బోసి బట్టి వండేది. సారా దిగునట్టు ద్రవము దిగుచు. ఇది సిద్ధావధము.

ఔషధములో గవ్యలు వేసిన కరిగి పోవును.

³ఇల్లిపాషాణశుద్ధి

⁴ఇల్లిపాషాణమును నూకలవలె, బియ్యపుగింజలవలె, చూర్ణము చేసి అజమూత్ర సరమూత్రములలో ఉద్యమము⁶ మొదలు అస్త⁷మయము వరకు నానోవేసిన శుద్ధి యగును. వాంతి భ్రాంతులు నయమగును.

మరివకవిధము

తెల్ల కాకరకాయలో పెట్టి దుముకులో ఉడికించిన శుద్ధియగును.

తామ్రశుద్ధి

శ్లో. అర్కోన్నతస్నుహీగుంజా వారుణీ కంచుకీ తథా ।

నక్తమాలాశ్వగంధా చ ¹⁰శమ్యాకమునిచిత్రకమ్ ॥

¹¹తక్రేణ లోడనాచ్ఛుద్ధం సప్తవారం తు తామ్రకమ్ ।

1. జిల్లేడు	2. ఉమ్మెత్త	3. జముడు
4. గురివిండ	5. తెల్లపులిమిరి	6. ఊడుగ
7. కానుగ	8. పెన్నేరు	9. రేల
10. అవిశ	11. చిత్రమాలము	

వీటిని సమాంశలు చల్ల ¹²బోసి తోల గుమ్మి అందులో రాగి రేకులు యేడు దినాలు నానవేసేది. వాంతి భ్రాంతు¹³లను కలిగించదు.

1. త్తుమ	6. మానం	11. తక్రేణలోడనం కృ
2. పట్టున్ను	7. వేస్తే	త్వాంస్తవారం విశేతః
3. మూష	8. కిస్తే	12. కో
4. యాన	9. అవును.	13. అమానుసు
5. నుండి	10. చతురంగేశ	

ఆమృతపంచకము

శ్లో. బీజపూరకజంబీరనా¹రంగం చామృతవేతసమ్
ఫలం పంచామృ²తం ఖ్యాతం తింత్రినీకసమన్వితమ్ ||

ప్రకారాంతరము

శ్లో. కోలదాడిమవృక్షామృ³చుక్లి⁴కా⁵చామృతవేతసః |
పంచామృ⁶కా⁷ సముద్విష్టా⁸ తథో⁹క్తం చామృతపంచకమ్ ||

సంతర్పణము

శ్లో. ద్రాక్షదాడిమఖర్జూరం మృద్వీకాశ్చామృతశర్కరా |
⁷లాజా చూర్ణం సమ⁸ధ్వజ్యం సంతర్ప⁹ణముదాహృతమ్ ||

¹⁰వేశవారము

శ్లో. ¹¹శుంఠీమరీచపిప్పల్యో ధాన్య¹²కాజా¹³జిదాడిమమ్ |
¹⁴పిప్పలీమూలసంయుక్తం ¹⁵వేశవారమితి శృతమ్ ||

ప్రసూత్యతిసా¹⁶రములకు¹⁷

1. నేలఉసిరిక	2. కణుము	3. నేలనారికేళము
4. కవిరి	5. కురువేళ్లు	6. ఉత్తరేణి
7. పాఠవేళ్లు	8. అతివస	9. ముస్తలు

వీని సమాంశలు కషాయము బెట్టి ¹⁸ఇచ్చిన సూతికాగ్రహణి
నయమగును.

1. గరం	12. కం	మాద్రీవనం భూదర
2. కా	13. తి	మల్లికానాం
3. శు	14. చిత్రమూలక	ఏతానిచూర్ణాని సమాం
4. శుక్లదారుసా	15. దే	శక్యత్వా
5. ప్రమోదశ్చ	16. రాస	ప్రసూతిసారం ప్రదరో
6. సశ్చాక్తిం	17. పనారిపల్కలం పన	నిదద్యాత్
7. జాజీ	సూపురాణాం	రక్తాతినారం గ్రహణీ
8. ందా	బనాకం తిక్తక శీత	గతేషు
9. ంచస	సారం	రక్తప్రమేహం శమనం
10. దే	ఉదీచ్యమాగ్నేణుచేలి	చతిక్షాత్
11. శో	కానాం	18. యిచ్చేది

యోగరాజగుగ్గులు

శ్లో. పిప్పవీ పిప్పలీమూలం ¹చవ్యం చిత్రకనాగరమ్ ।
 పాథా విశంకేం²ద్రయవా ³హింగుభా⁴ర్జి వచాన్వి⁵తాః ॥
 సర్వ సాతివిషాజా⁶జీజీరకం కృష్ణజీరకమ్ ॥
 గజకృష్ణాజమోదాభ్యాం కటుకామూర్వా⁷మిశ్రితమ్ ॥
 త్రిఫలా ⁸సమభాగా స్యా త్సమభా⁹గశ్చ గుగ్గులుః ।
 సర్వవాతామయా స్సర్వగుల్మా¹⁰రోగ్యగ్రహణీగదా ॥
 సర్వవర్ణాని ¹¹కుష్మాని సర్వశూలమరోచకమ్ ॥
 ప్రమేహం పాండురోగం చ హంతి రోగాన్న సంశయః ॥
 ఆమవాతం చ స¹²మ్మోహం గుప్తవాతం చ రోదనమ్ ॥
 వాత¹³శోణిత మత్యుగ్రం గంభీరో¹⁴త్తానభేదతః ।
 యోగరాజ¹⁵ఇతి ఖా¹⁶తో గుగ్గులుః పరమాపదమ్ ॥

నవగ్రహరసము

శ్లో. గౌరీ శిలా హింగుళగంధకం చ
 రసం చ గోదంతమయూరతుత్థమ్ ।
 తాళం శిలా ఖర్బర సైంధవం చ
 సమాంశ్చ కృత్వా స¹⁷వఖల్వమధ్యే ॥
 సకారవల్లీరసనింబతోయం
 యామార్దకం చా¹⁸ప్యతి మర్ద¹⁹యేత్తమ్ ।
 కూ²⁰ప్యాం చ మధ్యే²¹తు దినస్య పాచ్యం
 సు²²స్వాంగళీతేన సముద్ధరే²³చ్చ ॥

1. కేవ్య

2. ద్రా

3. హోల

4. జ్ఞా

5. తైః

6. తి

7. మిశ్రి

8. సహచర్యాశ్చస

9. గాశ్చ

10. శ

11. కృష్ణ

12. శ్మే

13. శ్రో

14. స్థా

15. మి

16. తం

17. చ

18. త్య

19. యుక్తం

20. పేచ

21. చ

22. సుం

23. చ

24. తి

ప్రీహీ చ మాత్రా నవసీతయక్తా
 నివాతమధ్యే నవ పంచ రాత్రమ్ ।
 నమస్తవాతాః స తు పాయుజాతం
 తథోగ్రగంధం వ్రణకుష్ఠజాతమ్ ॥
 నవగ్రహభ్యో హరతి ప్రసహ్య
 నీరోగదేహం కురుతే చ కాంతిమ్ ॥ ¹

పంచామృత యోగము

శ్లో. పిష్పలీసదృశంసర్పిః సర్పిషో ద్విగుణా సితా ।
 సితాయా ద్విగుణం క్షౌద్రం క్షౌద్రాదష్టగుణం పయః ॥
 ఏష పంచామృతో యోగః సర్వపైత్యవినాశనః ॥

అమృతబిందుకషాయము

శ్లో. ధాన్యనాగరసంయుక్తక్షీరోదకసముద్భవః ।
 అష్టభాగావశేషేణ మధుశర్కరసంయుతః ॥
 అమృతబిందుకషాయోఽసౌ సర్వపైత్య వినాశనః ।

కండ్లకలకకు

1. ముషిణిచిగురు నిమ్మకాయంత 2. రెండు కరక్కాయలు

వీటిని చనుపాలతో నూరి నవ్నవు బట్టలో పొట్లము గట్టి
 కండ్లలో మూడేసి బొట్లు పిడిచి ఆ వెనుక పొట్లమును కండ్లకు వత్తు
 కునేది. కండ్లకలక నయమగును.

మనోహరచూర్ణము

శ్లో. ద్రాక్షా కుష్ఠమఫేనం చ వాజిగంధా చ గోక్షురమ్ ।
 కంకుమం మర్కటీబీజం శుకబీజమరాటికాః ॥

1. సమస్తవాతం పరివా	నవగ్రయుక్తం నయ	2. సు
యుజాతం	నవచిత్రకంచ	3. ప్లో
నవగ్రగంధీచ సకాశ	నిరోగదేహీన చరోగనాశం	4. కు

ప్రియా¹భుమజ్జబదరీబీజగాంధారిబీజకమ్ ||
 వర్షాభూమూలచూర్ణం చ జాతుర్దాతం సమాంశకమ్ ||
 శర్కరాసహితం దేయమేతత్సంచశరాహ్వ²యమ్ |
 స్తంభనం మోహనం వృష్యం సర్వషండత్వనాశనమ్ |
 మనోహరమిదం చూర్ణం కురుతే ఖరదండవత్ |
 ఆయుష్యం కాంతిదం నృణాం వలీ³పలితనాశనమ్ ||

⁴యష్ట్యాదిచూర్ణము

శ్లో. యష్ట్యశ్వగంధా చ ⁵విదారి గోక్షురమ్
 వారాహి మాషం చ శతావరీ చ ||
 గుప్తాఫలం చామలకం చ శాల్మలీ
 నిర్యాసమేతత్సమశర్కరాన్వితమ్ ||
 మాసార్థమాత్రేణ సహస్రయోషితాం
 దినే దినే భోగసమర్థతా భవేత్ |
 శరీరపుష్టిం బలశుక్లవృద్ధి⁶ం
 వేగేన వాయుః స్వరకిన్నరః ⁷స్యాత్ ||
 గృధ్రస్య చక్షుః శ్రవణే వరా⁸హి
 ర్భ్రహ్మస్పతే⁹శ్చైవ సమానబుద్ధిః ||

జ్వరములకు¹⁰ఓషధిదారణనిధి

గళకర్ణధారణయోగములు

శ్లో. గోపాలపత్రికామూలం సహచే వీ బలా¹¹ఽథవా |
 గళే ¹¹బద్ధా జ్వరం హంతి విష్ణుక్రాంతా చ కర్ణయోః ||

1. ఏ

2. యా

3. ష

4. ఏ

5. ఏష్ట్యా

6. వి

7. ద్ధతాం

8. త్వం

9. హో

10. శుద్ధక్రియ

11. ద్భ

భూతకేశీధారణవిధి

శ్లో. భూతకేశ్యాశ్చ మూలం వా సప్తఖండాని కారయేత్ ।

బ్రంధ¹యేద్రక్తసూత్రేణ హస్తే న్యా జ్వరనాశనమ్ ॥

సూర్యావర్తధారణవిధి

శ్లో. సూర్యావర్తస్య మూలం చ కణ్ఠే భూతజ్వరం హరేత్ ।

కాంచనారధారణవిధి

శ్లో. కాంచనారస్య మూలం తు కణ్ఠే బద్ధ్యా నిశి జ్వరమ్ ।

హరేన్నాత్ర ⁴తు సందే⁵హో యథా సూర్యోద⁶యాత్తమః ॥

సహదేవీమూర్వాధారణవిధి

శ్లో. శ్మశానసహదేవ్యా వా మూర్వాయా ⁷దీర్ఘగా శిఘా ।

సూత్రేణ వేష్టితా బంధా హస్తే సర్వజ్వరాపహా ॥

ఉలూకపక్షధారణవిధి

శ్లో. ఉలూకస్యోత్తరం పక్షం రక్తసూత్రేణ వేష్టయేత్ ।

బద్ధం తు దక్షి¹⁰ణే కణ్ఠే ద్వావ్యహికం హరతే జ్వరమ్ ।

ఊర్ణనాభాంజనవిధి

ఊర్ణనాభస్య జాలేన వర్తిం కృత్వా ప్రయత్నతః ॥

జ్వాలయేత్తిలతైలేన కజ్జలం గ్రా¹²హయేచ్ఛనైః ।

అంజనం నేత్రయుగ శే ద్వావ్యహికజ్వరనాశనమ్ ।

కుమారి మూలక¹ర్నైకం..... ॥

1. యోర

2. మాచాధ

3. శ

4. ప

5. హ

6. యో

బర్ధమూతికా

7. ధ్వా

8. లో

9. జా

10. పూ

11. శే

12. హ్యయ్యేధభ

జ్వర¹స్వరూపము

²జ్వరో రోగపతి³స్త్రాగ్రః ప్రతా⁴పీ మృత్యుసన్నిభః ।

⁵క్రోధో దక్షాధ్వరధ్వంసీ దుద్రో⁶ర్ధ్వనయనో⁷ద్భవః ॥

త్రిపాద⁷ప్రీతి⁸రాజై⁹వ పడు⁹జ్జో నవలో¹⁰చనః ।

కాలాంతకసమ¹⁰స్త్రీవ్రః శోణితం పిబతే ¹¹న్యణామ్ ॥

గజ¹²చర్మములకు పంచాననరసము

శ్లో. శుద్ధసూతం విషం గంధం త్రూషణముస్తాఫలత్రయమ్ ।

గుఘూచీం చూర్ణయేత్తుల్యం చూర్ణస్య ద్విగుణో గుడః ॥

ద్విగుంజావటకం ఖాదే ¹³న్దాస¹⁴తో గజచర్మజిత్ ॥

రసః పంచాననో నానూ¹⁵ను పానం తౌద్రవాకుచి ॥

టీ. పథ్యము పాలు అన్నము¹⁵న్ను.

¹⁶జ్వరసామాన్యలక్షణము

శ్లో. స్వేదావరోధః సంతాపః సర్వాంగే గ్రహణం తథా ।

యుగపద్యత్ర దృశ్యంతే ¹⁷స జ్వరో వ్యపదిశ్యతే ॥

నవరత్నమారణము

శ్లో. మాక్షికం దరదం చైవ టంకణం చ మనశ్శిలామ్ ।

గంధకం పారదం చైవ మేషశంఖగీం చ మర్దయేత్ ॥

రత్నా¹⁸ని లేపయే¹⁹త్తేన ¹⁹శోషయిత్వా పుటం చరేత్ ॥

²⁰వేతన సర్వరత్నానాం లేపనం పుటమారణమ్ ॥

1. ప్రభావం

2. తతో

3. త్య

4. పో

5. జ్వరోధ

6. మ్

7. త్రి

8. రంచైవ

9. జరీ

10. ంతుల్యం

11. నరః

12. ర్మాన

13. మా

14. కే

15. న్ను

16. హ్వం

17. క్

18. ద్రిమాక్

19. త్వాం

20. ఎతాని

పంచబాణరసము

శ్లో. రసాభ్రహేమతారం చ వంగం మాక్షికమేవ చ ।
 నాగం శుల్బం మృతం కాంతం సమభాగాని కారయేత్ ॥
 కోకిలాక్షస్య బీజాని మర్కటీ చా¹హి²ఫేన³కమ్ ।
 ఏతచ్ఛూర్ణం సమాంశేన గోక్షీరేణ తు భావయేత్ ॥
 శాల్మలీ⁴స్వరసేనాపి తాళమూలీరసేన⁵చ ॥
 కణాకుంకుమకంకోలం చందనేన⁶చ భావయేత్ ॥
 వల్లయుగ్మం చ దాతవ్యం శితాజ్యక్షీరసంయుతమ్ ।
 అష్టాదశ⁷ తు కృష్ణాని సర్వరోగాన్నిహంతి చ ॥
 కా⁸మం వర్ధయతే నృణాం స్త్రీణామత్యంతవల్ల⁹భః ॥
 కథ్యతే హరగౌరీజరసో¹⁰ఽయం పంచబాణ⁷కః ॥

నేత్రాంజనము

శ్లో. కర్పూరః స్ఫటికః శంఖశ్చందనం మణిశారి¹బే ।
 మంజిష్ఠా రజసీ²ద్వంద్వం కతకం గైరికం బలా ॥
 సర్వేషాం సదృశం తుత్థం జంబీరరసమర్దిమ్ ।
 రాత్ర్యాధ్యం¹⁰తిమిరం కా¹చం కంఠూం చైవ వి²నాశయేత్ ॥
 పంచాశద్వర్ష³కం పుష్పం మాసే⁴నై⁵కేన శామ్యతి ॥

శూలకు

శంఖచూర్ణప్రయోగము

శ్లో. శంఖచూర్ణం సలవణం హింగువ్యోషసమన్వితమ్ ।
 ఉష్ణోదకేన దాతవ్యం సదృశ్శూలనివారణమ్ ॥

8. ఆ	4. మ్యం	9. ద్వేచ
9. చ	5. భా	10. స్తి
10. రసభావేనా	6. చ	1. యః
1. వా	7. నత్	2. విసర్జ
2. తు	8. య	3. కా
3. ప్రమేహాని	9. బా	4. ఘో

మహాశంఖపొట్టలి

శ్లో. మహాశంఖభవం చూర్ణం బలినా లకుచాంబునా ।
 మర్దయిత్వా పుటిత్వా⁵ తద్రజో గంధపారదైః ॥
 విమర్ద్య కజ్జలీం⁶ కృత్వా వరాటీః పూరయేత్తథా ।
 టంకణైః⁷ స్లేప్యమాస్యం చ పుటే⁸ త్పూర్వక్రమేణ హి ॥
 పుటిత్వా శంఖనాభ¹⁰ చ బలినా¹ లకుచాంబునా ।
 సమాంశేన సమాదాయ గోదుగ్ధేన చ మర్దయేత్ ॥
 పునః పూర్వప్రకారేణ పొట్టలీ పరిక్షీర్తితా ॥
 నిశ్శేషం క్షయరోగఘ్నీ సర్వగ్రహణికాపహా ॥
 సర్వాతీసారశమసీ దీపసీ పాచసీ పఠిరా ॥
 వృష్యం పుష్టికరం రుచ్యం గుల్మశూలవినాశనమ్ ।
 పక్తిశూలహరం శీఘ్రం జ్వరాతీసారనాశనమ్ ॥
 గోవిందచంద్రరాజస్య క్షయరోగకులాంతకమ్ ॥

రాజరాజేశ్వరీఘృతము

శ్లో. అశ్వగంధా శ్వదంష్ట్రా చ సర్పగంధాకులిత్వచః ॥
 నీలీమూలం తథా వాసా నిద్గంఢీ చ గుహుచికా ।
 ప్రత్యేకం ప్రస్థమాత్రం తు పచేద్దోణాంబుసంయుతమ్ ॥
 క్షీరం దధి ఘృతం మూత్రం విద్రవశ్చాజకా⁵ త్తథా ।
 ధాత్రీరసో భీరురసో రంభాకందరసస్తథా ।
 ముద్గపక్తిరసో యోజ్యః క్వాథే పాదావశేషితే ॥
 మధుకం జీరక⁶ ద్వంద్వం కుప్తకల్తారమృద్వికాః ।
 మృణాలం ముస్తకం చైవ ఖర్జూరం వాలుకద్వయమ్ ॥
 శ్రీఖండం మధు యష్టి చ ముసలీ భూమిశర్కరా ।

5. పే

6. మధాయా

7. క్లక్షా

8. ధాయశ్చ

9. పూ

10. శ్చ

1. లి

2. ర్వాస్త

3. రా

4. ంజి

5. కా

6. నిచ

7. పచేద్ద్యష్టావశేషితం

8. ంచైవ

కర్షమాత్రమిదం చూర్ణం ప్రత్యేకం చ వినిక్షిపేత్ ॥
 సాధయిత్యాఽథ నిక్షిప్య శర్కరాం చూర్ణసమ్మితామ్ ॥
 పితృధిక్యం చ భ్రమణం కరపాదాక్షి⁹కంపనమ్ ॥
 బహుమూత్రం వృద్ధిమూత్రం ఖండమూత్రం మహాశ్మరీమ్ ॥
 ప్రమేహం శుక్లమూత్రం వా శుక్లక్షయ¹⁰విసప్తకమ్ ।
 దాహక్షయం ¹తథాఽత్యుష్ణం ప్రదరం ఘోరలక్షణమ్ ॥
 పురాణం చ జ్వరం చైవ వాతపిత్తకఫోద్భవమ్ ।
 విషమజ్వరశీతం చ నాశయేన్నాత్రసంశయః ॥
 వంధ్యాయాః పుత్రజనకం రాజరాజేశ్వరీ²ఘృతం ॥

అబ్రకానుపానములు

శ్లో. ఘృతేన గృహధూమేన గగనం శీతికాపహం ।
 విప్పలీ శర్కరాక్షౌద్రైర్వాతపిత్తజ్వరాపహమ్ ॥
 పంచసారేణ గగనం విషమ జ్వరనాశనమ్ ।
 చాతుర్ధికం ³త్ర్యాహికం చ స్థాణేయకతకేన తు ॥
³స్త్రశ్యేన సన్నిపాతఘ్నం రక్తపిత్తం విశేషతః ।
 వాతారి⁴జేన గగనం కాశశ్వా⁵సగదాపహం ॥
 క్షయరోగహరం పథ్యోమశ్వగంధ్యా చ సర్పిషా ।
 మయూరపింఛక్షౌరేణ ⁶గగనం ఛర్దిజిత్పరమ్ ॥
⁷భల్లాతకేన గగనమర్శోరోగహరం పరమ్ ।
 ముస్తానాగరమం⁹డేన నర్వాతీసారనాశ¹⁰నమ్ ॥

8. సారంవాతమృతంచైవ
 శర్కరం చ మిదం
 యుతం
 యత్రద్రవ్యాయనం
 శ్రేష్ఠం మహాదాహ
 గనశ్యతి

9. లిం

10. ది

1. చద
 2. మహా
 3. నా
 3. త్రివారం
 3. కరకేనతు
 3. స్త్రశ్యేచ
 4. సే
 5. సాతు

6. అ
 6. వమన
 7. ఫ
 8. అర్చ
 9. జే
 10. యేత్

నాగరాతివిషాముస్తాచూర్ణేన గ్రహణీహరమ్ ||
 0శ్వదంష్ట్రజేనచూర్ణేన మూత్రకృచ్ఛాణి¹ సాధయేత్ |
 హరిద్రాకలిసీ²రేణ మధునా మేహజిత్వరమ్ |
 శిగుములకషాయేణ గుల్మవిద్రధినాశనమ్ |
 అష్టాంగక్షారచూర్ణేన స్త్రీహగుల్మోదరాపహమ్ ||
 సర్వకుష్ఠహరం వ్యోమైర్మహ⁴తా తి క్తసద్విషా |
 3సంధివాత⁶దజం శ్విత్రం హరేద్దుగ్గులుసర్పిషా ||

శతావరీఘ్నతము

శ్లో. శతావరీ శ్వదంష్ట్రాజస్వరసస్యా² 27⁷థకం పృథక్ |
 ఘృతం ప్రస్తద్వయం క్షీరే ద్విగుణే విపచేత్పుధిః ||
 9విదారీచంద¹⁰నతుగామృద్వీకామధుయష్టిభిః |
 కచ్చో¹రకోర్వాదుబీజత్పటీజాజీకణోత్పలైః ||
 పద్మపత్తూరముస్తైశ్చ కాకోళ్యా²దిగజేన చ |
 సిద్ధే తు శీతలే తస్మిన్ ఘృతార్థం మధు మిశ్రయేత్ ||
 తదర్థం శర్కరాచూర్ణం పిష్ట్యా⁴గుప్తం నిధాపయేత్ |
 నిహంతి మూత్రకృచ్ఛాణి మూత్రదోషా నృశర్కరాన్ ||
 అశ్మరీసోమరోగాంశ్చ హన్యాత్ప్రదరనాశనమ్ |
 శతావరీఘ్నతం ఖ్యా⁵తం మేహవింశతినాశనమ్ | *

0. శ్వదంష్ట్రజేన

1. సు

2. దృష్టం

3. ంసు

4. యూర్తిక

5. హంతి

6. హరేత్తక్ర

6. శ్వదంష్ట్రాజ

7. థ

8. త్పచేత్

9. వి

10. నా

1. రు

2. ధి

3. తం

4. ఉన్నత

5. తో

6. వింశతిర్మహ

* మేమతార విధా

నము మొదలైన రస

వాద క్రూరములు ఆ

పాదతః ప్రతీయమాన

అర్థమాత్రమును విశ్వసించి

విశ్వసించి చెసినయెడల

అపేక్షించిన ఫలము

సిద్ధించునని తోచుట

లేదు ఏదేనిగూఢాభి

సంధితో అర్థమును

వివక్షించి, చెప్పియుం

డనచ్చునని తోచు

చున్నది.

మూత్రకృచ్ఛకు

తూర్పుగా బారిన పెద్దతాడివేళ్లు త్రవ్వి తెచ్చి చిన్నముక్కలు చేసి నల్ల పులవలు తవ్వెడు, నీళ్లు కుంచెడు బోసి కషాయము బెట్టి సోలెడుకు మరిగించి యింగువ ¹రెండు చిన్నములు కలిపి సేవించిన మూత్రకృచ్ఛలు నయమగును.

హరిదళరసము

హరిదళమును జిల్లేడాకు రసముతో 3 దినములు మర్దించి ముద్ద చేసి సున్నపు కుడకచేసి పై మండును అందులో పెట్టి చీలమన్నుయిచ్చి వాలుకా యంత్రమున మూడుసార్లు వండిన విభూతివలె భస్మ మగును.

²దీనిని అల్లపురసమున కందరసమున పల్లేరురసమున తమలపాకు రసమున ³ఇచ్చిన శూలలు నయమగును,

దుష్టవ్రణములకు

1. నూనె యొకశేరు

2. నెయ్యి యొకశేరు

3. ఆముదము వకశేరు

4. మైలతుత్థము వక తులము

వీటిని చూర్ణము చేసి కలిపి మరిగించి వ్రణములకు ⁴పూసిన నయమగును.

ఆమ్లపైత్యశూలకు

కాకరాకు పసరు ⁵వకశేరు గ్రాహిచేసి, ఉప్పు చారెడు నూ అంగులో గలిపి గచ్చకాయంత మిర్య¹⁰పు ముద్దచేర్చి ఇచ్చేది. పథ్యము పాలు అన్నము.

1. క్కలుకు

పంచితాన మర్దించి

3. చి ౨

2. పాదలేపనం

పావల బూస్తే ఆపా

4. శూలలకు

పాముబుడ్డు కాబు తె

వట ద్రొక్కితేపాచన

5. యిస్తే

చ్చి ఆవుపంచితంపోసి

మాను ఈ మందేబుడను

6. మయిల

మెత్తగానూరి వంట

వంటనేకాని నిమ్మ

7. త్త

కాబు చేసి ఎంచించి

పంటనేకాని పువ్వు

8. యిస్తే

కరాటాన బట్టుకొని

లనే కాని పూసి మా

9. సే ౧

కావలసినప్పడు ఆవు

చూస్తే పాచనమాను

10. ంపెట్టి

+ ¹చేతులకు పొరలు ఊడిన

1. దుష్టుపాకురసము

2. భూతులశిశిరసము

వీటిని చేర్చి పట్టించిన చేతులలో పొరలు ఊడుట నయగును.

²అహి ఘేనవిషములకు విరుగుడు

శ్లో. అర్కమూలం ద్విభాగం తు త్రిభాగం బిల్వమూలకమ్ ।

ధూర్తమూలం చతుర్భాగం శ్లక్షణచూర్ణం తు కారయేత్ ॥

బిడాలపదమాత్రేణ పిచే³చ్ఛితాంబుసంయుతమ్ ।

త్రిదినం పీతమాశ్రేణ ఆఘేనం హంతి⁴తద్విషమ్ ।

1. జిల్లేడువేరు చూర్ణం ⁵రెండుభాగములు

2. మారేడువేరు చూర్ణము మూడు భాగములు

3. ఉ⁶మ్మత్తవేరు చూర్ణం ⁷నాలుగు భాగములు

వీటిని కలిపి బిడాలపాదమాత్రము చన్నీళ్లతో యి⁸స్తే మూడు దినములలో ⁹అహి ఘేన విషము నయమగును.

¹⁰పథ్యము కోడిమాంసము, పెరుగు చల్లా అన్నము పెట్టేది.

ప్రసూతిక్వాథములు

భూషీలుకాదిక్వాథములు

శ్లో. భూషీలుకావహ్నిపునర్నవానాం

తురంగగంధార్తగళస్య మూలమ్ ।

నిర్గుండికానాం చ సవేణుపత్త్రం

¹²నూతిజ్వరార్తిం హరతే కషాయః ॥

1. చేతులు వూడి యందుకు

గూర్చిపట్టుస్తే

2. అఘేనుమానీయందు

3. కి

4. తద్వి

5. ఘా తి

6. పా3

7. స్మ

8. పాళ్లు ౪

9. దినాలకు

10. అఘేను

11. అఘేను హితపు తప్పి
మానుసు

12. సురసాతల చ జ్వర
నూతి కంచ

శ్లో. ¹శైత్యం చ మేహం శిరశో²ర్మికం చ
వాతం చ ³భేదం చ నిహంతి సద్యః ।

నిర్గుండ్యాదికషాయము

శ్లో. నిర్గుండిమూలం పిచుమండ⁴జాని
దళాని దద్యా⁴త్సహ తింత్రిణీకమ్ ।

కపిత్థమూలం కణసింధుయుక్తం
క్వాథం పిబే⁵త్సూతి⁶రుజం నిహంతి ॥

రేవదార్వాదిక్వాథము

శ్లో. దేవదారు వచా కుష్మం పిప్పల్యో విశ్వభేషజమ్ ।
క⁷ర్పలం ముస్త భూనింబ తిక్త⁸ధాన్య హరీత⁸కి ॥
గజకృష్ణా చ సింహీ⁹ చ గోతురం ధన్వ¹⁰మూసకమ్ ।
బృహ¹¹త్యతివిషా¹²ఛిన్నాకుటజ¹³ం చ ద్విజీరకమ్ ॥
సమభాగాని ¹⁴చైతాని సింధురామతసంయుతః ॥
క్వా¹⁵థో హ్యష్టవశేష¹⁶స్తు ప్రసూతీరోగశాంతయే ।
శూలకాస¹⁷ద్వరశ్వాసమూర్భామేహప్రకంపనమ్ ।
శిరో²ర్మివేదనా తంద్రా దాహాత్య¹⁸ష్టశ్రమాన్వితమ్ ॥
గాత్రస్ఫుటితసంతాపం విభ్రమం గౌరవం తథా ।
¹⁹సద్యశ్శమనమాయాంతి సూతికాయా మహాగదాః ॥

రోమనాశ²ని

బొంతహరిదశము గారపం²⁰డురసము క్రొత్తరాసున్నము వీటిని
సమాంశలు గూర్చి మెత్తగానూరి పూస్తే రోమనాశనము కలుగును.

1. గాత్ర	8. శ్చ	15. ంతు
2. స్వేదం	9. యూష	16. కాసా
3. యుక్తం	10. త్యా	17. ష్టా
4. స	11. చిహ్న	18. సర్పపంశ్రమనాయాతి
5. నూ	12. స్యస్య	ప్రసూతిఃచిమహాగదా
6. జ్వరం	13. యే	19. ని
7. కల్మలా	14. భవ	20. టపేశం

రోమజననయోగము

1. గురువిందపుష్ప 2. వెలిగారము 3. ములక పండ్లరసము

వీటిని మర్దించి పూస్తే రోమాలు తిరుగా వచ్చును.

¹ఋతుశూలలకు

పాఠవేదను దెచ్చి, ముద్దగనూరి, పచ్చిపోకంత ముద్దలో, వక తులము మిరియపు చూర్ణమును కలిపి, నేతితో ఇచ్చిన ఋతుశూలలు నయమగును.²

వాతనాశనతైలము

శ్లో. తైలం జంబీరసీరైర్లిక్తుచఫలరసై ర్హార్ద్రాక్షైః ప్రస్థమానమ్ ।

కల్కం నిష్కప్రమాణం ⁴వ్యగురుకరికణాదాదుకుప్తాప్తవర్గైః ॥

జాతీతక్కోలసీలోత్పలజలదయతై స్సాస్యత్తథా చ త్రిజాతైః ।

⁶కాశ్మీరవ్యోషచంద్రైరథ ఖలు వరయా చందనైః పద్మమూలైః ॥

కర్ణాంజై శుచ్చిర్లితై స్సర్వైస్త్రిలజం సాధయేత్సుధీః ।

మందాగ్నినా పాచయిత్వా మర్దయేద్వాతనాశనమ్ ॥

ఎండువా⁷తములకు

1. సైంధవలవణము

2. కోష్ఠపు

3. మునగచెక్క

4. ఆవపిండి

5. మాను పసుపు

6. పసుపు

7. చిత్రమూలము

8. సర్జితౌరము

9. యవతౌరము

వీటిని ⁹ఒక్కొక్క పలము ¹⁰బాగుగ చూర్ణముచేసి పుల్లకలి

రె¹¹ండుప్రస్థములు కల్లు ¹²రెండుప్రస్థములు నూనె ¹²రెండు ప్రస్థములు

1. స్త్రీరజశ్శూలకు

పాఠవేద ముద్ద పచ్చి

పోకంత మిర్యం ఒక

తులము గంటెడు ఆవు

నెయ్యితో యిచ్చేది.

2. ఆ

3. ఆ

4. రేలత్వక్కువికా చ

5. శ్రీఖండైః కుంకుమేందు

త్రిఫల త్రికటు పద్మ

మూలైంచ సర్వః

కర్ణాంజై చూర్ణమిత్వా

తైరే సమ్మిశ్రయేంతే ।

6. తాన

7. ద్య

8. నే బెత్తు

9. రెస్స

10. అడ్డెడు

11. అడ్డెడు

12. అడ్డెడు

కలయబోసి సన్నపుమంటను అంబలిపాకముగా యిగర వండి, దించి వాతము¹వలన ఎండిపోయినచోట పూసిన ²రక్తప్రసారముకలిగి చక్క నాను. ఎముక విరిగినచోట ³బూసిన అతుకును. ముద్ద ⁴వాతములు కూడ నయమగును.

హిక్కలకు

1. మిరియాలు

2. తవాక్షీరి

3. చేదుప్పు

4. పిప్పళ్లు

వీటిని సమాంశలుగ గూర్చి వెలగాకు రసము మారేడాకు రసములతో ⁵నూరి ⁶పై రసములలో కలిపి ⁷తినిన వెక్కులు నయమగును.

మూలవ్యాధికి

కుక్కుటచరణాస్థిలేపము

ఈ కోడికాలి యెముకతో నిమ్మపండ్ల ⁸రసములో గంధము తీసి మొలలకు బట్టించి దానిమీద చిక్కుడాకులువేసి ⁹కట్టిన మూలవ్యాధి నయమగును.

మూషపాషాణప్రలేపము

ఈ యిల్లి ¹⁰పాషాణమును దుష్టుగపాలతో మర్దించి ¹¹పూసిన తిత్తులు వూడి పడును.

పథ్యం కందకూర పెట్టేది.

1. బట్టి

5. ఆరసాలనే

9. కడితె

2. ఆనరాలు వడ

6. అందునే

10. పాషాణం

3. బూస్తే

7. తింటే

11. పూస్తే

4. వాతాలై నామాలును.

8. రసాన

సూరణప్రయోగము

కంద దుంపను దుముకులో గుక్కి వుడకనిచ్చి పొప్పరతీసివేసి
ఆ దుంప మీదను తులశాకు రసము పిడిచి నేతి¹తో మెత్తగా బిసికి
పె²ద్ద నిమ్మకాయంత ముద్దలు మూడు దినాలు మ్రింగేది.

పథ్యము కంద³ను నేతితో వేయించి పెట్టేది.

వెట్టినక్క⁴కాటుకు

ఉ⁵మ్మెత్తాకు రసమును పెరుగులో గలిపి మూడు నూనెబొట్లు
గలిపి తొలినాడు యిచ్చునది.

మరునాడు తుమ్మచెక్క రసమును వర్ణావాలతో యిచ్చునది.

ఆ మరునాడు పుట్టమ⁶ల్లి వేరును వర్ణావాలతో యిచ్చునది.

ఆ మరునాడు ఎలకచెవియాకు రసముతో ఉల్లి, నూనె, కలిపి
యిచ్చునది. వెట్టినక్కకాటువిషము నయమగును.

పథ్యము చప్పిడి పాలు అన్నము.

లోహప్రయోగములు

నవాయసము

శ్లో. వరావ్యోషవిశంగాగ్నిముస్తై⁷ స్తుల్యమయోరజః ।

సక్షౌద్రం మధునా లీధం పాండుశో¹⁰ఫప్రమేహనుత్ ॥

త్రిఫలాలోహము

శ్లో. వరా లోహర¹జోయుక్తా గుడేవ సర్వశూలనుత్ ।

1. ను

2. గొప్ప

3. శేతన

4. కు

5. న్మ

6. క

7. లై

8. స్వర్ణసమద్వయం

9. భ

10. సోపేతా

అంజనయోగము

శ్లో. త్రిఫలా సైంధవం లోహచూర్ణం త్రికటు²కం సమమ్ ।
ఛాగలీపయసా పిష్టం ఛాయాశుష్కం చతుర్ఘ్ణతి ॥
సర్వనేత్రామయం హంతి మాక్షి కే³ణ జలేన వా ।

విడంగాదిలోహము

శ్లో. విశంగం త్రిఫలా కృష్ణా లోహచూర్ణం సశర్క⁴రమ్ ।
సక్షౌద్రం ⁵లేహనా⁶ద్ధంతి ⁷వార్ధక్యం ⁸పలితై స్సహ ॥

పలితఘ్నలేపయోగము

శ్లో. త్రిఫలా²యోరజో ⁹భృంగసీలినీరసమృత్తికాః ।
సహ¹⁰వై తాని పిష్టాని ¹పలితం ఘ్నంతి ¹లేపతః ॥

తవరాజాదిలోహము

శ్లో. తవరాజకణాద్రాక్షా ²స్త్రిస్రో లోహాః సమాంశ³కః ।
భక్షితో మధునా హంతి శ్వాసకాసక్షయా⁵మయా⁶ ॥

ధాత్రీలోహము

శ్లో. ధాత్రీఫలస్య చూర్ణం తు భావయేత్తత్ఫలద్రవైః ।
⁶ఏకవింశతివారాంస్తు శోష్యం ⁶శోష్యం పునః పునః ॥
తత్పాదాంశం మృ⁷తం లోహం మధ్వాజ్యశర్కరాయుతమ్ ।
కర్షైకం భక్షయేన్నిత్యం ¹సితాక్షీరం పిబేదను ।
ధాత్రీలోహప్రభావేణ రమ²యేత్కామినీశతమ్ ॥

2. సమం

3. స

4. రా

5. పింధ

6. హంతి

7. ర్వా

8. ఫ

9. మంకురరీరసనీలికా

10. రీ

1. ఫ

1. శేపథం

2. త్రిసాక్షా

3. కం

5. సహం

6. ఏకవింశకవారంతేభో

6. వేహ్యం

7. తో

1. క

2. యా

వ్యోషాదిమండూరము

శ్లో. ³వ్యోషపేల్లవరావ హ్నిదౌర్వ్యబ్ధగ్రంథిదాదుభిః ।
 సఘ్న⁴తైస్తుల్య⁵మండూరై రే⁶భిస్తం వటకీకృతమ్ ॥
⁷భాదేత్తైక్రౌడనో నిత్యం పాండురోగీ⁹ సుఖ భవేత్ ।
 స్త్రీహార్యః కామిలామాం¹⁰ద్యకుష్టోదస్తంభమేహినామ్ ॥
 సర్వశో⁸ ఘహరం నిత్యం కర్ష మేకం ¹ప్రయోజయేత్ ।
 పరిణా²మభవం శూలం వ్యోషమండూరచూర్ణకమ్ ॥
 భుక్తముష్ణాంభసా ⁵యుక్తం నాశయేదతివేగ⁴తః ।
 తవరాజకణావాహగంధామధుఘృతాన్వితమ్ ॥
 భక్షితం హంతి దుర్వారం క్షయరోగం న సంశయః ।

లోహము మృదు²వగుటకు

శ్లో. హయఖురగజదంతం మాహి³షం శృంగఫేనమ్ ।
 లజనఖశశశల్యం మేషశృంగం ⁴మేతమ్ ॥
 ఘృతమధుగుడగుంజా టంకణం బిల్వతైలమ్ ।
 సమల⁵వకృతలేపం సర్వలోహం మృదు ⁶స్యాత్ ॥

లోహభస్మ⁷ము

శ్లో. గోమూ⁸త్రద్విపునర్నవార్ద్ర⁹కనిశావా⁹సామృతాసాతలా ।
 మూర్వావజ్రలతాకురూటకవరాలరేక్షురాణాం రసైః ॥
¹⁰బిష్టం లోహరజః క¹టుత్రయవరాముస్తాగ్ని¹వేల్లైః సమమ్ ।
 తక్రకాజ్యోష్ణ²జలేన మేహక్రిమిహృత్పాండుం త్వహృద్రోగజిత్ ॥

3. యోష

4. యో

4. తా

5. మాం

6. స్తం

8. క్రౌంభి

9. నజీవతి

10. ద్యు

1. భ

1. ప్రభావయేత్

2. మో

3. భిన్నా

4. తాః

1. ం

2. పువ

3. హ

4. సుపే

5. కథిసత్వం

6. త్వం

7. ం

8. త్రా

9. శా

10. సర్వం

1. టి

1. వేల్లాసమైః

2. జలే

వాతరాక్షసము

శ్లో. సూతభస్మ సమం గంధ²మభ్రకం తీక్ష్ణలోహకమ్ ।
 తాళకం చార్క³లోహం చ ⁴ముషిపాషాణటంకణమ్ ॥
 సువర్ణం నాగభస్మా⁴పి మయూరం ⁴రసకం విషమ్ ।
 విమళా వంగభస్మా⁴పి న⁶వసారం మనశ్శిలా ॥
 దరదం హింగు కాశ్మీరం సమాంశం శుద్ధభస్మకమ్ ।
 ఖల్వమధ్యే వినిక్షిప్య మర్దయేచ్ఛిత్రకద్రవైః ॥
 ప్రహ⁷రా ద్వాత్ర్యూషణ⁸స్య కషాయై⁹ర్మర్దయేత్పు¹⁰నః ।
¹లవంగస్య కషాయేణ మర్దయేత్ప్రహరద్వయమ్ ॥
 అ¹జమోదకషాయేణ మర్దయేత్ప్రహరద్వయమ్ ।
 హస్తీక²ర్ణాస్సమూలా³యాః స్వరసే ప్రహరద్వయమ్ ।
 మర్దయేద్దోళకీకృ⁴త్య వజ్రమూషాంతరే క్షిపేత్ ।
 భాండమధ్యే స్థి⁵తా మూషాం వాలుకా⁶భిః ప్రపూరయేత్ ॥
 క్రమవృద్ధ్యాగ్ని⁷నా పాచ్యం పుటం ద్వాదశయామకమ్ ।
 స్వాంగశీతలకం కృత్వా ⁸బలిం దద్యాచ్చ తక్షణాత్ ॥
 మంత్రేణ త్వేకవింశత్యా నీలకం⁸తస్య మంత్రితమ్ ।
 తద్గోళం ఖల్వమధ్యస్థ⁹మార్ద్రక¹⁰స్య ద్రవైర్దినమ్ ॥
 వంధ్యాకరో¹ట¹కీ ద్రావైర్లశునస్య ద్రవైః పృథక్ ।
 మర్దితం సూక్ష్మచూర్ణం స్యా²దనుపాసం సుఖావహమ్ ॥

1. ం
2. అ
3. లజ
4. చ
4. ప్ర
5. చ
6. హ
7. రద్వయ
8. ంచ
9. ంమ

10. నా
1. హస్తాంబునా
1. జా
2. ర్ణి
3. ని
4. త్వా
5. తం
6. హి
7. కాం
8. బలీహరతి

8. కాభి
9. ంల
10. ంచ
1. కే
2. మర్దితం సూక్ష్మ చూర్ణస్య దనుపాసం సుఖావహం
3. ంల
4. వాలు
5. బునిటీ

కంవవాతం ధనుర్వాత ¹మామవాతం సుదుస్సహమ్ ।

క⁴లాయ కఫవాతస్య త్యూషణం ⁵చ శతీ భవేత్ ॥

పక్షుఘాతే సార్వవాతే ⁶రాస్నాకందస్య చూర్ణతః ।

శశకం వాయుసోస్మాదే ⁷కలాపం వాతశోణితే ॥

వరీపలిత⁸నిర్ఘాతిత్వశీ⁹వాతనాశనమ్ ।

అష్టాదశ చ ¹కుష్ఠాని శూలాని వివిధాని చ ।

వల్లమాత్రమిదం ఖాదేత్త త్తద్రోగానుసారతః ॥

హంతి హంతి మహావాతా¹⁰ హంతి హంతి న సంశయః ।

వాతరాక్షసనా¹¹మా¹²యం పురా¹³వై శంకరోదితః ॥

1. రసభస్మము	2. గంధకము	3. అభ్రకము
4. లోహభస్మము	5. తాళకభస్మము	6. తామ్రభస్మము
7. ఇల్లి సాపాణము	8. వెలిగారము	9. సువర్ణభస్మము
10. నాగభస్మము	11. మయూరతు ¹⁴ త్థము	12. క్షీరతు ¹⁵ త్థము
13. నాభి	14. హేమవిమళము	15. వంగభస్మము
16. నవాసారము	17. రక్తమణిశిల	18. ఇంగిలీకము
19. దక్షిణ ఇంగుపు	20. స్ఫటికము	

ఇవి సమాంశలు శుద్ధభస్మములుగ చేర్చి ఖల్వమున బెట్టి చిత్రమూలపురసమున రెండు జాములు, త్రికటుకకషాయమున రెండు జాములు, లవంగపు కషాయమున రెండు జాములు, ఓమ కషాయాన రెండు జాములు, బెలరక్కసి మూలపురసమున రెండు జాములు ఈ క్రమమునమర్దించి గుళికలుచేసి వజ్రమూవలో బెట్టి వాలుకాయంత్రాన 12 జాములు వండి, సాంగశీతలమున, బలి యిచ్చి నీలకంఠమంత్రమున 21 మాడ్ల అభిమంత్రించి తీసి ఖల్వమున బెట్టి అల్లపురసము గొడ్డుకాగు రసము పెల్లుల్లిరసము పోసి యీ మూటిని శి దినములు మర్దించునది.

తిరుగా చూర్ణముగ మర్దించి కరాటమున బెట్టి అనుపానవిశేషము¹లతో
ఇచ్చిన ఈ శ్లోకములో చెప్పిన రోగములు²శ³మించును.

నాగార్జునరసము

శ్లో. పారదం చైకభాగం చ వత్సనాభం తద్దైవ చ ।
అ¹జమోదం ద్విభాగం చ తథా గంధ²కముచ్యతే ॥
కృష్ణజీరంశ్వేత జీరంప్రత్యేకం తు రసాంశకమ్ ।
కటుత్రయం చాష్టభాగం షడ్భాగ³ం వై వముచ్యతే ॥
త్రిఫలా షోడశో భాగః భృంగసారేణ పేషయేత్ ।
ఛాయాశుష్కం చ తచ్ఛార్దం మధునా సహ లే⁴హయేత్ ॥
తరుణజ్వరనాశాయ పురాణజ్వరనాశనమ్ ।
సర్వజ్వరాన్ హరేచ్ఛీఘ్రం రసో నాగార్జునోదితః ।

తరుణజ్వరాంకుశరసము

శ్లో. రసగంధౌ విశుద్ధౌ ద్వాటంకణం చ కటుత్రయమ్ ।
దంతిబీ¹జం సమాంశాని వ్రీహిమాత్రం ప్రయోజయేత్ ॥
జ్వరే ఘృతేన దాతవ్యం త్రిదోషే చార్ద్రైకైస్తథా ।
పథ్యం క్షీరం ప్రయుంజీత దధి వాథ యథాహుచి ।
తరుణం యామమాత్రేణ జ్వరం హన్యాన్న సంశయః ॥

1. రసము ³ 2 భాగములు	2. గంధకము ⁵ 2 భాగములు
3. వెలిగారము ⁵ 1 భాగము	3. శొంఠి ⁶ 1 భాగము
5. పిప్పళ్లు ⁷ 1 భాగము	6. మిరియాలు ⁸ 1 భాగము
7. నేపాళములు ⁹ 1 భాగము	

4. త
4. యిస్తే
1. భా
2. స
3. స్వేక

4. ప
1. జానిమృద్వాధా
2. త
3. మ్ద
4. మ్ద

5. మా ౧
6. మా ౨
7. మా ౧
8. మా ౧
9. మా ౧ యిర్భ

వీటిని ఖల్వమున పెట్టి రెండు జాములు మర్దించి ¹యవప్రమాణము నెయ్యి మిరియపు పొడి వీటితో ఇచ్చిన తరుణజ్వరాలు జాములో నయమగును. అల్లపురసము పిప్పలిపొడితోను ఇచ్చిన త్రిదోషజ్వరములు నయమగును.

శ్వేతకుష్ఠకు

ఎలుగుబంటి మొదలు మోసడులో బియ్యము గలిపి యెండించి తెల్లని కోడిని ఉపవాసము పెట్టి తరువాత ఆ బియ్యమును మేపితే ఆ కోడి నల్ల నౌను. ఆ కోడిని ముక్కలుగా కోసి యెండ బెట్టి ²అన్నము తినునప్పుడు ఒక ముక్క చొప్పున తినునది. ఈ క్రమాన నాలుగయిదు దినములు తినిన శ్వేతకుష్ఠు నయమగును.

పెద్దరోగములకు

1. జిల్లేడువేరు	2. దుష్టుగువేళ్లు	3. చిత్రమూలము
4. కారుమునగవేళ్లు	5. పులిమిరివేళ్లు	6. నల్ల ఉప్పివేళ్లు
7. మొలుగువేళ్ళచెక్క	8. మారేడువేళ్లు	9. ఆబువ్వవేళ్లు
10. ఆకుజముడువేళ్లు	11. పిప్పలివేళ్లు	

ఇవి సమాంశలు. ¹ఒక్కొక్కటి 1 పలము చొప్పున కల్కముగ చేసి ఆకుజముడుపాలు 3 ప్రస్థములు, నూనె 3 ప్రస్థములు, అముదము 3 ప్రస్థములు, ముషిణిపండ్ల రసము 3 ప్రస్థములు అన్నిటిని గలిపి గూనలో ⁴పోసి ²పై కల్కమును వీటితో గలిపి తైలపాకముగ వండి క్రొత్త⁴గుడ్డతో ఆ తైలమును ⁶శరీరమునకు పట్టించిన పెద్దరోగములు నయమగును.

10 మట్టు

1. పరిగింజలాత్తు

2. నిల్లి

1. యె

2. పంటకంతినే

3. గాన

4. యెక్కించి

4. పంచెను

1. సరీరానపట్టి నే

గ్రహణీకవాటము

1. నేరేడుచెక్క 2. మామిడి²చెక్క 3. బలుసుచెక్క
4. మారేడు వేరుచెక్క 5. నల్లదుమ్మచెక్క 6. కొడిశ వేరుచెక్క

వీటిని ¹బొక్కొక్కటి రెండు పలముల చొప్పున చేర్చి ఆరు ప్రస్థముల నీళ్ళలో కషాయము బెట్టి ఆష్టభాగావశేషంగా కాచి యేబలము బెల్లము వేసి లేహ్యపాకముగ వండి కొడిశపాలు బిల్వము శొంఠి బూదగబంక మామిడిబంక తుంగముస్తలు వీటిని ⁴బొక్కొక్కటి రెండు కర్ణముల చొప్పున చూర్ణము చేసి వస్త్రు¹గాలితము చేసి పై పాకములో కలిపి పోకలంతేసి ఉండలు చేసి నిత్యము ఒక వటకము చల్లతో గలిపి నేవించిన గ్రహణి నయమగును.

పాణిబుడారసము

శుద్ధిచేసిన తగరం ఒక తులం, సీసము ఒక తులము ఈ రెంటిని గరిటెలో పెట్టి కరిగించుచు కరుగుచునుండగా అందులో శుద్ధిచేసిన పాదరసము ఒక తులము వేసి కలయంగరగించి దించి, గరిటెనిండ నీళ్లు పోసిన అది బిళ్ళ అగును. ఆబిళ్ళ తడి తుడిచి ఖల్వనము బెట్టి పొడిగా మర్దించి అందులో శుద్ధిచేసిన అమృతము 3 తులముల యెత్తు పెట్టి చూర్ణముగా నూరి, ఆ వెనుక ఎనుబోతు చేదును ఆ చూర్ణముతో కలిపి నవనీతము మాదిరిగా మర్దించి గుంజప్రమాణవటి²కలు చేసి నీడను ఎండించి సన్ని పాతములకు ఒకమాత్ర అల్ల పురసమున యిచ్చునది. తీ³వ్రతను యెరింగి మరియొక పూట ఇచ్చునది.

గుల్మములకు

స్నుహీలశునపాకము

ముదురు నారికే⁴శపు కాయలో నీళ్లు దీసి ఆ కాయ నిండ బ్రహ్మజముడు బాలు పోసి మూతి పదిలము చేసి చీలమన్ను ఇచ్చి గంపెడు

1. జ	4. మా గె లెఖ	2. కా
2. వరిగాగూడి	5. ఘా	3. ఇందుతాపంకొలది
3. ంగా	1. ం	4. డ

విడకల పుటము పెట్టి చల్లార్చి కాయమీద పెంకులు పారవేసి సన్నికొల్లు
మీద మెత్తగానూరి

1. త్రికటుకము

2. త్రిఫలాలు

3. ఓమము

ఇవి ప్రత్యేకము పెంకాయ యెత్తు, చిత్రమాలము 2 తుల
ములు వీటిని చూర్ణముచేసి నూనె 10 పలములు, నెయ్యి 10 పలములు,
అముదం 10 పలములు వీటిని అటికెలో బోసి పెంకాయ ముద్దను పై
చూర్ణమును అటికెలో పోసి గరిపేతో కలియబెట్టుచు లేహ్యపాక
ముగా వండి దించి అవెనుక వెల్లుల్లిపాయలు 10 పలములు నలగ
గొట్టి పై లేహ్యపాకములో గలిపి ప్రతి దినము అరచేతి గుంటెడు
చొప్పున 15 దినములు నేవించిన గుల్మములు నయమగును.

మీగాళ్ల అరికాళ్ల పగుళ్లకు

నెమిడికెపాములు మూడు దెచ్చి నంజుడుగా జేసి వెన్నలో పొదిగి
ముమ్మారు మ్రుంగేడి ఈ క్రమమున ఎనిమిది దినములకు మీగాళ్లు
అరికాళ్ళు పగులుట నయమగును.

పథ్యము చప్పిడి అన్నము తినునది.

కాళ్ళుచేతులు తుమ్ముచెక్క నీళ్ళతో కాచునది.

రసశుద్ధి

పాదరసములో 16 పాళ్లు యిటికెపొడి, 16 పాళ్లు పసుపుపొడి
కలిపి ఖల్వమును గడిగి భాగుగ ఎండించి అందులో పాదరసమును

5. క

6. రంబ

1. కాలు

1. యివి

2. ద్వి

2. ఆగ్రంధ్యం

3. న్న

4. నేకలిపి

5. న

6. కంటూము

7. య

8. నణచి

9. నా

10. జేసి

1. యే

2. శు

3. శు

4. పగిలినందు

4. గలేది

1. న

2. స్నీ

3. ం

4. లెస్స ఆరించి

5. న్న

ఈ చూర్ణము¹లను పోసి, అందులో నిమ్మపండ్ల రసము పోసి ఒకదినము మర్దించగా రసము నవనీతమగును. ఆ నవనీత⁷మును ఖల్వముతోడనే యెండబెట్టి²న రసము మరల కూడును. ఆ రస³మును నులివేడి కలితో గడిగి పారవిడిచి తడి యిగరగా మడత పెట్టినగుడ్డతో ఖల్వములోనే వడబోయునది. ఇందువలన నాగదోషము⁴పోవును

పాముబుడమవేరుచెక్కచూర్ణము నిమ్మపండ్ల రసము కలుబంద రసము బోసి మర్దించిన వంగదోషము చెడును. రేలవేరు చూర్ణముతో మర్దించిన మలదోషము చెడును. చిత్రమాలపు చూర్ణముతో అగ్నిదోషము చెడును. నల్లడిమ్మెత్తవేరు చూర్ణ⁷మున వాంఛా దోషము చెడును. త్రిఫలచూర్ణముతో విషదోషము చెడును, త్రికటుక చూర్ణముతో గిరిదోషము చెడును.

మొదటి మర్దన గాక కడమ ఆరుమర్దనలను నిమ్మపండ్ల రసము, కలుబంద రసము పోయుచు ఒక్కొక్క చూ¹⁰ర్ణముతో ఒక్కొక్క దినము మర్దించునది. ఈ క్రమమున మర్దించిన అసంహ్యగ్నిదోషములు చెడును. ఆ వెనుక¹¹గట్టికోకిను నాలుగు మడతలుపెట్టి అందులో ఆ మర్దించిన రసము పెట్టి పొట్లముగట్టి కలుబంద రసము అడ్డడు ఒక చట్టిలోబోసి అందులో ఆ పొట్లము పెట్టి డోలాయంత్రమున సన్నపు మంటను నాలుగు ఘడియలు వండి తీసి ఖల్వములోపెట్టి ఆ ఉడికిన కలుబందరసమున పోసి మర్దించి¹²వేడి కలి పోసి కడిగి తిరుగా¹³గుడ్డలో పెట్టి వడబోసి¹⁴ఎండబెట్టి¹తరువాత ఔషధ¹⁵ములలో¹⁶నుపయోగించ వలెను.

గంధకకుద్ధి

అమలసారగంధక¹⁹మును పొడిచేసి యించుక అవునేతితో తడిపి

1. లున్న	8. ర్ణాన	15. ఆరించి
2. ం	9. ర్ణాన	16. మరీ
3. తే	10. ర్ణాన	17. ధా
4. ం	11. ర్ణాన	18. పెట్టుకునేది
5. మాను	12. ఘ	19. ం
6. ర్ణా	13. పెడి	
7. ర్ణాన	14. కోకలో	

మేకపాలను చట్టిలో పోసి గుడ్డతో వాశన గట్టి ఆ వాశనమీద యీ గంధకమును నెరిపి దానిమీద మూకుడు మూసి సందున మూడుకోక మన్నులు చేసి గొయ్యిత్రవ్వీ ఆ చట్టి మెడవరకుప్రాతి ఆ మూకు²డు మీద, పది పిడకలతంపి ¹పెట్టిన, గంధక⁴ము కరిగి, పాల²లో దిగును, ఆ గంధక⁶మును యెండబెట్టి యుంచుకొనవలెను.

మరియొక విధము

గంధక⁷మును చూర్ణముచేసి ⁸గట్టి గుడ్డతో పొట్లముగట్టి మేక పాల⁹లోగాని ఆవు పాల¹⁰లోగాని మూడు పొంగులు ¹వచ్చువరకు వండి²న శుద్ధి³యగును.

నాభిశుద్ధి

¹నాభిని కత్తి²తో పలచగా ³నరికి గేదెపేడ కలాపిలో డోలా యం⁴త్రమున పొట్లముగట్టి మూడు పొంగులు వచ్చువరకు వండి⁶న శుద్ధి⁷యగును.

మరివకవిధము

త్రిఫలకషా⁸యములో డోలాయంత్రమున మూడు పొంగులు వచ్చువరకు వండి¹⁰న శుద్ధి¹యగును.

ఇంగిలీకశుద్ధి

ఇంగిలీకమును నిమ్మపండ్ల రసమునగాని, మేక పంచితమునగాని అల్లపు రసమునగాని, యేడుమార్లు భావన²⁴చేసిన శుద్ధి ²⁵యగును.

1. టి

2. పుడితే

3. o

4. ల్లో

5. oఆరించిధాతే

6. o

7. ఖు

8. ల్లో

9. ల్లో

10. వచ్చినదాకా

11. తే

12. ఆవు

13. అస్మృతం

14. ని

15. వత్తి

16. త్రాస

17. చ్చినదాకా

18. తే

19. ఆవు

20. యాననైవా

21. వచ్చేదాకా

22. తే

23. ఆవు

24. చేస్తే

25. ఆవు

హేమమాక్షికనీలాంజనశుద్ధులు

హేమమాక్షికము⁴ను నీలాంజనము⁵ను చూర్ణ⁶ముచేసి⁷అవినాకు
రస⁸మును గాని, గుమ్మడిపండు రస⁹మునుగాని పోసి సూర్య¹⁰పుటము
బెట్టి¹న శుద్ధి²యగును.

తాళకశుద్ధి

తగినంత తాళక¹మును² సున్నము వడపోసి³నీళ్లలోను
గుమ్మడిపం⁴డు రసము⁵తో కలిపి యిగర⁶ఉడికించిన శుద్ధి⁷యగును.

లేదా గుమ్మడిపం⁷డు రసమును పోసి యేడు భావ⁸నలు చే⁹సిన
శుద్ధి¹⁰యగును.

శ్లో. తాళకం పొట్టలీ¹⁰కృత్య సచూర్ణం కాంజికే పచేత్ ।

డోలాయంత్రే యామమాత్రం తతః కూష్మాండజైరసైః ॥

తిలతైలే పచేద్యామం యామం చ త్రిఫలా¹జలైః ।

ఏవం యంత్రే చతుర్యామం పాచ్యం శుద్ధ్యతి తాళకమ్ ॥

మనశ్శిలాశుద్ధి

శ్లో. అజమాత్రే త్ర్యహం పా²చ్యం డోలాయంత్రే మనశ్శిలామ్ ।

సప్త³వారం వ్యాజా⁴పిత్తే⁵సమ్యక్ వ్యాధి విశుద్ధయే ॥

జయంతీభృంగరాజో⁶త్థరక్తాగస్త్యరసైశ్శిలామ్ ।

డోలాయంత్రే పచేద్యామం యామం ఛాగో⁷త్థమూత్రకైః ॥

క్షౌళయో⁸దారనాశేన సర్వయోగేషు యోజయేత్ ।

4. నూ

5. నూ

6. ం

7. అగళాకు

8. ం

9. ం

10. పుటాన

1. తేది

2. అవు

1. ం

2. ం

3. క్లున్న

4. పంటి

5. తగినన్నిపోసి

6. పుడికిస్తే

7. టిరసం

8. నాలు

9. నా

10. బద్యా

1. జ

2. చ్యం

3. ధాన్యం

4. వేతై

5. ఘృత్తాభ్యా

6. ద

7. ఉ

8. త్రై

రసకశుద్ధి

శ్లో. నరమూత్రే చ గోమూత్రే సప్తాహం రసకం ⁹పచేత్ ||

ఊ¹లా²యంత్రే ¹న సం²దేహః శుద్ధం యోగేషు యోజయేత్ |⁶

నేపాశశుద్ధి

నేపా³శపు గింజలను పగల⁴గొట్టి ⁵నాలుకలు తీసిన పప్పును పొట్లము⁶గ గట్టి, పేడనీళ్లలో ఊ⁷లా యంత్రమున ఉడికించి ⁸తరువాత ఆవుపాల⁹లో ముందుమాదిరి ఉడికించి ¹⁰తరువాత వెన్న¹తో ఒక గింజప్రేలి ప²డువరకు దోర³గా ⁴వేయించిన శుద్ధి ⁵యగును.

వెలిగారశుద్ధి

వెలిగారమును చల్లలో భావన⁷చేసిన శుద్ధి ⁸యగును.

లేదా నిప్పుల మీదవేసి, పొంగించినను శుద్ధి ⁸యగును.

అయస్కా¹తశుద్ధి

అయస్కాంత⁹మును త్రిఫలకషాయమున వండి¹⁰న శుద్ధి యగును.

క్షీరతుత్తశుద్ధి

పాలతు¹త్తమును సున్నపునీళ్లలో ఉడి²కించిన శుద్ధి ³యగును.

మయూరతు⁴త్తక్షీరతు⁵త్తములను ⁶వియ్యపు కడుగుతో ఉడికి⁷ంచిన శుద్ధి ⁸యగును. లేదా జీలకఱ్ఱ ⁹కషాయముతో ఉడి¹⁰కించిన శుద్ధి యగును.

9. భవేత్

1. ణ

2. హా

2. రకమణిశిల అవిశపువ్వు
రసాన జాము మద్దిస్తే
శుద్ధి అవును

3. ఖాలు

4. మొత్తి

5. అగరువు

6. ం

7. త్రా

8. ఆవెనుకను

9. ల్లో ఆలాగే

10. ఆవెనుకను

1. వేసి

3. డ్డదాకా

3. బార

4. వేస్తే

5. అవు

6. ం

7. వేస్తే

8. అవు

9. ం

10. తే

1. ం

2. కిస్తే

3. అవు

4. డ్డ

5. చాలు

6. పంటకంగడిగిన నీళ్ళతో

7. కిస్తే

8. అవు

9. రసశ్శు

10. కిస్తే

శ్లో. విష్ణయా మర్దయేత్తు¹త్థం ²మాధ్వారకకపోతయోః ।

దశాంశం టంకణం ³దత్వా పాచ్యం మృదుపుటే తతః ॥

పుటం దధ్నా పుటం ఊదై ⁴దేయం ⁵తుత్థవిశుద్ధయే ।

మరియొక విధము

మైలతుత్థమును పెరుగు⁶లో తడిసి దానిని పెంకులో బెట్టి ⁷దాని మీద కాలిన పిడక ⁸పెట్టిన శుద్ధి ⁹యగును.

ఇల్లిపాషాణశుద్ధి

ఇల్లిపాషాణ¹⁰మును నిమ్మపండ్ల రసమున యేడుమార్లు భావన ¹చేసిన శుద్ధి ²యగును.

పాషాణద్వయశుద్ధి

ఇల్లి పాషాణగౌరీపాషా³ణములను సున్నపు నీళ్లతో ఉడి⁵కించిన శుద్ధి ⁶యగును

అభ్రకశుద్ధి

కృష్ణాభ్రక⁷మును పలచని రేకులుగ చేసి, ప్రత్తి⁸కూకురసమును పోసి ఎండలోబెట్టి¹మరల రాత్రి ప్రత్తి ఆకుర²సములోనే ఊరబెట్టి ఆయూరినరేకు³లను గట్టి⁴గుడ్డలో బెట్టి అందులో వడ్లు పోసి మూటకట్టి పుల్ల కలిలో ఆ⁵మూటను వేసి చేతులతో గట్టిగ పిసికిన, ఆరేకులు నలిగి, వెన్నవలె మెత్తని పొడి కలి యడుగుభాగమునకు దిగును. ఆ నవనీత⁶మును అటికలో బెట్టి సరసావనూనె పోసి మూకుడుమూసి సందు ఆంత్రించి

1. ద
2. మజ్జాయేలకషాయ
యేద్
3. కృత్వా
4. ందే
5. శుద్ధం
6. న
7. ఆమీద
8. పెట్టికే

9. అవు
10. ం
1. చేస్తే
2. అవును
3. జాలు
4. ను
5. కిస్తే
6. అవు
7. ం

8. ఆ
9. ం
1. ఆ
2. సాన్నేపూర
3. లుపుచ్చిపు
4. కోకలో
5. రాస్తేన వనీతమైకలితో
6. ం

వండ్రి⁷న నిశ్చంద్రిక మగును. ⁸దానిని తీసి వెలిగార⁹మును ప్రతివాపము పెట్టి పాలలో నుడికిం¹⁰చవలెను. ¹⁰ఇట్లు నాలుగైదు మార్లు ఉడి¹కించిన భస్మ²మగును. ఉమ్మె³త్త విత్తు⁴లను వెచ్చ⁵చేసిన శుద్ధి య⁶గును.

సర్వలోహశుద్ధి

శ్లో. తైలే తక్రే గవాం మూత్రే ⁷చారనాశే కుళు⁸త్థజే ।

⁹నిషించేత్తప్తతప్తాని సప్తవారం పునః పునః ॥

స్వర్ణాదిసర్వలోహానాం శుద్ధి¹⁰రేవం న సంశయః ॥

తామ్ర⁸⁷శుద్ధి

రాగిరేకులను పలచగా చేయించి చింతాకులో ఒకనాడు ఊర వే²యవలెను. ³మరునాడు, గోమూ⁴త్రాన ⁵వేయవలెను. మ⁶రునాడు త్రిఫలకషా¹యములో ఊర²వేసిన శుద్ధి ³యగును.

తామ్రభస్మవిధానము

రాగిని గంధకముతో భస్మము⁴చేసి కలుకండరసాన యేడు మార్లు భావనచేసి ఆవెనుక నిమ్మపండ్ల రసమున యేడుమార్లు భావనచేసి ఆ వెనుకను, కందదుంపను వొలిచి పై⁵భస్మ⁶ముతో నిమ్మపండ్ల రస⁷ముతో దడిపి ⁸తొలిచిన కందదుంపలో బెట్టి దాని ⁹రంధ్రమును ఆదుంపతోనే మూసి కోకమన్నులు మూడు చేసి పు¹⁰టము బెట్టి¹న వాంతిభ్రాంతి ల²ను కలుగచేయదు,

7. తే

8. అదిపుచ్చి

9. ం

10. ఈలాగున

1. కిస్తే

2. చూసు

3. స్మ

4. లు

5. చేస్తే

6. పు

7. ఆ

8. ద

9 భస్మాని పేషయేత్తపం

10. మే

1. భస్మము

2. వేసేది

3. మర్నాడు

4. త్రాన

5. వేసేది

6. ర్నా

1. యాన

2. వేస్తే

3. ఆవు

4. యితే

5. ఆ

6, ం

7. సాన

8. అందు

8. వాత ఆదుంపమాటి

10. తం

1. తే

2, లుమానును

మరియొకవిధము

త్రిఫలకషాయమును అష్టభాగావశేషముగా కాచి, ⁴ఆ కషాయమును పోసి తామ్రభస్మమును మర్దించి పది⁶పుటలు పెట్టి⁷న వాంతిభ్రాంతులు ⁸కలుగవు.

మరియొకవిధము

మంచి రాగిని శుద్ధి చేసి పలచగా రేకులు వేయించి⁸ ఆ రాగిలో సగము గంధకము, గంధకములో సగము పాదరసము⁹ను ¹⁰చేర్చి యీ రసగంధములను నిమ్మపండ్లరసమున మర్దించి ఆశుద్ధి చేసిన రేకులకుబట్టించి పుటముబెట్టి¹న భస్మ²మగును.

త్రిఫలములను గోమూ⁴త్రములో కషాయముబెట్టి దానిని భస్మములోపోసి మర్దించి పదిపుటములు బెట్టి¹న వాంతిభ్రాంతులు ²కలుగవు శ్లో. మాతులుంగరపైః సిష్ట్యా పుటమేకం ప్రదాపయేత్ ।

తామ్రస్య లేపయేత్పిప్లవం దుధ్వా గజపుటే పచేత్ ॥

సప్తాంశేన పునర్గంధం దత్వా ద్రావైశ్చ లోడయేత్ ।

ఏవం సప్తపుటైః పక్వం తామ్రం భస్మ భవేద్భవమ్ ॥

నానావిధతామ్రభస్మశుద్ధి

శ్లో. నానావిధమృతం తామ్రం శుద్ధ్యర్థం భాగపంచకమ్ ।

భాగైకం శ్వేతకాచం చ భాగం శ్వేతం చ టంకణమ్ ॥

మూషాయాం మిశ్రితం క్షిప్త్వా భాగైకతామ్రపత్ర³తః ।

⁴మూషాముఖం నిరుధ్యా⁵థ ధ్మాతే గ్రాహ్యం సు⁶శీతలమ్ ॥

నిర్దోషం తు భవేత్తామ్రం సర్వరోగహరం భవేత్ ।

3. యాన

4. ఆది

5. ం

6. పూ

7. తే

8. మానుసు

9. వాంతి భ్రాంతులు చ

చ్చిన రాగి పాలున్నా

9. న్నా

10. యారెండున్నా

1. తే

2. హా

3. లాలు

4. త్రాన

1. తే

2. మానుసు

3. కం

4. మృద్ధిదత్వా

5. త్యాదాతే

6. కాత్య

ప్రకారాంతరము

గ్ర॥ తామ్రస్య ద్వగుణం నూతం జంబీరాష్ట్రేన మర్దయేత్ ⁶
 తత్ప్రిప్తతామ్రతుల్యం తు గంధకం చూర్ణితం క్షిపేత్ ॥
⁶తత్సూతమిశ్రితం తామ్రం ద్వయోస్తుల్వం చ గంధకమ్ ।
 అచ్ఛాద్య ధూర్తపత్తైశ్చ దధ్వా గజపుటే పచేత్ ॥
 స్వాంగశీతం తు తచ్ఛూర్ణం మృతం భవతి ¹నిశ్చితమ్ ।

మరియొకవిధము

శ్లో.² కించిద్గంధేన చాష్టేన త్సోలయేత్తామ్ర పత్రకమ్ ।
 తామ్రపాదేన సూతేన సాంద్రం పత్రం విలేపయేత్ ॥
 తామ్రద్విగుణగంధేన ⁴చాష్టపిప్తేన తత్సూతమ్ ।
 లిప్త్వా పాదార్థగంధేన యామం పిప్త్వాబ్జపర్ణ⁵కమ్ ॥
 తత్ప్రిండం భాండమధ్యే తు నిరుధ్యాభ విపాచ⁶యేత్ ।
⁶అష్టాక్తం తామ్రపత్రం తత్ భస్మీభవతి నిశ్చితమ్ ॥

మరియొకవిధము

గ్ర॥ ⁶నూతం ద్విగంధం యామైకం కన్యారసవిమర్దితమ్ ।
 ద్వయోస్తు⁷ల్యతామ్రపా⁸త్రస్థాల్యా గర్భే నిరోధయేత్ ॥
⁹పుటిత్వా మారితం తామ్ర ¹⁰మండ్లశైలేవ మర్దితమ్ ।
 తద్దోళం ¹నూరణాంత²స్తం మృ³దా సర్వత్ర లేపయేత్ ॥
 శుష్కం గజపుటే పాచ్యం సర్వదోషహరం భవేత్ ।
 వాంతింభ్రాంతింవిరేకం చ న కరోతి కదాచన ॥

6. ఆదౌ మసంత క్షిప్తా
 ధూతూరస్యాప్రపత్రకం
 6. తత్ప్రిప్తమర్దితంతామ్రం
 పూర్వతుల్యంచ గంధ
 కం

1. నిశ్చయం

2. గ్రం

3. ర

4. ఆ

5. కా

6. ల

6. నూత్ర మేకం ద్విధా
 ఆమకంతా మ్రపాత్రేన
 భస్మంభవతి నిశ్చయం

6. నూత్రమేకం ద్విధా
 గంధం యామైకమ్

విమర్దియేద్

7. క్ష

8. త్రే

9. ఆవధా

10. మాం

1. చూ

2.

3. ధా

తామ్రగుణము

శ్లో. తామ్రం తిక్తోష్ణమధురం కషాయం శీత⁴లం సరమ్ ।

⁵పక్తిశూలహరం చైవ మందాగ్నిం చ వినాశయేత్ ॥

మరల తామ్రభస్మ విధి

శ్లో. ఆదా తామ్రం శ్లక్షణపత్రం కృత్వా దత్వా ⁶ఫలత్రయమ్ ।

ఘోరమృత్తికయా లేప్యం శుద్ధవర్ణం తతో భవేత్ ॥

గృహకన్యారసేనైవ భావయిత్వా పునః పునః ।

తతస్సప్తపుటం కృత్వా మ⁷త్స్యాక్షీరసకైస్తథా ॥

గంధకార్కక్షీరలేపం కృత్వా దోధ్యాత్పుటత్రయమ్ ।

చూ¹⁰ర్ణం భవతి తత్తామ్రం పునః ఖల్వే విమర్దయేత్ ॥

ఫలత్రయకషాయేణ భావయిత్వా పునః పునః ।

తతో నిక్షిప్య మూషాయాం దత్వా షోడశథా పుటమ్ ॥

లనంతరం క్షీరసద్వి¹ర్మధుభిశ్చ ముహుర్ముహుః ।

భావయిత్వా పుటం దేయం ప్రత్యేకం సప్త సప్త చ ॥

గృహకన్యారసేనైవ భావయిత్వా పునః పునః ।

దోషం హిత్వా తామ్రచూర్ణం సుభారససమం భవేత్ ॥

ఏతైర్వివిధసంస్కారై³శ్చర్దిదాహభ్రమాదికాః ।

మధుక్షీరఘృతైస్సార్థం నానాకుష్ఠం ప్రశాతయే⁴త్ ॥⁶

వ్యోషఖండేన తైలేన కాంజికేనాథ వా పునః ।

నిష్కేణ సమ్మితం చూర్ణం శూలగుల్మప్రశాంతయే ॥⁰

1. భారసం

7. శ్లే

13. న

2. ప్రణామం శూలవరోంశి

8. మ

7 పథ్యానిప్రాశయత్వా

3. ఫ

9. ద్వి

శయే త్ప్రాతఃవిశేట్యా

4. చ్చ

10. భ

ర్ణంసుశోభనం

5. ప్య

11. త్

6. త్వత్

12. య

లోహషట్కథస్మవిధి

శ్లో. వంగం పలా⁷శద్రవతాళ కేన

నాగం పయస్యా²ర్కమ⁹నశ్చి¹⁰లాభిః ।

శు¹ల్బం త్వజాక్షీరసుగంధకేన

¹స్తన్యేన తీక్ష్ణం సహ హింగుళేన ॥

శ్లో. ¹తారం స్నుహేక్షీర¹కమాక్షి కేణ

²స్వర్ణం శిలాసర్జరపై³స్సనా⁴గైః ।

ఏతైర్మియైతైవ హి లోహషట్కం

శ్రీపూజ్యపాదప్రభునిర్మితైస్తైః ॥

సువర్ణభస్మము

మేలిమి బంగారమును పలచని రేకులుగా వేయించి, నిమ్మపండ్ల రసమున మూడుదినాలు ⁶ఊరబెట్టి, తీసి పొడిగా రాయించి ఆబంగారు చూర్ణము 10 భాగములు, శుద్ధరసము 3 భాగములు, శుద్ధగంధకము, 3 భాగములు, కూర్చి ⁸ముందుగ రసగంధకములను కొండగోగుపువ్వుల రసమున మర్దించి ⁹దీనిలో బంగారుపొడిని కలిపి ¹⁰పీటిని గాజుకుప్పెలో పెట్టిఆకుప్పెమీద రాగిమూకుడు పెట్టి ఆసందు గానరాకుండ కుప్పె సహితముగ చీలమన్ను ఇచ్చి ఆరించి, వాలుకా యంత్రమున నాలుగు జాములు వండవలెను. మొదటి జామున సన్నపు మంట రెండవ జామున మధ్యాగ్ని¹తో వండునది. కడను రెండు జాములు ²గాఢాగ్నితో వండి సాంగ శీతలమున బలి యిచ్చి తీ⁴యవలెను.

ఆభస్మము కుంకుమవర్ణ⁵ముకలదై యుండును.

7. శో

8. స

9. ణ

10. శేన

1. త్వేమ

1. తీక్ష్ణంతు వారీ పయ
హింగుళేన

1. స

2. హేమిం

3. ంసు

4. గా¹

4. ఏతాని చూర్ణం చదు
లోహ భస్మం

5. న

6. పూ

7. మా 3 స్నులేట్టి

8. యీ రెండుదినుసులు

9. యీఅవుషధలో

10. ఆభజలి

1. ని

2. జత

3. ని

4. పుచ్చేడి

5. గ్లనై

నాగభస్మము

శ్లో. పాకహీనా నాగవంగౌ కుష్టగుల్మరుజా⁷కరా ।
 మేహపాం⁶డు⁹దరానాహ కఫమృత్యుక¹⁰రా మతౌ ॥
 నిద్గంఢీమూలచూర్ణేన ¹సార్కదుద్ధేన లేపయేత్ ।
 నాగపత్రం తు తచ్చుష్కం ద్రావయిత్వా వి²శోషయేత్ ॥
 లి³ప్తావ ద్రవ్యం పునః కేచ్యం సప్తవా⁴రం విశుద్ధయే ।⁴
 అశ్వత్థచించాత్వగృస్మ నాగ⁵స్య చ చతు⁶ర్థతః ॥
 క్షిప్తావ పచేల్లోహపాత్రే చాలయన్ లోహదండతః ।
 త్రిముండపాత్ర¹సిద్ధం తత్ భస్మతుల్యమనశ్శి²లమ్ ॥
 జంబీరే ³చారనా⁴లే చ పిప్ప్లావ రుధ్వా పుటేనచేత్ ।
 సాంగళై త్యే పునః పిప్ప్లావ వింశ⁵త్ భాగశిలాన్లుకైః ॥
 ఏవం షష్టిపుటైః పక్వం నాగం ⁷సిద్ధ్యేన్నిరు⁶త్థితమ్ ।

ప్రకారాంతరము

శ్లో. భుజంగం ⁹నుద్రుతం కృత్వా ప్రక్షి¹⁰పేత్సురభీజ¹లే ॥
 త్రిఫలాయాః కషాయే చ భృంగస్య స్వరసే తతః ।
 శితాయాం తోయయుక్తాయాం మాక్షికే చ మ²తం తథా ॥
 ఏవం శోధితనాగస్య నూక్ష్మపత్రాణి కారయేత్ ।
 తతశ్చూర్ణేన సంలి³ప్య పుటేద్దోమయవహ్నినా ॥
 భస్మీభూతం ⁴ఖరం నాగం చిత్రకద్రవసంయుతమ్ ।

6. నో	కుల్యకేచ్యంతు సప్తథా	5. తిచ
7. ర	5. స్యా	6. కే
8. డో	6. ర్యచ	7. స్యాయాం
9. కాచాధ	7. క్షిప్తావ చుల్యాంపచే	8. ద్వి
10. రానిలా	చాలహేలోహ తత్పు	9. సూదృ
1. ఆ	నా	10. ప్రేసు
2. కే	1. శుభేతు	1. కే
3. ప్లా	2. లా	2. లే
4. రైందు శుద్ధయే	3. ఆ	3. ప్లా
5. తస్మధ్యేద్రావితం నాగం	3. శైవ	4. క

శరా⁵వే సుద్య⁶ధే ఓప్తా⁷ కాప్తేనాద్దనకేన చ ।
మర్దయిత్వా⁷ పంచపుటై ర్నిరు⁸త్థం జాయతే⁹ తథా ॥

మరియొక విధము

శ్లో. రంభాకుసుమవార్తాకన్వరసైః సిత¹⁰యా సహ ।
ఖర్పరే ద్రావయేన్నాగం లోహదంజే¹న మర్ద²యేత్ ॥

పాకహీననాగ³వంగదోషములు

శ్లో. పాకేన హీ⁴నా ఖలు నాగవంగౌ
కుష్మాని గుల్మాని తథాధిశో⁵ష్ణమ్ ।
పాండుప్రమే⁵హోరుచితాపశో⁶భ -
రుజం చ నిత్యం కురు⁷తో బలా⁸పహా॥

వంగవస్మ⁹విధానము

శుద్ధిచేసిన వంగ¹⁰మును తునకలు చేసి రాతిబెరడు, చింతబెరడు, వీ¹టిని చూర్ణము చేసి గోనెపట్టలో అడ్డెడంత పోసి²దానిమీద తగరపు తునకలను పెట్టి³వాటిమీద అడ్డెడు పైచూర్ణమును పోసి పొట్లముగ గట్టి త్రాళ్ల⁴తో పది⁵లముగ గట్టి రెండు మూడు గంపల పిడక⁶లతో పుటముబెట్టి సాంగశీతలమున⁷తీసిన భస్మమగును.

మరియొక విధము

మోదుగ వేరు రస⁹ములో తగర⁹మును కరిగిం¹⁰చి పోసిన శుద్ధి య¹గును. ఆ శుద్ధిచేసిన తగరమును రేకులుగ¹చేసి ఆ రేకుల²కు హరిదళ

5. చిత్తు
7. తృతంపంచ
8. ధ
9. య
10. యేదదా
1. స్య
2. హా
3. గుణం
4. నో
5. హా

6. భా
7. బహా
9. ం
10. ం
1. రెండుదోదూలుగొట్టి
2. అందు
3. ఆ మాద
4. తపాడుము
4. ను

5. లంగా
6. లుపుత
7. యస్తే
8. సం
9. ం
10. పోసే
2. అవు
1. వే
2. ను

మును మోడుగవేళ్ల రసముతోనే నూరి పట్టించి ఒక పుటముపెట్టిన భస్మమగును.

మరియొకవిధము

పంచకోలకషాయములో తగరమును ఏడుమార్లు కరిగించి. పోసిన శుద్ధి⁷యగును.

రేలవేరు చూర్ణముతో ఆశుద్ధతగరమును కాల్చిన భస్మమాను.

ఆతగరమును క్రొవ్విలో బెట్టి అందులో చేతిబచ్చలికూర రసమును పోసి కరిగించిన⁹ నిరుత్థమగును.

వంగగుణములు

శ్లో. వంగం సతిక్తలవణం పాండుఘ్నం క్రిమివాతజిత్ ।

లేఖనం పిచ్చిలం కించిత్ సర్వమేహమయప్రణత్ ॥

లోహశుద్ధి

ఉత్తమలోహమును రాగిపొడిగ రాయించి శుద్ధిచేయు విధము. చింతాకు రసము నిమ్మపండ్ల రసము పులిచించిలిపాకు రసము గోవు పంచి తము నూనె⁴ ఉలవకట్టు ఆవుచల్ల⁵ పీట్లతో⁶ ఒక్కొక్కదానితో ముమ్మారు⁷ బాగుగ ఉడికించిన శుద్ధి⁹యగును.

లోహభస్మవిధి

శుద్ధి¹⁰చేసిన లోహమును, ఆవు పంచితము, గలిజేరాకురసము, అల్లవు రసము, పచ్చిపసుపు రసము. అడ్డచర పాకురసము, తిప్పతీగెరసము

3. సాననే	అన్వఫల్లాతకై తో యేపి	3. నేలక్షణం
4. తే	స్వా పత్రాణిలేపయేద్	4. పు
6. పోస్తే	త ఆస్తిల జలంవార్ధ్యాక్షి	5. యంత
7. అవు	ప్తార ధ్వజ్రశేపయేత్	6. ఒకటొకటను
5. పోసి తగం వేసితే	గజాఖ్యా జాయతే	7. లెగ్న
8. గితే	భస్మం చత్వారం శత	8. కిస్తే
9. సుద్ధాతనాను	పంచకం	9. అవు
10. తారభస్మము	1. ధూలు	10. అయి
	2. 0	1. 0

చాగదుంపల రసము, కలబంద రసము, నల్లేరు రసము, జిల్లేడాకు రసము, చెఱకు రసము, కలగరాకు రసము, బోడతరపాకు రసము, చిత్రమూలపు వేళ్ల రసము, నేరేడు²చెక్క రసము, ఈ రసముల నొక్కొక్క ³దానితో ఏడేసి మార్లు మర్దించి ప్రత్యేకము ఏడేసి పుటములు ⁵వేసిన లోహము వారితరమాను.

లోహసిందూరము

పైన చెప్పిన విధముగ తయారైన లోహభస్మము ఒకభాగము ఇంగిలీకము ఒకభాగము¹కలిపి మోగలిచంటిరసముపోసి మర్దించి పుటము బెట్టిన సిందూరించును.

నల్లగా కావలె²ననిన గుంటకలగరాకు రసముతో నూరి మూడు పుటములు ⁴వేసిన నల్లని సిందూరమగును.

మరియొక విధము

శుద్ధిచేసిన లోహపురాపాడిని నేరేడు⁴చెక్క రసము పోసి సూర్య పుటాన బెట్టి, రాత్రి పిడకలతో పుట⁵ము పెట్టవలెను. ఈ⁶విధముగ ఏడు పుటాలు ⁷పెట్టవలెను. వారిజపాకురసమున ఏడుపుటములు, గలిజేరు సమూలపురసాన ఏడు⁹పుటములు, త్రిఫల కషా¹⁰యముతో ఏడు పుటములు ¹ఈ విధముగ పుటములు పెట్టి²న వారితరమాను.

తీక్షణ్ణలోహశుద్ధి

ఉక్కు రేకులుగ వేయించి, త్రిఫలకషా³యములోను గోమూత్ర⁴ములోను కలగర రసములోను నేరేడు చెక్కర⁷సములోను ఈ రస

2. జ
3. ట
5. వేస్తే
5. ఇందుల సరియింగిలీకం
1. వెట్టి
1. తెస్తే
3. సాన
4. వేస్తే

4. జ
5. ంబెట్టెడి
6. క్రమాన
7. బెట్టెడి
8. టా
9. పుటాలు
10. యాన

1. యాక్రమాన
2. తే
5. యాన
4. త్రాన
5. పాన
6. జ
7. సాన

ములలో ప్రత్యేకము ఒక్కొక్క¹⁰ దానిలో ఏ డేసిమార్లు రేకులను ఎఱ్ఱగ కాచి¹ముంచిన శుద్ధి²యగును.

తీక్షణలోహభస్మవిధి

శుద్ధిచేసిన¹ఉక్కు-రేకులను రాపొడిగ రాయించి, ఆరాపొడి పది ప²లములు, గంధకము³ 3. పలములు, ఇంగిలీకము⁴ ఒకపలము, ఇంగిలీకము⁵ లేనిపత్తమున ఆఖరున⁶ 7 పలములు గంధక⁷మునే⁸ చేర్చుకొనవలెను. గోమూత్రము, గలిజేరురసము, అల్లపురసము, తిప్పతీగె రసము, దుష్టుగురసము, నల్లేరు రసము, గంటెన రసము, పసుపు రసము, జిల్లేడు రసము, ఈ రసములలో ఒక్కొక్కదానినే పోసి, పిప్పలిచూర్ణమును కూడ కలిపి మర్దించి మూకుటిలో బెట్టి మీద నొకమూకుడు⁹తో మూసి ఒక పుటముపెట్టవలెను. ఈ¹⁰విధముగ ఏడుమార్లు మర్దించి యేడు పుటములు పె¹ట్టవలెను.

²పైనచెప్పిన 7 పలముల గంధకమును² పుటమున కొకభాగము ప్రకారము, 7 పుటములకు పంచవలెను. అపుడు ఉక్కు భస్మమగును.

శ్లో. సర్వమేవం మృతం లోహం ధాతవ్యం మూషమధ్యగమ్ ।

ఇత్యేవం స్యాన్నిరుత్థానం సేవ్యం వారితరం మతమ్ ॥

సర్వలోహభస్మవిధి

శ్లో. శుద్ధనూతం ద్విధా గంధం ఖల్వేన కృతకజ్వలమ్ ।

ద్వయోస్సమం లోహచూర్ణం మర్దయేత్కన్యకాద్రవైః ॥

8. సాలను

9. కాల

10. బసు

1. మిస్త్రే

2. అపు

1. శుద్ధకులు

2. చూలకు

3. ఫ 3

5. ౧

6. ఫలిమెడు

7. మే

8. పెట్టుకొనేది

9. బెట్టి

10. క్రమాన

1. బెటేది

2 అగంధకం ఏడు

3. పెటాలకు పంచిపెట్టెది.

4. లోహ

4. ఇ తేవం న్యాని ద్దానం

సేవ్యం వారితరంయతం

5. లోహస్మ

యామద్వయం స¹ముధృత్య తద్దోశం తామ్రపాత్రకే ।
 ఆచ్ఛాదై ర్మండప²త్రైశ్చ యామాధో³నోష్ణతాం గతే ॥
 ధాన్యరాశౌ⁴స్య సే తచ్చ త్రిదినాంతే సముద్ధరేత్ ।
 సంపేష్య గాళయేద్వస్త్రాత్సత్యం వారితరం భవేత్ ॥
 కాంతరీ తీక్ష్ణం తథా ముండం నిరు⁵త్థం జాయతే మృతమ్ ।
 స్వస్థాది మూరయే⁶దేవం చూర్ణి⁷కృత్వోక్తలోహవత్ ॥
 సిద్ధయోగో మ⁷యా²ఽఽఖ్యాతః సిద్ధానాం⁸ చ ముఖాగతః ।
 అనుభూ⁹తో మయా సత్యం సర్వరోగ¹⁰జరాపహః ॥
 త్రిఫలామధునంయుక్తః సర్వరోగేషు యోజయేత్ ।

మరియొక లోహభస్మవిధి

లోహార్థం గంధకం యుక్త్వా గంధకార్థం తు పారదమ్ ॥
¹కుమారీస్వరసైర్మర్చ్యమాచ్ఛాదై ర్మండపత్రకైః ।
 తత్కల్పం గోళకం ¹కుర్యాత్ భూపుటం చ చతుర్దినమ్ ॥
 ఉద్ధృత్య గాళితం వస్త్రాన్మధుకృష్ణానుపానతః ।
 గుంజాచతు²ష్కమాత్రేణ రోగి³గం హంత్యనుపానతః ॥
 అనుపాన⁴శేషేణ సర్వరోగహరం పరమ్ ।

లోహభేదములకు గుణాధిక్య⁴వర్ణనము

శ్లో. కిట్టాదప్తగుణం ముండం ముండా తీక్ష్ణం తతో²ప్రకమ్ ।
 తీక్ష్ణాల్లక్షగుణం కాంతం తత్క్షణాత్కురుతే గుణమ్ ॥

6. మృ

1. త్ర

3. త్యుష్ణతాభవేత్

4. స్వశీతాశ్చ

5. ధ్నం

6. త్యే

7. కుర్యాప్త

8. సమభావ

9. త

10. జ

9. కుమారీమర్దయే త్క

ల్కం ఏరంమత్పత్ర

పూరితం

1. కృత్వాభూపుటేతు

2. ప్ర

3. గో

4. ం

5. ధి

రసమృతలోహగుణము

శ్లో. మృతాని లోహాని రసే భవన్తి
నిఘ్నంతి యుక్తాని మహామయా¹ంశ్చ ||
లభ్యాసయోగే దృఢజేహసిద్ధిం
కుర్వంతి దుష్టస్వజరావినాశమ్ ||²

ఉక్కుభస్మము

శ్లో. గోమూ³త్రద్విపునర్నవార్ద్రకనిశావా⁴సామృతా సాత⁵లా
మూర్వావజ్రల తాకురూటకపరాల రేక్షురాణాం రసైః |
పక్వా లోహరజః కటుత్రయవరాముస్తాగ్నివేల్లెస్సమైః
తక్రాజ్యోష్ణజలేన మేహక్రిమిహృత్సాండు⁶త్వహృద్రోగజిత్ ||

7లోహభస్మము

శ్లో. కాంతం తీక్ష్ణం తథా ముండం చూర్ణం మ⁹త్స్యాక్షిజద్రవైః |
ఆ¹⁰తపే త్రిదినం భావ్యం త్రిదినం చిత్రకద్రవైః ||
త్రికంటకర్సై¹¹రేవం సహదేవీద్రవై¹²స్తథా |
గోమూత్రై¹³ప్రిఫలా¹⁴యాశ్చ క్వాఢేన భావయే¹⁵త్త్యహమ్ ||
¹⁶ఉక్తద్రవై¹⁷స్తతో మర్ద్యం క్రమాద్దేయం పుటం పుటమ్ |
దధ్వా గజపుటం దేయం మృతం యోగేషు యోజయేత్ ||

మందూర¹⁸కల్పము

ప్రాతచిట్ట¹⁹మును బొగ్గులు పోసి కొలిమిలో యెట్టుక కాల్చి, తాడి
దోనెలో ఆపు పంచిత²²మును పోసి ²³అందులో ముంచవలెను. ఇట్లు

1. ని	4. ం	14. ర్గిం
2. లోహాంమృపుదుకు	5. మూత్రా	15. త్రి
3. హయకురు గజ దంతం	6. శా	16. జ్యేష్ఠ్య
మాహిషంశ్శంగభేనం	7. నా	17. త్రిధా
మజనఖశశశల్యం మేష	8. ంచ	18. యు
శ్శంగారుపేతం	9. కాంత	19. త
ఘృతమధుగుడగుజా	10. ం	20. ర్ద్యం
టంకణం బిల్వతైలం	11. చ్చా	21. ం
సదమలకదినత్వం సర్వ	12. త్ర	22. ం
లోహం మృదుత్వం	13. సాహం	23. యేడుమార్లు

ఏడు సార్లు కాల్చి ముంచి ఆ¹తరువాత రాతి రో²టిలో బోసి చూర్ణము చేసి వస్త్రు³గాలితముచేసి ⁴ఈ చూర్ణము అడ్డెడు,

కలగర, తెక్కలి, పత్తియాకు, ఉత్తరేణి. ఆదొండాకు, మూర్కొండాకు, ములుగోరింటాకు, సంబరేణు, జిల్లేడు ఆకు, గొబ్బియాకు,

ఈ ఆకుల పసర్లు ప్రత్యేకము⁵గ అడ్డెడు

⁶ఒక్కొక్క పసరును కుండలో పోసి ⁷పైకిట్టచూర్ణ⁸మును కూడ అందులోబోసి ఉడికించవలెను. ⁹ఈ విధముగ అన్నిపసర్ల¹⁰తోను ప్రత్యేకముగ ఉడికించి మెత్తగా నూరవలెను.

¹¹ఇట్లు తయారైన మండు¹²రము రెండు ¹²భాగములు, మిరియపు చూర్ణము ఒకభాగము కలిపి తేనెతో గాని, చల్లతో గాని ²సేవించిన శో³ఫ పాండువులు ⁴శమించును.

మరియొకవిధము

శుద్ధిచేసిన ప్రాతచిట్టచూర్ణములో

నీరుపప్పురాకు, సంబరేణు, అడ్డసరము, ములుగోరింట, వాకుడు దొండాకు, వావిలాకు, వుచ్చింతాకు, కలగర, పొన్నగంటి, జిల్లేడు, ఉలిమిరి, తెక్కలి, నెల్లి, దంతి, ఆముదపాకు, ఉలిమిరికాయల రసము, పచ్చిపసుపురసము, అల్లము

వీట్ల రసములను ఒక్కొక్కటి అడ్డెడేసి చొప్పున పోసి యిగర⁵ఉడికించిమెత్తగానూరి తేనెతో గలిపి అరచేతి గుంటెడు పుచ్చు²⁰కొనవలెను. పాండు శో²¹ఫలు ²²శమించును.

1. ం

2. వెనుక

3. టి

4. గా

5. అడ్డెటికిఅందులోబోసి

6. ంగా

7. మంగలంలోబోసి

8. ఆ

9. ం

10. యీక్రమాన

11. ను

12. ఈ

13. ం

14. పాళ్లు

15. ంపాలున్నూ

16. సేవిస్తే

17. భ

18. శమించు.

19. వండి

20. కొనేది

21. భ

22. మాచును

కాంత⁹ద్రుతి

శ్లో. కాం¹⁰తపామాణచూర్ణం తు కారయేచ్ఛోధితం భిషక్ ।
 మేళయ న్మాహిషైః ¹హ్యూత్రదధిక్షీరశకృష్ణైః ॥
 దృఢం మ²ర్ద్యం వటిం కుర్యాత్ కర్షమాత్రం తు శోషయేత్ ।
 గో³ష్ఠీయంత్రే ¹విపక్తవ్య మంగారైః ఖదిరోద్భవైః ॥
 త్రివారమర్థదివసం ²ద్రవతే నిర్మలం శుభమ్ ।
³ఉద్ధృత్య స్థాపయేత్సత్వమభ్రకాల⁴క్తకాతథా ॥
 జయంతీత్రిఫలాచూర్ణం హరిద్రాగుడటంకణమ్ ।
 పాదాంశం ఖ⁵ర్పరం సిద్ధం పిష్ట్యా మూషాం ప్ర⁶కల్పయేత్ ॥
 నశకాసంపుటే బద్ధ్యా శోషయేదాతపే బలే ।
 సాధ్యం పాతాళయంత్రేణ ⁷యంత్రధ్మానాత్పుటేన వా ॥

గంధకతైలము

అమలసారగంధకమును ముక్కలుచేసి పచ్చి పసుపు రస⁹మును, నీరుల్లి రస¹⁰మును, గాజుకుప్పెలో బోసి అందులో పైగంధక¹మును వేసి చీ²లమన్నులిచ్చి లద్దిలో ఒక నెల పా³తిన తైలమగును.

అభ్రకనవసీతము

కృష్ణాభ్రక¹మును దెచ్చి కొలిమెలో వేసి పూద²గ చిటచిటమన్న దోల్లను తీసివేసి ⁴మిగిలినదానిని ⁵రోటిలో వేసి చూర్ణ⁶ముగ గొట్టి ఆ చూర్ణము యెంత⁷యుండిన అంతకు సరి వడ్లుపోసి ⁹గట్టిగుడ్డతో ఒక గూనకు వాసెనగట్టి ఆ వాసెనమీద ఈ చూర్ణమును బోసి¹⁹ ఆ కుండలో

9. ధృ	6. శేష	2. గాన
10. త	7. సత్విధ్వాతేపు	3. దలాన
1, : పంచదవ్యాది గోమ	8. ౦	4. మంచి దలాపుంచి
యాదికై :	9. ౦	5. శోల
2. ద్యం	10. నువ్వు	6. ౦గా
1. గరుగార్థ్య	1. ౦	7. యెంతయ్యని
2. ద్రవతీ త్రిఫలా	2. వాయివదిలంచేసి	8. దు
3, అసాధ్యామేచయస్సత్య	3. తిగామ	9. ఘ
4. స్తకస్త	4. ౦	10. అధు
5. ర్ధరం		

పుల్లకలి పోసి బలము గలవాడు రెండుచేతులతోను గట్టిగ మర్దించవలెను. అపుడు సార¹మంతయు గూనలోనికి దిగును. ²ఇదే అభ్రక నవనీతిము.

ఆ ³సీశ్వను వడియబోసి ఆముద్ద⁴నుతీసి మట్టియూడల రసము మర్రి తమ్మెలరసము పోసి మర్దించి ⁵బిళ్ళలగచేసి కిందమీదమూకుళ్లుపెట్టి సందు కానరాకుండగ కోకమన్నులిచ్చి ఆంత్రించి యేడుమార్లు గజపుటము పెట్టేది. తరువాత గలిజేరాకు ర⁷సముతోమర్దించి యేడుపుటాలు వేయవలెను ఆ అభ్రకలో సగము గలిజేరు వేళ్ళచూర్ణమును ⁸కలిపి ఆ ఆకుల రస¹మునే పోసి మర్దించియేడు పుటాలు వే²యవలెను. ఆ³తరువాత

ఉలవకట్టు, పొన్నగంటి రసము, బొలమిడివేళ్ళ రసము, కలుబంద రసము, సంబరేణాకు రసము, ఆవాలు, బ్రహ్మజెయుడు బాలు, మేకర నెత్తురు, నేరేడుచక్క రసము,

⁴ఈ రసములతో వేరువేరుగ యేడేసిమార్లుమర్దించు⁵చు ఏడేసి పు⁶టములు వే⁷యవలెను. ఆ⁸తరువాత జిల్లేడుపాలతోమర్దించి నాలుగు పుటములు పె⁹ట్టవలెను. అ¹⁰పుడు నిశ్చంద్రికమై పద్మరాగ వర్ణ¹ము కలదగును.

అభ్రకసిందూరము²

కృష్ణాభ్రకమును తెచ్చి రాయిలేకుండచూచి వేడిసీశ్వతో గడిగి బొలమిడి చెట్టును సమూలము గ ద్రొక్కి ³దాని పసరు పిడిచి, గూనలో బోని ఐదు దినసములు బెట్టి ఆనానిన అభ్రక⁶మును గోనెమీద యెండబోసి, తోకులుగ వలచి మూ⁷కుడులో బోసి మీద మూకుడు⁸మూసి పుటంబెట్టి పాలతో¹తడిపి చల్ల నార్చి²మరలగో నెమీదయెండించిరోకిట్టితో

1. మలా

2. ఆది

3. ప్లు వడిచివేసి

4. పుచ్చి

5. నిప్పటి

6. డగ

7. సాన

8. బెట్టి

9. యా

1. మే

2. నేది

3. వెనుక

9. ప్లే

10. ది

1. మాసు

2. ం

3. అందు

4. ౫ ది

5. లోకి

6. ం

7. మండిగలో

8. బో

1. సు చలార్చి

2. తిరుగా

3. ఇ

బోసి చూర్ణముగ దంచి మెత్తగా ⁴జల్లించి ⁵గట్టి ⁶గుడ్డలో ఆ చూర్ణము⁷ను ⁸చూర్ణసమం వడ్లను పోసి, ⁹మూటగట్టి ఒక గూనలో కలి పోసి అందులో ¹⁰ఈమూటను పెట్టి ¹చేతులతో పిసికిన ఆ గూనలోనికి ²అభ్రకము దిగును. ³కలిని వడియ బోసి ⁴ఆ చూర్ణమును యెండించి

మండుకబ్రహ్మి, గలిజేరు, పుల్లదీగె, గోమూత్రము, నల్లగాసర, బాలిమిడి, త్రిఫల కషాయము, కలుబంద రసము, కందదుంప, నల్లేరు, తిప్పతీగె, మట్టి ఊడలు, చాగదుంపలు, అల్లము, పుచ్చింత, నిమ్మపండ్ల పులుసు, దబ్బ పండ్లపులుసు.

⁵ఈ రసములతో ఒక్కొక్క⁶దానితో ప్రత్యేక⁷ముగా ఐదేసి మార్లు మర్దించి ఐదేసి పుటములు పెట్టేది. తరువాత తేనెతో మర్దించి 2. 3. పుటాలు బెట్టేది. అపుడు నిశ్చంద్రికాభ్రకసింహారము ⁹తయారగును.

అశుద్ధాభ్రక¹దోక్షములు

శ్లో. అశుద్ధాభ్రం నిహంత్యాశు ¹దూషయే²న్మారుతం కఫమ్ ।

అరుచిం ³జనయేన్మూర్ఖాం మందాగ్నిం క్రిమివర్ధనమ్ ॥

అభ్రక¹భేదములు

శ్లో. పినాకం దద్దురం నాగం వజ్రం చేతి చతుర్విధమ్ ।

అభ్రకలక్ష²ము

శ్లో. పినాకం పావకోత్తప్తం విముంచతి దలోచ్చయమ్ । ²

దద్దురో హి నిపా³తేఽగ్నౌ కురుతే దద్దురధ్వనిమ్ ॥

4. దాల్చి

5. ఘ

6. కోకలోసు

7. నూ

8. అన్ని

9. పొట్లం

10. తోమ

1. గాను

2. నవనీతమై

3. అది

4. డించిన చూర్ణం పుటాలకు

5. యీ పసరు

6. టిమ్మిస్తూ

7. మే

8. ధూ

9. మాను

10. గుణం

1. దుర్మ

2. మా

3. చ్ఛాదయేన్మూర్ఖాం

1. వర్ణాలు

2. కా

2. పినాక ద్వస్త్రయో వ
ప్రందభ్ర జాతిం సమా
హరత్

ముచ్చంతగ్నో వినిక్షిప్య
పినాకో దళకందశం

3. కా

నాగస్త్యగ్ని⁴గతః శబ్దం పూ⁵త్కారం చ విముంచతి ।
 ఏతేషాం భక్షణా⁵దేవ జాయతే రోగసంచయః ॥
 వజ్రాభ్రకం తు త⁷ద్దగ్ధం న ⁸కాంచిద్వికృతిం ⁹ప్రజేత్ ।
 త¹⁰ద్రాభ్రకం తు సంయో¹జ్యం వ్యాధివార్ధక్యమృత్యుజిత్ ॥

అభ్రకశుద్ధి

శ్లో. ధమేద్వజ్రాభ్రకం వ¹హ్నా తతః క్షీరే ని²పేచయేత్ ।
 భిన్నపత్రం తు తం కృత్వా మేఘనాధార్ద్ర³కాంభసా ॥
 భావయేదప్తయామం తు ¹జ్ఞేయం శుద్ధం ²తద్రాభ్రకమ్ ।

ధాన్యాభ్రకవిధానము

శ్లో. అథ వా భ్ర³స్యద్వా భాగౌ మ³స్తుచైకం జలైస్స⁴హ ॥
 ద్విది⁵నం స్థాపయే⁶త్ప్రతే తతః నూత్నం ⁷భవిష్యతి ।
 బద్ధా భాన్యాయుతం వస్త్రే మర్దయేత్కాంజకే ⁸దృఢం ।
 ఆదాయాన్లుగతం శుష్కం శుద్ధం ధాన్యాభ్రకం ⁹వదేత్ ॥

¹⁰అభ్రకమారణము

శ్లో. పునర్నవా మేఘనా¹ధో మత్స్యక్షీ స్నుక్కుమారికా ।
 చాంగేరీ మరిచం చైవ బలా చ పయసా సహ ॥
 ఏతైశ్చ పేషయేచ్ఛాభ్రం ప్రత్యేకేన త్రయహం త్రయహమ్ ।
 క్షీ ప్త్వా²తపే పుటే పాచ్యం ప్రత్యేకేన పునః పునః ॥
 పిష్ట్యా పుటే తతః శ్లష్టం కజ్జలా³భం మృతం భవేత్ ।
 ధాన్యాభ్రకస్య శుష్కస్య దశాంశం మరిచం క్షీపేత్ ॥

4. గదం

5. ద్వా

6. యే

7. స్ని

8. కి

9. గయే

10. స్మా

1. ద్య

1. పే

2. రీక

3. ద్రవా

1. జే

2. స్యమ

3. కృత్వా

3. ప్త్వాజే

4. హ

5. ధం

6. పా

7. సచేక్షతి

8. దృఢం

9. భవే

10. అధశుష్కస్య మారణం

1. ధోద్రవై మూలపునర్నవా

2. స్థిత్యా

3. భ్రం

పేషయే⁴దస్తువగై⁵స్తమాస్తు⁷కాద్యై⁷ర్దినత్రయమ్ ।

తచ్చుమ్మం సంపుటే¹పాచ్యం²ఖది³రాగార⁴కైద్ద్యు⁵ధమ్ ॥

పూర్వవచ్చ⁵విపాచ్యా²ధ సేచయేదాస్తు⁷కేన తు ।

దా⁶ప్యం తథా సప్తవార⁷మమ్లాంశం చ పునః పునః ॥

అగస్త్యశిగువర్షాభూమూలత్వో⁵క్పత్రో⁵జైర్ద్యై⁷వైః ।

పిష్టా¹క్రమేణ²సంశోష్యం³ప్రత్యేకం తు దినద్వయమ్ ॥

సితామధ్వాద్యగోక్షీరైర్దధ్నా తత్పిష్టమభ్రకమ్ ।

రుధ్వా ప⁴ద్భిః పుటైః పాచ్యం పిష్టా పిష్టా పునః పునః ॥

మ⁵త్సాన్యత్యై వైకవా⁶రం తన్మర్ద్యం పిష్టా⁷తథా పుటేత్ ।

ఏవం గజపుటే పాచ్యం నిశ్చంద్రం మ్రి⁸యతే²భ్రకమ్ ॥

మరియొక విధము

శ్లో. ధాన్యాభ్రకం ద్రవైర్మర్ద్యం మ⁵త్సాన్యక్షీతులసీభవైః ।

మూలజైః¹కోకిలాక్షస్య కుమారీశ్వేతదూర్వయోః ॥

వ్యాఘ్రీకంద²స్య వర్షాభ్వా దినమేకం విమర్దయేత్ ।

కుంజరావైః సప్తపుటైః పిష్టా పశ్చా⁴త్పునః పునః ॥

దత్వా పంచా¹స్తుకైః పాచ్యం పిష్టా పిష్టా త²దప్తథా ।

ఏవం నిశ్చంద్రకం³భాతి సర్వయోగేషు యోజయేత్ ॥

4. కా

5. సల

6. భా

7. ంది

1. ధాన్యం

2. భే

3. రా

4. వైధ్యవం

5. బాతిం నిశార్యాధకిం

6. మ్యంత్రతే ఉషద్యా

7. ంల

8. క్త

9. వైద్ర

10. భ

2. చాతేషం

3. ద్వైదధామ్యం చ శేష
యేత్

4. డ్య

5. చాఘ్రీ

6. రాప్యమ

7. త్రిధాభవేత్

8. య్య

9. చ్చ

10. ద్ర

1. కిభా

2. పునర్నవ్యా

3. భోయ

4. పు

1. మతైః

2. ప

3. యం

మరియొక విధము

శ్లో. ధాన్యాభ్రం టంకణం తుల్యం గోమూ⁴త్రతులశీద్రవైః ।
 వా⁵కచ్యా⁶సూరణద్రావై ద్దినం పిష్టా పుటే పచేత్ ॥
 ఏవం చి⁷చ్ఛాద్రవైః పాచ్యం మర్ద్యం మర్ద్యం త్రిథా పుటేత్ ।
 చతుర్దశపుటైరేవం నిశ్చంద్రం సర్వరోగజిత్ ॥

మరియొక విధము

శ్లో. ధాన్యాభ్రకం రవిక్షీరై రవిమూ⁸లద్రవైశ్చ వా ।
 మర్ద్యంమర్ద్యం పుటే పా⁹చ్యం సప్తథా మ్రియతే²భ్రకమ్ ॥

మరియొక విధము

శ్లో. ధాన్యాభ్రకం తుషాన్లు¹⁰స్థమాతపే¹భావయేద్దినమ్ ।
 యామం మర్ద్యం తు తద్దోశం దుద్వా గజపుటే పచేత్ ॥
 ఏవం కార్పాసతో యే²పి స్థితం పేష్యం పుటే పచేత్ ।
 ఏవం గోక్షీర³మధ్యస్థం స్థాప్యం మర్ద్యం పుటే పచేత్ ॥
 తతశ్చా¹ప్లేచ కార్పాసే గోక్షీరే చ పునః పునః ।
 ఘృతపాకం²మర్దనం చ పుటం చైవం³చరేత్ క్రమాత్ ॥
 ఏకవింశ⁴తిభిః పాక్షై⁵ర్ద్యుతం భవతి నిశ్చయః ।

అమృతీకరణము⁵

శ్లో. త్రిఫలా⁶త్థకషాయ⁷స్య పోలాన్యాదాయ షోడశ ।
 గోఘృతస్య పలాన్మషౌ మృతాభస్య⁸తథా దశ ॥

4. త్రే	2. యాతి సంస్థా	5. సక్వషం భాతికార్పా
5. కూ	3. మే	ణాం అమృతీకరణం
6. పురజై నాల్వ్య	1. మైశ్చ	శృణు ।
7. ద్యా	2. చ మర్ద్యం	6. ర్థ
8. లా	3. మనం	7. శ్చ
9. శ్చ	4. త్యతీ	8. లా
10. మూతా	5. మృతో	9. పలా
1. ర్భా		

ఏ¹⁰కం కృత్వా లోహపాత్రే పాచయే¹స్మృదువహ్నినా ।
²ద్రావితం చ సమాదాయ సర్వయోగేషు యోజయేత్ ॥
 అనుపానం వినా³ప్యథ్రం జరామృత్యురుజాపహమ్ ।
 యోజయేదనుపానైర్వా తత్తద్రోగహరక్ష⁴మప్యే ॥
 మృతం చాత్రం హరే⁵స్మృత్యుజరారోగా⁷ననే⁸ఢా ।
 సేవితం దేహదా⁹ధ్యగ్నిరూపవీర్యా⁹భివర్ధనమ్ ॥

అభ్రకప్రయోగములు

పైత్యమునకు అభ్రకప్రయోగము

ఉసిరిక పప్పును, మునుమా²పువేళ నానవేసి, ఆ సీ³ళ్లతోనే ఆప
 పును మెత్తగా నూరి అందులో శ్రీగంధమును ⁴కలిపి అభ్రక⁵మును
 కలిపి తేనె గలిపి ⁶ఈయవలెను.

జ్వరాతిసా⁷రములకు

అతివస ధరణమెత్తు, శొంఠి ధరణమెత్తు సానమీద తేనె పోసి
 గంధము తీసి దానితో అభ్రక⁵మును కలిపి ⁹ఈయవలెను.

పైత్యజ్వ¹⁰రములకు

¹ధనియాలు, శొంఠి, అడ్డెడు²సీళ్లలో కషాయము పెట్టి అరసోల
 డుగా కాచి చల్లార్చి పంచదార కలిపి ఈ యనుపానముతో అభ్రక⁴మును
 ఈయవలెను. ఈకషాయమును పెట్ట⁵లేని యెడల వెచ్చని సీళ్లుపోసి
 పైవస్తువులను నూరి అభ్రక⁶మును దానితో ⁷కలిపి ఈయవలెను.

10. కే

1. పు

2. ద్రావిజం న

3. చా

4. యః

5. పు

6. గా

7. స

8. రుద్య1

9. చ

1. 0 పైత్యానకు

2. పే

3. శ్మృపోసి

4. పెట్టి

5. 0 పెట్టి

6. పెట్టి

7. రాస

8. 0 పెట్టి

9. యిచ్చేది.

10. రాస

1. కొతిమెర్లు

2. శ్మృ

3. లె

4. 0 పెట్టియిచ్చేది.

5. లేకున్నా

6. 0

7. పెట్టియిచ్చేది.

కామిలజ్వరిరములకు

తిప్పతీగెను ఒలిచి చితుక¹కొట్టి నీళ్లుపోసి ¹⁰ఒకరాత్రి మంచు¹లో నుంచి తెల్లవారి ఆనీ¹ళ్లను చింతకానెల కషాయము²ను సమాంశలుగ³కలిపించదార ⁴కలిపి ఈ యనువాసముతో అభ్రక⁵మును ఇచ్చేది. ఆవెనుక ఉసిరిక పప్పు కలితో గంధము తీసి కన్నులకు⁶పట్టించవలెను. ఆ⁷పువెన్నలో పంచదార ⁸కలిపి అభ్రక⁹మునకు అనువాసముగా వాడవచ్చును.

వెక్కులకు

వెలగపం¹⁰డులోని విత్తులు, యాలకులు సమాంశలు చూర్ణ¹ము చేసి తేనె పోసి కలిపి దీనితో అభ్రక²మును ఈయవచ్చును.

పైత్యము తగ్గుటకు

నల్లని కరక్కాయచూర్ణమును పంచదారను ఆ⁴పు వెన్నతో గలిపి ⁵అభ్రకమును ⁶ఈయవలెను.

శ్లేష్మము తగ్గుటకు

కరక్కాయల చూర్ణమును తేనెతో గలిపి దానితో అభ్రకమును గలిపి యిచ్చేది.

వాత⁸మునకు

నల్లఉలవకట్టులో ⁸బెల్లమును కలిపి నూనె గలిపి అభ్రకమును ¹⁰కలిపి ఈయవలెను.

8. రాస

9. మొత్తి

10. ఆ

1. స

1. కున్నూ

2. నూ

3. గా బెట్టి

4. వేసి

5. ం పెట్టి

6. బెట్టేది

7. ల

8. వేసి

9. ం పెట్టి యిచ్చేది

10. టి

1. ం

2. ం పెట్టి యిచ్చేది

3. జిగ్గేటందుకు

4. ల

5. ం

6. పెట్టి యిచ్చేది

7. హ్మనకు

8. తా

9. చరకడం పెట్టి

10. పెట్టి

ప్రమే¹హములకు

తోగవిత్తుల రసము²ను, తంగేడు విత్తుల చూర్ణము³ను పంచదారను పసగడుగులో కలిపి అభ్రకముతో నీయవలెను.

మరియొకటి

కొమ్మనగొలిమిడివేళ్ల పొడిన్నీ, తోప్పనత్తు తంగేడు పువ్వులలోని పాలు పీటిని ఉసిరికపప్పు నానవేళి⁷న నీళ్లు పోసి నూరి తేనె గలిపి దీనితో అభ్రకమును కలిపి యిచ్చేది.

బహుమూ⁹త్రమునకు

తాడి¹⁰తేగ, తంగేడువేరు నార, తొక్కబలచిన అరటిపండు ఖర్జూరపు పండు ¹పీటిని మానెడు నీ²ళ్లలో పోసి అరసో³లడుగ కాచి చల్లార్చి అభ్రక⁴మును కలిపి ఈయవలెను.

మూత్రకృచ్ఛమునకు

1. కొమ్మన గొలిమిడి వేళ్లు 2. పొన్నగంటి వ్రేళ్లు 3. పల్లెరు వేళ్లు 4. దొండాకు రసము

ఇవి సమాంశలు¹కూర్చి ధరణమెత్తు మిరియపుచూర్ణము²ను కి³బక తులము బెల్లమును చేర్చి ఈ యనుపానముతో అభ్రకమును కలిపి ఈయవలెను.

మరియొకటి

1. చింతరెల్లలు, 2. గలిజేరువేరు, 3. ప్రాతచిట్టము 4. త్రిఫలములు 5. యినుపముక్క, శొంఠి

⁵పీటిని మానెడు నీ⁶ళ్లలోపోసి అరసో⁷లడుగ కాచి అందులో పిప్పలిచూర్ణమును అభ్రకమునుచేర్చి ఈయవలెను.

1. హాన	9. ం వేసి	2. ం
2. న్ను	8. త్రా	3. చరకడం. మా ౧
3. న్ను	10. తేగాసున్ను	యెత్తు
4. ంతో యిచ్చేది	1. ఇంత	4 లా
5. ప్పాసారం	2. శ్చ	5. యింతమట్టు
6. న్ను	3. రె	6. శ్చ
7. ఆ	4. ం పెట్టియిచ్చేది	7. రె
7. యా మూడుదోయాలు	1. చేసి	8. ం పెట్టియిచ్చేది

క్షయకు

1. పెన్నేరుగడ్డచూర్ణము, 2. యాలకల చూర్ణము 3. శ్రీగంధపు చూర్ణము

వీటిని పిల్లిపీచర వేళ్లు తొక్కబలిచి చితకకొట్టి¹⁰న రస¹ములో² కలిపి తేనె కలిపి విప్పలిచూర్ణమును కలిపి, అభ్రక²మునుచేర్చి యిచ్చేది.

వీర్యవృద్ధికి

మొరలి దుంప చూర్ణము, చార బియ్యము, గసగసాలు నేలతాడి దుంపల చూర్ణము

వేసి కా²చిన పా⁴లను చల్లార్చి పంచదార¹కలిపి దీనితోఅభ్రక²మును ఈయవలెను. ఉప్పు పులుపు మానవలెను, మధురాహా³రములను తినవలెను.

వాంతికి

ఒక పలమెత్తు మారేడువేరు గంధమును మానెడు నీ³ళ్ళలో గలిపి అరసో⁴లడుగ కాచి వడపోసి అందులో యాలకచూర్ణము ధరణమెత్తు వెలగవిత్తుల చూర్ణము ధరణమెత్తు, లాజపాడి ధరణమెత్తు, కలిపి పంచ దార వేసి ఈ యనుపానముతో అభ్రక⁵మును ⁶ఈయవలెను.

గ్రహణికి

- 1. శొంతి, 2. ములు వెంపలివేరు, 3. కరివేపాకు, 4. బూరుగబంక, 5. ⁷ఆరెపువ్వులు

వీటిని మానెడు నీ³ళ్ళలో కషాయము బెట్టి అరసో⁴లడుగ కాచి ఈ యనుపానముతో అభ్రక¹⁰మును ఈయవలెను.

9. కి

4. లు

5. ం

10. ఆ

1. వేసి

6. యిచ్చేది

1. ంలో

2. ం యిచ్చేది

7. వేరు జాణి పువ్వు

2. ఈ చూర్ణం

3. రాలుబినేది

8. ప్లు

2. ంపెట్టి

3. ప్లు

9. లె

3. గి

4. లె

10. ం యిచ్చేరు

అతిసారమునకు

గుడుగువేరుతోలు రసముతో శౌంఠి²⁴ మాడలెత్తు కలిపి నూరి ఆ రసముతోనే గలిపి గ్రాహి చేసి అందులో. నూనె బొట్టు¹వేసి చల్లార్చి దీనితో అభ్రక²మునుచేర్చి యీయవలెను.

శీతవేంకికి

యలుమసంధి సమూలము, ము³త్తవపులగము, కృష్ణతులసివెన్ను ఆముదపువేరు,

ఇవి⁴సమాంశలు కలిపి శౌంఠి⁵ని చేర్చి కషాయము బెట్టి అందు లోపిప్పలి చూర్ణ⁶మును కలిపి దానితో అభ్రక⁷మును చేర్చియిచ్చేది.

శీతజ్వరమునకు

తులసి యాకునూరి ఆరసములో పంచదార వేసి అభ్రక⁹మును కలిపి యిచ్చేది

రసభస్మవిధానము

శుద్ధిచేసిన రస¹మును²గేదెపేడ గురుగు చేసి అందులో పోసి, ³దానిమీదను వెక్కుడువేళ్ల రస⁴మును, తమలపాకు ⁵రసమును పోసి ⁶దానిమీద తమలపాకు మూసి, ఆ గురుగును కుండలో బెట్టి ఆ తరువాత ఆ గురుగులో బడ⁶కుండగ ఆ గురుగు అంచు దా⁷కను ఉప్పు పోసి ఆ కుండమీద ¹మరియొక కుండను బోరగిల పెట్టి ఆ సందునయేడు కోకము

1. రాస	5. బెట్టి	3. అందు
2. మా ర లు పెట్టి	6. ంబెట్టి	4. ం
3. సాన	7. ంపెట్టి	5. రసం
1. పో	8. శీతజ్వరానికి	6. అందు
2. ం పెట్టియిచ్చేది	9. ంపెట్టి	6. వెనుకను
3. త్తు	10. ం	6. డా
4. యలుమ సంధికి సమముగాబెట్టి	1. ం	7. కాను
	2. యెనుప	1. మరొక

న్నులు చేసి ²సౌయ్యమీదబెట్టి యెనిమిది ది³సములు దీపాగ్నిని మంట ఆరకుండ వండి ⁴సాంగశీతలమున దీసి ఖల్వానబెట్టి మద్దిం⁵చిన భస్మ⁶మగును.

మరియొక విధము

పావలికూర రసము కుంచెడు, బానలోపోసి పొయ్యిమీద బెట్టి అందులో పాదరసము మాడెత్తు పెట్టి ⁶ఆ పసరు యిగి⁷రేవరకు ⁸కాచిన భస్మ⁹మగును.

మరియొక విధము

శుద్ధిచేసిన పాదర¹⁰సమును మూకుడులో పోసి తెల్లగలిజేరు సమూలము ద్రొక్కి ఆ మూకుటిలో పాదరసము మునిగేటట్టుగ త్రొక్కిన గలిజేరు రస¹¹మును పిడిచి యెండిన జిల్లేడుగ¹²ట్టలతో సన్నపాటి మంట పెట్టి గలిజేరు వేరు¹³తో కలియ బెట్టవలెను. అవుడు రసముగాన ¹⁴వచ్చిన ¹⁵నిలపవలెను. ఆ పోసిన గలిజేరురసము ఇంకిపోయిన మంటపెట్టుటమాని, సాంగశీతలమున బలి యిచ్చి ¹⁶తీయవలెను. రసము భస్మమగును.

మరియొక విధము

శ్లో. శ్వేతాంకోలజటాసీరైః సూతం మర్ద్యం దినత్రయమ్ ।

పుటయేద్భూభరేణాంధమూషామూం భస్మతాం ¹వ్రజేత్ ।

మరియొక విధము

శ్లో. దేవదారుహరిక్రాంతామాలేనా²లేప్య పేషయేత్ ।

తద్రవైస్సప్తథా సూతం కుర్యాన్మర్దితమూర్ఛితమ్ ॥

2. పో

3. నా

4. లానబుచ్చి

5. చిన

5. మా

6. అది

7. రిందాకా

8. వేస్తే

8. మా

9. ం

10. ం

1. ర్రల

2. నకలయపెట్టేది

3. చ్చినా

4. వలదు ఆవుపరసం విరిగితే

5. క

6. వుస్తే

1. మాంద్యోమాషయం

2. శేషి

తత్సూ³తం ఖర్పరే దద్యాత్ దత్వా దత్వా చ తద్రవమ్ ।

⁴చుల్యామథ పచే⁵చ్చాహ్న భస్మ న్యైల్లవణోపమమ్ ॥

మరియొక విధము

శ్లో. ఏరండమూలం ⁷త్వధచాగ్నిమూలం⁷

ధుత్కారమూలం లవణస్య పూరమ్ ।

విమర్ద్య భౌండద్వయ⁹దుద్ధనూతం

కరోతి భస్మా²ధ ¹⁰పుటేన వైద్యః ।

మరియొక విధము

శ్లో. అపామార్దస్య బీజాని ¹సాగరైరండ చూర్ణ²కమ్ ।

తచ్ఛూర్ణం ధారయే³త్సూతే మూషాయామధరో⁴త్తరమ్ ॥

దధ్వా ⁵మృద్వగ్నినా యామైశ్చతుర్భి⁶ర్భస్మతాం వ్రజేత్ ।

1. పాదరసము

2. దుచ్చనవిత్తులు

3. ఆముదపువేరుతోలు చూర్ణము

వీటిని ఖల్వములో బెట్టి వెక్కుడువేళ్ళ ర¹సముతో మర్దించి ఆసిప్టి అధరో²త్తరముల బెట్టి పండ్రెండు ఘడియలు మంట ఆరకుండ లఘుపుటము బెట్టిన ³రసము భస్మమగును.

రససింధూరము

శుద్ధిచేసిన రసము, గంధకము ³సమాంశలు గూర్చి ఎఱ్ఱప్రత్తి పువ్వుల రసము పోసి మర్దించి ఇటికె నడుమ గుంటగ దొలచి అందులో ఆ ప్రత్తి పువ్వు ఒకటి నూరి పెట్టి ⁴దానిమీద రసమును పెట్టి ⁵దాని ⁶నిం

3. తేం

4. భుల్యాపరి

5. త్యాహ్

6. పాదరసభస్మం

7. బడబాగ్ని

8. సఖట్ట

9. దుద్రవీర్ణ

10. విశాల

1. త్వ

2. యేత్

3. ద్వేయం

3. లఘుపుటేనాచ్యం చ

3. : భ

1. సాన

2. గుల్మ

4. అందు

3. న్నూపరిగాబెట్టి

5. అంగులో

6. నిండా

డుగ ఆప్రప్తి పువ్వుల రసమునే విడిచి ఆ యిటికెమీదను ఇరపుచేసి ఒక పెంచిక బోరగిల పెట్టి కోకమన్నులు చేసి రీదానిమీద నొక యిటిక పెట్టి రెంటిసందు అత్రించి మోకాలులోతు గోతిని ద్రవ్వించులో వరియూక బోసి ఊకమీద ఆ యిటికను పెట్టి దానిమీద పైవిధముగ (యరివి) 7యూక పోసి పుటము బెట్టి సాంగశీతలమున, కాలభైరవప్రార్థనము చేసి బలి యిచ్చి 2తీయవలెను. ఆ రసము సూర్యోదయ¹వర్ణసమానమైన వర్ణముకల సిం²దూరముగ తయారగును.

శ్లో. హింగుళో⁴త్థరసం నిష్కం సి⁵లాతాశో⁶ం తు తత్సమమ్ ।

చతుర్విష్కం బలీనాం చ బర్హర⁷స్య ద్రవైర్ధృథమ్ ॥

సమ్మర్ద్య పిష్టికాం కృత్వా భరణ్యంతర్ణివేశ్య చ ।

8బర్హరస్య ద్రవైస్సిక్తావ తత్కలైశ్చాదయేత్తదా ॥

9సమ్యగాలిప్య మృద్వస్త్వైః సక్తవారం తతః పరమ్ ।

1తదా ద్వాదశభిర్యామైర్వాలుకాయంత్ర²కే పచేత్ ॥

ఇంద్రగోపసమచ్ఛాయం సిందూరం సర్వసిద్ధిదమ్ ।

త్రిదోషశమనం భేది లోహానాం మారణం పరమ్ ॥

దేహలోహకరం నేత్ర్యం రససిం³దూరమీరితమ్ ।

1. ఇంగిలీకరసం 4ఒక భాగము 2. మణిశిల అర⁵భాగము

3. హరిదళము అర⁶భాగము 4. గంధకము నాలుగు భాగములు

7పీటిని మంచి వామింటవేళ్ళ రసముతో జాము మర్దించి భరిణ మూకుళ్ళలో పెట్టి అందులో ఆ పస¹రు విడిచి అవిప్పిని మీద బెట్టి యేడు

7. మే

8. ఆమిరు

9. వండి గుంట

9. యరివి

10. ఆ

1. ఆలాగునే

1. యరివి

2. పుచ్చేడి

1. మైన

2. ధూ

3. వుసు

4. ధృ

5. తా

6. క

7. స్వా

8. తేగ్ని

9. సిద్ధమాసాద్యమృధ్యస్త్రం

1. దీపాగ్నినా చతుర్యా

గ్రహ

2. కో

3. ధూ

4. గ

5. పాలు

6. పాలు

7. ఇంతమట్టు

8. సార

1. రు

కోకమన్ను¹లిచ్చి కడవలో² మూడు³వంతులవరకు యిసుక పోసి
ఆ మూకుళ్ళను⁴ ఆ యిసుక మీద పెట్టి⁵ తరువాత కడవ⁶నిండుగ ఇసుక
పోసి మీద మూకుడు మూసి సందు అంతరించి పోయిమీద పెట్టి గాఢా
గ్నిని నాలుగు జాములు, మధ్యమాగ్నిని యెనిమిది జాములు వండిసాంగ
శీతలాన బల్కియిచ్చి⁷ తీయవలెను. ఇంద్రగోపసమమైన సర్వసిద్ధిసిం⁸దూ
రముతయారోగును. ⁹మందునిచ్చునపుడు బలి యిచ్చి¹⁰ ఈయవలెను.

సౌభాగ్యరసము

శ్లో. సౌభాగ్యామృతజీరకద్వయ దసవ్యోపాభయా¹¹క్షామ¹²లం
నిం¹³శ్చంద్రాభ్రకశుద్ధగంధక¹⁴ముతం త్వేకీకృతం భావయేత్ ||
నిర్గుండ్య¹⁵ంకురభృంగరాజకవృషాపామార్గపరిత్రద్రవైః
సం¹⁶మర్ద్యం ¹⁷చణకప్రమాణవటికా గ్రంధిత్రిదోషా¹⁸పహా ||

1. వెలిగారము	2. నాభి	3. జీరకద్వయము
4. రసము	5. త్రికటుకము	6. త్రిఫ ³¹ లములు
7. అభ్రక సిందూరము	8. గంధకము	

²³ఇవి సమాంశాలు గూడి, లేతవా²⁴విలి చిగుళ్లు, గుంటకలగరాకు
అడ్డరసపాకు, ఉత్తరేణాకు, వీటి ర²⁵సములతో ప్రత్యే²⁶కము²⁷ వేరువేరుగ
మర్దించి సెనగగింజలంతలేసి వటి²⁸కలు చేసి అనుపానవిశే²⁹షములతో
సన్నిపా³⁰తములకు వెక్కులకు ప్రయో³¹గించవలెను.

1. లువి	13. లైః	మూతన్నరః
2. భాగాలు	14. శ్చ	21. లాలు
3. అందు	15. సమావ	22. ధూ
4. ఆమీద	16. యు	23. యంతమట్టు
5. నిండా	17. త్తై	24. వి
6. పుచ్చేదీ	18. ప్రత్యేకం	25. సాల
7. పెట్టెటప్పు	19. రసచేణకుర్ధ	26. కాల
8. టేడి	20. ఏషాతైత్యమతీ తదేహ	27. వేరేవేరే
9. ధూ	మఖిలం శ్వేతాదివాద్మీ	28. కా
10. మపుసు	కృతః	29. మాలను
11. ం	నిద్రారోగ్య సుఖస్త	30. తాలకు
12. భాస్	రోగదళనేవ్యా మోహ	31. గించేది

ప్రళయకాలరుద్రరస¹ము

శ్లో. హింగుళో²త్థరసం భాగం ద్విభాగం గంధకస్య చ ।
 బాణభాగం చ గోదంతం కాలభాగం మనశ్శిలా ॥
 టంకణం నేత్రభాగం చ ⁴చతుర్భాగం చ ఖర్పరమ్ ।
 ఏకభాగం తు నేపాళం నేత్రభాగం హలాహలమ్ ॥
 దరదం చార్ధభాగం చ లోహతా⁵మ్రజపాత్ర⁶కే ।
 ద్వా యామా వాలుకా⁷పక్వం స్వాంగశీతలముద్ధరేత్ ॥
 వల్లప్రమాణవటకా⁸నార్ద్రకస్యానుపానతః ।
 యోజయేత్తరుణాద్యే ⁹చ దోషతాపజ్వరే పి చ ॥
 పురాణే తరుణే వాపి చాతుర్ధ¹⁰కత్తిరాత్రికే ।
 ప్రత్యహం ¹¹జ్వరితే చైవ ధాతు¹²ష్వేవ గతే పి చ ॥
¹³అస్థిశోషే¹⁴ పి వివి¹⁵ధే దోషజ్వరహరం పరమ్ ।
 యామా¹⁶ధే ¹⁷సమత్రికాంతే దాహ¹⁸శ్చేదుల్పణో భవేత్ ॥
¹⁹పార్శ్వవపీడనం చైవ తక్రం దధి సమన్వితమ్ ।
 సితయా మిశ్రితం ²⁰చైవ నారికేళాంభసా తథా ॥
 కరళీఫలపక్వాని ²¹భోజయేదాతురం భిషక్ ।
 తాంబూలం చంద్రసంయుక్తం ²²న్నానేచ్ఛాయాం తథా చరేత్ ॥
 ప్రళయానలరుద్రా²³భ్యో ర²⁴సో దేవేశ్వరోదితః ।

బడబానలరస³ము

శ్లో. రసాదప్తామృ⁴తాత్సప్త వడ్డంధాష్టడ్స తాళకాత్ ।
 దంతీబీజాని వడ్భాగం పంచభా⁵గం తు టంకణమ్ ॥

1. ం

2. ర్థ

3. రసకం చ చతుర్ధకం

4. షే

5. ఘ

6. శ్నన

7. కాల

8. కం

9. ంచ

10. తగ్గ

11. శ్చే

12. హస్తేగతే

13. దైర్ఘ్యే

14. దోల్బనజాతతః

15. పక్వాపలోహ

16. యే

17. విరహైస్వర సేవితం

18. నానేచ్ఛాయాకన్తరసి

19. షోం

20. సం

21. ం

22. తాస్య

23. గాఢ

చత్వారో ధూర్తబీజా¹చ్చ త్రికటుత్రిత²యం ³భవేత్ ।

ఏతాని వహ్నిమూలా⁴త్థరసేనైవ విమర్దయేత్ ॥

బడబానలనామా⁵ంకో రసో⁶య ⁶మతివీర్యకృత్ ।

ప్రహిమాత్రప్రయోగేణ ⁷త్వభిన్యాసం సుదాహణమ్ ॥

సన్నిపా⁸తం హరేచ్ఛీఘ్రం సర్వజ్వరహరం పరమ్ ।

వాతగుల్మం తథా శూలం మందాగ్నిం పాండుకామి⁹లే ॥

¹⁰కాసశ్వాసౌ క్షయం శోషం మహాదరభగందరే ।

నారికేళోదకం దాహే పిబే¹¹ద్వా శర్కరోదకమ్ ॥

క్షీరాన్నం చ తథా పథ్యం రసరాజో¹²యమివ్యతే ॥

1. రస¹²ము 8 భాగములు 2. నాభి ¹³7 భాగములు

3. గంధక¹⁴ము 6 భాగములు 4. హరిదళ¹⁵ము 6 భాగములు

5. నేపా¹⁶శపు గింజలు 6. భాగములు

6. వెలిగార¹⁷ము 5 భాగములు

7. పైడి ఉమ్మెతవిత్తులు ¹⁸4 భాగములు

8. శొంఠి 3 భాగములు

9. పిప్పళ్లు ¹⁹3 భాగములు

10. మిరియాలు ²⁰3 భాగములు

ఇట్లు కలిపి చిత్రమాలపువేళ్ళ ర²¹సముతో విది²²నములు మర్దించి పరిగింజలం²³త వటి²⁴కలు జేసి సన్ని²⁵పాతములకు అల్లపురసము, జిల్లేడు

1. ని	10. సేనయే	18. ౪
2. యే	11. తే	19. 3
3. పచె	12. ౦౮	20. 3
4. ధ	13. ౭	21. సాన
5. ౦కం	14. ౦౬	22. నా
6. వేధ	15. ౦౬	23. తేసి
7. అ	16. శాలు ౬	24. కా
8. తే	17. ౦ ౫	25. పాతాలకు
9. లా		

వేళ్ల కషాయం, అడ్డసరపుయ్యానెలరసం, వీట్లను ¹అనుపానముగ ²యివ్వ వలెను. ³జ్వరములకు శొంఠి జీలక⁴జ్జుతో వే⁵రు వే⁶రుగ యిచ్చేది.

అగ్నికుమార⁷రసము

జ్ఞో. సూతగంధకనాగా⁸శ్చ మాక్షికం విష⁹మేవ చ ।
 ఏకద్విత్రిచతుష్కం చ విషముష్టే¹⁰ష్టజేవ తు ॥
 హంసపాదీరసై¹¹స్తత్తు భావయేత దినత్రయమ్ ।
 వాలుకాయంత్రవిధినా ¹²పచేద్యామచతుష్టయమ్ ॥¹³
 సన్నిపాతే చతుర్ధంజంతులసీరసమిశ్రితమ్ ।
 సర్వజ్వరవినాశాయ సన్నిపాతకులాంతకమ్ ॥¹⁴
 పథ్యం దధ్యోదనం దేయం రసో హ్యగ్నికుమార¹⁵కః ।
 సర్వశాస్త్రానుసారే¹⁶ణ పూజ్యపాదేన నిర్మితః ।

1. రస¹⁷ము 1 భాగము 2. గంధక¹⁸ము 2 భాగములు
3. సీసభస్మ¹⁹ము 3 భాగములు 4. హేమమాక్షిక²⁰ము 4 భాగములు
5. వత్సనాభి ²¹5 భాగములు 6. ముషిణి గింజలు ²²6 భాగములు

²³వీటిని హంసపాదిలకు ర²⁴సముతో మూడుది²⁵నములు మర్దించి గాజుకుప్పెలో బెట్టి చీలమన్నుయిచ్చి వాలుకాయం²⁶త్రమున నాలుగు జాములువండి సాంగశీతలాన ²⁷తీసి ఖల్వమునబెట్టి చూర్ణ²⁸ముగ మర్దించి కరాటాన బెట్టి నాలుగు గురిజలయెత్తు తులశాకురసముతో ²⁹ఇచ్చిన

1. వలసిను	12. తత్ర	20. ంర
2. దుసయిచ్చేది	13. చూర్ణంగంజా చతుష్టయం	21. గ
3. జ్వరాలకు	14. తులసీరస సంయుక్తం	22. ల
4. ర	సన్నిపాత వినాశనం	23. యంతఃకుట్టు
5. కే	15. కృత్	24. సాన
6. కే	16. స్య	25. నా
7. రసము	17. ం గ	26. త్రా
8. నాక	18. 4	27. బుచ్చి
9. ముచ్చతే	19. ం3	28. ంగా
10. తథేవచ		29. యస్తే

సన్నిపా⁶తములు ²తగ్గును. సర్వజ్ఞ³రములు ⁴తగ్గును. పథ్యము పెరుగు అన్నము ⁵పెట్టవలెను.

ప్రాణేశ్వరరసము

1. గంధకము, 2. అభ్రకసిందూరము 3. పాదరసము

ఇవి సమాంశలు. నేలతాడి దుంపల రసము, హంసపాదాకు రసము, వీటి⁶తో ప్రత్యేకము మూడేసి ది⁷నములు మర్దించి ఆ⁸బౌష ధమును గాజు కుప్పెలోబెట్టి చీలమన్ను యిచ్చి వాలుకా యం⁹త్రమున మృదువై నమెల్లని మంట¹⁰తో ఆఱుజాములు వండి సాంగశీతలాన ¹¹తీసి

¹²చిత్రమూ¹³లము వెలిగారము, యపఞ్చారము, సర్వజ్ఞారము జీరకద్వయము, ఓమము, శౌంతి, పిప్పలిమూలము, మిరియాలు, పంచలవ ¹⁶ణములు గుగ్గిలము, వత్సనాభి, అతివస, యాలకులు, లవంగము, పత్రకము, కరంబువృష్ట, త్రిఫలము, రాష్నా, పెన్నేరుగడ్డ చూర్ణము

ఇవిసమాంశలు. ¹⁸పైమందుతో కలిపి ఖల్వాన పెట్టి నిమ్మపండ్ల రసము, అల్లపు రసము, కలగరాకు రసము, ¹⁹వీటితో ప్రత్యేక²⁰ముగ యేడేసి మార్లు మర్దించి, గుంజా ²¹ప్రమాణ వటి²²కలు చేసి నీడను యెండించి దాచి అనుపానవి శ్లే²²షలముతో ప్రయోగిం²⁴చిన సర్వసన్నిపాతములు శమించును.

ప్రాణసంజీవనరస²⁵ము

శ్లో. సూతం గంధం చ నాగం మృతకనకయుతం వజ్రభస్మా²⁶పి తుల్యం త²⁷త్తుల్యం ఘన వైవరళంవిషయుతం ధూర్తక²⁸ద్రావభావ్యమ్ ॥

1. తా	11. బుచ్చి	20. మే
2. మానుసు	12. రసుతోటిసరిగానుకలశీ	21. మాత్రం
3. రా	ప్రవ్యాలు	22. కా
4. మానుసు	13. లు	23. మాల
5. పెట్టేడి	14. సద్యజ్జారం	24. శేడి
6. ని	15. జా	25. ం
7. నా	16. లా	26. సమాంశం
8. అవు	17. నీ	27. త్వర్యం
9. త్రా	18. బౌషధములోబెట్టి	28. తోయభావ్యమ్
10. లును	19. యీరసాలనే	

మాయూరై¹ ర్మత్స్యసి² తై² రజమహిష³ భవైర్దీయతే మానుషే⁴ భ్యో
నామా⁵ సూచ్యగ్రవేధో మునివరకథితః ప్రాణసంజీవనాఖ్యః ।

1. సము

2. గంధకము

3. సీసభస్మము

4. హేమభస్మము

5. వజ్రభస్మము

ఇవి సమాంశలు.⁶ పీటికి సరి సముద్రఫేనము, వత్సనాభి, గరళము
⁷చేర్చి ⁸క్షిప్తమైత్రాకుర⁹ సముతో ఒకనాడు మర్దించి ¹⁰తరువాత
నెమలిచేదు, ¹¹చేపచేదు, మేకచేదు, యెనుబోతుచేదు, ¹²పీటితో ప్రత్యే
కము ఒక్కొక్క¹³ దినము మర్దించి కరాటానబెట్టి సన్ని¹⁴ పాతము కలిగిన
వారికి నూదిమొన మోపితే దానికి తగిలి వచ్చినంత మందును అల్లపు
రసముతో ¹⁵నీయవలెను.

మృతసంజీవనరస¹⁶ము

శ్లో. గంధకార్థం రసం తు¹⁷ త్థం శిలా చ విషహింసుశమ్ ।

తాళమాక్షికకాంతాభతామ్రం లా¹⁸ హం ¹⁹సమం సమమ్ ॥

ఆమ్ల²⁰ బీజకజంబీర²¹ చాంగేరీణాం రసే²² న చ ।

నిర్గుండీహస్తీ²³ శౌంఢ్యోశ్చ స్వరసేన చ మర్దయేత్ ।

²⁴మూషాన్థం భూపుటే పక్వం చిత్రకద్రవభావితమ్ ॥

జగ్ధ్వా సహింసుకర్పూరవ్యోషార్ద్ర కరసానుపః ।

మృతో²⁵ పి సన్నిపాతేషు జీవత్యేవ న సంశయః ॥

1. మచ్చ

2. అ

3. యుతం

4. వా

5. నూచా

6. యంత

7. పెట్టి

8. పుష్క

9. పాన

10. ఆపెనుకను

11. చా

12. సుప్రత్యేకాలు

13. నాడు

14. మైన

15. యిచ్చేడి

16. ం

17. త్థం

18. హై

19. స్స

20. పీరస

21. కాశే

22. స్వ

22. శుంత్యాచ

24. పుటేపత్వంకమయేణా

చిత్రకస్యవి భావితం

1. గంధకము ¹² భాగములు
2. రసభస్మము ² 1 భాగము
3. తు³త్థము 1 భాగము
4. ఖండమణిశిల ⁴¹ భాగము
5. అమృత⁵ము 1 భాగము
6. ఇంగిలీక⁶ము 1 భాగము
7. మాక్షిక⁷ము 1 భాగము
8. అయస్కాంత భస్మ⁸ము 1 భాగము
- అభ్రకసిందూర⁹ము 1 భాగము
- తామ్రభస్మ¹⁰ము 1 భాగము
- లోహభస్మ¹¹ము 1 భాగము

¹²వీటిని ఖల్వాన బెట్టి నిమ్మపండ్ల ర¹³సముతో ఒకనాడు పులి చించిల, మాదీఫల రసము చాంగేరీ రసము, వావిలాకు రసము గ¹⁴జ దొండాకు రసము వీటితో ప్రత్యేక¹⁵ముగ ఒక్కొక్క ర¹⁶సముతో ఒక్కొక్కనాడు మర్దించి వజ్రమూషలోబెట్టి మీద ¹⁶మూతబెట్టి యేడు కోక మన్నులిచ్చి ¹⁶యెండబెట్టి మూ రెడులోతు ¹⁷గొయ్యి త్రవ్వి సగము ¹⁸వరకు యిసుకపోసి దానిమీద ఈమూషనుపెట్టి, దానిమీద కొంచెము ఇసుకతో మూసి¹⁹దానిమీద²⁰ఉదయము²¹మొదలుకొని ²²సాయంత్రము వరకు క²³జ్జలతో మంటబెట్టి సాంగశీత²⁴ల²⁵ముగతీసి ఖల్వ²⁶ములో బెట్టి చిత్రమూలపు కషా²⁹యముతో ఒకనాడు మర్దించి మినపగింజలంతేసి వటి³⁰కలు జేసిత్రికటుకము యింగువచూర్ణము కర్పూరము³¹వీటితో కలిపి

1. మా	12. యంతమట్టు	22. కేసాడి
2. మాం	13. సాన	23. రొరకొని
3. మాం	15. జా	24. మాపుదాకాను
4. మాం	16. మే	25. ర్ర
5. మాం	16. రసాన	26. లా
6. మాం	17. మాటి	27. పబుచ్చి
7. మాం	18. ఆఠతచి	28. లో
8. మాం	19. గుంట	29. మాస
9. మాం	20. నిండా	30. కా
10. మాం	21. మీదను	31. చేసి
11. మా		

¹అల్లపు రసముతో ఒకమాత్ర²ను ఇచ్చిన సన్ని³పాతములు విషమ జ్వ¹⁰రములు ⁴తగ్గును.

కాలకూటరసము

శ్లో. మాక్తికం చ రసం చైవ శిలాగంధకతాశకమ్ ।
 కంకుష్టం చ విషం హేమ కృష్ణసర్పవిషం సమమ్ ॥
 తీక్ష్ణం తామ్రం చ తారం చ నాగభస్మ సమన్వితమ్ !
 కంకోలం చ వచాయుగ్మం రజనీద్వయసంయుతమ్ ॥
 జాతీఫలం చ విజయాబీజం క్షౌరద్వయం సమమ్ ।
 మాత్స్యమాహిషమాయూరఛాగపిత్రేన భావయేత్ ॥
 ఏతైః పితైరాద్ద్రాక్షై స్స దినమేకం పృథక్ పృథక్ ।
 కాలకూటరసో నామ గుంజార్ధం సన్నిపాతజిత్ ॥

1. ముత్యపు భస్మము	2. రసము	3. మణిశిల
4. గంధకము	5. హరిదశము	6. కంకుష్టము
7. వత్సనాభి	8. హేమభస్మము	9. నల్లత్రాచు విషము
10. లోహభస్మము	11. రాగిభస్మము	12. వెండిభస్మము
13. నాగభస్మము	14. కంకణాలు	15. వస
16. అతివస	17. మాను పసుపు	18. మంచిపసుపు
19. జాజికాయలు	20. గంజాయి విత్తులు	21. స ⁷ ర్జితౌరము
	22. యవక్షౌరము	

వీటిని సమాంశలు గూర్చి అల్లపుర⁸సముతో ఒక దినము మర్దించి గండుమీను, యెనుబోతు, నెమిలి, మేక, వీటి చేతికట్ట⁹తో ఒక్కొక్కదినము చొప్పున మర్దించి కరాటానబెట్టి ¹¹అరగురిజ యెత్తు అల్లపు రసముతో ¹²యిచ్చిన సన్ని¹³పా¹⁴తములు ¹⁴శమించును.

1. వేడినీళ్లతో	6. మచ్చ	11. పరక
2. యిస్తే	7. శక్తైరస్తు	12, యిస్తే
3. తా	8. ద్య	13. తా
4. రా	9. సాన	14. మానుసు
5. మానుసు	10, సు	

కాలాగ్నిరుద్రరసము

శ్లో. త్రితౌరపంచలవజైర్దివైకం మర్దయేద్రసమ్ ।

రాజికా నాగరం హింగుచైభి¹ర్మాహం చ కారయేత్ ॥
 మూషా²ఖ్యా మర్దితం సూతం దృఢవస్త్రేణ ³బంధయేత్ ।
 సారనాళే ⁴మత్స్యపిత్తే షోలాయంత్రే దినం ⁵పచేత్ ॥
 ఆదాయ మర్దయేత్థల్వే సూతతులై వ్యర్ద్యవైః ⁶పుథక్ ।
 నిర్దుండీభృంగధుత్తూ⁷రజయంతీతిలపర్ణిజైః ॥
 మండూకాఖ్యా కాకమాచీ గిరికర్ణి⁸ద్రవై⁹స్తథా ।
 కరవీరాగ్నిపాతా¹⁰శ్చే త్యేభిర్మర్ద్యం క్రమాద్ద్యవైః ॥
 మరీచం గంధకం తుల్యం క్షిప్త్వా పిత్తైర్విభావయేత్ ।
 మాయూరమా¹¹త్యవారాహ¹²భాగమాహిష¹³కై రపి ।
 సమాంతైస్తం ¹⁴తథా వ్య¹⁵స్తైర్దివైకం భావ¹⁶యేత్త¹⁷తః ॥
 రసః కాలాగ్నిరుద్రో¹⁸యం గుంజై¹⁹కం భక్షయేదపి ।
 శర్కరామధుతో²⁰యం చ దాపయేత్ న్నావయేజ్జలైః ॥
 దాడిమం చేక్షుదండం చ పథ్యం దన్యన్నమాచరేత్ ।
 శీతోపచారైరవైశ్చ సన్నిపాతం నివారయేత్ ॥

1. స¹⁸ర్జితౌరము 2. యువతౌరము 3. వెలిగారము
 4. పంచలవ¹⁹ణములు

యి.సి. సమాంశలు ఒకదినము మర్దించి ఆవాలు, శొంఠి, ఇంగువ
²⁰వీటితో మూషనుచేసి పై బొవధములను²¹ఎలుకచేవి ఆకు రసము పోసి

1. మూషాహం	9. ద్రవైః	16. ర
2. యాం	10. చరే	17. ం
3. ద	11. మాచృ	18. ద్యః
4. పుతేమచ్చ	12. జై	19. జా
5. తథా	13. ద	20. యిన్ని అకుషభాఅపత్తి
6. ద్రవైః	14. సైంది	పెట్టి
7. ర	15. తే	21. యెలిశ
8. ల్దై		

మర్దించి ¹గట్టిగుడ్డలో మూటగట్టి ఈ మూటను మూషలోపెట్టి తరువాత గండుమీను ²పిత్తము ఆరనాశము కూడిన డోలా యంత్రమున ఒకనాడు వండి ⁴తీసి వావిలి, కలగర, ఉ⁵మ్మెత్త, మంచివామింటి, మండుకబ్రహ్మి, కాసర, దింబెన, గన్నేరు, చిత్రమూలము, పాఠ,

⁶వీటి రసములతో వరుసక్ర⁷మముగ మర్దించి అందులో మిరియాలు గంధకము ⁸వీటిని ⁹బౌషధ సమాంశముగచేర్చి నెమలి, మీను, పంది, మేక, యెనుబోతు, ¹⁰వీటిచేతికట్లనుకూడ సమాంశలుగచేర్చి, వీటితో ¹¹ప్రత్యేకముగ మర్దించి గుంజా¹²ప్రమాణ వటికలు చేసి సన్నిపా¹³తము లకు రెండు మాత్రలచొప్పున పంచదారతో ¹⁴గలిపి ఈయవలెను. దానిమ్మపండ్లు చెఱకుగడలు ¹⁵ఈయవలెను. యిచ్చాపథ్యము పెట్టేది.

పంచవక్త్రరసము

శ్లో. శుద్ధసూత్రం విషం గంధం మరీచం టంకణం కణా ।

నాగవంగసమాయుక్తం దుత్తారరసమర్దితమ్ ॥

పంచవక్త్రరసో నామ ద్విగుంజా సన్నిపాతజిత్ ।

అర్కమూలకషా¹⁶యం తు సవ్యోషమనుపా¹⁷యయేత్ ।

పూర్వవద్దాపయేత్పథ్యం జలయో¹⁸గం చ కారయేత్ ॥

1. రసము	2. నాభి	3. గంధకము
4. మిరియాలు	5. వెలిగారము	6. పిప్పళ్ళు
7. వంగభస్మము	8. నాగభస్మము	

1. ఈబౌషధముగట్టి పాతను	8. నున్న	13. తా
2. సేంతను	9. అవుధాలతో సమాంశం	14. గానియిచ్చేది.
3. త్రా	బెట్టి	15. తినేది.
4. పుచ్చి	10. యీచేతికట్లసమాంశలు	16. యేణ
5. స్మ	బెట్టి	27. న
6. యీవుపరసాల	11. క్రమాన	18. గే
7. మాన	12. మాత్రంపబుకాలు	

ఇవి సమాంశలు. ఉ¹మ్మైత్తాకు ర²సముతో ఒకనాడు మర్దించి
ద్విగుంజామాత్రవటకలు జేసి జిల్లేడువేళ్ళ కషాయము త్రికటుకము
అనుపానముగ బెట్టి ⁴ఇచ్చిన సన్నిపా⁵తములు ⁶తగ్గును.

పథ్యము సెనగలు ఉలవలు గోధుమలు పెసలు కొఱ్ఱబియ్యము
⁷ఈ పంచముష్టి ధాన్యముతో జావను కాచి ఈయవలెను.

స్వచ్ఛందభైరవరసము

శ్లో. సమభాగాశ్చ సంగ్రాహ్యః పారదామృతగంధకాః ।
జాతీఫలం చ భాగార్థం దత్వా కుర్యాచ్చ కజ్జలీమ్ ॥
సర్వార్థమాగధీచూర్ణం ⁸ఖల్వే పిష్టం నిధాపయేత్ ।
గుంజామాత్రం ద్వి⁹గుంజం వా నాగవల్లీదళేన వా ॥
ఆర్ద్రకస్య రసేనాపి యథా దోషగ్రసేన ¹⁰వా ।
శీతజ్వరే సన్నిపాతే విషూచ్యాం విషమజ్వరే ॥
మందాగ్నా చ శిరోరోగే జ్వరే జీర్ణే ¹¹చ దారుణే ।
ప్రయోజ్యో ¹²భిషజా సమ్యగ్రసః స్వచ్ఛందభైరవః ॥
ముహూర్తం ¹³స్థాపయేత్తోయే త¹⁴తః కుర్యాత్క్రియా¹⁵మిమామ్ ।
సజీరాంకోశకం దద్యాత్తిక్తశీ¹⁶తేన వారిణా ॥
స్వచ్ఛందభైరవో లేహ్యో రసస్సర్వరసాధికః ।

1. రసము

2. నాభి

3. గంధకము

ఇవి సమాంశలు. వీటి ర¹⁷సములో సగము జాజికాయ. ఇన్నింటికి
స⁹గము పిప్పలి చూర్ణ¹⁸ము చేర్చి ఖల్వములో బెట్టి శిఖావూరి¹⁹తముగ

1. స్మ

2. సాన

3. యిస్తే

4. తా

5. మానుసు

6. యా పంచముష్టిగంజ
కాచి పోసేది.

7. ఖల్వయుక్తం

8. యంవాపి

9. తు

10. స్య

11. వి

12. దీ

13. తం

14. తే

16. సం

17. రి

18. బెట్టి

19.ంగాన

మర్దించి కరాటమున బెట్టి రెండు గురిగింజలంత మందును తమలపాకులలో బెట్టి ¹తినిన జ్వరములు నయమగును.

అల్లపురసముతో గాని తులసియాకు రసముతో గాని పోసుపు రసముతో గాని పంచదారతో గాని ⁴ఇచ్చిన శీతోజ్వరములు నయమగును. జ్వరములకు శొంఠితో ⁷యివ్వవలెను. గుమ్మడికోళ్లు అడ్డసరపు యీనెలు ⁸పీటి రసముతో ⁹ఇచ్చిన దోషజ్వరములు ¹¹శమించును.

సన్నిపాతభైరవ¹²రసము

శ్లో. శుద్ధసూతం సమం గంధం మృతతామ్రాభటంకణమ్ ।

జంబీరఫలమధ్యస్థం డోలాయా¹³ం తద్రసైః పచేత్ ॥

సర్పాక్షి ¹⁴చాసనో బ్రాహ్మీ మీనాక్షీ హంసపాదికా ।

హంసితుండీ దుద్రధూర్తవాతారివాయ¹⁵స్తీర¹⁶సాః ॥

దినైకం మర్దయేదేభిర్లోహసంపుట¹⁷గం పుటేత్ ।

దినైకం వాఙుకాయంత్రే సముద్భృత్య విచూర్ణయేత్ ॥

శాలా చ దీప్యకం వ్యోషం విషజీరకచిత్రకమ్ ॥

సమైస్సమంతతో ¹⁹మిశ్రం త్రిగుంజం భక్షయేత్సదా ।

సన్నిపాతజ్వరం హంతి ముద్గయాపాశనా¹⁹త్సుఖీ ॥

క్షౌద్రజాతీయుతః పే²⁰యో రసోఽయం భైరవా²¹భిధః ।

1. రసము

2. గంధకము

3. తామ్రభస్మము

4. అభ్రకభస్మము

5. వెలిగారము

1. తింఠే

2. వేపలు

3. సు

4. యస్తే

5. రా

6. రా

7. యచ్చే

8. అవికల్పి

9. యస్తే

10. రా

11. మాసును

12. త్రేపచేదీనమ్

13. దా

14. సా

15. సాః

16. కేపచేత్

17. క

18. స్మి

19. సు

20. య

21. దడిభిః

¹వీటిని నిమ్మపండ్లలో బెట్టి ఆ నిమ్మపండ్ల ర²సమునే పోసి డోలాయం³త్రమున ఒకనాడు వండి ⁴తరువాత సర్పాక్షి ⁵అననము మండుకబ్రహ్మి, పొన్నగంటి. హంసపాది, తేలుమణిచెట్టు దుద్రజడ ఉ⁶మ్మెత్త ఆముదపువేరు ⁷కాకమాచి ⁸వీటి రసములను క్రమ క్ర⁹మముగ బోయుచు మర్దించి ¹⁰దీనిని ఇనుప సున్నపు గాయలో బెట్టి దాని సందున వెలిగారమును పెట్టి ¹¹దానిపైన కోకమన్నులుజేసి ఒక దినము గజపుటము పె¹²ట్టవలెను.

పుటసంఖ్య.లోతు¹³మువ్వుదిరెండు అంగు¹⁴ళములు. వెడల్పు, ¹⁵పదునాడు అంగు¹⁶ళములు. ఇది పుట సంఖ్య, ¹⁷ఇట్లు పుటమువేసిన ఔషధమును తీసి ఒక దినము వాలుకాయం¹⁸త్రమున వండవలెను.

వాలుకాయంత్రలక్షణము

¹⁹ఒక ద్రోణపరిమాణముగల కుండలో అడుగున ఈ మందును ²⁰పెట్టి ఆ మందుమీద ప్రమిదను మూసి ప్రమి²¹దకు కుం²²డకు నడుమ నున్న సందు²³లో ²⁴బెల్లము సున్నము నూరి పూసి ఆ కుం²⁵డ నిండుగ ఇసుక బోసి పొయిమీద బెట్టి ఒక దినము ఉద²⁶యాస్తమ²⁷యములు మంట ²⁹పెట్టవలెను.

1. యిది
2. సాననే
3. త్రా
4. దా
5. న్మ
6. అలచంద
7. యారసాలు
8. బోస్తూ
9. యాకలకం
10. ఆమిద

11. త్రేది
12. ముత్తై
13. శా
14. పదహారు
15. శా
16. ఆపుటం వారిని అవు
17. త్రాన వండేది.
18. మా నెడు బియ్యము వారే
19. పోగుపోసి
20. చె

21. ండా
22. న
23. చరకడం
24. పెట్టి
25. డనిండా
26. య
27. యా
28. బెట్టి

ఆ మధునామ ¹స్వాంగశీతలమున తీసి శాలకిచెట్టు ²ఓమము
త్రికటుకము, నాభి, జీలక³ట్టు, చిత్రమూలము ⁴వీటిని సమాంశలు ⁵గూర్చి
⁶పై ఔషధమునకు సమముగ చేర్చి నిమ్మపండ్ల ర⁷సముతో మర్చించి
గుంజా⁸ప్రమాణవటి⁹కలు చేసి మూడు వటి¹⁰కలు తేనెతో గాని
అల్లపు ర¹¹సముతో గా¹²ని ఈయవలెను.

పథ్యము పెస¹³రకట్టు ఈయవలెను.

కాలాగ్నిరుద్రరసము

శ్లో. రసభస్మప్రమాణం తు ¹⁴పలమేకం ప్రయోజయేత్ ।
చతుష్పలం తామ్రభస్మ గంధకం చ చతు¹⁵ష్పలమ్ ॥
తాళకం ¹⁶పలమేకం తు ¹⁷పలమేకం తు టంకణమ్ ।
¹⁸పలార్థం వత్సనాభం చ జంబీరాష్ట్రేన మర్దయేత్ ॥
చిత్రమూలరసేనైవ మర్దయిత్వా దృఢం పునః ।
హంసపాదీరసేనైవ మర్దయేత్థల్పమధ్యతః ॥
రసః కాలాగ్నిరుద్రో²యం నామ్నా రోగార్తి నాశనః ।
ప్రీహిమాత్రం ప్రయుంజీత ¹⁹హ్యర్ద్రకస్య రసేన తు ॥
దారుణం సన్నిపాత²⁰ం చ జ్వరా² ఫోరాన్నివర్తయేత్ ॥
రసేంద్రో హరతి వ్యాధీ² సరః సర్వత్ర పూజ్య¹⁸తే ॥

నాగార్జునరసము

శ్లో. సూతం చ గంధకం లోహ¹⁹మమృతం చిత్రపత్రకమ్ ।
విశంగం రేణుకా ముస్తా చైలాగ్రంధిక²కేసరాః ॥

1. పుచ్చి	7. కా	14. ఫ
2. వాము	8. కాలు	15. ఫ
3. ర	9. సాన	16. ఆ
4. పుటౌషధం సరిపాలు	10. నీయిచ్చేది	17. ఘ్నం
సెట్టి	11. స	18. యేత్
5. సాన	12. ష	19. ంల
6. మూత్రం	13. ఫ	

పలత్రయం త్రికటుకం శుల్బభస్మ చ హింగుళమ్ ।

¹ముసలీ కందమూలాని తత్సర్వం సమభాగికమ్ ॥

ఖల్వమధ్యే వినిక్షిప్య మధుయుక్తేన మర్దయేత్ ।

బదరీబీజమా²నేన శ్రీనాగాద్ధుననిర్మితః ॥

శ్వాసకాసక్షయే గుల్మే విషూ⁴చ్యాం విషమజ్వరే ।

కుష్ఠరోగే విషా⁵న్మాదే ఛర్దిరోగేగళగ్రహే ॥

సన్నిపాతాతిసారేషు ⁶వ్యాజీర్ణే చాగ్నిమాంద్యకే ॥

వ్రదరే రక్తపిత্তే చ మే⁷హే చారోచకే ⁸హితమ్ ।

అనుపానవిశేషేణ సర్వరోగహరం పరమ్ ॥

1. రసము	2. గంధకము	3. లోహ భస్మము
4. అమృతము	5. చిత్రమూలము	6. పత్రకము
7. విశంగములు	8. రేణుకలు	9. ముస్తలు
10. యాలకులు	11. పిప్పలీమూలము	12. నాగకేశరములు
13. త్రిఫలములు	14. త్రికటుకము	15. రాగిభస్మము
16. ఇంగిలీకము	17. నేలతాడిగడ్డలు	

¹⁰పీటిని సమాంశలుగూర్చి ఖల్వమునబెట్టి అతిమృదువుగ తేనెతో మర్దించి రేగుగింజలంతేసి వటి¹¹కలు చేసి ¹²ఈ క్రింద చెప్పబోవు అనుపానములతో నాయారోగములకు వాడవలెను.

అజీ¹³ర్ణమునకు కలితోను, శూలలకు వే¹⁴డినీళ్ళతోను, వీర్యవృద్ధికి ఆవునేతితోను, వైత్యప్ర¹⁵మేహమునకు తేనెతోను, శుక్లప్రమే¹⁶హమునకు తి¹⁷ప్పసత్తుతోను, బొడ్డుబల్లకు వాతబలాసమునకు జలరోగమునకు పంచ

1. తాళ మూలిక	7. నాశనం	13. ర్ణా
2. జే	8. రా	14. నీ
3. యా	9. లా	15. హ
4. చా	10. యిన్ని	16. హ
5. ద	11. కా	17. ప్పాసారం
6. ప్ప	12. యిందుకుఅనుషానాలు	

గు¹ల్పములు మొద²లగు వాటికి గుమ్మడికాయ రసముతోను ³ఈయవ
లెను. దంత రో⁴గములకు నిమ్మపండ్ల ⁵రసముతోను అరిశన్సులకు గ్రహ
ణికి రావిచెక్క కషాయముతోను ⁶ఈయవలెను. క్షయరో⁷గములకు తరి
చల్లతో ⁸ఈయవలెను. దగ్గుకు శ్వాసకు నల్లబులుగుడాకు రసముతో
⁹ఈయవలెను. కడుపు పెరిగిన¹⁰యెడల మచినెవేళ్ళ రసముతోను, కుష్టువుకు
వేపాకు ర¹¹సముతోను, మూత్ర కృచ్ఛకు ⁵ తామర పువ్వులను నూరి
¹²దానితోను ఈ మందు నీయవలెను. ఇట్లు రెండుదినములిచ్చిన తగ్గును.
ముఖరో¹³గములకు చల్లని నీళ్ళతోను, పీనసకు ¹⁴మిరియపుపొడి¹⁵తో
చేర్చి ¹⁶వేడినీళ్ళను త్రాగవలెను, శీత జ్వ¹⁷రములకు నీ¹⁸లియాకు రసముతో
¹⁹ఈయవలెను. గండమాలకు గారవేరు తోలును మేకపాలతో నూరి
²⁰దానితో నీయవలెను. త్రిదో²¹షములకు గన్నేరాకు రసముతో ²²నీయ
వలెను. చేరుకుట్టుకు మేడికాయల రసము పంచదారలతో ²³నీయవలెను.
గు²⁴ట్టపు తెగుళ్ళకు 9 మాత్ర²⁵లను బెల్లిముతో గాని ²⁶ఓమముతోగాని
²⁷ఈయవలెను. సన్నిపా²⁸తములకు అర్కమూల కషాయముతో ²⁹ఈయ
వలెను.

ప్రతాపమార్తాండరసము

శ్లో. విషటంకణనేపాళం ³⁰మరిచం హింగుళం సమమ్ ;

దం³¹త్యంబునాఽథ సంమర్ద్యం ముద్గమాత్రప్రమాణతః ॥

రసః ప్రతాపమార్తాండో జ్వరం హంతి మహాద్భుతమ్ ।

1. లా	13. గాన	21. మలకు
2. యిన	14. పిర్య	22. యిచ్చేది
3. యిచ్చేది.	15. తె	23. న యిచ్చేది
4. గాన	16. నీళ్ళతో యిచ్చేది	24. ట్టి
5. పులుసున	17. రా	25. లను
6. యిచ్చేది	18. లా	26. వాము
7. గాన	19. యిచ్చేది	27. యిచ్చేది
8. నిచ్చేది	20. యిచ్చేదిపెసరగింజంత	28. తా
9. యిచ్చేది	పుంటను బూసేది తొ	29. యిచ్చేది
10. ందుకు	లుత చెరకడం దిని ఖుడి	30. క్రమం విద్యాతు హిం
11. సాన	యవుండి ఆమీద మందు	గుళం
12. అందులో యాక్రమా	త్రాగేది.	31. త్యా

1. నాభి

2. వెలిగారము

3. నేపా¹శములు

4. మిరియాలు

5. యింగిలీకము

ఇవి సమాంశలు. ²నాగదంతివేశ్య ర³సమున మర్దించి పెసర గింజలంత వటి⁴కలు చేసి జ్వ⁵రమునకు ఒక వటికను వేడినీళ్ళతో ⁶ఇచ్చిన పదిమార్లు వి⁷రేచన⁸ములగును. ⁹వాంతి అయినయెడల ఒక్కసారి వాంతి యగును. భయపడవలదు. జ్వరము తగ్గును.

రాజచండీశ్వరరసము

శ్లో. సూతం గంధం విషం తుల్యం మర్దయేద్యామయుగ్మకమ్ ।
నిర్దుండా¹⁰శ్చ ద్రవే¹¹ణైవం దంతీ¹²ద్రావైశ్చ మర్దయేత్ ।
జంబీర¹³స్య ద్రవై¹⁴రేవం సప్త¹⁵వారా¹⁶ ధృఢం ధృఢమ్ ॥
గుంజాప్రమాణవ¹⁶లకా¹⁷ ఛాయాశుష్కాం¹⁷శ్చ కారయేత్ ।
ఆర్ద్రకస్య రసోపేతం దద్యాద్ధంతి జ్వరం ¹⁸క్షణాత్ ।
తైలాభ్యం¹⁹గో జలస్నానం తృణై²⁰ర్దే తక్రసేవసమ్ ॥
గాత్రే చందనలేప²⁰శ్చ పశ్చాత్తాంబూలభక్షణమ్ ।
ఇత్వాష్ట్రాదిఫలాదీని దేయాని వివిధాని చ
రాజచండీశ్వరో నామ పుష్పమాలైరలంక్రియా ।

శీతాంకుశరసము

శ్లో. ²¹తుత్థం టంకణ ²²పారదం బలివిషం స్యాత్థర్పరం తాశకమ్
సర్వం ఖల్వతలే వి²³మర్ద్య ²⁴రచితః స్యాత్కారవల్లీరసైః ॥

1. శా

విదాహించును వెరవ

17. చ

2. లేగడ

వద్దు జ్వరంవిడుదును

18. క్రౌణేత్

3. సాన

10. ద్యా

19. గం

4. కా

11. నై

20.ంచ

5. రాన

12. మూలంచ

21. శుక్లా

6. యిచ్చేది

13. స్యా

22. శీతజం

7. రో

14. చేయం

23. మృజ్య

8. మవు

15. భావై

24. మదిథం

9. కక్కనా? ఒకమాటే

16. యి

గుంజై కప్రమి¹తశ్చ శర్కరయుతః స్యాజ్జీరకే²ణాథ వా -
³త్యేకద్విత్రిచతుష్కశీతహరణః శీతాంకుశో నామ⁴తః ॥

1. మైలతుత్థము,	2. వెలిగారము	3. రసము
4. గంధకము,	5. ఇల్లిపాషాణము,	6. కఫరి,
7. హరిదశము		

ఇవి సమాంశలు. ఖల్వానబెట్టి పొట్టికాకరాకు ⁵రసముతో
 మృదువుగ మర్దించి గుంజా⁶ప్రమాణ వటి⁷కలు జేసి పంచదారతో గాని
 జీలక⁸ఱ్ఱరస⁹ముతో గాని ¹⁰ఇచ్చిన ఏకాహిక, ద్వాహిక, త్రాహిక,
 చాతుర్థిక, ¹¹జ్వరములు శమించును.

చాతుర్థికబడబానలరసము

రసము, గంధకము, మణిశిల ఇవి సమాంశలు వావిలాకు ర¹²సము
 తోమర్దించి మూషలో గోపి త్తమును పెట్టి, దానిమధ్యను ఈ ఔషధమును
 పెట్టి¹³నోరుమూసి నీటుపిడకలతోకుక్కుటపుటంపెట్టి సాంగశీతలాన ¹⁴తీసి
 ఈ చూర్ణము రెండు ¹⁵భాగములు, తామ్రభస్మము ¹⁶వకభాగము కలిపి
 చుట్టుగుల్లలలోని పురు¹⁷గులతో మర్దించి తొలుతటి వలెనే పుటముబెట్టి
 తీయవలెను. ¹⁸ఈ మందు రెండు¹⁹భాగములు, మైలతు²⁰త్థము ఒక²¹భాగము
 కలిపి ఉ²²మ్మెత్తాకు ర²³సముతో మర్దించి గుంజా²ప్రమాణ వటి⁸కలు చేసి
 ఓక వటికను పంచదారతో ⁹ఈయవలెను. పథ్యము పాలు అన్నము
¹⁰పెట్టవలెను. ¹త్రాహిక చాతుర్థిక ²జ్వరములు ²⁴శమించును.

1. తైవ

2. నా

3. త్వేక

4. క

5. రసాన

6. మాత్రపు

7. కా

8. ర్ర

9. కాలుమానుసు

10. సాన

11. వాయుమాటి

12. బుచ్చి

13. పాళ్లున్నా

14. పాలుబెట్టి

15. పున

16. యీ అవుషధం

17. పాళ్లున్నా

18. తం

19. సాలుబెట్టి

20. స్మ

21. సాన

22. మాత్రం

23. కా

24. యిచ్చేది

¹చాతుర్థిక జ్వరకషాయము

శ్లో. వా²సా ధా³త్రీ స్థిరా³ ధాన్య పథ్యా నాగర సారి⁴వాః ।
సితామధుయుతః క్వాథ⁵శ్చాతుర్థికనివారణః ॥

నారాచరసము

శ్లో. అష్టా⁶ నిస్తుషదంతి బీజదళికా భాగాస్త్రయో నాగరాత్ ।
ద్వా గంధాన్మరిచ⁷ం చ టంకణరసం చైకైకభాగాన్వితమ్ ॥
గుంజామాత్రవటీ విరేచనకరీ దేయం చ శీతాంబునా ।
గుల్మస్థిహమహోదరాదిశమనో నారాచనా⁸మా రసః ॥

- + 1. నేపాళ⁹ములు 8 భాగములు 2. శొంఠి 3 భాగములు
3. గంధక¹⁰ము 2 భాగములు 4. మిరియాలు ¹¹1 భాగము
5. వెలిగార¹²ము 1 భాగము 6. రస¹³ము 1 భాగము

¹⁴ఈ విధముగ కూర్చి మర్దించి గురివిండగింజలంత వటి¹⁵కలను చేయవలెను.

ఇందుకు ¹⁶అనుపానము

శ్లో. బద్ధే¹⁷ కోష్ఠే ఘృతేనైవ క్రిమికోష్ఠే గుడేన చ ।
జ్వరే చార్ద్ర¹⁸రసేనైవ స్వస్థే తు మరి¹⁷చం క్షిపేత్ ॥

బద్ధకోష్ఠికి నేతితో నీయ¹⁸వలెను. ¹⁹జ్వరములకు అల్లపురస ముతో ²⁰నీయవలెను. క్రిమికో²¹ష్ఠికి ²²బెల్లముతో ²³నీయవలెను. స్వ²⁴స్థునకు మిరియాలతో ²⁹నీయవలెను.

1. పెట్టేది	11. శృ	21. చే
2. త్రిరాత్రి	12. మో	22. యిచ్చేది
3. రా	13. కాలు ౮	23. వేకికి
4. మానుసు	14. కం ౨	24. యిచ్చేది
5. ఇందుకు	15. ౧	25. స్థానకు
6. కా	16. ౦ ౧	26. చరకడం
7. ధాతు	17. ౦ ౧	27. యిచ్చేది
8. కా	18. యాక్రమానబెట్టి	28. స్థితి
9. చా	19. కాలు	29. యిచ్చేతి
10. స్థా	20. శ్లోకము	

సన్నిపాతవిధ్వంసరసము

శ్లో. నూతం గంధం సమం శుద్ధం తాళకం మాక్షికం తథా ।
 మృతతామ్రాభకం బోశం విషం ధుత్తారబీజకమ్ ॥
 ఘోరత్రయం వచా హిం¹గు పాతాభృంగపటోలకమ్ ।
 వంధ్యా నింబత్రయం ²శుంఠీ కుండలి³ద్వితయం సమమ్ ॥
 సింధువారద్రవై స్సర్వం మర్ద్యం జంబీరజై రపి ।
 దిన్నేకం వటికాం కుర్యా⁴చ్ఛణకా⁵భాం చ భక్షయేత్ ॥
 అత్యుగ్రసన్నిపా⁶తం తు సర్వోపద్రవసంయుతమ్ ।
 నిహ⁷న్యాదనుపానేన దశమూలార్కజేన వా ॥
 శీతాంబుపానం సం⁸తాపే పథ్యం దధ్యోదనం హితమ్ ।
 ర⁹సో విధ్వంసకో నామ సన్నిపాతనికృంతకః :

మాణిభద్రలేఖ్యము

1. విశంగ సారములు ¹⁰1 భాగము 2. ఉళిరిగపప్పు ¹¹1 భాగము
 3. కరక్కాయపప్పు ¹²1 భాగము 4. తెగడచూర్ణము ¹³ము 3 భాగములు
 5. ¹⁴బెల్లము 12 భాగములు

బెల్ల¹⁵మును పాకము బట్టి ¹⁶పై చూర్ణములను పాకములో
 బోసి చిన్న నిమ్మకాయంత ఉండలు చేసి ఒక ఉండను వేడినీళ్లతో
¹⁷పుచ్చుకొనిన పదునైదుసార్లు సుఖవిరేచ¹⁸నములగును.

సుఖవిరేచనయోగము

1. తాడికాయ¹⁹చూర్ణము 2. తెగడచూర్ణము
 3. రేలపం²⁰డు గుంజు

1. గూ	8. దేహ	15. ౦
2. శొ	9. స	16. యాచూర్ణాలు
3. లాంగజం	10. ౧	17. ద్రాగ గాపదైదుమాడ్కు
4. శ	11. ౧	18. నాలు
5. సా	12. ౧	19. అంతే
6. తాంకు	13. ౦౩	20. టి
7. ంత్యా	14. చరకడం	

వీటిని సమాంశలుగ కలిపి త్రిఫల కషాయముతో ²ఇచ్చిన నుఖ విరేచన³మగును.

నాభిలేపవిరేచనయోగము

శ్లో. పిండ⁴తక్కిఫలం మూలం శ్వేతగుంజాఽఘ్నసైంధవమ్ ।

నాభిం ప్రలేప⁵యేద్యావత్ తావన్మలవిరేచనమ్ ॥

1. మ్రంగ పండ్లు 2. ⁷మ్రంగవేరుతోలు

3. తెల్లగురివిందగింజలు 4. పులిచించిలము

5. సైంధవ లవణము

వీటిని సమాంశలుగ నూరి బొడ్డున ⁸బూసిన వి⁹రేచన¹⁰మగును.
¹¹పట్టును కడిగివేసిన, విరేచనములు నిలుచును.

మరియొకటి

శ్లో. నేపాళం మా¹²గధీబీజం ప్రత్యేకం చ ¹³పలం ¹⁴పలమ్ ।

సౌభాగ్యం గంధకం ¹⁵తుల్యం ¹⁶నారికేళే ప్రవేశయేత్ ॥

నారికేళోదకప్రస్థే గోమయైః పరివేష్టితే ।

నిక్షేప్యమగ్నికుండా¹⁷ఘో ¹⁸దినవింశతినంస్థితమ్ ॥

మర్దితం నాభిలేపో²యం శీత¹⁹యోగాద్విరేచనః ।

బద్ధ²⁰ముష్ణోపచారేణ రాజయోగ్యం సు²¹కాతుకమ్ ॥

లోకోత్తరరసము

శ్లో. సూతగంధకనేపాళదంతీబీజాని టంకణమ్ ॥

ఏరండ¹కస్య బీజాని రాజవృక్షఫ²లం త్రివృత్ ॥

1. యివి	8. కట్టపతిపై కడిగివేసేది	15. వింశతిర్దిన
2. యిస్తేను	9. ధవీ	16. లాపి
3. మా	10. ఫ	17. మూ
4. డి	11. ఫ	18. కా
5. యో	12. యుక్త	19. టంక
6. ఘో	13. నిష్కం	20. లా
7. మా	14. ని	

పలాశబీజాన్యేకై కం వృద్ధం భాగోత్తరేణ చ ।
 స్నుహీక్షీరేణ సంయుక్తం మర్దయేచ్ఛ దినత్రయమ్ ॥
 నారికేళఫలే స్థాప్యం మహాగాఢాతపే క్షిపేత్ ।
 తత్తైలం జాయతే క్షిప్రం గృహీత్వా నాభిమధ్య¹తః ॥
 అణుమాత్రవిలేపేన విరేకం కురుతే క్షణాత్ ।
 ఘటికాపాదమాత్రేణ సప్తవారం విరేచనమ్ ॥
 శరీరే గంధ² ఆలేప్యో మాహిషం దధి భోజనమ్ ।
 అప్రమత్తో³తి ఛాతుర్యాద్ధు⁴ణానస్య ప్రయోజయేత్ ॥
 అష్టోత్తరాణి గుల్మాని శూలాని వివిధాని చ ।
 శో⁵ఫవాతక్రిమీన్కుక్షీసర్వరోగాన్వినాశయేత్ ॥
 లో⁶త్తర రసో నామ సర్వరోగాంతకః స్మృతః ।

వాంతికి

వెలగగుజ్జ, పిప్పలిపొడి, మాదీఫలపు పండులోని కేసరములు సమాంశలు కూర్చి⁷ ఇచ్చిన వాంతి⁸ నిలుచును.

దాహతృష్ణలకు

లాజాదిక్వాథము

శ్లో. లాజనక్తం సితా క్వాథం తృష్ణాదాహహరం పిబేత్ ।

చందనక్వాథము

శ్లో. పలైకం చందనం తోయైర్ద్వాత్రిం శతిగుణైః పచేత్ ।

అర్థశేషం పిబేన్నిత్యం దాహతృష్ణాజ్వరాపహమ్ ॥

ద్రాక్షేదిపానము

శ్లో. ద్రాక్షా దాడిమ ఖర్జూరం శ్వేతశర్కరయా యుతమ్ ।

పానం రుచికరం హృద్యం తృష్ణాదాహదుజాపహమ్ ॥

1. చ

4. భ

7. యిక్తే

2. మా తేప్యం

5. జె

8. మానుసు

3. జెర్వైద్య

6. రా

9. ద్వా

వాలుకాపానము

శ్లో. ద్వాత్రింశత్¹పలైస్తోయైః²పలైకాం వాలు³కాం పచేత్ ।
పా⁴దశేషం వస్త్రపూతం లో⁵జసక్తుసితామధు ॥
యుక్తం⁶పేయం నిహంత్యాశు దాహతృష్ణామదాత్య⁷యాన్ ।

చర్దితృష్ణలకు

శారిబాదికషాయము

శ్లో. శారిబా ధాన్యకం ద్రాక్షా వాలకం చందనం సమమ్ ।
సర్వతు¹లోభ్య భవేల్లా²జః³పచేత్తోయైశ్చతుర్గుణైః ॥
పాదశేషం పిబే¹⁰చ్ఛీతం ససితం చర్దితృ¹¹ష్ణయోః ।

చందనాదికషాయము

శ్లో. చందనం శారి¹²వా ద్రాక్షా ముస్తా చ¹³నలదం సమమ్ ।
సర్వతు¹లోభ్య భవేల్లాజో ద్విరప్యగుణితైర్జలైః ॥
అర్థశేషం పచేచ్ఛీతం సితాక్షాద్రయుతం పిబేత్ ।
చర్దిం తృష్ణాం నిహంత్యాశు తాపజ్వరనివారణమ్ ॥

సన్నిపాతములకు¹⁴నన్యములు

అగుర్వాదినన్యము

అగురు, ఆవునెయ్యి, తేనె, కస్తూరి, మారేడువేరు, వీటితో
సన్య¹⁹ముచేసిన సన్నిపా²⁰తములు శమించును.

1. ఫ	10. సర్వం	మృగ కరకాయ ర
2. ఫ	11. తైస్యం	కషాయం బెట్టి త్రాగిని
3. కా	12. ట్జయేత్	స్తే గర్భిణి స్త్రీకిన్ని
4. తం	13. భా	దుర్బలదేహికిన్ని వేంకి
5. జా	14. దశకం	విడుచును.
6. లేహ్యం	15. చైచ	17. తా
7. హం	16. దుర్బలదేహికి గర్భిణి	18. స్యం
8. ల్య	స్త్రీలకు	19. చేస్తే
9. జా	శౌంఠి మా ణ తిప్పరీగ	20. తాలుమానును

అగస్త్యపత్రాదినస్యము

పండిన అ¹విసాకు రసములో త్రికటుకము, వెల్లుల్లి, వస, ఇష్ట చెక్క వీటితో సానమీద గంధముతీసి నస్య²ము చేసిన ఎటువంటి సన్ని³పాతములై నను తిరుగును.

మరియొకనస్యము

కుంకుడుపండ్లగుఱ్ఱ వెల్లుల్లిపాయలు, సమాంశలుగూర్చి. నిమ్మ పండ్ల ర⁴సముతో మర్దించి వటీ⁵కలుజేసి ⁶ఎండబెట్టి నిమ్మపండ్ల రసము తో⁷నే నస్య⁷ముచేసిన సన్నిపా⁸తములు తిరుగును.

సన్నిపాతాంజనము

ఊరుబంది చేతికట్టులో మి⁹రిరూలను పోసి ¹⁰ఎండబెట్టి ఆచేదు ¹¹తో కూడ నిమ్మపండ్ల రసముతో గంధము తీసి కన్నులకు పెట్టి¹²న సన్ని పా¹³తములు ¹⁴తిరిగి తెలివి వచ్చును. పామువిషము కూడ దిగును. భూత ¹⁵ముకూడ విడుచును.

శో⁸ఫ కామ¹⁶లములు¹⁷తగ్గును. కండ్లపసిరికలు, నేత్ర రో¹⁸గములు నయమగును.

మరియొక అంజనము

1. దిరిశనపు గింజలు

2. కుంకుడుపండు

వీటిని మేక పంచి¹⁹తములో నానవేసి ఆ కుంకుడు పం²⁰డ్లతో చిక్కనిగొఱ్ఱ ²¹తీసి ఆ దిరిశనపు గింజ²⁵లను యీ గొఱ్ఱ²⁶ను నిమ్మపండ్ల

1. గిళా

10. ర్యాలుపోసి

18. లాలు

2. చేంతి

11. ఆరించి

19. మానును

3. చేస్తే

12. సహాగా

20. గా

4. పాతాలు అయినా

13. తే

21. తాన

5. సాన

14. తా

23. డ్లు

6. కా

15. మానును

24. పిడిచి

7. ఆరించి

16. ం

25. లున్నా

8. ంకాయను

17. ఖ

26. మ్నా

9. తా

ర¹సముతో మర్దించి కణికలుచేసి నిమ్మపండ్ల ర²సముతో గంధము తీసి కన్నులకు పెట్టిన మునుపుచెప్పిన గు⁴ణములనే ఇచ్చును.⁵

నారాయణతైలము

1. మారేడువేళ్లు	2. తెక్కలివేళ్లు
3. పంపెనవేళ్లు	4. కలిగోట్టువేళ్లు
5. బా ⁶ డిదపువేళ్లు	6. పెగుమ్మడివేళ్లు
7. కొమ్మనగొరవివేళ్లు	8. పెన్నేరుగడ్డ
9. ము ⁷ లకవేళ్లు	10. ⁸ వాకుడు
11. బలాద్వయము వేళ్లు	12. పల్లెరువేళ్లు
13. గలిజేరువేళ్లు	

ఇవి సమాంశలు. పదేసి ప⁹లముల చొప్పున కూర్చి ¹⁰నలియి గొట్టి పదినారురెట్లు నీళ్ళబోసి ¹¹పాదావశేషముగ కాచి వడబోసి ¹²పాత్రలో పోసి అందులో నూనె ¹³56 పలములు ¹⁴పోసి

1 సదాపలు	2. దేవదారు	3. జటామూంసి
4. శైలేయకము	5. వస	6. శ్రీగంధము
7. గ్రంధితగరము	8. కొమ్మపు	9. వలకులు
10. కారుపెసరు	11. కారుమినుము	12. కారువులవ
13. కారుకంది	14. ¹⁵ సన్నరాష్ట్రము	
15. పెన్నేరు ¹⁶ గడ్డ	16. సైంధవలవణము	17. గలిజేరువేళ్లు
18. పిప్పళ్లు,		

వీటిని ప్రత్యేకము ¹⁷పలము చొప్పున యెండించి చూర్ణముచేసి ఆ కషాయములో గలిపి నూనెకు సమము పిల్లి ¹⁸చర రసము పోసి మేక

1. సాన	8. లు	15. అందులో
2. సాన	9. వ్రా	16. రాపన
3. పెట్టితే	10. ఫలా	17. లుంప
4. చాలెయి	11. నొక్కబాడివి	18. కాలు
6. దీనివర్ణతా మూడు విధాలు	12. నల్లించిక్కగా	19. ఫ అ లు
7. రిజ	13. పేరులో	20. ంచె
	14. న గ పోసి	

పాలు 56 పలములు ఆవుపాలు 56 పలములు కలయబోసి ¹సన్నని మంట
పైన తైలపాకము ²వన్నువరకు నాలుగు ఐదు ది³నములు వండి దించి
క్రోత్త గుడ్డతో వడబో⁴యవలెను.

⁵ఈ తైలమును లోపలకు, వస్త్రప్రయోగమునకు, శరీర మర్దనకు
ఇంకా అనేక విధాలుగా వాడిన సకలమైన ⁶వాతములు ⁷శమించును.
నాభికి⁸ క్రిందిభాగమున పుట్టు రోగములు, నాభికి¹⁰ ¹¹పై భాగమునపుట్టు
రోగములు, ¹²సలుపులు, యెండువాతములు, దంతవాత¹³ము, కీతవ వాతము,
కంపవాతము, ఇంద్రియనష్టము, ¹⁴శుక్ల నష్టము, ¹⁵పీటిని తగ్గించును. ¹⁶లే
పనశక్తి లేని వానికి లేపనశక్తిని కలిగించును, ¹⁷చిక్కిన బిడ్డలను బలియ
బెట్టును. వంధ్యులకు గర్భమును కలిగించును. అంతరాశ్రితకుష్ఠరోగ
మును నశింపజేయును.

¹⁸శుష్కించిన కరములకు

మారేడు, గుమ్మడి, తెక్కలి, కలిగొట్టు ¹⁹తుందిలము, ము⁶లక
²⁰వాకుడు, కోలపొన్న, నేలపొన్న, పల్లెరు, వింటివేళ్లు, ఒక్కొక్కటి
²¹2 పలముల చొప్పున కూర్చి గ్రొక్కి, కడవలోబెట్టి ²²రెట్లు నీళ్లుపోసి
సన్నపాటి మంట²³తో యేడు ²⁴దినములు కాచి ²⁵పాదావశేషముగ

1. తెల్ల	10. నుండిమిది	మొదలయిన రోగాలు
2. తాలికకట్టినదాకా	11. రోగాలున్నూ	మానును
3. నా	12. శలపులువారుగుపోయిన	17. చెయ్యియెండినందుకు
4. కోకను	వాతాలు	18. దు
5. సి	13. శకలనష్టనకు	19. వ్రాలు
6. టూతైలం త్రాగేది వం	14. జ్వరపడితాను	20. వ్రా
కంటకంలా చొసుక	15. పజాపతిలేని	21. శే ౧ లెఖ
లివేది. భోజనంచేసేది.	16. పులుగు వారినపాబు	22. యేడుపిల్లె
వద్దీవెట్టినాను వొడలు	లావుకొందురు గర్భం	23. యేడుము
చరిమినాను	లేని వారికి గర్భంనిలు	24. నా
7. వాతాలుమానును	చును పాతంవల్లనుచేరు	25. తూ మెడిచక్కగా
8. నుండి	ననుండి బృహత్తై నవారి	
9. రోగాలున్నూ	అంతర్వర్తన పుష్టు యివి	

¹దించి వడపోసి పిప్పినిపార వేసి, ఈ కషాయములో నూనె ²20 పలములు మినుపకట్టు, కలి, ఆవుపాలు, ³వీట్లను ప్రత్యేకముగ నూనెకు సమములుగ కూర్చి గలిపి గూన యెక్కించి దశమూ⁴లములు ⁵మొత్తము 5 పలములు ⁶కల్కముగ వేసి ఐదు ది⁷నములు ⁸సన్నని మంట⁹తో ¹⁰తైలమును చిక్కగా వండి క్రొత్త¹¹గుడ్డతో⁶ వడపోసి, ¹²ఈతైలమును త¹³లకి ¹⁴వంటికి ¹⁵పట్టించి మర్దించవలెను. ¹⁶నన్యము చేయవలెను. ¹⁷లోపలికి ¹⁸ఈయవలెను. బాహుశోణ మొదల¹⁹గు వాతములు ²⁰శమించును.

కంతికి

✱ ఆముదపు గుల్లలు, దూసరతాడిచన్ను, పసపు కొమ్ము,

²¹వీటిని కాల్చి ఆ²²మసి రాసున్నము ²³రంగరించి పట్టించిన కంతులు నయమగును.

కుమారితైలము

శ్లో. మంజిష్ఠాంజనశౌరి²⁴వాబ్దకటుకాతకొక్కలజాతీఫల-

శ్రీఖండత్రిఫలా²⁵కణాతగరరుగ్యష్టిచతుర్దాతకై : ।

²సోశీరాగురు దోరయుగ్మమృగనా²⁶భీజం దూత్పలాంభోబిసై-

²⁷స్తైలం నేత్ర²⁸శిరోఽర్చిహారి పయసా సిద్ధం కుమారీరసై : ॥

1. మంజిష్ఠ,

2. నీలాంజనము

3. సుగంధివేళ్లు

4. ముస్తలు

5. కటుకరోహిణి,

6 తక్కిలపుట్టు

1. గాచి

10. కోకను

19. యివి

2. నం

11. యీతైలం

20. ననిపురు

3. యింతమట్టుకు

12. లా

21. మెదించి పట్టిస్తే

4. లా

13. బడలా

22. చా

5. టింటిక్

14. బూసేది

23. కణాచ కుప్తతగరంవి

6. త్రొక్కి

15. నశ్యంచేది

24. వోయ్

7. నా

16. లోనికిగొనేది

25. రుహా

8. మెల్లని

17. యినవాతాలు

27. తై

9. నూనె

18. మానుసు

28. రుజా

7. జాజికాయ	8. శ్రీగంధము	9. త్రిఫలములు
10. పిప్పలి	11. గ్రం ¹ ధితగరము,	12. చంగల్వకోస్తు
13. యష్టిమధుకము	14. చాతుర్దాత ² కములు	15. వట్టివేళ్లు
16. అగురు	17. కచోరములు	18. నారికేళపువేళ్లు
19. కస్తూరి	20. పచ్చకర్పూరము	21. కలువదుంపలు
22. కురువేళ్లు	23. తామరతూండ్లు	

వీటిని ప్రత్యేకము³పలము చొప్పున ⁴కూర్చి చూర్ణముచేసి

నూనె ⁵వరి పలములు మేకపాలు నూనెకు ⁶నాలుగుతెల్లు కలు
బండ రస⁷ము నూనెకు ⁴రెట్లు యిన్ని కలియ బోసి నూనెను చిక్క వండి
క్రొత్త⁸గుడ్డతో వడబోసి అభ్యంగము⁹చేసికొనిన నేత్రరో¹⁰గములు
శిరోరో¹¹గములు ¹²శమించును.

అశీతివా¹³తములకు

పెద్ద గురిజవేళ్ల రసము ¹⁴సోలడు, అందులోసగము నూనె, అంత
మిరి¹⁵యాలచూర్ణము గలిపి ¹⁶త్రాగవలెను, దానితో వాతము తగ్గినచో
ఒక్కపూటతో నిలవవచ్చును. లేనియెడల మరొకొన్ని పూటలు త్రాగ
వచ్చును. ఒక్కపూ¹⁷టతో అశీతివా¹⁸తములు ¹⁹శమించిపోవును.

శిరోవా²⁰తములకు నన్యములు

1. పసుపురస ²¹ ము	2. సైంధవలవణ ²² ము
3. మిరి ²³ యములు	4. తిప్పతీగె రస ²⁴ ము
5. బె ²⁵ ల్లము	

-
1. లా	11. గము	18. తా
2. ద్య	12. గా	59. మానుసు
3. కాలు	13. మానుసు	20. తా
4. రా	14. తా	21. ం
5. కాలుబా ౧౨	15. అడ్డడు	22. ం
6. పెట్టి	16. యము	23. యా
7. న గ	17. త్రాగేది ఇంచేనానాడే	24. ం
8. పి గ	చాలును ఇందుకంటే	25. చరకడం
9. వస్త్రావ	మరిన్ని యిందిసదాకా	
10. సంగాసు	త్రాగేది.	

ఇవి సమాంశలు. వీటిని నూరి రస¹ము పిడిచి సస్య²ము చేసిన తల
బరువు, తలద్రిప్పు, తలనొప్పి, సహితము ³నయమగును.

గిరికర్ణ్యాదిప్రయోగము

శ్లో. గిరికర్ణి బిల్వమూలం సజలంన⁴స్యమాచరేత్ ।

⁵ఊర్ధ్వాఘో బంధయేత్⁶క్⁷ణే నిహంత్యర్థశిరోవ్యథామ్ ॥

మరిచప్రయోగము

శ్లో. శిగ్రుపత్రరపై ర్మర్ద్యం మరీచం మూర్ధ్ని శూలజిత్ ।

⁸సస్యం వాతారితైలం వా హంతి సత్యం శిరోవ్యథామ్ ॥

⁹కేశస్థిరీకరణయోగములు

జాతీపుష్పాదిలేపము

శ్లో. జాతీపుష్పదళం మూలం కృష్ణగోమూత్ర పేషితమ్ ।

లేపో¹⁰ఽయం సస్తరాత్రేణ దృఢకేశకరః పరః ॥

భృంగారాదిలేపము

శ్లో. ¹¹భృంగారం త్రిఫలా శృంగీ నీలోత్పలమయోరజః ।

నూత్నచూర్ణం ¹²క్షుపేత్తైలే చతుర్థం¹³జో¹⁴ఽస్య లేపనః ।

ధృఢకేశా¹⁵న్కరోత్యాశు కీటభక్షిణనాశనః ॥

భల్లాతిసారలేపము

శ్లో. ¹⁶భల్లాతకం చ బృహతీ గుంజామూలం ఫలం తథా ।

మధునా సహ లేపేన ¹⁷యూకాలిక్షాక్షతప్రణుత్ ॥

గుంజాదిలేపము

శ్లో. గుంజామూలం ఫలం చూర్ణం కటకారీఫలద్ర¹⁸పః ॥

తేన లేపేన హంత్యాశు ¹⁹కేశపాతం నుదుస్సహమ్ ।

1. ం

2. ం

3. ంశాయును

4. మానుసు

5. మూర్ధ్నాత

6. క్షే

7. మధ్య

8. జాత

9. ంకులావాపి

10. ఫ

11. క్షాయక్షరోహితం

12. కైః

13. వాయురోగం

ఈ విధముగ వేను కొరికినచోటను పట్టి¹ంచిన వెంట్రుకలు
మరల మొలుచును.³

అర్ధావ⁴భేదమునకు

శ్లో. సింధూత్థలశునవ్యోవహింగుభి⁵స్తిలజం⁶ స్మృతమ్ ।

సింధువారరసే⁶న స్యాత్ న స్యాద్⁷ర్ధావభేదదుక్ ।

కూష్మాండరసాయనము

శ్లో. వీతత్వగ⁸స్థికూష్మాండం తులాం స్విన్నాంపునః⁹ పచేత్ ।

ఘట్ట⁹యస్సర్పిషః ప్ర¹⁰స్థే డ్రాదవర్ణే తు భర్జితే ॥

ఖండం శతం కణా¹¹శుంఠోర్ద్విప¹²లం జీరకాదపి ।

త్రిజాతధాన్యమరిచం పృథగర్థ¹³పలాంశకమ్ ॥

అవతారితశీతే చ దత్వాడ్రాదంఘృతార్ధకం ॥

¹⁴ఖజేనామధ్య తు స్థాప్యం తన్నిహ¹⁵న్యాత్ప్రయోజితమ్ ।

కాసహిక్కారుచీఛర్దిరక్తపిత్తక్షయక్షతా⁷న్ ॥

¹⁶జీరస్సంధానజననం మేధాస్మృతిబల¹⁷ప్రదమ్ ।

అశ్వీభ్యాం భాషితో యోగః కూష్మాండకరసాయనమ్ ॥

ప్రాత గుమ్మడికాయలను కోరముతో గీచి ఆ కోరు¹⁸ను పిడిచి,
నీళ్ళను వేరుగ బెట్టి, ఆకోరు ¹⁹10 పలములు నెయ్యి ²⁰ఒక ప్రస్థము
పోసి మెల్లని మంటను యెఱ్ఱబార వేచి, ఆ పిడిచిన నీళ్లలో పంచదార
²¹100 పలములు వేసి పా²²కముగ కాచి దించి అందులో

1. ఈక్రమాన

2. స్తే

3. వచ్చును

అర్ధావర్తానుకు

తిండిత్రవీత్యచ భస్మచ

అరక్షీరేణభావితం ।

చూర్ణపై సశ్యంచ అ

ర్ధావర్తం నివారయేత్ ॥

4. భార్తానుకు

5. శ్రు

6. ంస

7. తము

8. పునః

9. ర్య

10. స్తే

11. ంసూర్య

12. ద

13. ఫ

14. రేచ

15. ద్రే

16. ర్ద్ర

17. ఖాదినోస్మద్య

18. త్రాన్య

17. ం

20. పున

21. కకడవలోపడిచి ఆ వి

గోల్ని అవి బాగా పిడి

చి ఆకోరు అలించి

21. వీ గోరున్నూ

22. న్ని

23. కంగా

పిప్పల్లు ¹² పలములు, శౌంతి ²² పలములు, జీలకఱ్ఱ ³² పలములు, యాలకులు లవంగము పత్రకము ధనియాలు మిరియాలు యివి ప్రత్యేకము³ పలము చూర్ణము చేసి

వీటిని ఆ గుమ్మడి ⁴ కోరునున్నా ఆ పాకములో గలిపి ⁵ చర్లారిన తరువాత తేనె ⁶ ప్రస్థము పోసి కోరు వేచగా మిగిలిన నెయ్యిని అందులో పోసి ⁷ నేపిండిన యీ శ్లోకములలో చెప్పిన రోగములు ⁸ శమించును.

కుండల్యాదిలేహ్యము

శ్లో. తులార్ధం కుండలీమూలం తదర్ధం కంటకారికా ।

కంటకారిసమం చవ్యం దశమూ⁹లజటాః ¹⁰పునః ॥

పృథగ్ధశ¹¹పలాః భా¹²స్థి పిప్పలీమూలచిత్ర¹³కాః ।

ద్రోణద్వయాంభ¹⁴సా పక్వా ¹⁵హ్యప్తభాగావశేషితే ॥

పూతే ఊపేత్తులార్ధం తు పురాణస్య గుడస్య చ ।

దత్వా తు ఘట్ట¹⁶యే ద్భూ¹⁷యో లేహవత్సాధు సాధయేత్ ॥

¹⁸పిప్పల్యా వింశతిపలం తు గాక్షీరీ చతుష్పలమ్ ।

త్రిజాతం జీ¹⁹కాకాజిహింగు జాతీఫలం వరా

భా²⁰స్థి క²⁰ర్కటకీశృంసీ ప్రత్యేకం త్రి²²పలం తథా ॥

మరీచ²³కుడుబం శుంఠ్యాః ప్రమాణం ద్విగుణం తతః ॥

1. ప ౨

2. ఫ ౨

3. ఫ ౨

4. చూర్ణమున్ను

5. కాచిచలార్చిన

6. నే

7. గా

8. మానుసు

9. లా

10. తృప్తధక్

11. ఫలం

12. స్థి

13. కై

14. స్థే

15. ద

16. యో

17. యా

18. బంకత్పలానిపిప్పల్యాస్తు

19. త్రిబుతశేరకా జాతీ

రామతంత్రిఫలాతథా

20. రంగ

21. ర్కా

22. ఫ

23. తుక్

సర్వమే¹కృతం చూర్నం కుడుబం చాయసం రజః ।
 ప్రక్షిప్య మాక్షి²కప్రస్థం శీ తే తస్మిన్వినిక్షి పేత్ ॥
 తల్లేహ్యం మాత్ర³యా లేహ్యం శ్వాసకాసనిబర్హణమ్ ।
 శోషశూలప్రతిశ్వాసస్వ⁴రసాదాగ్ని⁵వై కృతమ్ ॥
 హృద్రోగహిక్మాగుల్మార్మః స్తీహానాహోదరామయా⁶ ॥
 గ్రహణీ ముదరాష్ఠీలామరుచిం చా⁷పకర్షతి ॥
 సిద్ధమంత్రో⁸ యథా సర్వం నాతిక్రామతి జాతుచిత్ ॥

నల్ల ఉప్పిలివేరుచెక్క 75 పలములు, వాకుడువేళ్లు 825 పలములు

దశమూలములు ప్రత్యే⁹కము 10 పలములు, భారంగి 1010 పలములు, విప్పలిమూలం 1110 పలములు, చిత్రమూలము 1210 పలములు.

వీటిని 132 ద్రోణముల నీళ్లలో పోసి కషాయముబెట్టి అష్టభాగావశేషముగ కాచి 14వడగట్టి అందులో పాతబెల్లము 1550 పలములువేసి లేహ్యపాక 16ముగ 17వండి అందులో

విప్పలి చూర్ణ¹⁸ము 20 పలములు తవక్షీరి 194 పలములు యాలకులు 20లవంగపట్ట పత్రకం జీలక²¹ట్ట 22ఓనుము జాజికాయ హింగువు త్రిపలములు భారింగి కర్కాటశృంగి

ఇవి ప్రత్యేకము 3 పలములు మిరియాలు 4 పలములు శొంతి, 8 పలములు, లోహచూర్ణము 4 పలములు

1. ప్రయం

2. ద్రస్తే

3. యా

4. ర్వ

5. పాటవం

6. ధ

7. ష ౫౦

8. ష ౨౫

9. కాలు ష ౫

10. ష ౧౦

11. ష ౧౦

12. ష ౧౦

13. యిదిపదార్థం

14. వడిచి

15. ౫ పీసెలు

16. ౦ గా

17. కాచి

18. ౦పీ౧

19. ౪

20. లవంగాతు

21. ర్ర

22. వోషం

¹వీటిని చూర్ణము చేసి వస్త్ర²గాలితము చేసి ఆ లేహ్యములో బోసి కలిపి చల్లారిన వెనుక తేనె ఒక ప్రస్థ³ము కలిపి సేవి⁴ంచిన ఈ శ్లోకములో చెప్పిన రో⁵గములు శమించును.

ఊర్ధ్వశ్వాసకు

శ్లో. ఇంద్రవారుణికామూలం దేవదారు కటుత్రయమ్ ।

శర్కరాసహితం ఖాదే ⁶దూర్ధ్వశ్వాసప్రశాంతయే ॥

పాలపాపజ్వరము⁷లకు

ఇల్లి పాషాణము, దుప్పికోమ్ము, ⁸చందనము వీటిని సమాంశలు గూడి నిమ్మపండ్ల రస⁹ముతో మర్దించి ఆరికగింజలంతేసి వటి¹⁰కలు చేసి చ¹¹నుబాలతో ఒక వటికను ¹²ఇచ్చిన పాలపాపజ్వ¹³రములు ¹⁴తగ్గును.

రక్తపి¹⁵త్తమునకు

నవనీతాదిలేహ్యము

శ్లో. నవనీతం సితా లాజా ద్రాక్షయా సహ భక్షయేత్ ।

ముస్త¹⁶కం సఘృతం దద్యా¹⁷ద్రక్తపిత్తహరం పరమ్ ॥

వాసాదియోగములు

శ్లో. వా¹⁸సా ఘనం సితా ష్టైర్ద్రాజాన్వా శర్కరాసమాన్ ।

భక్షయేద్రక్తపిత్తఘ్నం తృష్ణాదాహజ్వరం జయేత్ ॥

ఉశీరాదికషాయము

శ్లో. ఉశీరం చందనం వాసా ద్రాక్షా చ మధుకం కణా ।

కషాయం లాక్షయా యుక్తం ¹⁹రక్తపిత్తహరం పిబేత్ ॥

1. యింతమట్టున్నూ

2. ఘా

3. పోసి

4. సేవిస్తే

5. గాలుమానును

6. ఊ

7. రాల

8. గంధము

9. రసాన

10. కా

11. న్ను

12. యిస్తే

13. రాలు

14. మానును

15. కేచ

16. కాధ

17. స్య

18. శా

19. ద్రాక్షిసం

కదంబప్రయోగము

శ్లో. పత్రాణి ఘృష్ణాణి కదంబకస్య

క్షీరేణ పిష్ట్యా ¹ప్రపిబేత్ప్రభాతే ।

నివారయేచ్ఛోణిమత్యుదీర్ణం

మత్తం మహానాగమివాంకుశేన ॥

బౌదుంబరకషాయము

శ్లో. బౌదుంబరోద్భవం తోయం శర్కరాద్రాక్షసంయుతమ్ ।

²ఊర్ధ్వార్ధోమార్గసంభూతరక్తపిత్తవినాశనమ్ ॥

తజ్జలం ప్రదరం హంతి ⁴రక్తస్రావం విశేషతః ।

మూర్వ్యాదిఘృతము

శ్లో. మూర్వ్యా శ్వేతముశీరం చ ముస్తావాసకపద్మకమ్ ।

ద్రాక్షా మధూకం యష్ట్యాహ్వం కాశ్మీరం చందనం సితా ॥

పిష్ట్యా ⁷కర్ణమితద్రవ్యం ఘృతప్రస్థం విపాచయేత్ ।

మూర్వారసమజాక్షీరం పృథగ్దత్వా చతుర్థణమ్ ॥

⁸పక్త్వా మృద్వగ్నినా సిద్ధం నావనం నాసికాగతే ।

కర్ణమార్గాగతే రక్తే త⁹చ్చ కణ్ఠే ప్రపూరయేత్ ।

య¹⁰స్య చక్షుస్సుతం రక్తం పూరయేత్తస్య చక్షుషీ ।

మే¹¹ధ్రుపాయుగతే రక్తే వస్తిక¹²ర్మణి యోజయేత్ ।

ప్రవృత్తే రోమకూపేభ్య¹⁴స్త్యభ్యంగే యోజయేద్ధృతమ్ ।

1. సర్వసిత్తవినాశనం

2. తృణ

3. పూర్వార్ధ

4. త

5. తస్మాత్

6. ర్వా

7. చందన

8. చతుర్థ

9. దత్వాసము సమైక్య

10. స్య

11. స్వాచక్షుర్దేశ

12. ధ్ర

13. శ్మణ

14. శ్మ

ధాత్యాదిఘృతము

శ్లో. ధాత్రీ¹విదారీక్షుశతావరీణాం

కూష్మాండకానాం చ రసేన సర్పిః ॥

క్షీరేణ సర్వం విపచేత్సుపిష్టం

మృద్వీకయప్ట్యహ్వయచందనం చ ॥

ఏతత్సుసిద్ధం సితయా విమిశ్రం

నివారయే²చ్ఛీఘ్రమసృద్ధరం చ ॥

పాండ్వామయే³పిత్తకృతే హితం స్యాత్

పిత్తేన గుల్మే⁴స్థివిని⁵స్రుతౌ చ ॥

శ్లో. వంధ్యా చ పీత్వా లభతే చ గర్భం

శీఘ్రం నిహా⁶న్యాదిహ వాతరక్తమ్ ।

అన్యాంశ్చ⁷పిత్తప్రథవాన్నిహన్యా-

న్మూర్ఛా⁸మదోన్మాదమదాత్యయాదీ⁹ ॥

శుక్లప్రమేహములకు

గొట్టెచెడ్కలిని కొత్తకడవలో బెట్టి నీళ్లుపోసి ఉసిరిగవప్పు వేసి ఊరబెట్టి తరువాత ఆనీళ్లు తవ్వెడు తీసి అందులో పంచదార నిమ్మకాయంత గలిపి త్రాగిన శుక్లప్రమేహము ¹⁰శమించును.

మరియొకటి

— అంతరతామరపాకు రసము అరసో¹¹లడులోను నూనె బొట్టు కలియబోసి ¹²త్రాగిన శుక్లప్రమేహము ¹³శమించును.

1. బి

2. త్

3. పైత్య

4. స్పృతే

5. ంత్యా

6. పైత్యే

7. స్మ

8. హాన

9. తే

10. మానుసు

11. లె

12. త్రాగను

13. మానుసు

మరియొకటి

అంతరతామరపాకు రసముతో రాజనపు బియ్యపు పిండిని దడిసి పిట్టువెట్టి నెయ్యి పోసుకొని భక్షించి పుడిసెడు చన్నీళ్లు త్రాగేది, శుక్లమేహము నయమగును.

జలమేహ¹మునకు

తంగేటివేరు చెక్క, ²తంగేడు విత్తనములు, వీటిని నూరి తేనెతో గలిపి పంచదార వేసి ³ఇచ్చిన జలమేహము నయమగును.

తోగదుంపను మేక పంచితముతో నూరి ఆ పంచిత⁴ముననే కలిపి ఇచ్చిన జలమేహము ⁵తగ్గును.

పెద్దరో⁶గములకు

నల్లవావిలివేరును కడవలో బెట్టి నాలుగు మాడలయెత్తు గంధ క⁷మును అందులో కలిపి దానిమీద మూకుడు మూసి పాతాళ యం⁸త్రమున తైల⁹మును దీసి ఆ తైల¹⁰మునుండి వరిగింజంత మోతా దును అరటిపం¹¹డులో బెట్టుకొని యి¹²టువది ది¹³నములు ¹⁴సేవించిన పెద్ద రో⁶గము మొదలైన అష్టాదశ కుష్ఠపులు ¹⁵శమించును.

కపాలవా¹⁶తమునకు

చేదుబీరకాయలు ¹⁷60 కాయలను తెచ్చి రసము తీసి ఆ రసము తవ్వెడు, నూనె తవ్వెడు, అముదము తవ్వెడు, నెయ్యి తవ్వెడు, ¹⁸వీటిని కలయబోసి కటుకరోహిణి¹⁹ని ⁴మాడలెత్తు కల్కముగ వేసి తైల²⁰మును వండి తల²¹కు అంటుకొనిన కపాలవాత²²ము తగ్గును

1. హా

2. యిస్తే

3. ంతోయిస్తే

4. మానుసు

5. గాన

6. కంవేసి

7. త్రా

8. 9

9. ౦

10. టె

11.

12. నా

13. తింటె

14. మానుసు

15. తా

16. ౯౦

17. యంత

18. మాణ

19. ౦

20. సు

21. కుంటె

22. మానుసు

సంజీవనీరసము

నాభి¹ భాగములు, నేపా² భాగములు³ భాగములు, శుద్ధ తగ⁴ ర⁴ము ఒక భాగము పాదరస⁵ము ఒక భాగము, జెముడు బాలు, దుష్టుగుపాలు, జిల్లేడుపాలు, నెల్లి పాషాణ⁶ము ప్రత్యేకము 5 భాగములు తెల్ల వులిమిరి చక్క⁷ భాగములు,

పీటిని నూనెతో మర్దించి ఉండలు చేసి బ్రహ్మరంద్రమున గొరిగి కత్తివాట్లు వేసి నిమ్మపండ్ల రస⁹ముతో యెక్కించవలెను, కాలి బొటమన వ్రేలు¹⁰లో కత్తివాట్లు వేసి అక్కడ ఎక్కించవలెను. నిప్పులు మంచము క్రింద పోసి పచ్చడమును గ¹ప్పవలెను. ఆ సన్నమృత్యు²వు కల వాడైనను లేచి కూర్చుండును.

మూలవ్యాధికి

వర్తిప్రయోగము

ఆవడకాయ, చేదుప్పు, వర్షావాలు,

పీటిని కలితో నూరి కోక తిరిచేసి⁴ దానికి ఈ మందును బూసి ఆస⁵నములో⁶ ఎక్కించిన మూలవ్యాధి⁶ తగ్గును.

మరియొకటి

ఆవడకాయను పొడిచేసి నూనెతో గలిపి కోకతిరి⁷కి బూసి ఆస⁸నములో⁹ ఎక్కించిన మూలవ్యాధి⁹ తగ్గును.

1. చి ౫

2. భా

3. చి ౫

4.ంచి ౧

5.ంచి ౧

6.ంచి ౫

7. చి ౫

8. యివి

9. ౦

10. చించి

11. గప్పేది

12. లై గా

13. ర్చుండును

14. అంచున

15. నాన

16. యెక్కి

17. మానును

18. ని

19. నాన

20. క్తే

21. మానును

హరీతక్యాదివటకము

కరక్కాయలు, చిత్రమూలము, జీడిగింజలు, నల్లనువ్వులు, బెల్లము,

వీటిని కలయద్రొక్కి ఉసిరికాయలంతేసి ఉండలను నిత్యము ¹⁰సేవించిన మూలవ్యాధి తగ్గును.

కామిల¹కు వంగభస్మము

తగర²మును గరిటెలో నూనెబాట్టు వేసి కరిగించి యేడేసి మార్లు ఉలవకట్టు చల్లకలి వీటిలో ఒక్కొక్కదానిలో ⁴వేసిన శుద్ధి ⁵యగును.

ఆ తగర⁶ము బిళ్ళను అటికలో ⁷వేసి పసుపుపొడిని ⁸కొంచెము కొంచెము వేయుచు రావిక⁹ట్టతో గాని అడ్డసరము కట్టతో గాని కలియ బెట్టు⁹చూ¹యుండిన ¹భస్మమగును.

ఆ వంగభస్మము శాణప్రమాణము, మిరియ²పు చూర్ణము శాణప్రమాణము, పంచదార³కర్షప్రమాణము ఇట్లు కలిపి సేవిం⁴చవలెను. పథ్య⁵ము పెసరకట్టు అన్నము. కామిల ⁵శమించును.

⁶శుక్ల మేహమునకు

కరక్కాయ ఒకటి, మిరియపు గింజలు 30, పంచదార ⁷ఒక తులము కలుబంద పలుకుల రస⁸ము ఒక సోలడు

వీటిని కలుపుకొని సేవి⁹ంచిన ¹⁰శుక్ల మేహము ¹శమించును.

1. న్న సేవిస్తే

2. లాన

3. ం

4. క్కటొక్కటను

5. పోస్తే

6. అవు

7. మెట్టుతాలింప

8. పోసి

9. యించుకవేసికొంచు

10. ర్ర

11. ర్ర

12. వేస్తే

13. చూసు

14. ం

15. చూచు

16. చేది

17. ం

18. మానన

19. తెల్లప్రమేహనకు

20. మా ౨

21. ంసౌ ౧

22. స్తే

23. మానును

వత్సనాభిభే¹దము

శ్లో. ప్రథమం మర్కటం ప్రోక్తం ద్వితీ²యం తు హలాహలమ్ ।
 తృతీ³యం వాలుకం శ్లేయం కర్దమం చ చతుర్థకమ్ ॥
 పంచమం వత్సనాభం చ షష్ఠ⁴ం తు సర్వపం⁵వదేత్ ।
 సప్తమం కాలకూటం చ⁶ జతుకం చాష్టమం⁷వదేత్ ॥
 నవమం మూలకం చైవ దశమం కృష్ణశృంగకమ్ ।
 మహావిషం⁸ తతః ప్రోక్తం ద్వాదశం ముస్తకం మతమ్ ॥
 త్రయోదశం హరిద్రా⁹ఖ్యమిత్యేతే కందజా విషాః ।

వీటివర్ణములు

శ్లో. మర్కటం కపివర్ణం చ నీలవర్ణం హలాహలమ్ ।
 వాలుకం వాలుపీతం చ కర్దమం కర్దమా¹⁰భకమ్ ॥
 పాండురం వత్సనాభం చ సర్వపం సర్వవర్ణకమ్ ।
 కాకనాసా కాలకూటం¹¹ జతుకం స్వేతవర్ణకమ్ ॥
 శుకగ్రీవం మూలకం చ శృంగా¹²భం కృష్ణశృంగకమ్ ।
 మహావిషం రక్తవర్ణం ముస్తా¹³ఖ్యం ముస్తవర్ణకమ్ ॥
 హరిద్రా¹⁴ఖ్యం పీతవర్ణ¹⁵మిత్యుక్తం వర్ణలక్షణమ్ ।

రసయోగ్యా¹⁶యోగ్యములైన నాభులు

శ్లో. 17జతుకం ముస్తకం శృంగీ వాలుకం సర్వపాహ్వయః ।
 వత్సనాభం మూలకం చ¹⁸ కృష్ణశృంగీ తథాష్టకమ్ ॥
 ఇ²⁰త్యష్టా యోజ²¹యేద్యోగే కాలకూటాది వర్ణయేత్ ।

1. దా	8. వరాహ	15. భం
2. య్యంచ	9. భి	16. ంభి
3. వాలుకం త్రితయం జన్యాత	10. ర్ణా	17. గ్య
4. మం	11. స	18. అస్త
5. ప్రియేద్	12. చ	19. శ్వేత
6. చ	13. కృష్ణాయ	20. త్య
7. ప్రిమేత్	14. భం	21. యో

నాభియెక్కిం¹చెడి విధము

జిల్లేడుపాలు పోసి వ²త్సనాభితో గంధ³ముతీసి కత్తివాట్లు వేసి
4పట్టించిన ⁵ఎక్కును. యెండ⁶లో కూర్చుండబె⁷ట్టవలెను,

తిమ్మిరి వా⁸తములకు నొప్పిగలతావున పట్టిం⁹చవలెను. ¹⁰ఈ విధముగ ¹¹ఎక్కుకుం¹²డిన జముడుబాలు, నాభి, కరుధూపము కలిపి యెక్కించ¹³వలెను.

నాభిని దించెడి విధము

¹⁴అధికముగ యెక్కి ఒళ్లు జిమజిమ¹⁵మనినయెడల ప్రత్తి¹⁶కకు ¹⁶రసమును నాభి యెక్కించిన ¹⁷స్థలమున పూసిన విషము దిగును, ¹⁸దానివలన కూడ దిగకుండిన యెడల నెత్తిపై¹⁹న ¹⁹కత్తి²⁰తో గంట్లువేసి నిమ్మకాయ పులుసు²¹తో మర్దించవలెను. ²²దీనివలనకూడ దిగని యెడల నిమ్మకాయ²³ను తినవలెను. లేదా ప్రత్తికాయ²⁴ను తినవలెను. నేపాళపు గింజ²⁵లను నూటి పట్టించవలెను. ²⁶ఈలాగున విష²⁷మును దించవలెను

+ ఎలుక వెట్టినక్క కుక్క పాము విషములకు

ఉ²⁸లిమిరివేరు ముద్ద గచ్చకాయంత నూరి నూనె కలిపి ఇ²⁹చ్చిన ఎలుక, వె³⁰ట్టినక్క, కుక్క, పాము, వి³¹షములు ³²దిగును.

పథ్యము చప్పిడి. చల్లా అన్నము తినవలెను.

1.ంచే

2. త్స

3.ం

4. పూస్తే

5.యె

6.ను

7. క్షేడి

8. తాన

9. చేది

10. అందువ

11.యె

12. తేను

13. చేది

14. లావుగా

15. నేనా

16.ం

17. తావునబూస్తే

18. అందునా దిగకుంజేనా

19. గుంటపట్ట

20. వాట్లు

21. చమికేది

22. మిరిన్ని యెక్కినా

23. తినేది

24. తినేది

25. లాచమికేది

26. యా

27. ండించేది.

28. ల్మి

29. యిస్తే

30. రి

31. నా

31. మానునా

33. తినేది

మరియొక విధము

శంఖునున్నము, మిరియపు పొడి, ¹ఉత్తరేశి, రొయ్యి, సైంధవ
లవణము, బ్రహ్మజముడుకొనలరొయ్యి,

యివి సమాంశలు కలయ గలిపి యిండుపుకాయలంత ఉండ
లను నిమ్మపం²డు ³రసముతో గాని తేనెతో గాని ⁴సేవించవలెను.

పథ్య⁵ము చప్పడి. చల్లా అన్నము.

⁶గుల్మమునకు

కుటజాదికల్కము

+ కొడిశవేరుముద్ద గచ్చకాయంత, మిరియపుముద్ద గచ్చకాయంత,
ఆవముద్ద గచ్చకాయంత వేపాకు⁷ముద్ద గచ్చకాయంత
వీటిని నీళ్లు పోసి⁸ నూరి ఆపుచల్లతో ఇచ్చిన గుల్మ⁹ములు శమించును.
పథ్యము చప్పడి. చల్లా అన్నము పె¹⁰ట్టవలెను.

వెక్కులకు

మినుము¹¹లను పప్పుగచేసి పొగపెట్టి ఆ పొగను ద్రాగి¹²న
వెక్కులు ¹³తగ్గును.

కక్కుకు

ఎలుకపీతబొక్కలోని నీళ్లు మానెడు దెచ్చి ¹⁴జావకాచి¹⁵త్రాగిన
కక్కు¹⁶లు నిలుచును.

1. పు

2. టి

3. పు, నున

4. తిశేది

5. o

6. ఉదరగుల్మముమానుసు

7. యంతమట్టు

8. ఇస్తే

9. మానుసు

10. పెట్టేది

11. తరంతే నెపోసి తీసి

నాలుకబమిరితే వెక్కు

మానుసు

12. లు

13. తే

14. మానుసు

15. గంజి

16. పొస్తే

17. మానుసు

18. సారీయందుకు

విరేచనము¹లు కట్టుటకు

అశ్వత్థజ్వరప్రయోదము

రావిబెరడు కాల్చినమసిని నీళ్ళలో గలిపి తేరబెట్టి ఆ నీరు త్రా
10గిన ²విరేచనములు కట్టును.

గ్రహణికి

కొడిశ వేరుచెక్క ³1 పలము, పెద్దమానువే⁴రు చెక్క ⁵1 పలము,
సుగంధివేళ్లు ⁶1 పలము, ⁷పాఠామూలము ⁸1 పలము, పాఠాకు 1 పలము,
తంగేడువేళ్లు ⁹1 పలము, త్రికటుకము ¹⁰1 పలము, సుగందిఆకు 1 పలము,
కాచు 1 తులము, బలుసువేరు ¹¹1 పలము, ¹²బలుసు ఆకు 1 పలము,
వీటితో భూపు²టమున తైల¹³ము దీసి చల్లతో చింతగింజంత
యిచ్చిన ¹⁴గ్రహణి ¹⁵కట్టును.

తామ్రభస్మ¹⁶ము

రాగిని రేకులుగ వేసి శుద్ధిచేసి ¹⁷కొలిమిలో బెట్టి కరిగించి కృష్ణ
తులశాకు రస¹⁸మును పిడి¹⁹చిన రాగి భస్మ²⁰మగును

వెండిభస్మము

రక్తమణిశిలను గాని యిల్లిపాషాణ¹¹మును గాని చనుపాలతో
మారి వెండిని శుద్ధి చేసి చింతాకులవలె పలచ²²గ సన్నపు రేకులు²⁶గ

1. గిస్తే
2. పాకడిమానుసు
3. ఫం
4. ర
5. ఫం
6. ఫం
7. పాటవేకు
8. ఫం
9. ఫం

10. ఫం
11. షం
12. ష
13. యి
14. ఇంతమటు
15. టా
16. ం
17. కడుపురోగము
18. మానుసు

19. -ం
20. క్రొవ్వు
21. ం
22. స్తే
23. ం అవు
24. c
25. గా
26. వేసి

చేయించి ఆ రేకులకు ఆ నూరిన ¹ముద్దను బూసి ఆ రేకు²లను పలచగ ఒక మూకుటిలో బెట్టి మీద నొక మూకుడును మూసి కోకమన్నలువేసి పుటముబెట్టి⁴న వెండి భస్మ⁵మగును.

— గర్భ⁶ము నిలు⁷చుటకు

— దాసన పువ్వులు నూరి ముట్టైన నాలు⁸గవనాడు త్రాగిన ము⁹ట్ట గుట మోని గర్భము నిలుచును.

— కాసరో¹⁰గమునకు

వత్సనాభి ¹¹8 మాషలెత్తు, గవ్వసున్నము ¹²20మాషలెత్తు, మిరి యాలు ¹² మాషలెత్తు వీటిని గలుగరాకు ర¹³సముతో మర్దించి గురి విండ గింజలంతేసి వట్టి¹⁴కలు చేసి నిత్యము ఒక పటుక¹⁵ను తేనెతో ¹⁶నేవించిన కాసరో¹⁶గము, ¹⁷తగ్గును.

— స్త్రీసంగదో¹⁸షమునకు

మంగవేరుచెక్కను ¹⁹ఎండబెట్టి ఆ చెక్కను పోకంత ²⁰తాంబూల ముతో నమలి ర²¹సమును మ్రింగి²²న స్త్రీసంగదోషము తగ్గును.

²³గళకీలకమునకు

జిల్లేడుపాలు చేదుప్పు వీటిని నూరి మెడకు ²⁷పట్టించిన గళకీల కము శమించును,

1. మందు

2. లు

3. గా

4. తే

5. మా

6. ం

7. పసు

8. గో

9. టా

10. గా

11. మా ర

12. మా ౨౦

13. ౧౨

14. ఇంతపట్టుకు

15. సాన

16. కాలు

17. ం

18. ఇస్తే

19. గా

20. మానును

21. షా

22. యె

23. విడెం

24. ం

25. తే

26. గళరో గాలకు

27. బూస్తే

సర్వగళరోగములకు

విమ¹ళములు హేమ²మాక్షి³ము త్రికటుకము తామ్రభస్మము,
చేదుప్పు,

ఇవి సమా²శలుగూడి గోమూ³త్రముతోనూరి వే⁴డినీళ్లలోగలిపి
మూడు ది⁵నములు ⁶మెడకుపూసిన గ⁷ళరోగ⁸ములు ⁹శమించును.

అగ్నిస్తంభనయోగములు

వావిలాకును నూనెతో వండి ఆనూనెను చే¹⁰తికి బూసు¹¹కొనిన
అగ్నిస్తంభన

బెండవేదను ముట్టించి నో¹²టిలో బెట్టు¹³కొనిన నోరు కాలదు.

నీరుసిప్పలిని నమిలి నిప్పులు నమిలి¹⁴న నోరు కాలదు. నమల
వచ్చును.

పైత్యపాండువుకు

— త్రిఫలామండూరము

త్రిఫ¹⁵లములు ¹⁶కి పలములు నీళ్లు పోసి సూరి¹⁷బిళ్లలుచేసి ¹⁸ఎం
డలో బెట్టి ¹⁹మరల చూర్ణము చేసి యందులో మాండూరముపొడి
పో²⁰లడు పంచదార మూడుపోలలు కలిపి అరచేతి గుంటెడు ²¹చొప్పున
తినిన పైత్య పాండువులు తగ్గును. నలుబది ది²²నములు తి²⁴నవలెను.

చిరుముడుకు

ఆరగ్వధాదిలేవము

రేలవేరు, రేలచిగురు, చిత్రమూలము, తంబెపు విత్తులు, కశి
విండవేళ్లు,

1. సమాను
2. శా
3. కాలు
4. త్రాస
5. నీ
6. నా
7. పూస్తే
8. శా

9. ం
10. మాను
11. త
12. కుంఠే
13. ట్లో
14. కుంఠే
15. తే
16. లా

17. ఫ 3
18. నిప్పట్లు
19. యె
20. తిరుగా
21. లె
22. తింఠే
23. మాను
24. నేది

వీటిని నిమ్మపండ్ల పులుసు¹తో మర్దించి చిరుముల్ల²కు పూసిన తగ్గును.

గవ్వలను కాల్చి పొడిచేసి నిమ్మపండ్ల పులుసు³తో గలిపి చిరుముల్ల⁴కు పట్టించిన తగ్గును.

ఎలుకకాటుకు

కాండ్రేగు వేరును కలి⁵తో నూరి యిచ్చిన ఎలుక కాటు నయమగును. మూ⁷డు దినములు ఈయవలెను. ⁶దీనినే కీటచిన చోటున గూడ పూయవలెను. కంతులు మాని విషము ⁹దిగును

రోస¹⁰పుండుకు

కుమ్మరవాని మట్టినిగ్గు, కరక్కాయ సరిగ నూరి యుంచుకొనవలెను. ఆవెనుక దానినే యెండబెట్టి చూర్ణము చేసి పుండుమీద పూసిన రోసపుండు మానును.

అంటునాలికకు

గుమ్మ¹¹డిచెక్క మి¹²రియములు నూరి పెద్దనాలిక¹³కు తగలకుండ దూదిని పట్టించి అంటునాలి¹⁶కకు పెట్టిన తగ్గును.

చెవిలో నొప్పికి చెముడుకు

నిర్గుండ్యాదితైలము

వావిలాకు రసము, జాజి ఆకురసము, జిల్లేడాకు రసము, కలగరాకు రసము, వంగాకు రసము, వెల్లుల్లి రసము, అల్లపు రసము, కాకరాకు రసము.

1. ఇవి

2. న

3. బూస్తేమానును

4. న

5. పూస్తే

6. పోపి

7. ఇస్తే

9. మున్నాకు ఇచ్చేది

10. పైనిబూనేది

11. మానును

12. ట్కి

13. డి

14. ర్యా

15. మొయ్య

16. కనుపెట్టేది

¹ఇవి సమాంశలు. ²వీటికి ³సమభాగము నూనె పోసి తైలపాకముగ వండి చెవులో ⁴పోసిన చెముడు, నొప్పి; ⁵తగ్గును

ఛర్దికి ⁶జావకా¹చు లక్షణము

యాలకులు, లవం⁷గములు, పత్రకము, నాగకేశరములు, రేగుగింజలు, ⁹పేలాలు ¹⁰ప్రేంఖణపు పువ్వు, ముస్తలు, శ్రీగంధము, కర్పూరము.

ఇవి ¹¹యన్నియు చేర్చి ఒక పలము. ¹²వీటిని నాలుగు ప్రస్థముల స్తంభలలో వేసి రెండు ప్రస్థములు మిగులునట్లుగ కాచి యీ¹³సామానులను నలియ గొట్టి ¹⁴వాటితోడనే పిడికెడు బియ్యముపిడికెడు పెసలు మారేడు వేరు పీచు ఒకతులము ఈ యన్నిటిని ఒక్క మారే వేసి అర్ధావశేషముగ కాచి ¹⁵త్రాగించిన సకల ఛర్దులు ¹⁶వెంటనే నిలుచును.

పంచగు¹⁷ల్బములకు

లఘునతామ్రము

వెల్లుల్లి గచ్చకాయంత ముద్ద నూరి తామ్రభస్మము అడ్డిగెత్తు పెట్టి ¹⁸యిచ్చిన పంచగు¹⁹ల్బములు ²³శమించును,

1. యి
2. యంత
3. సరి
4. కాన
5. పోస్తే
6. గంజి
7. చే
8. గా
9. రా
10. కెయ్య

11. తై
12. మాడెత్తేసి
13. యిందులో
14. గ్రంధ్యాలు
15. బొడిచివేసి
16. అప్పుడే
17. పోస్తేను
18. మానును.
19. ల్బా

20. యిస్తే
21. ల్బా
22. మానును
23. పారీవెంకికి

వెలుతూరు వేరు నారను ముషిని ఆకు పొదిగి దూపమిచ్చి ఒక కొంగున ముందుచు కుంటే పారీవెంకి మానును.

పాలపాప¹విరేచనములకు

బెండాకును నిమ్మకాయంత ముద్ద నూరి ²గేదెపెరుగుతో కలిపి తల్లిగాని తండ్రిగాని తోడబుట్టిన వాడు గాని యి¹చ్చిన ²పాలపాప విరేచనములు కట్టును.

³దీనిని పారివెంకికిన్నీ కడుపు రోగమునకును ఈయ వచ్చును

పాండువుకు

ఇనుప ముంతలో నాలుగు దబ్బపండ్ల పులుసును పిడిచి అందులో ఉక్కుముక్కను, ⁴ఇనుప ముక్కను, కంచు ముక్కను, గవ్వలు పద మూడు, పులిచించిలిపాకు రసమునున్న, దబ్బపండ్ల రసమునకు సగము,

⁶పీటినన్నిటిని ఆ ముంతలో కలియ బోసి, సూర్యపుటమున బెట్టి మనిషి⁷తత్వము ⁸నెటింగి ⁹ఈయవలెను, వాంతియు విరేచనమును అగును.

ఆవెనుక, ¹⁰తలకు ఒంటికి నీళ్ళు పోసి చల్ల ¹¹అన్నము ¹²బెట్టి వలెను. పాండువు ¹³తగ్గును.

¹⁴లింగస్థౌల్యమునకు

బండిగురి వెండవేడు, జిల్లేడు మొగ్గలు, గుఱ్ఱపు దవడ¹⁵పన్ను నూనె,

¹⁶పీటిని కలిపి ¹⁷తనమాత్రముతోనె ¹⁸పీటన్నిటితోను గంధము తీసి రోకటిమీద కూ¹⁹ర్చుండి ²⁰లింగమునకు బూయవలెను, ముమ్మాఱు ఇట్లు పట్టి²¹ంచిన ²²లింగము బలసి నిడు²⁷వగును

1. కడుపు రోగానకు

2. యెనుప

3. స్త్రీ

4. కపుడు

5. ఇది

6. ఇ

7. ం

8. న్నా

9. కొద్ది

10. యిరి

11. యిచ్చేది

12. పొచనమున్ను

13. పు

14. తలాబడలాను

15. పంటకమున్ను

16. బెట్టేది

17. మానును

18. బలుపుకు

19. ల్లన్నా

20. పోసి

21. ఆత్మజలాన

22. యింతపట్టున్నాకలము

23. ర్చుండి

24. ఆరంగా

25. స్త్రీను

26. కామ్యం

27. చేను

రోమనాశని

మ్రూకులోని కప్పను చంపి దానితో సైంధవలవణము¹ను గంధకము²ను కలిపి నూనె పోసి మురగ బెట్టి³ పట్టించిన రోమనాశన⁴ మగును.

శూలలకు

మోదగు చిగు⁵లను ఆకు⁷ను దంచి, వెచ్చచేసి పిడిచి ఆ రసము అరసో⁸లడులో గచ్చకాయంత కాచు గలిపి యి⁹చ్చిన శూల¹⁰తగ్గును.

సుప్తివాతములకు

1. మణిశిల, 2. పసుపు, 3. మిరియాలు,

¹¹వీటిని నిమ్మకాయ పులుసున గంధము దీసి కత్తివాట్లువేసి పట్టించిన సుప్తివాతము ¹²నయమగును.

¹³చలిజ్వర పొరిజ్వరమునకు

నిమ్మకాయలలో యింగువను పెట్టి చలి¹⁴జ్వరము వచ్చుచుండర¹⁵వాసన చూచిన చలి¹⁶జ్వరము పొరి¹⁷జ్వరము¹⁸లు ¹⁹నిలుచును.

కుందేటివెట్టికి

గచ్చ చిగు²⁰లను మిరి²¹యములను నూరి నీళ్లలో కలిపి యి²²చ్చిన కుందేటివెట్టి కాకుచమ్ములు ²⁷నయమగును.

1. నూనె

2. నూనె

3. పెట్టి

4. శూత్రేను

5. మా

6. శు

7. కుమ్మి అవికొల్పి

8. లె

9. యిస్తే

10. మానుసు

11. యింతమట్టునూనె

12. స్తేను

13. మానుసు

14. పోరివేకికి

15. వేకి

16. బూచ్చోస్తే

17. వేంకి

18. వేంకి

19. మానుసు

20. శునూనె

21. యాలు

22. స్తేను

23. మానుసు

24. లె

25. స్తే

26. గ్రులు మానుసు

మరియొకటి

కుక్కవాయింటవిత్తులను కలితో నూరి నస్యము చేసిన కుందేటి వెట్టులు శమించును.

మరియొకటి

కుందేటి నెత్తురు, కానుగిం¹జ, పిప్పళ్లు నూనెతో నూరి నస్యము² చేసిన కుందేటి వెట్టితగ్గును,

మరియొకటి

కుక్కచెవుల నెత్తురును కూటంగలిపి, ⁴బొట్టు⁵ పెట్టి⁶న కుందేటి వెట్టి తగ్గును.

రక్తకాసకు

అరసో⁷లడు నూనెలో గచ్చకాయంత నున్నము గలిపి⁸ ఇచ్చిన రక్తకాస⁹ తగ్గును.

కడుపునొప్పికి

నిమ్మకాయంత కాకరాకుముద్ద, నిమ్మకాయంత మిరియపుముద్ద చల్లతో గలిపి¹⁰ యిచ్చిన కడుపునొప్పి శూలలున్ను¹¹ తగ్గును.

వెట్టికుక్కనక్కల కాట్లకు

నేలవేపాకుముద్ద నిమ్మకాయంత, మిరియపుగింజలు 6

వీటిని కలయనూరి నీళ్లతో¹² కలిపి యిచ్చిన వెట్టి కుక్క, నక్కల, కాటు నయమగును.

1. జాను

2. స్తే

3. రి మాను

4. నొసల

5. తే

6. రిమానుసు

7. రె

8. ఇస్తే

9. రె

10. యిస్తే

11. మానుసు

12. యిస్తే వెత్తి

మరియొకటి

ఉలిమిరి వేరుచూర్ణము, తిప్పతీగె కాడల చూర్ణము, వెలగపెంకుల గుంజ,

ఈ మూ¹టిని చూ²ర్ణముచేసి నూనెలో గలయవండి ³రూపాయ యెత్తు తినిన వె⁴ట్టికుక్క, ఎలుక కాటు వి⁵షములు ⁶దిగును.

ఉదరపాండువులకు

1. బ్రహ్మజముడు, 2. బలురక్కినదుంప, 3. బ్రహ్మకచ్చికదుంప, 4. నల్లేరు, 5. తాడిదుంప, 6. యీతమోరు, 7. మొగలిదుంప,

⁷పీటిని చక్కగ నరికి యిరస నీళ్లలో ఊరవేసి అందులో యినుపముక్క, యినుపచిట్టెము వేసి ఉప్పువేసి ⁸పీటిని కూడ పూరబెట్టి ఆనీళ్లు అరసో⁹లడు త్రాగి ఆదుంప¹⁰లను తినిన ఉదరపాండువులు ¹¹నయమగును.

దగ్గుకు

నల్లతుమ్మనారను ¹²నలియగొట్టి ఆరసము అరసో¹³లడుకు పిడిచి అందులో రానున్నము యిండుపుకాయంత కలిపి త్రాగి¹⁴న ¹⁵రెండు మార్లు ¹⁶వాంతియగును. ¹⁷రెండుమార్లు ¹⁸విరేచనమగును.

పథ్యము చప్పిడి చల్లా అన్నము ¹⁹పెట్టవలెను. దగ్గు²⁰తగ్గును.

1. డు

2. ర్ణ

3. వెండిటంకమంతలింపె

4. ర్రి

5. ష

6. మానుసు

7. యివి

8. యిన్నిన్నీ

9. రె

10. తి-నేడి.

11. మానుసు

12. ద్రొక్కి

13. రె

14. తే

15. యిసు

16. క్రక్కును

17. యిసు

18. పాచనమాసు

19. పెట్టేది

20. మానుసు

¹నాభిలేపవిరేచనయోగము

ముదురు నారి కేశపుకాయమీద నున్నగా గీచి తూమెడు నీళ్లు గూనలో బోసి అందులో ఆకాయను వేసి ఆనీళ్లు యిగిరే²వరకు కాచి ఆకాయను ³తీసి రంధ్రము పొడిచి ఆకాయలో శుద్ధరసము ⁴10 భాగములు, ⁵నేపాళవిత్తులు ఒకభాగము వేసి ⁶రంధ్రమును బిగించి ఆకాయను ధాన్య⁷రాశిలో 15 దినములు పెట్టి ⁸తరువాత తీసి పెంకును పారవేసి ఆకాయలోని కొబ్బరి సహితము⁹గ ఖల్వ¹⁰మున బెట్టి మెత్తగా నూరి బొడ్డున ¹¹పట్టించిన ¹²విరేచనమగును.

¹³పట్టునుకడిగి జీలక¹⁴జ్జను ఆస్థలమున పట్టించిన కట్టును.

పథ్యము చల్లా జావా ¹⁵త్రాగవలెను.

బల్లలకు

1. పెద్దమానుచెక్క, 2. కరక్కాయపొడి, 3. ¹⁶ఓమము, 4. కల్లుప్ప, ఇవి సమాంశలు. తెలికెపిండి ఐదు భా¹⁷గములు. ¹⁸పీటినన్నిటి¹⁹ని చూర్ణము చేసి వస్త్ర²⁰గాలితము చేసి నాలుగు వ్రేళ్ళకు వచ్చినంత నేతి²¹తో కలిపి ప్రాచినీళ్లు మూడుగ్రుక్కలు త్రాగవలెను.

పథ్యము పాలు²²అన్నము ²³తినవలెను.²⁴

1. బొడ్డున పెట్టిలేపాచని నయ్యేటందుకు
2. వదాకాను
3. పుచ్చితూటు
4. పొగం
5. శాలు పాలున్ను
6. వాతదిమ్మ
7. ము
8. ఆకాయ

9. గా
10. ల్వా
11. పెట్టిలేపా
12. మా
13. బొడ్డు
14. పెట్టిలే
15. తాగేది
16. వామ
17. గా

18. యింతమట్టు
19. న్న
20. ఘా
21. లో బోమకుని
22. వంట
23. న్న
24. నెత్తురు పడిన సస్యపా తినిచేయవలెను

కృశించిన బిడ్డలకు

1. నూనె సో¹లడు, 2. నెయ్యిసో²లడు, 3. ఆముదము సో³లడు, 4. బలురక్కసి దుంప నిమ్మకాయంత, 5. సుగంధివేళ్లముద్ద నిమ్మకాయంత, 6. నేలలోనేమిడికే పాముల (వాసపాముల) ముద్ద నిమ్మకాయంత,

ఈ ఆఖరు మూడు⁴వస్తువులను పైచమురులో వేసి వండి నిత్యము బిడ్డలకు ⁷గరిటెడేసి పో⁸యవలెను. గెదరున్నా, పులుసున్నా, మానేది, ⁹చంటిబిడ్డల రో¹⁰గములు ¹¹నివర్తించుచు.

పాత పుండ్లకు

1. ఆముదము సో¹²లడు, 2. నెయ్యి సో¹³లడు, 3. నిమ్మపండ్ల రసము సో¹⁴లడు, 4. గుగ్గిలపుపొడి చారెడు, 5. నల్లపుప్పి వేరుపొడి చారెడు, 6. ఆదొండ వేరుపొడి చారెడు, 7. గారీపాపాణం మాడయెత్తు ¹⁵వీటిని వస్త్ర¹⁶గాలితము చేసి తైలంవండి ¹⁷పూసిన ప్రాత పుండ్లు మానును.

పెద్దరోగపు మచ్చలకు

- + 1. ¹⁸ఊడుగవేళ్లు, 2. వేపాకు, 3. మూ¹⁹రొక్కండాకు, 4. తంబెపువ్వులు, 5. పసుపు, 6. నువ్వులు,

ఇవి సమాంశలు, చూర్ణముచేసి గోమూత్రమును పోసి దుబ్బి నిమ్మపండ్ల రసము పోసి ఊర²⁰బెట్టి పెద్దరోగపు మచ్చలకు పూ²¹సిన ²²మచ్చలు మాని రంగు మారును.

1. రె	9. పాలపాప	16. ఘా
2. రె	10. గా	17. బూస్తేను
3. రె	11. రెస్స పుండును	18. పూ
4. దోయాలు	12. రె	19. దుబ్బ
5. న్నా	13. రె	20. విచ్చి
6. పావ	14. రె	21. పూసేను
7. చిప్పె	15. యివి	22. మానును
8. నేది		

సర్వాంగవా¹తములకు తైలము

1. నల్లనువ్వులనూనె తవ్వెడు, 2. జీడినూనె తవ్వెడు, 3. కొండ గన్నేరు చక్కపొడి తవ్వెడు, 4 చిత్రమూలపుపొడి తవ్వెడు,

వీటిని కలయబోసి నూనెచిక్కవండి ఆ తై²లమును వంటికి రాసు కొనిన సర్వాంగ వా³తములు నయమగును.

పెద్దరో⁴గములకు

1. మంచివాయింటివిత్తులచూర్ణము తవ్వెడు, 2. పొడపత్రివేళ్ళ చూర్ణము తవ్వెడు, 3. నేలవేపాకుపొడి తవ్వెడు, 4. కరక్కాలపొడి తవ్వెడు,

వీటిని కలగలిపి మూడువేళ్ళకు వచ్చినంత చూర్ణ⁵మును 40⁶దిన 7ములు తినిన కుష్టువ్యాధులు ⁸నయమగును.

శోభికి

1. ఉసిరికపప్పు, 2. గుగ్గిలము, 3. యవతొరము

వీటిని కలిపోసి నూరి చల్లలో కలిపి శరీ⁹రమునకు పూసిన శో¹⁰భి నయమగును.

శ్లేష్మ¹¹ము తెగిపడుటకు

ఉచ్చింత పండ్లను మసిగా¹²చేసి ఆమసి, గారపండు పేళము, తేనె, పిప్పలిచూర్ణము.¹³వీటిని కలిపి నాలుక¹⁴కుపూసిన శ్లేష్మము దెగి¹⁵పడును.

పైత్యగు¹⁶ల్మములకు

1. గలిజేరువేళ్లు, 2. బ్రహ్మజముడు కొమ్ములు,
3. ఉత్తరేణి వేళ్లు, 4. చింతబెరడు, 5. నల్లేరు,

1. తాన

2. బండలజూసే

3. తం మానుసు

4. గాన

5. ం

6. నా

7. తింటే

8. మానుసు

9. రాన బూసే

10. భలు

11. ంపజేందుకు

12. వేచి

13. నూనె

14. బూసే

15. పారు

16. ల్మ

6. పండుజిల్లేడాకులు, 7. ప్రాకుడు సమూలము
8. వంగచెట్టు సమూలము, 9. ములక సమూలము, 10 కందదుంప
11. నారదపుపండు

ఇవి సమాంశలు. ¹వీటిని కలి²తోను ఆవుచల్ల²తోను దడిపి కుండలో బెట్టి ³సోదమూసి సందు అం⁴త్రించి యేరు విడకలతో పుటము బెట్టి⁵న కుండలోని ⁶ద్రవ్యములు భస్మ⁷మగును.

ఆభస్మము మూడు⁸భాగములు వేచిన ఉప్పు ఒక⁹భాగము, శొంఠి, పిప్పలి, మిరియాలు ¹⁰వీటి చూర్ణము అర¹¹భాగము, కలిపి ¹²మూడు పూటలు చూర్ణమును సేవించి పుడిశెడు వెచ్చనినీళ్లు త్రా¹³గ వలెను. పైత్యగుల్మము ¹⁴నయమగును.

మరియొకటి

1. చిత్రమూలము, 2. ఉప్పు, 3. గచ్చపప్పు,

¹⁵వీటిని పుటము బెట్టి చూర్ణము చేసి ఆ చూర్ణమును వెచ్చని నీళ్ళతో గలిపి ¹⁶యిచ్చిన ¹⁷పైత్య గుల్మము నయమగును.

కుష్ఠమచ్చలకు

1. కానుగచెక్క, 2. చిత్రమూలము, 3. వేపచెక్క,
4. రేలచెక్క,

¹⁸వీటిని తూమెడు గోమూత్రములో¹⁹వేసి యిరసకు గాచి పిప్పి¹⁹ని పారవేసి ఆ కషాయ²⁰మును మెల్లని మంట²¹తో తేనెవలె ²²చిక్కగ కాచి కుష్ఠమచ్చలకు బా²³సిన మచ్చలు నయమగును.

1. యీ అవుషధాలు

2. ని

3. వాయి

4. టిం

5. శే

6. వ్యా

7. మా

8. పాళ్లు

9. పాలు

10. చూర్ణము చేసినది

11. పాలు

12. ముప్పట్టి

13. వేది

14. మాను

15. యవి

16. ఇసే

17. ంమానును

18. యివి

19. వేళ్ల

20. ం

21. ను

22. కల్కం గావండి

23. సే

బహుమూ¹త్రమునకు

1. తియ్యని తెలకపిండి 2. ఆరికె బియ్యము

వీటిని కలియ గలిపి పిండికొట్టి యిగిరికవండి ఆ యిగిరికను మంచు²లో బెట్టి ³ఉదయమునకు ముందుగ ⁴తినిన బహుమూత్ర⁵ము నయమగును,

పురాణజ్వరతైలము

వీశడు బలురక్కసిదుంపను చెక్కుగా నరిగి తూమెడు కలిలో వేసి ఇరసకు గాచి ⁷ఆ పిప్పిని పారవైచి అందులో కుంచెడు ఆవుపాలు బోసి నూనె అడ్డెడు పోసి, ఉడికిన బలురక్కసిదుంపను నిమ్మకాయంతముద్ద నూరి కల్కముగ కలిపి తైలపా⁸కముగ వండి ⁹దిరిచి శరీ¹⁰రమునకు పూసుకొనిన పురాణజ్వరములు ¹¹నయమగును.

చనుబా¹²లు పడుటకు

కలిగొట్టువేరును ఆవుపాలతోనూరి ఆపాలలోనే కలిపి యి¹³చ్చిన పాలు ¹⁴పడును.

మరియొకటి

మూ¹⁵ర్కండాకును వండుకొని ¹⁶తినిన పాలు¹⁷పడును.

జ్వరాతిసా¹⁸రములకు

1. బూరుగబంక, 2. మామిడిజీడి, 3. పాతవేరు,
4. సుగంధివేరు, 5. జీలకఱ్ఱ, 6. శొంతి, 7. ఓమము,
8. పోకచెక్క, 10. కవిరి,

1. త్రా	8. కాన	15. కలుగును.
2. న	9. వడిచి	16. యగొ
3. శేపాడిప్రాద్ధుననే	10. రాసబూస్తే	17. తింఱే
4. తింఱే	11. రా	18. కలుగు
5. యమానుసు	12. మానుసు	19. రా
6. య	13. ల	
7. దుంపశేళ	14. స్తే	

ఇవి ఒక్కొక్కతుల ¹మెత్తు, పెద్దమానువేడుచెక్క ముద్ద పచ్చిపోకంత, ముందుగ పెద్దమానుచెక్క ముద్దను వాళనమీద బెట్టి ఆవిరిలో వండి ఈముద్దను, పై ద్రవ్యములను మరల నూరి నీళ్ళలో గలిపి తిడుగా గ్రాహి చేసి, చల్లనార్చి యిచ్చిన జ్వరాతిసారములు ⁴నయమగును.

స్త్రీసన్నికి

తెల్లఉప్పివేరు ముద్ద పచ్చిపోకంత, విప్పలి ముద్ద పచ్చిపోకంత వజతో గాని, వేడినీళ్ళతో గాని, కలిపి యిచ్చిన స్త్రీసన్ని నయమగును.

రక్తగ్రహణికి

వెలగాకు, నల్లవరిబియ్యము, నూరి మేకనేతితో పుక్కిరి వండి పంచదార వేసుకొని తినిన రక్తగ్రహణి నయమగును.

ఇంగిలీకమునుండి రసముతీయు విధము

ఇంగిలీకమును, చిక్కని పదునుగా నూరి, లోతుపెంకులో పెట్టి దానిమీద పేడ మెత్తిన పెంకును మూసి ⁶వాటి సందు⁷లనుండి పొగ వెళ్ళకుండ పేడమెత్తి, క్రిందను సన్నపుమంట పెట్టవలెను. ఆ మీది పెంకులోని పే⁹డను సందులలోని పే¹⁰డను అప్పటి¹¹క¹²ప్పుడు తీసి నీళ్ళలో వేయుదు, ఆ పెంకుల సందుల¹³లో పేడను ¹⁴మాటిమాటికి మెత్తవలెను. ఇట్లు చేసిన నీళ్ళలోనికి రసము దిగును. పేడ¹⁵ల్లను వడగట్టిన అడుగున రస¹⁶ము నిలుచును.

1. త్రేసి

2. ను

3. కొల్పి

4. ఆగ్రంధాలు

5. స్త్రీ

6. మానుసు

7. మీనుసు

8. మూది పెంకులో

మునుపే పేడ మెత్తేది

9. న

10. ప్లేడి

11. ఛా

12. ప్పు

13. టికిపుచ్చి

14. నున్నూ

15. తూరకుపెటేదిమెత్తేది

16. తె

17. చిక్కును

గర్భశూలకు

మొదటి నెల శూలకు

పద్మపు వే¹ళ్లను నీళ్ళతో నూరి పాలతో ²కలిపి యిచ్చిన మొదటి నెల గర్భశూల ³నయమగును.

రెండవ నెల గర్భశూలకు

1. నేలతంగేడు

2. కల్లుప్ప

వీటిని సమాంశలు నీళ్ళతో నూరి పాలతో ని⁵చ్చిన రెండవ నెల గర్భశూల ⁷నయమగును.

మూడవ నెల గర్భశూలకు

1. తక్కిలము

2. పద్మకము

వీటిని సమాంశలు నీళ్ళతో నూరి పాలతో ద్రా⁹గిన ¹⁰మూడవ నెల గర్భశూల ¹¹తగ్గును.

నాలు¹²గవ నెల గర్భశూలకు

1. పల్లేద సమూలము

2. చెంగల్వ సమూలము

3. తక్కిలము

4. పద్మకము

ఇవి సమాంశలు. నీళ్ళతో నూరి పాలతో త్రా¹³గిన నాలు¹⁴గవ నెల గర్భశూల ¹⁵నిలుచును.

అయి¹⁶దవ నెల గర్భశూలకు

పై నెలల మందులను నీళ్ళతో నూరి పాలతో ని¹⁷చ్చిన ¹⁸తగ్గును.

1. కుప్ప

7. మీనును

13. గను

2. యిస్తే

8. డో

14. గో

3. మీనును

9. గను

15. మీనును

4. డో

10. తో

16. డో

5. ట్టే

11. మీనును

17. ట్టే

6. డో

12. గో

18. మీనును

ఆ¹రవనెలగర్భశూలకు

1. పిప్పళ్లు	2. ఉచ్చింతపండ్లు
3. కలువదుంప	4. నాగ కేసర ² ములు

ఇవి సమాంశలు నీళ్ళతో నూరి పాలతో త్రాగిన ఆ⁴రవ నెల గర్భశూల⁵ తగ్గును.

⁶ఏడవనెల గర్భశూలకు

1. రేలవేరు	2. ⁷ ఓమము	3. వస	4. ఖాడశర్కర
5. వరిపేలాలు			

ఇవి సమాంశలు నీళ్ళతో నూరి పాలతో గలిపి త్రాగిన ఏ⁹డవ నెల గర్భశూల¹⁰ నిలుచును.

ఎనిమి¹¹డవనెలగర్భశూలకు

1. గజపిప్పళ్లు	2. మాదీఫలపు పండ్లు	3. హస్తాదంతము

వీటిని సమాంశలు నీళ్ళతో నూరి పాలతో¹² కలిపి యిచ్చిన¹³ ఎనిమి¹⁴డవ నెల గర్భశూల శమించును.

హిక్కాశ్వాసలకు

శ్లో. కపిత్థకృష్ణామరిచం నాగరం సూక్ష్మచూర్ణితమ్

హిక్కాశ్వాసహరం శ్రేష్ఠం ప్రోక్తం తు మునిసత్తమైః ॥

నాగరం బిల్వమూలం చ శ్వదంష్ట్రా¹ వైవ శర్కరా ।

ఆజ్యే¹⁵న చ సమాయుక్తం హిక్కామాశు నివార¹⁶యేత్ ॥

సక్షౌద్రం పిప్పలీమూలం కపిత్థఫలసంయుతమ్ ।

పూగప్రమాణం తత్ప్రీతం హిక్కా¹⁷శ్వాసనివారణమ్ ॥

1. శో

2. రా

3. స్తే

4. శో

5. మిశుసు

6. యేదో

7. వాము

8. తే

9. డో

10. మిశుసు

11. దో

12. యస్తే

13. యెని

14. దో

15. నా

16. ణ1

17. మిశు

హిక్కాచర్దు¹లకు

శ్లో. దూర్వా చ నిబపత్రాణి రుద్రాక్షం చేతి మిశ్రితమ్ |
పిబేచ్ఛర్కుర²యా యుక్తం హిక్కా³చ్ఛర్ది నివారణమ్ ||

చర్దితృష్టలకు

శ్లో. ద్రాక్షా చ చందనోశీరం దాడిమం మధుసంయుతమ్ |
పిబేత్తండులతోయేనచర్దితృష్టా నివారణమ్ ||

⁴అష్టపిత్తశ్వాసహృద్రో⁵గములకు

శ్లో. పునర్నవా దార్యభయా గుళూచీః |
పిబేత్సమూత్రా మహిషాక్షియుక్తాః |
త్రిదోషశో⁷భోదరపాండురో⁸గాఁ

స్థాల్యప్రశేకోర్ధ్వకఫామయేషు ||

శ్లో. దాడి⁹మం నాగ¹⁰రం హింగు కృష్ణా చ లవణం సమమ్ |
¹¹అష్టపిత్త¹²హరం ¹³శ్రేష్ఠం శ్వాసహృద్రోగజిద్ధృ¹⁴వమ్ ||

విరేచనకషాయము

శ్లో. నాగరామృతహరీతకీక్రమా
న్నాగహస్తనయనాంఘ్రిభాగశః |
సాధు సిద్ధముదకం సశర్కరం
నాశ¹⁴యత్యళిలదో¹⁵షజ¹⁶జ్వర¹⁷మ్ ||

1. ి
2. సం
3. చే
4. ఆ
5. గా
6. దో

7. భో
8. గాఁ
9. మి
10. రా
11. ఆ
12. స

13. యుక్తః
14. యే
15. షేణ
16. ర్భ
17. ం

జ్వరాతిసా¹రములకు

శ్లో. బాతీఫలం సైంధవహింగుళం చ

వరాళ²శుంఠీ విషహేమబీజమ్ ।

సపిష్ఠలీకం ³వటకం ప్రకుర్యాత్

గుంజాప్రమాణం జరరామయఘ్నమ్ ॥

1. జాజికాయ

2. సైంధవలవణము

3. ఇంగిలీకము

4. ⁴లవంగములు

5. శొంఠి

6. అతివన

7. పైడి ⁵ఉమ్మెత్తవిత్తులు

8. పిప్పళ్లు,

ఇవి సమాంశలు గంజాయాకు ర⁶సముతో మర్దించి గుంజా
ప్రమాణవటి⁸కలు చేసి ఒక వటికను తేనెతో గాని, చల్లతో గాని
నేరేడు ⁹చెక్కపిట్టు బెట్టి ఆ రసముతో గాని యి¹⁰చ్చిన కడుపు రో¹¹గ
ములు ¹²నయమగును.

గంభీరప్రణ¹³ములకు

శ్లో. జాతీనింబపటోలపత్రకటుకా దార్ద్రనిశాశారిబా

మంజిష్ఠా¹⁴భయతుత్థసి¹⁵క్థమధుకై : కారంజీబీజై శుమైః ॥

సర్పిసిద్ధమనేన వక్రగత¹⁶యో మర్మాశ్రితస్రావిణో

గంభీరాస్పదజా వ్రణా ¹⁷సగతయః ¹⁸శుభ్యంతి రో¹⁹హంతి చ ॥

శ్వాసకాసగుల్మో²⁰దరములకు

శ్లో. త్రిజాతకం త్రికటుకం త్రిఫలా లవణత్రయమ్ ।

భా²¹ర్గి శృంగీ చ కంకోలం పృథక్పూర్ణం ²²పలం ²³పలమ్ ॥

1. రాస

9. జ

17. పుష్య

2. శో

10. గా

18. ద

3. కటు

11. మీనును

19. రా

4. అఘ్ని

12. పుండ్ల

20. రా

5. పు

13. ప

21. శ్లే

6. సాన

14. క్త

22. ఫ

7. మిత్రం

15. య

23. ఫ

8. కా

16. గ్ర

23. ఫ

సితా¹చ సమధుప్రస్థం దృఢభాం²డే వినిక్షిపేత్ ।
³ప్రాతఃకాలే ⁴తథా సేవ్యం కానత్రయనివారణమ్ ।
 శ్వాసోర్ధ్వకఫవాతఘ్నం గుల్మస్తీహమహోదరమ్ ।
 శూలాద్మానం ⁵సహస్థీలం ⁶హంతి ద్రాక్షచంద్రభాషితమ్ ॥

చందనాదిచూర్ణము

శ్లో. చందనాగురుకర్పూరం తక్కోలం జాతికేసరమ్ ।
 హ్రీబేరం పిప్పలీ ద్రాక్షా ఖర్జూరైలాలవంగకమ్ ॥
 శోశీరం మధుకం క్షీరీం ముస్తాముత్పలచోరకమ్ ।
 పద్మం ⁷సౌగంధికం చైవ సమభాగాని చూర్ణయేత్ ॥
 శర్కరా ద్విగుణా చైవ భక్షయే⁸చ్ఛీతవారిణా ।
 హస్తపాదాది సంకో⁹చం నేత్రదోషం విశేషతః ॥
 వైత్యం మూర్ఛాజ్వరం హంతి చంద్రవాక్షచంద్రభాషితమ్ ॥

తలవెంట్రుకల కప్పు

ఆబువ్య విత్తులతో పాతాళయంత్రమున తైలము దీసి ఆ తై¹లము
 నరి కలగరఆకు రసము గలిపి అందులో లోహచూర్ణము గలిపి, విడ
 తలో పోసి మీద మూకుడు మూసి సందు¹⁰మూసి¹¹ ఎనిమిది ది¹²నములు
 నేలలో పాతి ఆ నెనుక తీసి తల వెంట్రుకల¹³కు ¹⁴పూసిన ¹⁵ఇంద్ర
 నీ¹⁷లవలె తల వెంట్రుకలగును.

1. స
2. ఢే
3. పూర్వ
4. య
5. చ
6. చంద్ర

7. సు
8. శ
9. శ
10. లా
11. అంతింబి
12. య

13. వా
14. కొనల
15. కొనలముస్తే
16. య
17. లా

సర్వలోహనివారణము

శ్లో. తాళేన వంగం దరచేన తీక్ష్ణం

నాగే¹న ²దుక్కుం శిలయా చ నాగమ్ ।

గంధాశ్మనా చైవ నిహంతి శుల్బం

తారం చ మాక్షిక³వరేణ హన్యాతే ॥

వంగం ఫలా⁴శద్రవతాశకేన

నాగం ⁵రవిక్షీరమ⁶నశ్శిలేన

శుల్బం త్వ⁷జాక్షీరసుగంధకేన

⁸స్తనేన తీక్ష్ణం తు సహింగుళేన ॥

స్నుహ్యోర్మదుగ్ధేన ⁹సమాక్షికే¹⁰ణ

¹¹స్వర్ణం చ తారం మృ¹²తిమేతి ¹³నూనమ్ ॥

త్రిదోషచ్ఛర్దికి

శ్లో. బిల్వ ధాన్యబలా¹⁴శుంతీము¹⁵ద్గలాజశృతం జలమ్ ।

¹⁶ససితం వాంతినాశాయ కఫపితృనిలాపహమ్ ॥

చాతుర్దాతం త్రికటుకం ధాత్రీ చైవ సమాం¹⁷శకం ।

ఏతత్తుల్యా హరీతక్యః సర్వత్రిగుణశర్కరా ॥

భక్షయేదక్షమాత్రం తు సర్వపిత్త వినాశనమ్ ।

ఊర్ధ్వశ్వాసహిక్కపీనసలకు

శ్లో. లవంగమాలా మరిచం చ విశ్వం

భా¹⁸గ్ని విశంగం ఘనపుష్కరం చ ।

యే¹⁹తత్సమాంశం కణ²⁰యప్తి²¹చూర్ణమ్

సితా సమాంశం మధు²²నాప్లుతం చ ॥

1. చ

2. హేమం

3. హితేన

4. శో

5. పయస్పార్క-

6. ణి

7. ద

8. తీక్ష్ణం చ నారీపయ

9. శు

10. న

11. త

12. న్యూ

13. శో

14. ప్తా

15. నుశి

6. శు

7. లు

8. జ్జి

9. తైశ

20. వ

21. తుల్యం

22. నీపు

లేహ్యం జ¹యేత్పంచవిధం చ కాసం
శ్వాసోర్ధ్వహికావమిషీనసం చ ॥

గ్రహణీకవాటరసము

శ్లో. రసేంద్రగంధాతివిషాభయా²శ్చ
తూరద్వయం మోచరసం సమాంశమ్ ॥

జయా³రసైర్నింబు రసై⁴శ్చ పిప్లం
నిహంతి శీఘ్రం గ్రహణీం కవాటమ్ ॥

సౌభాగ్యహరీతకీ

శ్లో. శతం సమాదాయ హరీతకీనాం
వచేత్తు గోమూత్రజలేన సమ్యక్ ।

దినత్రయం వా దినపంచకం వా
త⁵థాస్తు తక్రేణ దినత్రయం ⁶చ ॥

ప్రత్యాశ్య ⁷నీరేణ కృతేన సమ్యక్
సంశోషయిత్వా తు ఖరాతపే చ ॥

శ్లో పటుపించపలం చైవ ప్రత్యేకం తు భిషగ్వ⁹రః ।

దధ్నా సంమిశ్రితం కుర్యాత్ యవానీ¹⁰పల పంచకమ్ ॥

తద్వచ్చా¹¹లోడయేత్సర్వం శోషయిత్వా పునః పునః ।

¹²త్రూషణం జీరకం చైవ ప్రత్యేకం తు ¹³పలద్వయమ్ ॥

జంబీరాణాం రసం ¹⁴క్షిప్త్వా శోషయిత్వా ఘనాత¹⁵పే ।

దీపపీ పాచనీ సేవ్యా గుల్మోదరవిషూచికాః ॥

హంతి దోషం చ ఛర్దిం చ క్రిమిజం ¹⁶హ్యగ్నిసాదజమ్ ।

²⁰హరీతకీ సౌభాగ్యఖ్యా సర్వవ్యాధిహరౌ పరా ॥

1. ర

8. వా

15. ఫ

2. ం

9. వా

16. కుర్యాత్

3. చ

10. ప్రజఫ

17. శ్రీ

4. దిజంబీర

11. రై

18. అ

5. క

12. ఫ

19. భను

6. త్స

13. ల్లోప

20. సౌభాగ్యహరీతకీనాను

7. థా

14. త్రికటుం

తామ్రపర్వటీరసము

శ్లో. రసగంధకతామ్రాణి సమభాగాని కారయేత్ ।

స్నుహీశిగ్రుర¹సైర్మర్ద్యం సూరణస్య రసేన ²చ ॥

కాచ కుప్యా³ం వినిక్షిప్య త్రియామం పాచయేద్భిషక్ ।

సర్వజ్వరేషు శూలేషు ⁴హ్యమవాతే విశేతః ॥

నూతికానాం ప్రదాతవ్యం సోమరోగే గళగ్రహే ।

సర్వోదరేషు దేయం స్యాత్ రసో⁵ఽయం తామ్రపర్వటీ ॥

బృహత్తుకము

1. జల్లేడు మొగ్గలు 2. ఆవాలు 3. మిరియాలు

ఇవి సమాంశలు. నిమ్మకాయంతముద్ద నూరి నిల్లలో గలిపి
మూడు పూటలు ద్రాగి⁶న బృహత్తు లో⁷పలికి పోవును.

మరియొకటి

1. ఉప్పు తవ్వెడు 2. నూరాకారము తవ్వెడు

⁸పీటిని కలయ నూరి మూడు పూటలు బృహత్తుకు పూ⁹రిసిన
లోనికి పోవును.

వరిబీజములకు

బలురక్కసి ¹⁰దుంపను నీళ్ళతో నూరి మూడు పూటలు ద్రా¹¹గిన
¹²వరిబీజ¹⁵ము నయమగును.

1. సో

2. హి

3. వ్య

4. ఆ

5. థే

6. ని

7. నూ

8. ఇవి

9. త్తే

10. వో

11. జాన

12. గష్ట

13. తే

14. వో

15. ం మానుసు

మరియొకటి

కానుగాకును చేరుదగినవాని మూ¹త్రముతో ²నలియగొట్టి వెచ్చ చేసి ³బీజమునకు నెయ్యి⁴పూసి మూడు దినములు కట్టిన ⁵వరి బీజము ⁶నయమగును.

మరియొకటి

బుడ్డబూసర ఆకును మూత్రముతోనె తడిపి వెచ్చచేసి ⁹బీజము పైన కట్టి¹⁰న ¹¹వరిబీజము నయమగును.

మరియొకటి

ఉత్తరేణాకు, ప్రత్తిగింజలు, కలయ ద్రొక్కి వెచ్చచేసి ¹²బీజమునకు కట్టి¹³న చేరు కు¹⁴ట్టు ¹⁵నయమగును.

మరియొకటి

1. త్రికటుకములు ¹⁶7 తులములు 2. వెల్లుల్లి 3. గచ్చపప్పు
4. గాడిదె కడపాకు.

ఈ మూడు ¹⁷కలిసి 7 తులములు చూర్ణముచేసి

ఈ చూర్ణము ఒక తులము, బెల్లము గచ్చకాయంత, ¹⁸కలుపు కొని తినిన వరిబీజము ¹⁹నయమగును.

మరియొకటి

దోసవిత్తులను దోరగ వేయించి ²⁰వాటి చూర్ణము సో²¹లడ వెల్లుల్లిపాయలు సో²²లడు నల్లగొంగళి కాల్చినమసి సో²³లడు ఆవు

1. త్రాస
2. త్రొక్కి
3. చేరు
4. చమిరి
5. నా
6. తే
7. చేరు
8. మానుసు

9. చేరుసు
10. తే
11. చేరు మానుసు
12. చేరుసు
13. తే
14. ప్త
15. మానుసు
16. మా 2

17. మా 2 యెత్తు
18. కలుపు కుతించే
19. మానుసు
20. న
21. తె
22. తె
23. తె

నెయ్యి సో¹లడు వేచిన మిరియపుపొడి సో²లడు గలిపి సున్నపు పట్టంత ప్రతిచినము ఉదయమున సేవి³ంచిన చేరుకుట్టు ⁴నయమగును.

మరియొక విధము

1. ప్రత్తిగింజలు 2. ఆముడపుగింజలు 3. ఆవాలు

వీటిని సమ⁵ముగ ద్రొక్కి తడి⁶పి వెచ్చచేసి కట్టి⁷న చేరుకుట్టు ⁸నయమగును.

పథ్యము పాలుఅన్నము ⁹తినవలెను.

వెదురు బాముకు

1. శొంఠి 2. వస 3. సైంధవలవణము 4. మినుములు
5. నువ్వులు 6. పెన్నేరు¹⁰గడ్డ 7. కారుము¹¹గ వేరు 8. మంచి
ము¹²నగ వేరు 9. జిల్లేడువేరు 10. చంగల్వపోవు 11. దేవదారు
12. బ్రహ్మజముడు కొమ్మలు 13. సదాపవత్తులు 14. ఒరగారివేళ్లు
15. వ¹³ర్ణావాలు 16. ఉల్లి 17. ¹⁴చాగవేళ్లు,

వీటిని సమాంశలు గోమా¹⁵త్రముతో నూరి వెదురుబా¹⁶ము పుట్టిన వోట¹⁷పట్టు వేయవలెను. ¹⁸పట్టుఎండిన దానిని తీసివేసి తిరిగి అప్పటికప్పుడే నూరి ¹⁹పట్టు వేయవలెను. రెండునాళ్లు మూడు²⁰నాళ్లు ²¹విడవక వేయవలెను. ²²ఏవేళను ఆవేళ నూరి ²³పట్టు వేయవలెను, వెదురు బాము ²⁴నయమగును.

1. లె
2. లె
3. రేసాడిదినము
4. విస్తై
5. మానుసు
6. ంగా
7. చమిరి
8. తె
9. మానుసు

10. న్న
11. దుంప
12. న
13. న
14. గ్రా
15. చా
16. త్రాన
17. మై

18. మెత్తేడి
19. యిగురుతూ వస్తే
20. స్తూవచ్చేడి
21. స్నా
22. కునూరి విడువవద్దు
23. యే
24. పూస్తూవచ్చేడి
25. మానుసు

క్షయగు¹ల్మములకు

హరీరకీఘృతము

ఆవుపాలు 60 ప²లములు, నెయ్యి 15 ప³లములు, పంచదార⁴ 15 పలములు, కరక్కాయ చూర్ణము 5 పలములు, మిరియపు చూర్ణము⁵ 2½ పలములు, కరక్కాయ చూర్ణమును కల్కముగచేసి, పాలు, నెయ్యితో కలిపి, స్నేహసాక క్రమమున కాచి, అందులో పంచదార మిరియపు చూర్ణము పోసి కలియఁబెట్టి ఈ⁷ బౌషధమును ఉదయము ఉసిరిక కాాయంత తిని పుడిశెడు వేడినీళ్ళు⁹ త్రాగవలెను. క్షయ, గుల్మము, పైత్యగుల్మము, నయమగును. దేహపుష్టి¹⁰ కలిగి నూతేండ్లు యశావన¹¹ము కలిగియుండును.

సవాయికి

శ్లో. రసగంధహరీతాశం పాషాణం తు¹²త్థటంకణమ్ ।

జంబూకూష్మాండభృంగేన మర్ది¹³యేద్యామమాత్రకమ్ ।

కుక్కుటాండకమూ¹⁴షాయాం తత్కల్కం¹⁵ తు వినిక్షిపేత్ ।

¹⁶విపచేద్వాలుకాయంత్రే ద్వియామం మందనహ్నినా ॥

త¹⁷దౌషధే పున¹⁸ర్యోజ్యం హిగు¹⁹ళం నిష్కసూత్రకమ్ ।

తద్భస్మ సూ²⁰చికాగ్రేణ భక్షయేత్సిత²¹యా యుతమ్ ॥²²

1. ల్మన

2. లా

3. లా

4. పు ౨౪ మున్ను

5. ఫ ౧ నెయ్యికాగగాను

కరక్కాయ పొడివేడి

మొల్లనిమంటను నెయ్యి

చిక్కవండి

6. యీ ఆవుప

7. శపాడి

8. ద్రాగేడి

9. మానుసు

10. కివచ్చి

11. పుండ్రై

12. శ్రి

13. యోయా

14. షేన

15. మాక్ష

16. ఆదాయ

17. క్షౌ

18. ర్మిశం

19. శాన్న

20. క్షు

21. సం

22. సవాంస్వా పుష్కరే

చద్రణా సంభానాశయే

ద్భిషక్

1. రసము, 2. గంధకము, 3. హరిదళము, 4. ఉల్లి
పాషాణము, 5. మయూరతుత్థము, 6. వెలిగారము

ఇవి సమాంశలు నేరేడుచెక్క రస¹ముతో మర్దించి ఆ వెనుక
కూష్మాండ రసముతో మర్దించి ఆ వెనుక కలగరాకు ర²సముతో
మర్దించి, కోడిగుడ్డుకు మూడు చీలమన్ను³లు ఇచ్చి అందులో జన
కార్చి వేసి ఆ మర్దించిన ⁴భౌవధమును ఆగుడ్డులో పెట్టి ఆసందును దాని
పెంకు⁵తోనే మూసి అంత్రించి మరినాలుగు చీలమన్నులు ఇచ్చి ఒక
కుండలో ⁶ఇసుక పోసి ⁷దాని నడుమన ఈ గుడ్డును పెట్టి దానిమీద
⁸ఇసుకపోసి వాలుకాయం⁹త్రమున మందాన్నిని రెండు జాములు
వండి తీసి ఆ వెనుక ¹⁰దానిలో ఇంగిలీక¹¹ము ఒక నిమ్మము యెత్తు
¹²కలిపి మర్దించి ¹³దానిని పుచ్చదారతో ¹⁴పుచ్చుకొనిన సవాయి
¹⁵పుండ్లు ¹⁶నయమగును.

సవాయికి ధూపము

1. ఇంగిలీకము, 2. హరిదళము, 3. తు¹⁷త్థము,
ఈ మూటికి ద్విగుణము బాగ్గు ¹⁸కలిపి మర్దించి పొగ
¹⁹వేయవలెను.

మరియొకటి

పాదరసము ²⁰ఒకమాడెత్తు, పెంకులో²¹పెట్టి గలిజేడు ఆకురసము
పోసి మర్దించి ఆ వెనుక మాచీరాకు ర²²సముతో ఆ వెనుక గేదెపేడను

1. సాన

2. సాన

3. యి

4. అవు

5. న

6. యి

7. యి

8. అందు

9. యి

10. త్రాస

11. అందు

12. ంమాం

13. పెట్టి

14. అది

15. యిచ్చేది

16. వణాలు

17. మానుసు

18. పొగాకు

19. పెట్టి

20. సేది

21. మాం యెత్తు

22. పోసి

23. సాన

¹గుడ్డలోపెట్టి నాలుగు అయిదుబొట్లు విడిచి దానితోను మర్దిం²చవలెను.
³ఈవిధముగ మర్దించిన పాదరసములో,

1. శొంఠి, 2. నల్లజీలకఱ్ఱ, 3. నల్లకవిరి, 4. ⁴ఓమము
5. వెల్లుల్లి, 6. బెల్లము,

⁵పీటిని ⁶ఒక మాడెత్తున ఆ రసములో కలిపి కలయ మర్దించి పెద్ద యిండుపుకాయంత వేసి పదిఉండలుచేసి ఒక ఉండచొప్పున పేరిన ఆవునేతి⁷లో పొదిగి పండ్లకు తగలకుండా ⁸ఉదయము ఒకటి, ⁹సాయంత్రము ఒకటి ¹⁰చొప్పున తినవలెను. సవాయి ¹¹నయమగును.

రసము ఎక్కినందుకు చికిత్స

1. మాచీరాకు రసము చారెడు, అవిశాకు రసము చారెడు,
3. నిమ్మపండ్లరసము రెండు చేరలు, 4. గసగనాలు, 5. శొంఠి,

వీటిచూర్ణము కొంచము, మిరియపు గింజలు ¹²వీడు, ఉల్లి పాయలు పది, నల్లజీలక¹³ఱ్ఱ కొంచము, నేతిబొట్లు నాలుగు,

అ¹⁴న్నిటిని కలిపి చారె¹⁵డు త్రాగిం¹⁶చవలెను. ¹⁷ఆఖరున తంగేడాకు రసముతో కలిపి త¹⁸లకు ఒంటి¹⁹కి పట్టించి నాలుగు ఐదు ఘడియలుండి, తల²⁰మీదుగ నీళ్లు పో²¹యవలెను.

పథ్యము ఆవాలు పులుపు, ²⁶విడవవలెను.

1. కోక	10. రేపు	19. కడమది
2. చేది	11. మాపు	20. సాన
3. యీలాగ	12. తినేది	21. లా
4. వాము	13. నును	22. డలా
5. యివి	14. యే	23. చమిరి
6. మాగియెత్తు	15. ర్ర	24. వెంట
7. వేసి	16. నీ	25. నేది
8. తో	17. తికి	26. సువర్ణం
9. ండు	18. చేది	

విశంగాదిచూర్ణము

శ్లో. విశం¹గసారా²మ³లకాభయా⁴శ్చ

యష్టి⁵ చ కుష్మం ఘనచందనం చ ।

⁴నలాలవంగం కణ⁵శుంఠి పత్రం

శ్వామా⁶ చ తీక్షణం బిడసైధవం చ ॥

ఏతత్సచుం చూర్ణమితో⁷శ్చ కుర్యాత్

త్రిభాగమ⁷త్యండికచూర్ణమే⁸వమ్ ।

కర్పూరచూర్ణం చ హితం చ నేవ్యం

జ⁹లం సుభోష్ణం చ తథా¹⁰నుపానమ్ ॥

పైత్యం చ గుల్మం కఫవాతపాండాన్

సకామిలా తృష్ణమజీర్ణదాహమ్ ।

సశ్వాసకా¹⁰సం హృదచిం నిహన్యా

త్సందీపనం ¹¹స్వాల్లఘు పాచనం ¹²చ ॥

శార్దూలచూర్ణము

శ్లో. కుష్మం కుటజబీజాని వచా పాతా ¹³చ చిత్రకమ్ ।

పిప్పలీ శృంగబేరం చ సా¹⁴జమోదం చ సైంధవమ్ ॥

ఏతాని సమభాగాని సూక్ష్మచూర్ణాని కారయేత్ ।

బిడాల¹⁵పదమాత్రం తు పిబేదుష్ణేన వారిణా ॥

¹⁶అష్లుగుల్మాతీసారం చ ¹⁷హృజీర్ణముదరామయమ్ ॥

విషం చ భక్షితం యేన భుక్తం యస్య¹⁸న జీర్యతే ॥

అంగానాం యస్య దుక్పీడా స్థి¹⁹హా వాయు²⁰శ్చ వర్ధతే ।

తేషాం శార్దూలకో నామ సర్వరోగనిఘ్నాదనః॥

1. గా

2. లక్ష్మ

3. నాం

4. యే

5. శో

6. ంచ

7. చ్చ

8. తత్

9. లేనకోష్ఠంఘరమా

10. సామ

11. చా

12. జయేత్

13. డి

14. జా

15. పా

16. ఆ

17. మ

18. స

19. హూ

20. వ్య

శంఖాదిచూర్ణము

శ్లో॥ గంధకం చైకభాగం చ ద్విభాగం సైంధవస్య చ ।
 త్రిభాగం టంకణం చోక్తం చతుర్భాగం తు తుత్థకమ్ ॥
 పంచ¹కంతు ²కపర్దస్య షడ్భాగం శంఖమేవ చ ।
 చిరబిల్వరసేనైవ ఆర్ద్రకస్య రసేన చ ॥
 వహ్నిమూలరసేనైవ ప్రత్యేకం తు శ్రుటత్రయమ్ ।
 తద్భస్మోష్ణచూర్ణచం ఘృతేన సహ భక్షయేత్ ॥
³లర్కా⁴సి గుల్మశూలాసి మాత్రకృచ్ఛం సుదారుణమ్ ।
 షడ్విధం చాతిసారం చ గ్రహణీం చ చిరంత⁵సిమ్ ॥
 వాతజాం పిత్తజాం చైవ శ్లేష్మజాం చ ⁶వినాశయేత్ః ।
 అజీర్ణ⁷కం పాండురోగం శో⁸భోదరభగం⁹దరమ్ ॥
 పుష్టికాంతికరం బల్య¹⁰మాయుష్యం చ విశేషత ।
 శంఖచూర్ణమితిఖ్యాతం శాండిలే¹¹న సుభాషితమ్ ॥

స్త్రీల రక్తపెంజెరకు

¹²కొణి దేదు ఇటికెపొడిని తరిచల్లలో గలుపుకొని త్రాగి¹³న
 రక్తపెంజర నయను¹⁴గును.

మరియొకటి

¹⁵ఎఱ్ఱిఉల్లి¹⁶గడ్డను ఆవుపాలుతో నూరి ఉసిరికకాయంత ముద్దను
 పాలతోనే కలుపుకొని త్రాగి¹⁷న రక్తపెంజర¹⁸తగును.

మరియొకటి

1. దాసనపు ¹⁹ చిగుళ్లు	2. మేడి ²⁰ చిగుళ్లు
3. మఱ్ఱి ²² మొగ్గలు	4. వావిలి సమూలము
5. చిరి సమూలము.	

1. మం	9. శే	17. ఆ
2. దళర్య	10. భో	18. తే
3. ఆ	11. ధ	19. మానుసు
4. మరిచం	12. ంఆ	20. కోనలు
5. ఆ	13. లోయా	21. కోనలు
6. శే	14. తే	22. కోనలు
7. కం	15. మానుసు	
8. శేషతః	16. యె	

ఇవి సమాంశలు, ఆవుపాలతో నిమ్మకాయంత ముద్ద నూరి పాల
లో కలుపుకొని పంచదార వేసుకొని త్రాగిన రక్తపెంజరము శమించును.

ఈ విధముగ రెండు దినములు త్రాగవలెను.

పథ్యము మధురాహారములను పెట్టవలెను.

పేనుగ¹ట్టకు

తంగేడాకు పసరును అరికాళ్లకు అరచేతులకు తలకు బట్టించిన
పేనుగట్ట నయమగును.

మరియొకటి

శుద్ధగంధము ²ఒక భాగము, పంచదార ³-2 భాగములు, వెన్న
⁴2-భాగములు ⁵కలిపి నేవించిన స్త్రీకి పేనుగట్ట నయమగును.

మరియొకటి

⁶నూనె అరసాలెడు పొంగు⁷వచ్చువరకు గాచి అందులో ఆవు
పెరుగు తవ్వెడు ⁸పోసి ఆ వెనుక దింది చల్లనార్చి త్రాగిన స్త్రీకి
పేనుగట్ట¹⁰నయమగును.

మరియొకటి

తెలకపిండి నేల ఉసిరిక వీటిని నిమ్మపండ్ల ¹¹రసముతో నిమ్మ
కాయంత ముద్ద నూరి నిమ్మకాయ ర¹²సముననే కలుపుకొని త్రాగి¹³న
స్త్రీకి పేనుగట్ట¹⁴నయమగును. ¹⁵దీనివలన ప్రదరము¹⁶కూడ²⁷నయమగును.

1. శే

2. తే

3. మానుసు

4. యాక్రమాన

5. నా

6. శేది

7. రాబు

8. పెట్టేది

9. ర

10. సు

11. నా

12. ం

13. ర

14. ం

15. స్త్రీ

16. తె

17. రా

18. పోనేది

19. తే

20. మానుసు

21. సాన

22. సాన

23. తే

24. మానుసు

25. ఇందు

26. న్న

27. మానుసు

శ్వేతస్రావమునకు

తెలకపిండిలో కుంచెడు నీళ్లుపోసి మానెడుగ కాచి ఒక క్రొత్త అటికెలో ¹పోసి వాసెరగట్టి మంచు²లో బెట్టి అందులో పంచదార నూనె కలుపుకొని త్రాగిన ³శ్వేతస్రావము నిలుచును,

మరియొకటి

ఉసిరిక కాయంత రానున్నము రెండుఉసిరిక కాయలంత మిరియము, పులుపు చింతపం⁴డు మానెడు క⁵లిపి 3 దినములు ⁶నేవించిన శ్వేతస్రావము ⁷నిలుచును.

ఈ మందు ద్రాగిన శరీరములో నవద్వారములలలోను ⁹వేసి కలుగును. భయ¹⁰పడవద్దు.

నేలతాడి గడ్డను నీడ¹¹లో ఎండించి చూర్ణము చేసి ¹²మిరిమాల చూర్ణము పంచదార సమాంశలు గూర్చి తవ్వెడు వేపాకురసములో ¹³ఈ మూడు ¹⁴వస్తువులను మూడు ఉసిరిక కాయలం తేసి క¹⁵లిపి త్రాగిన, శ్వేతస్రావము నిలుచును.

ప్రతాపమార్తాండరసము

శ్లో విషటంకణనేపాళం క్రమవృ¹⁶ద్ధం స హింగుళమ్ ।

రసః ప్రతాపమార్తాండః సర్వజ్వరనివారణః ॥

1. నాభి ¹⁷1 భాగము
2. వెలికారము ¹⁸2 భాగములు
3. నేపాళాలు ¹⁹3 భాగములు
4. యింగిలీ²³కము 4 భాగము

1. వడచి	9. మానుసు	17. లుపకత్రాగితేరూక్ష
2. న	10. రాల	18. మానుసు
3. తే	11. సెగవెళ్లుసు	19. ద్యాతు
4. ముట్టు	12. రేతు	20. మాగ
5. కారేరూక్షమానుసు	13. సు	21. కమా
6. టి	14. ర్యపు	22. మార
7. లుపుసు	15. యీ	23. మార
8. నై	16. దోయాలు	

¹పీటిని అల్లపు ర²సముతో గాని శౌంతి ర³సముతో గాని ఒక దినము మర్చించి గుంజాప్రమాణ⁴ ⁵వటికలు చేసి నీడను ఎండించి అల్లపు ర⁶సముతో గాని శౌంటి కపా⁷యముతో గాని ఒక వటికరిను ఇచ్చి యిరువై యేడు జ్వరాలు నయమగును.

అర్ధనారీశ్వరరసము

శ్లో రసగంధామృ⁹తం దంతీ బీజాని సమభాగ¹⁰తః।

చూర్ణీకృతం తు దేయం చ ¹¹జేహార్ధజ్వరనాశనమ్ ॥

సన్నిపాతేషు శూలేషు పార్శ్వ¹²సుగ్ధివిషమజ్వరే ।

నానాదో¹³షా హరేచ్ఛీ ¹⁴ఘ్రు¹⁵మర్ధనారీశ్వరో రసః ॥

1. రసము,

2. గంధకము,

3. నాభి,

4. నేపాళాలు.

ఇవి సమాంశలు, అల్లపు ర¹⁶సముతో మర్చించి గుంజా¹⁷ప్రమాణ వటి¹⁸కలుజేసి నీడను ¹⁹ఎండించి, స్త్రీయెడమ చంటిపాలతో ఒక వటక మును²⁰ ఇచ్చిన ²¹ఎడమ²²వైపు జ్వరము విడుచును.

స్త్రీకుడి చంటిపాలతో ²³ఇచ్చిన కుడి²⁴వైపు జ్వరము విడుచును

మరియొకటి

1. హేమమాక్షికము ²⁵1 భాగము,

2. ఇంగిలీకము ²⁶1 భాగము,

3. వ²⁷త్సనాభి ²⁸1 భాగము,

1. యివి	11. ఆర్ద్రేషు	20. యిస్తే
2. సాన	12. శ్చేష్వు	21. యె
3. సాన	13. పం	22. దిక్కు
4. మాత్రపు	14. హరేత్ శీ	23. యిస్తే
5. కా	15. అం	24. దిక్కు
6. సాన	16. సాన	25. మాగ
7. రసాన	17. మాత్రపు	26. మాగ
8. యిస్తేసు	18. కా	27. స
9. తా	19. ఎ	28. మాగ
10. యేత్		

వీటిని అల్లపు ర¹సముతో మర్దించి గుంజా ²ప్రమాణవటికలు చేసి ఒక వటికను, మేక కుడి చంటి పాలతో ⁴ఇచ్చిన కుడిపాశ్శ్వపు జ్వరము విడుచును ⁵యెడమ చంటి పాలతో ⁶ఇచ్చి, ఎడమ పార్శ్వపు జ్వర⁷ము విడుచును.

స్వచ్ఛందభైరవరసము

1. రసము, 2. గంధకము, 3. నాభి,

ఇవి సమాంశలు. ⁸వీటికి స⁹మము జాజికాయలు¹⁰చేర్చి ¹¹పెటన్నిటికి స¹²మముగా పిప్పలిపాడి కలిపి¹³వీటిని అల్లపుర¹⁴సముతో మూడు¹⁵దినములు మర్దించి గుంజా¹⁶ప్ర¹⁷మాణపు వటి¹⁸కలు చేసి సీడను ¹⁹ఎండించి ఒక వటి²⁰కను తమలపాకుతో గాని, తమలపాకు రసముతో గాని, అల్లపు రసపుతో గాని, ²¹ఈయవలెను, ఇచ్చిన మూడు ఘడియలకు జీలకఱ్ఱను, మాడెత్తు నూరి నీల్లలో గలిపి కాచి చల్లనార్చి యిచ్చేది.

పథ్యము పదిఘడియ²²ల తరువాత పాలు ²³అన్నము అర్ధ²⁴భోజనము ²⁵పెట్టవలెను.

కాకరకాయ, వంకాయ, లేత అరటికాయ, మునగగాయ, నల్లేరు, ఉచ్చింత కూర, ములక్కాయ, కుంజే²⁶లుమాంసము, ఊర²⁷పిచ్చుక మాంసము, మొద²⁸లగువాటిని కూరలుగ వండి, ²⁹అన్నముతో ³²బెట్టవలెను.

1. సాన	12. తిరుగాయాయంత	23. ర
2. మాత్రపు	13. 8	24. ప్షాడు
3. కా	14. బెట్టి	25. వంటక
4. యస్తే	15. సాన	26. గ్రాసం
5. యెడ	16. నాణ	27. ట్టేది
6. యస్తేను	17. మా	28. టి
7. 0	18. త్ర	29. బిచ్చిక
8. 0వి	19. కా	30. లుగాకూరలుగా
9. యంత	20. యె	31. వంటకం
10. 8	21. ము	32. ట్టేది
11. బెట్టి	22. యిచ్చేది	

శీత¹జ్వరవిషమజ్వ²రములు ³నయమగును.

ఔషధమును మూడురోజు లీ⁴యవలెను.

త్రిపురభై రవరసము

1. ఇంగిలీకము 1 భాగము, 2. నాభి 2. భాగములు,
3. కోష్ఠువు 3. భాగములు.

వీటిని అల్లపు రసముతో మర్దించి గుంజా⁵ప్రమాణవటి⁶కలు జేసి అల్లపు రసముతో ఒక వటి⁷కను ⁸నియవలెను.

పథ్యము మూన్నాళ్ల⁹వరకు ¹⁰జావ నీయవలెను, మూ¹¹డోనాటి రాత్రి పథ్యము పె¹²ట్టవలెను. సర్వజ్వ¹³రములు ¹⁴నయమగును.

వినోదవిద్యా రసము

రసము, వెలిగారము, సమాంశలు, ఈ రెంటికి స¹⁵మము నేపాళ ములు, ¹⁶కలిపి నీళ్లతో మర్దించి గుంజా¹⁷ప్రమాణ వటు¹⁸కలు జేసి ఒక వటుకను పాలతో గాని బెల్లముతో గాని¹⁹యిచ్చిన జ్వ²⁰రములు విషమ జ్వ²¹రములు ²²శమించును. ²³వి రేచన ²⁴మగును.

పథ్యము స్వచ్ఛందబైర²⁵వమునకు వలెనే ²⁶పెట్టవలెను.

ఇచ్చాభేదిరసము

1. త్రికటుకము, 2. త్రిఫలాలు, 3. పాదరసము, 4. చేదుప్ప
5. గంధకము, 6. వెలిగారము, ఇవి సమాంశలు.

1. పేంకి

10. గంజిపోనేది

19. నే

2. రా

11. మూడో

20. రా

3. మానుసు

12. టేడి

21. రా

4. చ్చేది

13. రా

22. మానుసు

5. మాత్రపు

14. మానుసు

23. రో

6. కా

15. ర

24. మాను

7. కం

16. పెట్టి

25. వా

8. యిగ్నేది

17. మాత్ర

26. పెట్టేది

9. దాకా

18. కా

వీటి అన్నిటికి స¹మముగా నేపాళాలు ²చేర్చి చెఱకు ర³సముతో మర్దించి గుంజా⁴ప్రమాణ వటి⁵కలు జేసి ఒక వటిక⁶ను చింతగింజంత బెల్లము⁷లో పెట్టి ⁸ఇచ్చిన విరేచన⁹మగును. కట్టడల¹⁰చిన చన్నీ¹¹ళ్లతో కాళ్లు కడు¹²గుకొనవలెను.

ఇదిఉ¹³ష్ణ¹⁴విరేచనయోగము.

శీతలభేది శీతవిరేచయోగము

1. నాభి ¹⁵1 భాగము, 2. యింగిలీకము ¹⁶2 భాగములు 3. వెలిగార¹⁷ము 3 భాగములు 4. నేపాళాలు ¹⁸8 భాగములు,

¹⁹వీటిని చన్నీళ్లతో మర్దించి గుంజా²⁰ప్రమాణవటి²¹కలు చేసి ఒక వటిక²²ను అరటిపండులో పెట్టి ²³ఇచ్చిన వలసినన్నిమాడ్లు విరేచన²⁴ములగును.

ఓప ²⁵లేనియెడల వేడినీ²⁶ళ్లతో కాళ్లు కడు²⁷గుకొని వేడినీళ్లు తవ్వెడు త్రాగి²⁸న కట్టును.

ఇది శీతవిరేచనయోగము

సర్వవిషహరము

1. శుద్ధగంధకము, 2. రసము, 3. పచ్చకర్పూరము,

1. ి	11. ఖ్లు	20. మాత్రము
2. పెట్టి	12. క్కువేది	21. కా
3. సాన	13. వు	22. ము
4. మాత్రము	14. భేది	23. యిస్తే
5. కా	15. మాగ	24. మా
6. ం	16. మ్తా	25. కుంఠే
7. ప్రతిపాకంపెట్టి	17. మాకి	26. ఖ్లు
8. యిస్తే	18. మార	27. క్కువేది
9. మో	19. యింతమట్టు	28. తే
10. స్తే		

వీటిని సమాంశలుచేర్చి చిట్టిమూలము ¹నలియ గొట్టి గసమును పిడిచి ఆర²సముతో ఒకఘడియ మర్దించి గురివిందగింజంత భస్మ మి³చ్చిన స్థావర, ⁴జంగమ, కృత్రిమ, వి⁵షములు ⁶శమించును.

జామున్నరకు జ్వరము వదిలే యోగము

శ్లో. రసగంధకతామ్రం చ నాగవంలగవిషం తథా ।

సేపాశం స్వర్ణబీజాని సమభాగాని కారయేత్ ॥

నిర్దం⁷డ్యా సప్తవారం తు భావితో భిషజా రసః ।

గుంజామాత్రప్రమాణేన వటుకాన్కారయేత్తథా ॥

వటుకైకం ప్రయుంజీత శృంగబేరరసై⁸ర్యతమ్ ।

సర్వజ్వరహరం జ్ఞేయం యామా⁹ధేన ప్రశా¹⁰మయేత్ ॥

బ్రహ్మీత్రరసము

శ్లో. నూతం గంధం విషం తాళ¹¹మభ్రకం శుల్బతీక్ష్ణక¹²మ్ ।

పాఠాచిత్రకసేపాశం సైంధవం కుష్ఠనాగరమ్ ॥

మరీచోన్నతబీజాని ¹³త్వర్కక్షీరే¹⁴ణ మర్దితమ్ ।

మత్స్య¹⁵పిత్తైర్భావయిత్వా ¹⁶వటి శుష్కాత్వనాతపే ॥

బ్రహ్మీత్రరస ¹⁷ఇత్యేషః సర్వవ్యాధివినాశనః ।

సన్నిపాతం హరేచ్ఛీ¹⁸ఘ్రమిష్టమిశ్వరభాషితమ్ ॥

సన్నిపా¹⁹తములకు అల్లపురసముతో ²⁰నివ్వయవలెను. జ్వ²¹రములకు త్రికటుకముతో ²⁴నివ్వవలెను.

1. పెట్టి

2. న్నూత్రొక్కి

3. నాన

4. మి

5. జం

6. సా

7. మానును

8. డా

9. భావానిసిధో

10. యు

11. ంతు

12. మ్యుకి

13. ంఅ

14. ం

15. అ

16. స

17. తానిభావాని

18 గళికాభాయశుష్కకం

19. విజ్ఞేయం

20. ఘ్రంయి

21. తా

22. యిచ్చేది

23. రా

24. యిచ్చేది

త్రైలోక్యసుందరరసము

శ్లో. రసామ్రసారగంధం చ ధుత్తూర బీజటంకణమ్ ।
 నమభాగాంశ్చ సంమర్ద్దియ ముద్గమాత్రప్రమాణ¹తః ॥
 నవనీతేన సంయుక్తం నాగవల్లీదళేన ²వా
 దేయం సర్వజ్వరం హంతి సతతం తరుణజ్వరమ్ ॥
 పథ్యం చైవ ప్రహితవ్యం దధిక్షీ⁴రం సశర్క⁵రం ।
 త్రైలోక్యసుందరో నామ సర్వజ్వరగజాంకుశః ॥

ఇవి సమాంశలు. నిమ్మపండ్లరసముతో మర్దించి పెసరగింజలం
 తేసి వటి⁷కలు చేసి ఆవువెన్నతో గాని, తమలపాకు రసముతో గాని,
⁸ఇచ్చిన తాపజ్వరములు విడుచును.

రక్తాతిసా¹⁰రములకు

శ్లో. అంబష్టా ధా¹¹తికీపుష్పం సమం గా ¹²లోధ్రమేవ చ ।
 శాలి¹³బా చేతి ¹⁴సక్వాధో రక్తాతీసారనాశనః ॥
 ముస్తాకషాయమేకం వా మోచవల్కుల¹⁵జం ర¹⁶సం ।
 రక్తాతీసారవాంఛే¹⁷షు మధునా సహ యోజయేత్ ।
 నారికేలస్య యత్పుష్పం కదళీపుష్పమేవ చ ।
 ఘోంటాశ్వ¹⁸గజమోదం చ శాలి¹⁹బామూలమేవ చ ॥
 ఖ²⁰ట్వంగ²¹ం చ సమం కృత్వా దధిమండేన పేషయేత్ ।
²²వ్రత²³త్ప్రిబేదతీసారే రక్తనిర్మా²⁴సకే భిషక్ ॥

1. కు	9. రా	17. తు
2. చ	10. ర స	18. క్క
3. మాణేన	11. తు	19. బా
4. రేణ	12. వో	20. ట్టం
5. రా	13. జాశే	21. తత్స
6. సాన	14. త	22. యే
7. కా	15. భా	23. ద్వి
8. చేడి	16. ః	24. హ

కతకం మాహిషే తక్రే పేషయిత్వా విచక్షణః ।

తేనైవ ¹పాయయేత్ క్షిప్రం రక్తాతీసారనాశనమ్ ॥

సర్వజ్వరకషాయము

శ్లో. ముస్తాపర్పటభూనిం²బధన్వ³యా సమహాషధం ।

కంటకా⁴రి చ సక్వా⁵ధః సర్వజ్వ⁶రహరః పరః ॥

ఛర్దిజ్వరాతిసా⁷రములకు

శ్లో. ఘన⁸లాజామృతాగ్రంధి విశ్వక్వాధః కణాయుతః ।

ఛర్ది¹⁰హిక్వాతిసా¹¹రఘ్నస్తవజీర్ణార్తిజ్వరాపహః ॥

ప్రభావతీవటీ

1. నాభి ¹²1 భాగము, 2. తుంగముస్తలు ¹³1 భాగము,
3. వేపాకు చూర్ణము ¹⁴1 భాగము, 5. యష్టిమధుకము ¹⁵1 భాగము,
5. కరక్కాయ చూర్ణము ¹⁶1 భాగము, 6. చెంగల్వకోష్ఠ్య ¹⁷1 భాగము
7. ¹⁸ఓమము ¹⁹1 భాగము, 8. వాయు విశంగాలు ²⁰1 భాగము,
9. శొంతి ²¹1 భాగము, 10. పిప్పళ్లు ²²1 భాగము 11. షిరియాలు
- ²³1 భాగము, 13. పసుపు ²⁴1 భాగము, 14. పాత వేళ్లు ²⁵1 భాగము,
15. చిత్రమూలము ²⁶1 భాగము, 16. ఉప్పు ²⁹1 భాగము,

1. పే	11. రాణామ	21. ఘ
2. బా	12. ర్ణాంతి	22. ఘ
3. యూష	13. ఘ	23. ఘ
4. ర్యప్రయుక్తంచ	14. ఘ	24. ఘ
5. ధే	15. ఘ	25. ఘ
6. రాసహం	16. ఘ	26. ఘ
7. రాసకు	17. ఘ	27. ఘ
8. వా	18. ఘ	28. వు
9. క్వాక్వాహ్	19. వో	29. ఘ
10. జ్వరాతి	20. ఘ	

వీటిని మేక మూ¹త్రముతో కజ్జలిగ మర్దించి గుంజా²ప్రమాణ పటి³కలు చేసి నీడను⁴ఎండించి దీప⁵నమునకు పిప్పలితో నూరి వే⁶డినీళ్లతో⁷ ఈయవలెను. శ్లేశ్మమున బుట్టిన⁸ రోగములకు పసుపు నీళ్లతో ఈయవలెను. పైత్యము వలన బుట్టకు రో⁹గములకు వేపయూనెల రసముతో¹⁰ ఈయవలెను. వాత¹¹మువలన బుట్టినరో¹²గములకు మిరి¹³యపు చూర్ణముతో¹⁴ ఈయవలెను.

¹⁵దీనికి పథ్యము పులు¹⁶పు, ¹⁷ఉప్పు. నూనె, ¹⁸చేపలు, వర్జించి ఇతర వస్తువు¹⁹లను భోజన²⁰ము చేయవలెను.

సర్వశూలలకుకషాయము

శ్లో. సూరణం లశునం శిగ్రు గంధికం చిత్రకం వచా ।

పాతా²¹శుంఠీయుతః క్యా²²థః సర్వశూలహరః ²³పరః ॥

²⁴వీటిని సమాంశలు కూర్చి కషాయము బెట్టి ²⁵ఇచ్చిన సర్వ శూలలు ²⁶నయమగును.

అస్థిగతజ్వరకషాయము

శ్లో. పటోలం రోహిణీ ముస్తా కాకజంఘా మహశాష²⁷ధమ్ ।

విశాలా పర్పటః³² క్యాథో జ్వరమస్థిగతం హరేత్ ॥

1. యివి	12. యిచ్చేది	23. చేసేది
2. త్రాన	13. తా	24. శా
3. మాత్ర	14. గా	25. థో
4. కా	15. యాల	26. థ్
5. యె	16. యిచ్చేది	27. యివి
6. నా	17. ఇందుకు	28. యిస్తే
7. స్నీ	18. సు	29. మానును
8. యిచ్చేది	19. పు	30. థీ
9. శ్లేష్మ	20. మత్స్యలు	31. టీ
10. గా	21. ఉడమ	32. డే
11. గా	22. లు	

రాజచం¹డీశ్వరరసము

శ్లో. రసం గంధం హతం శుల్బం విషం హింగుళయుగ్మకమ్ ।

చిత్రమూలకషాయేణ మర్దయేద్యామమాత్రకమ్ ॥

పంచకోలకషాయేణ యామా²ర్థం మర్దయేద్భుజః ।

త్రిదోషోష్ణజ్వరాస్సర్వానతీసారాంశ్చ నాశయేత్ ॥

రాజచం³డీశ్వరో నామ సర్వరోగకులాంతకః ।

1. రసము, 2. గంధకము, 3. తామ్రభస్మము, 4. ³నాభి,

ఇవి సమాంశలు. యింగిలీకము 2 ⁴భాగములు, ⁵వీటిని చిత్రమూలపువేళ్ల కషా⁶యముతో యామము యిర్దిం⁷చవలెను. పంచకోల కషాయముతో నాలుగు ఘడియలు మర్దిం⁸చవలెను. తరువాత మిశ్రపగింజలం తేసి వటుకలుచేసి అల్లపు ర⁹సముతోగాని, పంచకోల కషా¹⁰యముతోగాని ¹¹యిచ్చినసకలత్రిదోష జ్వ¹²రములు జ్వరాతీసా¹³రములు ¹⁴తగ్గును

ఈ రాజ చం¹⁵డీశ్వర ర¹⁶సము సర్వరోగ హ¹⁷రము.

బహుమూ¹⁸త్రములకు

ములువెంపలి సమూల¹⁹ముగ తెచ్చి కమిశెడు నలియగొట్టి అడ్డెడు నీళ్లలో కషాయము పెట్టి అరసా²⁰లడు మిగులు వరకు చిక్క²¹గ కాచి మూడు ది²²నములు సేవించి²³న బహుమూత్రము ²⁷నిలుచును

1. శ్లో	10. చేది	20. ం
2. త్రిదోషాణిచసర్వాణి జ్వరాతీసారనాశనం	11. కా	21. త్రానకు
3. డే	12. సాన	22. మున్ను
4. యి	13. యాన	23. తె
5. పాళ్లు	14. యిస్తేను	24. గా
6. యివి	15. రా	25. నా
7. యాన	16. రా	26. తేను
8. చేది	17. న్నూనూను	27. మానును
9. యాన	18. డే	
	19. ం	

తిమ్మిరివా¹తమునకు

1. నేపాళము, 2. సైంధలవణము, 3. గౌరీపాషాణము,
4. నిర్విషము,

ఇవి సమాంశలు నిమ్మపండ్ల ర²సముతో గాని, జిల్లేడు బాలతో గాని, నూరి తిమ్మిరిగల చోట కత్తి³వేట్లు వేసి ఆచోటున ⁴ఈమందును యెక్కిం⁵చిన తిమ్మిరివాతము ⁶తగ్గును.

గుల్మమునకు

ఉసిరికకాయంత మిరియపు ముద్దను బ్రహ్మచెముడు పాలతో తడిపి ఇలివింద ఆకు రసముతో గలిపి ⁷యిచ్చిన గుల్మము ⁸శమించును.

చేరుకుట్టుకు

1. శొంతి, 2. పలిమెడు, 3. కరక్కాయ చెక్కలు,

వీటిని చూర్ణముచేసి వస్త్ర⁹లిగాతము చేసి, గుప్పెడు నల్ల ¹⁰తుమ్మ ఆకును కలిబోసి ¹¹నలియగొట్టి కుంచెడు కలిలో గలిపి వడబోసి పిప్పిని పారవేసి అందులో ¹²ఈరెండు ¹³చూర్ణములు గలిపి మెల్లని మంట¹⁴తో చిక్క¹⁵గ కాచి కణికలు జేసి చింతగింజంత మాత్ర వావిలాకు రసముతో ¹⁶ఇచ్చిన చేరుకుట్టు¹⁷త¹⁸గ్గును

మూలవ్యాధికి

చేదు ఆనగపు కాయను రొయ్యిగ కాల్చి గలిజేరువేరు ¹⁹తెచ్చి ఆరొయ్యని తేనెతో గలిపి ఆవేరు²⁰కు బట్టించి ²⁴అసనములో యెక్కించ

1. తా	తడిసిది ఆర	16. లు
2. సాన	8. యిస్తేను	17. ను
3. వాట్లు	9. మానును	18. గా
4. యీ	10. ఘా	19. యిస్తే
5. స్తే	11. దు	20. మా
6. మానును	12. తొక్కి	21. ను
7 ఇలివింద ఆకురసం	13. తోను	22. పైకేసి
చారెంటితోనువుశిరికా	14. యీ	23. న
యంత మిరియపు ముద్ద	15. ర్ణా	24. నాన
బ్రహ్మచముడు బాలను		

¹వలెను. ఆసనము చుర్రుమనగనే ఆవేరును ²తీసివేసి రెండు కడవల నీళ్లులో చింతాకు వేసి కాచి ఆస³నమును⁴కడగవలెను. భోజనము వేళకు ⁵ముందుగనే కాల్చిన తెలికపిండిని ⁶తరువాత భోజనముచే⁷యవలెను. మొలలు ఊడిపడును, ఆవడకాయ, చేదుప్పు ఆవాలు వీల్లును కలితో నూరి⁸గుడ్డతిరి⁹కి బట్టించి ఆస¹⁰నములో ఎక్కి¹¹ంచిన మూలవ్యాధి ¹²తగ్గును.

మరియొకటి

ఆవడకాయను చూర్ణముచేసి, నూనె¹³తో తడిపి ¹⁴గుడ్డతిరి¹⁵కి బట్టించి ఆస¹⁶నములో ఎక్కి¹⁷ంచిన మూలవ్యాధి ¹⁸తగ్గును.

మరియొకటి

1. కరక్కాయలు, 2. చిత్రమూలము, 3. జీడిగింజలు,
4. ¹⁹బెల్లము, 5. నల్లనువ్వులు,

ఇవి సమాంశలు మెత్త²⁰గ నూరి నిత్యము శిశిరిక కాయంత సేవిం²¹చిన మూలవ్యాధి ²²తగ్గును.

మరియొకటి

బ్రహ్మమేడి కాయలు ²³నలియ గొట్టి వెచ్చచేసి ఆస²⁴నములో గట్టి²⁵న మూలవ్యాధి ²⁶తగ్గును.

1. చేది
2. నేది
3. నాన
4. బోసుకునేది
5. మునుపే
6. మరి
7. నేది
8. కో
9. ని

10. నాన
11. స్తే
12. మానును
13. మెదిపించి
14. కోక
15. ని
16. నాన
17. నే
18. మానును

19. యివి
20. గాకుమ్మి
21. స్తే
22. మానును
23. కుమ్మి
24. నాన
25. తే
26. మానును

మరియొకటి

జిల్లేడు కొమ్మను, జిల్లేడుబాలతోనే తడిపి ఆస¹నములో నెక్కిం²చవలెను.

చేతివదరకాయ నూరి ఉండలుజేసి ఆస³నములో నెక్కించ⁴వలెను.

మరియొకటి

ముదిరిన నల్లతుమ్మ లుతో⁵మీదిభాగము గీచి ఆలోపలితోలు, ⁶దానియాను, ⁷దాని ⁸పువ్వు, ⁹దానికాయలు, దాని వేళ్లు, ¹⁰వీటిని పచ్చి విగ దెచ్చి ¹¹నలియగొట్టి యెండించి ప్రత్యేకముగ చూర్ణము చేసి త్రికటు కయు, త్రి ఫల¹²ములు.

ఇవియన్నియు సమాంశలుగ గలిపి, నిత్యము మూడు మాడలెత్తు చూర్ణము¹³ను తేనెతో గలుపుకొని ఉద¹⁴యము సాయంత్రము సేవించిన మూలవ్యా¹⁵ధి ¹⁶తగ్గును.

మరియొకటి

1. జీడిగింజలు, 2. కరక్కాయలు,
3. అనుములు, 4. ¹⁷బెల్లము.

ఇవి సమాంశలు. వీటిని చిమ్మిలిగా త్రొక్కి పరగడుపున ¹⁸మాడలెత్తు సేవిం¹⁹చిన త్వద్దోష²⁰ము మూల వ్యాధులు గు²¹ల్లములు శమిం²³చును.

1. పాపరకాయలు ప్రక్క
ఆవడచూర్ణాననించి ఆస
నానయెక్కించేది

2. నాన

3. చేది

4. నాన

5. చేది

6. దు

7. ఆ

8. ఆ

9. ఇ

10. యివి

11. ద్రొక్కి

12. లా

13. ం

14. రేపుమాపు

15. స్తే

16. మా

17. ను

18. చరకడ

19. మారపత్తు

20. స్తే

21. షా

22. ల్కా

23. మూనుసు

మరియొకటి

నువ్వు¹లను నూరి నిమ్మకాయంత ముద్దను మ్రింగి²న మూల వ్యాధి తగ్గును.

మరియొకటి

పెన్నేరుగడ్డ పై⁴భాగమును గీచి బిళ్లలుగ కోసి ఛాయా శుష్క⁵ముగ చూర్ణము చేసి నిత్యము, రేగుపండంత మోతాదును ఆవు నేవి⁶చిన మూలవ్యాధి శమించును.

మరియొకటి

జీలక⁷ఱ్ఱమసి, చింతపండుపులుపు వీటిని నేతితో గలిపి నాకి⁸న మూలవ్యాధి శమిం⁹చును.

మరియొకటి

త్రిఫలములను మేక పంచిత¹⁰ముతో నూరి త్రాగిన మూల¹¹వ్యాధి శమించును.

మరియొకటి

బోడతరమును సమూలముగ త్రొక్కి ఆస¹²నములో కట్టిన మూలవ్యాధి శముంచును.

మరియొకటి

1. గొట్టి బూ¹³డిద,
2. ఉత్తరేణిబూ¹⁴డిద,
3. సైంధవలవణము.

వీటిని సమాంశలు తేనెతో గలిపి మొలల¹⁵కు బూసిన మూల¹⁷వ్యాధి శమించును.

1. లు	7. కర	13. నానకట్టేడి
2. తే	8. తే	14. నివురు
3. మానుసు	9. మానుసు	15. నివురు
4. దంపుఁ మీదు	10. లాలు	16. మూలవ్యాధి అకర్ణ
5. సా	11. తాన	బూస్తే
6. చేడి	12. గేడి	17. మానుసు

మరియొకటి

లేదా గలజేరు¹కు దీనిని బట్టించి ఆస²నములో యెక్కించిన⁴ మొలలు తెగిపడు⁵ను. అంతర్వలయమైన⁶ను శమించును.

సోమిదె కట్టెను కాల్చి ఆమసిని నరమూత్రములో గలిపి పూసిన ఆకర్ణ నయమగును.

మరియొకటి

బ్రహ్మబెముడుపాలు మండపనుపున నూరి ఆపాలనే రాచి ఆకర్ణ బూసిన ఆవేళ్లు తెగిపడి మానును.

మరియొకటి

బోడితరమును నలగ⁷గొట్టి రసమును పిడిచి అందులో దూదిని దడిపి ఆస⁸ములో నెక్కిం⁹చిన మూలవ్యాధి నయమగును.

మరియొకటి

ము¹⁰ందుగ నెయ్యిఅన్న¹¹మును తిని¹²పించి ఆవెనక పాపరపట్టి ప్రక్కను (?) ఆవాలు నూరి పట్టించి ఆసనము¹³లో కట్టిన ఆవేళ్లు ఊడి పడును.

ఆవెనుక తంగేడు చిగుళ్లను నే¹⁴తితో తడిపి వెచ్చ చేసి ఆ¹⁵సన మున¹⁷గట్టిన నయమగును.

1. న
2. నాన
3. స్త్రీ
4. అవి
5. లు
6. నా

7. బాడిచి
8. నాన
9. చేది
10. నుపు
11. వంటకం
12. నిచ్చి

13. నానబెట్టి
14. తే
15. తత
16. నాన
17. తే

మరియొకటి

దూలకందను నూరి నిమ్మకాయంత ముద్ద¹ను ²చింత గుఱ్ఱ³లో బొదిగి మూడు ది⁴నములు ⁵సేవించిన ఆస⁶నములో బుట్టిన రోగ⁷ములు ⁸శమించును.

⁹దీనికి పథ్యము సో¹⁰లెడు నెయ్యిని ¹¹అన్నముతో కలిపి భుజింపవలెను.

మధుమే¹²హమునకు

పెద్దరేగు చెక్కరసము సో¹³డు, పంచదార నిమ్మకాయంత, కలుపుకొని సేవిం¹⁴చిన మధుమేహములు ¹⁵శమించును.

శుక్ల¹⁶స్థంభనమునకు

ఆసవము¹⁷నుండి బడిన యె¹⁸డికె ¹⁸పామును దెచ్చి నారికడుపు చిప్పలో గాని ప్రమిడలో గాని పెట్టి, దుప్తుపాలు బో¹⁹డిచిన వెన్నవలె తయార²⁰గును. అందులో అడవి ఆముదపు కొనలు విరిచి ఆ బంకను ఆర ఆరగా బొడి చేసి తరువాత దానిని కలయ గల్పి కిక్కిన కొనలు గాని, ఆముదపు కొనలు గాని, పదిలము చేవికొని, లింగద్వార²¹మున మెంతి గింజంతఎక్కిం²²చిన శుక్లము స్థంభించును. నిమ్మకాయ తి²³నిన విరుగుడు.

వశ్యము

1. ఎర్రాటపు మొగ్గలు,
2. నేల ములకపండు రసము,
3. వెలిగారము,
4. కర్పూరము.

1. నూరి

2. చింతకాయంత ముద్దకు

నూరి

3. న

4. నా

5. మింగితే

6. నాన

7. గా

8. మానును

9. యిందుకు

10. లే

11. పంటకంఠోంచేసేదీ

12. హా

13. లె

14. స్తై

15. మానును

16. స్త

17. నానబడ్డ

18. బుడత

19. చాలాబొడిస్తేను

20. ఉండు

21. రా

22. యెక్కిస్తే

23. స్నదాకాస్తంభన

వీ¹టిని చక్క²గ సలియ కొట్టి ప్రత్యేక³ము 10-ఫలములు. నీళ్లు 800-ఫల⁴ములు, ⁵పోసి పాఠ వేళ్లు 10-ఫల⁶ములు వేసి నాలుగ⁷వ భాగము మిగులునట్లు చిక్కగ కాచి యీ కషాయములో⁸ మీగడ పెరుగును ⁸64-ఫల⁹ములు పోసి మెల్లనిమం¹⁰తో రాత్రింబగళ్లు మూన్నాళ్లు ¹¹చవలెను. తరువాత ఆకషాయము 50¹²ఫలములు మిగిలిన యెడల ¹³రెండువందల కరక్కాయల ¹⁴పొడిని వస్త్రగాలితముచేసి అందులో¹⁵దానికి సమాంశము శొంఠి పొడినిచే¹⁶ర్చి ఈరెండు చూర్ణము ¹⁷లను కషాయములో¹⁸ బోసి నూనె ¹⁸16-¹⁹ఫలములు నెయ్యి ²⁰16-ఫలములు పై కషాయములో కలిపి లేహ్యపాకముగ కాచి గరిటెతో ఎత్తిన తేనె పదును వచ్చిన యెడల దించి కల్క ద్రవ్యాలు జీలకఱ్ఱ, ఖురానాని, ఓమము, మంచి ఓమము, ఇంగువ, త్రికూకము యవశోరము' ఇవి ²¹ప్రత్యేకము రెండేసి ²²ఫలములు చూర్ణము ²³చేసి వస్త్రగాలితము చేసి పై లేహ్యములో కలిపి రోగి ఆకలి యెఱిగి ²⁴భౌషధమును ²⁵ఈయ వలెను. సర్వ గ్రహణులు, అజీర్ణము నిలవ²⁶కుండగనే యే విరేచన ములు అతిసారము, గుల్మము, పార్శ్వశూల, ²⁷అస్థీల, పేరెదంగని కడుపు రోగ²⁸ములు, శ్వాశ కాసలు, పాండువు, ²⁹క్షయవ్యాధులు మొదలగు³⁰నవి శమిం³⁴చును.

1. చేది	13. ౫౦ ఫలాలుచిచ్చుతే	25. ఘాట
2. యివి	14. యిన్నూరులం	26. ఆవు
3. గా	15. లు	27. యిచ్చేది
4. కాలు	16. ఘా	28. ఆమంవెంట్రుకలుగామ
5. ఫ గం ఫలారు	17. యిందుయెత్తె	లంబడడము
6. ఎనమన్నూరుఫలాలు	18. యో	29. కడుపునిలాపకపాశేదీ
7. గిజేసి	19. ర్ణాలుఆ	30. యెస్థీల
8. గోపాలు	20. ఫగిల	31. గాలు
9. బ	21. ఫగిలపోసి	32. యిందుగూడిన
10. ఫలాలు	22. నాయెనా	33. లుగా
11. ను	23. ప్రత్యేకాలు	34. మానును
12. చేది	24. ఫలాలు	

పాశుపతాస్త్రరసము

శ్లో గంధకం తీక్ష్ణశాప్యం చ సువర్ణం కాంతలోహకమ్ ।
 టంకణం గుళనేపాళం సైంధవం చ మనశ్శిలా ॥
 విషం సమాంశం సంయోజ్య చిత్రక¹ద్రవ మిద్ధితమ్ ।
 రేణుమాత్రేణ వటకా² ఛాయాశుష్కాం³శ్చ కారయేత్ ॥
 రసః పాశుతాస్త్రో⁴త్తయం నన్నిపాతకులాంతకః ।

చనుకుదురుకు

దుష్టువు వేదను అవుపాలతో నూరి చన్నులకు పట్టించిన
 కుదురు శమించును

మరియొకటి

చాదరాశి ఆకును కలితో నూరి చన్నులకు పట్టించిన చను
 కుదురు శమించును.

ఒడలపుష్టికి

గురుగు పువ్వు⁴లను ఎండించి చూర్ణము చేసి పుష్కార్క⁵మున
 పాలతో నాలుగు దినములు సేవి⁶ంచిన శరీరపుష్టి కలుగును.

తేలుకాటుకు మందు

1. నుశిలింగిరసము, 2. జిల్లేడుపాలు, 3. బ్రహ్మజెముడుపాలు
 4. తిళ్ళపాలు, 5. పొడపత్రాకు రసము,

⁷ఈ రసములను మైనముతో గలిపి దాచి తేలు కుట్టినచోట
 బూసి, కాచి, జిల్లేడుపాలను ⁸కుట్టినచోట ఒకచుక్కచేసి ¹³తిరిగి కాచ
 వలెను

1. కారస
2. ప్కేన
3. స్త్రే
4. లచ
5. బూస్తేమ

6. లు
7. ర్కానసు
8. స్త్రే
9. ఒడలుపుష్టికివచ్చును
10. బా

11. యంతమట్టు
12. తిరుగాతడిపి
13. కాచేది

స్త్రీవశ్యము

తాగోరిన స్త్రీ¹త్రోవలో నడచిన ఏడుగురులు నడవ నిచ్చి యేడవ అడుగులో ఆ స్త్రీ²హ³పమును వ్రాసి యోని వ్రాసి ఆ యోని⁴చిత్రములో నున్న మన్నును⁵చేతితో పట్టుకొని “సంకల్పితస్త్రీ యడుగు దాసిద్యభిరే వినియోగః” అని నూటయోనిముది మారులు జపించి ఆ స్త్రీ మరల రాగా గాలి యెగువను ఆ మృత్తికను⁶చల్లవలెను.

ఆ స్త్రీ య⁷టులనే ఆ ఊణ⁸ముననే వశమగును.

తాళకశుద్ధి

తాళకమును రేకులుగ వలిచి, సున్నపునీళ్ళ లోను, ఉలవకట్టు లోను, గుమ్మడి పండ్ల ర⁹సములోను, కలి¹⁰లోను, చింతాకు ర¹¹సము లోను, ప్రత్యే¹²కముగ¹³ఊర బెట్టి¹⁴న ఖరాది దో¹⁵షములు చెడి, తాళకము శుద్ధి¹⁶యగును.

అప్తలోహశుద్ధి

శ్లో. తైలే తక్రే గవా¹⁷ం మాత్రే¹⁸త్వారనాథే కుభు¹⁹త్తకే ।

²⁰పత్రం వినిక్షిపేత్తప్తం సప్తవారం పునః పునః ॥

స్వ²¹ర్ణాదిసర్వలోహానాం శుద్ధి²²రేవం న సంశయః ।

భస్మవిధి

మాక్షి²³కమును జెముడు బాలు పోసి నూరి శుద్ధిచేసిన పై వెండి రేకులకు బూసి పుటము బెట్టి²⁴న భస్మ²⁵యగును.

1. తెరువునడునగాయే

2. పు

3. లో

4. పుచుడి

5. లేడి

6. స్త్రీ

7. మందే

8. చుప్తు

9. సాన

10. ని

11. సా

12. కాలు

13. పూ

14. తే

15. పా

16. అపు

17. న్ము

18. ఆ

19. ధ

20. భస్మానివేశయే

21. ర్నా

22. మే

23. ం

24. తే

25. ఊ

సువర్ణభస్మము

మణిశి¹లను సీసభస్మము²ను నిమ్మపండ్ల రసముతో కలియ నూరి
⁴దానిని శుద్ధిచేసిన బంగారపు రేకులకు బూసి పుటము బెట్టిన భస్మ
⁶మగును.

ఉక్కు భస్మము

శుద్ధిచేసిన ఉక్కును రాపొడిగ రాయించి ఆరాపొడిని కలుబంద
⁷రసముతో ⁸ఏడు దినములు మర్దించి, మర్దనకు ఒక పుటము చొప్పున
¹⁰ఏడు పు¹¹టములు ¹²వేసిన ఉక్కు భస్మ¹³మగును.

వంగ భస్మము

శుద్ధతగ¹⁴పు రేకు¹⁵లను తెచ్చి వేసి హరిదళ¹⁶ము మోదుగ వేళ్ళ
¹⁷సస¹⁷ముతో మర్దించి దానిని ఆరేకులకు బూసి పుటము¹⁸ వేసిన భస్మ
¹⁹మగును.

శుద్ధిచేసిన సీస²⁰పురేకు²¹లను తెచ్చి ఊడుగ వేళ్ళ ర²²సముతోను,
 జిల్లేడు పాలతోను, మణిశిలను నూరి ఆ సీసపురేకులకు బూసి పుటము
 పెట్టి²³న సీసము భస్మ²⁴మగును.

ఇత్తడి భస్మము

ఇంగిలీక²⁵మును చనుబాలతో నూరి²⁶శుద్ధి చేసిన ఇత్తడి రేకులకు
 జమిరి, దినమునకు ఒక పుటము చొప్పున మూడు పు²⁷టములు వే²⁸సిన
 ఇత్తడి భస్మ²⁹మగును.

1. లా	11. టా	21. లువేసి
2. మ్నా	12. వేస్తేపు	22. సాన
3. సాన	13. మా	23. తే
4. ఆ	14. ం	24. మా
5. తే	15. కు	25. ం
6. మా	16. ం	26. అ
7. సాన	17. పోసి	27. టా
8. యే	18. సే	28. సే
9. నా	19. మా	29. మా
10. యే	20. ము	

ఇనుము భస్మము

ఇనుమును అరుగుడు ఆకు¹తాటితో రాచి ఆ రాపాడిని చిత్రమూ
లపు ర²సముతో మర్దించి పు³టములు వే⁴సిన ఇనుము భస్మ⁵మగును.

నేపాళశుద్ధి

శ్లో. తండులీకన్యయోశ్చగదధేక్షుత్త్యక్షజైర్ద్రవైః ।

ప్రత్యేకం ⁶భావయే⁷త్తేన నేపాళం నిర్విషం భవేత్ ॥

చిట్టకూర రసము, కలుబంద రసము, మే⁸పాలు, చె⁹ఱకురసము,
నారికేళ¹⁰లపు కాయనీళ్ళు

వీటితో ప్రత్యే¹⁰కముగ నాలుకలు తీసిన నేపాళవిత్తులను ఉడి
¹¹కించిన నేపాళము విషముచెడి అమృతసమమై శుద్ధి¹²యగును.

ఈద్ర¹³వ్యములు లే¹⁴ని యెడల పేడకట్టిన ¹⁵ఉడికి¹⁶ంచిన శుద్ధి
¹⁷యగును.

వీర్యస్తంభనకు

రసము ¹⁸భాగము, గంధకము ¹⁹భాగము,

వీటిని బూరుగవేళ్ళ రసముతో ²⁰ఎరువదియుక్క దినములు
మర్దించి మానెడు ఆవునేతి²¹లో వండి గుంజా²²ప్రమాణము ఆవు
పాలతో బుచ్చు²⁵కొనిన స్త్రీలతో రమించ వచ్చును.

1. రాత

2. సాప

3. టా

4. సే

5. చూ

6. ¹త్రికన్యాశి వాదుగ్దాఇ

క్షుత్త్యక్ష జలావ్సితం

7. త్రిత్యకం

8. త్రస్మా

9. య

10. డ

11. కాలు

12. నేపాళపువిత్తుల గొట్టి

అగర్లుతీసి ఒక్కొక్క

టను ఒక్కొక్కతూరే

13. కిస్తే

14. అవును

15. ద్రవ్యాలు

16. వంటే

17. పు

18. స్తే

19. అవును

20. ం

21. ం

22. యిరువై

23. ని

24. మాత్రము

25. ంశే

వీటిని సమాంశలు ¹చూర్ణము చేసి దాచి యుంచుకొని పాము గ²తిచిన వానికి ³చిటికెడు చూర్ణమును ⁴కలిలో కలిపి ⁵ఇచ్చిన పాము విషము దిగును.

చరాచరవిషములకు

త్రికటుకాదిచూర్ణము

1. త్రికటుకము, 2. ము⁶సగవేరు, 3. కానుగవిత్తులు
4. ⁷పసుపు, 5. మ్రాను⁸పసుపు, 6. దూల⁹గొండ విత్తులు,

¹⁰వీటిని నూరి నీళ్ళలో గలిపి ¹¹ఇచ్చిన పాము, తేలు, ¹²ఎలుక, నల్లికళ్ళపాము. ¹³వీటి విషములు నివృత్తి యగును.

పొడపాము విషములకు అంజనము

గుంజాబీజాద్యంజనము

1. గురివిండ గింజలోని పప్పు, 2. త్రికటుకము, 4. వెల్లుల్లి
5. ఉప్పు,

ఇవి సమాంశలు వీటిని నూరి క¹⁴ంటిలో పెట్టిన పొడ¹⁵పాము విషము నివృత్తియగును.

మరియొకటి

1. వెదురువేరు, 2. వస, 3. చంగల్వకోస్తు

వీటిని నూరి పూ¹⁶సిన పొడ పాము ¹⁷విషమున కలిగిన వాపు వెట్టిమంట ¹⁹నయమగును.

1. పొళ్లు

2. రి

3. సున్నవిడియంత

4. గలి

5. యి¹⁸స్తేనిర్విషమగును

6. పా

7. స

8. స

9. బస

10. కోవిల

11. యిలి

12. యిస్తే

13. యె

14. పెట్టేవిషాలకు నిర్విషం

15. స్ను పెట్టితే

16. మశిర్విషం

17. స్తే

18. వాపు

19. మానుసు

ఈ మం¹దు నే ²నస్యము చేసిన చచ్చినవాడై³నను బ్రతుకును.

పెనుపొడ కాటుకు

పునర్జన్మవాది నస్యము

పెనుపొడ గ⁴ఱచిన నిద్ర వచ్చును. మూర్ఛ⁵వచ్చును. అట్టే వాచును ⁶దానికి ⁷బౌషధము.

1. గలిజేరువేరు, 2. కొడిశవేరు, 3. జిల్లేడువేరు,

ఇవి సమాంశలు గోమూ⁸త్రముతో సరగదీసి నస్యము చే⁹సిన ¹⁰పెనుపొడ విషము ¹¹దిగును

అర్తమూలనస్యము

తూర్పుకు బారిన జిల్లేడు వేరును పాచినీళ్లతో నూరి పాచినీళ్లలో గలిపి ¹²యిచ్చిన పొడపాము విషము దిగును.

పొడపాము వాపుకు

గొడ్డుకాకరదుంపను నూరి ఉసిరికకాయంత¹³ను వాచిన చోటున బూ¹⁴సిన వాపు మానును,

మరియొకటి

వులిమిరివే¹⁵రుతో గంధము తీసి ¹⁶వాచిన చోటున పూసిన విషము¹⁷వలన వాచి పగిలిన ¹⁸వాపులై నను ¹⁹నయమగును,

1. చె

2. స్యంచేస్తే

3. నా

4. రిసే

5. పో

6. అందుకు

7. అవు

8. త్రానరాచి

9. చేసే

10. ఆ

11. విర్విషం

12. యిసే

13. వాపున

14. సేమాసును

15. రు

16. పూసే

17. ంచేత

18. వాపైనా

19. మానును

పొడకాటుకు నన్యము

1, ము¹నగవేడు, 2, మిరియాలు,

వీటిని కలితో నూరి నన్యము చే²సిన పొడపాము విషము దిగును.
³ఉమ్మెత్తవేడు, పుట్టకూడు కందపిలకలు, ⁴వీటిని నూరి పొడపాము
 వాపున⁵కు బూసి⁶నను కట్టి⁷నను ⁸నయమగును,

పెనుపొడకాటుకు

ఎలుక పెంటిక⁹లను చూర్ణము చేసి శర్కరతో నీళ్లలో గతిపి
¹⁰ఇచ్చిన పెనుపొడవిష¹¹ము తగ్గును,

పెంజర వి¹²షములకు

కుందుకు వే¹³ళ్లను చితుకగొట్టి ఆరసమును త్రాగించి, ఆపిప్పిని
 క¹⁴ఱచినచోట పెట్టి కట్టిన పెంజర విష¹⁵ము దిగును,

ఆదివారము కఱచిన పాముకాటుకు

తామరతూండ్లు, ¹⁶తామరదుంపలను సమూలము¹⁷గ నూరి
 నన్యము చేసి త్రాగిం¹⁸చి క¹⁹ఱచిన ²⁰చోటున పూయవలెను.

సోమవారము కఱచిన పాముకాటుకు

విషధారి విత్తులను నూరి త్రాగిం²¹చి కఱచిన ²²చోటున పూయ
 వలెను.

1. ను

2. నే

3. స్త

4. న్నా

5. న

6. నా

7. నా

8. మానును

9. హన

10. లు

11. యినే

12. నిర్విషం

13. క్లు

14. ర

15. తే

16. మానును

17. దాని

18. న్నా

19. చ్చి

20. ర

21. టబూనేది

22. శ్చే

23. లుబూనేది

24. కు

25. శ్చేది

26. కు

27. గ

28. శ్చేది

మంగళవారము కఱచిన పాముకాటుకు

దొంతిపట్టెడ చెట్టు సమూలముగ దెచ్చి, నూరి కఱచిన చోట
బూసి, నస్యము చేసి, త్రాగి¹చవలెను.

బుధవారము కఱచిన పాముకాటుకు

తిప్పతీ²గను నూరి త్రాగి³చి నస్యము చేసి, కఱచిన చోట
⁴బూయవలెను.

గురువారము కఱచిన పాముకాటుకు

గాడిదె గడపాకును నూరి కరచిన చోట బూసి త్రాగి⁵చవలెను.

శుక్రవారము కఱచిన పాముకాటుకు

ఆముడపాకు, ⁶ఆముదపువేడు,

వీటిని నూరి త్రాగి⁷చి నస్యము చేసి, కఱచినచోట పూ⁸య
వలెను.

శనివారము కఱచిన పాముకాటుకు

పైడి ఉ⁹మ్మెత్తను సమూలముదెచ్చి నూరి నస్యము చే¹⁰సి లోప
లకు ఇచ్చి పైని ¹¹పూయవలెను.

ఈ మందులు యేవారమునాఁడు గ¹²ఱచిన ఆ¹³వారపు మం¹⁴దునే
ఈయవలెను.

స్థావరజంగమవి¹⁵షములకు

శ్లో. స్థావరం జంగమం చై¹⁶వ కృత్రిమం త్రివిధం విషమ్ ||

జద్గే తు స్థావరే ¹⁷శీఘ్రం వా¹⁸మ యేన్మదనాదినా ||

1. బూసేది

2. నయిచ్చేది

3. యీ

4. బేది

5. నేది

6. న్మ

7. నేది

8. నికియి

9. నేది

10. రనే

11. వారానదెచ్చిన

12. దేయిచ్చేది

13. మాలకు

14. తి

15. త్మ

16. య

నాభి ముషిణి మొదల¹గు స్థావర వి²షములు పాము, తేలు,
మున్నగునవి జంగమవి³షములు, చేసి పెట్టినవి కృత్రిమవి⁴షములు.
⁵ఇట్లు వి⁶షములు మూడు వి⁷ధములు,

చికిత్స

స్థావరవి⁸షములను మ్రంగపండ్లు మొదల⁹గు వాంతి ద్ర¹⁰వ్యముల
చేత కక్కిం¹¹చవలెను.

విషము గ్రక్తినివారికి

శ్లో. తస్మై వాంతాయ మతిమా¹² హరిద్రాకారభీంగుదమ్ ।

సింధువారకనిష్పావ¹³ బాష్పికా¹⁴ శతపర్వికా ॥

తండువీ¹⁵యకమూలాని కుక్కుటాండమ¹⁶వల్లుజమ్ ।

నావనాంజనసానేషు యోజయేద్విషశాంతయే ॥

విషమును గ్రక్కించిన తరువాత వారికి ॥

1. పసుపుగుండ,	2. కాకరవేళ్ళు,	3. వావిలివేళ్ళు
4. గారవేళ్ళు,	5. వెక్కుడువేళ్ళు,	6. దొగ్గలివేరు,
7. తెల్లగలిజేరువేరు,	8. చిట్టివేరు,	9. కాడుగచ్చవిత్తులు,
10. కోడిగుడ్ల పెంకులు,		

¹⁶వీట్లను నూరి నస్యము చేసి అంజనము¹⁷చేసి లోనికి ¹⁸ఈయ
వలెను. విషము ¹⁹దిగిపోవును.

1. యన
2. ష
3. ష
4. ష
5. కోడా
6. ష
7. ధా

8. ష
9. యన
10. వ్యా
11. చేది
12. భా
13. శ
14. వ్యా

15. ద
16. ఇష్టికూడా
17. పెట్టి
18. యిచ్చేది
19. మానుసు

శ్లో. తతః ప్రభాతే సత్కౌద్రం నూక్మతామ్ర¹జః పి²బేత్ ।
 శుద్ధే హృది త³తః శాణం హేమచూర్ణస్య దాపయేత్ ॥
 న సజ్జతే హేమ⁴సాంగే పద్మపత్రే⁵ంబు⁶వద్విషమ్ ।
 జాయతే విపులం చాయుర్గరే ⁶ప్యేషవిధిః ⁷స్మృతః ॥

తరువాత వుదయముననే రాగి ⁹తాపాడి మాడెత్తు తేనెతో నాకించవలెను. ఆవెనుక బంగా¹⁰రుభస్మమును యేడు చిన్నములు అడ్డి గెత్తు తేనెతో ¹¹ఈయవలెను. బంగారమును సేవించిన వారికి తామర సాకుసీళ్ల నంటనట్లుగనే ¹²విషము శరీరమున నిలువదు. ఆయుస్సు ¹³వృద్ధి యగును,

చితాచైత్యాదులలో సర్పదష్టునకు మరణము

శ్లో. చితాచైత్యప్రదేశేషు పక్షాంతే ఫణివాసరే ।
 పక్షమధ్యే నవమ్యాం చ త్రిసంధ్యే మధ్యరాత్రకే ॥
 యామ్యా¹⁴భ్యే చ మఖా శ్లేషా ¹⁵విశాఖా పూర్వ నై¹⁶ఋతే ।
 నై¹⁷ఋత్యాభ్యే ముహూర్తే¹⁸చ సర్ప¹⁹దష్టో న జీవతి ॥

రుద్రభూమిలోను, రచ్చరావులలోను, పున్నమ, అమావాస్యల లోను, గ్రహణ దివసములలోను, అష్టమి, నవములలోను ²⁰ఉదయసంధి లోను ²¹సాయంసంధిలోను, మధ్యాహ్నకాల²²సంధిలోను అర్ధరాత్రి లోను యమన క్షే²³త్రమున కృత్తికా²⁶నక్షత్రమున మూలా నక్షత్రమున

1. జో
2. పా
3. తా
4. రా
5. ధ
6. మా
7. స్మృ
8. విషంగోన్నవారికిరేపాడి
9. రా

10. నేత్రక్కును
11. రంపాడి
12. సేవించేది
13. నట్టే
14. కలిగి
15. శ్లే
16. మా
17. ద్వి
18. రు

19. రు
20. షు
21. దంష్ట్రో
22. రేవు
23. మాపు
24. ములను
25. త్రాన
26. కకు

మ¹ఖానక్షత్రమున ఆశ్లేష²నక్షత్రమున విశాఖ³ఖానక్షత్రమున పాము
కఱచిన యెడల బ్రతకరు ⁴

సర్పదష్టనకు అరిష్టలక్షణము

శ్లో. శీతోత్స్వసో ముహుర్ముర్భా శీర్యమాణోశిరోదురహః ।

⁷స్తబ్ధజిహ్వోఽసితాస్యాక్షః సర్పదోష్టో న జీవతి ॥

టీ. ⁹పాముచే కరవబడిన వారు చల్లని వూర్పు గలిగి మాటిచూటికి
మూర్ఛ గలిగి జ్వహ్వ మ్రానుపడి ముఖము కన్నులు నల్లనై, వెంట్లు
కలు విరియబోను¹⁰కొని యుండిన యెడల బ్రతకరు.

ఉపక్రమనిరూపణము

శ్లో. అతోఽస్యథా తు త్వరయా ప్రదీప్తాంగారవద్భిషక్ ।

దంశస్యోపరి బద్ధీ¹¹యాచ్ఛతురంగుళతో దృఢమ్ ॥

¹²అందువలన వెంటనే, పాము కరచినచోటునుంచి ⁴. అంగుళ
ముల పైభాగమున త్రాడుతో గట్టిగ బిగించి కట్టి వేయవలెను.

శ్లో. ¹³స్థివేదాచూష్య వస్త్రస్థ మృత్తికా భస్మగోమ¹⁴యమ్ ।

టీ¹⁵గుడ్డలో సలిబూడి¹⁶ద, మన్ను, ఆవుపేడ పెట్టి మూట కట్టి
ఆ¹⁷మూటను నోటిలో పెట్టుకొని చప్పరించి కరచిన గం¹⁸టుపైన ఉమ్మి
వేస్తూ¹⁹యుండవలెను,

శ్లో. సేవ్యచందనయు క్షేన ²⁰తం సించేచ్ఛితవారిణా ।

1. ఖాన	8. ప్రో	13. ఆచూషేపూర్ణవస్త్రాసన్
2. ను	9. సర్పదష్టమైనవారికి	14. యో
3. ఖను	10. కవుండెనానిలువడు	15. ప్రాతలో
4. యీచెప్పినందులకు సాముగరచెనామానదు	11. య్వా	16. దెగాని
5. శీ	12. పాముగరచిన వానికి యిలుగలినవలె బారక	17. గ్రాత
6. హః	వేగిరం కాలుమీదు	18. టినివుమ్మి
7. స్తర్పజిహ్వోతాస్యా క్షః	నాలుగువేళ్లపొడవున త్రాడుబిగించికట్టేది	19. నచ్చేది
		20. త

వట్టివేళ్ళు శ్రీగంధము వీటిని చల్లని నీళ్లలో గలిపి ¹ఆనీళ్లలో
గుడ్డను²తడిపి దేహమును తుడవవలెను,

ఉపక్రమ నిరూక్షణము

కాటు కనబడిని యెడల శర వేసి కాని కొమ్ముతో గాని జలగ
చేత గాని నెత్తురు తీయ⁴వలెను.

పాము గఱచినవానికి ⁵ఉశీరాదిగణము మందులను నూరి
ఆరాతగా బూసి⁶న విషము ఎక్కదు.

శ్లో॥ అభ్యంతరం తు ప్రథమం వమయేన్మదనాదినా ।

లోపల⁷కు వెళ్లిన విషములను ముంగపండ్లు మొదలగువాంతి
ద్రవ్యములచేత వాంతి ⁹చేయించవలెను.

పాముకాటుకు పానాంజనన¹⁰స్యములు

శ్లో॥ శిరీషపుష్పస్వరసేన భావ్యం

సహస్రధాతూషణ¹¹శిగ్రుసర్వపమ్ ।

ప్రయోజయేదంజనపాననస్యం

విమోహితానామపి సర్పదంశినామ్ ॥

దిరిసెనవ్వుల రసము పోసి మిరియాలను మునగ విత్తులను, సర
సావాలను, నూరి త్రాగి¹²చవలెను. నస్యము చేయ¹³వలెను. ఒడ
లెరుంగని వా¹⁶డైనను కూర్చుండును.

1. బాతనుదేహము

2. దడిపేది

3. కానరాకున్నను

4. నేది

5. పు

6. నా

7. లోనికిగొన్నవిషాలకు

8. వ్యా

9. చేది

10. క్యాలకు

11. కృత్యామరి చాంబుదా

హ్వయం

12. ద

13. చేది

14. నేది

15. డై నా

16. బెలుసును

తేలుకాటుకు

శ్లో. హింగునా హరితాశేన మాతులుంగాస్తుకేన చ ।
లేపాంజనాభ్యాం గుళికా పరమం వృచ్చికాపహా ॥

ఎలుకకాటుకు

శ్లో. వల్కలౌ గిరికోలస్య బస్తమూత్రణ కల్కితః ।
పానలేపనయోద్యక్తో మూషికావిషనాశనః ॥
ఊడుగ చెక్కను మేకపంచిము¹తో నూరి లోనికి గొన్నను,
పైన బూసినను ఎలుకకాటు నయమగును.

కుక్కకాటుకు చికిత్స

వెట్టికుక్క కరచిన కాట్ల²తో నేయిగాచి పోయవలెను.
ఉత్తర³పు దిక్కున పారిన ఊడుగవేరు చెక్కరస⁴ము 1-పలము,
నెయ్యి ⁵1-పలము కలిపి త్రాగిన వెట్రి కుక్క విషము ⁷దిగును.

నఖ,దంతవిషములకు చికిత్స

1. గుమ్మడి వేళ్ల చెక్క,	2. ఇనుమద్ది చెక్క,
3. అకు జెముడు,	4. హంసపాది వేళ్లు,
5. పసుపు,	6. కావిరాయి.

ఇవి ⁸సమాంశలుగ ⁹పూసిన గోళ్ళవిషము, ¹⁰పండ్ల విషము
దిగు¹²ను.

వెట్టికుక్క మొదలగువాటి కాట్లకు

శ్లో. అర్కస్య దుగ్ధేన శిరీషబీజం
త్రి²ర్భావితం పిప్పలిచూర్ణమిశ్రమ్ ।
ఏషోఽగదో హంతి విషాణ్యలర్క
భుజంగలూతోందురువ్యశ్చికానామ్ ॥

1. లో
2. నేది
3. ము
4. ఫం

5. ఫం
6. లుపుక
7. మానుసు
8. సరిగా

9. పూసే
10. డ
11. మానుసు
12. భా

దిరిసనపు గింజలను, జెల్లేడుపాల¹తో ముమ్మారు భావన చేసి ఆవిత్తులపొడి విప్పలిపొడి ²వీటిని లోనికి గో³న్నను పైన బూసి⁴నను వెట్టి కుక్క, నక్క, పాము, వలంది, ⁵ఎలుక తేలు, మొదలగు⁶ వాటి విషము⁷లు దిగును.

లోహసిందూరము

1. రాపొడి 2-వలములు, ⁸2. గంధకము 1-తులము,
3. రసము 5-⁹చిన్నములు.

¹⁰ఈ మూడు వస్తువు¹¹లను నేరేడు చెక్కరసముతో ¹²మర్దించి పెంకులో బెట్టి పైన పెంకుమూసి చీలమన్ను మెత్తి ఇంచుక ఎండించి మూరెడు ¹³గొయ్యి ద్రవ్యి అందులో పిడకలు పోసి పుటము బెట్టి తీసి ¹⁴దానిని కలబందర¹⁵ముతో మర్దించి ఒకపుటము కలగరాకు ర¹⁶సముతో మర్దించి ఒకపుటము, త్రిఫలకషా¹⁷యముతో మర్దించి ఒకపుటము, ఇటు¹⁸లనే మర్దించి¹⁹చుచు పు²⁰టము²¹వేసిన లోహము సిందూరించును.

ఈ సిందూ²²రమునకు అనుపానము

1. త్రికటుకము, 2. త్రిఫల²⁷ములు,
3. చిత్రమూలము, 4. విశంగాలు,
5. తుంగముస్తలు.

1. సు	10, ధూ	19, సాన
2. స్నీ	11, ఫలకి	20, సాన
3. స్నా	12, తుంగ	21, యాన
4. నా	13, చిగిన్ను	22, వలెమ
5. నా	14, యా	23, స్తూ
6. నా	15, దోయాలు	24. టా
7. యే	16, సాన	25, సే
8. యన	17. గుంట	26, రా
9. హలుచూసును	18, దీనికిమర్దన	27, ం

ఇవి విశమాంశలు చూర్ణము చేసి ఒక స్నానము చూర్ణములొ
ఈ లోహసిందూరము ¹²-గ్రైన్లు గలిపి నేవిం²చిన కామలపాండువు
కుష్ఠ ప్రమేహము, అర్భరోగ³ములు ⁴నయమగును.

లోహసిందూరము

లోహ⁵మును రాపొడి⁶గ తాయించి గోమూత్రముతో ముద్దగ
దడిపి ఆ ముద్దను పెంకులో బెట్టి మీద పెంకు మూసి అయిదారు పిడ
కలు తాలిపెట్టి ⁷అందులో కాల్చి చల్లారిన తరువాత తీసి మరల గోమూ
త్ర⁹ముతో మర్దించి పు¹⁰టముపెట్టి తీసి, ¹¹కల్వములో మర్దించి¹²చవలెను.
ఈలాగుననే ఒక్కొక్కచూరు మర్దించి¹³చి ఒక్కొక్క పుటము¹⁴చొప్పున
⁷పుటములు పెట్టవలెను. తరువాత ఆపునే¹⁵బితో మర్దించి రెండు పు¹⁶ట
ములు, కలగరాకుర¹⁷సముతో మర్దించి²పు¹⁸టములుకరక్కాయరసముతో
మర్దించి⁷పు¹⁹టములు, తాడికాయ²⁰సముతో మర్దించి ²¹ఏడుపు²²టములు
ఉసిరికి పప్పు రసముతో మర్దించి రెండు పుటములు, నల్లేరు ర²³సముతో
²⁴ఏడు పుటములు, దుష్టుగు ర²⁵సముతో మర్దించి ²⁶ఏడు పు²⁷టములు
పసుపు ²⁸కషాయముతో మర్దించి ఏడుపుటములు, జిల్లేడాకు ర²⁹సముతో
మర్దించి ³⁰ఏడు పు³¹టములు, ఆడ్డసరపాకు ర³²సముతో మర్దించి ³³ఏడు
పుట³⁴ములు బోడగంధకాన ³⁸ఒక పుటము, అమలనారగంధకమున ఒక

1. దూకయెత్తు
2. నే
3. గా
4. మానురు
5. ం
6. జేసి
7. త్రాన
8. అది
9. నారింది
10. ఆమిదపుటాలు
11. త్రాన
12. టాలు
13. ఖాల్వాన

14. చెది
15. చెది
16. పెట్టేది
17. త
18. ఓ
19. సాన
20. టా
21. సాన
22. టా
23. సాన
24. యే
25. టా
26. సాన

27. యే
28. సాన
29. యే
30. టా
31. సాన
32. సాన
33. యే
34. టా
35. సాన
36. యే
37. టా
38. ం

పుటము వేసి ¹ఆఖరున కలుబంద ర²సముతో మర్దించి పుటము పెట్టిస
లోహము సిం⁴దూరించును.

మర్దన చేసిన కొలదియు గుణమధికమగును.

పదును లేనియెడల నీళ్లు చల్లు⁷చూ పదును ⁸చేయుచూ
మర్దించివలెను.

భర్దికి చికిత్స

మేక పాల¹⁰ను పులు¹¹పుతో విరిచి ఆ నీళ్లును త్రాగిన ¹²వాంతి
విరేచనములు కట్టును.

వాతభర్దికి

నేయి, సైంధవలవణము, కలిపి ¹³ఇచ్చిన వాతచ్ఛర్ది నిలుచును.

మరియొకటి

తిప్పతీగ శొంఠి, గరికి వేళ్లు, తుంగముస్తలు ఏలకులు
మిరియాలు పేలా¹⁴లు, సమాంశలు చూర్ణము చేసి తేనెతో సేవించిన
వాతచ్ఛర్ది నిలుచును.

పైత్యచ్ఛర్దికి

శ్లో. లాజా ద్రాక్షా తుగాక్షీరీ మధుకం మరిచం కణా ।

లవంగం మధునా లీథం పిత్తచ్ఛర్దినివారణమ్ ॥

ద్రాక్షాచందనశీతం చ దాడిమం మధుసంయుతమ్ ।

పిబేత్తండులతోయేన పిత్తచ్ఛర్ది నివారణమ్ ॥

1, కడసారిని

2, సాస

3, దేను

4, ధూ

5, సేదిమరిపనికెచ్చును

6, సందుకు

7, ను

8, స్తూ

9, చేది

10. లు

11, మన

12, తే

13, పైత్యంగ్రక్కేదిపాకేది

మానుసు

14, యసే

15, మానుసు

16, వెయ్యలు

17. స్తే

18, హరం

19, తీ

శ్లేష్మచ్ఛర్దికి

శ్లో. ఖదిరం రాజవృక్షం¹శ్చ పాతా పూతీక విప్పలీ ।

²లాజాస్సశర్కరా లీథం శ్లేష్మచ్ఛర్దినివారణమ్ ॥

1. చంద్ర,	2. రేల వేరు,	3. పాత వేళ్లు
4. సరళ దేవదారు,	5. విప్పల్లు,	6. పేకెలాలు,
7. పంచదార.		

వీటిని సరిగ చూర్ణముచేసి తేనెతో ⁴సేవించిన శ్లేష్మచ్ఛర్ది నిలుచును.

దోషచ్ఛర్దికి

శ్లో. కాశ్మీర్యం శర్కరాయుక్తం చందనోశీరపద్మకమ్ ।

ద్రాక్షామధుకసంయుక్తం సర్వచ్ఛర్దినివారణమ్ ॥

1. నేలగుమ్మడి,	2. పంచదార,
3. శ్రీగంధము,	4. పట్టి వేళ్లు,
5. పద్మకము,	6. ద్రాక్ష పండ్లు,
7. యష్టిమధుకము.	

వీటిని⁵సమాంశలు చూర్ణము చేసి పంచదారతో ⁶సేవి⁶చిన సర్వచ్ఛర్దులు నయ⁷మగును.

సువర్ణమారణము

శ్లో. మృతం నాగం స్నుహీక్షీరైరథ ⁸వాష్ణేన కేనచిత్ ।

పిష్ట్యా లేప్యం స్వర్ణపత్రం దధ్వా గజపుటే పచేత్ ॥

1, చ	5, మానుసు	9, మానుసు
2, రా	6, కశ్మీరం	10, దా
3, వెయ్యలు	7, సరిగా	
4, గొంతు	8, నే	

5. మనుబాల వేళ్లు,	6. ఉసిరిక పప్పు,
7. నేల ¹ ఉసిరిక సమూలము,	8. మారేడు పండు,
9. శ్రీగంధము,	10. జాజికాయ,
11. వట్టి వేళ్లు,	12. ద్రాక్షపండ్లు,
13. అతివస,	14. కోలపొన్న వేళ్లు.

వీటిని ²ప్రత్యేకము ³పలము ⁴చూర్ణము చేసి పాలు ⁵పి2-పలములు నెయ్యి ⁶పి2-పలములు, కలయబోసి, చూర్ణములను పోసి మెల్లని మంట⁷తో నెయ్యి చిక్కవండి పంచదారతో బుచ్చు⁸కొనిన విషమ జ్వరము, హలీమకము, ⁹అరోచకము, తాపము, వాంతి, ఒరి తలనొప్పి తాప ఉష్ణ¹⁰లు, శమించు¹¹ను.

శర్కరాదిఘృతము

ఏబులము పంచదారను ఒకద్రోణము ¹²నీళ్లలో బోసి ¹³ద్రోణముగకాచి అందులో నెయ్యి ¹⁴పి2పలములు ¹⁵పాలుపి2-పలములు పోసి కల్కద్ర¹⁶ప్యములు త్రికటుకము నల్లజీలక¹⁷ట్ట త్రిఫ¹⁸లములు, మామిడి గింజలలోనిపప్పు.

¹⁹ఇవి ²⁰ప్రత్యేకము 1-పలము చూర్ణముచేసి, ఆ నేతిలో బోసి నెయ్యి చిక్కవండి, దించి పిన్నపాపలకు అగ్నిబలము ననుసరించి లోనికి ఈయ²¹వలెను. తృష్ణాదాహవాతపిత్తకఫహరము.

1, పు	8, ఉష్ణాలు	15, లా
2, కాలుకలెఖ	9, మానస	16, యింత
3, ర్నాలు	10, యిరస	17, మట్టప్రత్యేగాలు
4, ర్నాలు	11, అడ్డడు	18, సత్యంకొలదినికడుపుకు
5, లు	12, పాలుసంఘ	19, బెట్టేది
6, కుంఠే	13, వ్యా	
7, ఆ	14, ర్	

క్షుద్రాదిలేహ్యము

శ్లో. వ్యాప్తిశతం ¹స్యాదభయాశతం చ
 ద్రోణే జలే సంప్రపచేత్కషాయమ్ ।

తులార్థమా²నేన గుడం³ చ దత్వా
 పక్త్వా⁴భయాభిన్నహ ⁴తాభిరత్ర ॥

శ్శీ⁵తే ఘృ ⁶తం మణ్మధు మ⁷ట్పలాని
⁸ఫలాని చ త్రీణి కటుత్రయ⁹ంచ ।

త్వక్పత్ర కైలాగురు కేసరా¹⁰ణి
¹¹పలం పలం చాత్ర వినిక్షిపేచ్ఛ ॥

క్షుద్రాదిలే¹²హ్యం కఫజాన్వికారా¹³న్ ।
 సశ్వానకాసావపి పంచగుల్మాన్ ॥

హిక్మామురోరోగమరోచకం చ ।

¹³హన్యాత్సమిద్ధం చ కరోతి వహ్నిమ్ ॥

¹⁴వాకుడు వేళ్లు ¹⁵100-పలములు నలయ¹⁶గొట్టి గింజలు తీసి
 దానితో ¹⁷100-కరక్కాయలు కలిపి ఒక ద్రోణము నీళ్లలోవేసి కషా
 యము బెట్టి ¹⁸పాదావశేషముగ చిక్కగాచి వడపోసి

మునుపు ఉడికిన కరక్కాయలను ¹⁹ఎండించి చూర్ణము చేసి ఆ
 కషాయములో పోసి పాతబెల్లము²⁰50-పలములు వేసి లేహ్యముగ కాచి
²¹త్రిఫలములు, త్రికటుకము లవంగపుచెక్క, పత్రికము, యాలకులు
 ఆగరుసారము నాగకేస²²రములు,

- 1, శ్యా
- 2, త్రేణ
- 3, డేన
- 4, తా,
- 5, నితే
- 6, తే
- 7, ట్ప
- 8, ఫ

- 9, స్య
- 10, జాం
- 11, ఫ
- 12, ఫ
- 13, హ్వ
- 14, అత్యాభివ్య
- 15, వ్రా
- 16, ఫ గిం

17. అందులో
18. వేసినర
19. ఘృ
20. డూమెడు
21. లు రంయె
22. ంఫ గింజ
23. లా
24. రా

ఇవి ప్రత్యేకము ¹¹-పలము చొప్పున చూర్ణము చేసి వస్త్రగాలి తము చేసి లేహ్యపాకము ³వచ్చిన, చూర్ణములను కలిపి దించి చల్లనార్చి నెయ్యి⁴⁶-పలములు తేనె⁵⁶-పలములు పోసి కలిపి యిచ్చిన ఈ⁷యోగ ములో చెప్పిన రోగములు శమించును.

ఉల్లిలేహ్యము

1. ఉల్లి ఒక ³పలము,
2. త్రికలుకాలు మూడు పలములు
3. ఆవాలు, ఒకపలము
4. సైధవలవణము ఒక పలము
5. ఇంగువ ³ఒక పలం,

¹⁰పీటిని చూర్ణముచేసి ఉల్లిని నూరి ¹¹మిగిలిన వాటిని చూర్ణించి, ఈ ఔషధముల¹³ను అడ్డడు నెయ్యిలో పోసి నెయ్యి చిక్కవండి ఈ లేహ్యమును¹⁴ రెండు మావల ఎత్తు సేవి¹⁵చిన వాతాతినారము కట్టును.

అష్టగుల్మచూర్ణము

శ్లో. వహ్నిమూలం చతుర్భాగం వడ్భాగం చ హరీతకీ ।
 పిప్పలీ సప్తభాగం తు కుప్తమృష్ణగుణం భవేత్ ॥
 త్రివృతా నవ భాగం తు సూక్ష్మచూర్ణాని కారయేత్ ।
 బిడాలపదమాత్రేణ స¹⁶ర్విషా భక్షయేన్నరః ॥
 అష్ట గుల్మం నిహంత్యాశు శూలానామపి వారణమ్ ।

నీలకంఠరసము

శ్లో. సూతం చ గంధకవిషం లోహం చిత్రకపత్రకమ్ ।
 వరాంగరేణుకాముస్తా²⁶చైలా కేసరగ్రంధికమ్ ॥

1. కాలుఫం	10. గా	19. అపు
2. లెఖను	11. మానును	20. ధా
3. ఘా	12. ఫం	21. లో
4. వస్త్రే	13. ఫ 3	22. మా ౨
5. ర్నాలు	14. ఫం	23. స్త్రే
6. ఫ ౬	15. ఫం	24. మమానును
7. ఫ౬	16. ఫం	25. ర్పభాం
8. స్త్రే	17. యివి	26. ఏ
9. లుందున	18. యా	

కటుత్రయం చ త్రిఫలా శుల్బభస్మ తథైవ చ ।
 ఏతాని సమభాగాని గుడం ద్వీగుణముచ్యతే ॥
 చణప్రమాణవటికాఁ ప్రాతరు¹తాయ భక్షయేత్ ॥
 అశీతిం ²వాతజాఁ రోగాఁ కఫపిత్తోత్తరం తథా ॥
 శ్వాసం కాసం క్ష³యం గు⁴ల్మం మేహం చ వివమజ్వరమ్ ।
 స్త్రీ⁵ణాం చ గ్రహణీం శూలం శో⁶భం పాండుమస్మ⁷గ్దరమ్ ॥
 మూఢగర్భా⁸మవాతం చ ⁹సోన్నాదం కర్ణరోగ¹⁰మ్ ।
 దారుణం రక్తపైత్యం చ ¹¹త్వపస్సారం చ విద్ర¹²ధిమ్ ॥
 అష్టోత్తరశతం వ్యాధీన్ ¹³హన్యాదత్ర న సంశయః ।

స్త్రీసన్నికి

అప్పు¹⁴డపుడె పెట్టిన గోడిగ్రుడ్డులోని పుల్లటి ¹⁵చందమామ ¹⁶పడ
 కుండగ ఒకపాత్రలో వ¹⁷ంచి మిరియాలను నూరి ఆపుల్లటిలో గలిపి
 యి¹⁸చ్చిన స్త్రీ సన్ని ¹⁹నయమగును.

పునర్నవామూలప్రయోగము

గలజేరువేరు ²⁰లావుపాటిట తెచ్చి ²¹ఉప్పు మెత్తగా నూరి ఆవే
 రు²²కు పలచగా బట్టించి ఆవేరును కాలవేసి కాలగా తీసి చివగ²³నొట్టి
 ఆ రసముతో పిప్పలిగలిపి ²⁴యిచ్చిన స్త్రీసన్ని ²⁵నయమగును,

1. ధా	14. హంత్య	కొని విడియం చేస్తేను
2. ర్వా	15. డౌటై	స్త్రీ సన్నిమానును
3. యే	16. ంద్ర	22. కలవొంకవేరున్నాచింత
4. త్మ	17. రాకుండాను	గింజంప పిప్పిలిన్నీ చింత
5. శే	18. డి	గింజంత మిరియమున్నూ
6. తు	19. స్తేను	నూరియినే స్త్రీ సన్ని
7. భ	20. కిమానును	మానును
8. ద్గశే	21. కేలవర్తిపోకలున్నూ	23. పలమంటి
9. భవాటి	భాగడాకులున్నూ	24. పు
10. ఉ	రాసున్నమున్నూ విడి	25. న
11. యోః	యము చేస్తూ ఆందులో	26. నణచి
12. అఫ	జిలేడువేరుచక్క చేసు	27. యిస్తేను
13. తి		28. మానును

హిరణ్యగర్భరసము

శ్లో. సువర్ణం రజతం తామ్రం ప్రవాళం పారదం సమమ్ ।
 గంధకం చ మనోగుప్తా తాళకం కటురోహిణీ ॥
 ఏతాని సమభాగాని ¹త్వజాదుద్ధేన మర్దయేత్ ।
 దినం పిష్టా తు మూషాయాం క్షిప్త్వా గజపుటే పచేత్ ॥
 సాంగశీతం సముద్భృత్య మర్దితం శ్లక్షణచూర్ణితమ్ ॥
 అనుపానవిశేషేణ దేయం వల్లద్వయం తథా ।
 సర్వక్షయం ²సర్వవాతం గుమ్మం చ గ్రహణీం జయేత్ ॥
 వాతపిత్తకఫద్వంద్వం పీనసం సర్వరోగజిత్ ।
 త్రిదోషజఙ్గరం హంతి సన్నిపాతాదినాశనమ్ ॥
 రాజోపచారం కుర్వీత ³త్విచ్ఛాపధ్యం ప్రదాపయేత్ ।
 హిరణ్యగర్భనా ⁴మాంసం వసిష్ఠేన ప్రకల్పితః ॥

ఇచ్ఛాభేది రసము

శ్లో. మరీచం టంకణం నూతం గంధకం విశ్వభేషజమ్ ।
 సమనేపాళబీజాని ⁵త్విచ్ఛాపభేదిర ²సః స్మృతః ॥

1. మిరియాలు	2. వెలిగారము,	3. పాదరసము,
3. గంధకము,	5. శొంఠి,	

1. ఆ	తుల్యావృత మృదులత	నకానక్షసాశ్రం
2. దినేగజపుటే పాచ్యం	వంకుమార్గతే ర్వస్త్ర	కృత్యకేరంది నాంత్యే
మాషాంతప్రక్షిపే	పూత్యేసర్వేర్భంజనమాం	శుభిగుదు సయుతం ప్రాప్త
భిషక్	శాత్రి సయ్య సలితై	కాలేశ్వరాఖ్యాం
3. ఆశిర్వా	రాభవయేస్స ప్రవారాక్	జిత్యాప్థాలోగ్ని మధి
4. మి	7. రంభాతో యైస్త్రీ	నిలకడమలజావోశుజా
5. మో	వారాక్ తదను చపరి	గాక్ ప్రభూతాం
6. మదనోద్రేకానకు	కామూలతో యైస్త్రీ	ఫౌడస్త్రీణాంసహస్రర
మృగమదపరికోలైరవం	వాలం కన్నీ రేణైక	మయతి మదనోద్రేక తీప్తం
భృంగబీజం పోస్తార్చి	వారాక్ విధిమధితే	రోతి
జంపవనాంత్రిక మశీత	తతోషయేతక్రమేణ	8 ఇ
తివాబర్చిరీ మాషబీజం	కృత్వాసర్వాంసు తు	9. సా
కృత్వా స్పర్వాసు	ల్యం న్యతిధవళసితామో	10. తా

ఇవి సమాంశలు, నేపా¹శములు² ఈ నాల్గింటికి సమముగ పెట్టి వేడినీళ్లతో మర్చించి సెనగగింజలంతేసి వటికలు జేసి ఒక వటిక⁴ను వేడినీళ్లతో ఇచ్చిన పిరేచనమగును.

హిక్కలకు ధూపము

1. ⁵సర్వరసము, 2. శ్రీగంధము, 3. గు⁶గ్గిలము,
4. ఆవుకొమ్ము, 5. మేకకొమ్ము, 6. కురువేల్లు, 7. లవంగము,
8. వెలగ చిప్పలు, 9. కోష్ఠువు, 10. తులసివేరు, 11. కుశదర్భ
- వేరు, 12. అగరు, 13. గంధము, 14. నెమలిపు⁷రి ఈక,
15. గన్నేరు పువ్వులు,

ఇవి సమాంశలు, ⁸పీటిని పొడిచేసి నేతిలో గలిపి ధూపము ⁹వేసిన హిక్కలు ¹⁰శమించును.

మరిచధూపము

మిరియపుపొడి ధూపము పెట్టి¹¹న అన్ని వెక్కులు ¹²నిలుచును.

నారసింహరసము

శ్లో. శు¹³ద్ధం విషం రసం గంధం టంకణం జాజికాఫలమ్ ।
 మరీచం కణశుం¹⁴త్వా చ త్వమృతార్థం చ హింగుళమ్ ॥
 ఏతత్సర్వం ఖల్వమధ్యే కుమారీరసమర్దితమ్ ।
¹⁵మండ్¹⁵పి పురుషాయేతోదరం గ్రంధిం చ నాశయేత్ ॥
 గళరోగే¹⁶షు సర్వే¹⁷షు బాలప్ర¹⁸దే¹⁸షు శస్యతే ।
 గర్భిణీనాం విశేషేణ తత్తద్రోగానుపానతః ॥
 ఇచ్ఛాపథ్యం ¹⁹ప్రదేయం స్యా²⁰త్కామదం సిద్ధభాషితమ్ ॥

1. శా	10. రీ	పుదరం సర్వేణద్రంధి నా
2. యా	11. ఆంతమాత్రము	19. ణ
3. ను	12. పెట్టితే	20. మం
4. కా	13. మానుసు	21. యనేవితం
5. ం	14. పెట్టితే	22. ంర
6. యిస్తేను	15. మానుసు	23. త
7. కించును	16. ధా	24. కా
8. జ	17. ర్వాశ్చ	
9. ధ	18. శోమండ్ ¹⁵ పురుషాయే తే	

నాభిశుద్ధి

శ్లో, విషం గోమూత్రసంయుక్తమాతపే భావయేత్త్యహమ్¹ ।

నాభిని గోమూత్రమును ఒక కుండలో పోసి మూడు దినములు నాన²పెట్టిన శుద్ధి యగును.

నేపాళశుద్ధి

శ్లో, ⁴మాహిషేణ పురీషే⁵ణ యామమాత్రేణ పాచయేత్ ।

త⁶త ఇక్షురసేనైవ డోలాయంత్రేషు పాచయేత్ ॥

త్రిఫలారసతోయే⁷ చ గోక్షీరే⁸ణైవ⁹ పాచయేత్ ॥

ఏవం నేపాళశుద్ధిః స్యాత్ మునిభిః¹⁰ పరికీర్తితా ।

బాలాతిసా¹⁰రములకు

శ్లో, దార్ద్ర హరిద్రా కుటజస్య బీజం

సింహీ చ యష్టి మధుకం చ తుల్యమ్ ।

క్వాథం¹¹ పిబేత్సన్యగతే చ డోషే

సర్వాతిసారేషు చ¹² బాలమాతా ॥

1. మానుబనుపు, 2. కొడిశపాలవిత్తులు, 3. వాకుడువేళ్లు,

4. యష్టిచుధుకము,

ఇవి సమాంశలు. వీటిని కషాయము పెట్టి తల్లికి యిచ్చిన బాలాతి సారము¹⁴ కట్టును.

1. ం

2. వా

3. నిస్తే

4. మహిషాయాం

5. ంతు

6. తో

7. ంవా

8. కారయేత్

9. కారయేమితం

10. రా

11. స్యతోస్త

12. సర్వనష్టః

13. యెత్తు

14. మానుసు

బిల్వమూలాది కషాయము

శ్లో. బిల్వం చ పుష్పాణి చ ధా¹తకీనాం

జలం చ లో²ద్ధో గజపిప్పలీ³ చ ।

క్వాథః⁴ ప్రిప్రవేయో మధునా చ మిశ్రో

బాలేషు⁵ శస్తో⁶ హ్యతిసారో⁷ కేషు ॥

1. మారేడువేరు,

2. ఆరెపువ్వు,

3. కురువేళ్లు,

4. లొద్దుగచెక్క,

5. గజపిప్పలు,

ఇవి సమాంశలు. కషాయము పెట్టి, అష్టభాగావశేషముగ కాచి
యించుక తేనె⁷ కలిపి తల్లికి⁸ ఈయవలెను.⁹ కొంచెము పిన్నపాపకు కూడ
పోసిన బాలాతిసా¹⁰రములు¹¹ కట్టును.

ప్రాతపుండ్రకు

1. గౌరీపాషాణము ఒకభాగము

2, ఉల్లిపాషాణము ఒకభాగము

3. మైలతుత్థము ఒకభాగము

1. జీలక¹²ట్ట, 2. చంగల్వకోష్ఠు ఈ రెండు నాలుగు భా¹³గములు.

మొదట జీలకట్ట, చంగల్వకోష్ఠలను చూర్ణము చేసి, గౌరీపాషా
ణము, ¹⁴ఉల్లిపాషాణము మైలతుత్థము వీటిని ¹⁵ప్రత్యేకముగ నూరి పై
చూర్ణముతో కలిపి

వావిలాకు రసము సో¹⁶లడు, కలగరాకు రసముసో¹⁷లడు, తెక్క
లాకు రసము సో¹⁸లడు, అడ్డసరపాకు రసము సో²⁰లడు, జిల్లేడాకు రసము

1. తు

8. త్రాగనిచ్చేది

15. యి

2. నాం

9. గరిటెడు

16. ఒక్కక్కపాలు

3. వశేష్య

10. రా

17. తె

4. యోజ్యాదతి

11. మానును

18. తె

5. వే

12. గ్ర

19. తె

6. వేరుజాజి

13. యి

20. తె

7. శో

14. బాగాలు

సో¹లడు, ఆముదము సో³లడు, ²కలిపి ⁴యెనిమిది జీడిగింజలను చితుక
కొట్టివేసి,

⁵పై చూ⁶ర్ణములను అందులోవేసి తేనెపాకముగ కాచి ప్రాత
పుండ్లకు పట్ట⁷ించిన ⁸నయమగును.

పులికోచవిక్షమునకు

కన్యకుమారివేరు, వార్ణావాలు వీటిని పుల్లకలితో నూరి యిచ్చిన
పులికోచవిషము దిగును.

మరియొకటి

గుల్లిఆకు, నూనె, మిరియము⁹లను

పుల్ల¹⁰గలితో నూరి యి¹¹చ్చిన పులికోచవిష¹²ము దిగును,

మరియొకటి

వెలగ వేరు వర్ణావాలు పుల్లకలితో నూరి యి¹³చ్చిన పులికోచ
విషము దిగును,

మరియొకటి

పులికోచ కఱచిన తత్క్ష¹⁴ణమే రెండు వెలగకాయ¹⁵లను తిని
ఆ వెధలగకాయ బరికెతో గంధము తీసి గం¹⁷టుమీద బట్టించవలెను.

1. తె	బ్బిశేరునవసీతఆకు మా	న్నిప్రత్యేగాలు వేసిరు
2. తె	నెడుపచ్చి	బ్బివెలిగోం
3. తోను	పాలుపోసిరుబ్బేది బెల్లం	10. నూ
4. యె	కుందేటి వెంట్రుకలుల	11. x
5. ఆ	క్కగొంగలి	12. చ్చేది
6. ర్ణాలను	బొచ్చునూజ్మాలై నచేం	13. కమానును
7. స్తే	తిమిలుయివి ప్రత్యేం	14. 3. చ్చేది
8. మానును	పలం	15. జాన్నె
9. అబ్రకనవకీ తవస్తువు	లెఖ వెలిగారంభం యి	16. లుతివేది
పంచగవ్యాల కలయరు		17. టి

వెలగకాయ తిన్న మ¹రునాడు కాని, నా²టిదినమేకాని పుట్టపొద
రును సమూలముగ పుల్లకలితో గ్రోక్కి లోని కీ³యవలెను. ⁴ఉప్పు,
పులుపు, నూనె, వర్జిం⁵చవలెను.

స్త్రీదోషమునకు

కాక రాకు రసము, చనుబాలు, శ్రీగంధము,

వీటిని కలిపి లోనికి యి⁶చ్చిన స్త్రీదోషము ⁷నయమగును

ముఖశిరికి

కన్నె అరటిచెట్టుకు మంగళవారము నాడు, పాయసము, బెల్లము
నెయ్యి నైవేద్యము పెట్టి, బలియిచ్చి, దానివేరును తీసి, వెండితాయి
త్తులో పెట్టి, కట్టుకొనిన ముఖశిరి కలుగును, సర్వకార్యములు సిద్ధించును.

రక్తప్రమేహమునకు

ప్రత్తికకు ముద్ద నిమ్మకాయంత, మిరియపుముద్ద పచ్చిపోకంత
వీటిని మేకపాలతో కలిపి యి⁸చ్చిన రక్తప్రమేహము ⁹నయమగును.

ఇనమారు ¹⁰ఈయవలెను.

ఒడలు వాపుకు

ప్రత్తికముద్ద పచ్చిపోకంత, మిరియపుముద్ద పచ్చిపోకంత వీటిని
పచ్చి పాలతో కలిపి యి¹¹చ్చిప ఒంటివాపు ¹²తగ్గును.

మరియొకటి

సో¹³లడు ¹⁴ప్రత్తియాకురసములో మి¹⁵రియపుముద్ద పచ్చిపోకంత
¹⁶కలిపి ఇనమారు యి¹⁷చ్చిన ¹⁸ఒడలు వాపు ¹⁹తగ్గును.

పథ్యము చప్ప²⁰ని కూ²⁴రలను, జావను తినవలెను.

1. ంచ్చేది
2. రాజే
3. జే
4. వచ్చేది
5. పు
6. చేది
7. మ
8. నే

9. ంమానును
10. హ
11. న్నే
12. మానును
13. యిచ్చేసి
14. అంతె
15. తె
16. న్నే

17. మానును
18. ఈఆ
19. పెట్టి
20. న్నే
21. పంటి
22. మానును
23. ని
24. రాగంజి పంటకంటిగేది

శుక్లస్తంభనకు

కోకిత వేరు దెచ్చి యెండించి ఆవేరుతో మంచి గంధపు నీళ్లు పోసి గంధమును దీసి ఆ గంధములో కప్పసానగలిపి ప్రొద్దు గ్రుంకిన వెను వెంటనె కామ్యమునకు బట్టించి దానిమీద ఆకువేసి కట్టునది. ఆ వెనుక స్త్రీని బొందిన శుక్లము స్తంభించును.

చలిసీళ్లతో కామ్యమును గడిగిన ఇంద్రియ స్థలము కలుగును,

కప్పసాన దీ¹యు విధము. రాత్రివేళ తిరిగెడు కప్పను బట్టిన దాని వీపుకు, తలకు నడుమున తెల్లని రేఖ కనుపించును. దానిని పిదిమిన ద్రవము శ్రవించును. దానిని పై గంధములో గలపికొనవలెను.

²బిడ్డలు బ్రతుకని స్త్రీలకు

తూర్పుకు బారిన చిట్టివొంక వేరును ఆదివారము నాడు త్రవ్వి తెచ్చి ³ఏడు మిరియపు గింజ⁴లను కలిపి ⁵నూరి ⁶బిడ్డలు బ్రతుకని స్త్రీలకు ⁷యిచ్చిన ⁸బిడ్డలు బ్రతుకుదురు.

స్నానము చేసి మందును త్రాగవలెను. ఇది సకలవిషహరము,

సకల విషహరము

గ్రహణము ⁹విడిచిన తరువాత గాని ఆదివారమునాడు గాని ప్రొద్దు గ్రుంక గాని పొడపత్రి వేరును త్రవ్వి తెచ్చి దా¹⁰చవలెను, ఆవేరును యించుకంత తిని, వేడినీళ్లు త్రాగిన ఆహారములోని వి¹¹షములు నాభి మొదలగు విషములు తిరుగును,

1. సే
2. శే
3. బొట్టె
4. యే
5. లుపెట్టె

6. ఆ
7. స్త్రీ
8. బొట్టె
9. ఎండివగా
10. చేది

11. తేను
12. పా
13. లుగాను

ర క్తబాడెలకు

క¹న్నెమామిడివేరు చెక్క, శొంఠి, మిరియాలు, జీలక²ఱ్ఱ, ³పీటిని వెచ్చచేసి⁴అన్నిటిని కలిపి నూరి అటికెను కాలవేసి ఆ అటికలో ⁵ముందుగ గేదె పెరుగు పోసి ⁶ఆ వెనువెంటనే మందును బోసి యి⁷చ్చిన రక్తబాడెలు కట్టును,

మరియొకటి

తంగేడువేరు చెక్క, క⁸న్నెవేపవేరు చెక్క, ఆరెవేరు చెక్క, ఇవి ప్రత్యేకము ఒక పలము చొప్పున ⁹మూడు అడ్డల పుల్ల కలిలో వేసి అడ్డ¹⁰డు ¹¹మిగులువరకు ¹²కాచి గేదెపెరుగుతో కలిపి ¹³యిచ్చిన రక్తబాడె కట్టును,

పథ్యము గేదెపెరుగు అన్నము ¹⁴పెట్టవలెను,

అ జీ ర్ణ ని దా న ము

అజీర్ణసామాన్య లక్షణము

శ్లో. విబంధోఽతిప్రవృత్తిర్వా

గ్లానిర్నారతమూఢతా ।

అజీర్ణలింగం సామాన్యం

విష్టంభో గౌరవం భ్రమః ॥

1. శ్య	9. గాలు గంఠంబె	17. కులలుగక
2. ర	10. 3అడ్డల	18. తప్పగలిగేనితగిన
3. యివి	11. ంటె	19. చోట
4. కూడానూరి	12. కి	20. వలయునక్షరములువ
5. సుపె	13. మరిగించి	21. క్రించిపెట్టుడి
6. అవెనకతోడ	14. స్తే	22. సుకపురయినవారు సుకు
7. స్తే	15. పెట్టెడి	23. చిరముగ
8. శ్య	16. వ్రాతతప్పవలన నాచ	

¹మలబంధము, లేక అధిక విరేచనములు కలుగుట, అశక్తత వాతవైగుణ్యము, జీర్ణసమయమున వాతము కలుగుట, శరీరగురుత్వము, తలచుట్టుట ఇవి అజీర్ణ సామాన్యలక్షణములు.

అలసకనిరూపణము

శ్లో. ప్రయా²తి నో³ర్ధ్వం ³నాధస్తాదాహో⁴రో ⁴న చ పచ్యతే ।

అమాశ⁵మే⁵లసీభూతస్తే⁵న సో⁵లసకః స్మృతః ॥

⁶తినిన యన్నము, వాంతియు గాక, విరేచనరూపముగను పోక, జీర్ణము కూడకాకుండ, ఆ మాశయములో నటులనే స్థంభించి యుండిన యెడల, దానిని అలసకాజీర్ణమని యందురు.

శ్లో. విశేషాద్దుర్చ⁷లస్యాల్పవహ్నే⁸ర్వేగవిధా⁹రిణః ।

వీడితం మాదుతేనాన్నం శ్లేష్మణా రుద్ధమంత¹⁰రా ॥¹¹

అలసం త్కో¹²భితం దో¹²మైః¹³శల్యత్వేనైవ సంస్థితమ్ ।

శూలా¹⁴దీన్ కురుతే తీవ్రా¹⁵ం¹⁶శ్చర్ద్యతీసార వర్జితా ॥

ముఖ్యముగ, దుర్బలునకు, అగ్నిమాంద్యము కలవానికి, మల, మూత్రాదివేగములను నిరోధించువానికి, తినినయన్నము, వాయుపువలన కఫమువలన, క్రిందిభాగమున, పైభాగమున, నిరోధించబడి, వాతాది దోషములవలన కలియబెట్టబడినదై, శరీరములో దూరి విరిగిపోయిన

1, అజీర్ణలక్షణం కడుపు కట్టినా కట్టును పారినా పారును బడలిక పుట్టించును వాయువు చేత యెఱుకలేకుండా చెయసుకడుపుపుబ్బును దేహంప్రేగైయుండును

2, ది

3, చా

4, చన

5, యా

6, భోజనంక్రక్కక పారక నడమ నెలచెనాఆరగదు దేహము అలసట బాం దించును దానిపేరు అల సకాజీర్ణమని చెప్పుదురు,

7, లా

8, ల్ప

9, వే

10, ర

11, కా

12, వేగాలు అడ్డుపెట్టిన వారికి లావిలేని వారికి దీపను లేనివారికి మిక్కిలన్నీ వాయువు చేత నున్నా శ్లేష్మంచేతతె పంటకం పొడుగబడుతె

13, మేస్య

14, తే

15, ర్తి

16, శ్చర్ద్యతీ

బాణము మొదలైనవాటివలె, నొప్పి, తలతిరుగుట, కడుపు ఉబ్బుట, వణకుట, శరీరమును బిగ బెట్టుట, జ్వరముకలుగుట, కడుపులో మండుట, దాహము కలుగుట, మూర్ఛను బొందుట, శరీరము బరువెక్కుట, మాట తడబడుట, ఉమ్మిఁగొడుగు మొదలగు తీవ్రయుపద్రవములు కలిగిన దీనిని అలసకమని యందురు.¹

దండకాలసకలక్షణము

శ్లో. సఃఅత్యంతదుష్టాస్తు దోషా దుష్టామబద్ధ²కాః ।

యాంతోస్తిర్యక్తనుం సర్వాం దండవత్త్వంభ⁴యంతి చేత్⁵ ॥

దండకాలసకం నామ ⁶తం త్యజేదా⁷శుకారిణమ్ ।

¹వాతాదిదోషములు మిక్కిలి దుష్టములై, దుష్టమైన ఆశుము వలన నిరోధించబడిన మార్గములు కలవై స్వభావసిద్ధమైన క్రిందు మీదు గమనమును విడిచి, అడ్డుముగ నడక నారంభించినందు వలన, శరీరము, కఱ్ఱవలె స్థంభించును, దీనినే దండకాలసక మందురు, ఈ వ్యాధి శీఘ్రకాలములోనే ప్రాణాపత్తును కలిగించునది. గాన నిది చికిత్సవలన సాధ్యము కాదు,

అమవిషము

శ్లో. విరుద్ధాద్యశనాజీర్ణశీలినో విషలక్షణమ్ ॥

అమదోషం మహాఘోరం వర్జయేద్విషసంజ్ఞితమ్ ।

విషరూపాశుకారిత్వా ద్విరుద్ధోపక్రమత్వతః ॥

1, వాతవైత్యశ్లేషాలచేతతే
వంటకం ఘట్టి అవుతే
అలసటబొందించుదేహ
యాక్షం చూపుతే
కక్కక పారక
శూలల బుట్టిన వచ్చుతే

2, జాం

3, తింర

4, వ

5, అలసకా జీర్ణం లెస్సె
చడ్డఅమం మందుబుట్టి
సటువంటి వాత వైత్య
శ్లేషాలు శరీరాన
సల్లా వ్యాపించి శరీరం
స్థూలై పఱచుతే

6. స్తప్య

7. శుకారిణం

8. కిలి

9. టీక : అరకత భోజ
నము చేసినను విరుద్ధా
న్నాలు భోజనము చేసి
నను పుట్టిన అజీర్ణం
చంపును ఆదిదండకాల
సకా జీర్ణమని చెప్ప
దురు.

వి¹రుద్ధాశనము, అధ్యశనము, వీటిని అభ్యాసముగ చేయువారికి, సదా అజీర్ణము కలవానికి, విషముతో సమానమైన, ఘోరమైన ఆమదోషము కలిగిన, దీనిని “ఆమవిష” మందురు. ఇది విషలక్షణములు కలిగి యుండుటవలన, శీఘ్రముగ చంపు స్వభావము కలిగియుండుట వలన, విరుద్ధోపక్రమముగ నుండుటవలనను, ఇది అసాధ్యము. ఆమమునకు ఉష్ణ చికిత్స, విషమునకు శీత చికిత్స సహజములు. ప్రస్తుతవ్యాధిలో ఆమోచిత ఉష్ణచికిత్సవలన, విషమునకు ప్రకోపము, విషోచితశీతచికిత్స, వలన ఆమమునకు ప్రకోపము కలుగును. ఇదే విరుద్ధోపక్రమము.

తరిచ్చికిత్స

శ్లో. అథామమలసీభూతం సాధ్యం త్వరితముల్లిఖేత్ ।

పీత్వా సోగ్రాపటు²ఫలం వాద్యష్టం లవణాంబు వా ॥

అలసకాజీర్ణములో వస ⁴ఉప్పు మంగపండ్లు నూరి వేడి నీళ్లలో గలిపి ⁵త్రాగించి వాంతి చేయించవలెను లేదా ⁶ఉప్పు వేడి నీళ్లలో గలిపి త్రా⁷గించి క్రిక్కించవలయును.

శ్లో. అనామ్యమానాస్యంగాని భృశం ిస్విన్నాని వేప్తయేత్ ।

రూప్యసర్వ పనిర్దండీఫలవర్తిం ప్రయోజయేత్ ॥

వాంతి అయిన వెనుక దేహములో వంగని అవయవములను కా⁸చి ⁹కప్పవలెను. మలము ¹⁰బంధించినయెడల ¹⁵మూర్కొండాకు,

1. విరుద్ధాలైన అన్నపా నాదుల చేతను పుట్టిన ఆమ దోషం విషస్వరూపమై యుండును. అది అసాధ్యముగ నుగచికిత్స సేయకమానేది.

2. తచ్చి

3. పటుఫలం

4. వాక్యష్టం

5. జీర్ణానకు

6. వుప్పు

7. క్రక్కనీచ్చేది

8. ఉప్పు

9. యిచ్చేది

10. కక్కించవలయును

11. భీన్నాని

12. కాచెది

13. దేహము కప్పేది

14. లబద్ధమాయేనా

15. మూర్కొండాకు

ఆవాలు వావిలాకు 1వీటితో ఫలవర్తివి తయారు చేసి ఆ2సనములో ఎక్కించ3వలెను.

శ్లో. శ్వేతం 4పానర్ణవం మూల5మాంజయేజ్వలఘ్నైతమ్ ।

ఇ6త్యశాంతే పార్ణిదాహః కారో7యై వైద్యేన ధీమతా ॥

తెల్లగలిజేరు వేరును నీళ్లతో7నరగదీసి అంజనము పెట్టవలెను.

9ఇన్ని చేసినను తగ్గనియెడల మీ గాలుపై న చురక వేయవలెను.

శ్లో. తీ10వ్రాద్విరపి నాజీర్ణే పిచేచ్ఛూలఘ్నమావధన్ ।

ఆమసన్నో2న11లో నాలం పక్తుం దోషోష12ధాశనమ్ ॥

13అజీర్ణములో, తీవ్రమైన నొప్పి యున్నప్పటికిని, ఆమపాకమునకు ప్రయత్నించకుండ, నొప్పిని మాత్రమే తగ్గించు మందును తినకూడదు. ఎందువలననగ, ఆమమువలన మందించియున్న జరలాగ్నికి దోషములను, తినినమందును, ఆమమును ఈ మూడింటిని వచనము చేయు శక్తి లేనందువలన.

శ్లో. శాంతిరామవికారాణాం భ14వతి త్వపతర్పణాత్ ।

జీర్ణాశనే తు భైషజ్యం యుంజా15త్స్నిగ్ధగురూదరే ॥

దోషశేషస్య పాకార్థ16మగ్నేః సంధుక్షణ17య చ ॥18

1. రసానసూరి వత్తినిచ
మిరి

2. ఆసనాన

3. యి

4. పున

5. లఆ

6. త్వ

7. రాది

8. శేదీ

9. మానుకుండేనా

10. కా శ్చ మ ద ము లు
కాల్చేది

11. ద్రా

12. రో

13. షోవిధాతనా

14. అజీర్ణముగానికి శూలిం

చెనా శూలహారాలైన

బోషధాలు యిచ్చేది

ఆమశూలాయనామం

పక్వానకు వచ్చేటం

దుకు భోజనం యెరింగి
పెట్టించేది.

15 రవిత్పర

16. స్త

17. శే

18. ఆమదోషానికు లంఘ

పెట్టేది జీర్ణానకు వచ్చి

అజీర్ణానకు దున్న దీప

సం లేక కడుపు కల

వానికిన్నీ బోషధం

యిచ్చేది.

ఆముము వలన పుట్టిన వికారములు లంఘనమువలన శాంతించును. ఆహారము జీర్ణమైన తరువాత, దోషశేషమువలన, ఉదరము గట్టిగాను బరువుగాను నుండిన, ఆదోషశేషమును జీర్ణింపజేయుటకు, జరగాగ్ని వృద్ధిబొందుటకొరకు, మందును ఈయవచ్చును.

కాలశాకాదికషాయము

శ్లో. కాళశాకవిజయామ¹హశాషధై :

సాధితోదకమజీర్ణనాశనమ్ ।

పుండరీకనయనాంఘ్రిపంకజ² -

క్షాశనోదకమివా³శు కిల్బిషమ్ ॥

దోషశేషము పశ్చిమమునకు వచ్చుటకు ⁴అగ్ని⁵దీప్తి ⁶కలుగు టకును కరివేపాకు కరక్కాయ శొంఠి వీటితో కషాయము బెట్టి ⁷యిచ్చిన శ్రీహరిపాదోదకసేవవలన పాపములు ⁹నశించునట్లు ¹⁰ఈ కషాయమువలన అజీర్ణము నశించును.

చిత్రకాదిచూర్ణము

శ్లో. చిత్రకాతి¹¹వి¹²షసాతసంయుతా

నాజమోదలనణా హరితకీ ।

శృంగిబేరసహితా చ పిప్పలీ

¹⁴మస్తుతక్రసలిలేన దీపనీ ॥

1. అగ్ని
2. చయా
3. హా
4. జా
5. క్వా
6. నా

7. ప్రబలమయ్యే
8. స్తే
9. పా
10. మానినట్లు
11. మామచ
12. గ్ని

13. షా
14. మస్తుతక్ర తరుణోష్ణ వారిణా చూర్ణపానముద ర్నాగి దీపనం

1. చిత్రమూలము 2. అతివస 3. పాఠవేద 4. ఓమము
5. సైంధవలవణము 6. కరక్కాయ 7. శౌంఠి 8. పిప్పళ్లు.

ఇవి సమాంశలు చూర్ణము చేసి పెరుగుమీది నీళ్లతో గాని పుల్లని చల్లనీళ్లతో గాని లేదా వేడి నీళ్లతో గాని¹యిచ్చిన అజీర్ణము²తగ్గును.

భాషాయోగము

1. శౌంఠి 2. పిప్పళ్లు, 3. చిత్రమూలము,
4. విశంకము, 5. నెమలుచెక్క, 6. కరక్కాయలు.

ఇవి సమాంశలు చూర్ణము చేసి పంచదార పాకము బెట్టి అందులో ఈ చూర్ణమును బోసి ఉండలు గచ్చకాయలంతేసి జేసి ప్రతి దినము ఒక ఉండను⁴తినిన అజీర్ణము తగ్గును.

అగ్నిముఖచూర్ణము

శ్లో. చిత్రకాతివిషాకుషం హింగు సౌవర్చలం వచా ।

మాగధీ పౌష్కరం భార్గీ యవానీ విశ్వభేషజమ్ ॥

యవతూరం విశంగాని మరీచం గ్రంథి శౌండికమ్ ।

ఏతాని సమభాగాని సర్వైస్తుల్య హరితకీ ॥

ఏతదగ్నిముఖం నామ చూర్ణమగ్నిముఖోపమమ్ ।

శుంఠ్యంబునా చోష్ణపై⁷త్యే ప్రాతః పీత్వా ఘృతేన వా ॥

హన్యాదజీర్ణ మానాహం జ్వరో⁸దావర్తకుండలీః ।

అర్శాం⁹సి గ్రహణీదోషం ప్రత్యాఘ్నానం చ దారుణమ్ ॥

హిక్కాంశ్వాసం జ¹⁰యేత్కాసం దీప¹⁴యేచ్ఛ హుతాశనమ్ ।

1, నే

2, మానును

3, గా

4, దింటె

5, మానును

6, చ

7, ర్జి

8, రి

9, శా

10, త్యో

11, దా

12. శి

13, యా

14, సం

వస్తిహృన్నాభికోష్ఠా¹దిసంశ్రయం దోషసంచయమ్ ।
నిర్హరేద్వి²విధం చాన్నంభ³స్మీకుర్యా⁴చ్చ తత్ క్షణాత్ ॥

విషూచినిదానచికిత్సలు

శ్లో. వివిధై ర్వేదనాభేదై ర్వాయాదిభృశకోపతః ।
నూచీభి⁵రివ గాత్రాణి విధ్యతీతి విషూచికా ॥
తత్ర శూలభ్రమానాహకంపస్తంభాదయో⁶నిలాత్ ।
పితృజ్వరాతిసారాంతర్దాహతృప్తప్రలయాదయః ॥
కఘచ్చర్ద్యం గ⁷గురుతా వాక్సంగ⁸ష్ఠీవనాదయః ।

విషూచిలోవాయువువలన దేహము నొచ్చును. దేహమున సూదులతో బాడిచినట్లుండును. కడుపుకుట్టును. ⁷భ్రాంతి కలుగును. కడుపు ఉబ్బును. ⁸బడలు వణకును, దేహము స్థంభించును.

పిత్తమువలన ¹⁰జ్వరము వచ్చును, ¹¹విరేచనములు ¹²వెళ్లును. కడుపులో విదాహము ¹³కలుగును. దప్పి పుట్టును, ¹⁴మూర్ఛ కలుగును.

¹⁵శ్లేష్మమువలన ¹⁶వాంతి కలుగును. దేహము ¹⁷బరువెక్కును. మూటలు¹⁸తడబడును, ఉమ్ములు ఊరులు.

శ్లో. విషూచ్యామతివృద్ధాయాం పార్ష్ణి¹⁹దాహః ప్రశ²⁰స్యతే ।
²¹తదహశ్చోపవా²²స్యైవం వి²³రిక్త²⁴వదుపాచరేత్ ॥

విషూచి ముదిరినప్పుడు అరికాలి మడమ²⁵లలో²⁶చురకలు వేయవలెను. ఉపవాసముం²⁷చవలెను. విరిక్తనకువలెనే ఉపచరించవలెను.

1, సంపహంతం	11. చేకీ	21. ల్లా
2, పపం	12. కడుపు	22. శ్య
3, స్మేత్కు	13. పారును	23. వ
4, శ్చ	14. కలిగివుంమును	24. సే
5. రే	15. ప్రలాపాలామును	25. ర
6. మ	16. శ్లేష్మానబుట్టినవిషూచికి	26, మధువా
7. ది	17. క్రమన	27. లు
8. భ్రమబాటలాడును	18. గురువైయుండును	28. కాస్పేది
9. తో	19. సహించవు	29. బెట్టేది
10. మానును	20. కలిగియుండును	

చికిత్స

పెద్దమానుచెక్కను నూరి పెరుగులో కలిపి కాచు ¹చూర్ణము
కలిపి ²ఈయవలెను,

విషూచిలో అంతర్దాహమునకు

చింతాకు రసములో నూనె కలిపి కాని కలపకనే కాని ఆ రస
మును తల⁴కు పట్టించి తరువాత బొడ్డున పట్టించి తరువాత అరికాళ్లకు
పట్టిం⁵చవలెను.

విషూచిలో వాంతి దాహములకు

1. మారేడువేరు 2. దానిమ్మకాయ, 3. శొంఠి,

ఇవి వేసి కాచిన కషాయములో⁶ పేలాలు కలిపి కాచిన జావను
త్రాగించిన వాంతి దాహయు క్షమైన విషూచి ⁷నయమగును.

అజీర్ణ లక్షణము

శ్లో. అజీర్ణస్య నిదానాని వక్ష్యంతే శాస్త్రనిశ్చయాత్ ।

అజీర్ణం ప్రథమం వక్ష్యే తదజీర్ణం చతుర్విధమ్ ॥

రసశేషం చ విష్టబ్ధం విధూమం చామసంజ్ఞికమ్ ।

రసశేషే శీర్షదక్ చ విష్టబ్ధే వాతవేదనాః ।

విదగ్ధే చాప్లుగంధశ్చ హృమే స్యాదవిదగ్ధతా ॥

ఏవం చతుర్విధం ప్రోక్తమజీర్ణం చ భిషగ్వరై⁸ ।

చికిత్స

శ్లో. లంఘనం కార్యమామే తు విష్టబ్ధే⁹ స్వేదనం భృశమ్ ।విదగ్ధే వమనం యద్వా యథావ¹⁰స్థం హితం భవేత్ ॥

1, అనుపానము

2, పెట్టియిచ్చేది

3, కే

4, నంటి

5, చేది

6, విదాహముగల విషూచి

. మానుసు

7, లాజగంజిద్రాగనిస్తే

8, మానుసు

9, శ్వే

10, స్థం

ఆమాజీర్ణమునకు లంఘనము పె¹ట్టవలెను. ²విష్టభా జీర్ణములో కాపడము ³పెట్టవలెను. ⁴విదగ్ధా జీర్ణములో వాంతిచేయించవలెను. లేక రోగావస్థనెరింగి చికిత్స చేయవలెను.

క్రిమిలక్షణము

శ్లో. జ్వరో వివర్ణతా శూలం హృ⁵ద్రోగశ్చర్దనం భ్రమః ।

⁶భక్త ద్వేషోఽతిసారశ్చ సంజాతక్రిమిలక్షణమ్ ॥

చికిత్స

మోదుగగింజ, ⁷ఓమము,

ఇవి సమాంశలు కర్షమైత్తెనూరి ప్రాచీనీశ్లలో గలిపి ⁸యుంచు కొని ⁹ముందుగ బెల్లమును దినిపించి ఆవెనుక మందు¹⁰ను త్రాగించ వలెను. క్రిములు పూడిపడును.

మరియొకటి

వాయువిశం¹¹గములు ¹²ఒకమాడెత్తునూరి రస¹³మునుపిడిచి ¹⁴ఆ రసమునకు సమముగ కాక రాకు రస¹⁵మును కలిపి నూనె తగుమాత్రము గలిపి, యి¹⁶చ్చిన కడుపు¹⁷లోనున్న సూక్ష్మక్రిములు పూడిపడును.

రక్తపైత్య నిదానచికిత్స

శ్లో. ఉష్ణావ్లవణక్షౌర¹⁸కటుభిః పిత్తదూషణైః ।

యక్ష్మ¹⁹ద్వ్యపా²⁰శ్రితం రక్త ²¹మూర్ధ్వం ²²చాధః ప్రవర్తతే ॥

1. ప్లేది	10. త్రాగేది	కలయదంబి పుండలు
2. కడుపు ఉబ్బుకు	11. గా	చేసుక తినేది తరచుగా
3. మఁచిది	12. మాంసం	విరోచనాలకు బుఁ
4. చెడ్డత్రేసువులకు కక్కిం చేది ఈ క్రమాన	13. ం	కునేది.
5. దృచ్ఛరసం	14. అందుకు	19. బ
6. భు	15. ం	20. ద్వి
7. వో	16. స్తే	21. శ్రో
8. ఆటువుంచి	17. సఉ	22. ంపు
9. మానుపు	18. సకలక్రిమి రోగాలవారి	23. బాధా
	కిష్కిజిజింజ బెల్లము	

ఉష్ణద్ర¹వ్యముల చేతను, పులు²పు వస్తువులచేతను, ఉష్ణ తినుట చేతను, ³క్షౌరద్రవ్యములు తినుటచేతను, కా⁴రవస్తువులను తినుట చేతను, పైత్యకరములైన పదార్థములనుతినుట చేతను, ⁵యకృత్తును ఆశ్రయించియున్న నెత్తురు ఉష్ణధ్వ⁶ధోము⁷ఖములుగ ⁷స్రవించును.

శ్లో. వా⁸తాచ్ఛా⁹వాయువాదుణం రూక్షం శోణితం తను ఫేనిలమ్ ।

కఫతః స్నిగ్ధమాపాండు పిచ్ఛిలం బ¹⁰హశం బహు ॥

వాయువు వలన నెత్తురు నలుపు¹⁰గగాని యె¹¹టుపుగగాని నన్నపు నురుగు గలిగి, రూక్షమై యుండును.

శ్లేష్మమువలన నెత్తురు తెలుపు వర్ణము గలిగి మెరుగుతాకి చిక్కనై యుండును.

శ్లో. అధో¹²మనిలాద్యాప్యం సాధ్యం శైష్మికమార్థ్య¹³మ్ ।

క¹³ఫానిలసముద్భూతం దుశ్చికిత్స్యం ద్విమార్గ¹⁴మ్ ।

వాయువు వలన రక్తము ¹⁴అధోభాగముల ద్వారా స్రవించును, అది యాప్య¹⁵ము, శ్లేష్మమువలన నెత్తురు ¹⁶ఉష్ణధ్వవయవముల ద్వారా స్రవించును. ఒక్కసారె వాతశ్లేష్మములు ప్రకోపిం¹⁷చినయెడల ¹⁸నుభయ మార్గములద్వారా స్రవించును, అది అసాధ్య¹⁹ము,

చికిత్స

శ్లో. విధే²⁰యం రక్తపిత౯దా యథాశక్తి విలంఘనమ్ ।

అధోగే వ²¹మనం శస్త్రమూర్ధ్వ²²గే తు వి²⁵రేచనమ్ ॥

1. వ్యా	10. దగిలి	19. క్రిందా మీదఁ వెళ్ళు
2. సుల	11. జ్ఞ	20. ం
3. రాల	12. మానిలం యా	21. యా
4. రాల	13. ఫే	22. మ
5. ప్రేగులా గుండెలాను	14. క్రిందవేళ్ళు	23. ండి
6. ఖాల	15. ం	24. శే
7. వెళ్లు	16. నోరవెళ్లు	25. రో
8. తాత్యా	17. స్మా	
9. హు	18. చెనా	

ఉత్తరేశాకు రసమును శర్క¹ర కలిపి త్రాగవలెను, లేదా అడ్డ సరపాకు రసములో శర్క²ర గలిపి యిచ్చిన ఊర్ధ్వఘోగతమైన రక్త పైత్యము ⁴శమించును,

మరియొక విధము

మేడిపం⁵డ్లను గా⁶ని గుమ్మడి పం⁷డ్లను గాని ఖర్జూరపుపం⁸డ్లను గాని ద్రాక్షపం⁹డ్లనుగాని, ప్రత్యే¹⁰కముగ తేనెతో సేవిం¹¹చిన యెడల రక్తపైత్యము ¹²శమించును,

లోధాదిప్రయోగములు

లొద్ది, రేగు, నేరేడు, మొగలి, మామిడి, మద్ది, వీటి¹³పట్టలను ప్రత్యే¹⁴కముగ కాని అన్ని¹⁵టిని కాని త్రొక్కి రసము తీసి, మేకపాలు, తేనె గలిపి సేవించిన రక్తపైత్యము ¹⁶శమించును,

శంఖాదిప్రయోగము

శంఖము, పద్మపువేళ్లు, పీతచందనము, ప్రేంఖణపుపువ్వు, లొద్దుగచెక్క, కావిరాయి,

ప్రత్యే¹⁷కముగ బియ్యపు కడుగుతో నూరి బియ్యపు కడుగులోనే కలిపి పంచదారతో ¹⁸కలిపి యిచ్చిన రక్తపైత్యము ¹⁹శమించును;

విశేషచికిత్సలు

రక్తపైత్యములో రక్తము ఆస²⁰నముద్వారా స్రవించిన రక్తాఘాత సారచికిత్స చేయవలెను, నెత్తురు మేధ్ర²⁵మార్గముద్వారా స్రవించిన

1. రాద్రాగే
2. రా
3. యిస్తే
4. మాను
5. డు
6. సీ
7. డు
8. సీ
9. డు

10. డు
11. డు
12. కాలు
13. చెనా
14. మానును
15. తోళ్లు
16. కాలే
17. కూడాసే
18. మానును

19. కాలు
20. స
21. తోయిస్తే
22. మానును
23. నానవెల్లెనా
24. సేది
- 25.ందువెల్లెనా

పితృప్రమేహచికిత్స చే¹యవలెను, ముక్కు నుండి నెత్తురు ²స్రవించిన దానిమ్మ పువ్వులను చనుబాలతో³నూరి ఆ రసముతో⁴ నస్యము చే⁵యవలెను, గరికవే⁶ళ్లను చనుబాలతో⁷నూరి ఆ రసముతో⁸ నస్యము చే⁹యవలెను, ఉత్తరేణాకును చనుబాలతో¹⁰నూరి నస్యము చే¹¹యవలెను, ముట్టి చిగుళ్ళను పంచదార వేసి నూరి ఆ రసముతో¹² నస్యము చే¹³యవలెను,

అమ్మ పి త ని దా న ము

శ్లో, ఆమ్లైదాగ్ధారామ్లవమనం శిరో²ర్దిర్ద్వలితం వపుః ।

³అమ్మపిత్తస్య లింగాని శ్లేష్మ⁴స్తృష్టా ⁵విమూర్ఛనమ్ ॥

తత్కృ¹¹చ్ఛసాధ్యం ప్రత్యగ్రం దుశ్చికి¹²త్స్యం పురాతనమ్ ।

పుల్లని తేనుపు గలిగి ¹³పుల్లని వాంతులు గలిగి తలనొప్పి గలిగి దేహమత్యుష్ణమై చెమట, దప్పి, మూర్ఛ ఈ లక్షణములు గలిగి యుం ¹⁴డిన యెడల అమ్మపైత్యమని తె¹⁵లిసికొనవలెను,

ఆమ్లపైత్యము ¹⁶నవీనమైన యెడల ప్రయాససాధ్యము. ¹⁷పురాతనమైన యెడల అసాధ్యము.

చికి¹⁸త్స

రేలవేళ్లు, కరక్కాయ, పిప్పళ్లు చండ్రచెక్క ఇవి ప్రత్యేకము కర్ష మెత్తు. వీటితో కషాయము బెట్టి ²²ఇచ్చిన అమ్మపిత్తమును హరించును,

ముస్తాదికషాయము

1, ముస్తలు

2, అడ్డసరపాకు

3, పుసిరికపప్పు

4, సుగంధి వేళ్ళు

1. నేది

9. ఆ

17. డెనా

2. జ్వలైనా

10. ఆ

18. లేతక్కాన

3. నేది.

11. తృ

19. ప్రాతఃతగినా

4. క్షు

12. ది

20. త్స

5. నేది

13. చ

21. రష

6. నేది

14. తృ

22. స్తే

7. క్షు

15. పులుసు గ్రమ్మచున్నా

8. నేది

16. జా

వీటితో కషాయము పెట్టి లోనికి పుచ్చుకొన్నను, అష్టపిత్తము
¹శమించును.

యవాదికషాయము

1. పొట్టదీసిన యవలు 2. ఉసిరికపప్పు 3. సుగంధివేళ్ళు

వీటితో కషాయము పెట్టి ఆ కషాయములో తేనెకలిపి సేవించిన
²వెంటనే అష్టపిత్తము శమియమగును.

సామాన్యచికిత్స

పైత్య⁴హరములైన చికిత్సలను అష్టపిత్తమునకు చేయ
వచ్చును.

శీతపిత్తనిదానము

శ్లో, విస్తీ⁷ర్ణైర్మండలైః కోరైః కంఠూ⁸లైః శోణితప్రభైః ।

శీతపిత్తం విజానీయా త్తచ్చికిత్సితముచ్యతే ॥

విశాలముగను, గుండ్రముగను, దురదకలిగి, యెఱుపు రంగు
కలిగి యుండిన దద్దురులకు శీతపిత్తమనిపేరు,

చికిత్స

గుఢాచ్యాదికషాయము

1, తిప్పతీగె 2, పసుపు 3, వేపచెక్క 4, దూలగొండివేళ్ళు

వీటితో కషాయము పెట్టి సేవించిన శీతపైత్య¹⁰ము నయమగును,

హరీతకీప్రయోగము

కరక్కాయ చూర్ణ¹¹మును తేనెతో¹² పుచ్చు¹⁴కొనవలెను,

1. మాను

2. తడవుల

3. మాను

4. రాలుకుచేసే

5. తై

6. నేది

7. జైక

8. పై

9. దాకిదూలలుగొంచున్న

యెఱ్ఱవైయుండును

10. న

11. ం మాను

12. ం

13. గొనేది

14. నునేది

త్రివృతాప్రయోగము

తెగడ చూర్ణమును పిప్పలి శర్కరాసహితముగ పుచ్చు¹కొన
వలెను,

ఖదిరప్రయోగము

చంద్రచెక్క కషాయ²మును తేనె, పిప్పలి ³కలుపుకొని నేవిం
⁴చిన ⁵వెంటనే శీతపైత్యము ⁶నయమగును,

విభూతిధూలనము

శీతపి⁷త్తములో దే⁸హమునకు విభూతిని పట్టిం⁹చవలెను,

స్నేంధవప్రయోగము

వేడినేతిలో స్నేంధలవణము పొడి గలిపి దే¹⁰హమునకు బట్టించిన
శీతపి¹¹త్తము ¹¹శమించును,

తులసీ ప్రయోగము

తులసియాకు రసమును ¹²శరీరమునకు పట్టించవలెను

విసర్పచికిత్సాతిదేశము

విసర్పచికిత్సను శీతపి¹³త్తమునకు చే¹⁴యవచ్చును,

అస్య¹⁵గ్దరనిదానము

శ్లో, అపత్యమార్గ¹⁶గం స్త్రీణాం రక్తపిత్తమస్యగ్దరమ్ ।

తదేవ ప్రదరం ప్రోక్తం క్రియా కారాన్యఽస్రపై¹⁷త్తిక్తి ॥

స్త్రీలకు రక్తపైత్యము యోని¹⁸మార్గముగ స్రవించినయెడల
రక్తప్రదర మనిపించుకొనును, ¹⁹దానికి రక్తపిత్తచికిత్సను చే²⁰యవలెను,

1. ం

2. పెట్టు

3. చేది

4. తడువుల

5. మాను

6. తానకు

7. హాన

8. చేది

9. హాన

10. మాను

11. ఒడలబట్టించేది

12. తా

13. నేది

14. గ్ధ

15. త్యగే

16. కం

17. నా

18. అందుకు

19. నేది

చికిత్స

శిలాజతుప్రయోగము

శిలాజతు బియ్యపు కడుగు¹తో నూరి శర్కర గలిపి సేవి²చిన,
ప్రదరము³ నయమగును,

గైరికాది ప్రయోగము

1, మంచి కావిరాయి 2, నేరేడుచిగుళ్ళు 3, కలువదుంప

⁴వీటిని బియ్యపు కడుగుతో నూరి బియ్యపుకడుగుతోనే ⁶తేనె
గలిపి సేవించిన ప్రదర⁷ము నయమగును,

వీటిని కలువదుంప పాలు బోసి నూరి ⁹పొత్తిగడుపున ఆరారగా
బట్టి¹⁰ంచవలెను,

ముద్గపర్ణితైలము

కాదపెసర రసము ¹¹ఒకప్రస్థము, నూనె ¹²ఒకప్రస్థము, నూనెకు
¹³ఎనిమిదవ భాగము కాదపెసర వేళ్లచూర్ణమును కల్కముగ గలిపి
నూనెకుసమభాగము పాలు గలిపి వండిన తైలమును దూది¹⁴కి బట్టించి ఆ
దూది¹⁵ని యోనిలో బెట్టిన¹⁶ప్రావము తగ్గిమృదువై సుఖ¹⁷ముగనుండును
శ్లో, అస్మద్ధరే రక్తపితై కామిలాయాం హలీమకే ।

చూర్ణమేలాదికం శస్త్రం ద్రాక్షా¹⁸ద్యం చందనాదికం ॥

లేప¹⁹నం చంద²⁰నం చర్చా భోజనే దుగ్ధమా²¹జకం ॥

ప్రద²²రమునకు, రక్తపై²³త్యమునకు కామి²⁴లకు, హలీమ
²⁵కమునకు,

1. న

10. చెది

19. ద్యా

2. చె

11. నం

20. నా

3. మాను

12. నం

21. సే

4. యివి

13. దో

22. ంలు

5. న

14. దువేళ్లు

23. రా

6. సేనేబెతు

15. సరి

24. త్యా

7. ం మానును

16. ని

25. సలా

8. గడ్డి

17. నెత్తురుమాని

26. కా

9. కి

18. మైయు

1. ఏలాదిచూర్ణము, 2. ద్రాక్షాదిచూర్ణము, 3. చందనాది చూర్ణము ఈ మూడింటిని ఉపయోగించుట మంచిది.

శ్రీగంధమును పూసు¹కొనవలెను, మేకపాలు అన్నము భోజనము ²చేయవలెను,

ధాత్రీపుత్రము

ఉసిరికకాయల రసము, నేలగుమ్మడిదుంప రసము,

పిల్లి³తేగల రసము, చెఱకు రసము. గుమ్మడికాయ రసము,

ఈ ఐదురసములు ప్రత్యేకము ⁶ఒక్కొక్క ప్రస్థము, ఒకప్రస్థము నెయ్యి,⁷ ఒకప్రస్థము ⁸పాలు, ద్రాక్షపండ్లు, యష్టిమధుకము, శ్రీగంధము.

⁹పీటిని నేతికి ¹⁰ఎనిమి¹¹దవ భాగము¹²కలకముగ బెట్టి కాచిన నేతిలో శర్కను గలుపుకొని పేవించిన ప్రదర ¹³నయమగును.

కామిలానిదానము

శ్లో. దగ్ధమాంసదుధిరా¹⁴తిపిత్తతః

కామిలా భృశతృషా విదాహినీ ।

పీతనేత్ర¹⁵మలవ¹⁶త్ప్యపేక్షయా

శో¹⁷భయుగ్భవతి కుంభకామిలా ॥

అధికమైన పైత్యమువలన నెత్తురున్నా, మాంసమున్నా ఉడికి దేహము దిరుగు¹⁸ట ¹⁹తాపకములు కలుగుట ఇవి కామిల,

1. యీరెండు మంచివి

2. కునేది

3. నేది

4. ముపుట్టును

5. మాను

6. 0

7. గామిలానకు కన్నులు

యెఱ్ఱపై నాను యెఱ్ఱని

మూత్రము విడిచి నా

దీపనం చెడ్డా చంపును

8. లను

9. శో

10. నానకిచ్చెచ్చేది

11. అంపాకు

12. గాయిచ్చేది

13. రేపాడివేళ

రోగలక్షణములు. ఇదియె ఉపేక్షవలన కన్నులు పచ్చబడి దేహము శోషించి వాపు కలిగి కుంభకామిలగ మారును.

అసాధ్యలక్షణము

శ్లో. కామిలా హంతి రక్తాక్షం రక్తమూత్రం ⁴హతానలమ్ ।

కామిలావ్యాధిలో కన్నులు ఎఱ్ఱబడి, మూత్రములో యెఱుపు రంగు కలిగి జీర్ణశక్తి తగ్గిన యెడల, అసాధ్యమని యెఱుంగవలెను.

చికిత్స

కామిలా⁵వ్యాధిలో మొదట వి⁶రేచనము చేయించ⁷వలెను. వి⁸రేచనమునకు త్రిఫలకషాయమును గాని తెగడ చూర్ణమును గాని శర్కర సమేతముగా నివ్వవలెను. ఆపెనుక వేపచెక్క రసమును గాని తిప్పతీగ రసము ఉదయముననే గాని చారెడు రసము¹లో తేనె²కలిపి పుచ్చు కున్న కామిల తగ్గు³ను.

పిప్పిలిశుంఠీ ప్రయోగములు

శ్లో. సమాగధం సవిశ్వం వా గోక్షీరం కామిలీ పిబేత్ ।

కాలపాశగతో ⁴వా పిఽపున⁵రాప్నోతి జీవితమ్ ॥

1. ం

2. లో

3. మానుసు

4. యముడుత్రాట గట్టినను

విడుచును

5. తా

6. ర్లభతి

7. అయిదు కుంచాలు

8. న

9. న

10. ఇవి

11. ధో

12. ంగా

13. మానుసు

14. తి

15. పి

16. ద్యు

17. భ

18. చున్నా

19. పాలతోడన

కతకప్రయోగము

ఇందుగ గింజ¹ను చలినీళ్లలో నూరి అందులో శర్కర² కలిపి చలినీళ్లలోనే కలిపి ఐదు³ దినములు త్రాగి⁴న కామిల తగ్గును.

నాభిశంఖ ప్రయోగము

మాడెత్తు నాభిని మాడెత్తు శంఖమును మేకపాలలో కలుపుకొని త్రాగిన ఆక్షణమందే కామిల⁶నయమగును.

శ్లో. కామిలాయాం పాండుగదే మాహిషం తక్రమిష్యతే ।

ఉదుంబరాదిపల్లవలేపనము

1 ⁷మేకి మొగ్గలు, 2 ⁸రావి మొగ్గలు, 3 మట్టి మొగ్గలు,
4 వెలగచిగుళ్లు వేప 5 చిగుళ్లు, 6 మున్నలు, 7 శ్రీగంధము,

⁹పీటిని పాలు పోసి నూరి తల¹⁰కు దేహమునకు. బట్టించుకొని
¹¹ఉదయముననే స్నానము చేసిన ¹²నయమగును.

బిభీతకపూజ

ఉదయముపూట తాడిచెట్టుకు ప్రదక్షిణము చేసి ద¹³ండము పెట్టి బెల్లము అన్నము నైవేద్యము పెట్టి ప్రార్థించిన కామిల నయమగును.

త్రిలోహవలయరక్ష

¹⁴పైన చెప్పినవిధముగ చేసినను కామిల¹⁵తగ్గని యెడల బంగారు వెండి, రాగి, ¹⁶పీటిని కరిగించి వలయా¹⁷కారముగ చేసి దానితో చేతి మణికట్టు ఘుటికల మీద రక్షలు పెట్టవలె¹⁸ను.

1. లోహేశం

2. తోటి

3. నా

4. తే

5. మానుసు

6. తే

7. ౦ మానుసు

8. నై

9. యివి

10. సు

11. రేడిస్థానము చేసేది

12. ము మానుసు

13. రేపాడికేళ

14. ణ్ణం

15. పంటకము

16. ౦ మానుసు

17. ఇన్నిగుణాల

18. మానదాయనా

19. కరిగినది

20. ౦

21. టేడి

అంజనములు

కామి¹లలో తుమ్మిరికు రసముతో అంజనము చేయవలెను,
లేదా

పసుపు, కావితాయి, ఉసిరిక పప్పు

వీటిని ²అరగదీసి³అంజనము చేసిన ⁴శమించును.

నస్యము

⁵ఎండిన జేదుబీరకాయల బాడితో నస్యము⁶చేసిన కామిల
⁷నయమగును.

పాండునిదానము

శ్లో. తీక్ష్ణాస్తులవణ తూర⁸మృత్తికా²తిని⁹షేవణాత్ ।

దుష్టైర్దోషైః పృథక్సర్వైః పాండురోగశ్చతుర్విధః ॥

పాండుసామాన్యలక్షణము

నిస్సారతా²తినిష్ఠ్యూతి శ్రమశూలాక్షి¹⁰శూనతా ।

థాతూనాం శిథిలత్వం చ సామాన్యం పాండులక్షణమ్ ॥

అసాధ్యలక్షణము

థాతుక్షయసమాయుక్త¹¹శ్చర్దిశో¹²ఘాద్యుప¹³దృతః ।

వీతభావసమాలో¹⁴క్తి పాండురోగీ త్యజేత్తనుం ॥

నాసికాస్రతరక్త¹⁵స్తు మేహీ పాం¹⁶డ్వామయీ క్షయీ ।

సద్యో విముంచతి ప్రాణాన్¹⁹సత్యమేతన్న సంశయః

1. లాకు

8. మాసుసు

15. కృ

2. కన్నులు పెట్టేది

9. మ

16. స్య

3. రాబి

10. వేశనాత్

17. డుమయి

4. కన్నుల పెట్టితే

11. కూల

18. యి

5. మాసుసు

12. ంచ

19. ం

6. యె

13. భా

7. చేస్తే

14. ద్రవః

చికిత్స

పాండురోగికి విధ్యుక్తము¹గ² వసున, విలేచనములను చేయించవలెను. ఆవెనుక కల్యాణఘృణమును లోనికివ్వవలెను.

- 1 త్రిఫలచూర్ణము, 2 కానుగ చూర్ణము,
3 చిత్రమూలపు చూర్ణము, 4 నల్ల వుప్పివేరు చూర్ణము

వీటిని సమాంశలు గూర్చి లోహభస్మమును ఆచూర్ణములతో గలిపి మేక చల్లతో ఒక మండలము సేవిం³చిన పాండురోగము⁴ నయమగును.

గోమూత్రము⁵లో భావన చేసిన మాండూరమును మేక పాలతో సేవిం⁶చవలెను. లేదా ఆవుపాలతో సేవిం⁷చవచ్చును.

లేదా శోంఠి, చిత్రమూలము వీటిని చూర్ణము చేసి మండూరమును గలిపి మేక చల్లతో సేవిం⁸చవలెను.

లేదా గోమూత్రము కరక్కాయలపొడి మండూరము కలిపి సేవిం⁹చవలెను.

¹⁰ఈక్రమ¹¹ముగ మండల¹²ము సేవిం¹³చిన పాండువు ¹⁴నయమగును.

భృంగరాజమండూరము

కుంచెడు ప్రాత చిట్టెపుపొడిని తూమెడు గుంటకలగరాకు రస¹⁵ములో భావన చేసి¹⁶రసము ఇంకిన తరువాత ఆచూర్ణము¹⁷నకు సమము బెల్లము తేనె గలుపుకొని ప్రతిదినము కర్ణ మెత్తు ¹⁸చొప్పున ఒక మండలము సేవిం¹⁹చవలెను. పాండు, క్షయము, ²⁰ఇవి నయమగును.

1. గాను
2. కక్కాపారని
3. చ్చేది
4. న్నూ
5. స్తే
6. ం మాను
8. త్రాన
7. చేది

9. చేది
10. చెది
11. చెది
12. యీ
13. మాన
14. ం వలసినందున
15. స్తే
16. మానును

17. ం చల్లకొంచున్నూ
18. అంతా యిగరవేంచేది
19. ర్ణా
20. సరి
21. రెఖ
22. చెగి
23. మానును

నవాయసము

1. త్రికటుకము, 2. చిత్రమూలము, 3. వాయువిశంగములు
4. త్రిఫలములు. 5. తుంగము స్తలు,

¹పీటిని చూర్ణము చేసి ఇందుకు ²సమభాగము లోహభస్మమును
గలిపి నిత్యము ⁴ఒకతులము ప్రకారము మజ్జితో ఒక మండలము
⁵సేవించిన పాండుశో⁶ఫ ⁷నయమగును.

తక్రాయఃప్రయోగము

⁸గేదెపాల⁹లో యినుప రాపొడిని పోసి కాచి, తోడుపెట్టి
ఎప్పటిదప్పుడే పుచ్చుకొ¹⁰న పలెను. రాత్రి పెట్టినది మదనాడే
ఉపయోగించవలెను. మూడవనాడు ఉపయోగించకూడదు. ఈ ¹¹విధ
ముగ ¹²నెలరోజులు సేవించిన పాండురోగము¹³నయమగును. నల్లగలువ
¹⁴పంటి శ్యామ వర్ణము కలుగును.

క్షయనిదానము

శ్లో. త్రివిధైః స్యాత్ క్షయో దోషైర్దుష్టైర్దోషచతుష్టయాత్ ।

¹⁵ఓజః క్ష¹⁶యా ద్వేగరోధాత్సహసాద్విషమాశనాత్ ॥

¹⁷ఓజోధాతుక్షయము, మలమూత్రాది వేగములను నిరోధించుట
వలన, శక్తికిమించిన పనులను జేయుటవలన, విషమములైన భోజనము

1. గా	12. నేది	21. యో
2. లా	13, దినాదినానికే గా ని	22, విరుదాలయిన ఆహార
3. యివి	మూడో నాటి కి కొర	విహారాలచేతను వాతాది
4. సరి	గాదు	దోషాలు ప్రకోపించి
5. ం	14. క్రమాన	క్షయ రోగాలు మూడు
6. తుం లెఖను	15. విస్తే	భేదాలను ధాతుక్షయ
7, విస్తే	16, మానును	మైనను వేగరోధాల వల
8. భ	17, బట్టి	నను విషమాశన సాహ
9, మానును	18, మై బ్రతుకును	సాల వలనను ఆగంతుక
10, ఎనుప	19, శ్యా	క్షయ వుట్టును కూడా
11, లో	20, తో	క్షయలు భేదాలు

వలనను, ఈ నాలుగు కారణములవలన ప్రకోపించిన వాతాది మూడు దోషములు క్షయరోగమును బుట్టించును.

శ్లో. తస్య రూపాణి ¹వైస్వర్యం కానశ్వాసాదుచిజ్వరాః ।

బలమాంస క్షయః పార్శ్వశిరోదుక్ శరణం ²వమిః ॥

ఎలుంగు రాసి కానము, శ్వాసము, అరోచకము, జ్వరము, సత్తువ తగ్గి, మాంసము క్షీణించి, ప్రక్కలలోను, తలలోను నొప్పికలిగి, విరేచనములు, వాంతులు, మొదలైనవి కలిగియుండిన, క్షయరోగమని యెఱుంగవలెను.

క్షయరోగమునకు అసాధ్యలక్షణము

క్షయః పార్శ్వదజానాహ రక్తచ్ఛర్ద్యంసదా ⁴హీనమ్ ।

నిహంతి పూయనిష్ఠీవం సాతినారం ⁵హతస్వరమ్ ॥

కడుపు ⁶ఉబ్బి ప్రక్కలలో నొప్పి గలిగి అంసఫలకములందు తాపము గలిగి నెత్తురు గ్రక్కుచు స్వరముచెడి అతిసారముగలిగి దగ్గిన ఉమ్మిలో చీము వెళ్ళిన ⁷అట్టిప్రాణి బ్రతుకుట దుర్లభము.

శ్లో. బలీయ ⁸సి ప్రయోక్తవ్యం పంచకర్మ క్షయాతురే ।

ప్రక్షీణదే ⁹హే తు భవే ¹⁰దేతదేవ విషా ¹¹పమమ్ ॥

క్షయరోగములో వమనము విరేచనము, అసనవస్తి శిరో ¹²విరేచనము సస్యము ¹⁶వీటిని బలిష్ఠుడైన రోగికి చేయవలెను.

వీటినే దుర్బలుని యెడల ప్రయోగించిన నవి విషమువలె హానిని కలిగించును. గాన చికిత్సను బలము నెఱింగి చేయవలెను.

1, శ్వ

2, మి

3, మ

4, త

5, త

6, అనాహముకలిగి

7, లు

8, ఆ

9, సే

10, హా

11, తేవ

12, వ

13, దేహికి

14, వస్తి

15, యివి

16, లావు గలిగినా చెనేది

లావు లేకుంటే యివి

చెనినా యివే ప్రకో

పించును.

చికిత్స

నాగబలవేల్లను ¹గాని, శిలాజిత్తును గాని, మేకపాలతో ²సేవించిన ³క్షయము నయమై పుష్టి కలుగును.

గలిజేడు వేళ్లు, నాగబల వేళ్లు, చవ్యము, ముయ్యాకు పొన్న వేళ్లు, పల్లేడు వేళ్లు, ⁴పాల వేళ్లు,

ఇవిసమాంశలు. కషాయము బెట్టి పిప్పిలి పొడి⁵కలిపి త్రాగిన క్షయము తగ్గి పుష్టి ⁶కలుగును.

మేకపాలు, మేకనెయ్యి, మేకమాంసము, జాంగల మాంసము.

వీటిని సేవించిన శోషతగ్గి పుష్టి⁷కలుగును.

పంచాజపంచలవణఘృతము

మేకనెయ్యి, మేకపాలు, మేకపెరుగు, మేకపంచితము, మేకపెంటికల రసము.

ఇవి సమాంశలు. పంచలవ⁸ణములను నేతికి యెనిమి⁹దవ ¹⁰భాగముగ కూర్చి కల్కముగ బెట్టి కాచిన ఘృతమును వడబెట్టకయే సేవించిన క్షయరోగము ¹¹తగ్గి పుష్టి¹²కలుగును.

బృహత్పాదికషాయము

వాకుడువేళ్లు, పిప్పిలు, శొంఠి, భారంగి, కశివింద వేళ్లు, నేల ఉసిరిక వేళ్లు,

¹³వీటిని కషాయము బెట్టి పిప్పిలి పొడి తేనె గలిపి సేవించిన ¹⁴అగ్నిదీప్తికలిగి క్షయ¹⁵నయమగును.

1. క్షు

2. గొన్నను

3. కివచ్చును

4. వేసి

5. కి వచ్చు

6. యివి

7. కి వచ్చును

8. జాలు

9. డో

10. 0

11. మాన

12. కి వచ్చును

13. యివి

14. దీపన బుట్టి

15. మానును

భార్యాదికషాయము

భారంగి, కళివింద వేళ్లు, వాకుడు వేళ్లు, నల్లేరు, తిప్పతీగె, శొంఠి.

ఇవి సమాంశలు, కషాయము పెట్టి పిప్పలి పొడి గలిపి సేవించిన క్షయపరివార రో¹గములు ²నయమగును.

అమృతాదికషాయము

1 తిప్పతీగె, 2 మారేడువేళ్లు, 3 తెక్కలి వేళ్లు, 4 పెద్దమ్మడివేళ్లు
5 కలిగొట్టువేళ్లు, 6 కోలపొన్న, 7 ముయ్యాకు పొన్న, 8 ములక,
9 వాకుడు 10 పల్లేరు, 11 సరళదేవదారు, 12 భారంగి,
13 అడ్డసరపాకు, 14 ముస్తలు, 15 దూలగొండి వేళ్లు,
16 ముత్తువపులగము, 17 పంచకోలము,

ఇవి సమాంశలు. కషాయ ముపెట్టి తేనె గలిపి సేవించిన రాజయత్న నయమగును.

ఆర్ద్రకాదికషాయము

1. ఆల్లము, 2. మిరియాలు,
3. కళింద వేళ్లు,

ఇవి సమాంశలు కషాయముపెట్టి తేనె గలిపి సేవించిన ఉపద్రవ సమేతమైన క్షయ, వైస్వర్యము అగ్నిమాంద్యము తగ్గును.

గుల్మనిదానము

శ్లో. దుష్టా వాతాదయోఽత్యర్థం మిథ్యాహారవిహారతః ।

కుర్వంతి పంచథా గుల్మం ³కోష్ఠాంత⁴ర్గంధిరూపిణమ్ ॥

మిథ్యాహార విహారముల వలన వాత శ్లేష్మ పిత్తములు ప్రకోపించి ⁷విదు ⁸విధములయిన గు¹³ల్మములను పుట్టించును.

1. గా	6. తోద్దయో	11. ఆయి
2. మానుసు	7. క్రో	12. భేధా
3. తో	9. ద్ర	13. ర్మూలు
4. మానుసు	8. రాలచెత	
5. మందాగ్ని మానుసు.	10. త్తా	

శ్లో. తస్య పంచవి¹ధం స్థానం పార్శ్వహృన్నాభివస్తయః ।

సశోణితైః పృథక్ ద్వంద్వసంపాతైః కేచిదప్త²దా ॥

గు³ల్మములకు స్థా⁴నములు ⁵విదు, ⁶అవి ఏవన రెండు ప్రక్కలు, హృదయము, బొడ్డు, ⁷మూత్రాశయము.

⁸గుల్మములు ఎనిమిది విధములని కొందరందురు, అదియెట్లన, పృథక్ దోషములవలన మూడు, ద్వంద్వదోషములవలన మూడు, సన్ని సాతమువలన ఒకటి, ఆర్తవరక్తమువలన ఒకటి.

గుల్మసామాన్యలక్షణము

శ్లో. ⁹అరుచిర్బద్ధపిణ్డ్యాత్రమగ్నిమాంద్యాంత్రకూజనమ్ ।

ఆనాహశోచ్యర్థవౌతశ్చ సర్వగుల్మస్య లక్షణమ్ ॥

రక్తగుల్మము

శ్లో. ఋతుకాలే¹⁰పి వా గర్భే ¹⁰స్రతే వా దాహశూలవా¹⁰ ।

రక్తగుల్మః ప్రజాయేత గర్భలింగో¹¹పచారతః ॥

స్త్రీలకు ఋతుకాలమందు గాని, సూతికాలమందుగాని, గర్భస్రావము కలిగిన తరువాతగాని, వాతలములైన ఆహార, విహారాదిరూపయపథ్యసేవనలన వాయువు ప్రకోపించి దాహశూలలతో గూడిన రక్తగుల్మమును ¹²కలిగించును ¹⁴ఈ రక్తగుల్మము గర్భసమాన చిహ్నములు కలిగి యుండును.

1. ధా

2. ధా

3. ల్మ

4. నా

5. ఆయి

6. భేధాలు

7 కింగడుపు

8. గుల్మాలు ప్రత్యేకాలు

9. మూడు ద్వందాలు

మూడు

మూటివలనఒకటి ఆశం

తుకం ఒకటి కూడా

ఎనిది భేదాలు

9. తద్గుణం

10. స్త్ర

11. భిన్నాదకః

12. ల్మస్యాత్సా

13. పుట్టును

14. గర్భణివలెనెయుండును

శ్లో. నార్యాలోహితగుల్మిన్యాః సూతికాలే గతే భిషక్ ।

స్నిగ్ధ¹స్విన్నశరీరాయా ద²ద్యా త్స్నేహవిరేచనమ్ ॥

రక్తగుల్మము కలిగిన స్త్రీకి పదినెలలు దాటిన తరువాత స్నేహ,
స్వేదములను చేసి, తరువాత స్నేహవిరేచన ప్రయోగము చేయవలెను.

స్నేహవిరేచనస్వరూపము

ఘృతమేరండతైలం వా రేచనద్రవ్యసాధితమ్ ।

స్నేహరేచనమిత్యుక్తం మునుభిః సుశీతాదిభిః ॥

⁴విరేచన ద్రవ్యములు వేసి కాచిన, ఘృతమునకు గాని, ఏరండ
తైలమునకు గాని స్నేహ విరేచననౌషధ మనిపేరు.

చికిత్స

తిలకషాయప్రయోగము

నువ్వులు కషాయము బెట్టి ఆ కషాయములో బెల్లము, త్రికటు
కము, భారంగి, ⁶పీటిచూర్ణమును నెయ్యిని గలిపి త్రాగి⁴న ముట్టుగాని
వారు ముట్టగుదురు. రక్తగుల్మము ⁷నయమగును.

లఘునాదికషాయము

1. వెల్లుల్లి 2. మోదుగుచెక్క 3. మారేడుపండు

ఇవి సమాంశలు కషాయము బెట్టి ఆ కషాయములో ఇంగువ
పిప్పలి చూర్ణము కలిపి త్రాగి⁸న రక్తగుల్మము ⁹నయమగును.

1. భి

ద్రవ్య సాధిత మైన

6. ం

2. ధ్యా

ఘృతము

7. కలివి

3. స్య

కాని ఆముదమే కాని

8. తే

4. రక్తగుల్మమునకు

లోనికిప్రయోగించి భేద

9. మానుసు

దేహానకుచమరుపట్టించి

నచేయించేది

10. తే

కాచేది ఆవెనుకనుభేదన

5. ౧

11. మానుసు

ధాతీరసప్రయోగము

ఉసిరిక కాయల రసములో మోదుగ రొయ్యిని గాని త్రికటుక పొడిని గాని కలిపి నేని¹చిన రక్తగుల్మము ²నయమగును,

రక్తగుల్మమునకు చికిత్స చేయు కాలమందు రక్తగుల్మభేదన ప్రయోగమువలన, రక్తము అధికముగ స్రవించిన యెడల, రక్తప్రదర చికిత్సలను చేయవలెను.

గుల్మమునకు అసాధ్యలక్షము

శ్లో. కూర్మోన్నతం శిరోనధం గుల్మం బహుగదాలయమ్ ।

వివర్జయే⁴ద్భిషగ్దూరాత్ ⁵పాశిపాన్నాభిశో⁶భినమ్ ॥

గుల్మము తాబేటివలె ఉచ్చానమై నర⁷ములచే చుట్టబడి చేతులు కాళ్లు బొడ్డు ఏటియందు ⁸వాపు కలిగియుండిన ఆ గుల్మ మసాధ్యమని యెఱుగవలెను,

విరేచనయోగము

సర్వగు⁹ల్మములకు త్రిఫలకషాయములో తెగడ చూర్ణమును గలిపి ¹⁰విరేచన సాధన చేయవలెను.

లేదా కంపిల్ల¹¹మును తేనెతో కపిలి ¹²ఈయవలెను.

గోమూత్రవస్తి

1. గోమూత్రము ¹³¹² పలములు 2. బెల్లము ¹⁴² పలములు

3. చింతపండు ¹⁵² పలములు 4. సదాప విత్తులు ¹⁶¹పలము

5. సైంధవలవణము ¹⁷ఒక తులము 6. మంగపండ్లు ¹⁹ఒక పలము

1. చెనా
2. మానుసు
3. రక్తగుల్మ లో¹ భేధిం
చెనా నెత్తురు అధికము
గాపారును అందుకు
రక్తప్రదర చికిత్స చేసి
మా¹ న్నేది
4. స్నద్ధం

5. భి
6. ప్రా
7. భితం
8. రాలుబిగిసి
9. నిలువదని యెఱింగేది
10. ల్మా
11. భేదనకీచ్చేది
12. ం

13. యిచ్చేది
14. ప ౧౨
15. ౨
16. ప ౨
17. బ
18. తు ౧
19. ఫ ౧

¹వీటిని పైగోమూత్రముతో నూరి కలిపి ఖల్వమున మర్దించి వడి²గట్టి వీటిని వస్త్రీయంత్రములో పెట్టి ప్రయోగించవలెను.

గుల్మము ³ఉదావర్తము శూల మూత్రకృచ్చులు ⁴ఇవి ⁵నయమగును.

గోధుమపిండితో జేసిన పదార్థములను పాలును గుల్మరోగికి పథ్యము పెట్టవలెను.

నారంగాదిరసాయనము

నారద⁷బ్బ పండ్లు 15 తరిగి అందులో కుంచెడు ఉప్పు⁸ కలిపి వెల్లుల్లి పాయలు ⁹8 పలములు, శొంతి ¹⁰ఒక పలము, మిరి¹¹ముములు ¹²ఒక పలము, పిప్పళ్లు ¹³ఒక పలము, ఇంగువ ¹⁴ఒక పలము.

¹⁵వీటిని చూర్ణించి ధాన్య ¹⁶పుటమునబెట్టి ¹⁷ఉదయముననే ఈ నారంగాదిరసాయనము¹⁸లో కొంచెము నెయ్యికలిపి సేవించిన గుల్మ, స్త్రీహ, మహోదరాది రో¹⁹గములు ²⁰నయమగును.

ఉ ద ర ని దా న ము

శ్లో. యే²¹న శుష్యతి సర్వాంగం జతరం వర్ధతే భృశమ్ ।

ఉదరం ²²తద్విజానీయ²³త్ర దప్టవిశముచ్యతే ॥

సర్వాంగము²⁴లు శుష్కించి కడుపు పెరిగి యుం²⁵డిన యెడల ఉదరమని ²⁶యెఱుంగవలెను.

ఉద²⁷రములు ఎనిమిది వి³⁰ధములు.

1. యిన్నకూడా	11. ప ర	21. గా
2. పెట్టి	12. పం	22. మానున
3. వస్త్రీకట్టినను భేదించును	13. యా	23. నశో
4. గు	14. ఫం	24. తంచి
5. యిన్ని	15. ధ	25. తే
6. మానున	16. ఫం.	26. స్నూవాది
7. ర్థాలున్నా	17. యివినూరి	27. డెనా
8. అగును	18. పాతాన	28. యుంగేది
9. పె	19. కేపాడి	29. రా
10. పుట్టి	20. నెయ్యిన్నీ కూడాసేవిస్తే	30. ధాలనిచెప్పుదురు

శ్లో. స్త్రీ¹హ్నా దోమైస్సమస్తైశ్చ² బద్ధచ్ఛిద్రోదో³ కైరపి ।

చిద్ర⁴ ఊర్ధ్వమథో⁵ బద్ధ⁶ ఉదకే తు సమంతతః ॥

నాభేః స్త్రీహ్నా వామపార్శ్వే గోషజే గోషలక్షణమ్ ।

సాధ్యం స్త్రీహ్నా వైకరోహచ్ఛేపం త్యాజ్యం చతుష్టయమ్ ॥

వాతాదిదోషములు ప్రకోపించి బొడ్డు క్రిందిభాగమున బద్ధోదర⁷మును, బొడ్డుమీద⁸ భాగమున చిద్రోదర⁹మును బొడ్డుకు నాలుగు ప్రక్కలను ఉదకోదరమును, బొట్టుకు ఎడమ దిక్కున స్త్రీహ్నోదర¹⁰మును, వాహోదరము, పిత్తోదరము, కఫోదరము, త్రిదోషోదరము, ఈగోషజోదరములను స్వస్వలక్షణములతోను ఈ విధముగ అష్టవిధములగునుదరములను పుట్టించును.

ఇందులో స్త్రీహ్నోదరము, వాతోదరము, పిత్తోదరము, క్లేష్మోదరము, ఈనాలుగు సా¹¹ధ్యములు.

బద్ధోదరము¹² సచిద్రోదరము, జలోదరము, త్రిదోషోదరము ఈ నాలుగు అసా¹³ధ్యములు.

ఇట్లు అష్టోదరములు మలాధిక్యము వలన బుట్టును.

చికిత్స

ఉదరరోగములో తరచుగ విరేచనము చేయించవలెను.

శ్లో. లశునాదికమేరండతైలం తత్ర¹⁴ ప్రశస్యతే ।

లశునాద్యేరండతైలము

శ్లో. లశునస్య తులామేకాం జలద్రోణే విపాచయేత్ ।

చతుర్భాగావశేషం చ కషాయమవతారయేత్ ॥

1. హ్నా

2. బద్ధ

3. చిద్ర

4. మూ

5. ంసు

6. సా

7. ం

8. సు

9. ం

10. కూడా పు ద రా లు
యెనిమిది

11. ధ్య

12. సచ్చి

13. ధ్య

14. ం

15. విరోచనాలకిచ్చేది

16. ప్ర

తత్కషాయం పరిస్రావ్య విశాలే తామ్రభాజనే ।
 చిత్రతైలాధకం దత్వా కల్మానేతాంశ్చ దాపయేత్ ॥
 త్రికటు త్రిఫలా దంతీబీజసావర్చచిత్రకమ్ ।
 విడంగహింగులవణం దీప్యకం హస్తాపిపులీ ॥
 ఏతేషాం పాలికాన్ భాగాంశ్రివృతాఽష్టపలాని చ ।
 విష్టాఽఽలోడ్య శనైః పక్త్వా తతో మాత్రాం ప్రయోజయేత్ ॥
 నిహంత్యష్టవిధం గుల్మం జఠరాణి విశేషతః ।
 పార్శ్వకుక్షిభవం శూలమామశూలమరోచకమ్ ॥
 అశీతిం వాతరోగాంశ్చ నాశయేన్నాత్ర సంశయః ।

టీ. వెల్లుల్లి 100 పలాలు. ఒకద్రోణము నీళ్లలో కషాయముగాబెట్టి
 పాదావ శేషముగ కాచి, వడికట్టి, ఆందులో

1. త్రికటు, 2. త్రిఫలములు, 3. శుద్ధిచేసిన నేపాళపువ్వులు
 4. సువర్చలవణము, 5. చిత్రమూలము, 6. వాయువిడంగము
 7. ఇంగువ 8. సైంధవలవణము, 9. ఓమము, 10. గజపిప్పళ్లు
- ఇవి ఒక్కొక్కటి ఒక పలము.

చొప్పన తెగడవేరు 8 పలాలు. దీనిని చిన్న చిన్న ముక్కలుగ
 నరికి కలపవలెను.

వీటిని నూరి పై కషాయములో కలిపి 4 ప్రస్థములు ఆము
 దము చేర్చి తైలపాకవిధి ననుసరించి కాచి వడికట్టి ౩ స్పృను
 మొదలు ఒక స్పృను వరకు, వేడినీళ్లతో గాని పాలతో గాని కలిపి
 ఈయవలెను. లేదా, ఆ యావ్యాధుల ననుసరించి అనుపానములను
 మార్చుకొనవలెను.

స్నుహ్యోదిక్షేరయోగము

1. బ్రహ్మజేముడు 2. ¹వాకుడు

వీటిని ¹ఎండించి కాల్చి ఆ ²రొయ్యికి సమము విప్పళ్లు ³చేర్చి పంచకోల కషా⁴యముతో మర్దించి ఉండలుచేసి ప్రతిదినము ఒకఉండ చొప్పున పంచకోలకషాయముతో గాని వేడినీళ్లతో గాని సేవించిన అష్టోద⁵రములు నయమగును.

సూరణగటిక

1. సురియాలు ⁶1 పలము, 2. శొంతి ⁷2 పలములు, 3. చిత్ర మూలము ⁸3 పలములు, 4. అడవికంద ⁹4 పలములు

¹⁰వీటిని చూర్ణముచేసి ¹¹దీనికి రెండురెట్లు బెల్లము ¹²చేర్చి పాకము¹³బెట్టి ఉండలుచేసి సేవించిన¹⁴అగ్నిదీప్తి కలిగి ఉదరము మూల వ్యాధి, శూల, మొదలైనవి నశితము ¹⁵నయమగును.

పంచకోలము

శ్లో. విప్పలీపితృలీమూలచవ్యచిత్రకనాగరమ్ ।

గుల్మస్తీహోదరానాహ శూల¹⁶ఘ్నం దీపనం పరమ్ ॥

ఏరండతైలప్రయోగము

ఆముదము¹⁷ను ఆపుపాలతో పదిహేను నాళ్ళుగాని నెల¹⁸రోజులు గాని సేవించి¹⁹న అష్టోద²⁰రములు ²¹నయమగును.

మరియొకటి

ఆపు పంచితముతో ఆముదము²²ను ఎనిమిది దినములు సేవించిన ²³ఉద²⁴రములు ²⁸నయమగును.

1. యె	10. హా	19. నా
2. రోతి	11. యివి	20. తే
3. పెట్టి	12. దుకు యిను మడి	21. రా
4. యాన	13. పెట్టి	22. మానును
5. రా	14. వండి	23. న్నా
6. మానును	15. దీపనం పుట్టును	24. న్నా
7. ఫం	16. మానును	25. తే
8. పం	17. లాగ్ని	26. పు
9. పం	18. న్నా	27. రా
		28. మానును

విడంగాదికషాయము

1. విళంగసా¹రములు 2. చవ్యము 3. సరళదేవదారు
4. చిత్రమూలము 5. గలిజేడు

ఇవి సమాంశలు కషాయముబెట్టి సేవించిన ఉ²ద³రములు,
శో⁴ఘలు, గుల్మము, గుదవాయువులు ⁵నయమగును.

అర్శోనిదానము

శ్లో. మాంసకీలాని గుదజా⁶న్యర్శాం⁷సి మునయో విదుః ।

తదో⁸స్రజం చ సహజం దోహజం సన్నిపాత⁹జమ్ ॥

సామాన్యం లక్షణం తేషాం మలసంగో²గ్నిమందతా ॥

నిస్సారతా వివర్ణత్వం సకలామయసంభవః ।

విరు¹⁰ద్ధము¹¹లైన అన్నపానవిహ¹²ములవలన కలిగిన మాంస
వృద్ధి¹³వలన మాంసము పెరిగి శిలవలె నానా వి¹⁴ధములుగ బుడువులు
కట్టును. ¹⁵దానిని మూలవ్యాధి అనిచెప్పుదురు. అర్శస్సులు నెత్తురువలన
బుట్టును. సహ¹⁶జములు గొన్ని, దోహ¹⁷జములు గొన్ని, త్రిదోహ¹⁸ముల
వలన బుట్టినవి గొన్ని ఇట్లు ఆరువిధములు.

మలబంధము, అగ్నిమాంద్యము, దౌర్బల్యము, వైవర్ణ్యము, ఇవి
సామాన్యముగ అర్శోరోగమందు కలుగును. దీనివలన సకలరోగములు
శరీరమందు కలుగుట కవకాశ మేర్పడును.²⁰

సాధ్యాసాధ్యవివరణము

దోహజం రక్తజం సాధ్యం శిష్టే ద్వే తు పరిత్యజేత్ ।

1. రా

2. పు

3. రా

4. ఘ

5. మానుసు

6. రిశ

7. ఆ

8. ఖ

9. శ్ర

10. స

11. దా

12. లయి

13. రా

14. చేత

15. థా

16. అది

17. జా

18. జా

19. షా

20. యీ అర్శస్సులు గొన్ని
ధాతుగతమైన దీపకము
చెడువును

నెత్తురువల్ల బుట్టినవి, ¹ప్రథక్ దోషజములు సాధ్యములు.
త్రిదోషముల వలన బుట్టినవి. ²సహజములున్నా అ³సాధ్యము.

చికిత్స

స్వేదయోగములు

అర్భస్సులకు ఆపుపేడ⁴తో కాచవలెను. లాజసత్తుతో⁵
కాచవలెను, ఉసిరికకాయ ముద్ద, సదాపవిత్తులు నూరిన ముద్దతో⁶
కాచవలెను. కలగరాకు రసము⁶తో, శౌచము⁷చేయవలెను.

అర్కక్షీరాదితైలము

1 జిల్లేడుపాలు నాలుగు భా⁸గములు, 2 నూనె ఒక భాగము,
3 దంతివేళ్లు⁹ 4 ¹⁰గన్నేరువేళ్లు, 5 ¹¹కాసీసము, 6 ¹²వాయు
విశంగాలు, 7 ¹³మాలకులు, 8 చిత్రమాలము, 9 సైంధవలవణము,

ఇవి నూనెకు నాలు¹⁴గవ భాగము, వీటిని కల్కముగ చేర్చి
కాచిన తైలమునుబట్టించిన మూల వ్యాధి ¹⁵తగ్గును,

వసాప్రయోగములు

నాగుపాము క్రొవ్వ, లొట్టి పిట్టక్రొవ్వ, పంది క్రొవ్వ, మొద
లైన క్రొవ్వల నెయ్యిని పట్టిం¹⁶చవలెను. ¹⁷వాటితోనే ధూపము పెట్టి
¹⁸నను అర్భస్సులు¹⁹తగ్గును.

-
1. ద్వంద్వజాలున్నా	7. చేత కాచేది	14. మానుమ
2. మాంసమువలన బుట్టిన
విన్న	8. చేతకాచేది	15. చే
3. ధ్య	9. చేత	16. అవియేతిరు
4. చేతను కాచేది	10. నేది	17. తేనె
5. వచేరను	11. గా	18. మానును
6. చేది	12. గా	
	13. గో	

విల్వాదిభూపము

గుదాంకు¹రములకు నూనె చమిరి మారేడుగాయ వరుగు.
నువ్వులున్నూ కలిపి పొగ వేసి గుదాంకు²రమునకు ³బట్టించిన దురదలు
నొప్పి ⁴తగ్గును.

భల్లాతకాదినాభీలేపము

జీడిగింజలు, పొత్తిడుంప, గన్నేరు వేళ్లు,

⁵వీటిని గో మూత్రముపోసి నూరి బొడ్డున పట్టించిన అర్భస్సులు
⁶తగ్గును.

గృంజనవ్రయోగము

అర్భస్సులకు నీరుల్లి⁷తో కాచవలెను. లోనికి నీరుల్లిని
తినవలెను.

పథ్యాహారములు

కండ సేవించినను, చక్రవర్తికూర మొదలైన పదార్థములను
సేవించినను మూలవ్యాధి ⁸తగ్గును.

చిత్రకాదిచూర్ణము

1 చిత్రమూలము

2 పెద్దమానుచెక్క

3 కొడిశ¹⁰పాల

4 గానుగుచెక్క

5 శొంఠి

6 సైంధలవణము

యివి సమాంశలు చూర్ణము చేసి తేనెతో ¹¹పడు ది¹²నములు
సేవించిన అర్భస్సులు ¹⁴ఊడిపడును.

1. రా

6. మానుసు

11. ప్రా

2. రా

7. పెట్టికాచేడి

12. యే

3. స్తే

8. గోశేడి

13. నా

4. మానుసు

9. రా

14. పూ

5. యి

10. మానుసు

హరితకీప్రయోగము

నిత్యము భోజనాంతమందు కర్ణమెత్తు కరక్కాయ పొడిని
పుల్లని చల్లతో త్రాగి¹న అర్భస్సులు ²ఊడిపడును.

కాంకాయనహరితకీ

1. కరక్కాయ పొడి ³5 పలములు 2. మిరీయాలు ⁴1 పలము
3. జీలకఱ్ఱ ⁵1 పలము 4. పిప్పళ్లు ⁶1 పలము 5. పిప్పలిమూలము
⁷2 పలములు 6. చిత్రమూలము ⁸4 పలములు 7. యవక్షౌరము
⁹2 పలములు 8. జీడిగింజలు ¹⁰8 పలములు 9. అడవికంద ¹¹8 పలములు

వీటిని చూర్ణము చేసి ఈచూ¹²ర్ణమునకు ద్విగుణము పాతబెల్లము
¹³చేర్చి తాళీనవట¹⁴కములవలె వటకములను జేసి దినము ఒకటి
చొప్పున ¹⁵ఉదయమున సేవించి ఆమీద పుల్లని చల్ల ద్రా¹⁶గిన ఆరు
విధ¹⁷ములైన అర్భస్సులు ¹⁸నయమగును.

శస్త్రుక్షౌరాగ్నిక¹⁹లకు వెరచినవారికి ²⁰ఈకాంకాయన హరి
తకీ అర్భస్సులను ²²శమింపజేయును.

ఈ కాంకాయనహరితకీ వలన కూడ మూలవ్యాధి తగ్గని యెడల
శస్త్రప్రయోగము చేయవలెను.

1. తే
2. మానుసు
3. ఫ ౫
4. ప ౧
5. ర్ర ప ౧
6. ఫ ౧
7. ఫ ౨
8. ఫ ౪
9. ఫ ౨
10. ఫ ౮
11. ఫ ౮

12. ర్ణ
13. పెట్టి
14. కా
15. రేపాడి
16. కేది
17. ధౌల
18. మానుసు
19. ర్మా
20. యీ
21. మానుసు
22. అందు మానకుండేనా

అరిశస్సులు కోనేది
మరిన్నీ మానకుండేనా
యేడుదినాలు పోలేను
తాల్చేది
శ్లో. అనాహో ఉదలే
గుర్మే దాహోనక్షత్ర
పంక్తిత్ ।
అనాహోనకు ఉద
రానకు కడుపున బొట్టు
గాను కోవలనేది

విద్రధి నిదానము

శ్లో. శో¹షే బహిర్వాతిరుజః శో²భో విద్రధిరుచ్యతే ।

శోష్మమందు గాని, బహిశ్శరీరములో గాని నొప్పి కలిగి వాచిన విద్రధి యందురు.

అసాధ్యలక్షణము

శ్లో. విద్రధిర్హంతి హిక్మావాక్ శ్వాసవాన్నాభిదేశజః ।

విద్రధి నాభి ప్రదేశములో పుట్టినను విద్రధిలో వెక్కులు పుట్టినను శ్వాసపుట్టినను అట్టి విద్రధిరోగిని చంపును.

చికిత్స

శ్లో. బా⁴హ్యే వా⁵భ్యంతరే వాపి కార్యం లేహోపనాహనమ్ ।

సవసాత్తైలసర్పి⁶ర్భిరైరంజైర్మూలవల్కులైః ॥

బహిర్భవే⁷ జ్వలూకాభిః శృం⁸గైర్వా శో⁹ణితం హరేత్ ।

టి. ఆముదపు వేరుతోలు, నూనె, నెయ్యి, వరిస,

⁹వీటిని కలిపి లోపల విద్రధికి కాని, బైటవిద్రధికి గాని లేపనము చేయవలెను. వీటితోటే కట్టు కట్టవలెను.

వెలుపలి విద్రధిలో జుగచేతగాని, కొమ్ముచేతగాని, నెత్తురు¹⁰తీయవలెను.

శ్లో. బా⁴హ్యే¹¹ చా⁵భ్యంత¹²రే చైవ బహుధా¹³ రేచనం హితమ్ ।

విద్రధిలో తఱచుగ విరేచన¹⁵సాధనము చేయవలెను.

1. శ్లో

2. భ

3. సుదమందుగాని, గుదం

వెలుపలం

4. శి

5. హో

6. భ్యా

7. భి

8. జ

9. సా¹⁰లము

10. మ్న

11. నేది

12. మ

13. శో¹⁴సే

14. శో

15. పలగాని జైలపలగాని

పద్యశాకము

అ¹విశకూర, ముల్లంగికూర, తోటకూర, ఇవి ²పద్యములు

బాహ్యవిద్రధి ³పాకమునకు⁴వచ్చిన ⁵దానిని ఛేదించి వ్రణచికిత్స చేయవలెను.

స్తనవిద్రధి

శ్లో. స్తనశో⁶భో⁷ఽధికరుశో నారీణాం స్తనవిద్రధిః ।

బాహ్యవిద్రధివ⁸త్తస్య భిషక్కుర్యా⁹చ్చికిత్స¹⁰తమ్ ॥

స్త్రీలకు స్తనభాగమున నెక్కువ నొప్పితో కూడిన వాపు కలిగిన, దానినే స్తనవిద్రధి యందురు.

దానికి, బాహ్యవిద్రధికి చేసే చికిత్సనే చేయవలెను.

కాసీసాదిచూర్ణము

1. కాసీసము, 2. సైంధవలవణము, 3. శిలాజిత్,
4. ఇంగువ,

¹¹వీటిని చూర్ణము చేసి ఉలిమిరి చెక్క కషాయములో కలిపి నేవించిన అపక్వమైన ఆభ్యంతర విద్రధియొక్క నొప్పి వాపు ¹²తగ్గును.

శిగుమూలప్రయోగము

కారుమునగవేరు చెక్కతో గాని, మంచిమునగవేరు చెక్కతో గాని కషాయము బెట్టి శిలా¹³జితును కలిపి నేవించిన ¹⁴పాకమునకు వచ్చిన ఆభ్యంతరవిద్రధి ¹⁵నయమగును.

1. లకిచ్చే
2. ని
3. మంచిది
4. పక్వా
5. స్తే
6. చింబి

7. నేరి
8. భో
9. క్త
10. త్పి
11. కం
12. స్త్రీలకు స్తనవిద్రధి వాది

- నొప్పిగలిగితేనుబాహ్య విద్రధి చికిత్స చేసేది
13. హింగువు
14. యివి
15. మానస

అధిష్ఠానభేదేన స్రావమార్గః

శ్లో. 1నాభేదుపరిజః పక్వో విభిన్నో ముఖతః స్రవేత్ ।

అధోజాతస్తు గుదశీతో నాభిసం⁴స్థో ద్విమార్గతః ॥

విద్రధి, నాభికి ఊర్ధ్వభాగమున బుట్టి పగిలినయెడల చీము
7నోటివెంట స్రవించును.

నాభికి క్రిందిభాగములో పుట్టిన విద్రధి పగిలిన యెడల చీము
అస⁹న మార్గముగ స్రవించును.

నాభియందే పుట్టి పగిలిన యెడల, ఉభయమార్గములద్వారా
చీము స్రవించును.

పక్వవిద్రధ్యాదులకు హితమైనవి

పక్వమునకు వచ్చి, చీముగాదు చున్నట్టి విద్రధులకును నాడీ
వ్ర¹⁰ణములకును, భగందరవ్ర¹¹ణములకును, గండమాల మొద
లయిన సర్వవ్ర¹²ణములకు¹³ను ఫలత్రిక గుగ్గులు, ఫలత్రిక¹⁴శృతము,
లఘుభోజనము ఇవి మంచివి.

1. కరక్కాయలు ¹⁵1 పలము 2. తాడికాయలు ¹⁶1 పలము
3. ఉసిరికపప్పు ¹⁷1 పలము 4. మిరియాలు ¹⁸2 పలములు 5. మహి
షాక్షి గుగ్గులు ²³5 పలములు.

1. జితు

2. పక్వాన

3. మానుష

4. భాదు

5. స్నోమా

6. వో

7. శ్లే

8. మీద

9. లవేస్తే

10. నోరవెళ్లు

11. పగలవేస్తే

12. నానవెళ్లు

13. పగలవేసెనా క్రిందా

మీదా చీము వెళ్లును

14. క్వా

15. తా

16. తా

17. తా

18. న్న

19. ఫ ౧

20. ఫ ౧

21. ప ౧

22. ఫ ౨

23. ప ౫

వీటిచూర్ణములతో వటకములు చేసి సేవిం¹చిన సకలవ్ర²ణములు నయమగును,

ముఖరోగచికిత్స

1. జాజిఆకు,	2. తవక్షీరి,	3. ద్రాక్షపండ్లు,
4. దూలగొండి వేళ్లు	5. మానుబనుపు,	6. త్రిఫలములు,

ఇవి సమాంశలు కషాయము బెట్టి ఆకషాయములో తేనెగలిపి పుక్కిట గండాషముగా బట్టి ఉమిశిన ముఖపాకము మానును.

మరియొకటి

నెయ్యి, నూనె, తేనె, పాలు, గోమూత్రము,

ఇవి సమాంశలు కషాయము బెట్టి పుక్కిటబెట్టుకున్నను గండాషము చేసినను, ముఖపాకము తగ్గును.

ముఖరోగచికిత్స

ఆస్యపాకమునకు

1. కటుకరోహిణి	2. ముస్తలు	3. మారేడు విత్తులు
4. పసుపు	5. మానుబనుపు,	6. లొద్దుగ ⁴ చెక్క
7. చెంగల్వ		
- కోస్తువు,

యివి సమాంశలు కషాయము బెట్టి ⁵గుండాషము చేసిన ముఖపాకము ⁶నయమగును.

దంతరోగములకు

మంజిష్ఠి, పర్పాటకము, చూర్ణము చేసి పండ్లు గోముకున్న దంత ⁷రోగములు ⁸నయమగును.

1. చెనా

2. కా

3. లా

4. జె

5. పుక్కిట బట్టుకున్నను

6. మాసునో

7. గా

8. మాసును

గళరోగ ముఖరోగములకు

1. మానుసుపు 2. లవంగపుచెక్క 3. మారేడు విత్తులు
4. పిప్పళ్లు 5. రసాంజనము

ఇవి సమాంశలు చూర్ణము చేసి దీనికి ¹ద్విగుణము బెల్లము చేర్చి
ఉండలుచేసి పుక్కిట బెట్టుకున్న గళరో²గములు ముఖరో³గములు
⁴శమించును.

దంతరోగాదులకు త్రిఫలాదికషాయము

1. త్రిఫలములు 2 త్రికటుకము 3. గుమ్మడివేళ్లు
సమాంశలు కషాయము బెట్టి లోనికిగొన్నను దంతరోగ గళ
రోగ తాటిరోగములు నయమగును.

పర్పటకాదికషాయము

1. పర్పటకము, 2. గుమ్మడివేళ్లు 3. శుంఠి 4. భారంగి
5 వాయింటవేళ్లు 56. ధనియాలు 7 ముస్తలు, 8 సరళదేవదారు,
9 కరక్కాయ

ఇవి సమాంశలు కషాయము బెట్టి లోనికి గొన్న దంతరోగ
గళరోగ ముఖరో⁶గములు ⁷నయమగును.

అరిమే⁸దాద్దితైలము

- 1 తెల్లతుమ్మచెక్క ⁹100 పలములు 2 నీళ్ళు ¹⁰ఒకద్రోణము
పోసి ¹¹పాద్యవశేషముగ గాచి వడిగట్టి అందులో నూనె ¹³2 ప్రస్థములు

1. యిను

2. పెట్టి

3. గా

4. గా

5. మాకుసు

6. కొందమద్దు

7. గా

8. మాకుసు

9. ధా

10. ప గం

11. నర

12. తూమెడు

13. లిలయ

బోసి కల్కద్ర¹వ్యములు,

రక్తచందనము అగురు కావితాయి చంద్రచక్ర
తకో²లపుట్లు జాజికాయలు మట్టిచెక్క లవంగములు లక్క
కర్పూరము లొద్దుగ³చక్క మంజిష్ఠ యష్టి మధుకము ముస్తలు
పద్మపువేళ్ళు యాలకులు లవంగపు⁴చెక్క ఆరెపువ్వు నాగ కేసరములు

వీటిని సమభాగములుగ చేర్చి వీటన్నిటిని నూనెకు ఆరవ భాగ
⁷మగునట్లుగ కూర్చి నూరి ఈకల్కముతో కాచిన తైలముతో ⁸గిండా
షము చేసిన జిహ్వరో⁹గములు గళరో¹⁰గములు ముఖరో¹¹గములు
¹²నయమగును.

ప్రణనిదానచికిత్సలు

శ్లో. ప్రణం ద్విధా పరిశ్లేయం శారీరాగంతుభేదతః ।

శారీరే జా¹³తమాత్రే¹⁴స్రం యధాసన్నం వినిర్వ రేత్ ॥

శారీరము ఆ గంతుకము అని ప్రణములు రెండు విధములు.
వీటిలో శారీర ప్రణములలో ప్రణసన్నిహిత స్థానములో నుండి రక్త
మోక్షణము చేసి శోధనము చేయవలెను.

¹⁶పంచవల్కలలేపనము

1. మట్టిచెక్క 2. మేడిచెక్క 3. రావిచెక్క 4. జువ్విచెక్క
5. నేరేడుచెక్క

1. వ్యా	10. గా	మున్నూ అగంతుకంపో
2. గా	11. గా	టునాటువలనజుట్టిన
3. జక్క	12. కా	పుంటి
4. జెక్క	13. ము	శేరుగూడా రెండు భే
5. పేరుజాజి	14. యమానేతు	దాలు
6. రా	15. శోధయేత్	శరీరాన బుట్టిన ప్రణా
7. గాలు	16. పుండురెండుభేదాలు పరి	నకు నెత్తురు దీనేది
8. ముకలగగాబెట్టి	రానబుట్టినదిన్ని అగం	
9. వుక్కిట బెట్టుకున్నను	తుక	

ఇవి ¹సమాంశలు నెయ్యిపోసి నూరి తరచుగా పట్టించిన
ప్రణము²లు మానును.

శ్లో. దోషాగ్నిరగ్నివ త్తేన ప్రయాతి పయసా శమమ్ ।

ప్రణము, అగ్నివలె తీవ్రమైన దోషములతో కూడిన యెడల,
అట్టి ప్రణములకు ³ఈ పంచవ⁴ల్కలములను ఆవు పాలు పోసి నూరి
పట్టించిన మానును.

జలూకావచారణము

శ్లో. ప్రణశో⁵ఃఫే⁶తిక⁶ఠినే వివర్ణే వేదనాస్వితే ।

దాహా⁷ముక్తే విశేషే⁷ణ జలూకాభిర్హరేదస్యక్ ॥

ప్రణము మిక్కిలి వాపుగలిగి ⁸గట్టిగను వివర్ణ¹⁰ముగను నొప్పి
గలిగి ¹¹యుండిన యెడల, ముఖ్యముగ మంటగలిగి యున్నయెడల
జలగ చేత నెత్తుడు తీయి¹²చవలెను.

స్వేదము

1. ఆనూప మాంసము 2. చింతపండు 3. ఉప్పు

4. మిరి¹³యములు

వీటిని ఉడకబెట్టి నూరి ఆముద్దతో కాచవలెను. దీనినే ప్రణ
శోఘముపైన పట్టించిన, వెంటనే శమించును.

ముదిరిన పుం¹⁴డైన యెడల ¹⁷పాకమునకు వచ్చును.

1. సరిగా

2. నూనె

3. ఆ

4. లున్నా

5. భే

6. ది

7. న

8. ఘ

9. యై

10. మై

11. డేవా

12. చేది

13. యా

14. పెట్టికాచేది

15. ఆదేపట్టించినచేతమాత్ర
ముతోమీదిపంతపుండై
నామానును

16. దాయెదా

17. కా

విదారణము

శ్లో. పక్వో విదారయేచ్ఛీఘ్రం శస్త్రేణ తౌరతోఽపి వా ।

వ్రణ¹ము పక్వమునకు పోచ్చినవెంటనే²తౌర³ముతో గాని లేదా శస్త్రముతో⁴గాని ⁵చేదించవలెను.

త్రితౌరప్రయోగము

సర్వవ్రణ⁷ములకు 1. స⁸ర్జితౌరము, 2. యవతౌరము, 3. వెలిగారము,

వీటిని నూరి ⁹పూసిన పుండు పగులును,

జైశనము

1. చేదుపా¹⁰ట్లకు, 2. వేపకు,

వీటిని కషాయముబెట్టి ఆ కషాయము¹¹తో¹² పుండును కడగవలెను.

న్యగ్రోధాది గణప్రయోగము

పుండు పగిలి¹³నను పగలకుండి¹⁴నను ¹⁵కట్టుటకు, ¹⁶పూయుటకు, కడుగుట¹⁷కును న్యగ్రోధాదిగణము మంచిది.

న్యగ్రోధాదిగణము

శ్లో. న్యగ్రోధపిప్పల సదాఫల రోధ్రయుగ్మం

జంబూద్వయాద్దన కపీతనసోమవల్కాః ।

ప్లక్షామ్రవంజు లపియాల పలాశనందీ

కోలీ కదంబవిరలా మధుకం మధూకమ్ ॥

1. ం

2. క్వా

3. చెన్నా

4. చేత

5. ంచేత

6. చించేడి

7. తా

8. ద్వ

9. యివి

10. పెట్టినను

11. ప్ల

12. చేత

13. గడిగేడి

14. ని

15. ని

16. కట్టును

17. మెత్తను

18. ను

న్యగ్రోధాదిర్గణో వ్రణ్యః సంగ్రాహే భగ్నసాధనః

మేడఃపితాస్రతృత్ దాహయోనిరోగనిబర్హణః ॥

1. మట్టి,	2. రావి,	3. మేడి,
4. లొద్దుగ,	5. తెల్ల లొద్దుగ,	6. అల్లోనేరేడు,
7. కాకి నేరేడు,	8. మద్ది,	9. *కలురావి లేక కలుమక్రీ
10. తెల్లచండ్ర,	11. జువ్వి,	12. మామిడి,
13. ప్రబ్బలి లేక వెంపలి,		14. మొరలి,
15. మోదుగు,		16. నందివర్ధనము,
17. రేగు,		18. కడిమి,
19. తుమికి.	20. ఆతిమధురము,	21. ఇప్పచెట్టు.

ఈన్యగ్రోధాదిగణము వ్రణములనాచ్ఛను. మలమును గట్టి పరచును. విరిగిన యంగముల, నొకటిగ నతుకును.

పటోలాది లేపము

1. చేరుపొట్ల,	2. నువ్వులు,
3. యష్టిమధుకము,	4. తెడడ,
5. దంతి చక్క,	6. మాను ¹ పసుపు,
7. పసుపు,	8. వేపాకు,
9. సైంధవ లవణము,	

ఇవి సమభాగ²ములు. వీటిని నూరి ³పుండుపైనకట్టిన వ్రా⁴ముల⁵ దుర్మాంస⁶ము తగ్గి, మును⁷పటిరూపు గలిగి యుండును.

నాడీవ్రణములకు వర్తి

1. గుగ్గులు,	2. ఎఱ్ఱ ⁷ అవిశ విత్తులు,
3. హరిదళము,	4. రెడ్డివారి, నానబాలు

1. బస

4. 0

7. గళ

2. గా

5. 0

3. పుంటబెట్టినను

6. మానిరూపేను

*అనగ, నూతులలో గాని, గోడల పైన గాని పుట్టు రావి, మట్టి మొక్కలు

5. గువ్వ రెట్ట,

6. తెగడ చెక్క,

7. దంతివేరు చెక్క,

8. వేప చెక్క,

9. పొత్తి దుంప,

10. సైంధవ లవణము,

ఇవి సమాంశలు, వీటిని నూరి తేనె గలిపి ¹వర్తిచేసి సూత్తు ²ద్వారములు కలిగిన, సంధిగతమైన, మర్మగతమైన, వ్రణములకు ³పెట్టిన ⁴వ్రణములు మానును.

పటోలాదియమకము

1. చేదు పొట్లాకు రసము, 2. జాజిఆకు రసము, 3. వేపాకురసము 4. తేలుమణి ఆకురసము, 5. తులశాకు రసము, 6. నెయ్యి, 7. నూనె,

వీటిని కలిపి కాచిన తైలమును ⁹పుండుకులోపల వెలుపల భాగములలో పట్టించిన మానును.

మధుకాదిలేపము

1. యషిమధుకము, 2. గు¹⁰మ్మడి చెక్క, 3. లక్క,

¹¹ఇవి సమాంశములు. చూర్ణముచేసి, పుండుకు బెట్టిన పుండు మీద పెరిగిన కండ¹²కరిగి, పుండు నయమగును.

మధుకపత్ర ప్రయోగము

¹³ఇప్పుకులను ¹⁴పుండుమీదవేసి కట్టిన, వ్రణము వయమగును.

సరసాదిగణాతిదేశము

శ్లో. వ్రణేషు క్రిమిజుష్టేషు సురసాదిగణో హితః ।

పురుగులుపట్టిన ¹⁵పుండుకు సురసాదిగణ¹⁶ము మంచిది.

1. వత్తిబట్టించి

7. సాన

13. ద్రోచి

2. రాలంగల

8. సాన

14. వి

3. వ్రత్తిపెట్టితే

9. పుంటి

15. పుంటు

4. తా

10. ఎ

16. పుంటికి

5. సార

11. ముద్దు

17. మందులు

6. సాన

12. సరిగా

సురసాదిగణము

శ్లో. సురసయుగఫణిజ్ఞం కాలమాలావిడంగం

ఖరబుసవృషకర్ణి కల్ఫలం కాసమర్దః ।

క్షువకసరసి బాద్ధి కాముకా కాకమాచీ

కులహలవిషముష్టి భూ స్తృణో భూత కేసీ ॥

సురసాదిగణః శ్లేష్మమేదఃకృమినిషూదనః

ప్రతిశ్వాయాఽరుచిశ్వాస కాసఘ్నో వ్రణశోధనః ॥

1. తులసి,	2. నల్ల తులసి,
3. గగ్గెర,	4. వాయవిడంగములు,
5. మరువకము,	6. ఎలుక చెవియాకు,
7. గుమ్మడురేగు,	8. కసివింద,
9. చాతశి,	10. గంటుభారంగి,
11. పిప్పలికాయ లేక బండిగురివింద	12. కాచి కూర,
13. నేల కనుము,	14. ముషిణిక,
15. కాపూరిమంచి,	16. జటామాంశి,

వీటినే సురసాదిగణమందురు. ఈ గణము శ్లేష్మము, మెదోరోగము, కృములు, వీనసము, అరుచి, శ్వాసము, కాసము, వీనిని హరించును. వ్రణములను శుద్ధిచేయును.

వ్రణఘ్నపుత్రయోగము

1. ప్రాకుడు,	2. తిప్ప తిగ,
3. అడ్డసరపాకు,	4. వేప చెక్క,
5. చేదు పొట్లాకు,	

వీటిని సరిగా కషాయము బెట్టి ఆ కషాయమున నెయ్యి¹కలిపి త్రికటు²కములు, త్రిఫలములు గుగ్గులు, ఇవి సమాంశలు, వీటిని నేతికి

ఆరవభాగముగ కూర్చి కల్కముగ బెట్టి కాచిన ఘృతమును సేవించిన వ్రణములు భగంధర వ్రణములు, గండమాలలు, నాడీ¹వ్రణములు²నయమగును.

³భగ్న నిదానము

శ్లో. ద్విధాస్థిభంగో విజ్ఞేయః ⁴కాండసంధిజభేదః ।

తమున్నయేదపనతము⁵న్నతం చావనామయేత్ ॥

కీలు చొలంగుట, యెముక విరుగుట, ⁶ఇట్లు ఆస్థిభగములు రెండు విధములు.

చికిత్స

ఎముక విరిగిన పల్లమై యుండును అదిసమముగా తోమి కట్టవలెను.

విరుగుతు నెయ్యి పట్టించి తడిపొత్తులు వేసి సమముగా కట్టవలెను చలినీళ్లు చిలికించేది.

గోధుమపిండిని గాని కొఱ్ఱపిండిని గాని, మెత్తగా నూరి పట్టిం⁹చ వలెను. ¹⁰కణపపట్టను గాని మేడిపట్టను గాని రావిపట్టను గాని మోదుగ పట్టను గాని మెత్తగా నలగగొట్టి నెయ్యి పట్టించి విరిగిన చోటను పొదిగి పట్టి సమముగా కట్ట¹¹వలెను.

శ్లో. త్రిదినాత్రిదినా¹²ద్ధర్మై సప్తా¹³హే ¹⁴మాక్ష¹⁵యేద్ధిమే ।

ఋతౌ తు శేషే పంచా²²హాదస్థిభంగవశేన వా ॥

1. శో	10. ఎవు	16. విరిగిన చోటను విరుగు
2. ం	11. గినదిన్ని	పించుగాని
3. ణా	12. సినదిన్ని	17. ప్లేది
4. ణా	13. డావిరిగినవి కండు	18. ద్యు
5. ణా	భేదాబు	19. హో
6. మానును	14. కీలుచొలంగిన పాడవై	20. మా
7. ఎముకవిరిగి నందుకు	యండును. అది సమ	21. హో
8. ధే	ముగా త్రోసి కట్టేది	22. హకాదత్త
9. సాధ్యః	15. చేది	

గ్రీష్మఋతువున మూడునాళ్ల కొక¹సారి విడిచి కట్టవలెను.
 హేమంత ఋతువున ఏడు ది²నముల కొక³సారి విడిచి కట్టవలెను.
 కడమ ఋతువులలో ఐదు ది⁴నముల కొక⁵సారి విడిచి కట్టవలెను.

పంచవల్కల కషాయము⁶తోను క⁷ట్టు విడిచి న⁸పుడు త⁹డప
 వలెను.

ఎముక విరిగిన వారికి గుంటకలగరాకు రసము, లక్క, ¹⁰పీటిని
 త్రాగించవలెను.

పాలు, నెయ్యి, గోధుమ సంబం¹¹ధమైన వంటకములను
 భో¹²జనము చేయించవలెను, పులుసువర్జ్యము.

భ గం ద ర ని దా న ము

శ్లో. గుదస్య ద్వ్యంగుళే భాగే పిట¹³కా స్యాద్యగం¹⁴దరః ।

విశేషాద్రవణనిర్దిష్టం తత్ర కార్యం ¹⁵విజానతా ॥

గుదస్థాన¹⁶పార్శ్వములో రెండు ¹⁷అంగుళ వ్రదేశములో కురుపు
 వలె బుట్టిన ¹⁸దానిని ¹⁹భగందర మందురు.

చికిత్స

మానెడు నరగోమూత్రములో రేలచెక్క ²⁰ఒక పలము, పాపర
 వేళ్లు ²¹ఒక పలము నూరి కలిపి తేనె ²²ఒక పలము పోసి కలిపి దానిని
 వస్తి²³యంత్రములో బోసి పుండును కడిగిన ²⁴భగంధరవ్రణము నయ
 మగును.

1. నాడు	10. త్రాగనిచ్చేది	19. అది అయిన చి కి త్స
2. నా	11. ధాలున్నా	చెప్పెదను
3. నాడు	12. ంచేనేది.	20. ఫం
4. నా	13. క	21. ఫం
5. నాడు	14. ధ	22. పం
చేత	15. నజానతే	23. తిత్తి
ట్రంచి	16. కు	24. సుశుద్ధప్రకోపము మా
ప్రస	17. ప్రవేశకడను	సుమ
డిఫేది	18. అది	

1, తెగడ చక్క 2, తేజోవతి 3, దంతిచక్క 4, మంజిష్టి.
4. మాను పసుపు 5. పసుపు 6. రసాంజనము 8. వేపాకు

¹పీటిని నూరి పట్టించినను భగందరము, నాడీ ²ప్రణామములు నయమగును.

మాదీపలపు పండ్ల రసములూ

1. గన్నేరువేళ్ల చెక్క 2. పసుపు 3. దంతిచెక్క
4. పొత్తిదుంప 5. సైంధవలవణము

³పీటిని ⁴సమముగ నూరి నూనెకు ఆరవభాగముగ కల్కముగ బెట్టుకుని కాచిన తైలమును పట్టిం⁷చిన భగందరము ⁸సయమగును.

పరిహార్యము

శ్లో. భగం⁹దరే పృష్ఠయాన మధ్వానం ¹⁰స్త్రీనిషేణయే ।

¹¹నూధవ్రణే²పి యత్నేన వత్సరం పరివర్జయేత్ ॥

భగందర ప్ర¹²ణరోగమున ఇతరప్ర¹³ణరోగమున గుట్టము నెక్కరాదు. ¹⁴అధికముగ నడవరాదు. స్త్రీ సంగమము చేయరాదు. ¹⁵పీటిని ఒక సంవత్సరమువరకు వర్జించవలెను.

గ్రంథవిర్భుదచికిత్స

¹⁶1. ములకవేళ్లు 2. చిత్రమూలము 3, ¹⁷వాకుడువేళ్లు 4. పిప్పళ్లు

ఇవి ¹⁸సమాంశలు నేటికి నాలు¹⁹గవ భాగము కల²⁰కముగ బెట్టి కాచిన ఘృతమును లోనికి గొన్నను గ్రంథులు ²²నయమగును.

1. యివి
2. డా
3. యివి
4. సరిగా
5. రోభాగం
6. ంగా
7. చను
8. మానును

9. ధరం
10. త్రా
11. దృఢవ్రణేన
12. జాలకు
13. జాలకు
14. తెరపు
15. యిన్నవర్జించేది
16. నీళ్లున గొనెయ్యిన

17. ప్రా
18. సరిగా
19. గో
20. గా
21. మానును
22. చెది

గ్రంధులకు జలగచేత నెత్తురు దీయిం¹చవలెను.

ధత్తారప్రయోగము

²ఉమ్మెత్తకాయలలో సైంధవలవణము బెట్టి మన్ను మెత్తి పుటము వేసి పుడికిన కాయలను నూరి పట్టించిన గ్రంధులు పూడి పోవును.

దాహవిధి

గ్రంధులు పశిక్వమునకు వచ్చిన ⁴భేదించి నెత్తురు దీసినవెనుక ⁵అగ్నికర్మ చేయవలెను.

గండమాలచికిత్స

గండమాలకు గ్రంధ్యర్బుద చికిత్సలను చేసికూడ మానకుండిన ఎడమ పిక్కమీద అదరకుండ రక్షవే⁷యవలెను.

క్షుద్రరోగచికిత్స

శ్లో. శోకః⁸క్రోధాదికుపితాద్వాతపిత్తాన్మృశే⁹తను ।

శ్యామలం మండలం వ్యంగం ముఖాదస్యత్ప్వ నీలికా ॥

దుఃఖముచేత గాని కోపముచేత గాని వాతపి¹⁰త్తములు ప్రకోపించి ముఖమందు మంగులను మొటిమలను నల్లని మండ¹¹లములను బుట్టించును.

చికిత్స

శ్లో. ¹²వ్యంగదూషికయోః కుర్యాద్యధానన్నం శిరావ్యధమ్ ।

1. పుస్త

2. క్వా

3. చించి

4. కల్పది

5. పె

6. నేది

7. త్రో

8. ద

9. త్రా

10. లాల

11. వ్యంగాద్వితియ్య కుర్యా

ద్యాదానపన్నం శరా

వ్యసం

మంగులకున్నా మొటిమలకున్నా సెలవిడిచి నెత్తుడు¹దీయ
వలెను.

శ్లో. లిం²పేత్ ఔద్రేణ మంజిష్టాం ముసలీమూలమేవ వా ।

మంజిష్టిని గాని నేలతాడి దుంపను గాని తేనెతో³ రిలరగదీసి
పూసినను మంగులు మొటిమెలు⁴ నయమగుదు.

కుష్ఠప్రలేపము

చంగల్వకోష్ఠువును మాదీఫలము పండు రసములో ఏడు
మాడ్లు భావన చేసి తేనెతో⁵ రిలరగదీసి పూసినను పిన్నవయస్సున
క్రోవ్వన బుట్టిన మొటిమెలు మంగులు⁷ నయమగును.

లోధాదిలేపము

1. లొద్దుగచెక్క 2. రిధనియాలు 3. వస

రిపిటిని నూరి తేనె గలిపి పూసినను మొటిమెలు మంగులు¹⁰
నయమగును.

తువర్యాదిలేపము

సౌరాష్ట్రమృత్తి¹¹కను యవతూర¹²మును తేనెతో³ గలిపి
పూసినను మంగులు మొటిమెలు¹³ నయమగును.

యివాదికబళీ

1. యవలు 2. స¹⁴ర్జరసము 3. లొద్దుగచెక్క 4. వట్టి
వేళ్లు 5. మంగపండ్లు

1. నేది

2. వ

3. రాసి

4. మానుసు

5. టి

6. రాచి

7. మానుసు

8. కొదమర్లు

9. యివి

10. మానుసు

11. కా

12. ం

13. మానుసు

14. జ్జ

¹వీటిని సమాంశముగ గోమా²త్రమున నూరి అందులో

1. నెయ్యి 2. తేనె 3. బెల్లము

వీటిని యించుక కలిపి లేహ్యపాకముగా కాచి ³దానిని పట్టించిన మొటిమలు మంగులు నలుపులు ⁴సయమగును.

కుష్ఠక్రియాతిదేశము

ముఖదూషికలు ⁵స్పర్శజ్ఞానము లేకయుండినయెడల కుష్ఠచికిత్స లను చేయవలెను.

లేదా ⁷అగ్నికర్మ చేయవలెను.

దాహనిషేధము

శ్లో. ఉత్క్లేదకోథయోరేవం వహ్నిదాహం చ వర్జయేత్ ||

పెద్దపొక్కులకున్నా తరుచైన పొక్కులకున్నా ⁸అగ్నికర్మ చేయకూడదు.

పి⁹డ కా ని న దా ము

శ్లో. మహాదాహజ్వరకరీ పిడకా సమసూరికా ||

మసూరి¹⁰కలు పెద్ద¹¹పిటకలు దాహజ్వ¹²రములను బుట్టించును.¹³

శ్లో. రాజికా రాజికాభా స్యా¹⁴ద్విస్ఫోటాస్తు మహారుజాః ||

¹⁵సోఫాదిక స్తనుస్తామ్రః ¹⁷సజ్వరో జాలగర్దభః

1. యిది

2. త్రా

3. అది

4. మానుసు

5. తిమ్మిరి దాకి యుండిన

6. నేది

7. కోవలువేసేది

8. లోకాథకోథ

9. కోవలువేయరాదు

10. శ

11. కాలున్నా

12. శకాలున్నా

13. రాలున్నా

14. శ్లో. మహాదాహ జ్వర

కరావి శ కా వి కృ తా

కృతాః

వ త్రు వ లై న పె ద్ద
పిళకాలున్నా దా హ
జ్వరాల బు ట్టిం చు
గనుక రత్నలు వేయరాదు

15. దిశ్లేట

16. శోభాదౌక స్తనుస్తామ్రే

17. స్వరం జాలకకర్షభః ||

రాజికల¹నియెడు పిటకలు ఆవాలువలె నుండును. ఆవి పాకదశకు
వచ్చిన మహా నొప్పి గలిగి యుండును,

జాల²గర్భభమనగ చలంది అందురు.

అది వాపు గలిగి యెట్టనై పా³కమునకు వ⁴చ్చిన జ్వరమును
పుట్టించును.

శ్లో. ⁵త్రిముఖి పిడకా ప్రోక్తా జ⁶త్రూర్ధ్వ మి⁷రవేల్లికా ।

⁸వృతా⁹దీంస్తు జాలాంతాం¹⁰స్పృకి తే¹¹గల్లి¹²కాన్ ॥

శ్లో. కక్షస్తలేషు ¹³దాహధ్యా పిశకా సాగ్నిరోహిణీ ॥

విసర్పక్తేన విధినా ప్రత్యాఖ్యాయాగ్ని రోహిణీమ్ ।

మూడు ము¹⁴ఖములుగల పిటకక్రోలే ముఖము మీద క¹⁵లిగిన
¹⁶ఇరివేల్లి కందురు.

అగ్నిరోహి¹⁷ణి యనగ చంకక్రిందను సన్నపు పొక్కుతోగూడిన
¹⁸పిటక. ఈ చెప్పినవాటి ¹⁹కన్నిటికిని విసర్పచికిత్సలను భేదమెఱింగి
²⁰చేయవలెను.

శ్లో. పంచా²¹హతాను సప్తా²²హత్ పక్షాద్వా ²³హంతి జీవితమ్ ।

పైనచెప్పిన అగ్నిరోహిణి అయిదు ది²⁴నములలోగాని ²⁵ఏడు దిన
ములలో గాని లేదా పదిహేను ²⁶దినములలో కాని చంపును.

అది యెఱింగి చికిత్స చేయవలెను.

1. నిపిశగాళు

2. కర్ణ

3. క్ష

4. చెప్పినా

5. తృ

6. తగ

7. వి

8. ందిస్తు

9. చి

10. చ్చ

11. గా

12. ఖా

13. గల్లి

14. పొక్కులకు సర్వపాలకు

గల్లికలకు చికిత్సచేసేది

15. మజ్జాలః

16. ణమనంగాన్తు

17. పిశంకపేరు

18. కల్లా

19. చేసేది

20. హా

21. హః

22. ంతేరి

23. ఈచెప్పిన

24. నాలుగు

25. ఆరుదినాలకు

26. నాలకు

కదరము

శ్లో. పాదే ¹ఖలవిదుత్పన్నో గ్రంధిః ²కదరముచ్యతే ।

శస్త్రేణోత్కృత్య నిశ్చేషం స్నే ³హీన ⁴కదరం ⁵దహేత్ ।

పాదముమీదను పొడవుగ గ్రంధి బుట్టిన దానిని ⁶కదరమందురు. ⁷దానిని ఛేదించి, స్నేహముతో దాహము చేయవలెను.

శ్లో. నీరుజః పిడకాః ప్రోక్తా ⁸బాలానామజగల్లికా ।

విస్రావయేజ్జలూకాభిః అప ⁹క్వామజ్జగల్లికామ్ ॥

యవప్రఖ్యచికిత్స

శ్లో. స్వేదయిత్వా యవప్రఖ్యాం విలయాయ ప్రలేపయేత్ ।

దాదుకుష్మమనో ¹⁰హ్యైః ¹¹తథాసర్వ పగర్దభా ॥

యవగింజలవలె నుం ¹²డెడి పొక్కు ¹³లను పాషాణగర్దభమ ¹⁴నెడి పొక్కు ¹⁵లను ¹⁶ముందుగ కాచి తరువాత

1. సరళదేవదారు 2. చెంగల్వకోస్తువు 3. మణిశిల 4. హరిదళము

వీటిని స ¹⁷మముగ నూరి పట్టించిన నయమగును.

శ్లో. పక్త్వా ¹⁸ తామజగల్లీం చ ¹⁹వ్రణవత్సముపాచరేత్ ।

²⁰అజగల్లిక పక్వమునకు వచ్చిన యెడల, ఛేదించి వ్రణచికిత్సను చేయవలెను.

1. ఖలవిదుత్పన్నే

2. కంధ

3. హా

4. గ

5. జయేత్

6. అదిచించివేడి చ మురు బోసేది

7. కాలా

8. గా

9. క్వ

10. నా

11. బాలలకు అజగళంపుట్టి

నను లేతాయెనా జలగ

చేత పెత్తురు దీ యిం

చేది అజ గ శ మ న గా

పెద్దకురుపు పేరు

12. హంతేః

13. రిత్వోపణపగర్ద భా కా

14. ండె

15. లున్ను

16. వే

17. లున్ను

18. కాచేది

19. రిగా

20. స్తన్న

21. జాశ్వన

22. పక్వానకు వచ్చెనా చించివ్రణచికిత్స చేయ వలసినది

శ్లో. ఆపక్రాం డాల జం వృత్రాతోయ పూయ ఘనోన్నతా

అండాంజమనేది చీము నీళ్లు నిండివట్టువై పొడవై యుండును అదివ్రణ చికిత్సను మానేది

గ్రంధినిదానచికిత్సలు

శ్లో. గ్రందయః పంచధా షడ్వా కచ్చపీ కచ్చపోన్నతా ।
 కర్ణస్యోర్ధ్వం సమంతాద్వా పిటకా కఠిన్తోన్నతా ॥
 శాలుకాభోఽధ శిశిరః శోఘః స్వల్పరుజః స్థిరః
 హనుసంధిసముద్భూత ప్రోక్తః పాషాణగర్దభః ॥
 విదారికందకఠినా విదారీ కక్ష¹వక్షణే ।

గంధులు ఐదాఱు ²విధములు. కచ్చపమనునది తాబేలు చిప్ప వలె నుండును. చెవులమీదగాని ⁴చుట్టుగాని గట్టి⁵గను వట్టువ⁶గను పిటకవలె నుం⁷డిన దానిని కర్ణపిటక యందురు.

కలువదుంపవలె మెత్తనై నొప్పిగలిగి చల్లనై వాపుగలిగి యుం⁹డిన దానిపేరు పాషాణగర్దభమందురు. చంకలో నేలగుమ్మడి గడ్డవలెనుం¹⁰డిన దానిని విదారికా గ్రంధి యందురు,

శ్లో. విదారికాయాం ¹¹హృత్వాస్రం గ్రంధిరోగ¹²వదాచరేత్ ।

విదారికా గ్రంధుల¹³లో రక్త ¹⁴మోక్షణము చేసి గ్రంధిరోగ చికిత్సను ¹⁵చేయవలెను.

శ్లో. ప్రవృద్ధం బహుచ్ఛిద్రం వా సశో¹⁶భం మర్మ¹⁷స్థితమ్ ।

వల్గీకం హస్తపాదోర్ధ్వం వర్జయేదిత¹⁷రత్సనః ॥

శ¹⁸స్త్రీణామ్రుత్య సందహ్య వ్రణవత్సముపాచరేత్ ।²⁰

1. శారుక భావతితాలో
2. పుం
3. భేదా
4. ను
5. సమమును
6. యై
7. నై
8. డేనా
9. పేరు కర్ణోఽధ శోఘః

- మదురు
10. డేనా
11. శేను
12. హరేద్రక్తం
13. వితా
14. కు
15. తీసి
16. నేది
17. భం
18. రాద్భునా

19. స్త్రీణా

20. వ్రణముపుట్ట కోళ్లువారి వాపు గలిగి ఘనమై పూడేనా దాదిపేరు వాల్గీకమందురు అదిమర్మస్థానాలుగనుక కాళ్లుచేతులున్నా గాక కడమదిక్కుల నాయవా శస్త్రాన కీళి కాలిచి వ్రణచికిత్స చేసేది

యోనివ్యాధి చికిత్స

1. భూతులసి వేళ్లు,

2. పిప్పళ్లు,

వీటిని కల్కముగా బుచ్చుకొని ఆ మిద సారాద్రాగించవలెను.

మరియొకటి

1. సిప్పళ్లు,

2. నల్లజీలకఱ్ఱ,

వీటిని కల్కముగా బుచ్చుకొని ఆమిద సారాద్రాగించవలెను,

మరియొకటి

సౌవర్చ లవణమును కల్కముగా బుచ్చుకొని ఆమిద సారా
ద్రాగిం¹చవలెను.

క్షౌణ్డనయోగము

యోని శూలకు ²యోనికందలకు ఆరగ్వధాదిగణము³తో
సేచనము చేయవలెను.

బలాధాన్యంతరతైలము

చిట్టాముట్టివేళ్ళ కషాయము 6-ప్రస్తములు. పాలు 6-ప్రస్తములు
దశమూలములు, ప్రత్తిగింజలు, యవలు, ఉలవలు, ⁴వీటితో కాచిన
కషాయము ఒక ప్రస్తము, నూనె ఒక ప్రస్తము,

కల్కద్రోవ్యములు.

1. మేద,

2. మహా మేద,

3. సరళ దేవదారు,

4. మంజిష్ఠ,

5. కాకోళి,

6. క్షీరకాకోళి,

7. శ్రీగంధము,

8. సుగంధి వేళ్లు,

9. చంగల్వకోష్ఠువు,

10. గ్రం⁷ధి తగరము,

11. జీవకము,

1. యోని శూలకున్న

3. మందానకున్న

6. వ్యాలు

మందానకున్న

4. చేతమాన్నేరి

7. థ్య

2. ఛేది

5. కూడాకాచిన

12. ఋషభ ¹ కము,	13. సైంధవలవణము,
14. నల్ల సుగంధి పాల,	15. కరంబుపువ్వు,
16. వస,	17. అగరు,
18. గవిజేరు వేళ్లు,	19. పెన్నేరు ² గడ్డ,
20. పొత్తి దుంప,	21. నేలగుమ్మడిదుంప,
22. అతిమధురము,	23. సదాప విత్తులు,
24. కాదు పెసర,	25. యాలకులు,
26. లవంగపు చెక్క,	27. పత్రకము,

ఇవి సమాంశలు. నూనెకు ³ఆరవ భాగము కల్కముగబెట్టి కాచిన తైలముతో పానాభ్యంగములు ⁴చేసిన యోని రోగములు, సూతికా దోషములు, బాల రోగములు, మర్మగత, అస్థిగత, శోషములు, జ్వర గుల్మములు, గ్రహోన్మాదము, మూత్రఘాతము, చేరుకుట్టు, వాయువులు, ఇవి⁵నయమగును.

మంజిష్ఠాదిఘృతము

1. మంజిష్ఠ,	2. చెంగల్వ కోష్ఠపు,
3. గ్ర ⁷ ంధి తగరము,	4. త్రిఫలములు.
5. శర్కర,	6. వస,
7. మాను పసుపు,	8. పసుపు,
9. అతిమధు ⁹ రము,	10. మేద,
11. మహా మేద,	12. ¹⁰ ఓమము,
13. కటుకరోహిణి,	14. కొడిక పాల,
15. ఇంగువ	16. కాకోలి,
17. పెన్నేరు గడ్డ,	18. చల్ల గడ్డలు,

1. వృ

2. ం

3. దుంప

4. రో

5. చేసిన

6. గా

7. మామను

8. ధ్య

9. లా

10. కం

11. వోమం

12. ల

ఇవి సమాంశలు. నేతికి 4వ-భాగముగ గూర్చి, కల్కముగ బెట్టి కాచిన ఘృత్యమును నేవించిన యోనిదోష¹ములు, శుక్లదోష²ములు శమించును.³

బుతున్నానముచేసిన వెంటనే ఈ ఘృతమును నేవించిన గర్భము కలుగును.

నారసింహచూర్ణము

శ్లో. ప్రస్థం శతావరీచూర్ణం ప్రస్థం గోక్షురకస్య చ ।
 వారాహ్య వింశతిపలం గుళూచ్యాః⁴పంచవింశతిః ॥
 భల్లాతకానాం ద్వాత్రింశత్ చిత్రకస్య⁵ ఓడశైవ చ ।
 తిలానాం లుంచితానాం చ ప్రస్థం సమ్యగ్విచూర్ణితమ్ ।
 త్రూషణస్య పలాన్య⁶ష్టా శ⁷ర్కరాయాశ్చ సప్తతిః ॥
 మాక్షి⁸కం శర్కరార్థం చ మధునో⁹ర్థం చ గోఘృతమ్ ॥
 శతావరీసమం దేయం విదారీకంద చూ¹⁰ర్ణకమ్ ॥
 త్రిఫలాయాః శోధితాయాః ప్రస్థమేకం విచూర్ణితమ్ ।
 సర్వాణ్యేతాని సంస్పృజ్య స్నిగ్ధభాండే వినిషీపేత్ ॥
 పలార్థం చ పలం యు¹¹ంజ్యాదేధేవ్తం చాత్ర భోజనమ్ ।
 మాసద్వయ ప్రయోగేణ శతం జీవతి సీరుజః ॥

¹¹దానిగుణములు

శ్లో. సకాంచనాభో మృగరాజవిక్రమ-

స్మరంగవేగాధిక వేగయుక్తః ।

స్త్రీణాం శతం గచ్ఛతి యావనస్థం

శ్రీనారసింహహ్వయచూర్ణనేవీ ॥

1. పా

2. పా

3. యాస్య స్త్రీస్సల్పాడు
 (నాల్గోనాడు) చే నే
 నేవించినను స ం తా నం

గల్లమ

4. శతదైవచ

5. తదైవచ

6. ప్లా

7. ర్మ

8. కైశ్మరార్థ

9. ితం

10. ంజయ

11. తద్గుణము

1. పిల్లి తేగవేళ్లపాడి, ఒక ప్రస్థము, 2. పల్లెడు వేళ్లపాడి ఒక ప్రస్థము
3. తాడిదుంపలపాడి 20 పలములు 4. తిప్పతేగపాడి 20 పలములు
5. జడిగింజలపాడి ¹32 పలములు 6. చిత్రమూలపు చూర్ణము ²10 పలములు
7. నువ్వుపప్పుపాడి ³ఒక ప్రస్థము 8. త్రికలుక చూర్ణము 8 పలములు
9. పంచదార ⁴70 పలములు 10. తేనె 35 పలములు
11. ఆవునెయ్యి ¹⁷ $\frac{1}{2}$ పలములు 12. నేలగుమ్మడి గడ్డలపాడి ⁵ఒక ప్రస్థము, 13. త్రిఫలచూర్ణము ⁶ఒక ప్రస్థము

వీటిని కలిపి ⁷చెమర్చుకుండ బెట్టి ప్రతిదినము రెండునెలలు సేవింపించిన ⁸సర్వరోగములు శమించి నూరు సంవత్సరములు బ్రతుకును.

⁹యథేష్టముగ భోజనము చే¹⁰యవలెను. సువర్ణకాంతి గలిగి సింహపరాక్రమము గలిగి అశ్వవేగము గలిగి నూరుగురు స్త్రీలనైనను పిచ్చుకవలె రమించును, ¹¹పరాక్రమవంతులైన పుత్రులు గలుగుదురు.

వాజీకరయోగము

1. పల్లెడువిత్తులు, 2. గొబ్బివిత్తులు, 3. పిల్లితేగలు,
4. దూలగొండి విత్తులు, 5. నువ్వులు, 6. మినుములు,

యివి ¹²సమముగ చూర్ణముచేసి పంచదార సమేతముగ క²ర్ష మెత్తు ఆవుపాలతో సేవించిన మదించిన స్త్రీలను నూరుగురిని రమించ సత్తువ గలుగును.

1. ప ౨౨
2. ప 3౨
3. సం ౧౦
4. చ ౮
5. ప ౮౦
6. ఫ 3౫
7. ప ౧౨

8. సం ౦
9. సం ౦
10. చమురు
11. తోగాలు
12. లెప్పగా
13. నేది
14. పిర ఘ్రతులను

15. గాంచి యీనారసంహ చూర్ణము చేత బ్రతుకు దురు
16. సరిగా
17. రష

శో³ఫలకు

శ్లో. కాసమర్దస్య బీజాని తన్మూలం బలి చందనమ్ ।

మూషపాపాణసంయుక్తం ¹లేపః శో³ఫనివారణః ॥

1. కసివింద విత్తులు, 2. కసివిందవేరు, 3. గంధకము,
4. శ్రీగంధము, 5. యిల్లిపాపాణము

ఇవి సమాంశలు. వీటిని నీశ్యతో నూరి లేపన²ముచేసిన శో³ఫలు కుష్టువులు ³నయమగును.

మూత్రకృచ్ఛనిధానము

శ్లో. అ⁴ష్టా స్యన్మూత్రకృచ్ఛాణి రూక్షతీక్ష్ణోష్ణ ⁵భోజనాత్ ।వాతాత్సశూలం స్రవతి మూత్రం విత్తేన దాహ⁶వత్ ॥

కఫేన శీతలం సాంద్రం దుశ్చికిత్స్యం త్రిదోషజమ్ ।

రక్తజం రక్తసంస్రా⁷వి శుక్లసంస్రావి శుక్లజమ్ ॥అశ్మ⁸శ్మ వ⁹స్థిగతో భి¹⁰న్నో²సా ¹¹శర్కరాశ్మ⁸ ।

రూక్షద్ర¹²వ్యముల చేతను, తీక్ష్ణద్ర¹³వ్యముల చేతను, ఉష్ణద్రవ్యములచేతను, ఉష్ణభో¹⁴జనముల చేతను మూత్రకృచ్ఛము ఎనిమిది ¹⁵విధములు.

వాయువువలన నొప్పిగలిగి స్రవించును. పైత్యము వలన మంట గలిగి స్రవించును. క్లేష్మమువలన చల్లనై చిక్కనై స్రవించును. త్రిదోషజము యీమాడు వి¹⁶ధములుగ ¹⁸స్రవించును. అది అసాధ్యము. రక్త

1. భ

2. శేషేస్త్రిగ్ధనివారణమ్

3.ంచేస్తే

4. మానును

5. అష్టా స్యన్మూత్రకృచ్ఛాణి

6. దోదనాత్

7. యే

8. ది

9. ది

10. శ్మ⁸

11. స్థి

12. న్నాహ్లా

13. భ

14. వ్యా

15. జ

16. భేదాదాలై పుట్టును

17. ధాల

18. వెళ్లును

మువల్ల బుట్టి¹న రక్తము స్రవించును. శుక్లము వలన బుట్టిన శుక్లము స్రవించును. ²మూత్రవస్థిలో ³తాయవలెనున్న అశ్మరి యందురు. ⁴పై చెప్పిన “అశ్మరి” చిన్నదైన యెడల యినుకవలె స్రవించును.

తచ్ఛికిత్స

శ్లో. సర్వకృచ్ఛేషు సంశస్తం ⁵వస్తీకర్మ విరేచనమ్ ।

శర్కరా ⁶సయవతా⁷రా సర్వకృచ్ఛ⁸విభేదిసి ॥

సకలకృచ్ఛలకు ఉత్తరవస్తీ, ⁹విరేచనము మంచివి. శర్కర¹⁰యవతారము ¹¹పీడిని నేవి¹²ంచిన సకలకృచ్ఛలు ¹³నయమగును.

శ్లో. గోక్షురస్య ఫలం పిష్ట్యా పయసా సగుడం పిబేత్ ।

పల్లేరుగాయలను పాలుపోసి నూరి రసమును పిడిచి బెల్లము గలిపి నేవించిన సకల కృచ్ఛలు ¹⁴నయమగును.

శ్లో. మూత్రకృచ్ఛేషు సర్వేషు శర్కరా వా విశేషతః ॥

పంచదారను నేవి¹⁵ంచిన సకలకృచ్ఛలు ¹⁶నయమగును.

నొప్పి మంట నెత్తురు గల కుచ్ఛలకు

నారికేళాంబుప్రయోగము

శ్లో. యే నారికేళాంబు ¹⁷నిశాం గుడం చ

పిబంతి ¹⁸కుస్తుంబరుకల్కమిశ్రమ్ ॥

తే మూత్రకృచ్ఛం సదుజం సదాహం

సరక్తమప్యశు వినాశయ²⁰న్తి ॥

1. తే

2. తే

3. దస్తీనింబు

4. ట్రితే కల్లపిరి గించును

5. శర్కరా శ్మలై తేను
పగిలి ను

6. త్తి

7. నిరూపా

8. న

9. రం

10. భ్రాభవేదిసి

11. వే

12. రాసు

13. న్ను

14. స్తేను

15. న్నూ మానును

16. న్నూమానును

17. స్తే

18. మానును

19. గుడాంబునాశం

20. న్తి

నారి కేశపు నీ¹శ్లో²లో³ 2ధని మూలు పసపు, నూరిన ముద్దను బెల్లము కలుపుకొని నేవించిన నొప్పి మంట నెత్తురుతో గూడిన మూత్రకృచ్చులు⁴ శమించును.

ఏలాదిచూర్ణము

శ్లో. ఏలాశ్శభేదకశిలాజితుపిప్పలీనాం

చూర్ణాని తండులజలై⁴ద్దులితాని పీత్వా ।

యద్వా గుడేన సహితా⁵న్యవలిహ్య⁶నూన

మాసన్నమృత్యురపి జీవతి మూత్రకృచ్చీం ॥

1. ఏలకులు 2. శిలాజిత⁷ 3. పండివేళ్లు 4. పిప్పళ్లు

వీటిని చూర్ణముచేసి పస గడుగులో గలిపి గాని బెల్లముగలుపు కొని గాని నేవించవలెను. ⁹దీనివలన ఆ సన్నమృత్యువు గలవాడై సను మూత్రకృచ్చురోగి జీవించును.

కతకాదికషాయము

శ్లో. జలప్రసాదాఖ్య సువర్చలాఖ్య

శతావరీగోక్షుర సిద్ధ¹⁰మంబు ।

పురాన్వితం¹¹ హంత్యనిలో¹²బ్బణాని

కృచ్చాణి కృచ్చాణ్యపి¹³ సద్య ఏవ ॥

1. చిల్లగింజలు 2. ప్రొద్దుపాడువువేళ్లు 3. పిల్లితేగలు.
4. పల్లేరువేళ్లు,

1. కొతసురి

2. మాసుచు

3. లుకై

4. న్యవరి

5. మానా

6. ఇని

7. చేడి

8. ఇందు న మృ త్యు ప శ్య

మైన కృచ్చులై నా

మాసుచు

9. ముఖ్యం

10. సాం

11. ల్యజీని

12. శుద్ధపేయేత్

ఇవి సమూంశలు. కషాయము బెట్టి మహిసాక్షి గుగ్గులును కలిపి ¹సేవించిన వాతకృచ్ఛలు ²నయమగును.

కూష్మాండప్రయోగము

శ్లో, కూష్మాండవల్లిస్వరసం రసం వా

పిబంతి యే శర్కరయా విమిశ్రమ్ ।

తేషాం భవిష్యంతి భవాంతరే చ

స మూత్రకృచ్ఛాణి విచిత్రమేతత్ ॥

గుమ్మడి తీగె కషాయమును కాని దానిరసమును గాని శర్కర కలుపుకొని సేవించిన మూత్రకృచ్ఛలు ³నయమగును.

గోపాంగనాదికషాయము

శ్లో. గోపాంగ నాభీ⁴దు కశే⁵దువారి

విదారిగోకటంక సంభృతాంభః ॥

నశర్కరం తచ్ఛరణం నరాణాం

మూత్రవ్రణావగ్రహవీడితానామ్ ॥

1. సుగంధివేళ్ళు 2. పిల్లిపీచరవేళ్ళు 3. నామదుంపలు

4. నేల గుమ్మడిగడ్డ 5. పల్లెదువేళ్ళు

⁶వీటిని కషాయము బెట్టి ఈ కషాయములో నాలుగవ భాగము శర్కర గలిపి సేవి⁷ంచిన మూత్రకృచ్ఛలు ⁸నయమగును.

వీనీశిగ్రు కషాయము

శ్లో. గోపగోశిగ్రుమూలా⁹త్థ కషా¹¹యో¹⁰శ్మరి పాతనః ।

1. స్తేను

2. మానును

3. మానును

4. తు

5. తు

6. చల్లగడ్డలు

7. యివి

8. స్తేను

9. మాను

10. ద్ద

11. యా

కాదుమునగవేళ్ళు కషాయము బెట్టి ఆ కషాయములో శొంఠి
పిప్పలి గలిపి సేవిం¹చిన ²తాయ ఊడిపడును,

సువర్చలాప్రయోగము

శ్లో, మూలం కపోతవంకాయా స్తక్రేణాశ్మరివాతనమ్ ॥

ప్రాద్దుపొడుపు వేళ్ళను నూరి చల్లతో సేవించిన కల్లుఊడిపడును.

శృంగబేరాదిచూర్ణము

శ్లో, శృంగబేరయవక్షారపథ్యాకాలేయకాన్వితః ।

దధిమందో భినత్సృగశర్కరామశ్మరీమపి ॥

1. అల్లము, 2, యవక్షారము, 3. కరక్కాయ 4. పీత
చందనము

ఇవి సమాంశలు చూర్ణము చేసి లేతపెరుగునఁ గలిపి సేవించిన
ఉష్ణమువలనఁ బుట్టిన శర్కరాశ్మ³రి ⁴నయమగును,

కటుత్రయాదిలేపము

శ్లో, కటుత్రయపచాహింగుసింధుసర్వపమూలకైః ।

⁵అథోనాభేః ప్రలేపః స్యాన్ముత్రవ్యాధివినాశనః ॥

1. త్రికటుకములు, 2, వన, 3. హింగువు, 4. సైధవ
లవణము, 5. ఆవాలు, 6. ముల్లంగివిత్తులు,

ఇవి సమాంశలు కలయ పోసి నూరి పెచ్చగా జేసి ⁷పొత్తి కడు
పున పూయవలెను, మూత్రకృచ్ఛలు ⁸నయమగును.

1. పైను

2. రా

3. రీమూత్ర

4. ముమానును

5. అయఁమ్మా

6. శ్మేడ

7. కాలు

8. కీంగడుపునబూసేది

మూత్రవిరేచనలేపము

శ్లో. ¹పిష్టా శ్వదంష్ట్రాఫలమూషికావి-

²మూర్వాద³బీజాని సకాంజికాని ।

ఆ⁴లేప్యమానాని హి నాభివోస్థాః

మూత్రస్య నిష్క్యందకరాణి సద్యః ॥

1. పల్లేదువిత్తులు, 2. ఎలుకపెంటికలు 3. దోసవిత్తులు

ఇవి సమాంశలు కలయ పోసి నూరి బొడ్డునోపట్టించి ⁷పొత్తి గడుపున బట్టించిన ఆ క్షణముననే మూత్రము విడుచును.

శ్లో. మూత్రకృచ్ఛేషు సర్వేషు ⁸హితం వస్త్యామయాంతకమ్ ।

తద్వత్తైకంటకఘృతం చూర్ణం వా నారసింహకమ్ ॥

సకలకృచ్ఛలకు వస్త్యామయాంతకఘృతము ⁹త్రికంటకఘృతము నారసింహచూర్ణము, ఇవి మంచివి.

మే హ ని దా న ము

శ్లేష్మమేహములు

శ్లో. ఉదకేక్షుసురా¹⁰పిష్టసికతాసాంద్రసంజ్ఞికాః । *

శనైశ్శీతల¹¹శుక్లాహ్వ ¹²లాలామేహాః క¹³ఘాత¹⁴కాః ॥

1 ఉదకమేహము, 2 ఇక్షుమేహము, 3 సురామేహము,

4 పిష్టమేహము, 5 సికతామేహము, 6 సాంద్రమేహము

7 శనై ర్మేహము, 8 శీతలమేహము, 9 శుక్లమేహము, 10 లాలామేహము

ఇవి శ్లేష్మసం¹⁶భవములు.

1. మానుసు

7. కంగ

13. నీలమేహః

2. ది

8. ంబెట్టిస్తే

14. సా

3. చీమిన

9. మవ

15. క

4. వేవ్య

10. తస్వత్రై

16. ధానాలు

5. సా

11. ది

6. ంబెట్టి

12. తాంహ్వేషు

పి తృమేహములు

శ్లో. హరిద్రానీలమంజిష్టాక్షారరక్తాంజనాహ్వయాః ।

పి తృజాః

1 హరిద్రమేహము, 2 నీలమేహము, 3 మంజిష్టమేహము
4 క్షారమేహము, 5 రక్తమేహము. 6 అంజనమేహము,

ఇవి పైతృసం¹భవములు.

వాతమేహములు

వాతజాస్ప²ర్పిర్మధు³మజ్జవసాహ్వ⁴యాః ॥

1 సర్పిర్మేహము 2 మధుమేహము, 3 మజ్జామేహము
4 వసామేహము ఇవి వాతసం⁵భవములు

వాతాదిమేహమూత్రపరీక్షణనిధి

శ్లో. వాతపి తృకఫమేహ⁶సంభవాత్

మూత్రతో⁷ఽగ్నిని⁸హితాత్ పరివక్వాత్ ।

పంచ సప్త నవ భాగతః క్రమా -

త్కల్కముద్భవతి చాపి రనా⁹ధ్యమ్ ॥

మేహ రోగికి మూత్రపరీక్ష¹⁰చేయువిధము. మూత్రమును కాచగ
ఐదవ¹¹ భాగమున కల్కము కట్టి¹²న వాతాధిక్యత కలదని యెఱుంగ
13వలెను. 14ఏడవ భాగమున కల్కము కట్టి¹⁵న 17పి తృమధికముగ
నున్నదని యెఱుంగవలెను. 18తొమ్మిదవ భాగమున కల్కము కట్టి¹⁹న
20శ్లేష్మ 21మధికముగనున్నదని యెఱుంగవలెను.

1. హ

2. ర్వేష

3. హస్తే

4. య

5. ధానాలు

6. హస్తీమేహములు

7. మొదలైనవి

8. బంధాలు

9. సమంధా

10. జ్ఞిముఖతః

11. ధ్వద్

12. చూచేలాగు

13. గాన

14. దో

15. గా

16. తే

17. తసంధాన మనితెలిసేది

18. యేదో

19. గా

20. తేను

21. పైతృ సంబంధమని
తెలిసేది

22. దో

23. కా

24. తేను

25. సంబంధమని తెలిసేది

సాధ్యాసాధ్యములు

శ్లో. సాధ్యాః కథా¹త్థాః పితౄ²త్థా యాప్యా³స్త్యాజ్యాస్తు వాతజాః ।

శ్లేష్మమేహము సాధ్యము, వైత్యమేహము ³యాప్యము వాత
మేహము అసాధ్యము,

తచ్చికిత్స

శ్లో. మేహ⁴ర్తే సబ⁴లే శ ⁵స్తం⁶వమనం సవిరేచనమ్ ।

మేహరోగి⁷బలము కలిగియున్నయెడల వాంతి విరేచనములను
చేయించవచ్చును.

శ్లో. నిశాకల్మయతో ధాత్రీస్వరసో మాక్షికాన్వితః ।

గుళూచీస్వరసో వాపి ⁹సత్వం వా సర్వమేహజిత్ ॥

ఉసిరిక కాయల రసముతో పసుపు నూరి కలిపి తేనెతో
సే¹⁰వించిన ¹¹మేహములు నయమగును.

లేదా తిప్పతీగె రసమును గాని, తి సత్తునుగాని తేనెతో
¹²సేవించిన సర్వమే¹³హములు నయమగును.

శ్లో. సారముష్కకకింజల్కం కల్కమక్షమితం¹⁴చరేత్ ।

ధాత్రీరసే త్సాద్రయతే సర్వమేహహరం పరమ్ ॥

1. ఇప్పు చెక్క,

2. ముష్కకకింజల్కము,

¹⁵వీటిని సమాంశాలుగా నూరిన కల్కము కర్షమెత్తు ఉసిరిక
కాయల రసముతో తేనెను గలుపుకొని ¹⁷సేవించిన సకల మేహములు
నయమగును.

1. భూత్తోదా

2. తౌ

3. కష్టసాధ్యము

4. అశ్విచ

5. న

6. సంఘ

7. కిశత్యంగలిగినా

8. నాలకుయిచ్చేది

9. స్తేను

10. హిలుమానుసు

11. గొంఱె

12. హిలుమానుసు

13. ష్కకకంలంటి

14. పండిచేత్

15. యివి

16. స్తే

17. హిలుమానుమానుసు

శ్లో. ¹స్వర్ణపుష్పాశ్చ పంచాంగం ఛాయాశుష్కం చ కారయేత్ ।
 తదద్ధామలకం చైవ తద²ర్థం రజనీద్వయమ్ ॥
 తక్రేణ మధునా వాపి సర్వమేహవి³నాశనమ్ ।

। తంగేడు చెట్టుయొక్క పంచాంగములను నీడను యెండించి
 చూర్ణముచేసి దీనికి సగముభాగము ఉసిరికపప్పు చూర్ణము, దీనికి
 సగముభాగము మానుబసపు మంచిపసుపుల చూర్ణముచేసి ⁵పై పంచాంగ
 చూర్ణములో కలిపి తేనెతోగాని చల్లతోగాని సేవించిన సకల మేహ
 ములు ⁶నయమగును.

శ్లో అశ్వత్థబీజం హరిణస్య శృంగం
 తక్రేణ వీతం మధునా ⁷ధ వీతమ్ ।
 సర్వప్రోమేహం సహ⁸సైవ హన్యా
 ద్దశానసం దాశరథిర్యధైవ ॥

రావి విత్తు¹⁰లను ¹¹ఇవికొమ్ము¹²లను నూరి కర్షమెత్తు, చల్లతో
 గాని తేనెతోగాని సేవించిన రఘునాథునిచేత రావణుండు ¹³సంహరించ
 బడినట్లు సహలమేహములు హరించబడును

శ్లో. త్రిఫలావేణుపత్రాబ్జ¹⁴పాతాక్వాధః సమాక్షికః ।
 కుంభయోనిరివాంభోధే దే¹⁵ర్మేహోహోనాం శోషద్రువమ్ ॥

1. త్రిఫలములు,	2. వెదురాకు,
3. ముస్తలు,	4. పాత వేళ్లు,

1. తలపాటక

2. రార

3. సశ్యేతి

4. మున్నూ

5. కూడాకలప

6. మానుసు

7. చ

8. త్ర

9. పై

10. యన్నూ

11. యిరి

12. యన్నూ

13. పోయినట్లు

14. హాలున్నూమానుసు

15. ధిమేహ

16. యేద్వ

ఇవి సమాంశలు కషాయము బెట్టి తేనెతో సేవించిన ఆగస్త్యుని
చేత సముద్రలింకినట్లు సకలమేహములు ¹శోషించబడును.

శ్లో. కతకఖదిరదా²ర్వీ³భూమిధాత్రీసమంగా

⁴విదులరజనిషాతాచూతబీజాభయా⁵బైః

ప్రసవరసోసమేతం తోయమేభిః ప్రసిద్ధం

హరతి సకలమేహాన్ సప్తరాత్రప్రయోగాత్ ||

1. చిల్లగింజలు,	2. చండ్ర చెక్క,
3. మాను పసుపు,	4. నేలయుసిరిక వేళ్ళు,
5. మంజుష్టి,	6. నీరుపక్కి వేళ్ళు,
7. పసుపు,	8. పాత వేళ్ళు,
9. మామిడిగింజల పప్పు,	10. కరక్కాయలు,
11. ముస్తలు,	

ఇవి సమాంశలు. కషాయము బెట్టి ఏడుదినములు తేనె కలుపుకొని
⁷సేవించిన సకల⁸మేహములున్నా ⁹నయమగును.

శ్లో. తులాం ఖదిరసారస్య జలద్రోణే విపాచయేత్ |

అష్టభాగావశేషం తు పూతం శీతం సమాహరేత్ ||

హరీతక్యక్షుధాత్రీణాం నిశాయాశ్చ పలం పలమ్ |

సూక్ష్మచూర్ణం తతః కృత్వా క్వాథే¹⁰తస్మిన్విభావయేత్ ||

బడబానలమిత్యుక్తం ప్రమేహ¹¹ర్ణవశోషణమ్ |

చండ్రచక్క నూరు పలములు, త్రొక్కి ఒకద్రోణము నీళ్ళలో
వేసి అష్టభాగావశేషముగకాచి వడి¹²కట్టిన కషాయములో

1. హాలునూనును

2. ర్వ

3. శూక

4. బిదుర

5. పసాధం

6. స్తే

7. హ

8. మానును

9. తేనెకృత్వాది

10. ర్నవ

11. నల్లమునీళ్ళుపోసి

12. చిన

1. కరక, 2. తాడి, 3. ఉసిరికలు, 4. పసువు,

ఇవి ప్రత్యేకము ²పలము చొప్పున చూర్ణము చేసి కలిపి భావనచేసి ఆ చూర్ణమును దినమునకు ³కర్ష మెత్తుచొప్పున సేవించిన మేహరోగమునే సముద్రమును బడబొనలమువలె యింకించును.

శ్లో. చూతఫలత్రిఫల⁴ం సమభాగం

శైలమదం చ చతుర్ధణయుక్తమ్ ।

⁵లేహ్యమిదం మధునా చ విమి⁶శ్రం

వింశతిమేహమపోహతి ⁷సద్యః ॥

1. మామిడివరుగు, 2. త్రిఫలములు,

ఇవి సమాంశలు చూర్ణముచేసి ఈ చూర్ణమునకు ⁸చతుర్ధణముగ శిలాజతును కలిపి దినమునకు తులమెత్తు తేనెతో సేవించిన వింశతి మే¹⁰హములు ¹¹నయమగును.

ఏలాదిచూర్ణము

శ్లో. ఏలశిలో¹²ద్భవమాక్షికమధుకమ్

వోషయతం చ ఫలత్రయయుక్తమ్ ।

సర్వసమం తలపోటకబీజమ్

చూర్ణం ¹³వింశతిమేహ మపో హేత్ ॥

1. ఏలకులు 2. శిలాజతు 3. హేమమాక్షికము 4. యష్టి
మధుకము 5. త్రికలు¹⁴కములు 6. వాయువిశంగ¹⁵ములు 7. త్రిఫ
లములు.

1. కాలు

2. డేసి

3. నెబెత్తునులేఖను

4. స్వచ

5. పే

6. శ్రే

7. సాధ్యః

8. నలుమడి

9. నా

10. హా

11. మానుసు

12. శ్ర

13. మిదం శతమేహ మపో హేత్

14. కా

15. గా

16. లా

ఇవి సమాంశలు. సర్వచూర్ణసమము తంగేడువిత్తులు.

వీటిని చూర్ణము చేసి ప్రతి దినము కర్ష మెత్తు తే నతో నేవించిన సకల మేహములు నయమగును.

కాంతాభ్రక చూర్ణము

శ్లో. కాంతాభ్రమాండురహరీతకీనాం

విచూర్ణి తానాం క్రమశః ¹ప్రమాణమ్ ।

²ద్వయోస్తు భూతాంశమథో దశాంశం

³అష్టాంశచూర్ణం చ పృథక్ ప్రకుర్యాత్ ।

తుల్యం సమ⁴స్తైస్తలపోటకస్య

చూర్ణం మృదిత్వా వ⁵టకాని ఖాదేత్ ।

తక్రేణ చైవం ప్రహీయే త్రైభాతే

మేహామయా మేహవినాశనాయ॥

* 1. కాంతము 5 భా⁷గములు

2. అభ్రక⁸ము 5 భాగములు

3. మాండుర⁹ము 10 భాగములు

4. కరక్కాయ చూర్ణ¹⁰ము

4 భాగములు ¹¹ఇన్నిటికి సరి తంగేడు చూర్ణము

వీటిని గలిపి త్రిఫలకషా¹²యముతో నూరి వటికలు చేసి ప్రతి దినము ఒక వటికను మజ్జిగతో నేవించిన మేహరో¹⁵గములు ¹⁶నయమగును.

1. యివిసహంశలుపుట్టి

2. కరాంనయ్

3. రసేన

4. ద్వాత్రింశమష్టైతహ
యోః

5. స్తైత

6. టుకాన్యకుర్యాత్

7. దిశే

8. య

9. గా

10. ం

11. ం గం

12. ం ర

13. యంత

14. యాన

15. గా

16. మానస

నింబాదిచూర్ణము

శ్లో. నింబాత్కపిత్థాత్థదిరాత్ఫలాశా¹త్
²కృష్ణాచ్చ శుక్లాచ్చ తథా³రిమే⁴దాత్
 విడాఖ్యవృ⁵త్తా త్తలపోటకాచ్చ
 గ్రాహ్యం తు ని⁶ర్యాసమథై కభాగమ్ ॥

శ్లో. స్యాద్భాగమేకం చ శిలాజితూ⁷త్థం
 తాభ్యం సమం స్యా త్తలపోటబీజమ్ ।
 తక్రేణ చాలోద్య ని⁸పీయమానం
 మేహం నిహింస్యాదపి మాదుతో⁹భ్రమే ॥

✱ 1. వేప, 2. వెలగ 3. చంద్ర 4. మోదుగ, 5. నల్ల
 తుమ్మ 6. ⁸తెల్లతుమ్మ 7. తంగేడు

⁹ఈ చెట్లబంకలు సమాంశలు ఒకభాగము, శిలాజిత్తు ఒక
 భాగము, యీ రెంటికి ¹⁰సమభాగము తంగేడువిత్తులు, ¹¹పీటన్నిటిని చేర్చి
 చూర్ణముచేసి ప్రతిదినము కర్షమెత్తు చొప్పున చల్లతో నేవించిన
 వాయుపువ్ల సుట్టిన మే¹²హములుకూడ ¹³నయమగును.

శ్లో. వస్త్ర్యామయాంతకం సర్పి¹⁴ర్వరం మేహహరం స్మృతమ్ ।
 చూర్ణం చ నారసింహాఖ్యం లే¹⁵హశ్చాకు¹⁷లిజో మహా ॥

వస్త్ర్యామయాంతకఘృతము, నారసింహ చూర్ణము, తంగేడు
 లేహ్యము యివి మేహహరములు.

1. శో
 2. త్కపి
 3. దాతి
 4. హ
 5. కృష్ణ
 తాత్

7. దం
 8. ధాత్
 9. వెణుతురు
 10. యీ
 11. స్నీసరి
 12. అన్నీకూడా

13. శా
 14. మానుస
 15. వర
 16. హ
 17. శో

మేహవిడకానిదానము

శ్లో. పిటకా మర్మహృత్ప్ర¹ష్ఠస్తనాం²శగుదమూ³ర్థజాః ।

పర్వపాదకరస్థాశ్చ ఘ్నంతి సత్యం ప్రమేహినమ్ ॥

రోగికి మర్మ⁴స్థానములలోను, రొమ్మనను, వీపునను, స్తన⁵భాగములలోను, భు⁶జభాగములలోను, ఆసన⁷స్థానమునను, శిరస్సునను, కీళ్లభాగమునను, కాళ్లలోను, చేతులలోను పొక్కులు పుట్టిన ఇవి రోగిని చంపును.

శ్లో. అఽన్యాసు తాసు ప్రథమం జలూకాభిర్వా⁸శే¹⁰దస్యక్ ।

పంచవల్కలకల్మేన శే¹¹వయేదుపచాహయేత్ ॥

పై చెప్పిన మేహపిటకలుగాకను, పైస్థానములు గాకను యుండిన యెడల జలగచేత నెత్తురును దీయించి పంచవ¹²ల్కలములను నూరి పట్టిం¹³చి క¹⁴ట్టవలెను.

శ్లో. పక్వం విపాట్య మతిమా¹⁵ వ్రణవత్సముపాచశేత్ ।

ఆవ్ర¹⁵ణములు ప¹⁶క్వమునకు వ¹⁷చ్చినయెడల ¹⁸చేదించి వ్రణచికిత్స¹⁹ను చేయవలెను.

వృద్ధినిదానము

శ్లో. వృద్ధిస్సప్తవిదో²⁰క్షే²¹యః ఘోరోశవిదూషణాత్ ।

అంత్రజః శ్వాసశూలాభ్యాం వస్త్రాధ్మనాన్నసిన్యతి ॥

1. ప్లే

2. శ

3. రథాగా

4. స్థానాలు

5. శాల

6. జాల

7. నా

8. శేను

9. స్త్రా

10. ల్యా

11. స్మృక్

12. హ

13. ల్కలును

14. చేది

15. ప్లేడి

16. లా

17. క్వా

18. చ్చనా

19. చించి

20. చేసేది

21. యా

అపానవాయువు ప్రకోపించి ¹ఏడు ²విధములైన వృద్ధిరోగములను పుట్టించును. అపానవాయువు పేగులలో వ్యాపించినయెడల ⁴హస్తగడుపు కడుపు ఉబ్బి, శ్వాసశూలలు కలిగిన యెడల చంపును,

శ్లో. సప్తవృద్ధిషు కర్తవ్యం కరంజార్కపునర్నవైః ।

శ్లేష్మపిప్లైః ప్రదాతవ్యం తేననం చోపనాహనమ్ ॥

సప్తవృద్ధులకు కానుగాకు, జిల్లేడాకు, గలిజేడుఆకు,

⁶వీటిని నూరి పట్టించి క⁷ట్టవలెను,

శ్లో. నిత్యమేరండకోరండనిర్దుండభిః కృతం జలమ్ ।

సైంధోవైరండతైలాఢ్యం సప్తవృద్ధిషు పాయయేత్ ॥

1. చిట్టాముదపువేళ్ళు 2. ములుగోరింటవేళ్ళు 3. వావిలి వేళ్ళు,

ఇవి సమాంశలు కషాయము బెట్టి అందులో సైంధవలవణము ఆముదము కలిపి ⁹సేవించిన సప్తవృద్ధులు ¹⁰నయమగును.

శ్లో. సరామ¹¹తం కుబేరాక్షికుభు¹²తలశునైః శృతమ్ ।

సలిలం ఘృతసంయుక్తం సప్తవృద్ధిషు పా¹³యయేత్ ॥

1. గచ్చవేళ్ళు 2. ఉలవలు 3. వెల్లుల్లి

ఇవి సమాంశలు. కషాయము బెట్టి అందులో ఇంగువ, నెయ్యి గలుపుకొని సేవించిన సప్తవృద్ధులు ¹⁶నయమగును,

1. యే

2. బేధాలయిన సప్తవృద్ధులు

3. చొనా

4. కం

5. బుబ్బు

6. శా

7. పుటందరజితాభిర్వా

8. యివి

9. తేడి

10. యే

11. కసేవిస్తే

12. నూనూనూనూ

13. ధ

14. ధ

15. జ

16. నూనూనూనూ

శ్లో. ఇంద్రవల్లిప్రసారణ్యోః క్వాథః స్యాత్సప్తవృద్ధిజిత్ ।

పావరసమూలము *సవరలస మూలము

ఇవి సమాంశలు కషాయముబెట్టి సేవించిన సప్తవృద్ధులు ¹నయమగును,

శ్లో. మాహిషస్య శక్పచ్ఛూర్ణం శర్కరామధునంయుతమ్ ।

పిబేద్గుఘా²చీక్వాథేన సప్తవృద్ధషు శాంతయే ॥

³గేదేపేడను చూర్ణము చేసి తిప్పతీగెకషాయములో యీ చూర్ణము⁴ను శర్కర⁵రను, తేనె గలిపి సేవించిన సప్తవృద్ధులు ⁶నయమగును.

శ్లో. మోరటమూలకషాయవిమిశ్రం

హింగుమహాషధసైంధవకృష్ణాః ।

చూర్ణమిదం ప్ర⁷పిబేచ్ఛ దినాదౌ

సప్తవృద్ధిమహాహతి సద్యః ॥

చాగవేళ్య కషాయములో ⁸హింగువ శొంఠి, సైంధవలవణము, పిప్పళ్లు వీటిని సమముగా చూర్ణముచేసి కలిపి సేవించిన సప్తవృద్ధులు ⁹నయమగును.

శ్లో. సావర్చికాసైంధవహింగుజీర-

కరంజయుగ్మశ్రవణాఖ్యభేషజైః ।

కటుత్రికై¹⁰శ్శూర్ణ¹¹యుతః కషాయః

కరోతి ము¹²ష్కం కరివృష¹⁴ణసన్నిభమ్ ॥

1. మానుసు

2. చిపాదే

3. ఎనుప

4. నూ

5. రాసు

6. నూ మానుసు

7. సచేత్స్వ

8. హింగువ

9. నూమానుసు

10. ణంహ్య

11. చూ

12. కృ

13. స్తం

14. భ

*సవరల = సర్పాక్షి

1. సౌవర్చలవణము, 2. సైంధవలవణము, 3. ఇంగువ
4. జీలకఱ్ఱ, 5. కానుగచెక్క, 6. నెమలుజక్క, 7. బోడతరము
8. శొంఠి, 9. పిప్పలి, 10. మిరియాలు,

ఇవి సమాంశలు చూర్ణముచేసి కషాయముపెట్టి సేవించిన
వృషణములు యేనుగువృషణములవలెనగును,

చించిల్యాద్దితైలము

శ్లో, జటిలాశిగ్రుముండీభిః చించాపత్రరసాథకే ।

తైలప్రస్థం పచే¹ల్లేపా²త్సప్తవృద్ధిమపోహతి ॥

చింతాకు రసము ³బక ఆధకము, నూనె⁴బక ప్రస్థము.

⁵జటామాంసి, మునగవేలుచెక్క, బోడతరము, ఈ మూడు
⁶సామానులను నూనెకు ఎనిమిదవ భాగము⁷గకూర్చి కల్కముగ బెట్టి
కాచిన తైలమును బట్టి⁸చిన సప్తవృద్ధులు నయమగును.

మాత్రవృద్ధిని ⁹చేదించవలెను. అంత్రవృద్ధికి రక్షులు¹⁰వేయ
వలెను.

శ్లో. పిత్తరక్తో¹¹ద్భవాయాం తు జలూకాభిర్హరేదశృక్ ।

పైత్యర¹²క్తముల వలన బుట్టిన వృద్ధి¹³రోగమున జలగచేత
నెత్తుద తీ¹⁹యవలెను,

1. ర

2. కర్ణ మిత్తుచూర్ణము వేడి
నీళ్ళతో

3. చే

4. స

5. వాలుగుకుంచాలు

6. కుంచెడు

7. పసుపు

8. దోయాలున్నా

9. ము

10. ంగా

11. సే

12. న్నూళ్ళును

13. చించేది

14. చేనేది

15. భయా

16. స్మృక్

17. క్త

18. క్తి

19. చేది

ఉపదంశచికిత్స

శ్లో¹. ఉపదంశో¹ ధ్వజే² శో³పః⁴ కి⁵స తు పంచవిధః⁶ స్మృతః⁷ ।

ప్రజాపతిమీద⁸ విదు⁹ విధములైన ఉపదంశలు బుట్టును.

శ్లో¹⁰. స్త¹¹బ్ధమే¹²డ్రో¹³తిరుగ్వాతాత్¹⁴ పితౄ¹⁵తామ్రో¹⁶తిదాహవాక్¹⁷ ।

క¹⁸ః¹⁹తా²⁰రిన్యకం²¹డూమా²² ర²³క్షజః²⁴ పి²⁵త్తలక్షణః²⁶ ।

సర్వలిం²⁷గ²⁸ప్రిదో²⁹ష్ట³⁰ 11స తు లింగవినాశనః³¹ ।

వాతో³²పదంశమున ప్రజాపతి³³ స్తబ్ధమై³⁴ యుండును. నొప్పిగలిగి యుండును.

పిత్తో³⁵పదంశ³⁶ 13మున ఎఱ్ఱనై³⁷ మంట గలిగి³⁸ 14యుండును.

శ్లేష్మో³⁹పదంశమున కఠినమై⁴⁰ 15దురద గలిగి యుండును.

నెత్తురువలన⁴¹ బు⁴²ట్టినయెడల ఎఱ్ఱనై⁴³ మంటగలిగి యుండును.

త్రిదో⁴⁴షమువలన⁴⁵పుట్టినయెడల ప్రజాపతి⁴⁶ 18సర్వలింగములు కలిగి కుళ్ళిపోవును.

శ్లో⁴⁷. సిద్ధస్విన్నస్య⁴⁸ తే⁴⁹ష్వాదా⁵⁰ ధ్వజ⁵¹ను⁵²ధ్యే⁵³శిరా⁵⁴వ్యధమ్⁵⁵ ।

జలూ⁵⁶కాపాతనం⁵⁷ వాపి⁵⁸ కుర్యాదథ⁵⁹ విరేచనమ్⁶⁰ ॥

ఉపదంశరోగికి నర్వాం⁶¹గములకు చమురు పట్టించి కాపిం⁶²చ. నలెను, ప్రజాపతి⁶³పైభాగ⁶⁴మధ్యభాగమున శరవిడిచి నెత్తురు⁶⁵ 34టీయ. వలెను

1. ర్వ	12. మానుపడును	24. యి
2. భా	13. యదై	25. చమిరితే
3. నవ	14. పు	26. శంమానును
4. కృతః	15. మాం	27. పాఖ్యా
5. ఆ	16. టైనా	28. ప్రకో
6. భేధాలుతాను	18. పుటైనా	29. ంపశ్వానకువచ్చెనా
7. బ్ధ	19. చెడును	30. ంగానా
8. షా	20. ద్ధస్యే	31. చేది
9. గోత్ర	21. వంధ్యే	32. మీద
10. ర్ష	22. శరాం	33. నడుమను
11. స	23. వదేత్	34. నేది

లేదా జలగలచేత్తనై¹నను నెత్తురు²దీయించవలెను. ³తరువాతవిరేచన సాధన చేయవలెను.

శ్లో. మధూకకాష్ట⁴ం సంఘృష్య లేపయేచ్ఛో⁵ఫశాంతయే ।

రసాంజనం శిరీషం ⁶చ పథ్యాయ⁷వసమన్వితమ్ ॥

సత్కౌద్రం లేపనం యోజ్యం సర్వాసంగగదాపహమ్ ।

ఉపదంశమునకు ఇప్పుడేవతో గంధము తీసి ⁹పట్టించిన ¹⁰ఉపదంశము ¹¹నయమగును.

1. రసాంజనము,

2. దిరిశనపు చెక్క,

3. కరక్కాయ,

4. యవలు,

వీటిని తేనెపోసి నూరి ¹²పట్టించిన ఉపదంశము ¹³నయమగును.

శ్లో. పక్వము¹⁴త్పాట్య మతిమా¹⁵వ్రణవత్సముసాచరేత్ ।

ఉపదంశ¹⁶ము పక్వమునకు వచ్చినయెడల ¹⁷ఛేదించి వ్రష్ట చికిత్స ¹⁸చేయవలెను.

శ్వా స ని దా న ము

శ్లో. శ్వాసః పంచవిధస్తత్ర మహాశ్వాసో మహాస్వనః ।

ఉ¹⁹ద్ధావ్యేతూర్ధ్వదృష్టః ²⁰స్యాద్విచ్ఛిన్నా ²¹చ్ఛిన్నసౌజ్ఞికమ్ ॥

పమో బ²²లీ ఘనాలోకే తుద్రాభ్యే మందవేదనా ।

తుద్రః సాధ్యస్త²³మో యాప్యః శ్లే²⁴మః ప్రాణా²⁵పహరిణః ॥

1 నా

2. నేది

3. ఆ నెనుకవిరేచనాని

కిచ్చేది

4. నం

5. భ

6. నా

7. ధ

8. కా

9. చమిరేరి

10. వాతో

11. ంమానుసు

12. చించి

13. లసినిది

14. ర్వశ్వాసో

15. శ్వావిభిన్నా

16. భి

17. తీ

18. మా

19. ష

20. వహస్త్రియః

శ్వాసరో¹గములు ఐదు విధములు. మహాశ్వాస పెద్దదని²కలిగియుండును. ఉర్ధ్వశ్వా³సమున ఉర్ధ్వ దృష్ట⁴కలిగియుండును. చిన్నశ్వాస నిలిచి నిలిచి⁵పుట్టును. తమకశ్వాసము వర్షముతువున బలము కలిగి యుండును. తుద్రశ్వా⁷సమున అల్పపు నొప్పి గలిగి యుండును.

తుద్రశ్వాస సాధ్యము. తమకశ్వాస కష్టసాధ్యము, కడమ మూడు శ్వాసలు అసాధ్యములు.

శ్లో. శ్వాసరోగిణి తైరిలాక్తే స్వేదః కారో ముహుర్ముహుః ।

ఉర్ధ్వోగే శోధనం శక్తే దుర్భలే శమనాపథమ్ ॥

శ్వాశరోగికి దే¹⁰హమున తైలము పట్టించి స్నేహపొట్ల¹¹ములతో¹²స్వేద చికిత్స చేయవలెను. ¹³రోగి బలవంతుడైనయెడల ¹⁴విరేచన ప్రయోగము చేయవలెను. ¹⁵రోగి బలహీనుడైనయెడల శమనాపథము నీయవలెను.

శ్లో. గుడోషణశిలాలాక్షౌరాస్నామాగధికాస్సమాః ।

తైలేన చూర్ణ¹⁸తా¹⁹లీధా స్తీవశ్వాసను²⁰దస్మృతః॥

1. మిరియాలు,

2. మణిశిల,

2. రాస్న,

4. లక్క,

5. పిప్పళ్ళు,

1. గాలు అయిదుబేగాలు

శ్వాస

2. సానకుదాడ్డమ్రోతగలిగి యుండును

7. సానకు

8. లోక్త

3. సానకు

9. న

4. అయి

10. శ్వాధనశ్శక్తః

5. పుట్టేది

11. హా

7. కన్నులుకానరాక

12. ట్లాల్

6. భ్రమశిసట్టుండునుతమ

13. గాచేది

14. సత్వంకనిగెనా

15. సత్వబారనిచ్చేది

16. సత్వంకేమండెనా

17. యిచ్చేది

18. తా

19. తీధా

20. దస్మృతః

¹ఇవి సమాంశలు, చూర్ణముచేసి ²సమాంశము బెల్లము గలిపి నూనెతో సేవించిన తీవ్రశ్వాస⁴లు నయమగును.

శ్లో. ఉశీరం చ శిరీషం చ పిప్పలీగుడసంయుతమ్ ।

పిష్టా తండులతోయేన పీత్వా శ్వాసమహాహతి ॥

వట్టివేళ్ళు, దిరిసెపుచక్క, పిప్పళ్లు,

ఇవిసమాంశలు. పసగడుగుతో నూరి బెల్లము గలుపుకొని సేవించిన శ్వాస నయమగును.

శ్లో. ససుధా⁵గృహదూమం ⁶సహింగుతైలం విమిశ్రితమ్ ।

⁷బింబీరసేన ⁸పక్తవ్యం శ్వాసమాశు నియచ్ఛతి ॥

దొండాకు రసము నాలుగు ⁹భాగములు, నూనె ఒక భాగము.

1. బ్రహ్మజముడు చెక్క, 2. కరుధూపము, 3. ఇంగువ,

వీటిని తైలమునకు ¹⁰ఎనిమిదవ ¹¹భాగము కల్ప¹²ముగ బెట్టి కాచిన తైలమును లోనికి ¹³పుచ్చుకొనిన శ్వాసలు ¹⁴నయమగును,

శ్లో. శ్వాసకాసే వృషఘృతం జ్వరో¹⁵క్తం ¹⁶పరనూషధమ్ ॥

శ్వాసకాసలకు జ్వరచికిత్స¹⁶లో జెప్పిన వృషఘృతము మంచిది.

శ్లో. దేవదారునిశారాన్నాత్రిఫలావ్యోషపద్మకైః ।

సవిశం¹⁷గైః సితా తుల్యా తచ్చూర్ణం శ్వాసకాసజిత్ ॥

1. సరళ దేవదారువు, 2. పసుపు, 3. రాన్న, 4. త్రిఫలములు, 5. త్రికటుక²¹ములు, 6. పద్మపువేళ్లు, 7. వాయువిశంగములు,

1. యి

2. సరిగా

3. స్త్రీ

4. మానుసు

5. ధాగ్ర

6. చ

7. జంబీ

8. త

9. గా

10. యి

11. దో

12. ము

13. ంగా

14. గొన్నను

15. మానుసు

16. ఫ

17. పట్టున

18. స్థ

19. లా

20. కా

21. గా

ఇవి సమాంశలు చూర్ణముచేసి ¹దీనికి సమభాగము శర్కర కలిపి ప్రతిదినము కర్షమెత్తుచొప్పున సేవించిన శ్వాసకాసలు ²నయమగును

శ్లో. దురాలభా కణా ద్రాక్షా శృంగీ పథ్యా³విచూర్ణితాః ।
మధు⁵సర్పిర్యతో లేహః శ్వాసకాసో⁴ర్ధ్వవారజితః ॥

1. దూలగొండివేళ్లు, 2. పిప్పళ్లు, 3. ద్రాక్షపండ్లు 4. కర్కాట శృంగి, 5. కరక్కాయ,

ఇవి సమాంశలు చూర్ణముచేసి తేనె నెయ్యి కలిపి కరమెత్తు ⁶చొప్పున సేవించిన శ్వాస, కాస, ఊర్ధ్వశ్వాస, మొద⁷లగునవి శమించును.

శ్లో. శరీరసింధూద్భవవ్యోమవిశంగామయ హింగుభిః ।

లేహః ⁹సాజ్యమధుః శ్వాసకాసహిక్మా¹⁰సు పూజితః ॥

1. కచ్చూ¹¹రములు, 2. సైంధవలవణము, 3. శొంఠి, 4. పిప్పళ్లు, 5. మిరియాలు, 6. వాయువిశం¹²గములు, 7. చెంగల్వోష్టువు, 8. ఇంగువ,

ఇవి సమాంశలు చూర్ణముచేసి తేనె, నెయ్యి, కలుపుకొని కర్షమెత్తు ¹³చొప్పున ప్రతిదినము సేవించిన శ్వాస, కాస, హిక్కులు ¹⁴నయమగును.

శ్లో. హిక్మాశ్వాసీ ¹⁵పిబేద్భార్జ్యం సవిశ్వాముష్ణవారిణా ।

¹⁶నాగరం వా ¹⁷సితాభా²⁰క్తిసౌవర్చలసమన్వితమ్ ॥

1. సరిగా
2. మానుసు
3. వ
4. త
5. స్ప
6. రెఖసు
7. యినబిమానుసు

8. దీ
9. సాజ్యమయం
10. రు
11. రా
12. గా
13. హింగువు
14. రెఖసే

15. మానుసు
16. విభే
17. భీక
18. సా
19. ని
20. భీక

1. భారంగి, 2. శొంతి,

సమాంశలు చూర్ణముచేసి కర్షమెత్తు చొప్పున వేడినీళ్లతో
1పుచ్చుకొనవలెను.

లేదా శొంతి, భారంగి, సౌవర్చలవణము,

2ఇవి సమాంశలు చూర్ణముచేసి శర్కరగలిపి వేడినీళ్లలో 3కర్ష
మెత్తు చొప్పున సేవించిన హిక్కాశ్వాసలు 4నయమగును,

శ్లో. దగ్ధం దోద్యాన్మోయూరస్య నాశమాజ్యమధూత్కటమ్ ।

శలలం శల్యకోత్యం వా శ్వాసహిక్కావపీడితే⁷ ॥

మయూరనాశమును ఊరముచేసి, నేయి, తేనె కలిపి యిచ్చిన
శ్వాసకాసలు నయమగును.

ఏదుపంది ముల్లును భస్మముచేసి నెయ్యి, తేనె కలిపి యిచ్చిన
శ్వాసలు నయమగును,

కా స ని దా న ము

శ్లో. కాసః పంచవిధస్తత్ర శుశ్కో వాతాత్మకో మతః ।

పైత్యతో దాహసంయుక్తః శ్లేష్మతః పీనసాన్వితః ॥

క్షుతో⁸సః స్యాత్క్షుతజః క్షయజస్తు క్షయాకృతిః ।

యా¹¹ప్యః క్షుతః సముద్భూతః క్షయాకాసో స సిద్ధ్యతి ॥

కాసరోగ¹²ములు ఐదు ¹³విధములు,

వాతకా¹⁵సమున సోడి దగ్గుకలిగి యుండును.

1. గొశేడి	8. ఉత్తరేణునడిమికాడలు	10. కా
2. పరిగా	గాల్చినభస్మంతేనెనె	11. ర
3. వేబెత్తులెఖను	య్యికలిపియిచ్చేది	12. త్య
4. మానుసు	9. వేదామంగ వేరుతునకలు	13. గా
5. ధ్య	కాల్చినభస్మంతేనెనె	14. బేధాలు
6. మారాస్యం	య్యికలిపియి స్నేహిక్క	15. సకు
7. దయ్	శ్వాసలుమానుసు	

పైతృకా¹గమున దాహము కలిగియుండును.

శ్లేష్మకా²సమున వీనస కలిగి యుండును.

అభిఘాతము వలన ³ఉరఃక్షతము కలిగి ⁴క్షతకాస పుట్టును.

క్షయకాస క్షయ⁵లక్షణములతో గూడియుండును.

క్షతకాస యాప్యము. క్షయకాస ⁶ఆసాధ్యము.

తత్సచికిత్స

శ్లో. కాసమద్వామృతాక్షుద్రావృషభృంగరసైః శృతమ్ ।

పంచ⁷కల్కశృతం సర్పిః పంచకాసవినాశనమ్ ॥

1. కసివింద, 2. తివ్వతీగె, 3. వాకుడు, 4. అడ్డసరము, 5. గుంటకలగర,

ఈ ⁸విదింతిని త్రొక్కి తీసిన రస⁹ము 4. భాగములు. నెయ్యి ఒకభాగము. నేతికి యెనిమి¹⁰దవ భాగ¹¹ముగ యీ¹²విదు చెట్లవే¹³ళ్లను కల్కముగా బెట్టి కాచిన ఘృత¹⁴మును సేవి¹⁵ంచిన పంచకాసలు ¹⁶నయ మగును.

శ్లో. స్నిగ్ధస్విన్నం వాచయిత్వా కాసినం రేచయేత్తతః ।

కాసరోగి దే¹⁷హమునకు తైలమును పట్టించి స్నేహ¹⁸పొట్లము లతో స్వేదచికిత్సను చేయవలెను. ఆ వెనుక వాంతి వి²¹రేచన ²²సాధన ములను చేయవలెను.

1. సకు.
2. సకు
3. దుమ్మున
4. నుండిరక్ష
5. ము
6. మానును
7. స్మృతమ్
8. త సవిధం

9. అయిదు
10. ం రభాగాలు
11. దో
12. ం
13. అయి
14. ఖమ్ము
15. ం
16. స్తే

17. న్నా మానును
18. స్నేహశ్చివనంశాయమశ్చ
గాశీసంరేచయేత్తతః
19. హానచమురు
20. ప్లాలనుకాచేది
21. శో
22. ములకిచ్చేది

శ్లో. భాగ్యోనిర్నిధికాక్వాథం విప్రులీమధుసంయుతమ్ ।

¹పిబేత్ పంచవిధం కాసం శ్వాసమాశు నియచ్ఛతి ॥

1. భారంగి, 2. వాకుడువేళ్లు.

సమాంశలు కషాయముబెట్టి తేనె, విప్పలి, గలిపి సేవించిన
పంచకాసలు శ్వాసలు, ²నయమగును.

శ్లో. భజేచ్ఛాస్వసోదితం కాసీ ⁴శ్వాసీ కాసోదితం భ⁵జేత్ ॥

శ్వాసచికిత్సనే కాస⁶రోగికిని కాసచికిత్సనే శ్వాస ⁷రోగికిని ఈయ
వచ్చును.

భార్జ్యభయాది లేహ్యము

శ్లో. ద్విపంచమూలీతులయా సమేతం

శతం ప్రకల్ప్య ద్విజయప్రికాయాః ।

హరీతకీనాం చ శతం ⁸ప్రకల్ప్య

ద్రోణద్వయే⁹న ప్రపచేద్ధతాశే ॥

శ్లో. క్వాథే వదస్థే తు హరీతకీభిః

¹⁰తథా సమేతం తులయా గుడస్య ।

పక్వా¹¹వలే¹²హే శిశిరే చ తస్మిన్

తౌద్రం క్షిపేదప్త¹⁶పలప్రమాణమ్ ॥

1. భాగ్యోభయాదిలేహం

2. క్షీక

3. పీతం

4. మానుసు

5. ధి

6. కాసక్వా

7. జే

8. కాసు

9. కాసు

10. చజ

11. ణ

12. క్వాథేవద భీతకీస్థా

త్విన్నః

13. కిమేతస్తుల

14. ఫ

15. హ

16. ఫ

పలత్రయం చ త్రికటోశ్చ చూర్ణం

¹పలం చతుర్దాతకభేషజానామ్ ।

ఇత్యాశ్వి²నం భార్జ్యభయాదిలేహ్యం

ప్రయుక్తమా³త్రే తు భిషగ్వరేణ ॥

శ్లో. శ్వాసం జయేత్పంచవిధం చ కాసం

శోష⁴ం తథై కాదశరూపముగ్రమ్ ।

హిక్కాకఫశ్చర్దిమురోవికార-

⁵మరోచకం మేహమపస్మృతిం చ ॥

1. మారేడువేళ్లు,

2. గుమ్మడివేళ్లు,

3. తెక్కలివేళ్లు

4. కలిగొట్టువేళ్లు,

5. పంపెనవేళ్లు,

6. కోమలిపొన్నవేళ్లు,

7. ముయ్యాకుపొన్నవేళ్లు,

8. ములకవేళ్లు,

9. వాకుడువేళ్లు,

10. పల్లేడువేళ్లు

⁶ఈ పదిసామానులు 100 ⁷పలములు, భారంగి 100 పలములు, కరక్కాయలు 100 పలములు,

⁸పీటన్నిటిని ⁹రెండుద్రోణముల నీళ్లలో వేసి నాలు¹⁰గవభాగము మిగులునట్లుగ చిక్కకాచి ఆ కషాయములో 100 పలములు బెల్లము కలిపి వ¹¹డికట్టి ఆ కషాయములో ఆ కరక్కాయ¹²లకు రం¹³ధ్రములు ¹⁶పాడిచివేసి లేహ్యపాకముగా కాచి ఆ లేహ్యములో

1. శ

2. ఫ

3. నా

4. జ్యో

5. త్రో

6. పథై

7. ఆ

8. యీ స ది దో యా

సున్న

9. ఫలా

10. యిన్నిన్నీ

11. ఎనమందు నీళ్లు

12. గోభాగం

13. డడపెట్టి

14. లు

15. ధ్రా

16. వుచ్చి

1. శౌంతి ¹బకపలము, 2. పిప్పళ్య ²బకపలము, 3. మిరి
యాలు ³బకపలము, 4. ఏలకులు, ఒక ⁴పలము, 5. లవంగపు
చెక్క ⁵బకపలము, 6. ఆకుపత్రికము ⁶బకపలము, 6. నాగకేస
⁷రములు ⁸బకపలము,

⁹వీటిని చూర్ణము చేసి కలిపి చల్లా ¹⁰రిన తరువాత తేనె ¹¹ఎనిమిది
ఫ ¹²లములు గలపవలెను.

ఈ భార్జ్యభయాదిలేహ్యమును సేవించిన ¹³ఏడు కాసలు ¹⁴పద
కొండు ఉపద్ర ¹⁵వములతో గూడిన తయలు, వెక్కులు, శ్లేష్మచ్ఛర్ది,
హృద్రోగము, అరుచి మే ¹⁰హములు అపస్మారము ఉపద్రవసహి ¹⁷తము
లయిన ¹⁸ఇవన్నియు నయమగును.

ఇది అశ్వినీదేవతల ప్రయోగము.

హి క్క ని దా న ము

శ్లో. యమశా యమశై ర్వేగైః మహతీ సుమహాధ్వనిః ।

గంభీరా నాభిసంభూతా త్సుద్రాఖ్యా మందవేదనా ॥

అ ¹⁹న్నజాఽపి తథైవ స్యా ²⁰త్పూర్వాస్త్రో వివర్జయేత్ ।

రెండేసి వేగములతో కూడి వ ²¹చ్చునది యమశహిక్క. మహా
ధ్వనితోగూడి వచ్చునది మహాహిక్క. నాభినుండి పు ²²ట్టునది గంభీర
హిక్క. మెల్లని నొప్పితోగూడినది త్సుద్రహిక్క. భోజనము వలన
పు ²³ట్టునది అ ²⁴న్నజహిక్క. ²⁵ఇట్లు ²⁶ఏడు ²⁷విధములు హిక్కలు.

1. ఫ గ

2. ఫ గ

3. ఫ గ

4. ఫ గ

5. ఫ గ

6. ఫ గ

7. రా

8. ఫ గ

9. యిన్నిన్నీ

10. ర్చగాను

11. నయే

12. లా

13. జ్యేష్ఠ

14. ఆయి

15. గ గ

16. వా

17. హ

18. తా

19. యిన్నిన్నీ మానుసు

20. మహతా

21. భో

22. స

23. పూ

24. చేచ్చ

25. ట్టి

26. ట్టి

27. నజా

28. ఇవి

29. ఆయిదు

30. భేదా

క్షుద్రహిక్కా అ¹న్నజహిక్కలు సాధ్యములు. కడమ మూడు
2అసాధ్యములు.

తచ్చికిత్స

శ్లో. శ్వాసకాసోదితం సర్వం తథా హిక్కావహం స్మృతమ్ ||

శ్వాసకాసరోగ చికిత్సనే హిక్కారో⁴గమునకు ⁵చేయవచ్చును.

శ్లో. ఊరచూ⁶ర్ణరసా⁷క్షీర్ణం హిక్కా⁷ఘ్నం సర్పిరుత్తమమ్ ||

టీ. నేతిలో యవఊరమును గలిపి నేవించిన హిక్కలు నయమగును.

శ్లో. నాగరం గుడసంయుక్తం పిప్పలీ శర్కరాన్వితా ।

నావ⁹నద్వితయం హి¹⁰క్కానాశనం నాద్భుతం వ¹¹చః ||

శౌంతి బెల్లము గాని లేదా పిప్పలి పంచదారలను గాని వేడి
నీళ్ళలోగలిపి నన్యముచే¹²సిన హిక్కలు ¹³నయమగును.

శ్లో. తూవరీదశమూలస్య క్వా¹⁴ధం వా దేవదారు¹⁵ణః ।

మది¹⁶రాం వారి ¹⁷వా హిక్కాకాసశ్వాసని ¹⁸ప్రత్తయే ||

దశమూ¹⁹లములు కందులు కలిపి కషాయము బెట్టి యిచ్చునది.
లేదా సరళదేవదారు కషాయ²⁰ము బెట్టి యి²¹చ్చునది. లేదా
మద్య²²ము నైనను యి²³చ్చునది,

హిక్కారో²⁵గము ²⁵నయమగును.

1. నశా

2. ధౌ

3. ధౌ

4. గా

5. శే

6. ర్ణంరసం

7. స్థం

8. మానుసు

9. త

10. నా

11. క్క

12. చం

10. స్తే

12. నానుసు

13. ధ

14. ణం

15. కాం

16. చే

17. కృంతయేత్

18. లా

19. న్నా

20. చే

21. ం

22. చే

23. మయినా

24. చే

25. మాను

త్వాసరోగము ¹నయమగును.

శ్లో. ²లాజసక్తుసమా³క్తం ⁴కపిత్థఫలమజ్జయా ।

మధునా హంతి సం⁵లీధం హి⁶క్మాం ఛర్దిమరోచ⁷కమ్ ॥

లాజసత్తు వెలగపండు గుంజు ⁸పీటిని తేనెతో సేవించిన హిక్మా
ఛర్ది అరోచ⁹కములు ¹⁰నయమగును.

ఛ ర్ది ని దా న ము

శ్లో. ¹¹ప్రథక్ దోషైశ్చ సక¹²తైః భతాబ్ధీ¹³లోకనేన చ ।

¹⁴ఛర్దయః పంచధా ¹⁵తత్ర ¹⁶సర్వైః సోపద్రవాం త్యజేత్ ॥

ప్రత్యేక వాతపిత్తశ్లే¹⁷ష్మముల వల్లను, త్రిదోషముల వల్లను,
¹⁸అసహ్యకరమైన వస్తువులను చూచినందువల్లను, ఏదు విధములైన
ఛర్దులు పుట్టును.

శ్లో. అన్యాయ¹⁹ను లంఘయేత్సూర్యం ముహూః కార్యం విరేచనమ్ ।

ఈ చెప్పినవి గాక యితరమైన ²⁰ఛర్దులకు అనగా అజీర్ణ²¹ఛర్దు
లకు తరుచుగా లంఘనము పె²²ట్టినది. విరేచ²³నములకు ని²⁴చ్చనది.

శ్లో. వాసాపుష్పేద్భవం వారి గుళూ²⁴చీకాండజం జలమ్ ।

కృష్ణా ²⁵లాజాః కోలమజ్జా కపిత్థాస్తుత్రిజాతకమ్ ॥

సక్షా²⁶ద్రాః పా²⁷దికా యోగాః సర్వ²⁸ఛర్దినిబ్ధా³¹నాః ।

1. మాను

2. రో

3. ర్ద

4. పర్వకాపృథ్విరేచక

5. పీడా

6. క్మా

7. స

8. న్ము

9. కా

10. మాను

11. వృద్ధ

12. వై

13. రో

14. చ

15. స్త

16. క్షణికో

17. స్మ

18. రోత

19. భేదాలై

20. సు

21. చ

22. చ

23. పే

24. నా

25. చే

26. ప్లవాహ

27. చి

28. ద్ర

29. టి

30. ఛ

31. నాః

అడ్డసరపు పువ్వుల రసములో గాని,

తిప్పతీగె కాడల రసములో గాని,

పిప్పళ్ళు ¹పేలాలు రేగు గింజల పప్పు, వీటి చూర్ణములో కాని
వెలగ పంటి ఆగరు, ఏలకులు, ²వంగాలు, ఆకు పత్రికము,

ఇవిసమాంశలు. వీటి చూర్ణములో గాని తేనెగలిపి సేవింపిన
సకల ఛర్దులు ⁴నయమగును.

బిల్వాదిలేహ్యము

శ్లో. బిల్వభాన్యకబలామోహశాపశ్చై :

లాజముద్గసహితైః ⁶శృతం జలమ్ ।

ఛర్దిమాశు పిబతః సశర్కరం

నాశయేత్సకలదోషమాహరేత్ ॥

1. మారేడు వేరు,

2. ధనియాలు,

3. ముత్తువపులగపు వేరు,

4. శొంఠి,

5. పేలాలు,

6. పెసలు,

ఇవి సమాంశలు. కషాయ⁷ము బెట్టి శర్కర గలిపి సేవించిన
సకల⁸ఛర్దులు ⁹నయమగును.

శ్లో. త్రింశత్సలం బిల్వమూ¹⁰లం సార్ధకుంభే¹¹ంభసః పచేత్ ।

అష్టభాగావశే¹⁴షే¹²స్మిక్ కషాయమవతారయేత్ ॥

1. వ్యాతచేతలు

ఉదావర్తము ప్రకోపిం

2. క్ర

చిన ముపుట్టును

3. యివిదిన్నను

7. తిన్

4. కిందు

8. తాన్

5. లు

9. భాన్

6. ఊర్ధ్వగతమయితేహృద

10. స్వే

యమువీపు

11. యావసర్మజిః

కడుపుకీంగడుపు తలయి

12. ర్తానకు

నిన్నినొప్పిపుట్టించును

13. హా

శ్వాసం కాస జ్వరంఇవి

14. చేది

9. బేదనవర్తిపట్టించేది

స్నేహవర్తిపుట్టించేది

నానావిధాలానుమలం

విడిపించేది.

1. భ

2. దా

3. సుప

19. ద్వపికా

త్రింశ¹త్పలం గుడం దత్వా కించిత్పక్ష్యే²ఽవ తారయేత్ ।
 త్రి³పలం శృంగభేరస్య ⁴మరిచస్య చతుష్పలమ్ ॥
 పిప్పల్యాః ⁵కుడవార్ధం చ ⁶చవికాయాః ప్రకుంచకమ్ ।
 ముష్టిం తాళి⁷సపత్రస్య ము⁸ష్టిర్ధం ⁹కేసరస్య చ ॥
¹⁰ద్వే పతే పిప్పలీమూ¹¹లాచ్చి ¹²త్రకస్య ¹³పలం తథా ।
 శృథక్ త్రిజాతకాత్కర్షం జీరకా¹⁴చ్చ ¹⁵పలద్వయమ్ ॥
 సంచూర్ణ¹⁶ తస్మిన్ వికిరేత్ యుక్త్యా వుష్మరిసం క్షిపేత్ ।
 ఏష బిల్వాదికో తే¹⁷హః సర్వ¹⁸చ్ఛర్దినివార¹⁹ణః ॥
 హద్రోగకామిలాగుల్మగ్రహ²⁰ణ్యరుచివీనసాః ।
 హిక్కాకాసక్రిమిశ్వాస స్థి²¹హఃనాహగళామయాః ॥
 అర్ఘాంసి పాండురోగం చ ²²నిహన్యా²³త్సుని²⁴పేవితః ।

మారేడువేళ్ళు ²⁵30-పలములు ²⁶సార్ధద్రోణము నీళ్లలో పోసి
 అష్టభాగావశేషముగా కాచి ఆ కషాయములో బెల్లము ³⁰30-పలములు
 వేసి కలిపి నాంద్రపాక²⁷ముగ కాచి అందులో²⁸

1. శౌంఠి 31-²⁹పలములు, 2. పిప్పళ్ళు 2-³⁰పలములు,
3. మిరియాలు³¹4-పలములు, 4. చవ్వం 1-³²పలములు,
5. తాళిసపత్రము³³1-పలము, 6. నాగకేశరాలు ³⁶ $\frac{1}{2}$ పలము.

1. దాంశ

2. వ

3. ఫల

4. మా

5. కడు

6. చేవ్యకాయా

7. శ

8. ప్లా

9. ఖేచ

10. త్వీఫ

11. లేచి

12. ఫ

13. చ

14. ఫ

15. ర్ష

16. చహ్య

17. ఛ

18. ణం

19. జ్యా

20. హో

21. త

22. అ

23. త్క

24. కే

25. తాం

26. ఫ 30

27. తూమెడు

28. ఫలా

29. ం గ

30. గలసేద్రవ్యా

31. ఫలా

32. ఫ ౨

33. ౪

34. ఫ ౧

35. ం ధ ౧

36. పండ్ల

7. విప్రులిమూ¹లం 2పలములు, 8. చిత్రమూ²లము 1-పలము,
10. ఏలకులు ³1-కర్షము, 11. ఆకుపత్రికము⁴1-కర్షము,
12 జీలక⁵ట్టు ⁶2-పలములు,

వీటిని చూర్ణము చేసి కలిపి తేనె పోసి కలి⁷యబెట్టవలెను.
⁸ఈ బిల్వాదిలేహ్యమును సేవించిన సకల⁹చ్ఛర్దులు ¹⁰నయమగును.

హృద్రో¹¹గము, కామిల¹²ము, గుల్మ¹³ము, గ్రహణి, అరుచి,
వీనస, వెక్కులు, కాస, క్రిములు, శ్వాస, స్త్రీహ¹⁴ము, ¹⁵ఆనాహము,
గళరోగ¹⁶ము, మూలవ్యాధి, పాండురోగ¹⁷ము, ఇవన్నియు ¹⁸నయమగు.

శ్లో. బిల్వార్ధాథకమంధ¹⁹సోఽర్థకలశే ప²⁰క్తావ్ ²¹పద²²స్థైరసే
శుద్ధం జీర్ణగుఢస్య పోడశపలం చూర్ణకృతై²³శ్శూర్ణితమ్ ।
కషాంతైర్ఘనధాన్యజీరకత్పట²⁴త్వక్కేసర²⁵త్రూషణైః
లీఢం ఛర్ద్యరుచిప్రశే²⁶కసదనశ్వాసాగ్నిమాద్యం జయేత్ ॥

మారేడు వేళ్లు ²⁷32-పలములు ²⁸అర్ధద్రోణము నీళ్లలో వేసి
కషాయము²⁹ బెట్టి నాలు³⁰గవ భాగము మిగులు నల్లు కాచి ఆ
కషాయములో పాత బెల్లము ³¹16-పలములు గలిపి ³²మరల వడపోసి
లేహ్యపాకము³³గా కాచి అందులో

1. లం	15. ం	28. పక్షే
2. ంఫం	16. ం	29. పూ
3. నెం	17. ం	30. న
4. నెం	18. ఆనాహారం	31. 30 ఫలాలు
5. ర్ర	19. ం	32. తూమెడు
6. ఫ 2 లాలు	20. ం	33. ం
7. యివి	21. యిన్నిన్నీ	34. గో
8. ఆనుపానంగా	22. మానును	35. ము
9. పి	23. సో	36. గిరి పలాలు
10. యీ	24. క్వా	37. తిరుగా
11. ఛ	25. త	38. గా
13. మాను	26. స్తే	
14. ం	27. చూ	

1. ముస్తలు,	2. ధనియాలు,
3. జీలక ¹ ఱ్ఱ,	4. వలకులు,
5. లవంగపు ² చెక్క,	6. నాగకేసరాలు,
7. శొంఠి,	8. పిప్పలి,
9. మిరియాలు,	

ఇవి కర్ష³మెత్తు చొప్పున చూర్ణము చేసి కలు⁴పవలెను.

²ఈ బిల్వాదిలేహ్యమును సే⁵వించిన సకల⁶చ్ఛర్దులు అ దు చి
⁷ప్రసేకము, శ్వాస, అగ్నిమాంద్యము ⁸ఇవన్నియు నయమగును.

తృష్ణా నిదానము

శ్లో. జిహ్వబహిర్గమనకర్కశకంతజిహ్వ

కాంతిప్రలాపముఖశోషజలాభిలా⁹షాః ।

¹⁰అన్నాదుచీంద్రియమనస్వరసాదతంద్రాః

సామాన్యలక్షణమిదం కథితం తృష్ణా¹¹యాః ॥

తృష్ణరోగ¹²ము నాలుక ¹³వెలికివచ్చి, కంఠము జిహ్వ ¹⁴కర్కశ
ములై కాంతిచెడి, మాటలాడలేక, ముఖ¹⁵ము వాడి, జలాభిలాష కలిగి
అన్న ద్వేషము ¹⁶కలిగి పం¹⁷చేంద్రియములు సత్వము చెడి మనస్సు చెడి
¹⁸ఎలుగు రాచి తంద్ర కలిగియుండును.

చికిత్స

శ్లో. సలాజం నారికేళాంబు దద్యా¹⁹ తృష్ణోపశాంతయే ।

త²⁰త్కాఫోష్ణోదకం వాపి ²⁴లాజాక్షౌద్రవిమిశ్రితమ్ ॥

1. ర	9. ం	17. ం
2. సులెఖం	10. షా	18. మై
3. పి	11. ద్వేశేశనే	19. యా
4. యా	12. న్యా	20. యు
5. స్తేను	13. ం	21. తృ
6. ఛ	14. ఎలికురికి	22. త్కాఫో
7. పీనస	15. ం	23. జలా
8. యిన్నిన్ని మానును	16. పరుసనై	

ఔంకాయ నీళ్లలో లాజ పొడి గలిపి త్రాగిన నయమగును.

లేదా ఔంకాయ ఉడక బెట్టి వెచ్చని నీళ్లలో లాజలను తేనె గలిపి త్రాగించిన తృప్త నయమగును.

శ్లో. ¹విదారీకేసరక్షౌద్రకృష్ణాజీరకదాడిమైః ।

లేహా²ఽయం శర్కరోపేత³ తీవ్రతృ⁴ష్ణా⁵ముదస్య⁶తి ॥

1. నాగకేసరములు,	2. నేలగుమ్మడి గడ్డ,
3. పిప్పళ్లు,	4. జీలకర్ర,
5. దానిమ్మకాయ,	

ఇవిసమాంశలు. తేనె పోసి నూరి శర్కరతో సేవించిన తీవ్ర తృప్తలు ⁷నయమగును.

శ్లో. వ²ట్రాగగోక్షురక్షౌద్రలాజసత్తు³సితోత్ప⁴లైః ।

గుళికా వదనే న్యస్తా తీవ్రతృష్ణాముదస్యతి ॥

1. మట్టి చిగుళ్లు,	2. పల్లేరు పేళ్లు,
3. లాజలు,	4. బెల్లము,
5. కలువదుంప,	

ఇవి సమాంశలు నూరి తేనె గలిపి ఉండలు చేసి సేవించిన తీవ్రతృష్ణలు నయమగును.

శ్లో. క్షౌద్రేక్షురససంపీతైః మధుకోత్పలగోస్తనైః ।

నియతం క్షీరపానీయం తృష్ణా ⁶శామ్యతి దారుణా ॥

1. ద్రాక్ష పండ్లు,	2. యష్టిమధుకము,
3. తెల్లకలువగడ్డ,	

1. ప్లహును

2. లున్నా

3. గని

4. మానుసు

5. కితేభ

6. యం

7. ంతీ

8. ప్ల

9. చ

10. రాలు

11. మానుసు

12. టశ్యంగవిక

13. శి

14. పు

15. మానుసు

16. శా

17. ం

18. మానుసు

19. వంటకమున్నూ

20. చో

21. క్ష

22. త్రా

23. ప్ర

24. డ్లు

25. కుంఠె

8. మానుసు

ఇవి సమాంశలు నూరి చెఱకు రస⁷ము తేనె గలిపి సేవించిన
తృప్తిరోగములు ⁸నయమచును.

పథ్యము పాలు¹⁰అన్నము

శ్లో. క్షీరేక్షురసమృద్ధ్వకఠౌద్రసింధుగు¹¹దోదకైః ॥

సవృక్షామై¹²శ్చ గంధూ¹³షస్తాలుశోష¹⁴ప్రణాశనః ॥

1. చెఱకురసము, 2. ద్రాక్షపండ్లు,

పాలతో గలిపి పుక్కిట బెట్టు¹⁵కొనిన నోరు ఎండుట ²⁵నయ
మగును.

లేదా బెల్లము నిపాయములో చింతపండు సైంధవలవణము వేసి
తేనె గలుపుకొని గంధూషము చేసిన ¹నోరు ఎండుట ²నయమగును.

హృద్రోగ నిదానము

శ్లో, హృద్రోగః పంచథా దోషైః పృథక్సర్వైశ్చ జంతుభిః ।

వాతా⁴త్పశూ⁵లం హృదయం పిత్తా⁶ద్దాహసమన్వితం ॥

కఫతో⁷తిగురుస్తబ్ధం సర్వతస్సర్వలక్షణం ।

తత్త్యాజ్యం క్రిమిసందు⁸ష్టమతికంధూగమన్వితం ॥

విరు⁹ద్ధములయిన ఆహారవిహ¹⁰రములచేత వాతాదిదో¹¹షములు
ప్రకాశించి ¹²విదు వి¹³ధములైన హృద్రో¹⁴గములను ¹⁵పుట్టించును.

వాయువువల¹⁶న పుట్టిన హృద్రో¹⁷గములో రొమ్మన¹⁸ప్పి
కలిగి యుండును,

పైత్య¹⁸మువలన పుట్టిన హృద్రోగము దాహము గలిగి యుండును

శ్లేష్మహృద్రోగములో దేహ¹⁹ము గురువై మ్రానుపడి

యుండును.

1. చలివెలువెంజేది

2. మానును

3. ః

4. శ్చ

5. ల

6. దా

7. తి

8. ష

9. ధా

10. రా

11. షా

12. అయి

13. భేదాల

14. గాలు

15. ని

16. ం

17. హృ

18. ం

19. ం

20. డు

21. మి

22. ం

త్రిదోషహృద్రోగ²⁰ము మూ²¹డు దోషములయొక్క లక్షణములు గల్గి యుండును.

క్రి²²ములవలన బుట్టిన హృద్రోగములలో మిక్కిలి తీట గలిగి యుండును.

త్రిదోషములవలన పుట్టిన హృద్రోగ¹ము అసాధ్య²ము.

చికిత్స

శ్లో. లవణామ్లయుతం తైలం హృద్రోగే వాతికే పిబేత్ ||

నిమ్మపండ్లపులుసు సైంధవలవణమును నూనె గలిపి సే⁴వించిన వాతహృద్రోగము⁵ నయమగును,

శ్లో. శుంఠీ సౌవర్చలం హింగు దాడిమం చామ్లవేతసం ।

చూర్ణముష్ణాంబు⁷నా పేయం వాతహృద్రోగశాంతయే ||

1. శొంఠి, 2. సౌవర్చలవణము 3. ఇంగువ, 4. దానిమ్మ కాయ, 5. ఆమ్లవేతన⁶ము,

ఇవి సమాంశలు చూర్ణము చేసి క¹⁰ర్ష మెత్తు చా¹¹ప్పన వేడి నీళ్ళతో సేవించిన వాతహృద్రోగము¹² నయమగును.

శ్లో. ద్విస్థిరాకల్క సంమిశ్రం ఘృతమిత్తురసేన¹³చ ।

ద్రాక్షారసేన¹⁴ సంపక్వం పిత్తహృద్రోగనాశనమ్ ||

1. చెఱకురస¹⁵ము¹⁶ 4భాగముము, 2. ద్రాక్షపండ్లరసము 4¹⁷ భాగములు 3. నెయ్యి¹⁸ 1 భాగము, 4. కోలపొన్న, ముయ్యాకు పొన్నలను నేతికి ఎనిమిదవ భాగ⁷ముగ కల్కముగ బెట్టి, కాచిన ఘృతమును సేవి¹⁹ంచిన పైత్యహృద్రోగము²⁰లు నయమగును.

శ్లో. కృష్ణాశ²¹టీప్రతివిషా²⁷స్నేహరండహరీతకీ ।

చూర్ణం గోమూత్రతః పేయం కఫహృద్రోగశాంతయే ||

1. ం	10. హింగుపు	19. కుంచా
2.	11. నం	20. కుంచెడు
3. ఇద్దు	12. రష	21. అమ్మ
4. జి	13. లెఖను	22. దో
5. సేవితే	14. లక్క	23. ం
6. మానుసు	15. వా	24. క్షే
7. శొంఠి	16. వా	25. మానుసు
8. వా	17. ం	26. త
9. ం	18. ర కుంచా	27. స్నాపధ్యాచక్షురం

1. విప్రులు, 2. కచ్చా¹రములు, 3. అతివస 4. ²సన్నరాష్ట్రము, 5. కరక్కాయలు, 6. ఆముదపువేళ్లు,

ఇవి సమాంశలు చూర్ణము చేసి దినము కర్షమెత్తు చొప్పున గోమూత్రముతో సేవించిప క్షేమ్యహృద్రోగ⁴ములు నయమగును.

శ్లో. సకుష్టవేల్లం గోమూత్రం క్రిమిహృద్రోగనాశనమ్ ।

1. చంగల్వకోష్ఠు, 2. విశంగ⁵సారములు

వీటిని చూర్ణము చేసి కర్షమెత్తు గోమూత్రముతో సేవించిన క్రిమి హృద్రోగ⁶ము ⁷నయమగును.

శ్లో. హరీతకీఫలయుతం సౌవర్చలసమన్వితం ।

ఘృతప్రస్థం జలే పక్వం సర్వహృద్రోగనాశనమ్ ॥

నీళ్లు ⁸4 ప్రస్థములు, నెయ్యి ⁹ఒక ప్రస్థము కరక్కాయ¹⁰లను సౌవర్చలవణము¹¹ను నేతికి నాలుగవ భాగముగ చేర్చి కల్కముగ బెట్టుకొని కాచిన ఘృతము సేవించిన స¹²కల్మషైన హృద్రో¹³గములు ¹⁴నయమగును.

శూలనిదానము

శ్లో. వాతాద్వ¹⁵స్తా భవే¹⁶చ్ఛూలం పితౄన్నాభౌ విదాహవత్ ।

కఫాత్ హృ¹⁷చ్ఛూలహృల్లాసం సర్వరూపాన్వితం త్యజేత్ ॥

వాతమువలన బుట్టిన శూలలో పొత్తి కడుపు నొచ్చును.

పై త్యశూలలో బొడ్డున నొ²ప్పికలుగును.

1. రా

2. దాసప

3. రష

4. మానుసు

5. రా

6. యా

7. నును

8. ర కుచా

9. కుంచెడు

10. లున్ను

11. న్నూ

12. ర్వ

13. గా

14. మానుసు

15. శ్లే

16. త్కూల

17. దేసము

శ్లేష్మశూలలో ¹గుండెలో నొప్పి కలుగును.

త్రిదోషముల వలన బుట్టిన శూల అన్ని లక్షణములు గలిగి యుండును.

³త్రిదోషశూల అసాధ్యము,

శూలచికిత్స

శ్లో. నాగవ⁴ల్లీ దళరసం చిత్తతైలయుతం పిబేత్ ।

శూలా⁵ర్తో మృత్యుపాశేన కృష్యమాణోఽపి జీవతి ॥

తమలపాకుల రసముతో ఆముదమును గలుపు⁷కొని సేవించిన వెంటనే శూల తగ్గి, ఆసన్నమృత్యువు కలవాడైనను బ్రతుకును.

శ్లో. తీవ్రశూలనిష్పత్త్యర్థం పాయయేదుష్టకాంజికమ్ ।

స్వేదయేత్సికతాపిండైః శృంగైర్వా శోణితం హరేత్ ॥

వేడికరిని ద్రాగిన తీవ్రమైన శూల⁹లైనను శమించును.

ఇసుకపొ¹⁰ట్లములతో కాచవలెను, కొమ్ముతో శూలగల చోటున నెత్తురును దీ¹¹యవలెను. వత్రిమైన శూల¹²లైనను శమించును.

శ్లో. గోమూత్రవస్తిం గుల్ఫోక్తం నిరూహం వాపి దా¹³పయేత్ ॥

గుల్మచికిత్సయందు జెప్పిన గోమూత్రవస్తి నిరూహవస్తులను శూలలకు ¹⁸చేయవచ్చును,

1. కి

2. చ్చును

3. గుండెలునొచ్చును

4. కా

5. ఇది అసాధ్యః

6. ల్లి

7. బేత్

8. మ్రి

9. ంతో

10. కసేవీ శ్లేసు

11. మృత్యువుగొంపాలున

ప్రాణికియైనను విడుచును

శూలమానిబ్రతుకును

12. లి

13. మానును

14. ట్లాలగాచేడి

15. సేది

16. మానును

17. హ

18. పెట్టేడి

శ్లో, ఇత్యశాంతౌ భవేద్దాహః కార్యో వై జ్యేష ధీమతా ।

¹పైన చెప్పిన విధముగ చికిత్స చేసినను శూల తగ్గని యెడల శూలగల చోటున చురకలు వేయవలెను.

హింగ్వప్తకచూర్ణము

శ్లో, వ్యోహ²జమోద³యుత⁴జీరకయుగ్మసింధు

చూర్ణం సరామతవిభాగమితిప్రయుక్తమ్ ।

హింగ్వప్త⁵కం జయతి హృజ్జతరాంతరాళ-

శూలాని గుల్మగుదజగ్రహణీవికారాన్ ॥

1. త్రికటు⁷కలు, 2. ఓమము, 3. జీరకద్వయము,
4. సైంధవలవణము, 5. ఇంగువ.

ఇవి సమాంశలు చూర్ణము చేసి క¹⁰ర్ష మెత్తు చొప్పున వేడి నీళ్ళతో సేవించిన హృదయ శూల, గుల్మము, మూలవ్యాధి, గ్రహణి¹¹ ఇవన్నియు శమించును.

ఉ దా¹²వర్త ని దా న ము

శ్లో, ¹³దూక్షైః కోద్ర¹⁴వముద్గ¹⁵హార్ణ చణకైః కృద్ధో¹⁶నిల¹⁶ఽఘోషవశా

ద¹⁷ద్ధా¹⁸మూత్రమతా విశో¹⁹ష్య కురుతే విణ్మూత్రసంగం తతః ।

హృత్పృష్ఠోదర²⁰వస్తిమస్తకరుజాం సశ్వాసశాసజ్వరం

గచ్ఛ²¹స్ఫూర్ధ్వ²²ముపైత్యనేన మరుతః కోపాదు²⁴దావర్తయత్ ॥

1. ఈచెప్పినక్రమాన మాన

కుండేనాశూలగల

చోటకోవలుచేసేది

2 చ

3. దయితా

4. జీరయుగ్మ

5. కా

6. ం

7. కా

8. వోమం

9. హింగుపు

11. రష

12. యిన్నిన్నిమానును

13. న

14. రుక్షే

15. క

16. జీ

17. ద్దానహం

18. ద్వా

19. వర్తమలం

20. ధ్య

21. ద

22. స్ఫూ

23. మసాపిమానమనుజః

24. తాకానే

రూక్షద్ర¹వ్యసేవనవల్లను, ఆళ్లు, కొ²ట్టలు, పెసలు, జొన్నలు సెనగలు, వీటిని అధికముగ తినుటవల్లను, వాయువు ప్రకోపించి ⁴మూత్ర మలములను బంధించి, తిడుగంజేసి యెండించి, మలమూత్ర సంగమును కలుగజేయును. రొమ్ములలోను, వీపులోను, కడుపు, పొత్తి కడుపులలోను తలలోను నొప్పిని కలిగించుచు, శ్వాస, కాస, జ్వరము లతోకూడిన ఉదావర్త⁹రోగమును కలిగించును.

తచ్ఛికిత్స

శ్లో. ఉదావర్తి⁹సమ⁶భ్యజ్య ⁷స్విన్నగాత్రముపాచరేత్ ।

సవర్తి⁹రేచనస్నేహవస్తి⁸భిః శోధయేన్నలమ్ ।

ఉదావర్త⁹రోగికి దే¹⁰హమున నెయ్యి పట్టించి కా¹¹చవలెను. వర్తి, విరేచన, స్నేహవస్తి, వీటిని ప్రయోగించి ఏవిధముననైనను మలమును ప్రవర్తింప చేయవలెను.

శ్లో. గోమూత్రరా¹²తఫల¹³రామతదంతినీభిః

కంకుష్ఠపైంధవబిక్షైశ్చ గుడప్రగాఢైః ।

ఆగారధూమసహితైరితి వర్తి⁹రేషా

స్యస్తా ¹⁸గుడే గ్రధిత¹⁹విద్దుదజామయఘ్ని ॥

1. వ్యాచేతనుల

2. ర

3. యివిదిన్నను

4. కిందు

5. లు

6. ఊర్ధ్వగోమయితేహృద

యమువీపు

కడుపుకీంగడుపుతలయి

నిన్నీ నొప్పిపుట్టించును

శ్వాసంకాసజ్వరంశివిఉ

దావర్తముప్రకోపించిన

మపుట్టును

7. త్వి

8. త్వా

9. భ్య

10. స్వే

11. యావసర్మజిః

12. ర్తానకు

13. హ

14. చేది

15. వేదనవర్తిపెట్టించేది

స్నేహవర్తిపుట్టించేది

నానావిధాలానుమలంవి

డిపించేది

16. శ

17. దా

18. సుప

19. ద్వపికా

1. మంగపండ్లు, 2. దంతిచెక్క, 3. ¹ఇంగువ, 4. కంకు
ప్రము, 5. సైంధవలవణము, 6. బిడాలవణము, 7. బెల్లము,
8. కరుధూపము,

యివి సమాంశలు గోమూత్రము పోసి నూరి ²గుడ్డతో వర్తిని
జేసి ఆ వర్తికి మందు పట్టించి ఆ వర్తిని ఆసనములో నెక్కించిన మల
ప్రవృత్తి కలుగును.

శ్లో. త్రివృత్కృష్ణాహరీతక్యః త్రిచతుఃపంచభాగికాః ।
గుళికా ⁶బద్ధరైస్తుల్యా వి⁷డ్విబంధగదా⁸పహాః ॥

1. తెగడచెక్క ⁹3 భాగములు 2. పిప్పళ్లు ¹⁰4. భాగములు
3. కరక్కాయ ¹¹5 భాగములు

¹²పీటిని కలయ బోసి నూరి ఉండలు చేసి ¹³సేవించిన ¹⁴మల
బంధము తగ్గును.

శ్లో. అభయాత్రి¹⁵వృతాఖిల్వాస్తద్యూషం పిప్పలీ¹⁶యుతం ।
మిశ్రం ¹⁷పీతముదావ¹⁸ర్తం ¹⁹నాశయేత్ త్రిదినాని చేత్ ॥

1. కరక్కాయలు, 2. తెగడచెక్క, 3. ఉలవలు

ఇవి సమాంశలు కషాయము బెట్టి పిప్పలి పొడి గలిపి మూడు
దిన²⁰ములు సేవిం²¹చిన ఉదావర్తము ²²నయమగును.

1. హింగువు

3. కోకనుపత్తి

3. తిక్తి

4. త్త

5. అందునకట్టిమలంబెళ్లును

6. గరుతుల్యాని

7. డి

8. ఖ

9. భా 3

10. భా ౪

11. భా ౫

12. యివి

13. ఆసనములో బెట్టినను

14. బద్ధమలంబిడుచును

15. స్పృశుక్కుశ్చదా

16. రుజా

17. చిత

18. ర్తం

19. సశ్యతి

20. నా

21. శ్లే.

22. మానును

శ్లో. గోమూత్ర ద¹ధ్యబు తుషాంబు తైలం
చత్వారి తాని ప్రస్మతాన్వి²తాని ।
వ స్తిం సృణౌఁ సర్వపకల్మయ క్త-
మానా³హవిట్సంగహర⁴ం ప్రసిద్ధమ్ ॥

గోమూత్రము 2 పలములు 2. పెరుగుమీది నీళ్లు 2 పలములు
3. పసగడుగు ⁶2 పలములు 4. ఆముదము ⁷3 పలములు వీటినిన్నిటిని
కలిపి అందులో రెండు కర్షముల యెత్తు ఆవాలు నూరి గలిపి వ స్తి
పెట్టినను అనాహము ఉదావర్తము, మలబద్ధము ఇవి నయమగును.

అనాహనిదానము

శ్లో. ఆనాహమిత్యగ్రరుజం సశబ్దం
వృద్ధా నితేనోభయమార్ద్ర¹¹భాత్ ॥

విరు¹²ద్ధములైన అన్నపానాదులచేత వాయువు ప్రకోపించి మల
మూ¹³త్రములను బంధించి పేగులలో అటుపులు, కడుపులో నొప్పి కలిగి
యుండును, ఈ తీణములు కలిగి యుండిన ఆనాహమని చెప్పుదురు,

శ్లో. ¹⁴ఆనాహీనముదావర్తవిధినా సముపాచరేత్ ।
ద్వావిమా తు విశేషేణ చూర్ణేనాగ్నిముఖేన చ ॥

¹⁵ఆనాహమునకు ఉదావర్త చికిత్సను ¹⁶చేయవలెను. అగ్ని
ముఖచూర్ణమును ఆనాహ ఉదావర్తములలో ప్రయోగిం²⁰చవలెను.

1. ద్య
2. య
3. విష
4. నినిఘ్నం
5. ప ౨
6. ప ౨
7. ప ౨
8. ఫ 3

9. కూడాసు
10. వ్న
11. ంమాసుసు
12. ం
13. దా
14. అల్పపుయుక్తే జ ర
రేయ దిస్యా దానాహ
మౌర్యావ పరిక్షయేచ

15. దా
17. త్రాదులు కట్టిరచు
18. అనాహ
19. హ
20. నేది
21. చేసి

ఏరండా¹దిస్వేదము

శ్లో. ఏరండా¹రకరంజమోరటబలాతక్కారిసోమస్నుహీ

నిద్ధంఢీతలపోటశిగ్రువదుణాంకోలాశ్వగంధాచ్ఛదైః ।

విప్తైః కాం²జికమూత్రవర్గసహితైః ³క్వాఢీకృతైః ప్రైః కృతః

⁴స్వేదః క్రూరసమీరణా⁵ర్తవపుషాం సద్యస్సుఖో వాతోహః ॥

1 ఆముసపు ఆకు,

2 జిల్లేడు ఆకు,

3 కాసర ఆకు,

4 చేగొణిదె ఆకు,

5 ములుగోరింటాకు,

6 తెక్కలాకు,

7 కారుగచ్చాకు,

8 చెముడాకు,

9 వావిలాకు,

10 తంగేడాకు,

11 కారుమునగాకు,

12 ఉలిమిరాకు,

13 ఊడుగాకు,

14 పెన్నేరాకు,

ఈ యాకులను సమాంశాలుగ గూర్చి త్రొక్కి కడవలో బెట్టి అందులో కలి, గోమూత్రము, గేదె పంచితము, మేక పంచితము, వీటిని కూడబోసి ఉడక బెట్టి దేహమున బట్టించిన వాతరోగములు ⁷నయమగును.

బంధ⁸సములు

శ్లో. స్నిగ్ధోష్ణవీర్యై⁹ర్మృదుభిః కాశేయావిక¹⁰శాలకైః ।

అలాభే వాతజిత్పత్రైః స్నేహలేపేన బంధ¹¹నమ్ ॥

రాత్రౌ ¹⁴బద్ధం దివా ముంచేత్ ముంచేద్రాత్రౌ దివా కృతమ్ ।

1. కుంభకాక

6, ర్థ

11. తతః

2. స్నీ

7, శ

12. చాక్షుతైః

3, చ

8. మాషతి

13, నాత్

4. వై సేమటసిత్కృత

9 నా

14. ంధం

5. శే

10. మ్ము

1 ఇట్టి, 2 లేడి, 3 నుప్పి, 4 మనబోతు,

వీటితో¹ ప్లుతెచ్చి, కంపులేకుండ చేసి చమురు పట్టించి
ఎండనిచ్చి ²నొప్పిగలచోటున ఆ తోలు వేసి ³కట్టవలెను, పగలు కట్టి
రాత్రి ⁴విప్పి వేయవలెను. రాత్రి కట్టి పగలు ⁵విప్పి వేయవలెను.
చర్మములు ⁶లేనియెడల వాతహ⁷రములులైన ఆకులు వేసి ⁸కట్టవలెను.
వేదా ⁹కంబళి బట్ట¹⁰తో నైనను, ¹¹గట్టవలెను.

రక్త వాత నిదానము

శ్లో. సంధి¹²నిస్తోదయుక్ శో¹³ః సకండా¹⁴ర్వాతశో¹⁵ణితమ్ ।
గంభీరో¹⁶త్తానభేదేన ద్వివిధం ఊయవృద్ధి¹⁷మత్ ॥

రక్తవా¹⁸తములో కీళ్లువాచి, నొప్పిగలిగి, దురదగలిగి యుండును.
¹⁶ వాతరక్తము గంభీరమనియ, ఉత్తానమనియు రెండు ¹⁷విధములు.

చికిత్స

శ్లో. ¹⁸శుక్తిభిర్వా జలూకా¹⁹భీ రక్తం విస్రావయే²⁰న్ముహుః ।
²¹గోక్షీరై రండతై లేన స²²హతక్రేణ రేచయేత్ ॥

రక్తవాతము²³లో వస్త్రలమున వాపుగలిగియుండునో ²⁴అస్థిలము
కత్తివాట్లు వేసి ²⁵ముత్యపు చిప్పలతో గీచి నెత్తురు ²⁶తీయవలెను.
లేదా చలగ²⁷లచేత ²⁸నైనను నెత్తురు ³²తీయించవలయును.

1. ౮	12. గట్టించుచు	22. ని
2. నొచ్చెఆక్కడ	13. ౦	23. రు
3. ట్టించుచు	14. ఐరోధిక్	24. మువల
4. విడిచి	15. భ	25. చయత్నము
5. చర్మాలు	16. యేత్	26. కుంజుడయిస్తే
6. కుండనా	17. తాను	27. ఆక్కడ
7. రా	18. అది	28. కాకిచిప్పను
8. ట్టించుచు	19. భేగాలు	29. తీసి
9. లేదా చరితో క నై నా	20. వోదీబుట్టి పైకి భేదిం	30. చా
కట్టనిచ్చేది	చును మీద బుట్టి వివ	31. నయినా
10. గొంగళి	ర్ణం చేయించెదోన్న	32. దీయించుచు
11. నైనా	21. కే	

ఆనెనుక ఆవుపాలు, ఆముదము, చల్లా, గలిపి త్రాగిం¹చిన
²విరేచన³ముగును. ఈ⁴విధముగా వి⁵రేకన⁶మును చేయించ⁷వలెను.
 శ్లో. యవాత⁸సీశతాహ్యభిర్దైపయేదుపనాహయేత్ ।

యవలు, ఎఱ్ఱ అగిశ విత్తులు, శదాప విత్తులు

⁹పీటిని మెత్తగా నూరి పైనబూయవలెను.

శ్లో. య¹⁰త్పంచమూల¹¹పయసా లఘుపంచమూల -
 క్వాథేన వాఽమృతలతాక్వథనేన వాపి ॥
 వాట్వాలకస్య ¹²సలిలేన నిపీ¹³యమానం
 సద్యశ్శిలా¹⁴జతు సమీరణశోశితఘ్నమ్ ॥

పంచమూలకషాయములో గాని, లఘుపంచమూల కషాయ
 ములో గాని, తిప్పతీగె కషాయములో గాని, ¹⁵పిట్టాముట్టివేళ్ల కషాయ
 ములోగాని, శిలాజ¹⁶తును కలిపి శేవించిన రక్తవాతము¹⁷నయముగును.

శ్లో. వాసాగుభూభీచతురంగుళానా-

మేరండతైలేన యతః ¹⁸కషాయః ॥

క్రమేణ సర్వాంగజమధ్య¹⁹శోఫం

జయే²⁰దస్యగ్వాతభవం వికారమ్ ॥

1 అడ్డసరపాకు, 2 తిప్పతిగె, 3 రేల వేళ్లు,

ఇవి సమాంశాలు, కషాయ²¹ము బెట్టి ఆ కషాయములో
 ఆముదమును వ్రతీ²²వాపము బెట్టి నేవించిన రక్తవాతము²⁷నయముగును.

1. త్రాగి నే

2. శో

3. మోను

4. క్రమాన

5. శో

6. ం

7. చేది

8. శి

9. న్ము

10. నేది

11. కష

12. లం

13. స

14. య్య

15. జితు

16. చిటుముటివే

17. ం

18. తు

19. ంమానును

20. కా

21. తేక్తకషాయం

22. శేష

23. మ

24. యి

25. ం

26. పాకం

27. మానును

శ్లో. పంచార్కతైల¹స్వేదం చ ఘృతం గుగ్గులతిత్తకం ।

వాతే²సే వాతరోగో³క్తం విశేషేణ తు శీలయేత్ ॥

రక్తవా⁴తముచకు పంచార్క తైలము, స్నేహపొట్టములతో⁵
కాచుట, గుగ్గులు తిక్తఘృత⁶సేవన ఇవి మంచివి. వాతరోగ చికిత్స
లను కూడ చేయవచ్చును.

శ్లో. ఛిత్వా చ పక్వం గంభీరం వ్రణవత్సముపాచరేత్ ।

గంభీర వాయువు⁷ పక్వముచకు⁸ వచ్చినయెడల⁹ ఛిత్తమునను¹⁰
చికిత్సను¹⁰ చేయవలెను.

కు¹¹ష్ఠనిదాన¹²ము

శ్లో. ఉదుంబరం తత్సదృశంశ్వేతం స్యా¹³చ్ఛంఖసన్నిభమ్ ।

కాకణం పక్వగుంజాభం చర్మాఖ్యం గజచర్మ¹⁴వత్ ॥

పుండరీకం స్వసంజ్ఞాభం ఋ¹⁵వ్యజిహ్వాం తక్షవ చ ।

బహువ్రణం శతాదుస్యా¹⁶దేకాఖ్యంమత్స్య శుక్తివత్ ॥

పాణి¹⁷చ్ఛేదశ్చర్మదశం పాదస్ఫో¹⁸టో విపా¹⁹దికా ।

దశైతాని న సిద్ధ్యంతి శేషాస్యష్టే తు సాధయేత్ ॥

కపాలమ²⁰సితం యాతుం విస్ఫోటాఖ్యం విసర్పవత్ ।

కిట²¹భం కిణవతాస్య²²త్తు దద్రుః²³ స్యా²⁶త్ప్రిట కాచితా ।

- 1, త్వే
- 2, తా
- 3, మానుసు
- 4, కాపకం
- 5, న
- 6, లు
- 7, ది
- 8, ది
- 9, పక్వానకు

- 10, చెప్పనా
- 11, చించి
- 12, చేసేది
- 13, పు
- 14, ం
- 15, త్వ
- 16, కా
- 17, పౌజింహ్వా
- 18, యే

- 19, శ్చే
- 20, ట
- 21, టి
- 22, ని
- 23, ప
- 24, యు
- 25, ద్వా
- 26, ద్విశ

తుం¹బీపుష్పనిభం సిద్ధం సిద్ధం స్యాన్మండలస్థిరమ్ ।

విసోఢటదాదానా పామా సాను²స్రావా విచర్చికా ॥

ఉదుంబరకుష్మపు మేడికాయలవలె శరీరమంతయు యుండును.

శ్వేతకుష్మపు శంఖ³వర్ణము గలిగి యుండును.

కాకణకుష్మపుగురువిందగింజ⁴వర్ణము గలిగి యుండును.

గజచర్మకుష్మపు యేనుగు చర్మమువలె నుండును.

⁵పుండరీకకుష్మపు తెల్లతామరపువ్వు ⁶వర్ణము గలిగి యుండును

⁷రువ్యజిహ్వాకుష్మ దుప్పినాలుకవలె నుండును.

శతాదు కుష్మపు ⁸వ్రణములతో కూడియుండును.

చర్మదళ కుష్మపు అరచే⁹యియంత దళసరి కలదై పగిలి యుండును.

విపాకికాకుష్మపులో కాళ్లు పగలును.

ఈపది అసా¹⁰ధ్యములు.

కపాల కుష్మపు నల్లనై రూక్షగుణము గలిగి యుండును.

విసోఢటకకుష్మపు వినర్చివలె యుండును.

కిటపకుష్మపు పిల్లిచాయ గలిగి యుండును

దద్మ కుష్మపు పొక్కులు గలిగి నుండును.

సిన్ధుకుష్మపు సొరపువ్వువలె నుండును.

మండలకుష్మపు మెఱియుచుండును.

1, జ

2, శ్రావాక్

3, బాయను

4, చాయను

5, విచర్చికా

6, చాయై

7, రసాన్య

8, శా

9, తిదళమై

10, ధ్వ

పామాకుష్మపులో పొక్కులు తదచై యుండును.

విచర్చికాకుష్మపు నీళ్ళు గార్చును.

ఈ యెనిమిదిన్నీ ¹సాధ్యములు.

చికిత్సలు ²చేయు విధము

శ్లో. స్నిగ్ధ³స్విన్నస్య⁴ మోక్తవ్యాః కుష్ఠినో బలినశ్శిరాః ।

⁵యోగైస్తథా క్షురచ్ఛేదశృంగాలాబుజ్జీతాకసామ్ ॥

నకలమైన కుష్మలకు⁷ను మొదటి⁸ న్నేహ⁹ స్వేదములను చేయులెను.
దేహ¹⁰మున కత్తివాట్లు వేసి కొమ్మున ¹¹గాని లేదా జలగలచేత¹² గాని
సత్తురు ¹³తీయవలెను.

శ్లో. పునఃపున¹⁴శ్చ వమనం రేచనం చ ముహుర్ముహుః ।

కుష్మరోగికి అప్పుడప్పుడు ¹⁵వాంతివిరేచనసాధన చేయవలెను.

శోధనావధము

శ్లో. పటోలమూలత్రిఫలావిశాలాః

¹⁶పుధక్ త్రిభాదాపచితత్రి¹⁷శాణాః ।

స్వాత్మాయమాణా కటురోహిణీ చ

భాగార్థకేనాగరపాదయుక్తే ॥

ఏతత్పలం జర్ఘరితం ¹⁸విపక్వమ్

కుష్ఠీ ²²పిబేత్కోమవిశోధనాయ ॥

1, ధాన్య

2, సే

3, స్వేగ్న

4, హా

5. కుష్టస్పర్శేక్షురం పాత

6. లూ

7, న్నూ

8, లను

9, చము

10, దకాకకాచేది

11, నను

12, పంచశలలున్నా వేసేది

13. సత్తురుతీసేది

14, నై నా

15, దీయించేది

16, ంచ

17, కికక్కబారనిచ్చేది

18, పృథ్థ

19, శోణాః

20, వి

21, త్వి

22, చేతిపొట్టవేళ్లుకరక్కా

యలు, తాడికాయలు

పులిక పప్పు, పాపర

వేళ్లు

యివి ప్రత్యేకాలు

రెండుమాడల యెత్తు లెఖను

కలుకాంజాను కటుకరో

హిణి రెండేని చిన్నాలు

శొంరి గూడి నటువంటివి

మాడలెఖను గూర్చి కషా

యము బెట్టి త్రాగితేను

కుష్మరోగికి పాచితోను

తి క్త క ఘృ త ము

శ్లో. నింబ¹త్వక్ త్రిఫల పటో²లకటుకాదు³స్పర్శదార్పవృషా
త్రాయంతీ సమపర్పటి³ చ సహితైరబ్జో⁴ణమేభిః పచేత్ ।
తేనా⁴థేంద్రయనైః కిరాతమగధాత్రాయంతికాచందనైః
సిద్ధం కుష్ఠవిఘాతీ తి క్త క మిదం ⁵సర్పిర్విసర్వాపహమ్ ॥

† 1 వేప చెక్క,

2 కరక,

3 తాడి,

4 ⁶ఉసిరిక పప్పు,

5 చేదు పొట్ల,

6 కటుకరోహిణి,

7 దూలగొండి వేళ్లు,

8 మాను పసుపు,

9 అడ్డసరపాకు,

10 గానుక చెక్క,

11 పరాట్టుకము,

ఇవి సమాంశలు. వీటిని ఒక ద్రోణము జలములో కషాయము
బెట్టి అష్టభాగశేముగ గాచి వడి⁷కట్టి అ కషాయములో నెయ్యి కుంచెడు
బోసి,

⁸పై కషాయ⁹ద్రవ్యములను కటుకరోహిణి, విప్పళ్ళు, కానుక
చెక్క, మంచిగంధము ¹⁰వీటినన్నిటిని నేతికి ఆరప భాగముగ కూర్చి
కల్కముగ బెట్టుకొని కాచి వడికట్టవలెను.

¹¹ఈ ఘృతమును సేవించిన కుష్ఠులు, విసర్పలు ¹²నయమగును.

విడంగాదివటకము

1 వాయు విశం¹⁴గము,

2 జీడి గింజలు,

3 కాణుగ్రచ్చ విత్తులు,

4 నుగంధి వేళ్ళు,

1, క్షృ

7. చి

వడి పెట్టలేదు

2, శృ

8, యా

12, యా

3, త్రివిధై

9, వ్యాలున్నా

13, మాను

4, భే

10, న్నా

14, గాలు

5, ర్పి

11, ఆరోభాగముబెట్టుకొని

6, వుశి

కల్కరూపముగా గాచి

- 5 నల్లతాడి దుంపలు, 6 కరక్కాయలు,
 7 తరివేపు వేళ్ళు, 8 నల్ల నువ్వులు,
 9 పిప్పళ్ళు,

ఇవి సమాంశలు. చూర్ణము చేసి బెల్లము¹ను పై చూర్ణమునకు
 మూడెత్తులు పెట్టి తాళీసవటి²కలవలె³వటకములను చేయవలెను.

ఈ వటకములను జాముకు ఒక వటకము చొప్పున ⁴సేవించిన
 కుష్ఠరొగము ⁵నయమగును.

*

పాతాళయంత్రమున దేవదారు తైలము తీసి దేహిహమునకు
 బట్టి⁹ంచిన అశీతివాయువులున్న, కుష్ఠ, తీట, రొగములు కూడ
¹¹నయమగును.

1. తంబెపువిత్తులు, 2. నువ్వులు, 3. ఆవాలు 4. కాలు
 గ్రచ్చ విత్తులు, 5. సైంధవలవణము,

ఇవి సమాంశలు. వీటిని పెరుగుమీది నీళ్లు పోసి నూరి మూడు
 ది¹²నములు దే¹³హమునకు బట్టించిన పెక్కు-ది¹⁴నముల తీటలయినను
¹⁵నయమగును.

1, యిదుకు	6, లహసును	11, న్నామానును
2, కా	7, త్రా	12, 6
3, చేనేది	8, హా	13, హా
4, స్తే	9, స్తే	14, నా
5, మానును	10, గా	15, నామానును

* నాగుపాము కుబుసము మిరియాలు. నూనెపోసి వేచి నూనెతోనే నూరి ఒంటికి
 బూసినను. ఏడుదినములు పట్టించుకొని నీళ్ళు పోసుకొనిన కుష్ఠ, తీట, పొక్కులు, •
 నయమగును

1. గరికి 2 రేలవేడు, 3. తులెపువిత్తులు, 4. పైథలవణము, 5. ఉసిరికపప్పు, 6. కాలుగచ్చువిత్తులు, 7. కరక్కాయలు, 8. మహి మాక్షి, 9. తెల్ల ఆవాలు, 10. ఎఱ్ఱఆవాలు, 11. పసుపు 12. కోస్తువు 13. భూతులశి,

ఇవి సమాంశలు. వీటిని ఆపుపెడుగుమిది నీళ్లతో నూరి ఒం¹టికి బట్టించిన తీట, దద్దు. వినర్చిపోక్కులు మాగులు, మొదలయినవి ²నయమగును.

కాలుగచ్చువిత్తులపొడిని ఆపుపాలతో గలిపి ఆ పాలనుకాచి. ఆ మీగడను తేనెను గలిపి సేవించి ఆపాలను తోడుబెట్టి ఆ మజ్జి గను ³త్రాగిన శ్వేతకుష్ఠు ⁴నయమగును,

1. త్రిఫలములు, 2. కాలుగచ్చుపిత్తులు, 3. త్రికటుకములు 4. లోహారాపొడి,

ఇవి సమాంశలు.....

.....

గ్రంథపాతము

బ్రహ్మోస్త్రరసము

శ్లో. ద్వితుత్థం చ త్రిపాషాణం గంధకం చ శిలా విషమ్ ।

సేపాశం దరదాద్రం చ సైంధవం కాచకం బిడమ్ ॥

త్రిక్షారం కటుకం వ్యోమం సర్వత్యుమ్ తు పారదమ్ ।

జ్యోతిష్మత్యాస్తు తైలేన ⁶సర్వపాత్ నింబబీజ⁷తః ॥

⁹కరంజాన్మధుకాచ్చైవ మర్దయేద్దివసద్వయమ్ ॥

ఊలాయంత్రేణ పాచ్యాని కృత్వా ఖలేవ్ విమర్దయేత్ ॥

1, డల

2, మాతె

8, దాశితే

4. మానును

5, 0

6, మృతిచ

7, సార్వజ్ఞేః

8, జ్ఞేః

9, కారంబమదుకంపై

మయూరమహిషీమత్స్యవరా¹హచ్ఛాగపన్నగాః ।
 శశకం జంబుకం శ్వానం ఏషాం పితౌశ్చ భావయేత్ ॥
 నశ్య²ంతితత్క్షణేనైవ సన్నివాతః సుదారాః ।
 మూ³వాపస్సారబధిరహిక్కుశ్వాసక⁴ఫామయాః ॥
 ర⁵సో బ్రహ్మత్రునామా⁶యం సన్నిపాతకులాంతకః ।
 విషమం చాహికం దోషం సన్నిపా⁷తాంత్రయోదశ ॥
 ర⁷సో బ్రహ్మత్రునామాసావశ్వభ్యాం నిర్మితః పురా ।

బిల్వాదిలేహ్యము

శ్లో, తులా⁸స్యాత్ చిన్వములస్య తదర్థం సరసీయహమ్ ।
 ద్రోణద్రోణార్థసలిలమప్తభాగావశేషితమ్ ॥
 ఆర్ద్రకస్య రసప్రస్థం ప్రస్థార్థం బీజపూరికమ్ ।
 కార్పాసఫలసా⁹రశ్చ కపిత్థఫలసారకమ్ ॥
 ఆమలక్యా రస¹⁰వైష్ణవ ప్రస్తార్థం చ పృథక్ పృథక్ ।
 తులార్థశర్కరాయుక్తం స్నిగ్ధభాండే వినిక్షిపేత్ ॥
 త్రిజాతకం త్రికటుకం ధాన్యముస్తాయ¹¹వానికా ।
 జీరకద్యయ సింధూత్థమధుకం చాయ¹²సో రజః ।
 ప్రత్యేకం పలమాత్రం చ సూక్ష్మచూర్ణాని కారయేత్ ॥
 గోఘృతం కు¹³డబం చైవ మాక్షికం కుడబద్వయమ్ ।
 ధాన్యరాశౌ నిధాతవ్యం ¹⁴పక్షం వా మాసమేవ ¹⁶వా ॥
 అనుపానవిశేషేణ యథారోగం యథాబలమ్ ।
 అరోచకే చ ఐమనే సోద్ధారే వహ్నిదీపనమ్ ॥

1, శచ్ఛా

2, తాని

4, భ

8, పాత్యరం

5, సిం

6, తత్ర

7, సం

8, మాయం

9, యం

10, రేణ

11, ంచై

12, తా

13, సే

14, దు

15, న

16, చా

శ్వయ¹ధుధ్మానహృచ్చులశ్వాసకా²సాంత్రశూలజితే ।
 ఉద్ధార³మూర్ధ్వవాతం చ త్తయచ్చర్దిం వినాశయేత్ ॥
 మేహపాండుహరం చైవ ⁴పథ్యం చైవమస్య⁵ద్దరే ।
 అనుపానవిశేషేణ యథారోగం యథాబలమ్ ॥
⁶ఏష బిల్వాదికో తేహః ⁷శశిస్యతే పరమాషధమ్ ।

వసంతకుసుమాకర⁹ము

శ్లో. మృతసూతాభకం ¹⁰స్వర్ణం రాప్యం కాంతం చ తీక్ష్ణకమ్ ।
 త్రవాళముక్తాభసితం భసితం నాగవంగయోః ॥
 తదర్థం భస్మవైక్రాంతం గవ్యదుద్ధేన మర్దయేత్ ।
 జాతీపుష్పసముద్భూతరసేన దివసత్రయమ్ ॥
 శాల్యలీకోకిలాద్రాక్షాద్రవైర్దాంధారిసంభవైః ।
 శతపత్రరసేనైవ కుంకుమాగదభావ¹¹నా ।
 ఏతేషాం భావనాయుక్తం ఇందుకస్తూరి సంయుతమ్ ।
 వల్లద్వయమిదం ఖాదేత్ శతా¹²హ్వజీరసంయుతమ్ ॥
¹³హంతి సర్వప్రమేహాణి యత్స్మాణం కృచ్ఛ¹⁴మేవ చ ।
 బహుమూత్రం ఖండమూత్రం రక్తస్రావం ప్రవాహికామ్ ॥
 తత్తద్రోగానుపానేన సర్వమేహనివారణః ।

మరియొక వసంతకుసుమాకర¹⁷ము

శ్లో. హేమతారప్రవాళం చ వజ్రం వైడూర్యమాక్తికమ్ ।
 అభ్రకం మృతలోహం చ ద్విగుణం సూతభస్మకమ్ ॥

1. ధూ	7. యేష	కంఇందుకస్తూరిసతయుం
2. సంఘ	8. హ్యం	13. యేతు
3. ంఘ	9. శ	14. ఖంక్షీర
4. సం	10. ం	15. ఉష్ణందశ
5. పైత్యంబాపి	11. వర	16. రోగజతు
6. ధర	12. పతేషాంభావనాయు	17. ం

వంగం చ నీలం వైక్రాంతం నాగభస్మ ప్రయోజయేత్ ।
 సర్వేషాం చ సమానీయ వాస¹వేక్షుగజేన చ ॥
 శతపత్రరసేనైవ మృగనాభీందు దాపయేమ్ ।
 కుసుమాకరవిఖ్యాతో వసంతపదపూ²ర్వకః ॥
 క్షయకాసారుచిశ్వాస³శో⁴భపాండ్వామయాపహః ।
 మూత్రకృచ్ఛాశ్మరీ⁵ర్హంతి మే⁶హవింశతినాశనః ॥
 గ్రహణీకామలా⁷ఘ్నుశ్చ సర్వజ్వరిహరః పరః ।
 కూలాధ్మానోహరం చైవ కామదం పుష్టివర్ధనమ్ ॥
 రేతోవృద్ధి⁸రం పుంసాం ప్రజాజననముత్తమమ్ ।
 ఆయుర్వృద్ధి⁹కరం చైవ మూత్రాఘాతాశ్మరీహరమ్ ॥
 సర్వవ్యాధివిని¹⁰ర్మోక్తా దృఢదీపనపాచనః ।

పూర్ణచంద్రోదయ¹⁰ము

శ్లో. రసబలిటంకణవిషనేపాశం

కాంచనతారసమాక్షికయుగ్మమ్ ॥
 మాక్తికవిద్రుమకాంతసువంగం
 అభ్రకమృ¹¹గమదతీక్ష్ణసులోహమ్ ॥
 కుంకుమతామ్రజచందనచంద్రం ।
 మాలతిపుష్పసుమద్దితయామమ్ ॥
 పల్లవమాత్రస్స¹²పోచితముక్తం
 ఆర్ద్రకరసమనుపానవిశేషమ్ ॥

1. వే
2. రశే
3. సా
4. భ

5. హ
6. హాన్వి
7. నాంచ
8. సంస్థానకరం

9. రుక్మా
10. ం
11. దు
12. సమోజితయుక్తం

శ్వాసకాసమయపీనసరోగం ।

మేహకు¹ష్టదుధిరామయనాశమ్ ॥

రాజరోగహరజేహసుపుష్టిం

దీపనకారణవర్ధనవృష్యమ్ ॥

పూర్ణచంద్రముదయాంచితనామ

పాండుశో²ఘహరపి త్త³గదఘ్నమ్ ॥

ఉదయభాస్కర⁴ము

శ్లో. మృతం నూతం మృతం చాద్రం శిలాగంధకతాశకమ్ ।

హింగుళం కుష్ఠమమృతం తు⁵ చూర్ణం నిధాపయేత్ ॥

గుంజాష్టఘృతశుంఠీ⁶స్థం లేహ్యం చోదయభాస్కరమ్ ।

వాతశూలప్రశాంత్యర్థం శిలాక్షారం చ కుష్ఠకమ్ ॥

మధునా లేహయేచ్ఛాను మూలం⁷ నాగరకుష్ఠజమ్ ।

ద్రాక్షదిలేహ్యము

శ్లో. ద్రాక్షాప్రస్థం కణాప్రస్థం శర్కరార్ధతులాం తథా ।

ద్విపలం మధు శుంఠీ త్వక్ త్వక్⁸క్షీరీం చ విచూర్ణితమ్ ॥

ధాత్రీఫలరసద్రోణే⁹ క్షి⁷ప్త్యా¹⁰ తిత్తలేహవత్పచేత్ ।

శీతే మధుప్రస్థయుతం లి¹¹హ్యత్పాణితలం తథా ॥

హలీమకం పాండురోగం కామిలాం చ నియచ్ఛతి ।

ధాత్రీలేహ్యము

శ్లో. ద్రో¹²ష్టం ధాత్రీఫలాంభో మృదుశిఖినిపచేచ్ఛర్కరాయా¹⁰స్తులార్ధమ్ ।

యష్టి¹¹శుంఠీతు¹²గా¹⁴శాద్వదిలమపి పృథక్పిప్పలీగో¹³స్తనీనామ్ ॥

1. ఘ

2. థ

3. మయ

4. ం

5. శ్వాం

6. వారారతుండిజా

7. పేత్వా

8. ల్లో

9. హ్య

10. కాం

11. ంతు

12. కు

13. కా

14. నాం

ప్రస్థం సంచూర్య దత్వా శృత¹ ఇహ శిశిరో మాక్షికప్రస్థయ్యక్తో
లేహో²యం పాండుశో³ఫం జయతి హలిమకం కామిలాయాః⁴ ప్రణాశీ

చించాదిలేహ్యము

శ్లో. చించాపత్రస్య చ తులాం⁴ అయసో⁵శ్చ తదర్థకమ్ ।
తదర్థం చిత్రమూలం చ తదర్థో⁶మార్ద్రాకస్య చ ॥
వర్షాభూ దేవదారు⁷స్యాత్తదర్థం చ పృథక్ పృథక్ ।
చవ్యం గ్రంధికమూలం చ⁸ కుడవం చ పృథక్ పృథక్ ॥
దశమూల¹ంచ కుడ⁹వం పచేత్తో¹⁰యే చతుర్దశే ।
చతుర్భాగాపశేషం చ కషా¹⁰యం పరిసు¹¹స్రతమ్ ॥
పురాణ¹¹గుడసంయుక్తం¹² శుద్ధం చ తులయా¹³ సమమ్ ।
బీజపూరితప్రస్థం ప్రస్థం చ సునిష్ణణకమ్ ॥
సు¹⁴పాకం తు యదా యాంతి యవానీదీప్యజీరకమ్ ।
వ్యోమం త్రిజాతకం చైవ క్రిమిఘ్నం తుల¹⁵సీ పృథక్ ॥
అయోరజశ్చ త్రిఫలా కిట్టస్య¹⁶ చ పలద్యయమ్ ॥
భృంగస్య స్వరసప్రస్థం సూక్ష్మచూర్ణాని కారయేత్ ॥
శీతే¹⁷ ప్రస్థం ఘృతం చైవ డౌద్రప్రస్థం చ నిక్షిపేత్ ।
ఏత¹⁷ చ్చించాది¹⁸కం లేహ్యం శో¹⁹ఫపాండ్వామయాపహమ్ ॥
శ్వాసకా²⁰సా తయం చాపి పీనసా²⁴న్ హంత్యనేకశః ।
పార్శ్వశూలప్రతిశ్చాయగుల్మహృద్గ్రోగనాశనమ్ ॥

1. తయివ
2. భం
3. నాశం
4. ఆ
5. ంచ
6. ం
7. శ్చ
8. శ్చ

9. దుబం
10. కొందుపం
11. యేష
12. స్ప
13. స్యగుడైర్యుక్తం
14. ధేశ్చ
15. ప్నతం
16. పక్వమహతా

17. శీ
18. తు
19. త్చి
20. కా
21. భ
22. సా
23. నాశ్యం
24. కా

ముహూచించ్యా లేదిలేహ్యము

శ్లో, తింత్రణీచిత్ర¹కా భృంగో విష్ణుక్రాంతా చ కుండలీ ।
 పథ్యా శీతఫలం తేషాం కాశలోహం సమం పచేత్ ॥
 ద్రోణద్వయేన ధాన్యాష్టుమష్టభాగావశేషితమ్ ।
 తులార్థగుడయా యుక్తం సమావాప్య పునః పునః ॥
 నీలీ తులశి నిర్దుండీ తలపోటం చ మోరటః ।
 హరిద్రాఽర్ద్రకపూరామ్లమేతేషాం స్వరసం తథా ॥
 దర్శిప్ర పేపనా త్తేషాం ప్రతివాపం పునః పునః ।
 అయోమలం దేవకాష్ఠం ²జీరకం కాంతసంయుతమ్ ॥
 దశనిమ్మమిదం చూర్ణం తౌద్రం ప్రస్థార్థ³మావశేత్ ।
 కు⁴డవం ఘృతతైలం చ సంమిశ్రం లేహయేత్సుధీః ॥
⁵షడర్కః శోపగుల్మాది హలీమకవినాశనమ్ ।
 శ్వాసకాసక్షయం ⁶హన్యాత్ మహాశూ⁷లభగండరమ్ ॥
 మహూచించాది⁸కం లేహ్యం చంద్రవాక్చంద్రమాషితమ్ ।

లఘుచించాదిలేహ్యము

శ్లో, చించాపత్రస్య చ తులాం అయసశ్చ తదర్థకమ్ ।
 ద్రోణద్వయాంభసి పచేదష్టభాగావశేషితమ్ ॥
 వర్షాభూస్వరసం చైవ ప్రస్థద్వయముదాహృతమ్ ।
 ఆర్ద్రకం వింశతిఫలం ఖండశః పరికల్పయేత్ ॥
 గుడస్య తులయా సార్థం సర్వాణ్యత్ర వినిక్షిపేత్ ।
 దీప్యం కటుత్రయం జీరం త్రిగంధం చ పృథక్ పృథక్
 సుపకేయే లేహతాం యాతే ప్రతీవాపం ¹⁰సమావశేత్ ॥
 మండురం తత్సమం యుక్తం తీక్ష్ణచూర్ణఫలం తథా ।
 తౌద్రస్య కు⁴డవం శీతే పక్షం ధాన్యే తు నిక్షిపేత్ ॥

1. ని

2. నిక్షి

3. డుబం

4. పాండ్వార్కొ

5. చెవ

6. ల

7. ధ

8. శో

9. సంచ

10. నలాతయేతు

పాండుశోభాక్షయం శ్వా¹సం హిక్మాం చాపి నియచ్ఛితి ।
లఘుచించాదికం లేహ్యం అశ్వభ్యాం నిర్మితం పురా ॥

మఱియొక చించాదిలేహ్యము

శ్లో, చించాపత్రతులాం తదర్థమయసోవహ్నిస్తథైవార్ద్ర²కమ్
తస్యార్థం పృథగేతదర్థముదితం దేవాహ్యపానర్ణవమ్ ॥
పాతాసాయకపుంఖధాన్యకుటజద్రాక్షాః పృథక్ప్రాస్థి³కాః
చవ్యగ్రంధిద శాంఘ్రితో⁴ఽంశకు⁴డవంక్వాధేతులా⁵స్మిక్ గుడాత్ ॥
శా⁵ర్జేగీద్రోపమాతులుంగరసయోః ప్రస్థే చ పక్వాయు⁷తమ్
వేల్లత్ప్రూషణదీప్యజీరకతుటిత్వక్పత్తికైః పాల్వికైః ।
మాండురద్విపలాయసత్రిపలి⁷కాక్షోద్రేణ యోజ్యం తతః
స్యాతోసిప్రదపిపాండుశోభదమనం చించాదిలేహ్యం ⁸మతమ్ ॥

మరియొక చించాదిలేహ్యము

శ్లో, చించాలేహ్యం ప్రవక్ష్యామి సర్వరోగహరం పరమ్ ।²
దశమూలాని సర్వాణి వింశతిం పలతః క్షిపేత్ ॥
⁹అశీతిపలమాత్రం తు చించాపత్రం వినిక్షిపేత్ ।
¹⁰పురాణలోహకం పత్రం పల¹¹నాం షష్టిమేవ చ ॥
పక్వాప్తగుణితే తోయే త్వప్తభాగావశేషితమ్ ।
కషాయే నిక్షి¹²పేత్సూతే ¹³పురాణాత్తు తులాం గుడాత్ ॥
¹⁴సర్వమేకత్రనిక్షిప్య లేహపాకేన విన్యసేత్ ।¹⁵
బీజపూరం చ ప్రస్థార్థం మహాచించారసం తథా ॥

1. డుబం
2. సా
3. తం
4. యా
5. డుబం
6. శ్లో
7. శ

8. తాం
9. నీ
10. మయః
11. చతుఃకుడుబమాత్రం తు
నన్త్రవ్యంతుకారయేతు
12. పణ్డువః
13. చా

14. తస్యాం తరేవినిక్షిప్య
సుషాష్టతానవః
15. ప్తకద్రవ్యం
16. కుడుబార్థం
17. పూర్వేణకంతు
18. స్వశీతలకరీయత్రదవ్యో
పరికువక్ష్యాతే

నాగరం జీరః¹ద్వంద్వం మా²గధీ మ³చం తథా ।
 చాతుర్జాతవిశం⁴గాని త్రిఫలాలోహచూర్ణకమ్ ॥
 నిష్కషోడశమా⁵త్రం తు ప్రత్యేకం పట⁶గాభితమ్ ।
 మాండూరకరజోద్వంద్వం తథా చూర్ణం నియోజయేత్ ॥
 పలషోడశమా⁷త్రేణ మధునా సహ యోజయేత్ ।
 కర్షమా⁸త్రం పిబేన్నిత్యం ప్రాతః కాలేన నిత్యశః ॥
 శ్వాసకాసక్షయాయా గుల్మగుదకీలభగందరాః ।
 విషూచీ విష⁹మో వాతః పై త్య¹⁰శ్లేష్మమయా జ్వరాః ॥
 ఏతే రోగా విసశ్యంతి నిశ్చయం పరమం విదుః ।
 శాల్యన్నం మస్తు సమృతం ¹¹తథా తక్రం తు పథ్యకమ్ ॥
 వ్యంజనం కారవేల్లం చ వృంతాకం మధుమాంసకమ్ ।
 ఏ¹²తాని వర్జయేన్నిత్య¹³మన్యథా నిష్ఫలం భవేత్ ॥

చిత్రకాది లేహ్యము

శ్లో, పంచాశత్పలికం గ్రాహ్యం మూలం చిత్రకరంజీజమ్ ।
 పక్త్వా జలాధక్తైః షడ్ధిరప్తభాగావశేషితమ్ ॥
 గుడార్ధతులయా యుక్తం పునరగ్నావధిశ్రయేత్ ।
⁹ముండీబ్రాహ్మిగుళు¹⁰చీనాం కుమారీభృం¹¹యోస్తథా ॥
 హరిద్రార్ద్రకజంబీరగోమూత్ర¹²శక్రతాం తథా ।
 సర్వేషాం స్వరసప్రస్థం తథా తైలస్య సర్పి¹³షః ॥
 ప్రస్థం చిత్రకమూలస్య భల్లాతకు¹⁴డవం తథా ।
 నాగ్ధిత్రిపలికం చాపి పథ్యాధాత్రీమహాపథమ్ ।

1. ఘా

2. ంతు

3. మో

4. కంపమపి

5. కర

6. తేనాం

7. ంల

8. క

9. గుట్టి

10. చాశ్మ

11. సాత

12. ంగోమతాం

13. మం

14. డుబం

పలద్యయం తు లోహస్య ¹పల్లెకం జీరకస్య చ ॥
 విప్పలీ విప్పలీమూలం విశంగం ²సితస్వ పమ్ ।
 హింగు చవ్యం వచా పాతా భాక్తి చాతివిష్టేవ తు ।
 ఇత్యేతా³ పలి⁴కాంస్తస్మి⁵ సిధ్యోత్యావాప్య శక్తితః ॥
 పక్వా దర్విప్రలేపం తు సుశీతం కలశస్థితం ।
 ధాన్యరాశౌ తతో యుక్త్వా పక్షమాత్రం నిధాపయేత్ ॥
 పాండురోగముదావర్తం కుష్ఠగుల్మభగందరం ।
 అర్భో⁶గ్నిసంగశూలం చ కాసశ్వాసా చ నాశోయేత్ ॥

కామిలకు నన్యయోగము

చేదుబీరకాయ తెచ్చి విత్తులు ¹తీసివేసి దాని నిం²డుగ కలి పోసి
 మంచు³లో బెట్టి ఆ కలితో నశ్యము చే⁴సిన కామిలరోగము నయ
 మగును.

కర్పూరతైలము

శ్లో. తైలం కర్పూరవల్లీమునితరు¹లశునైః గుండలీకాకమాచీ
 దూర్వానిష్పావ⁷మూర్వేక్షురసయుగనిశానీలిసీపూతినింబైః ।
 స⁸ర్జస్సుహ్యశ్వగంధిం ఘనరవో⁹శుకనాసా కరంజామృతాః
¹⁰పిష్టైస్సర్పిర్విపక్వం శమయతి సహసా సర్వవైసర్పరోగా¹¹ ॥

శ్లో. ¹విషంవృశ్చికమూషోత్థం కుష్ఠమష్టాద²శాద్ధకమ్ ।

1. కాంజికా	8. వోడి	15. జ్వ
2. శి	9. డాను	16. వసునాభూ
3. తే	10. న	17. సానంతాభి
4. కేత	11. య	18. వృశ్చికంమూషికంబైః
5. పాసదా	12. ను	19. శంతధా
6. సం	13. వసునీ	
7. శుద్ధక్రియ	14. బృద్ధిసు	

క్షీరక్షౌరుహాదితైలము

క్షీర¹త్సౌరుహాకల్కి²తై³శ్చ సహితైః దూర్వారసే శారిబా
కస్తూరీ⁴ఘనసారచందనజలద్రాక్షామృణాలోత్పలైః ।
చోరోశీరలవంగకుంకుమ⁵జటాకుష్టాబ్జయష్టింధవైః⁶
²సిద్ధం తైలమిదం హి⁴స్తి పయసా వై సర్పదుష్టవ్రణా⁵న్ ॥

క్షీరవృక్షతైలము

శ్లో. క్షీరవృక్షకషాయార్ధం కుమారీదూర్వయో రసమ్ ।
చందనం మధుకం కుష్ఠం హ్రీబేరం ⁵చాఘృశీరకమ్ ॥
మధూకపుష్పదుత్తారం మృణాలం కందముత్పలమ్ ।
శారిబా సర్పగంధా చ నీలీమూలం త్రిచండికా ॥
నీలాహ్వయం చోరకం చ సమమాదాయ కల్కకమ్ ॥
తైలమేతైర్విపక్వం తు క్షీరం ద్విగుణమేవ చ ।
ఏతదభ్యంజనం శ్రేష్ఠం సర్వవై సర్పనాశనమ్ ॥

ఉశీరాదితైలము

శ్లో. ఉశీరం చందనం కుష్ఠం హ్రీబేరం చ మృణాలకమ్ ।
శారిబా చాశ్వగంధా చ కైడర్యం ¹కల్కయేత్సుధీః ॥
కంటకారీ²జహింసా³జశ్వేతదూర్వారసం తథా ।
ఏతై⁴ర్దైర్విపక్వం తు తైలం సర్వవిసర్పజిత్ ।
పానాభ్యంజననశ్శ్రేష్ఠం వస్తికర్మక్రియాసు చ ॥

1 రాహ

2. ల

3. య

4. శి

5. క్షీ

6. తు

7. చము

8. వర్షవద్భహం

9. చ

10. చ

11. హస్తినామరుహాకాశశి

రోవేష్టాంగరోచనా

12. తుద్ద

13. పు

వీటికి హాస్యములు

శ్లో. పురాణశాలిగోధూమపటోలం శండులీయకమ్ ।
 ధాత్రీ పత్తూర కదళీ ద్రాక్షా దాడిమ చంద¹నం ॥
 కపిత్థం గోఘృతం తక్రం తిక్తశాకాని యాని చ ।
 శీతపిత్తే మనూర్యాం చ విసర్వే²చ హితం విదుః ॥

అహాస్యములు

శ్లో. దధిక్షీరగుడిడౌ సూపమాంసనిష్పానర్షపం ।
 విదాహి మాష మద్యామ్లు వ్యాయామ క్రోధ మాతపమ్ ॥
 మసూరీ శీతపిత్త⁴హ్వా విసర్వేష్వహితం తథా ।

భామతైలము

శ్లో. అర్కక్షీరం స్నహీక్షీరం భృంగీదుత్తూరయో రసమ్ ।
 జంబీరద్రవగోమూత్రం ప్రత్యేకం ఫలవింశతిః ॥
 తిల్జం వింశతిఫలం సర్వమేకత్ర పాచయేత్ ।
 తైలావశేషము తీర్య త త్తచ్ఛూర్ణం వినికిపేత్ ॥
 కాంచనీ ధాతకీపుష్పం మంజిష్ఠా చ శతావరీ ।
 గంధకం పంచలవణం ద్వినిశా వత్సనాభకమ్ ॥
 ప్రత్యేకార్థఫలం యోజ్యమేకీకృత్య విమర్దయేత్ ।
 ఉద్వరైః సర్వకుష్ఠాని భానుతైలం నిహంత్యలమ్ ॥

ప్రదర్శమునకు

1 గుగ్గిలము, 2, శ్రీగంధము, 3. పంచదార,

కిప్పిని నేతిలో గలుపుకొని నేవిం³చిన ప్రదర్శములు నయ
 మగును.

1. ధాత్రీ
2. వైశి
3. శృ

4. ధ్యా
5. డానూ
6. చ

7. తైలం ఫలం వింశత్స
8. మ
9. యే

మరియొకటి

1. కన్నెరావిచెక్క-ముద్ద, నిమ్మకాయంత, 2. మిరియపుముద్ద
పోకంత,

వీటిని ఆవువెన్న పంచదా¹రలతో కలుపుకొని సేవిం²చిన ప్రద
³రములు ⁴నయమగును.

బాలజ్వోరములకు

శ్లో. ⁶త్రూషణం కటురోహి⁷ణ్యః పాతామూలం హరీతకీ ।
ఉష్ణతోయానుపానేన బాలజ్వరనివారణమ్ ॥

పూతీకాదితైలము

శ్లో. పూతీకద్వయనిర్లుండ్యా ⁸సై లేయక పునర్ణవా ।
సింహ్య⁹కులిజయదార్వీకుచేలా మోరటాస్తథా ॥
అశ్వగంధా ¹⁰కుమారీ చ శ్రీపర్ణీ వై జయంతికా ।
పూతీకస్వరసప్రస్థం సర్వేషాం స్వరసం తథా ॥
చాతుర్భాగావశేషంతు తైలప్రస్థం పయస్సమం ।
దేవదారువచారాన్నాతిక్తా¹¹కట్యంగవత్సకాః ॥
శతపుష్పా చ మోదా చ జీరకద్వయసర్క్షపమ్ ।
నిశాద్వయం త్రికటుకం విశంగం చవ్యచిత్రమ్ ॥
చాతుర్జాతం చ ఖి²⁰దిరం గ్రంధికం హస్తిపిప్పలీ ।
యష్టిహింగ్వభయా కుష్మలాక్షాసర్జరసం తథా ॥
సుపక్వం వస్త్రు³సంపీడ్యం శిరోరోగం సుదారుణమ్ ।

1. రా
2. సేతి
3. చ
4. చ
5. నా
6. రా
7. మానుసు

8. రా
9. చను
10. రా
11. మానుసు
12. రాను
13. త్రికటుం
14. జ్యాం

15. అయ
16. బిల
17. గృహకన్యా
18. ఖ
19. తి
20. య

అశీతిం⁴వాతజాన్ రోగా⁵నర్దితం కర్ణశూలజిత్ ।
విశేషాద్దంత²పీడాం చ పక్షాఘాతం జయేద్ధృవమ్ ॥
ఇదం పూతికత్తైలం చ సర్వరోగనివారణమ్ ॥

తిక్తకోశాతకీతైలము

శ్లో. తిక్తకోశాతకీ ధాత్రీ వా¹నా భృంగరసం తథా ।
అగ్నిమ²ంధోద్భవం కన్యా నీలీ నిర్దుండి శిగ్రజమ్ ।
జంబీరఫలసారేణ గృహకన్యారసం తథా ।
ఏతేషాం స్వరసం చైవ ప్రస్థార్థం చ పృథక్ పృథక్ ।
ఘృతమేరండజం చైవ ప్రస్థార్థం చ పృథక్ పృథక్ ।
ప్రస్థం చ తిలత్తైలం చ అజాక్షీరం చ తత్సమమ్ ॥
త్రిజాత త్రిఫలా కుష్ఠ మధుకోశీరశారిబాః ।
చందనద్వయమంజిష్ఠా శతాహ్వరజనీద్వయమ్ ॥
జాజీఫలం చ కటుకం² తథా నాగరముస్తకమ్ ।
మాం¹సీవాలుక తక్కోలం తిగరం చోరయుగ్మకమ్ ॥
భార్జ్యీ నీలోత్పలం కందం పృషకం చ ప్రసారిణీమ్ ।
ఏషాం ద్వికార్షికం చైవ శనైః మృద్వగ్నినా పచేత్ ॥
కస్తూరీ ఘనకర్పూరం వా²సయేత్కుశలో భిషక్ ।
తిక్తకోషాతకీ నామ తైలమభ్యంజనాదిషు ।
అక్షశూలే శిరశ్శూలే కర్ణశూలేషు దంతజే ।
ఏతత్తైలం మహాశ్రేష్ఠమశ్వీభ్యాం నిర్మితం పురా ॥

1. రాస్
2. ఓ
3. కా

4. ధాద్వయం
5. అజా
6. శ

7. శ
8. ఓ అ

మరియొక తి క్తకోశాతక్రీతైలము

శ్లో. తి క్తకోశాతక్రీ ధాత్రీ కన్యాలాబూర్జయంత్యలిః ।

బింబీవా¹నా చ నిర్గుండీ ఫలపత్రాణి చాహరేత్ ॥

²ఎతేషామాథ కే దద్యాత్రిస్నేహం ప్రస్థమాత్రకమ్ ।

అజాక్షీరం సమం చైవ కల్కద్రవ్యాణి యోజయేత్ ॥

ఫలత్రయం త్రికటుకం త్రిజాతం కుష్ఠబద్భరమ్ ।

విశంగం శిగుబీజాని యష్టిమధుకసైంధవమ్ ॥

శనైః మృద్వగ్నినా స స్యుక్ నవవస్త్రేణ వీడయేత్ ।

శిరోవాతేషు శూలేషు ³చాక్షీరోగే⁴చ దారుణే ॥

కర్ణశూలేషు ⁵యోక్తవ్యం నాసారోగే తథైవ చ ।

ఊర్ధ్వజత్రువికారేషు ⁶హ్యశ్విభ్యాం నిర్మితంపురా ॥

చి కి త్సా నా ర స ం గ్ర హ మున

ఉ త్త ర ఖ ం డ ము

సంపూర్ణము.

- 1, శా
- 2, ఏతారధాథకం
- 3, తి
- 4, షా
- 5, బాధ్యేనా
- 6, ఆ
- 7, రక్తప్రదరాసకు

సురవన్నె పు ప్పు
తు గి మిరియాలుతుం గం
ఆపునేతవేచి చీనా పంచ
దారశెం పాపు శేరు వేసి
లెస్స మద్దించి పూట గి కి
పుళిరిక కాయంత చొప్పున
పుచ్చుకునేది పథ్యం పచ్చ

పప్పు పెండలం ఆపునెయ్యి
ఆపు మజ్జిగ పులుసు ఆట్రు
గడ్డ బియ్యపు ఆ న్న ము
పుచ్చుకునేది మిగలావేడి
కారం మొదలయినవి
మానేది పాత ఉళిరిక
పచ్చడి పుచ్చుకోవచ్చును.

అనుక్రమణిక

అంజనములు	413	అతిసారమునకు	269
అంజనయోగము	123	అధిష్ఠానభేదేన స్రావహర్షః	432
అంజనయోగము	233	అనువానాలు	14
అంటునాలికకు	317	అన్నజహిక్మాలక్షణము	133
అంతక సన్నిపాతనిదానము	91	అన్నపానభోజన ప్రమాణములు	14
అంతకసన్ని	97	అన్యచ్ఛ	88
అంతకసన్ని	98	అన్యచ్ఛ	90
అంతకసన్నిపాతచికిత్స	113	అపథ్యదోషము	102
అంతర్గత జ్వరము	87	అపథ్యములు	515
అంతర్గత జ్వరధాతువు	59	అపామార్గాదిచూర్ణము	144
అగర్వాసి ధూపము	114	అపూజ్య వైద్యలక్షణము	110
అగస్త్య పత్రాది నస్యము	296	అభయాదికషాయము	114
అగ్నికుమార రసము	129	అభిఘాతజ్వర లక్షణము	85
అగ్నికుమార రసము	276	అభిన్యాస చికిత్స-రామరాదినస్యము	130
అగ్నిముఖచూర్ణము	401	అభిన్యాస సన్నిపాత లక్షణము	94
అగ్నిస్తంభనయోగములు	316	అభిన్యాస సన్నిపాతనిదానము	98
అఘోరాస్త్రరసము	209	అభిన్యాససన్ని	101
అజాజ్యాదిచూర్ణము	211	అభ్యసించ వలసినవి	11
అజీర్ణజ్వర లక్షణము	85	అభ్రక నవనీతము	259
అజీర్ణనిదానము	394	అభ్రక ప్రయోగములు	255
అజీర్ణసామాన్య లక్షణము	,,	అభ్రక భేదములు	261
అజీర్ణనిదానము వాజీతార్ణలక్షణము	142	అభ్రక మూరణము	262, 263, 264
అజీర్ణనాడి లక్షణము	72	అభ్రకలక్షణము	261
అజీర్ణ లక్షణము	402	అభ్రకశుద్ధి	262
అజీర్ణాదిదోషములందు నాడిలక్ష		అభ్రకశుద్ధి	245
ణములు అజీర్ణనాడి	63	అభ్రక సిందూరము	260
అలిదాహములకు దాడిగుఱుపుషు		అభ్రకానుపానములు	223
ప్రయోగము	212	అమృతబిందుకషాయము	217
అతిసారనిదానము	177	అమృతాదికషాయము	118

అమృతాదికషాయము	418	అసాధ్యసన్నులు	94
అమృతీకరణము	264	అసాధ్యాతీసారము	188
అమృపిత్తనిదానము	162	అసాధ్యాతీసారలక్షణము	105
అయస్కాంతశుద్ధి	244	అస్థిగతజ్వరము	86
అరిమేదాద్వితైలము	434	అస్థిగతజ్వరకషాయము	353
అరిష్టకాలములు	26	అహితవాయులక్షణము	69
అరిష్టలక్షణములు	191	అహిఘ్నే విషములకు విరుగుడు	223
„	193	ఆకాశభాగములు	48
అర్కదుగ్ధాదిలేపము	122	ఆదివారము కరచిన పాము కాటుకు	371
అర్కమూలనస్యము	370	ఆదివైద్యప్రభావము	1
అర్కక్షీరాద్వితైలము	427	ఆనహనిదానము	495
అర్ధనారీశ్వర రసము	200	ఆనందభైరవరసము	186
„	346	„	206
అర్ధనారీ సన్నిపాతము	109	ఆమజ్వరనిదానము	173
అర్ధావభేదమునకు	302	ఆమవిషము	396
అర్శోనిదానము	426	ఆమ్రకర్కటీప్రయోగము	211
అలిస కనిరూపణము	395	ఆమ్రమజ్జాదిలేపము	178
అలీలివాతములకు	300	ఆమృతపంచకము	215
అశుద్ధాభ్రకదోషములు	261	ఆమృపిత్తజ్వరము	197
అశ్వత్థక్షారము	133	ఆమృపిత్తనిదానము	406
అష్టగుల్మచూర్ణము	385	ఆమృపిత్తశ్వాసహృద్రోగములకు	331
అష్టలోహక సిద్ధి	364	ఆమృతైత్యశూలకు	227
అష్టవిధనాడులు	68	ఆరవనెలగర్భశూలకు	330
అష్టస్థాననిరూపణము	61	ఆరోగ్యసాధనోపదేశము	23
అస్మగ్ధరనిదానము	408	ఆరోగ్యస్నానవిధి	196
అసాధ్యమూత్రలక్షణము	78	ఆరోగ్యస్నాన విధి	81
అసాధ్యమూత్రలక్షణము	78	ఆర్తవసంప్రాప్తి	41
అసాధ్యరోగిలక్షణము	105	ఆర్ద్రాదికషాయము	418
అసాధ్యలక్షణము	90	ఆవర్తక్యాదికషాయము	148
అసాధ్యలక్షణము	161	ఆవస్థికచికిత్సా విధానము	184
అసాధ్యలక్షణము	411	ఆహికజ్వరములపేర్లు	86
అసాధ్యలక్షణము	413	ఆహిక జ్వరలక్షణము	86
అసాధ్యలక్షణము	430		

ఇంగిలీకము నుండి రసము తీయు		ఉశీరానికషాయము	305
విధము	328	ఉశీరాదితైలము	514
ఇంగిలీకశుద్ధి	242	ఉర్ధ్వనాభౌంజనవిధి	219
ఇంద్రియ నిరూపణము	45	ఉర్ధ్వశ్వాసము	305
ఇందుకు అనుపానము	291	ఉర్ధ్వశ్వాసలక్షణము	139
ఇచ్చాభేదిరసము	348	ఉర్ధ్వశ్వాస హిక్కు పీనసలకు	334
,,	387	ఋతుమతీలక్షణము	42
ఇత్తడిభస్మము	365	ఋతువిశేషములలో శోధననిర్దేశము	22
ఇనుముభస్మము	266	ఋతుశూలలకు	230
ఇల్లిపాషాణశుద్ధి	214	ఎండువాతములకు	230
,,	245	ఎనిమిదవ నెల గర్భశూలకు	330
ఇత్తు సేహము	150	ఎలుక కాటుకు	317
ఇత్తుసారాదిక్షారము	146	ఎలుక కాటుకు	377
ఈసింహారమునకు నుపానము	378	ఎలుక వెట్టినక్క తుక్క పాము	
ఉక్కుభస్మము	257	విషములకు	312, 313
ఉక్కుభస్మము	365	ఏకదివ సాయుర్లక్షణము	57
ఉత్పలాది యోగములు	181	ఏకమాసాయుర్లక్షణము	57
ఉత్పలాది యోగములు	181	ఏకాదశమాసాయుర్లక్షణము	58
ఉదక మేహము	150	ఏడవ నెల గర్భశూలకు	330
ఉదరపాండువులకు	322	ఏరండతైలప్రయోగము	425
ఉదయభాస్కరము	508	ఏరండాదిస్వేదము	496
ఉదరవిదానము	422	ఏలాదిచూర్ణము	456
ఉదావర్తనిదానము	492	ఏలాదిచూర్ణము	464
ఉదుంబరాదిపల్లవ లేపనము	412	ఏలాలవంగాదిచూర్ణము	136
ఉపక్రమనిరూక్షణము	376	ఐదవ నెల గర్భశూలకు	329
ఉపచారము	141	ఒక్కొక్క నాడివలన తెలిసికొన	
ఉపదంశచికిత్స	471	వలసిన విశేషములు హస్త	
ఉపసన్ని పాతనిదాము	192	నాడిదోషములు	73
ఉబ్బసమునకు	213	ఒడలపుష్టికి	363
ఉర్ధ్వపాముకాటుకు-ధుత్తూరమూల		ఒడలువాపుకు	392
ప్రయోగము	363	ఒడుంబరకషాయము	306
ఉల్కాకపక్షధారణవిధి	219	ఒషధికాలములు	37
ఉల్లిలేవ్యము	385	ఒషధిదైవవిధ్యము	37
ఉల్బణపైత్యజ్వరము	198	కండ్లకలకలకు	217

కంతకుబ్బము	100	కర్ణి కసన్నిచికిత్స	121
కంతకుబ్బకసన్నికి చికిత్స - త్రికటు		కర్ణి కసన్ని పాతము	96
కాదిక్వాథము	119	కర్ణి కసన్ని పాతలక్షణము	93
కంతకుబ్బ సన్ని పాతము	96	కర్పూరతైలము	513
కంతకుబ్బ సన్ని పాతలక్షణము	92	కషాయయోగములు-వ్యాఖ్య	
కంత నాడీద్యోత్యములు	74	దిక్వాథము	131
కంతికి	299	కాంకాయనహరీతకి	429
కంపాదికారణములు	176	కాంచనారధారణవిధి	219
కుండల్యాది లేహ్యము	303	కాంతద్రుతి	259
కుండేటి శెట్టికి	320 ; 321	కాంతాభ్రకచూర్ణము	465
కక్కుకు	313	కాకజంఘాదికషాయము	141
కటుత్రయాదిలేపము	458	కామజ్వరచికిత్స	114
కటురోహిణీప్రయోగము	195	కామిలకునస్యయోగము	513
కడుపునొప్పికి	321	కామిలకువంగభస్మము	310
కణాదివటకములు	136	కామిలజ్వరములకు	266
కతకప్రయోగము	412	కామిలానిదానము	410
కతకాదికషాయము	456	కారికాదియోగములు	144
కదంబపత్ర పుష్పప్రయోగము	187	కార్పాసతృట్యాదిలేహము	134
కదంబప్రయోగము	306	కార్పాసబీజాదిలేహము	134
కదరము	447	కాలకూటరసము	280
కనకసుందరరసము	179	కాలప్రదోషము	193
కనకసుందరరసము	205	కాలకాకాదికషాయము	399
కనకనూచికాభరణ రసము	207	కాలాగ్నిరుద్రరసము	118
కపాలవాతమునకు	308	కాలాగ్నిరుద్రరసము	261
కపిత్థమజ్జాది	187	కాలాగ్నిరుద్రరసము	281
కపిత్థమజ్జాదియోగము	140	కాలాగ్నిరుద్రరసము	286
కపిత్థాష్టాది	137	కాసనిదానము	476
కఫజ్వరలక్షణము	83	కాసరోగమునకు	315
కఫనాడీలక్షణము	71	కాసీసాదిచూర్ణము	431
కఫప్రమేహోద్రవములు	160	క్రిమిఘ్నాదిచూర్ణము	135
కఫవాతజ్వరనిదానము	169	క్రిమిలక్షణము	403
కఫానుబద్ధరక్తపిత్తము	163	కుమారతైలము	299
కర్ణకవచము	192	కుష్ఠక్రియాతిదేశము	446
కర్ణి కసన్ని	100	కుష్ఠనిదానము	499

కుష్మప్రలేపము	445	గండమాలచికిత్స	444
కుష్మాదినస్యము	118	గంధకతైలము	259
కుష్మమచ్చలకు	326	గంధకశుద్ధి	241 242
కులపటిరసము	132	గంభీరవ్రణములకు	332
కూష్మాండప్రయోగము	457	గంభీరహిక్మాలక్షణము	138
కూష్మాండరసాయనము	302	గజచర్మములకు పంచాననరసము	220
కృష్ణజిహ్వకదోషము	103	గర్భమునిలుచుటకు	315
కృష్ణపామార్దాది నస్యయోగము	120	గర్భశూలకు	329
కృశించిన బిడ్డలకు	324	గర్భేషట్కాతుప్రభృతీనాంలక్షణం	42
కోరింతదగ్ధకు విడంగప్రయోగము	211	గర్భోపచయక్రమము	43
కోలమజ్జాదిలేహములు	139	గళకీలకమునకు	315
కోస్తాంగశృదయాదులు	45	గళరోగముఖరోగములకు	434
కేశస్థిరీకరణయోగములు - జాతీపు		గిరికర్ణ్యాదిప్రయోగము	301
స్వాదిలేపములు	301	గుంజాదిలేపము	301
క్షయకు	268	గుణభేదముచేత మనుజులై విధ్యము	47
క్షయగుల్మములకు హరీతకీఘృతము	339	గురువారముకలచిన కాటుకు	372
క్షయనిదానము	415	గుల్మనిదానము	418
క్షయరోగమునకు అసాధ్యలక్షణము	416	గుల్మమునకు	365
క్షారమేహము	155	గుల్మమునకు అసాధ్యలక్షణము	421
క్షారసము	437	గుల్మమునకు కుటుంబాదికల్మము	313
క్షారసయోగము	544	గుల్మములకు స్నుహేలకునపాకము	239
క్షీరతుత్త శుద్ధి	244	గుల్మసామాన్యలక్షణము	419
క్షీరప్రయోగము	142	గృంజనప్రయోగము	428
క్షీరపానములో నియమము	15	గోపాంగనాదికషాయము	457
క్షీరవిధినిషేధములు	142	గోమూత్రవస్తి	421
క్షీరవృక్షతైలము	514	గోళాచూళిరసము	204
క్షీరక్షౌరుహాదితైలము	514	గోళావళీరసము	203
క్షుద్రద్రోగచికిత్స	444	గైరికప్రయోగము	133
క్షుద్రశ్వాసలక్షణము	139	గైరికాదిప్రయోగము	409
క్షుద్రహిక్మాలక్షణము	138	గ్రంథపాతము	504
క్షుద్రాదిలేహ్యము	384	గ్రంథినిదానచికిత్సలు	449
క్షుధితనాడీలక్షణము	72	గ్రంథ్యర్బదచికిత్స	443
క్షుద్రమేహము	158	గ్రహణికి	268
ఖదిరప్రయోగము	408	గ్రహణికి	314

గ్రహణీకవాటము	239	చికిత్స	156
గ్రహణీకవాటరసము	335	,,	156
గ్రీష్మఋతుచర్య	25	,,	157
ఘనకృష్ణాదిచూర్ణము	148	,,	158
ఘాతకవైద్యలక్షణము	106	,,	162
చందనక్వాథము	294	,,	163
చందనాదికషాయము	295	,,	174
చందనాదిచూర్ణము	106	,,	186
చందనాదిచూర్ణము	333	,,	373
చందనాదిధూమములు	134	,,	402
చంద్రప్రభావతి	156	,,	402
చతుర్మాసాయుర్లక్షణము	58	,,	403
చతుర్ముఖరసము	189	,,	404
చతుర్విధస్నేహములు	40	,,	406
చనుకుదురుకు	363	,,	411
చనుబాలు పడుటకు	194	,,	414
చనుబాలు పడుటకు	327	,,	417
చయకోప ప్రశమక్షయలక్షణము	28	,,	423
చరాచరివిషములకు త్రికటుకాది		,,	441
చూర్ణము	369	,,	442
చలిజ్వరపారిజ్వరములకు	320	,,	444
చవ్యాదికషాయము	183	,,	486
చాతుర్థిక గజసింహరసము	208	,,	489
చాతుర్థిక జ్వరకషాయము	291	చికిత్స అంబుదాదికషాయము	166
చాతుర్థికబడబానలరసము	290	,, అమృతోశీరాది కషాయము	
చించాదిలేహ్యము	509	(పాచనామృతము)	164
చించిల్యాదితైలము	470	,, ఉత్పలాదికషాయము	180
చికిత్స	143	,, గుడూచ్ఛాదిలేహము	134
,,	143	,, గుడూచ్ఛాదికషాయము	407
,,	143	,, చంద్రవతి	158
,,	150	,, చంద్రశేఖరరసము	171
,,	151	,, తిలకషాయప్రయోగము	420
,,	153	,, త్రిఫలాదికషాయము	136
,,	155	,, దార్వాదీకషాయము	168

చికిత్స నాగ రాదిక షాయము	177	ఛర్దికిచికిత్స	380
,, నాగేంద్రగుళిక	152	,, జావ కాచు లక్షణము	318
,, పూతీకాదియూషము	188	ఛర్దిజ్వరాతిసారములకు	352
,, ప్ర మేహగజసింహరసము	148	ఛర్దిత తృష్ణలకు కారబాదిక షాయము	295
,, మేహకులాంతకరసము	657	ఛర్దితృష్ణలకు	331
,, రసౌషధము	186	ఛర్దినిదానము	133
చికిత్సలు చేయువిధము	501	ఛర్దినిదానము	482
చికిత్స వాగీశ్వరరసము	154	ఛర్ది సామాన్యచికిత్స	137
,, విశంగఫలాదిచూర్ణము	135	ఛిన్న స్వాసలక్షణము	139
,, వేదవిద్యావటి	151	జలభాగములు	48
,, వ్యాఘ్రాదిక షాయము	167	జలమంజరీరసము	166
,, వాఘ్రాదిక షాయము	170	జలమేహమునకు	308
,, శిలాజ తుప్రయోగము	409	జలూకావచారణము	436
,, శృంగమాలారసము	152	జయమంగళరసము	117
,, స్నేహప్రయోగము	133	జలదాదిక షాయము	126
,, స్వేదయోగము	427	జామున్నరకుజ్వరమువదిలే	
,, హరగౌరీస్పృష్టిరసము	159	యోగము	350
,, హరశంకరరసము	157	జిహ్వకసన్నిచికిత్స-జలధరాది	
చికిత్సాకాలనియమము	66	కషాయము	128
చికిత్సాభేదవివరణము	33	జిహ్వకసన్నిపాతనిదానము	93
చిత్తవిభ్రమసన్నిపాతనిదానము	92	జిహ్వకసన్ని	96
చిత్తవిభ్రమసన్నిపాతము	46	జిహ్వకసన్ని	101
చిత్తవిభ్రమసన్ని	99	జిహ్వపరీక్ష	65
చిత్తవిభ్రమసన్నిచికిత్స పద్ధాని		జిహ్వపరీక్ష	76
కషాయము	116	జీర్ణముకానియాహారములు	8
చిత్రకాదిచూర్ణము	399	జోగినాధరసము	202
చిత్రకాదిచూర్ణము	428	జ్వరపాకకాలము	175
చిత్రకాదిలేహ్యము	512	జ్వరప్రభావము	82
చిరుముడుకు ఆరగ్యాధాదిలేపము	316	జ్వరప్రమాణము	106
చెవిలోనొప్పికి చెముడుకు నిర్ధం		జ్వరభేదములు	82
శ్యాద్దితైలము	317	జ్వరభేదములు	190
చేతులకు పొరలు ఊడిన	228	జ్వరభేదములు	198
చేతుకుట్టుకు	355	జ్వర ముక్తునకు వర్జ్యములు	476
ఛర్ది ఖదితాదిచూర్ణము	212	జ్వరమునకు అసాధ్యలక్షణము	177

జ్వరములకు ఓషధి ధారణవిధి		త్వగ్గతాదిజ్వరములు	83
గళకర్ణ ధారణయోగములు	218	తాండ్రకసన్ని	99
జ్వరములకు దినచర్య	106	తాండ్రకసన్నిచికిత్స - భౌజ్జ్వరి	
జ్వరములో దినవ్యవస్థ	191	త్వాభము	118
జ్వరరాజేంద్రద్రవము	203	తాండ్రకసన్నిపాత నిదానము	92
జ్వరసామాన్యలక్షణము	220	తాండ్రకసన్నిపాతము	95
జ్వరస్వరూపము	220	త్రాగకూడనిసిగ్గు	10
జ్వరాతిసారనిదానము	103	తామ్రగుణము	249
జ్వరాతిసారములకు	265	తామ్రపర్పటీరసము	330
జ్వరాతిసారములకు	327	తామ్రభస్మము	314
జ్వరాతిసారములకు	332	తామ్రభస్మవిధానము	246
జ్వరాతిసారలక్షణము	104	తామ్రశుద్ధి	214
జ్వరాదిలక్షణము	197	తామ్రశుద్ధి	246
జ్వరోపద్రవములు	177	తాళకశుద్ధి	243
జ్వాలాముఖరసము	169	తాళకశుద్ధి	364
తండులీయప్రయోగము	188	తిక్తకము	193
తక్రాయఃప్రయోగములు	415	తిక్తికోశాతకీలైలము	517, 518
తచ్చికిత్స	397	తిక్తాదికషాయము	167
తచ్చికిత్స	455	తిమ్మిరివాతమునకు	355
తచ్చికిత్స	461	త్రిదోషచ్చర్దికి	334
తచ్చికిత్స	477	త్రిదోషనిరూపణము	50
తచ్చికిత్స	481	త్రిదోషములు తమస్థానమున	
తచ్చికిత్స	493	మారిన అరిష్టలక్షణము	87
తద్గుణము	162	త్రిదోషస్థాన నిర్ణయము	81
తమకశ్వాసలక్షణము	139	త్రిదోషస్థాననిర్ణయము	196
తరుణజ్వరాంకుశరసము	237	త్రిదోషహరరసము	172
తరుణార్కరసము	197	త్రిదోషాతిసార నిదానము	185
తరుణార్కరసము	202	త్రినేత్రరసము	115
తలవెంట్రుకల కష్ట	333	త్రిపురభైరవ రసము	348
తవరాజాదియోగము	233	త్రిఫలా లోహము	332
త్రయోదశసన్నిపాతములు	91	త్రిమాసాయుర్లక్షణము	57
త్రయోదశసన్నిపాతములకు		త్రిలోహవలయ రక్ష	412
ప్రత్యేక చికిత్సలు	110	త్రివృతప్రయోగము	408
త్వగ్గతజ్వరలక్షణము	86	త్రిక్షారప్రయోగము	437

ప్రీక్షాద్రవ్యలేపము	129	దురాలభాదిలేహము	140
ప్రీక్షలోహభస్మవిధి	255	దుష్ప్రణమములకు	227
ప్రీక్షలోహశుద్ధి	254	దూతాధ్యాయము	48
తైలబిందుదిక్పరీక్ష	60	దేవదార్వాదిక్వాథము	229
తైలయోగము	160	దోషచ్ఛర్దికి	381
తైలలోక్యసుందరరసము	351	దోషభేదముచేతయవాగూకాలము	66
తులసీప్రయోగము	408	దోషభేదములో లంఘనదినవ్యవస్థ	175
తువర్యాదిలేపము	445	దోషభేదములో మూత్రపరీక్ష	77
త్రూషణాదిచూర్ణము	161	దోహయుక్తప్రాణ వాయుకృత్యములు	68
త్రూషణాదిలేపము	129	దోషరూపమైన వాతకర్మలు	29
తృష్ణానిదానము	488	దోషవివరణము	26
తేడోభాగములు	47	దోషాతిసార లక్షణము	104
తేలుకాటుకు	377	దోషాదిభేదములో తైలబిందు	
తేలుకాటుకు మందు	363	లక్షణము	80
దండకాలసక లక్షణము	396	ధత్తూరప్రయోగము	444
దంతకాష్ఠాదివిషులు	13	ధనుర్లక్షణము	193
దంతిరోగములకు	433	ధమనీనిరూపణము	68
దంతిరోగాదులకు త్రిఫలాది కషాయము	435	ధాతకీరాజవృక్షమూల చూర్ణము	368
దగ్ధకు	322	ధాతుమలములు	46
దత్తాత్రేయమతమున నాడీ నిదానము - దేహస్వరూపము	67	ధాత్రీఘృతము	410
దశదివసాయుర్లక్షణము	57	ధాత్రీరసప్రయోగము	421
దశప్రాణాయతనములు	45	ధాత్రీలేహ్యము	508
దశమాసాయుర్లక్షణము	58	ధాత్రీలోహము	233
దశమూలకషాయము	131	ధాత్ర్యాదిఘృతము	307
దశమూలదికషాయము	170	ధాన్యాభ్రక విధానము	262
దశసాగచూర్ణము	162	నఖదంతవిషములకు చికిత్స	377
దాహతృష్ణలకు లాజాదిక్వాథము	294	నవజ్వరములలో వర్జ్యములు	176
దాహనిష్ఠేధము	446	నవపురాణధాన్య గుణములు	11
దాహవిధి	444	నవమాసాయుర్లక్షణము	58
ద్రాక్షాదిపానము	294	నవరంధ్రములు	45
ద్రాక్షాదిలేహ్యము	508	నవరత్నమారణము	220
దురాలభాదికషాయము	164	నవాయసము	415
		నష్టధాతులక్షణము	76

నస్యము	413	నారికేళలేహ్యము	146
నస్యయోగము	122	నారికేళోదకప్రయోగము	140
నస్యయోగములు	14 1	నాలుగవ నెల గర్భశూలకు	329
స్వగ్రోధాదిగణప్రయోగము	437	నాసానాడీద్యోత్యములు	74
నాగభస్మము	251	నింబాదిచూర్ణము	466
నాగరాదికషాయము	185	నిత్యనాభవిరచిత సన్నిపాతనిదా	
నాగార్జునరసము	286	నము సంధికసన్ని	95
నాగార్జునరసము	237	నిరామజ్వరము	174
నాడిజ్ఞానప్రశంసా	75	నిర్గుండ్యాదికషాయము	229
నాడినిదానములో మతాంతరము.		నిర్దోషనాడిలక్షణము	72
మృత్యునాడి	56	నిలుపుబలుపులకు	361
నాడిపరీక్ష	59	నీలకంఠరసము	204
నాడిపరీక్షాప్రకాశము	52	నీలకంఠరసము	385
నాడిప్రకరణము-వాతనాడిలక్షణము	50	నీలమేహకాలమేహములు	157
నాడిప్రయోగము	70	నెరసినవెంట్రుకలకు	367
నాడిలక్షణము	71	నేత్రపరీక్ష	64
నాడివ్రణములకు వర్తి	438	నేత్రాంజనము	221
నాడిసన్నివేశము	52	నేపాళశుద్ధి	244
నాడిస్థావప్రమాణము	69	నేపాళశుద్ధి	366
నాడిస్థానము	61	నేపాళశుద్ధి	389
నానావిధతామ్రభస్మశుద్ధి	247	నొప్పి మంటగల నెత్తురుగల	
నాభిని దించెడివిధము	312	కృచ్ఛలకునారికేళాంబు	
నాభియొక్కించెడివిధము	312	ప్రయోగము	455
నాభిరససిద్ధి	389	పంచకోలము	425
నాభిలేపవిరేచనయోగము	293	పంచగుల్మములకు లఘునతామస్రము	318
నాభిలేపనవిరేచనయోగము	367	పంచదివసాయుర్లక్షణము	57
నాభిలేపవిరేచనయోగము	323	పంచబాణరసము	221
నాభిశంఖప్రయోగము	412	పంచమాసాయుర్లక్షణము	58
నాభిశుద్ధి	242	పంచవక్త్రరసము	125
నారంగాదిరసాయనము	422	పంచవక్త్రరసము	282
నారసింహచూర్ణము	452	పంచవల్క్లలేపము	435
నారసింహరసము	383	పంచాగ్నిచూర్ణము	195
నారాచరసము	291	పంచాజపంచలవణ ఘృతము	417
నారాయణతైలము	297	పంచామృతయోగము	217

పక్వవిద్రధాదులకు హేతమైనవి	432	పాలపాపవిరేచనములకు	219
పక్షాయుర్లక్షణము	57	పాశుపతాస్త్రరసము	363
పచ్యమానజ్వరము	174	పాషాణద్వయశుద్ధి	245
పటోలాదియమకము	439	పిడికానిదానము	446
పటోలాదిలేపము	438	పిత్తచ్ఛర్దినిదానము	134
పథ్యములు	179	,, నాడీలక్షణము	62
పథ్యనిర్ణయము	185	,, నాడీలక్షణము	71
పథ్యశాకము	431	,, ప్రకృతి	49
సథ్యాదికౌవభకల్కములు	184	,, ప్రమేహోపద్రవములు	160
సథ్యాహారములు	428	,, మేహములు	460
సనసత్వక్ష్మప్రయోగము	194	,, శ్లేష్మజ్వరనిదానము	171
పరిహార్యము	443	,, శ్లేష్మజ్వరలక్షణము	84
పరీక్షణవిధి	69	,, శ్లేష్మనాడీలక్షణము	71
పరీక్షణీయములు	59	పిత్రాజీర్ణలక్షణము	143
పరీక్షణీయమూత్రలక్షణము	79	పిత్రాతిసారము	180
పర్పటాదికకషాయము	434	పిత్రాతిసారలక్షణము	104
పర్పటీరసము (నవజ్వరారి)	165	పిత్తోత్తరరక్తపిత్తము	168
పలితఘ్నలేపయోగము	233	పిప్పలికుంఠీప్రయోగములు	411
పాండునిదానము	413	పిప్పల్యాదికషాయము	141
పాండుపుకు	319	పిప్పల్యాదిఘృతము	382
పాండుసాచూన్యలక్షణము	413	పీతజిహ్వకదోహము	103
పాకహీననాగవంగదోషములు	252	పునర్ణవాచిచూర్ణము	363
పారాదికషాయము	186	పునర్నవామూలప్రయోగము	386
పారాహరీతకి	361	పుష్పిపంటికి గుంజామూలప్రయో	
పాణిబుడారసము	239	గము	200
పాతపుండ్లకు	324	పురాణజ్వర కషాయము	141
పాదపంకజము	192	పురాణజ్వరతైలము	327
పానమును విడువవలసిననారు	16	పులికొంచవిషము	391
పానీయప్రశంస	11	పూతీకాదితైలము	516
పాముకొటుకు పానాంజన నస్య		పూర్ణచంద్రోదయము	507
ములు	376	పెంజెరివిషములకు	371
పాముమందులు పాతామూల		పెద్దరోగపుమచ్చలకు	324
ప్రయోగము	368	పెద్దరోగములకు	325
పాలపాపజ్వరములకు	305	,,	197

పెద్దరోగములకు	238	ప్రలాపసన్ని	101
,,	308	ప్రలాపసన్నికి చికిత్స తగరతురగాది	
పెనుపాడకాటుకు పునర్జవా		కషాయము	127
నస్యము	370	ప్రలాపసన్ని పాతనిదానము	93
పెనుపాడకాటుకు	371	ప్రళయకాలరుద్రసము	274
పేనుగఱ్ఱకు	344	ప్రసన్నవాడి	59
పైత్యకర్మలు	30	ప్రనూతిక్వాథములు భూపీలుకాది	
పైత్యగమములకు	325, 326	క్వాథములు	228
పైత్యచ్ఛర్దికి	380	ప్రనూతిజ్వరకషాయము	213
పైత్యజ్వరనిదానము	83	ప్రనూత్యతిసారిములకు	215
,, జ్వరనిదానము	166	ప్రాణప్రదరసము	126
,, జ్వరములకు	265	ప్రాణశాయకర్మలు	70
,, జ్వరలక్షణము	82	ప్రాణసంజీవనరసము	277
,, నిదానము	162	ప్రాణసంజీవనరసము	277
,, పాండువుకు త్రిఫలామందూ		ప్రాణస్థానములు	70
రము	316	ప్రాణేశ్వరరసము	277
,, ప్రకోపకాలము	87	ప్రాతపుండ్లకు	390
పైత్యముతగ్గుటకు	266	బంధనములు	486
పైత్యశ్లేష్మనాడి	62	బలాధాన్యకాదికషాయము	169
పైత్యస్థానములు	27	బలాధాన్యంతరతైలము	453
పాడకాటుకు నస్యము	371	బడబానలరసము	274
పాడపామువిషములకు అంజనము		బదరీక్వాథము	142
గుంజాబీజాద్యంజనము	369	బబ్బులపత్రప్రయోగము	184
పాడపామువాపుకు	370	బహుమూత్రచికిత్సతాళకేశ్వరరసము	154
ప్రకారాంతరము	215	బహుమూత్రనిదానము	154
ప్రకారాంతరము	248	బహుమూత్రమునకు	267
ప్రకారాంతరము	251	బహుమూత్రమునకు	327
ప్రతాపమార్తాండరసము	288	బహుమూత్రములకు	354
ప్రతాపమార్తాండరసము	345	బాలచికిత్స	148
ప్రదరమునకు	515 516	బాలజ్వరములకు	516
ప్రభావతీవటి	352	బాలజ్వరములకు లకునమరిచాది	195
ప్రమేహములకు	267	బాలశోషములకు కాకనాసాప్ర	
ప్రమేహసామాన్యచికిత్స	159	యోగము	211
ప్రలాపసన్ని	97	బాలాతిసారచికిత్స	145

బాలా తిసారములకు బిల్వంకుర		భాషాప్రయోగము	195
ప్రయోగము	211	భుగ్న నేత్రసన్ని	100
బాలా తిసారములు	389	భుగ్న నేత్రసన్ని	97
బిడ్డలుబ్రతుకని స్త్రీలకు	393	భుగ్న నేత్రసన్నికి చికిత్సాదార్వాది	
బిభీతకిపూజ	412	కషాయము	123
బిల్వధాన్వకాది కషాయము	212	భుగ్న నేత్ర సన్నిపాత లక్షణము	93
బిల్వమూలాదికషాయము	390	భూతకేశధారణవిధి	219
బిల్లలకు	323	భూనింబాది లేహము	123
బిల్వాదికషాయము	165	భృంగరాజమండూరము	414
బిల్వాదిధూపము	428	భృంగారాది లేపము	311
బిల్వాదిలేహ్యము	483	భోజనక్రమము	13
బిల్వాదిలేహ్యము	505	భైరవ ఘుటిక	115
బిల్వాత్వాదిచూర్ణము	184	మంగళవారము కఱచిన పాము	
బుధవారముకరచిన పాముకాటుకు	372	కాటుకు	372
బ్రాహ్మీద్రాక్షాదికషాయము	114	మండూరకల్పము	257, 258
బృంహణీయులు	34	మంజిష్ఠాది ఘృతము	451
బృంహితలక్షణము	35	మంజిష్ఠామేహము	157
బృహతీలక్షణము	192	మఖిరికి	392
బృహత్వాదికషాయము	417	మజ్జామేహము	158
బృహత్తుకము	336	మతాంతరము	175
బ్రహ్మస్త్రోత్రసము	350	మతాంతరమున త్రయోదశ సన్ని	
బ్రహ్మస్త్రోత్రసము	504	పాతనిదానము-సంధిసన్ని	98
భగందరనిదానము	442	మతాంతరమున సన్నిపాత సాధ్య	
భగ్ననిదానము	441	సాధ్యత్వము	94
భల్లా తిసారలేపము	301	మధుకాదినస్యము	140
భల్లాతకాదినాభీలేపము	428	మధుకాపత్రయోగము	439
భస్మవిధి	364	మధుకాదిలేపము	439
భానుతైలము	515	మధుమేహమునకు	360
భార్జ్యదిలేహ్యము	478	మనశ్శిలాశుద్ధి	243
భార్జ్యదికషాయము	418	మనోదోషాధములు	32
భాషామోగము	400	మనోహర చూర్ణము	217
భాషాయోగము	188	మయూరపత్రక్షౌరము	135
భాషాయోగములు-బిల్వాది		మయూరపింఛాదిధూమము	135
కషాయము	145	మరణద్యోతక నాసాదినాడులు	73

మరణనాడీలక్షణమునకు అపవాదము	73	మానప్రమాణము	66
మరణమును దెలుపు నాడీలక్షణము	72	మార్తాండభైరవరసము	121
మరణసూచక పాదాదినాడీ		మాసద్వితయాయుర్లక్షణము	57
లక్షణము	73	మీగాళ్ళరికాళ్ళపగుళ్ళకు	240
మరలతామ్రభస్మవిధి	249	ముఖరోగచికిత్స	433
మరల తైలబిందు పరీక్ష	80	ముద్గపర్ణితైలము	403
,, దోషభేదములో మూత్ర		ముద్గాదికషాయములు	166
లక్షణములు	77	ముస్తాదికషాయము	406
,, నవజ్వరములలో వర్జ్యములు	176	మూడవనెల గర్భకూలకు	329
,, వాతజ్వరనిదానము	83	మూత్రకృచ్ఛకు	227
,, వాతాదిదుష్టమూత్ర లక్షణము	79	మూత్రకృచ్ఛమునకు	267
మరలవాతశ్లేష్మజ్వర లక్షణము	84	మూత్రకృచ్ఛనిదానము	454
మరలశ్లేష్మపిత్తజ్వరలక్షణము	85	మూత్రగ్రహణధారణవిధి	76
మరిచప్రయోగము	301	మూత్రపరీక్ష	65
మరిచాదినస్యము	130	మూత్రపరీక్షాకాలము	79
మరిచాదినస్యము	124	మూత్రపరీక్ష-వాతాదిదుష్టమూత్ర	
మరియొకటి	164	లక్షణము	76
మరియొకరోహిణీప్రయోగము	149	మూత్రవిరేచనలేపము	459
మరియొకవ్యాఘ్రాది	172	మూర్వాదిఘృతము	306
మరిచాదికషాయము	121	మూలవ్యాధికి 255, 356, 357, 358	
మలపరీక్ష	65	359, 360	
మలబంధనాడీలక్షణము	63	మూలవ్యాధికి క్కుకుటచరణాస్థి	
మలానుగనాడీలక్షణము	72	లేపము	281
మహాచించ్యాదిలేహ్యము	510	మూలవ్యాధికి వర్తిప్రయోగము	309
మహాజ్వరాంతరసము	213	మూషపాషాణప్రలేపము	231
మహాశంఖపాట్లలి	222	మృతసంజీవనరసము	278
మహాశ్వాసలక్షణము	138	మృతసంజీవినిరసము	113
మహాహిక్మాలక్షణము	138	మృతోత్థాపనరసము	201
మాంసగతజ్వరము	86	మృతోత్థాపనరసము	127
మాణిభద్రలేహ్యము	292	మృత్యునాడీలక్షణము	73
మాత్రా శనవిధానము	7	మృత్యునాడీలక్షణము	56
మాతులుంగబీజచూర్ణ ప్రయోగము	140	మేహదూతప్రకారము	193
మాతులుంగాదిలేహము	138	మేహనిదానము	149
మాతులుంగాదిలేహము	137	మేహనిదానము-శ్లేష్మ మేహములు	459

మేహపిడకానిదానము	467	రక్తక్లిష్టివిసన్నిపాతనిదానము	93
మేహపూర్వరూపము	149	రక్తాతిసారము	186
మేహబద్ధరసము	150	రక్తాసారములకు	351
మేహసంఖ్యానము	150	రక్తోదరము	193
మేహోలకులశ్చత్తబీజాది		రజస్వలానియముము	41
యమశాలక్షణము	138	రసకశుద్ధి	244
యవప్రఖ్యచికిత్స	447	రసభస్మవిధానము	269, 270, 271,
యవాదికషాయము	407	రసముఎక్కినందుకు చికిత్స	341
యవాగూకాలము	106	రసమృతలోహగుణము	257
యష్ట్యాదిచూర్ణము	218	రసయోగ్యములైన భోగ్యములైన	
యివాదికబళీ	445	నాభులు	311
యుగభేదములో ప్రాణస్థానములు	61	రసశుద్ధి	240
యోగరాజగుర్గులు	216	రససిందూరము	271
యోనిబిగువుకు	367	రససిందూరము	209
యోనివ్యాధిచికిత్స	450	రసాదిపరిమాణములు	46
రక్తకాసకు	321	రసోషధములు	144
,, గతజ్వరము	86	రాజచండీరసము	354
,, గుల్మము	419	రాజచండీశ్వరరసము	289
,, గ్రహణికి	328	రాజరాజేశ్వరీఘృతము	222
,, జిహ్వకదోషము	103	రాస్నాదికషాయము	121
,, ప్రదరచికిత్స	145	రాస్నాగుదూచ్యాదిక్వాథము	110
,, ప్రమేహమునకు	392	రాస్నాద్యంజనము	118
,, పిత్తనిదానము	163	రుద్దాహసన్ని	99
,, పిత్తమునకు నవనీతాదిలేహ్యము	305	,, సన్ని	96
,, పైత్యజ్వరము	197	,, సన్నిపాతనిదానము	92
,, పైత్యనిదానచికిత్స	403	,, సన్నిపాతచికిత్స-బదరీ పల్ల	
,, బూడెలకు	394	వాదిలేపము	114
,, మేహము	156	రూపలక్షణము	64
,, మేహమునకు విష్ణుక్రాంతాప్ర		రెండవ నెలగర్భకూలకి	329
రొంగము	146	శ్రీచీకటి	126
,, వాతకనిదానము	497	రోగభేదములోమూత్రలక్షణము	78
రక్తక్లిష్టివిసన్ని	100	రోమజననయోగము	130
రక్తక్లిష్టివిసన్ని	97	రోమనాశని	129
రక్తక్లిష్టివిసన్నికిచికిత్స పర్పటాది		రోమనాశని	329
కషాయము	126	రోసపుండుకు	317

రోహిణీఘృతము	149	లోహషట్కభస్మవిధి	250
రోహిణీఘృతము	142	,, సిందూరము	379
లంఘన భేదములు	108	,, ,,	378
లంఘన భేదములు	33	,, ,,	254
లంఘనముంచతగినవారు	35	వంగగుణములు	258
,,	191	వంగభస్మవిధానము	252
లంఘనవర్జితములు	108	వంగభస్మము	365
,,	175	వచాదికషాయము	178
లంఘనవ్యవస్థ	36	వచాదిక్షారము	187
లంఘితలక్షణము	35	వచాదినస్యము	124
లఘునూచి కౌభరణరసము	207	వజ్రనూచికౌభరణము	208
లఘుచించ్యాదిలేహ్యము	510, 511	వటబీజప్రయోగము	141
లఘునాఢికషాయము	420	వటపల్లవకౌభరణము	142
లఘునాద్యేరండ్రతైలము	423	వత్సకౌదికషాయము	187
లఘునప్రయోగము	155	వత్సనాభిభేదము	311
లాజమహాషధాదికషాయము	136	వయోభేదముచేత స్త్రీలకుసంజ్ఞ	41
లాలామేహము	154	వరాటక్షారము	133
లింగస్థాల్పమునకు	319	వరిబీజములకు	386, 387
లోకనాథరసము	178	వర్జ్యభోజనములు	9
లోకనాథరసమునకు అనుపానము	179	వర్షఋతుచర్య	25
లోకేశ్వరసము	182	వశ్యము	360, 361
లోకేశ్వరానుపానము	183	వసంతఋతుచర్య	25
లోకోత్తరరసము	293	వసంతకుసుమాకరము	506
లోద్ధాదిలేపము	445	వసాప్రయోగము	427
లోద్ధాదిప్రయోగములు	405	వసామేహము	157
లోద్ధానవము	161	వాంతికి	268
లోహప్రయోగములు నవాయసము	232	వాంతికి	294
,, భస్మము	257	వాణీకరయోగములు	453
,, భస్మవిధి	258	వాలుకాయంత్రలక్షణము	285
,, భస్మము	284	వాలుకౌపానము	295
,, భేదములకు గుణాధిక్యవర్ణనము	256	వాతఛర్దికి	380
లోహముమృదువగుటకు	234	వాతఛర్దినిదానము	138
,, శుద్ధి	253	వాతజ్వరనిదానము	164
		వాతజ్వరము	82

వాతనాడీలక్షణము	71	విద్యాధరరసము	122
వాతనాశనతైలము	230	విద్రధినిదానము	430
వాతపిత్తజ్వరనిదానము	168	విధాన్యవేగములు	21
,, జ్వరము	84	వినోదవిద్యారసము	348
,, జ్వరలక్షణము	84	విభూతిభూలనము	308
,, నాడి	62	విరేచనకషాయము	331
,, నాడీలక్షణము	71	విరేచనములు కట్టుటకు అశ్వత్థక్షార	
,, శ్లేష్మనాడీ నిరూపణము -		ప్రయోగము	314
వాతనాడీలక్షణము	62	విరేచనయోగము	521
,, శ్లేష్మ ప్రకృతి లక్షణ		విశం గాదిచూర్ణము	342
ములు - అందు వాతప్రకృతి	49	విశేషచికిత్స	405
వాతప్రకోపకాలము	87	విషముగ్రక్కినవారికి	373
,, ప్రమేహోపద్రవములు	160	విషమజ్వరనాడి	59
వాతమునకు	266	విషమజ్వరములో నిద్రికి కాదికష	
,, రాక్షసము	235	యము	170
,, శ్లేష్మజ్వరలక్షణము	84	విషమదోషము	102
,, శ్లేష్మనాడీలక్షణము	72	విషమశీతలదోషము	103
,, స్థానములు	26	విషూచీనాడీలక్షణము	72
,, స్వరూపము	68	విషూచి నిదానచికిత్సలు	401
వాతాతిసారలక్షణము	102	విషూచిలో అంతర్దాహమునకు	402
వాతాదినాడి	56	విషూచిలో వాంతిదాహములకు	402
వాతాదిమేహ మూత్రపరీక్షణవిధి	460	విసర్పచికిత్సాతిదేశము	408
వాతాదియుతనాడీస్థానములు	51	పీటివర్ణములు	311
వాతానుబద్ధరక్తపిత్తము	163	పీటికిపథ్యములు	515
వాయుభాగములు	48	పీటికిప్రత్యేకలక్షణము హరిద్రము	192
వారిసాగరరసము	123	పీసీశిగుకషాయము	457
వాసాదియోగములు	305	పీరభద్రరసము	129
వికృతిగర్భములు	42	పీర్యవృద్ధికి	268
విజయాత్ర్యూషణలేహము	144	పీర్యస్తంభనకు	366
విడంగమరిచాదికల్కము	188	వృద్ధినిదానము	467
విడంగాదికషాయము	426	వెండిభస్మము	314
విడంగాదిలోహము	233	వెక్కులకు	266
విడంగాదివటుకము	502	వెక్కులకు	313
విదారణము	437	వెదురుబాముకు	338

వెలిగారశుద్ధి	224	శ్వాసనిదానము	138
వెట్టికుక్కనక్కల కాట్లకు	321, 322	శ్వాసనిదానము	472
వెట్టికుక్కమొదలగువాటి కాట్లకు	377	శిశుమూలప్రయోగము	431
వెట్టినక్కకాటుకు	232	శిరోవాతములకు నస్యములు	300
వేగోదీరణధారణ ప్రతిషేధములు	19	శిశిరబుతుచర్య	24
వేశవారము	215	శీతజ్వరమునకు	269
వైద్యచింతామణిప్రోక్తనాడీ నిదా		శీతపిత్తనిదానము	407
నాదినిరూపణము	61	శీతపిత్తలక్షణము	163
వైద్యదోషము	110	శీతభంజీరసము	165
వ్యాఘ్రాద్యది	172	శీతలభేదిశీతవిరేచనయోగము	349
వ్యాధిభేదములో మూత్రలక్షణము	77	శీతమేహము	153
వ్యాధికాంతినాడీ లక్షణము	73	శీతమేహారిరసము	153
వ్యాధులు ఏడువిధములు	33	శీతలవిరేచనయోగము	367
వ్యోషాదిమండూరము	234	శీతవేంకికి	269
వ్రణఘ్నఘృతయోగము	440	శీతాంతరశరసము	209
వ్రణనిదానచికిత్సలు	435	శీతాంగసన్ని	98
శంఖద్రావకము	213	శీతాంగసన్ని	99
శంఖాదిచూర్ణము	343	శీతాంగసన్నిచికిత్స అనందభైరవ	
శంఖాదిప్రగయోము	405	రసము	117
శతభౌతఘృతనిర్దేశము	142	శీతాంగసన్నిపాత నిదానము	92
శతావరీఘృతము	224	శీతారిరసము	176
శనివారము కఱచినపాముకాటుకు	372	శుక్రవారముకఱచిన పాముకాటుకు	372
శనైర్యేహము	154	శుక్లప్రమేహములకు	307, 308
శబ్దలక్షణము	64	,, మేహము	152
శమనాఖ్య లంఘన లక్షణము	34	,, మేహమునకు	310
శరదృతుచర్య	25	,, స్తంభనకు	398
శరీరమందలి పంచభూత భాగములు-		,, స్తంభనమునకు	360
అందుపృథ్వీభాగము	48	శుద్ధపాదనాడీవ్యోతములు	73
శరీరవర్ణనము	41	శుద్ధాశుద్ధచికిత్సలక్షణము	32
శర్కరాదిఘృతము	383	శుభాశుభ నాడీలక్షణము	74
శర్కరాది లేహము	137	శుష్కించినకరములకు	298
శార్దూలచూర్ణము	342	శూఱచికిత్స	491
శ్వదంష్ట్రప్రయోగము	149	శూలనిదానము	490
శ్వాసకాసగుల్మోదరములకు	332	శూలకు శంఖచూర్ణ ప్రయోగము	221

శూలలకు	320	షణ్మాసాయుర్ల త్షణము	58
శృంఖలాబద్ధరోగములు-ప్రాణహం		సంజీవనీరసము	309
రములు	67	సంతర్పణము	215
శృంగబేరాదిచూర్ణము	458	సంధికసన్నిపాతచికిత్స	110
శృంగ్యాదిక్వాథము	119	సంధికసన్నిపాతధూపము	110
శృంగ్యానిచూర్ణము	148	సంధికారిరసము	112
"	145	సంవత్సరాయుర్ల త్షణము	59
శ్వేతికుఘ్నకు	238	సంశయనాడీలక్షణము	63
శ్వేతిప్రావమునకు	345	సంశయనాడీలక్షణము	75
శ్వేష్మకర్మలు	30	సంసర్గసన్నిపాతజములు	164
,, చ్చిక్తికి	381	సికతామేహము	152
,, చ్చిర్దినిదానము	135	సకలవిషహరము	398
,, చ్చిరనిదానము	167	సక్తునైంధవాతి	137
,,	83	సత్వాదిగుణప్రకృతి నిరూపణము	47
,, నాడీలక్షణము	62	సద్యోగృహీతగర్భయగు స్త్రీ	
,, ప్రకోపకాలము	87	లక్షణము	42
,, ప్రకృతి	49	సద్యోమరణనూచకములు	73
,, స్థానములు	27	సన్నిపాతగిరివజ్రాయుధరసము	193
శ్లేష్మపటోలాదిక్వాథము	124	సన్నిపాతచ్ఛిద్దినిదానము	135
శ్లేష్మముతగ్గుటకు	266	సన్నిపాతజ్వరము	90
,, తెగిపడుటకు	325	సన్నిపాతభైరవరసము	284
శ్లేష్మాజీర్ణలక్షణము	143	సన్నిపాతదినప్రమాణము	94
శ్లేష్మాతీసారలక్షణము	104	సన్నిపాతనాడీలక్షణము	63
శ్లేష్మాతీసార నిదానము	183	,, ,, ,,	72
శ్లేష్మాతీసారికి భోజనము	184	సన్నిపాతనస్యయోగములు-అర్క	
శోధనకాలములు	36	శ్వరరసము	132
శోధనాఖ్యలంఘన లక్షణము	33	సన్నిపాతనాడి	56
శోధనాదులకు వయోనిర్ణయము	39	సన్నిపాతములకు నస్యములు-ఆగు	
శోధలకు	454	ర్వాదినస్యము	295
శోభికి	325	సన్నిపాతములలో రసచికిత్స	110
షడంగవివరణము	44	సన్నిపాతములలో విశేషలక్షణములు	177
షడ్వృతువులలో త్రిదోషములకు చయ		సన్నిపాతవిధ్వంసరసము	292
ప్రకోపశమనములు	31	సన్నిపాతసంగ్రహము	109
షడ్వృతుచర్య	24	సన్నిపాతాంజనము	296
షడ్రసవివరణము	38	సన్నిపాతాశనిరసము	112

సన్నిపాతములు పుట్టుప్రకారము-	88	సాధ్యాసాధ్యలక్షణములు	137
సప్తధాతునిరూపణము	59	సాధ్యాసాధ్యవివరణము	426
,, మాసాయుర్లక్షణము	58	సామనిరామములలక్షణము	28
,, విధదోషముల చిహ్నప్రమాణము	103	సింహప్రతిపాలనరసము	208
,, విధదోషములు	101	సింహీనాగరాది కషాయము	128
సమధాతుమూత్ర లక్షణము	78	సిద్ధకాంతరసము	167
సమశనాధ్యశన విషమాశనములు	8	సిరాదిసంఖ్యానము	46
సరసాదిగణాతిశేషము	439	సుఖవిశేషనయోగము	292
సరసిజమకరందాది మార్గము	145	సుప్తివాతములకు	320
సర్పదప్తునకరిప్తు లక్షణము	375	సురతర్వాదికషాయము	129
సర్వగళరోగములకు	316	సురసాదిగణము	440
సర్వజ్వరకషాయము	352	సురామేహము	151
,, జ్వరములకు బ్రహ్మాస్త్రరసము	212	సువర్చలాప్రయోగము	458
,, జ్వరములకువత్సకాదికషాయము	170	సువర్ణభస్మము	250
,, నాడులకు శుభలక్షణములు	74	,, ,,	365
,, నాడుల రిప్తలక్షణము	74	సువర్ణమారణము	381, 382
,, లోహ నివారణము	334	నూచికాభరణరసము	120
,, ,, భస్మవిధి	255	నూచికాభరణరసము	206
,, ,, శుద్ధి	246	నూరణగటిక	425
సర్వవిషహరము	349	నూరణప్రయోగము	232
సర్వశూలకు కషాయము	358	నూర్యావర్తధారణవిధి	219
సర్వాంగవాతములకు తైలము	325	సైంధవప్రయోగము	438
సర్వాంగసుండరరసము	131	సైంధవాది	187
సవాయికి	339	సోమవారముకలచిన పాముకాటుకు	371
సవాయికి ధూపము	340	సౌభాగ్యరసము	273
సహదేవీమూర్వాధారణవిధి	219	సౌభాగ్యహరీతక	385
సాంద్రమేహము	151	స్తనవిద్రధి	431
సాధ్యలక్షణము	81	స్తన్యనస్యములు	140
సాధ్యరోగిలక్షణము	105	స్త్రీదోషమునకు	392
సాధ్యసన్నులు	94	స్త్రీలరక్తపెంజెరకు	343
సాధ్యాసాధ్యములు	138	స్త్రీపున్నపుంసకజననకారణము	42
సాధ్యా సాధ్యములు	139	స్త్రీవశ్యము	364
,,	149	స్త్రీసంగమనియమములు	22
,,	461	స్త్రీసన్నిధి	386

స్త్రీసన్నిధి	386	హరిద్రామేహము	156
స్త్రీసన్నిధి	328	,,	156
స్త్రీసంగమదోషము	102	హరీతక్వాదికషాయము	116
స్త్రీసంగకోషముసకు	315	హస్తీమేహము	158
స్త్రీసంగమనాడి	63	హింగాద్దిలేపము	122
స్థావరజంగమ విషములకు	372	హింగుళచూర్ణము	206
స్నుహ్యదిక్షారము	424	హిక్కలకు	231
స్నేహస్వేదములయావశ్యకత్వము	39	హిక్కలకుసూచము	338
స్నేహవిరేచనస్వరూపము	420	హిక్కాఛర్దులకు	331
స్పర్శలక్షణము	64	హిక్కానిదానము	480
స్వచ్ఛందభైరవరసము	111	హిక్కాశ్వాసలకు	330
,,	283	హిక్కాశ్వాసనిదానము-సంప్రాప్తి	138
,,	347	హిక్కాశ్వాసచికిత్స-సామాన్యచికిత్స	139
స్వర్ణముచేయువిధము	226	హితాహితదివాస్వప్నము	16
స్వస్థవృత్తము	7	హిరణ్యగర్భరసము	387
స్వేదము	436	హీనాతిమాత్ర భోజనములలో	
స్వేదలక్షణము	75	దోషము	7
హరీతకీప్రయోగము	429	హేమంతస్తుచర్య	24
హరీతకీప్రయోగము	407	హేమతారలుచేయు విధానము-	
హరీతక్వాదీవటకము	310	వెండిచేయువిధము- 225, 226,	
హరిదళరసము	227	హేమమాక్షికనీలాంజనశుద్ధులు	243
హరిద్రాదిగణము	174	హృద్రోగనిదానము	488

BULLETIN OF THE GOVERNMENT ORIENTAL MANUSCRIPTS
LIBRARY, MADRAS.

AN APPEAL.

The Government Oriental Manuscripts Library, Madras, is unique in point of variety and vastness of collections covering a very wide field of Indian Literature in Sanskrit, Tamil, Telugu, Kannada, Malayalam, Mahratti, Arabic, Persian and Urdu. The dates of several of the manuscripts go back to many hundreds of years. From an academic point of view, these collections contain some very interesting specimens of Literary, Scientific, Historical and Artistic importance. A large number of them have not yet been printed and some of them are available only in this Library. With a view to placing these manuscripts in the hands of the public in a printed form, the Government of Madras were pleased to sanction the starting of a BULLETIN under the auspices of the Government Oriental Manuscripts Library. For the present only two numbers are issued in a year. They contain critical editions of original works in Sanskrit, Tamil, Telugu, Kannada, Malayalam, Mahratti, Persian and Urdu. The annual subscription is only Rs. 4 inland and 8 shillings foreign. Scholars, Patrons of Culture, Universities, Public Libraries and Educational Institutions are requested to enrol themselves as subscribers for this Bulletin and thus encourage the cause of Oriental Studies and Culture.

A few copies of back numbers are available for sale, post free, at the following prices which should be sent in advance.

Vol. I, No. 2, July to December, 1948	.. Rs. 2.
Vol. II, 1949	.. Rs. 4.
Vol. III, 1950	.. Rs. 4.
Vol. IV, 1951	.. Rs. 4.

T. CHANDRASEKHARAN,
Curator,
Government Oriental Manuscripts Library.

LIST OF CATALOGUES PUBLISHED BY THE GOVERNMENT ORIENTAL MANUSCRIPTS LIBRARY, MADRAS.

SANSKRIT.

DESCRIPTIVE CATALOGUES.

	Number	Price.
		RS A
* Vol. I.—Part I, Vedic Literature	.. 1 to 46	0 12
* Vol. I.—Part II. Vedic Literature	.. 47 to 245	0 12
* Vol. I.—Part III. Vedic Literature	.. 246 to 852	2 0
* Vol. II.—Vedic Literature	.. 853 to 1245	1 12
* Vol. III.—Grammar, Lexicography and Prosody	.. 1246 to 1805	1 8
* Vol. IV.—Part I Itihāsa and Purāna	.. 1806 to 2337	1 8
* Vol. IV.—Part II Upapurānas and S. halamāhātmyas	.. 2338 to 2610	1 4
* Vol. V.—Dharmaśāstra	.. 2611 to 3045	1 8
* Vol. VI.—Dharmaśāstra	.. 3046 to 3427	1 4
* Vol. VII.—Dharmaśāstra	.. 3428 to 3872	1 4
* Vol. VIII.—Arthaśāstra, Kāmaśāstra and Systems of Indian Philosophy—Nyāya	.. 3873 to 4334	1 4 0
* Vol. IX.—Systems of Indian Philosophy—Vaiśeṣika, Yoga, Mīmāṃsā and Vedānta-Advaita Philosophy	.. 4335 to 4780	1 12 0
* Vol. X.—Systems of Indian Philosophy—Dvaita, Viśiṣṭādvaita and Śaiva Vedāntas	.. 4781 to 5172	1 12 0
* Vol. XI.—Systems of Indian Philosophy	.. 5123 to 5578	1 12 0
Vol. XII.—Religion	.. 5579 to 6266	1 12 0
Vol. XIII.—Religion	.. 6267 to 7006	1 12 0
* Vol. XIV.—Religion	.. 7007 to 7729	1 12 0
* Vol. XV.—Religion	.. 7730 to 8165	1 12 0
* Vol. XVI.—Religion, Vrata and Pūjā	.. 8166 to 8780	1 12 0
Vol. XVII.—Stotras	.. 8781 to 9357	1 12 0
Vol. XVIII.—Stotras—Prašamsā Stotras	.. 9358 to 10540	1 12 0
Vol. XIX.—Stotras—Prašamsā Stotras	.. 10541 to 11450	1 12 0
Vol. XX.—Kāvya	.. 11451 to 12143	2 12 0
Vol. XXI.—Kāvya	.. 12144 to 12783	3 0 0
Vol. XXII.—Rhetoric, Poetics, Music, Dancing and Śilpa śāstra	.. 12784 to 13068	4 0
Vol. XXIII.—Medicine	.. 13069 to 13381	1 8 0
Vol. XXIV.—Jyotiṣa	.. 13382 to 14076	3 2 0
* Vol. XXV.—Supplemental	.. 14077 to 14560	2 4 0
Vol. XXVI.—Supplemental	.. 14561 to 15000	2 12 0
Vol. XXVII.—Supplemental	.. 15001 to 15692	5 14 0
Vol. XXVIII.—Supplemental	.. 15693 to 16200	3 12 0
Vol. XXIX.—Supplemental	.. 16201 to 16700	3 2 0
Vol. XXX.—Supplemental	.. 16701 to 17200	7 10 0
Vol. XXXI.—Supplemental	.. 17201 to 17700	11 12 0

TRIENNIAL CATALOGUES.

* Vol. I-A (1911—13)	.. 1 to 342	2 0 0
* Vol. I-B (1911—13)	.. 343 to 573	1 6 0
* Vol. I-C (1911—13)	.. 574 to 801	1 6 0
Vol. II-A (1914—16)	.. 802 to 1329	18 2 0
Vol. II-B (1914—16)	.. 1330 to 1456	
Vol. II-C (1914—16)	.. 1457 to 1942	
* Vol. III-A (1917—19)	.. 1943 to 2348	6 0 0
* Vol. III-B (1917—19)	.. 2349 to 2679	6 0 0
* Vol. III-C (1917—19)	.. 2680 to 2894	4 4 0
Vol. IV-A (1920—22)	.. 2895 to 3203	9 0 0
Vol. IV-B (1920—22)	.. 3204 to 3634	8 0 0
Vol. IV-C (1920—22)	.. 3635 to 4155	10 0 0
* Vol. V-A (1923—25)	.. 4156 to 4300	4 0 0
* Vol. V-B (1923—25)	.. 4301 to 4415	4 0 0

SANSKRIT—*contd*
TRIENNIAL CATALOGUES—(*cont.*)

	Numbers	Price		
		RS	A.	P.
* Vol. V-C (1923—25)	.. 4416 to 5041	5	12	0
Vol. VI (1926—28)	.. 5042 to 5180	10	0	0
Vol. VII (1929—31)	.. 5381 to 5532	2	14	0
Vol. VIII (1931-32—1933-34)	.. 5533 to 5700	1	4	0
Vol. IX (1934—37)	.. 5701 to 5996	6	0	0
Vol. X-A (1937-38 to 1939-40)	.. 5997 to 6496	14	10	0
Vol. X-B and X-C (1937-38 to 1939-40)	.. 6497 to 7496	<i>In the press.</i>		

GENERAL.

Alphabetical Index of Sanskrit Manuscripts, Part I	13	12	0
Alphabetical Index of Sanskrit Manuscripts, Part II	10	0	0
Alphabetical Index of Sanskrit Manuscripts, Part III	3	6	0
Author Index of Sanskrit Manuscripts	1	8	0

TAMIL.

DESCRIPTIVE CATALOGUES.

Vol. I.—Alphabet, Primer. Lexicography, Grammar and Literature	1 to 511	1	14	0
Vol. II.—Ithihāsa, Purāṇa, Religion and Philosophy (Vaiṣṇavism)	512 to 1122	2	2	0
Vol. III.—Religion and Philosophy (Śaivism)	1123 to 1820	6	0	0
Vol. IV.—Religion and Philosophy (Śaivism)	1821 to 1867	3	10	0
Vol. V.—Alchemy, Medicine, Magic, Witchcraft and Supplement	1868 to 2173	6	0	0
Vol. VI.—Miscellaneous	2174 to 2725	19	12	0
Vol. VII.—Local Records	2726 to 2949	13	4	0
Vol. VIII.—Local Records	2950 to 3169	<i>In the press</i>		

TRIENNIAL CATALOGUES.

Vol. I.—Miscellaneous (1910-13)	1 to 114	1	6	0
Vol. II.—Miscellaneous (1914-16)	115 to 310	4	14	0
Vol. III.—Miscellaneous (1917-19)	311 to 409	5	0	0
Vol. IV.—Miscellaneous (1920-22)	410 to 535	5	0	0
Vol. V.—Miscellaneous (1923-25)	536 to 859	6	8	0
Vol. VI.—Miscellaneous (1926-28)	860 to 952	4	10	0
Vol. VII.—Miscellaneous (1929-34)	953 to 1055	2	6	0
Vol. VIII.—Miscellaneous (1935-43)	1056 to 1473	34	14	0
Vol. IX.—Miscellaneous (1944-49)	1474 to 1605	13	8	0

GENERAL.

Alphabetical Index of Tamil Manuscripts, Vol. I	5	4	0
Alphabetical Index of Tamil Manuscripts, Vol. II	12	6	0
Alphabetical Index of Tamil Manuscripts, Vol. III Local Records	8	6	0
Author Index of Tamil Manuscripts	3	10	0

TELUGU.

DESCRIPTIVE CATALOGUES.

Vol. I.—Ithihāsa, Purāṇa and Māhātmya	.. 1 to 369	2	12	0
Vol. II (1).—Śṛṅgāra Prabandhas	.. 370 to 616	1	0	0
Vol. II (2).—Śṛṅgāra Prabandhas	.. 617 to 806	4	0	0
Vol. III.—Śṛṅgāra Prabandhas	.. 807 to 941	3	14	0
Vol. IV.—Prabandhas—Dvīpadakāvya	.. 942 to 1221	5	12	0
Vol. V.—Grammar, Prosody and Lexicography	.. 1222 to 1395	3	6	0
Vol. VI.—Vacana Kāvya	.. 1396 to 1466	1	4	0
Vol. VII.—Śatakas	.. 1467 to 1833	5	6	0
Vol. VIII.—Yakṣagānams and Daṇḍakams	.. 1834 to 2040	4	10	0
Vol. IX.—Vedānta	.. 2041 to 2273	21	12	0
Vol. X.—Gaṇita and Jyotiṣa	.. 2274 to 2399	13	0	0
Vol. XI.—Medicine	.. 2400 to 2481	6	8	0
Vol. XII.—Music (Saṅgīta)	.. 2482 to 2592	7	6	0
Vol. XIII.—History	.. 2593 to 2657	4	14	0
Vol. XIV.—Local tracts (Mackenzie Collections)	.. 1 to 150	<i>In the press.</i>		

TRIENNIAL CATALOGUES.

* Vol. I.—Miscellaneous (1910-13)	.. 1 to 137	1	6	0
Vol. II.—Miscellaneous (1913-16)	.. 138 to 292	2	6	0
Vol. III.—Miscellaneous (1916-19)	.. 293 to 539	6	0	0
Vol. IV.—Miscellaneous (1919-22)	.. 560 to 715	7	14	0
Vol. V.—Miscellaneous (1922-28)	.. 716 to 812	3	0	0
Vol. VI.—Miscellaneous (1928-41)	.. 813 to 1069	25	12	0

TELUGU—*contd.**Numbers.**Price*
RS A. P.

GENERAL.

Alphabetical Index of Telugu Manuscripts .

3 12 0

KANNADA.

DESCRIPTIVE CATALOGUES.

Vol. I.—Grammar, Lexicography, Prosody, Itihāsa and Purāṇa

1 to 138

6 0 0

Vol. II.—Itihāsa and Purāṇa ..

139 to 317

4 12 0

Vol. III.—Religion—Āgama ..

318 to 476

6 12 0

Vol. IV.—Religion—Āgama, Vīraśaiva and Christianity .

477 to 825

21 12 0

Vol. V.—Religion and Kāvyaś

826 to 1038

35 2 0

Vol. VI.—Kāvyaś

In the press.

GENERAL.

Alphabetical Index of Kannada Manuscripts .

2 4 0

MALAYALAM.

DESCRIPTIVE CATALOGUES.

Vol. I Miscellaneous ..

1 to 351

8 2 0

Vol. II Do. ..

352 to 368

2 8 0

GENERAL.

Alphabetical Index of Malayalam Manuscripts ..

0 2 0

ISLAMIC LANGUAGES.

Descriptive Catalogue of Islamic Manuscripts, Vol. I ..

..

13 14 0

Descriptive Catalogue of Islamic Manuscripts, Vol. II ..

..

16 12 0

Alphabetical Index of Urdu Manuscripts ..

.

0 2 0

Alphabetical Index of Persian Manuscripts ..

.

1 2 0

Alphabetical Index of Arabic Manuscripts .

.

0 8 0

MARATHĪ.

Alphabetical Index of Marāṭhī Manuscripts

Subject Index of Marāṭhī Manuscripts

Descriptive Catalogue of Marāṭhī Manuscripts—Kaifiyats .

} In one volume 9 14 0

In the press.

N. B.—*The books marked with an asterisk are out of stock.

**LIST OF BOOKS PUBLISHED BY THE GOVERNMENT
ORIENTAL MANUSCRIPTS LIBRARY, MADRAS,
UNDER THE MADRAS GOVERNMENT ORIENTAL
MANUSCRIPTS SERIES.**

Serial Number	Name of the work.	Name of the Editor.	Language	Price.		
				Rs.	A.	P.
1.	*S a r v a - siddhānta- sāgraha	M. Rangacarya, M. A. Rao Bahadur.	SANSKRIT.	0	12	0
2.	*Gaṇita-śārasāgraha	Do.	Do.	2	4	0
3.	Padya-cūḍāmaṇi with commentary	Do.	Do.	2	8	0
4.	Brahma-siddhi with commentary	Mahamahopādhyāya S. Kuppuswami Sastri.	Do.	7	12	0
5.	Rātneśvara - prasādana- nāṭakam	P. P. S. Sastri	Do.	1	2	0
6.	Rāmānuja-campū with commentary	Do.	Do.	3	0	0
7.	Mahābhāṣya with the commentary of Kai- yaṭa and super-com- mentary - Pradīpodd- yotana of Annam- bhaṭṭa, Vol. I. Ahni- kas 1 to 4.	P. P. S. Sastri & Dr. A Sankaran.	Do.	20	12	0
8.	Śāstradīpikā with the commentary M a y ū - khāvali	P. P. S. Sastri	Do.	<i>In the press.</i>		
9.	Bāla bhārata with com- mentary	Do.	Do.	2	0	0
10.	Nayā mañjarī	Do.	Do.	2	0	0
11.	Damarukam with com- mentary	Do.	Do.	0	8	0
12.	Śrīgāra prakāśa, Part I.	Do.	Do.	1	8	0
13.	Mahābhāṣya with the commentary of Kai- yaṭa and the super commentary Pradī- poddyyotana of An- nambhaṭṭa. Vol. II. Āhnikas 5 to 9.	T. Chandrasekharan, M. A., L. T.	Do.	<i>In the press.</i>		
14.	Nappūr Kāṇḍikaiyurai.	Do.	TAMIL.	<i>In the press.</i>		
15.	Māṇikka-vācakar Am- mānai.	Do.	Do.	Do.		
16.	Ādi-parvattādi-parvam.	Do.	Do.	Do.		
17.	Vasu-caritirām.	Do.	Do.	Do.		
18.	Sakala-nīti-k a t h ā-n i- dhānamu.	Do.	TELUGU.	Do.		
19.	Pañca-tantram.	Do.	Do.	Do.		
20.	Sundara-kāṇḍam (Rāmā- yanam) by Venka- matya.	Do.	KANNADA.	Do.		
21.	Bhāgavatam Bhāṣā	Do.	MALAYALAM	Do.		
22.	Raṅgābhyāsam.	Do.	Do.	Do.		

N. B—No. 5 is available at the Balamangoruma Press, Mylapore, Madras.

Nos 8 to 12 are available at the Sri Vanu Vilas Press, Srirangam.

*The books marked with an asterisk are out of stock.

**LIST OF BOOKS PUBLISHED BY THE GOVERNMENT
ORIENTAL MANUSCRIPTS LIBRARY, MADRAS,
UNDER THE MADRAS GOVERNMENT
ORIENTAL SERIES.**

Serial Number.	Name of the work.	Name of the Editor.	Language	Price.
				Rs. A. P.
I.	Kappal Śāttiram	T. P. Palaniappa Pillai, B. O. L.	Tamil	1 10 0
II.	Anubhava Vaidiyya Mu- rai. Volumes I & II.	Dr. C. Dorairajan & Dr C. S. Uttamarayan, H. P. I. M.	Do.	
	Vol. I			3 14 0
	Vol. II			4 8 0
III.	Attāṇa Kōlāhalam	Tirumalai Sri Saila Sarma	Do.	5 0 0
IV.	Upadēsa-kāṇḍam Volu- mes I, II & III	V. S. Ch e n g a l v a r a y a Pillai, M. A.	Do.	
	Vol. I			4 10 0
	Vol. II			5 0 0
	Vol. III			5 8 0
V.	Cōḷaṇ Pūrva Paṭṭayam	C. M. R a m a c h a n d r a Chettiar, B.A., B.L.	Do	5 0 0
VI.	Kongadeśa Rājākkaḷ	Do.	Do	1 8 0
VII.	Sivajñāna-dīpam	T. P. Palaniappa Pillai, B. O. L.	Do.	1 6 0
VIII.	Daṭṭa-nāyaṇār Vaidiyya Aṭṭivanai	Dr K. T y a g a r a j a n, L. I. M.	Do.	1 8 0
IX.	Abhinaya-darpaṇamu	T. V. S u b b a R a o, B.A., B.L.	Telugu	1 12 0
X.	Auśadha yōgamulu	Dr. Veturi Sankara Sastri	Do.	3 12 0
XI.	Vaidya Nighaṇṭuvu	Do.		2 12 0
XII.	Dhanur-vidyā Vilāsamu	V e t u r i P r a b h a k a r a Sastri	Do.	4 14 0
XIII.	Yōga-darśana-viśayamu	Vedam Lakshmi Nara- yana Sastri, B. O. L.	Do.	1 2 0
XIV.	Khaḍgalakṣana Sīrōmaṇi	N. Venkata Rao, M. A.	Do.	1 12 0
XV.	Tantra-sāra saṅgraha (Viśanārāyaṇīya)	Vaidyaratna. Dr. M. Doraiswami Ayyangar	Sanskrit	15 4 0
XVI.	Bhārgava-nāḍikā	Dr. C. Kunhan R a j a, M. A., D. Phil.	Do.	6 0 0
XVII.	Hariharacaturāṅgam	S. K. Ramanatha Sastri	Do.	6 8 0
XVIII.	Brahma - sūtravṛtti-Mi- tākṣarā of Annam- baṭṭa	P. S. Rama Sastri	Do.	7 0 0
XIX.	Nyāyasiddhānta-tattvā- mṛtam of Srinivasa	S. Subrahmanya Sastri, B. O. L.	Do.	2 8 0
XX.	Garbha-cikitsā	Dr. N. Madhava Menon, A. M. A. C.,	Malayālam	3 8 0
XXI.	Vāstulakṣaṇam and Śil- pa-viśayam	S. K. Ramanatha Sastri	Do.	2 0 0
XXII.	Kaṇakku - sāram - Bāla- prahōdham	Dr. C. Achuta Menon, B.A., Ph. D.	Do.	2 0 0
XXIII.	Kaṇakku-sāram	Do.	Do.	2 12 0
XXIV.	Kriyākramam	P. Narayanan K u t t Menon, M. A.	Do.	2 4 0
XXV.	Lōkōpakāra of Cāmuṇ- darāya	H. Sesha Ayyangar	Kannada	8 0 0
XXVI.	Raṭṭa atam	Do.	Do.	4 4 0
XXVII.	Vaidya-sāra-saṅgraha	Vaidyaratna Dr. G. Srinivasamurti, B.A. B.L., M.B. & C.M.	Vol. I	In the press

Serial Number	Name of the work	Name of the Editor	Language	Price
XXVIII.	Aśva-śāstrīam of Abhinavacandra	Dr. P. Srinivasa Rao & H. Sesha Ayyangar	Kannada	4 2 0
XXIX.	Ausadhagalu-Vaidya Viśaya	Vaidyaratna Dr. G. Srinivasa murthi, B.A., B.L., M.B. & CM.	Do	6 14 0
XXX.	Sangīta-ratnākara	M. Mariappa Bhat, M.A., L.T.	Do	1 8 0
XXXI.	Sūpa Śāstra	U Sitaramacarya	Do.	2 0 0
XXXII.	Jamī-al-Ashya	Afzal-ul-Ulama Hakim Abdul Qadir Ahmed Sahib	Persian	13 8 0
XXXIII.	Tibb-e-Faridī	Do	Do.	8 4 0
XXXIV.	Tahqiq-al-Buhran	Do.	Do	1 8 0
XXXV.	Safinat-al-Najat	Janab Rahim Ahmed Farooqui, M.A.	Do	1 10 0

Serial Nos. XXXVI to LXX were published under the auspices of the
TANJORE MAHARAJA SERFOJI'S SARASWATHI MAHAL LIBRARY TANJORE

LXXI.	Vaidiyyak Kalañciyam	Dr. C. N. Kuppaswami, H.P.I.M., & Dr. V. S. Parvati, L.I.M.	Tamil	2 8 0
LXXII.	Anubhava-vaidiyyamujai, Vol. III	Do.	Do.	5 0 0
LXXIII.	Anubhava Vaidyam	Dr. Mulugu Visvesvara Sastri, H.P.I.M.	Telugu	6 0 0
LXXIV.	Saivācāra-saṅgrahamu	Vidvan G. J. Somayaji, M.A., L.T.	Do.	2 0 0
LXXV.	Ārogya-cintāmaṇi	Dr. N. Visvanatha Sarma	Sanskrit	9 0 0
LXXVI.	Tattvasāra with Ratna-sārīṇī	Karappankad V. S. Venkatakaryaswami,	Do.	6 0 0
LXXVII.	Sūtrārthahmptalahārī	Dr. R. Nāgaraja Sarma, M.A., Ph.D., L.T.	Do.	3 4 0
LXXVIII.	Ratna-dīpikā and Ratna śāstram	Sri P. S. Rama Sastri	Do.	2 4 0
LXXIX.	Aśva-cikitsā	Dr. C. K. Velayudhan Nair, B.V.Sc	Malayālam	1 8 0
LXXX.	Phalasāra-samuccaya	Dr. C. Achutha Menon, B.A. Ph.D	Do.	8 0 0
LXXXI.	Mahā-sāram	Dr. M. K. Vaidyar, A.M.A.C.	Do	11 0 0
LXXXII.	Saptariṣi-nāḍi	Professor K. Natesan	Tamil	20 0 0
LXXXIII.	Karnāṭaka Rājākkaḷi Saviśāra Carittiram	V. R. Ramachandra Dikshitar, M.A.	Do.	In the press.
LXXXIV.	Bharata-siddhāntam	P. Sambamurti, B.A., B.L.	Do.	Do.
LXXXV.	Pillaiippiṇi-Vākaṭam	Vaidyaratna Dr. M. Duraiswami Ayyangar	Do.	Do.
LXXXVI.	Anubhava Vaidiyyam Vol. IV	Dr. C. N. Kuppaswami, H. P. I. M	Do.	Do.
LXXXVII.	Māṭṭu-Vākaṭam	Dr. I. M. Azizuddin, B.A., G.M.V.C.; B.V.Sc., Ph. D. (Edin.)	Do.	Do.
LXXXVIII.	Brahma Vidyā Sudhārṇavam	V. V. Kriṣṇa Rao, B.A.	Telugu	Do.
LXXXIX.	Rāgātāla Cintāmaṇi	T. V. Subba Rao, B.A., B.L.	Do.	Do.
XC.	Vaidya-cintāmaṇi	Dr. Mulugu Visvesvara Sastri, H.P.I.M.	Do.	Do.
XCI.	Kumāra Rāmuni Kathā	Dr. N. Venkataramanayya, M.A., Ph.D.	Do.	Do.
XCII.	Kāṭamarāju Caritra	Sri V. Prabhakara Sastri	Do.	Do.
XCIH.	Deva-kerajam (Candra-kalā-nāḍi)	Sri T. S. Ranganatha Josyar	Sanskrit	Do

Serial Number.	Name of the work.	Name of the Editor.	Language	Price.
XCIV.	Pātañjala - Yogasūtra - bhāṣya-vivaraṇam	P. S. Rama Sastri and S. R. Krishnamurti Sastri	Sanskrit	In the Press
XCV.	Kīli-vaṇḍu-samvādam	V. H. Subrahmanya Sastri	Malayālam	Do.
XCVI.	Advaita-vedāntam	S. K. Ramanatha Sastri	Do.	Do.
XCVII.	Bārhaspatya-sūtra with Commentary	Dr. C. Achyuta Menon, B.A., Ph. D.	Do.	Do.
XCVIII.	Karaṇa-paddhati	Do.	Do.	Do.
XCIX.	Yōga-sāram	Dr. M. K. Vaidyar A.M. A.C.	Do.	Do.
C.	Vaidya-sāra-saṅgraha Volume II	Vaidyaratna Dr. G. Srinivasamurti, B.A., B.L., M.B. & C. M.	Kannāḍa	Do.
CI.	Sadguru-rahasya	Sri M. Mariappa Bhat, M.A., L.T.	Do.	2 6 0
CII.	Shawakil-al-Hur	Dr. M. Abdul Haq, M.A. D. Phil.	Arabic	In the press

Terms of Sales

Packing, Postage and Sales Tax extra.

25 per cent. discount will be allowed to all *bona fide* book-sellers.

Books will not be sent by V. P. P.

The cost of the books together with the sales tax, packing and postal charges, should be sent in advance to :

THE CURATOR,
GOVERNMENT ORIENTAL MANUSCRIPTS
LIBRARY, UNIVERSITY BUILDINGS.
TRIPPLICANE, MADRAS 5.
INDIA.

